I
261140
Incunabel

F.-S.

C 3 f V 5 1

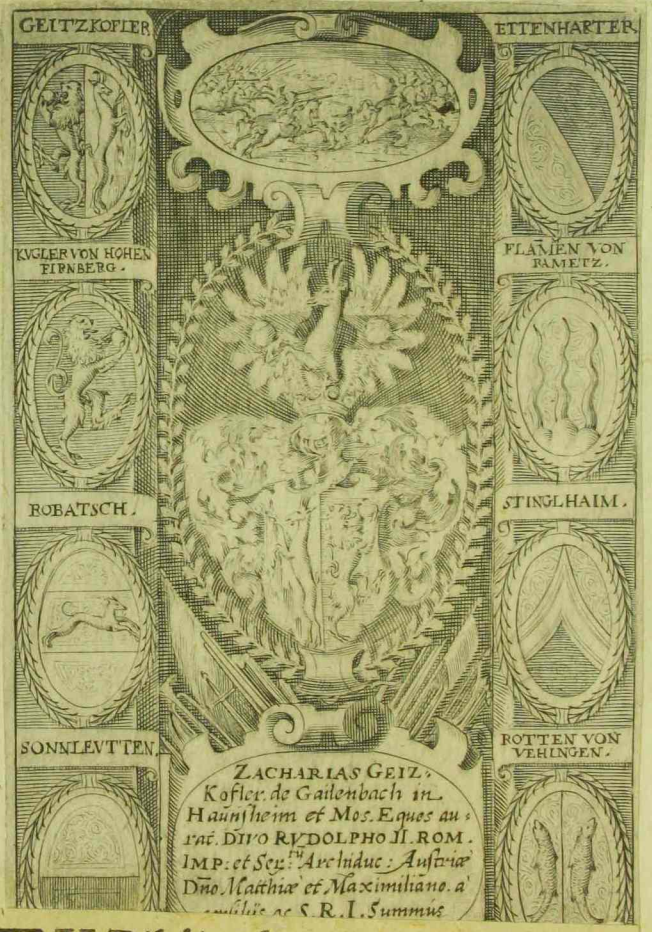

EX Bibliotheca Auguſtinia-
na Conventûs Generalis
Viennenſis ad SS. Sebaſtianum
& Rochum in viâ Regiâ.

* V * 5 * 1 *
DD. 5. 31.

T.6 5

V III 3

605. O 12.

V. III. 3.

Expoſitiones ſiue de
claratões admoduz
neceſſarie ac perutí=
les oim̃ titulorũ lega
liũ exacta repetitaq̃
opera ac diligẽtia in=
terpretatorum.

Aus

der Bibliothek der k. k.
Theresianischen Akademie

in Wien

angekauft am 17. Februar 1899.

(Erlass des Curatoriums * * * * * *
* * * * * * * * * ddo. 31. Jänner 1899.)

I
261140
Incunabel

Ad ꝓceſtantiſſimū virum doctorem Andream Helmut: Juris et eloquētie monarcham: preceptorem ſuum in primis obſeruandum: Sebaſtianus Brant inter vtriuſq; iuris doctores minimus. S. D. multifariam.

Foret admiratione di-

gnum ornatiſſime vir / totius eloquentie et facundie columen ac longe princeps: cur ego adoleſcēs / nullius peritie / aut artis bone gnarus: hanc mihi vſurpem prouintiam: vt auſim / non modo de iuris principijs: ſed et maxime ad te virum omnium acutiſſimum ſcribere: cuius domi iura naſcūtur. Noctuas profecto Athenas fero. Et vt apertius loq̄r: balbuciēs ego / iudicari poti⁹ abs te: q̄ videri volui. Quā ob rem / cum te nouiſſem virum humanum / ac perdoctum / mihiq; fauentiſſimum: ſumpſi animum / liberiuſq; meas ad te luſi pueriles ineptias. Cum enim nuper inter auditorum gregem: velut alter Tityrus (vt ſoleo) hoc eſt mercenari⁹: legum titulos / ſeu mauis rubricas (totius iuris et legittime ſcientie primordia et elementa) interpretarer: factū eſt: vt me inconſulto: ex mea lectione (ceu Tages ex glebula) opus inſperatum non tamen ſuo indignū auctore / prupit. Quod cum ego planius elimare: ſeu forte ſuperflua / aut properam poſita interlinire properarem: impreſſorum importunitas (quibus nihil ſatis feſtinatur) meam interuertit diligentiam. Quid multa? continere non potui equum lydū ad currendum accinctum. acta res eſt vti vides. Tibi tamē viro celeberrimo (quem haud abre Aulum caſſelium: vel Meſſalam: vel ſi pateris. Q. Sceuolam apellauero) tibi inquam hoc opus / quantulūcunq; ſit dedicare ſtatui: vt et tibi pars cure / et lime labor incumberet: teq; participem latratus (q̄z nobis minime defuturum ſcio) efficerem. Latret igitur criticus quiſquis volet (modo nūq; latrare deſinat) noſtra enim ad euentum feſtinat et in medium res. Tibi nominatim hoc opuſculum dicatum / emittere placuit. In qua

interpretatione: multa quidem communia / et multis cognita: grata tamen et vtilia iuuenibus / reperies: nõnulla tamẽ que vl'altius repetẽda / vel copiosius disserẽda fuerunt / strictim enarrauimus: ne magnitudo principij / plusq; par est excresceret. Et ne epistole modum excedam: Jam finem loquẽdi facturus: paululum quippiam de legalium titulorũ laudibus annectam. que quidem sunt cunabula et ciuilis prudentie ꝓexercitamenta. a sacratissimis legum latoribꝰ deriuata: ac impiali splendore illuminata. Ea est nobilis illa rerũ dña / per q̃ reguntur omnia / et sine qua factuꝫ est nihil. in auꝯ. vt om. obe. iudi. ꝓuin. in ꝓn. coll. v. Jpsa est q̃ neminẽ in paupertate viuere sinit neq; in anxietate mori in auꝯ. de here. ⁊ fal. in fi. coll. j. et ex qua caute agens nihil poterit damnificari vt ibi. Jpsa est sanctissima ciuilis sapientia q̃ precio nummario non est estimanda. l. j. ff. de var. et extraor. cog. Et est firmissima quo ad mõm inst̃ de re. diui. §. sancte. ⁊ sine ea orbis diu persistere nõ posset in auꝯ. habita C. ne fi. ꝓ pa. per q̃ nõ minus prouidetur humano generi: q̃ si patria armis ꝺfenderet l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. Jpsa est q̃ nobilitat addiscentes l. ꝓuidendus C. de postu. exhibꝫ magistratꝰ in ꝓhe. inst̃ in fi. et honores ꝺduplicat. c. uenerabilis de ꝓb. ⁊ c. de mꝛta. et vt vera ꝓ omnia fatear: suos ꝓfessores per orbem terrarũ facit gloriose principari: atq; immortali gloria post extutum hominem in celestibus afficit. At vt vno omnia cõcludamus verbo: Satius / al⁹ sati⁹ pecastor foret / omnino reticere: q̃ parum de eius laudibus loq̃: vt Seruius nr̃ honoratus de carthagine in q̃t. Tu tamen vir Jurecõsultissime: qui totius vrbis nr̃e oraculum existis: si quid min⁹ q̃ oporteat: amplius ue q̃ deceat dixerimus: tua presentia / et repetita lectõe illustrabis. Viue Vale: et superes longeui nestoris annos Elo quij princeps Sceuola docte vale. Basilee ex edib⁹ nr̃is Kalendis maijs Anno nonagesimo supra millesimum quaterq; centesimum.

Cum difficile Immo ipossibile sit: vt bono pagāt exitu: que malo sunt inchoata pncipio .j.q.j.pncipar⁹. Et vniuscuiusq; rei potentissima ps est pncipium.l.j.ff.de ori.iu. Magnum igitur deum et saluatorem nostrum Jesum christum et eius auxilium inuocantes.in aut.de ar.in pnc. oportet iuri operi daturos pri⁹ erudire animā q̄ corpus.in ph.ff.§.illud. Et istud sibi ponere pncipiū sine quo totū corruet edifitium.j.q.j. cum paul⁹. Ac dicere cū Marone Virgi. Ab Joue pncipiū.glo.in.c.sedes de rescrip. Alias em̄ ꝑposterus diceret ordo: defitiente humano subsidio: cōuolare ad auxiliū diuinū de con .dis.j.omnis xp̄anus in fi. Quia igit̄ ardua prima via est vt dicit glo.in l.ij.ff. de ver. sig. Jdeo a facilioribus et leuioribus studium quodq; pcipue tñ iuris inchoādum est. Ne in desperationē: que plerumq; iuuenes auertit: iuris studiosos inducat.insti.de ius.et iur.§. his ergo.

Legum itaq; impalium facturus interp̄tationē: ab explanatōe titulorum exordiri statui: et id quidem q̄ breuissime: postubi paululū quippiam de libris legum ac eorū cognitōe et differētia in mediū afferemus.

Libri legū principaliter tres reperiunt̄. Digestorum siue pandectarum primus appellatus. eo quia digerit omnes disputatōes legum: et in se q̄si in suo aluo cōtinet. C. de ve.iur.enu.l.ij.§. cū omnia. Pandecte dicunt̄ a pan quod est totum .et decten doctrina: quia totius iuris doctrinā continēt. vt dicit glo.in .ph.insti.§. igitur. vel potius a pan quod omne signi ficat et dechome idest capio: dicunt̄ em̄ libri aliquid vniuersaliter cōprehendentes. hinc pandecte legum: theologie vel medicine denominant̄. Et cōtinet hic liber digestorum tres partes principales: que deinceps in quinquaginta pticulares distribute sunt libros: qui ꝓphēdunt̄ in ff. veteri: infortiato: et nouo. Et⁹ ff. tractat principaliter de his que vetustiori iure: puta a iure naturali originē sumpserūt. quēadmodū sunt q̄si omnes cōtractus et placitandi vsus. qui sunt a iure naturali: saltem secundario: hoc ē iure gentium introducti. insti. de iur .na.§. Jus aūt gentiū. propter istaz puritatem et simplicitatē veteris iuris quale in ff. ve. ptinet: liber iste veteris ff. solet alba pelle. puroq; coopto tegi.

Secunda pars ff. est digestum infortiati appellata eo vocabulo ppter fortes leges circa hereditates disponētes vt dicit glo. in rubro infortiati. vel est vocabulum magistrale de quo disputare curiosuz ē vt ibi dicit glo. Et propterea solet nigra pelle vestiri: quia de causis hereditarijs et bonis defunctorum tractat: quo eu ētu lugubris vestis hoc est nigra eligi debet. ff. de his q̄. no. infa. l. genero. iūc. glo. fi. et in .l. decreto. C. e.

Tertia ps ff. appellat̄ digestū nouū. eo q̄a p⁹ vet⁹ ius duodeciz tab. nouā ptineat pdoz̄ edicta. Tractans de criminibus et delictis et eorū penis. et ideo rubea et sanguinolenta veste induit̄.

Secundus liber legum est Codex. qui quodamō eosdem ptinet titulos qui et in libris. ff. ptinent̄ Nisi q̄ modicos habet superadditos et de nouo inuentos. Et est iste liber nouior et recentior q̄ leges ff. vt dicit tex. in l.ij.C. de. ve. iur. e. et ideo florida et viridi veste induit̄.

Tertius liber legum est volumen cōtinēs in se primo instōs impiales. Secūdo tres libros vltimos codicis: hoc est decimū. vndecimū et duodeci

Digestum Vetus

ideo non fuerunt repositi ad alios nouem libros codicis tractantes de re priuato: quia hi tres ptinent ius publicum : et tractāt de iure fisci nec vnq̄ legunt in scolis vt dicit glo. insti. de iur. ⁊ iur. §. fi. Tertio continet volumē nouē collationes autenticor̄. Quarto ꝓsuetudines feudor̄. q̄ collatō decima appellatur. Adduntur et hodie quedā extrauagantes q̄ collatō .xj. solz appellari. et ab ista ꝯgerie ⁊ cōuolutōe varior̄ librorum: hic lib volumen appellatus est. Et quia ptem codicis ⁊ nouarū ꝓstitutionū: partim etiā quasdā penales ⁊ fiscales sanctiones continet ⁊ in nonnullis locis penam trāsgressoribus irrogat. Iccirco bipartita veste viridi puta et rubea coloratus incedit.

Rubrice ff. de. Liber primꝰ

De Justicia et Jure.

Mperator Justinianus expositurꝰ iura populi romani. ꝓmittit de iusticia: a qua veluti matre: ⁊ q̄si fonte quodam: omnia iura emanāt. Quod em̄ iusticia vult: id ius ꝓsequitur. Videndū ergo: quid sit iusticia. quid ius Unde dicat. et quot sint eiꝰ positiones. Justicia est ꝓstans et ꝑpetua voluntas ius suū vnicuiq̄ tribuēs. A iusticia ius appellat. sicut filia a matre. Est autē ius ars boni et equi cuiꝰ merito quis nos sacerdotes appellat: idest sacra iura ministrātes. Est duplex ius: publicū et priuatum. Publicum spectat ad statū reip. principaliter. Priuatū ad singulorum vtilitatē. Priuatū ius triplex est. Naturale q̄ natura omnia aialia docuit. Gentium quod apud oēs gentes eq̄liter obseruat. Ciuile quod vna q̄q̄ ciuitas sibi cōstituit. Jus ciuile duplex est. Scriptū quod cōsistit in sex partibus. Lege. Plebiscito. Senatusconsulto. Principum placito. Pretor̄ edicto. ⁊ in prudentū responso. Non scriptum ius est quod usꝰ approbauit.

De origine Juris ciuilis: omnium magistratuum: et successione prudentum.

Origo omnis iuris ex. l. xij. tab. sumpsit exordium. Initio em̄ ciuitatis romane: populꝰ sine certa lege: manu solius regis gubernabatur. Aucta postmodum ciuitate romana: Romulus populū in xxx. partes diuisit: q̄s partes curias appellauit: quia tunc reip. curam gerebāt. per quas ipse leges quasdam curiatas ad populū tulit. Tulerūt et sequētes reges: q̄s omnes sextꝰ papiriꝰ vno libro ꝓscripsit. et ab eo appellatū Jus papirianū Deinde expulsis regibus ꝓpter violatā lucretiā: omnes leges exoluerūt in desuetudinēmq̄ abierunt: et populus romanus cepit quasi viginti annis magis ꝓsuetudine q̄ lege vti. Postea ne id diutius fieret: ꝓstituti

sunt publica auctoritate decem viri: per quos peterent leges a grecis ciuitatibus athenien⁹ & lacedemonior⁹ vt dicit tex. insti. de iur. na. §. et nō in elegāter. quor⁹ nomia ponūt. vij. dis. c. ij. has leges in tabulis eneis per scriptas pro rostris posuerūt. Datūq; est eisdez x. viris. vno anno ius: prie dictas leges corrigere: et si opus esset interp̄tari. q̄ aīaduertentes aliq̄d deesse primis legibus: alias duas eisdem tabulas adiecerūt. & ita ex accidenti appellate sunt. l. xij. tab. His legibus latis: cepit interp̄tatio prudentum desiderari: que disputatio prudētū cōmuni nomine appellat⁹ ius ciuile. Ex his legibus: eodē tp̄e actōes ꝓposite sunt: q̄b⁹ inter se homīes discep'arent: que ps iuris: legis actiones: idest: legittime actōes: appellatur. Et ita eodē tp̄e hec tria iura nata sunt: leges xij. tab: Ex his fluere cepit ius ciuile. Ex ijsdem legibus: actiones ꝓposite sunt. Augescente ciuitate: euenit vt plebs in discordiā cū patrib⁹ veniret: & secederet in montem auētinū: sibiq; iura cōstitueret: que plebiscita vocant⁹: et postea p lege assumpta: vt inter plebiscita et legē: species cōstituendi interesset: potestas aūt esset eadē. Deinde ob difficilem cōgregatōez populi et plebis: cura reip. ad senatū deducta est: qui se cepit interponere. Idq; ius appellabatur senatusconsultū. Eodem tp̄e magistratus vel p̄tores iura reddebant: ꝓponētes edicta: vt quisq; sciat de qua re dicturi essent: seq; p̄muniret: que edicta p̄toris: vel ius honorariū appellant⁹: q: ab honore p̄toris venerat. Mouissime euenit: vt necesse esset reip. p vnū cōsuli. Igit⁹ constituto p̄ncipe: data est ei potestas: vt q̄d cōstituisset: ratum esset. que principalis cōstitutō vl p̄ncipis placitum appellatur.

De legibus et senatus consultis. et longa consuetudine.

Lex est q̄d popul⁹ roman⁹ senatorio magistratu: veluti cōsule cōstituebat. vel Lex est cui omnes homines decet obedire. Legis virtus hec est: Imparе: vetare: p̄mittere: punire. Senatusc̄sultum est q̄d senat⁹ iubet atq; cōstituit. Non em̄ ambigit⁹ senatū ius facere posse. hinc velleianum. Macedo. et alia multa. Consuetudo est ius non scriptū q̄d ꝓ lege seruat⁹ cum deficit lex. j. dis. cōsuetudo Nam diuturni mores ꝓsensu vtentiū approbati legez imitant⁹ insti. de iur. na. §. ex nō scripto. Et est ꝓsuetudo optima legum interpres. l. si de interp̄tatōe. ff. c.

De constitutionibus principum.

Quod principi placet legis habet vigorem. quicq̄d em̄ imperator ꝓ epistolam statuit. vel cognoscēs decreuit: vel de plano interloquutus est: vel edicto p̄cepit: legem esse constat. Iste leges appellant⁹ constitutōes. Et q̄dam sunt generales: que sine dubio omnes ligant. Quedā p̄sonales que nec ad exemplum trahunt⁹. quis q̄d p̄nceps alicui obmerita indulsit: vel penam irrogauit. vel alicui sine exemplo subuenit: p̄sonam nō egredit⁹. et illud appellat⁹ p̄uilegium quasi priuata lex.

Digestum Vetus

De statu hominum

Status hominū dicit cōdicio vel q̄litas psonarum qua q̄s plurimū po
test. Et appellat hic titul⁹ in insti. de iure psonar. Omnes ergo homīes
vel persone: aut sunt liberi vel serui. Liber dicit q̄ ex naturali facultate fa
cere potest q̄quid libet: nisi q̄ vi aut iure ꝓhibet. ff. l. iiij. Seru⁹ aūt di
citur: qui ex cōstitutione iuris gentiū: alieno dominio cōtra naturam: id
est contra ius naturale: subijcit. Appellat⁹ seru⁹: eo q̄ imperatores capti
uos seruari iubent ne occiderent. Qui etiam mācipia dicti sunt quia ma
nu capiunt. Dis seru⁹: aut nascit vt ex ancillis nr̄is. Aut fit. et hoc dupli
citer: vel iure gētium p captiuitatē vt. ff. vel iure ciuili. q̄n liber homo ma
ior viginti annis: ad pcium pticipandū se venūdari passus est: ignoranti
ꝓditionē suā. Liberi homines in duplici specie reperiunt. Aut em̄ sunt in
genui: qui ex matre libera nati sunt. Aut libertini: qui ex seruitute manu
missi sunt.

De his qui sunt sui vel alieni iuris.

Cognitis personis que alieno iuri subiecte sunt: simul etiā intelligem⁹
q̄ sui iuris sunt. Est aūt duplex potestas: seu ius psonar. Domica videlicet
que sub se habet seruos. quicq̄d em̄ seru⁹ acq̄rit: id dño acq̄rit. Est et po
testas patria. Liberi em̄ nr̄i quos ex iustis nuptijs procreauim⁹: in pote
state nostra sunt. Sed ex ciuibus romanis ideſt liberis hominib⁹: quidam
sunt p̄fessami. q̄dam filijfa. quedā matrefa. quedā filiefa. patrefa. sunt q̄
sue potestatis sunt. siue sint puberes: siue ipuberes. Similmodo matrefa.
filij aūt et filiefa. dicunt q̄ sub aliena ideſt patria potestate sunt.

De adoptionibus et Emācipationibus.

Adoptio est actus legittimus p q̄s quis fit filius q̄ alias non est: inde
appellata adoptio q̄ optionis filius quis efficit. Est aūt adoptio duplex:
habet em̄ se vt gen⁹ et spēs: cum diuidat in arrogatōz: et adoptionē sim
plicem. Arrogatio fit auctoritate p̄ncipis: q̄n ille qui sui iuris est arroga
tur. quo casu qui adoptat interrogat an velit eū q̄m adoptatur⁹ sit: iustuz
sibi filium esse. Et is qui adoptat interrogat an id fieri paciat: inde et ar
rogatio dicta: quo casu transit adoptatus cum omnibus bonis et liberis
in potestatē adoptatoris. Adoptio simplex fit imperio magistratus ideſt
cuiuslibet iudicis: de eo qui in potestate pentis est: et manet in eiusdez po
testate adoptione etiam facta. Unde solet dici. Arrogo qui suus est et
habet me⁹ esse necesse. Patris adopto suum nec patris desinit esse.

Emancipatio dicitur cum filius a patre suo quasi manumittit vt exeat
de patria potestate. fit autem multis modis vt ius patrie potestatis solua
tur. Aut enim per mortem patris naturalem vel ciuilem. Aut per adepti
onem alicuius magne dignitatis: quales enumerāt in auth. ꝓsti. q̄ de diz.
coll. vj. et alijs modis no. insti. qui mo. ius. pa. po sol.

Liber Primus

De rerum diuisione et qualitate.

Omnium rerum duo sunt genera. quedã sunt diuini iuris. veluti res sacre: religiose: et sancte. Alie humani iuris. veluti res pphane. Quod diuini iuris est: id nulli⁹ in bonis est. Dicunt aũt res sacre: q̃ publice ꝓsecte sunt vel rite p̃ pontifices dedicate: siue in agro vel in ciuitate sint. Et differunt sacer et sacrariũ: quia sacer locus est qui cõsecrat⁹ est. Sacrarium aũt locus in quo sacra reponunt. Religiosum locũ vnusquisq; sua voluntate facit: dum mortuũ infert in locum suum: id est: in fundũ ppriũ. Sanctum est quod ab iniuria hominũ defensum atq; munitũ est. Sanctus dictum a sagminibus. Sunt em̃ sagmina quedã herbe q̃s legati populi romani ferre solent: ne quis eos violaret. Sicut legati grecorum ferunt ea q̃ vocant̃ cerynthea. Et ppie dicimus sancta que nec sacra nec pphana sunt: sed sanctione q̃dã ꝓfirmata vt leges sancte sunt: et muri et porte ciuitatum. quia penales sanctiones cõstituti sunt in eos: qui aliquid molĩtur in portis vel muris. et ideo si q̃s violauerit muros capite puniat̃. Sicut qui transcẽdũt scalis admotis: vel alia q̃libet ratione. Hinc lucanus in pmo. Fraterno primi maduerũt sanguine muri. Res que humani iuris sunt: aut sunt publice: aut priuate. Que publice sunt: nullius in bonis esse credunt̃. ipsi⁹ em̃ vniuersitatis sunt. priuate autẽ sunt q̃ singlorum sunt. Preterea quedã res sunt corporales: que scz sui natura tangi possunt veluti fundus: homo tc. Incorporales sunt q̃ tangi non possunt. qualia sunt ea q̃ in iure cõsistunt. sicut hereditas. obligatio: ptractus: vsusfructus: seruitutes: et his silia. Quedã iure naturali cmunia sunt: t ista cõcedunt̃ occupanti. sicut est aer: aqua ꝓfluens: et mare: et littora maris et oĩa que in his reperiunt̃. Alia aũt flumina pene omnia et port⁹ t ripe publica sunt: id est ad vsum totius populi ꝓcessa. Nam ppietas nulli acq̃ritur. Quedam res sunt vniuersitatis nõ singulorũ. Veluti q̃ in ciuitatibus sunt vt theatra stadia et si qua alia sunt cmunia ciuitatum.

De Senatoribus.

Senator est vir cõsularis dict⁹ a senio vel senectute: solis em̃ senibus cura reip. demãdabat̃. l. semp. ff. de iure immu. t. l. ad rem publicã de mune. t bono. hi etiã patres ꝓscripti dicebant̃ quia eorũ nomina scripta erãt in diadematib⁹ capitũ eor. vt dicit glo. inst. q̃ mo. ius. pa. po sol. §. filiusfa. Et erant centũ numero senatores rome vt collit̃ ex. l. fi. in prin. C. ō peti. here. et unde eor. iuditium centũ virale appellatum fuit vt ibi. Marcialis hunc mirat̃ adhuc centũ grauis hasta viror. Et in alio loco de filio reguli Jam clamor centũq; vri. hi et senatus ꝓsulta faciebãt vt. ff. diximus.

De offitio ꝓsulis.

Offitiũ consulis est: vt ex senatusconsulto ꝓsilij causam examinet. Ortũ habuit creatio ꝓsulum ex eo tem̃ em̃ expulsi essent reges rome: constituti

sunt duo penes quos summū ius esset: qui ab eo q plurimū reip. ꝓsulerēt: ꝓsules appellati sunt. ¶Ne tamē per omnia regiam sibi potestatē vendicarent: lata lege factum est: vt ab eis ꝓuocatio esset: neue possent in caput ciuis romani animaduertere: nisi iussu populi. Solū relictus est eis vt coercere possent et in vincula publica duci iubere. Inde erat q duodecim lictores cum fascibus id est virgis et laqis ꝓsulem p̄cederent: a quib⁹ iusta mandatū ꝓsulis malefactores seu rebelles ligarent: vñ etiam lictores dicti: et sagumeis virgis si opus foret cederentur.

De offitio prefecti pretorio.

¶Prefecti pretorio offitium ex eo sumpsit originez: vt essent equales magistris equitum. ¶Nam cū apud veteres dictatorib⁹ summa potestas ꝓmitteretur: elegerunt sibi dictatores militie gr̄a magistros equitum: qui secū dam post eos potestatem gererēt. Cum autē regimentū reip. ad impatores translatum esset: electi sunt a principibus p̄fecti p̄ torio: ad similitudinem magistrorū equitū. et quia p̄ficiebanē pretorio imperiali vbi causas examinabant ideo prefecti p̄torio appellati sunt. Et data est eis plenior licentia ad discipline publice emēdatoz: et in tm̄ aucta est eoꝝ auctoritas: vt appellari a prefectis p̄torio non possit: habent et aliud p̄uilegiuz quia minores etate: ab alijs magistratib⁹ nisi ab ipis p̄fectis p̄torio restitui nō possunt: et iste est illustris.

De offitio prefecti vrbis.

¶Prefectus vrbis est cui a domino impatore ꝓmissa est vrbis administratio. ſ. l. j. §. cum vrbem. Et est ei⁹ potestas maxima in ciuilibus et criminalibus causis. ¶Nam in ciuilibus ꝓtingentib⁹ in ipa vrbe vel extra: intra cē tesimum miliare ꝓtentiosam iurisdictionem sibi vendicauit. In criminalibus punit capit etiā incōsulto principe vt. ſ. de'. iij. l. j. §. hi. Et est p̄fect⁹ maior omnib⁹ magistratib⁹ in vrbe vt. ſ. l. iij. Et habet duplex p̄uilegiū: quia liberat a patria potestate: et a curiali ꝓditōe vt in auē. ꝓsti. q̄ ó dig. et C. de decu. l. vl.

De offitio questoris.

Apud veteres crebrior fuit opinio Tullū hostiliū tertiū romanoꝝ regem: ꝓmū in remp. questores introduxisse. Et a genere q̄rendi q̄storez dictos. ¶Nam cū erariū siue fiscus populi auctus esse cepisset: vt essent qui illi preessent ꝓstituti sunt questores: qui pecunie p̄essent. dicti ab eo q inquirende et ꝓseruande pecunie causa creati essent. Constituti etiam erāt a populo q̄storez qui capitalibus rebus p̄essent et sententijs legēdis: q̄z meminit lex xij. tab. talis erat Minos apud virgiliū cū aut. Quesitor minos vrnam mouet. Solebant etiam ex questoribus quidā p̄uilegias sortiri et surrogari a p̄cōsulibus. Erant et questores qui candidati p̄ncipis ap-

pellabantur bi ſolis libris principalib⁹ legẽdis vacabant: et in ſenatu epi ſtolas principis legerunt.

De offitio pretoris.

Poſtq̃ electi erant duo cõſules: et bi vrgente neceſſitate aliqñ bellis finitimis anocarenť: neq; eſſent qui in ciuitate ius reddere poſſẽt: factuz eſt vt pretor quoq; creareť: qui vrbanus appellatus eſt: eo q̃ in vrbe ius redderet. poſt aliquot deinde annos non ſufficiente eo p̃tore: cum multa turba etiam peregrinoz in ciuitatẽ veniret: creatus eſt et alius pretor: qui peregrinus appellatus eſt: ab eo q̃ plerũq; inter peregrinos ius dice bat. l. ij. ſ. de ori. iur. dictus p̃tor a p̃eundo quaſi preitor: hinc pretura di gnitas p̃toris: hinc pretoriũ tabernaculũ pretorũ vtinq̃t. feſ. pom. Et eſt offitium eius rome tantũ: In quintijs eñ eligunt preſides. Et habent po teſtatem p̃dendi edicta ſub breuiloquio. et in albo: ideſt in loco quodam publico et eminẽti dealbato ſcribebant: et ſi q̃s hoc albũ corrupit teneba tur pena. l. ſolido. vt. ſ. de iur. om. iud. l. ſi quis id. horum edictoz open≈ tioſa breuitas amplam materiã p̃buit iuriſconſultis interp̃tandi et reſpõ dendi de iure. Hec poſſunt p̃ſtitui niſi tres: licet oliz fuerint xviij. vt. ſ. e. l. vl. et. ſ. de orig. iur. l. ij. §. dm⁹ deinde auguſtus.

De offitio pconſulis et legati.

Proconſul eſt qui cũ potestate cõſulis in quintias mittebať: dictus q̃ ſi conſul pcul miſſus. Et talis vbiq; pcõſularia inſignia habet ſtatiz poſt q̃ vrbem egreſſus eſt: hoc eſt ſex faſces ⁊ lictores: amplius habere nõ po≈ teſt. Non tñ exercet ea q̃ ſunt iuriſditõis niſi in quincia ad q̃ miſſus eſt. Poſtq̃ vero quincią ſuam ingreſſus eſt: poteſt mãdare iuriſdictõz lega≈ to ſuo: qui quaſi delegat⁹ ipſi⁹ pcõſulis dicit. Iſtos legatos non oportz principem cõſulere: ſed ſuum pcõſulem: qui in ea prouitia maius imperi um habet omnib⁹ poſt principem. Legati añt pconſulis nihil pprium ha bent: niſi a pconſule eis mandeť. Procõſul vero portam rome ingreſſus deponit imperium vt. ſ. l. vl. Et in hoc differt a p̃ſide: quia pcõſul elige≈ batur ex conſulibus vrbis rome ad aliq̃ quin tam regendã: quaſi conſul procul miſſus. vt. ſ. de off. p̃ſi. l. j. Ille autez eſt p̃ſes qui cũ non eſſet ꝯſul prius: eligebať ad quintiam regendã. in legato autẽ pconſulis duo ſunt ſpecialia: primum q̃a cognitõ de quolibz crimine ei demãdari poteſt: non ita in alio: niſi in caſu. ſ. e. l. ſolent. j. R. ⁊. §. ſed hoc. ⁊ de off. ei⁹ cui man. l. vna. Itẽ pnũciat de crimine ſuſpecti tutoris: licz ali⁹ delegat⁹ nõ poſ≈ ſit: inſti. de ſuſpec. tu. §. datũ. penã vero grauiorem irrogare nõ poteſt. ſ. e. l. ſi quid.

De offitio prefecti auguſtalis.

Prefectus auguſtalis dicebať: qui omnia tributa p egiptiacam dioce ſim in cura et pnidentia ſua habebat. Dict⁹ auguſtalis quia auguſt⁹ eã dignitatẽ p̃m⁹: ei p̃fecto qui alexandriã inhabitauit conceſſit. Et appella tur p̃fect⁹ egipti vel auguſtalis vt in auť. de ap. §. illud etiã et. C. de rap. vir. l. j. et in auť. de nov. §. vl. Et iſte inter medios magiſtrat⁹: ſpectabil⁹ ẽ

Digestum Vetus

De offitio p̄sidis.

Nomē p̄sidis generale est: eo q̄ p̄cōsules et legati cesaris et omnes p̄ uintias regentes licet senatores sint p̄sides appellanē. pconsulis aūt ap̄ pellatio specialis est. vt dixim⁹. s̄. de off. pcō. Et est p̄ses clarissim⁹ vt. f. de p̄ua. car. l. j. Et habet p̄eses p̄uintie maius imperiū omnib⁹ in ista p̄ uintia post p̄ncipē. Et in solos homines sue p̄uintie imp̄iū habet dum in p̄uintia ē. Qui si excesserit p̄uintiā p̄uatus ē. Curet tñ is q̄ p̄uintie p̄est malis hominib⁹ p̄uintiaz purgare: nec distinguit vñ sint. Et si milies velit renūciare imp̄io vel dignitati nō poterit se separe ab imp̄io. f. e. l. legatus. nisi faciat in manu p̄ncipis a quo habet. vt. s̄. de ozi. iur. l. ij. §. de inde cum placuisset.

De offitio p̄curatoris cesaris.

Procurator cesaris ē q̄ ex mandato cesaris causas et negotia agit: Et q̄cūq; acta aut gesta sunt a p̄curatore cesaris: sic a cesare p̄pbanē: atq; si ita a cesare gesta essent. Et sicut ad p̄curatorē cesar̄ rex tñ p̄tinet administratō: ita ad iurisditū alexādrie iuris tñ. z non rex spectat solitudo: Contentiosa aūt iurisditio totius egipti p̄tinet ad p̄fectū augustalē.

De offitio iurisdici alexandrie.

Jurisdic⁹ alexandrie est q̄ demādatā iurisdictōz a p̄ncipe in ciuitate alexandrina egipti habet. de q̄. s̄. ti. p̄.

De offitio eius cui mandata est iurisditio.

De iurisditōe ozdinaria tractaē in titulis p̄cedētib⁹. hic aūt titul⁹ p̄tinet eam iurisditionē q̄ est in delegādo: sez q̄s delegat: et cui: et que causa: z q̄liter offitium suum delegatus explicet.

De offitio assessozum.

Assessor est q̄z sibi iudex ad decisionē cause assotiat Onne offitium assessozum in his causis p̄stat: In cognitōib⁹ causaz ciuilium z criminaliū q̄d iuris esse debeat. Et ei cui assidet psuadeat in postulatōib⁹: vt videat an sit infamis q̄ postulat: sez aduocatus. Jtē vt eum interroget z ei opponat ad veritatem inq̄rendam: et eum tacere faciat q̄n sibi videbit Jtem in libellis quentionalib⁹: recipiendis si bene ꝛcipianē: si male vt respuat: vel dentib⁹ laceret. Jtē in eplis iudicib⁹ alterius p̄uincie mittendis: z vt testes recipianē: z sibi caute remittantur.

Liber Secundus

De iurisditione omniū iudicum.

Urisditō p̄ut est gen⁹ diuidit in mer̄ ipiū: mixtū imp̄iū et simplicē iurisdictionē. Est aūt iurisditō: potestas de publico introducta: cū necessitate iuris dicēdi: et eq̄tatis statuēde. Mer̄ imp̄iū ē habere gladij potestatē: z aia duertere in facinozosos homines: q̄d etiā potestas appellat. Mixtū imp̄iū est cui nō solū ineſt mer̄ imperium. Sed etiā iurisdictio. q̄s in vanda bonoꝝ possessione consistit. Jurisditio simplex est etiam iudicis dandi licentia.

Liber Secundus

Quod quisq; Juris in alium statuit ipse eodem iure vtatur.

Hoc edictum summā habet equitatem: quia nitīē ex lege diuina: vt qō tibi non vis fieri: alteri non feceris. vt in pin. decre. Et sapiētis dicat auctoritas. patere legez & ipse tuleris. c. cū omnes de ꝓsti. Quis igit̄ asper nabit̄ idem ius sibi dici cum sit litigator: quod ipe alijs dixit cū esset magistratus. Qui ergo magistratū vel potestatez gerit: si aliquid in aliquē noui iuris statuerit: ipse quādoq; aduersario eius postulante eo iure vti debet.

Si quis ius dicenti non obtēperauerit.

Concessum est omnibus iudicibus suam iurisdictōez penali iudicio defendere: idest multam vel penā pecuniariā ei qui iurisdictōi ei⁹ illudere conatur imponere. Ille dicit̄ non obtempasse ius dicenti: qui quod extremum est in iurisdictōe non fecit. veluti si quis rem mobilē vendicare a se passus non est: sed duci eam vel auferre passus est. Ceterum et si sequē tia recusauit extunc non obtempasse videtur: sed habet locum aliud edictuz. scz ne vis fiat ei qui in poss. missus est.

De in ius vocando.

In ius vocare est iuris experiendi causa vocare. Et enumerant̄ in hoc titulo persone q̄ in ius vocari non debent. et apponit̄ pena cōtrariū facientibus.

Si quis in ius vocatus non ierit siue eum quis vocauerit: q̄z ex edicto nō debuerit.

Si quis in ius vocatus non ierit. idest legittime citatus non ꝓparuerit: a cōpetenti iudice qui eum vocauit vel vocari fecit: ꝓ iurisdictōe iudicis cō damnabitur. Rusticitati tamē homis pcendū erit. datur aūt actio incerti quādo pena certa non est adiecta: in id quod interest quādo q̄s vocatus non venerit: vel vocatus cōparuerit cū vocari non debuerit. Multis autez modis potest euenire q̄ scz citatus non tenet̄ cōparere. Ut si in citatorio exprimat̄ causa ex qua quis nō tenetur cōparere cozam illo iudice: puta si esset causa spiritualis q̄ non debet agitari coraz seculari iudice. Vel causa liberalis q̄ non debet agitari cozā minozi iudice vt in. l. placet in fi C de peda. iudi. Vel si esset causa ex qua psona cōueniri nō posset multa speciali seu singulari priuilegio. vt patron⁹ actione famosa vl̄ silēs. Vl̄ si esset de his q̄ in ius vocari non possunt vt. l. ij. §. de in ius vo. Itē si ex primeret in citatozijs locus aliquis inhoneſt⁹. vt. l. si cū dies. §. si arbiter ff. de arb. Idem si exprimeretur temp⁹ feriatū. ff. de fer. l. j.

In ius vocati ut eant vel soluant.

Liber Secundus

Olim vocatus in ius euitabat mulctam: siue ipe iret: siue alium mitteret qui satisdaret ipm sistere. hodie necessariu habet vocat⁹ psonaliter ire aut ex sua psona satisdare fideiussoribꝫ interuenientibꝫ aut cauere sine fideiussoribꝫ. Et fideiussor de veniendo ad iudiciu debet dari ydoneus. Cōiuncte tñ psone reputant ydonee. et recusans eos recipere punit vt. ff. l. j. t. ij.

De quis eum qui in ius vocatus est vi eximat.

Jurisconsultus tractaturus de iuditijs pmisit de iurisd. om. iudi. in spetie et in genere. Quo viso quia iuditiu incipit a citatoñ inst. de pe. te. li. §. oim. posuit de in ius vocādo. Sed qa in ius vocati: qñq non vadūt: et ideo puniuntur. posuit rubricā. Si quis in ius vo. non. j. Quādoq non vadunt legittime: quia dant fideiussores nūcio: de eundo et stando in iuditio: Jdeo posuit rubricam pcedentem. Qñq nullum fideiussorem dāt: et ideo ad iuditium ducunt p familiam: et eo tempore quo ducunt aliqs eos vi eximit de manu familie. Jdo ponit hec rubrica ne qs eū. Quādoq nullus eum eximit: Sed ad iuditium ducitur vel sponte venit. et ab eo petitur satisdatō de stando iuri vsq ad sentētiā: et de hoc loquit titulus sequens: qui satis. cog. et alij. se. ti. vsq ad ti. de. fer. Et ponit hec rubrica partem edicti non totū edictum. Edictū autem tale est. Pretor ait ne qs eum qui in ius vo. est. vi. exi. ne ve faciat dolo malo quo magis eximeretur vt. l. sed eximēdi. §. ptor. ff. e. In eum qui aduersus pdicta fecerit: quātuz per actorez in litem iurabit iuditium dabo. vt colligit ex. l. si per aliū. §. in eam. ff. e. Et pposuit ptor hoc edictū: vt metu pene pfecerent eos: qui in ius vocatos vi eripiunt. Et est verbum eximendi generale. Eripe em est de manibus auferre p raptum. Eximere aūt est qquo modo auferre puta si quis nō rapuerit qz: sed moram fecerit quo min⁹ in ius veniret vt actōis dies exiret: vel res tpe amitteret. Et dat in eum q vi exemerit actō in factum: que non id continet qō in veritate est sed quanti ea res ab actore estimata est de qua controuersia est.

Qui satisdare cogantur: vel iureiurando pmittant vel sue promissioni permittant.

Satisdatio eo modo appellata est quo satisfactio. Nam sicut satisfacere dicimur ei: cuius desideriū implem⁹: ita satisdare dicimur aduersario nostro: qui pro eo quod a nobis petijt: ita sibi cautum: vt eum hoc nomine securum faciamus datis fideiussoribus. Sed etiam pignoribus potest si velit quis cauere. Si autem qui fideiussorem dare debet: dare nō potest: remittitur iuratorie cautioni: vt iuret se fideiussorem dare non posse: et se facere quod caueat. Immo etiam nuda promissio sufficit si hoc partibus placeat insti. de re diui. §. vendite. t. l. sancimus. C. de ver. sig.

Digestum Vetus

Si ex noxiali causa agatur quēadmodū caueat.

Precedens titulus ponit satisdationes que fiunt p liberis hominib⁹: iste aūt titul⁹ ptinet quomō p seruis caueat. Dicit aūt noxialis actio: q nocuiens seruus noxiam idest damnum dat: qui etiam propterea quod noxiam pmittit: noxa appellat. sicut alias dici solet: noxia delictū delinquēs noxa vocatur. glo. insti. de nox acc. §. j. Si quis ergo promiserit iuditio sisti eum: de quo noxialis actio est: debet eū in eadē causa exhibere: idest in simili statu et qualitate: in qua tunc eū pmittit fuerat: quousq; sententia feratur.

De eo per quem factum erit quo minus quis in iuditio sistat.

Hic titulus cohercet dolū eius: qui impedit aliquem iuditio sisti: Nec est superfluus ille titul⁹: licet s̄ habeatur alius titulus. ne quis eum qui in ius vo. Quia in quatuor differt hic titulus ab alio: quia ali⁹ titul⁹ non habet locum nisi vbi vis facta est q̄ min⁹ sistat: hic autem habet locū etiaz sine vi. Secūdo quia alius titul⁹ nō psulit nisi vocāti in ius: idest actori: hic aūt etiā vocato. Tertio quia alibi agit q̄ntū in litem iuratū est: hic solū ad itereſſe. dicēdo sm glo. hic. Quarto q̄a hic titul⁹ locū habz post citationes et satisdatōes receptas. Alius añ pparitōz. licz bar. hāc q̄rtaz differentiā non approbet.

Si quis cautionibus in iuditio sistendi causa factis non obtemperauerit.

In titulis p̄cedenti⁹ ponit q̄n q̄s dolo vel vi alterius in iuditio non sistit: In hoc titulo ponit q̄n quis p casum fortuitum excusatur. Et in primis excusandus est ille qui longius abest: illi enī p singulis dietis vicena milia passuum numerari debent. Sunt et alie cause q̄b⁹ cauēs excusatur vt pparere necessario non teneat: que oēs exp̄mūt hoc titulo.

De feriis et dilationibus et diuers̄ temporib⁹ earū Et ex quibus causis ferie non impediuntur.

Ferie sunt q̄ ad hoc deputant vt hōies q̄escāt et diuinis vel alijs reb⁹ necessarijs intenti sint. Dicte sunt ferie a feriendis idest mactandis victimis q̄ dieb⁹ festiuis offerebant. Et sunt triplices ferie. Quedam indicte in honorem dei. et his partes non possunt renūciare. Iste appellant festiue vel solennes ferie de q̄b⁹ de con. dis. iij. p to. Alie sūt ferie repētine vel indicte: q̄ p principem vel superiorē ppter aliq̄d repentinū negotium indicunt. vt si nascat p̄ncipi filius. vel ob rem bene gestā aliq̄d festū ponatur. Tertie sunt ferie ob necessitatem hominū inducte vt sunt vindemiarum et messium: quib⁹ tū ferijs ptes renūciare p̄nt: quia in eoz̄ favorez introducte. c. fi. de ferijs. Dilatōes sunt inducie q̄ dant q̄nq; ad p-

Liber Secundus

bationes faciendas. Et est dilatio q̄ datur a iure vel ab hõie ad aliq̄d explicandũ. Dicta dilatioquia differt negotium.

De edendo.

Edere est actionẽ vel causaz in iuditio publice demõstrare. Est em̃ eq̄simũ:eum qui actur⁹ est edere actõez. vt exinde sciat reus vtrũ cedere: an otendere vltra debeat. Et si otendẽdum putat:veniat instructus ad agendum. Edere est etiã copiam discribendi facere. Et ponit̃ hic titulus in grũdio videlicet de edendo:et nõ de editione. Ad ostendendũ necessitatem esse impositam edere debenti. Et tractat̃ in hoc titulo triplex editio sczactionis:et instrumentorũ:et rationũ:Sed ratio edit̃ in p̄incipio: cetera in p̄cessu cause:vt dicit glo. hic sup rubro.

De pactis.

Post q̄ editus est libellus de quo ẽ ti. p̄. q̃n̄q̄ facit actor pactum gratuitum reo. ideo ponit̃ rubrica de pac. Q̃n̄q̄ inuicem trãsigũt. ideo seq̄t̃ de trãsac. q̃n̄q̄ inuicẽ non potest esse discordia. ideo est necessarium q̄ litigetur. et partes querũt sibi aduocatos et p̄curatores ideo in sequenti libro ponit̃ de postulando. et subsequenter de p̄cura. Pactũ aũt a pactione dicitur: Inde etiaz pacis nomẽ appellatũ est. Et est pactio duoꝝ pluriũue in idem placitũ et ꝯsensus: idest spontaneus consensus. Conuentõis autẽ verbum generale est ad omnia ptinẽs de q̄bus negotij cõtrahendi transigendiq̄ causa consentiunt: q̄ inter se agunt. Nam sicuti ꝓuenire dicunt̃ q̄ ex diuersis locis in vnum locum colligunt̃ et veniũt: ita q̄ ex diuersis animi motib⁹ in vnum ꝯsentiũt idest in vnam sentẽtiã ꝯcurrũt: ꝓuenire ꝛ pacisci dicunt̃.

De transactionibus.

Qui transigit de re dubia et lite incerta neq̄ finita ꝯponit. Et dicitur transactio pactum remissionis a trãs et ago. Et differt in eo a pactis quia qui paciscitur rem certam et indubitatam sua liberalitate remittit: cũ is qui trãsactionẽ facit rem dubiam: et incertam litem sopire facit. Et dicit̃ transactio quasi actionis trãsicio: ab actiõe em̃ transit qui transigit: et ita is qui agit ꝓprie dicit̃ trãsigere: reus aũt im̃ ꝓprie dicit̃ trãsigere. C. e. l. ij. Et est effectus transactionis quia ex ea dat̃ exceptio in omni causa ex q̄ agebatur. C. e. l. sub p̄textu. et. ſ. e. l. nõ est. nisi reus dolo occultauit speciem in qua deceptus est actor. vt. ſ. de pac. l. tres.

Liber Tertius

De postulando.

Tria in editione actionũ et in cause p̄cessu necessarij sunt aduocati vel postulatores: ideo de his ponit. Est aũt postulare desiderium sunm vel amici sui in iure apud eum qui iurisditio

ni ꝑest exponere: vel alterius desiderio ꝯtradicere. vt. ff. e. l. j. §. postulare. et q dicit suum: intellige qñ postulat pro se. amici: qñ pro alio. Et ponitur verbū iurisdictōi ꝑ qualibet notōe. vt. ff. de re. iu. l. ait prętor. et sic etiā aput arbitr ꝑmissariū potest postulari. Et dicunt hi. postulatores: patroni cause. Item aduocati vt. ff. de var. cog. l. j. §. aduocatos. Et toga ti dicunt. C. e. l. vel. forte a genere vestis q dicit toga qua olim vtebant.

De his qui notantur infamia.

Infamia est status et honoris diminutio et amissio: hinc infamis dicit quasi valde famosus: idest ignominiosus: vel infamis quasi sine fama: vl priuatus sua fama: fama aūt siue opinio vel estimatio idē significāt. Et est fama illese dignitatis status: legibus ac moribꝰ ꝓbatus et in nullo diminutus. et hec fama qñ minuit: qñq ꝙsumit vt ex toto ꝑ extincta habeatur: sez cum maxima vel media capitis diminutio interuenit et de hac ne q in hoc titulo nec. C. e. tractatur quasi superfluū sit de ea fama ꝙsumpta dicere vel querere. Quilibet em scit vel scire potest vno verbo: q ad nullum ciuile vel publicum officium is cuiꝰ fama ꝙsumpta est adhiberi potest. Minuit vero cum ciuitas et libertas retinetur sed circa statum pena plectimur vt. ff. de var. cog. l. pe. §. estimatio. et. §. minuitur et. §. ꝙsumitur: Et talis est duplex facti et iuris. Infamia facti irrogat cū opinio alicuius apud graues et honestas ꝙsonas ꝓprimit vel diminuit: et de hac infamia facti modicum in iure tradit. Sed sunt duo eiꝰ effectus. primꝰ qa ea repellit a dignitate: nisi ꝑpter inopiam nō legitime ꝓpetitoris. Secūdus quia repellit a q̄rela in officiosi. C. de dig. l. ij. et. ff. de decu. l. generaliter. §. spurios et. C. de inoffi. testa. l. fratres. Juris infamia qñq irrogatur ipso facto: idest ipso iure ꝑpter hoc qō aliquid factū est. qñq demū lata sententia: quādoq ex genere pene. hoc est ꝑpter ꝓpositōz pene. Ipso facto. vt si mulier deprehendat in adulterio. ff. de rit. nup. l. palam. §. q in adulterio. Idē in muliere q nubit vel stupro cognoscitur. ff. temp. luct. vl nubit cōtra iuramētū suscepta liberorū tutela. C. de se. nup. l. j. et ij. et in aut. de resti. et ea q pa. §. vnū. et de nup. §. si aūt. et. ff. e. l. vtrosq. vel qui bina spōsalia vel binas nuptias cōtraxit. ff. e. l. j. in fi. et. l. quid ergo. §. si quid. Ex genere pene irrogat infamia: si tale delictū ꝓmisit quis: q damnatus: vel confessus in iuditio: vel pactꝰ pecunia fieret infamis. Et est effectus infamie vt quis repellat a postulādo. et vt ab honoribꝰ repellat: non dico a muneribꝰ curialibus vel ciuilibꝰ: Et huiꝰ effectꝰ grā: posuit imperator specialem titulū et vnicam legē. de infamib. C. l. x. Est et alius quia repellit ab accusando vt. ff. de accu. l. q accusare.

De procuratoribus et defensoribus

Procurator est qui aliena negotia mādato domini administrat: Et potest esse procurator omniū rerū vel vnius dumtaxat: Et constituit vel presens vel per nunciū vel p epistolā: Et est vsus procuratorum p quam necessarius: vt qui rebus suis ipi superesse non volūt vel non possunt saltez ꝑ-

alios possent vel agere vel cõueniri Et dicit ꝓcurator ꝓ pte actoris: Defensor vero ex pte rei: Et loquit hic titul⁹ de ꝓcuratore ad iuditia. de ꝓcuratore eñ ad negocia loq̃t. ſ. ti. man.

Quod cuiuſcꝫ vniuersitatis nomie vl contra eã aget

Titulus p̃cedens loq̃tur generaliter de ꝓcuratorib⁹: qui vt plurimus cõstituunt a singularibus ꝓsonis. hic aũt titulus de eo q̃ nomine vniuersitatis vel collegij vel cõmunitatis agit siue cõuenit. q̃ ꝓꝓie actor vel sindicus dicit. Omnes eñ q̃b⁹ ꝓmissum est habere corpus collegij vel societatis vel cuiuſcũcꝫ alteri⁹ negotiationis: veluti pistor aut aliorum artificum: possunt habere res cõmunes: archã cõmunẽ: et actorẽ sine sindicum p quem quod cõmuniter agi fieriꝫ oporteat in iudicijs vel extra fiat.

De negotijs gestis.

Iste titulus necessarius est et ei⁹ materia: q: magna vtilitas absentiũ versatur: ne indefensi rex possessionẽ aut vẽditionẽ patiant: vel pignorus distractõr: vel pene ꝓmittende actionem: vel iniuria rem suam amittant. Et ideo si q̃s absentis negocia gesserit: licz ignorãtis: tñ quicq̃d vtiliter in rem ei⁹ expenderit. Vel etiã ipe se in rem absentis alicui obligauerit: habeat eo nomie actionẽ. Itaꝫ eo casu vltro citroꝫ nascit actõ q̃ appellatur negociorũ gestor. In qua sicut equũ est: it̃m gerentẽ act⁹ sui rationem reddere: et eo nomie ꝓdemnari si q̃d vel nõ vt oportuit gessit: vel ex bis negotijs retinet. Ita ex diuerso iustum est si vtiliter gessit: prestari ei quicq̃d eo nomie vel abest ei: vel abfutur est.

De calumniatorib⁹.

Accusatorũ temeritas tribus modis punit: vt p turpliañ desistãt: et si non desistãt sed diuersam ptem adiuuãt ꝓdita iam sentẽtia puniunt extra ordinem: quia sunt ꝑuaricatores vt. ſ. de ꝑua. l. ij. et. l. accusator. ꝛ. l. ab impatore. Itẽ si nõ desistãt sed calũnient puniunt lege remia. Calumniator ẽ q̃ falsa crimia: vel causaz iustã sciẽter intẽtat. Et cõtra talẽ q̃ calumnie causa aliq̃d fecit: vel vt nõ faceret pecuniã accepit: Intra annũ in quadruplũ ei⁹ pecunie q̃ accepisse dicit actio ꝓpetit: post annũ aũt simpli in factũ actio dat. Et dat hoc iuditiũ nõ solũ in pecũiarijs causis: sed etiã ad publica crimia: si quis accipiat pecuniã ob ea instituenda vel nõ instituenda. Calumnie autez pena est eadẽ vel similis q̃ imponeret accusato si ꝓuictus fuisset de crimie vt C. e. l. vl. ꝛ. ſ. ad turpi. l. in priuatis.

Liber Quartus

De inintegrum restitutionibus.

r Estitutõ in integrũ est priozis status reintegratio. Et huic solet dici res redit vt prides cum status reddit idem glo. in. c.

quia de elec. per hanc materiam plurifarie hominib⁹ vel lapſis ſue facilitate: vl' circũſcriptis aduerſarij dolo ſubueniẽt. Siue metu vt. ſ. ti. ſe. ſiue calliditate vt. ſ. tj. ij.. Siue etate vt. ſ. ti. iij. Siue abſẽtia vt. ſ. ti. iiij. inciderint in captionẽ.

De eo quod metus cauſa geſtum erit.

Quod metus cauſa geſtum eſt pretor ratum nõ habet. Et eſt met⁹ iſtãtis piculi vel futuri cauſa mẽtis trepidatio. ſ. e. l. j. Hec eſt neceſſariũ periculũ eſſe p̃ſens dũmõ met⁹ ſit p̃ſens ꝺ futuro piculo. ſ. e. metũ. j. R. Et dicitur metus quia mentem tenet. Vis aũt eſt maiorꝭ rei impetus cui reſiſti nõ poteſt. ſ. l. ij. aduerſus. quã nõ ꝓficit cuſtodia. ſ. loca. l. ſed de dãmo. Metus ali⁹ eſt ꝓbabilis q̃ cadit in hoiem ꝓſtantẽ ⁊ diſertũ Nõ ꝓbabilis q̃ cadit in hoiem miſerũ timidũ ⁊ inꝓſtãtẽ. vt. ſ. e. l. v. vj. ⁊ vij. Vis aũt multiplex eſt. q̃dam cõpulſiua q̃ imponit neceſſitatẽ ꝓtrariã voluntati cõtrarie. qꝛ id facit qꝺ nõ faceret ſi eſſet liberi arbitrij. Et hec inducit actionem qꝺ metus cã. Quedã expulſiua q̃ inducit interdictũ. vnde vi. Que dam ablatiua q̃ inducit actiõꝫ vi bono. raptorũ circa mobilia. vt. ſ. de vi. ⁊ vi. ar. l. j. §. iiij. Quedam turbatiua hec inducit interdictũ vti poſſidetis in rebus ſoli. ⁊ in rebus mobilibus vtrobi. cũ duo ſe poſſidere contendũt. Quedam inquietatiua: hec inducit interdictũ qꝺ vi aut clam. vt ſi quis a me ꝓhibitus vel putans ſe ꝓhibendũ q̃d faciat in meo

De dolo malo.

Per materiã illius tituli ſubueniẽt aduerſus varios ⁊ doloſos: q̃ calliditate q̃dam alijs obfuerũt. Verba aũt edicti talia ſunt: q̃ dolo malo fctã ſunt. ſi de his rebus alia actio nõ erit: ⁊ iuſta ſit cã. dab̃ actio de dolo: ne vel illis malicia ſua ſit lucroſa vel iſtis ſimplicitas damnoſa. Dolus autẽ malus eſt machinatio q̃dam alteri⁹ decipiendi cã: cũ aliud agit̃ ⁊ aliud ſi mulat̃. Vel eſt oĩs calliditas fallacia: machinatio ad circũuentendũ fallẽdum decipiendũ alterũ adhibita ꝓtra ius ⁊ bonos mores. Et habeb̃ i hoc titulo mentio doli mali. qꝛ veteres etiã bonũ dolũ dicebãt. ⁊ ꝓ ſolertia id eſt aſtutia hoc nomen accipiebãt. marie ſi aduerſus hoſtẽ latronẽue quis machinet̃. hinc virgi. ij. en. dol⁹ an virt⁹ quis in hoſte requirat.

De minoribus. xxv. annis.

Minores dicunt̃ qui nõdũ cõpleuerũt. xxv. an. facta cõputatiõe de momento ad momentũ. vnde non ſufficit tetigiſſe vltimũ diem ſed oportet ꝓuenire ad idez momentũ. Succurrit̃ aũt minoribus ſi liberi ſint. ſeruꝰ enĩ nunquam reſtituunt̃. Quicq̃d igit̃ cũ minore. xxv. an. natu geſtũ erit: vtiq̃ que res erit animaduertã dicit ꝓtor. Juſtiſſima fuit huius edicti cãtas qꝛ cum inter omnes conſtet fragile eſſe ⁊ infirmũ hmõi etatis conſilium: ⁊ multis captionibus ſuppoſitũ: multorũq̃ inſidijs expoſitũ: auxiliũ eis ꝓtor hoc edicto pollicitus eſt: ⁊ aduerſus captiõꝫ opitulatiõꝫ. qꝛ cũ vſq̃ in hãc etatẽ adoleſcẽtes curatorũ auxilio regunt̃ ⁊ per ſe rei ſue adminiſtratioeis cõmitti nõ ꝺꝫ q̃uis bñ rẽ ſuã gerẽtib⁹? Ceſſat aũt hec reſtitutio: vl' rõe-

doli sui: vel mendacij sui: vel sacramẽti sui corpalis: vel ꝑuilegio libtatis vel ꝑuilegio parentis vel patroni ꝓtra quẽ vult restitui, vel semel denegata est restitutio: de q̃bus spẽales tituli in. C. ponunt.

De capitis diminutione.

Capitis diminutio est ꝓris status cõmutatio. ⁊ ponit hic caput ꝑ statu. Consistit aũt stat⁹ in tribus. in libertate: ciuitate ⁊ familia. q̃ ꝙ libertatem amittit dicit pati maximã capitis diminutiõz. qõ ꝓtingit de his q̃ efficiunt serui pene: vel passi sunt se venũdari: vel reuocati sunt in seruitutez ꝓpter ingratitudinem. Et talis capite minutus ꝑdit etiã ꝑ ꝓsequentiã ciuitatem ⁊ familiã. Qui aũt ꝑdit ciuitatẽ dicit pati mediã capitis diminutionẽ: qõ ꝓtingit de his q̃bus interdictũ est aqua ⁊ igne. Itez in deportatus id est ꝑpetuo ꝓscriptis. Cũ aũt libertas ⁊ ciuitas retinet ⁊ familia tm̃ mutat dicit esse minima capitis diminutio: qõ contingit de his qui dati sunt in adoptionem vel qui emancipati sunt.

Ex quibus causis maiores. xxv. an. in integrum restituuntur.

Maiores restituunt q̃ñq; cã militie. q̃ñq; si cã reipu. absentes fuerunt. de q̃bus spẽales tituli in codice sunt. Generalit aũt restituunt q̃ absentes fuerũt ꝑ metũ iustũ. ſ. e. l. ij. et. iij. Item qꝫ fuerũt absentes detẽti in vinculis vel a ꝑuata ꝓsona puta a latrone. vel a publica hoc est iudicis auctoritate. Itez q̃ ita alligati sunt vt sine dedecore in publico apparere nõ ꝑnt vt. ſ. e. succurrit. ⁊. l. in eadez cã. ⁊ ex varijs alijs causis. Verba aũt huiꝰ edicti talia sunt si cui⁹ q̃d de bonis diminutũ est: cũ is metu aut sine dolo reipu. cã abesset: siue in vinculi seruitutеve hostiũq; ꝓtãte esset. Itez si qua alia iusta cã esse videbit in integrũ restitutio ꝓcedat. Rõ huius edicti est qꝫ lesum id est amissum ius ꝑ id tempus quo q̃s reipu. opam dabat. vt ad uerso casu laborabat. corrigit id est restituit vel emẽdat. necnõ aduersus eum succurrit ne vel obsit vel ꝑsit quod euenit.

De alienatione iudicij mutandi et suscipiendi causa facta.

Dicit in titulo mutãdi iudicij id est euitãdi quo ad se: ⁊ suscipiẽdi quo ad aliũ cui alienauit. Cum ꝓtor intelligeret iudiciorũ exitũ interdũ durior em nobis cõstitui: oppositio nobis alio aduersario: in eam q̃z rem ꝑspexit vt si q̃s alienando rem aliũ nobis aduersariũ suo loco substituit: puta si alterius ꝓuincie hoiem: aut potentiorẽ nobis opposuerit aduersarium: aut cum q̃ veraturus est: idq; opa in fraudẽ nr̃am fecerit: tanti nob̃ tenet: q̃nti nr̃a interest aliũ aduersariũ nos non habuisse.

De receptis qui arbitriũ recipiũt vt sententiã dicant.

De ꝑparatorijs iudiciorũ explicito ꝑusq; de iudicijs ipis aliq̃d tractet arbitros q̃ se ad instar iudiciorũz hñt inferam⁹. Tractat aũt hic titul⁹ de receptis neutralit. id est de arbitris. vel de receptis masculine. id ẽ de arbitris receptis a litigatoribus

vel de litigatoribꝫ receptis ab arbitris. viciſſim eñ ſeſe in fide ſua recipiunt: partes vt ſententie ſtent: arbitri vt fideliter examinēt et pnuntiāt Aſſumūt eñ partes iudicis: nō conſiliatoris. ſ. e. l. ſi de meis. §. recepiſſe. Eſt aūt arbitriū trinus actus triū pſonaꝝ: ſub arbitrio litigantiū. vel ſic. Eſt trinus pſonarū actus ſub pecuniaria q̄ſtione: in quaſi iuditio cōſligentium. vel cōtendentiū. Nam arbiter ptēdit ad inſitionē veritatſ. Actor vt ei reus ꝓdemnetur. Reus vt abſoluaſ ab actore. Et dicīſ arbiter qñq̄ qlibet vir bonus ſup aliquo eſtimando electꝫ. ſ. p ſo. l. ſi ſocietatē. Qñq̄ ponīſ p iudice delegato vel q̄ſi delegato vt ſ. q̄ ſatis cog. l. arbiter. Qñ p iudice ordinario. ſ. de iud. l. antepe. Quādoq̄ p ōſpēſatore rei ſue C. man. l. in re. In omni re poteſt aſſumi arbiter niſi pbibeaſ a lege. pbibetur aūt a lege in cauſa criminali publica vel puata. Sed ī cauſa ciuili licz ſit de crimīe famoſo valet ꝓmiſſum. Non tñ infamat arbitri ſententia. Itē in cauſa liberali non poteſt eſſe arbiter. quia fauor libertatis ē vt maiores iudices debeat habere. Itē in populari actione. nō poteſt eſſe arbiter. ne occaſione pene ptermittaſ faciendus qō publice fieri expediret. ſ. e. l. nō diſtīguemꝫ. §. iuliaꝫ 7. §. ō libali. et. ſ. ō his q̄ no. ifa. l. q̄d ḡ. §. ex ꝓmiſſo. Cōſtituiſ aūtē arbitriū: ptibus adinuicez ſtipulantibꝫ penā: ſi arbitri non pareant ſentētie. vel vbi vterq̄ pmiſit pure penā: id eſt non ſub alia conditione niſi hac: niſi arbitri pareaſ ſentētie. Et licet vſitatus ſit in duos ꝓmittī: tñ difficile eſt ſi diſſentiant quia nō inueniē maior ps: vñ cō. pmiſſus ſine exitu viōz futurū ꝓpter naturalē facilitatē hōm ad diſſentiendum. Tñ lex adhibet tale remediū vt vbi diſſentiūt duo arbitri: cogat eos pretor tertiam eligere perſonaꝝ certam: cuius autoritati pareaſ. ſ. e. l. item. §. ī in duos et. §. principaliē. Et eſt duplex arbiter. Juris quē ius eligit et ſibi cauſam certam examinandā exprimit et ꝓmittit vt in c. ſuſpitionis de off. dele: cū ſi. et talis p omnia eāperaſ iudici et ab eiꝫ ſententia poteſt appellari. c. ab arbitris de off. deſ. li. vj. Alius eſt arbiter pmūi conſenſu pcium electꝫ et a ſentētia illiꝫ non a ppellaſ C. e. l. j. de q̄ in. c. cum dilectus. e. ti. de dīna inter arbitꝝ et arbitratorē. vj. p. do. an. et Siculū in c. quitauallis de iureiur.

Naute caupones: ſtabularij: vt recepta reſtituant:

Nautam in hoc titulo accipere debemus eum qui nauim exercet: q̄uis naute appellenē oēs qui nauigande nauis cauſa: in naui ſunt: Sz de exercitore dūtaxat qui patronus nauis aut magiſter appellatur intelligiē. Caupones aūt et ſtabularios eos intelligemꝫ q̄ cauponani vel ſtabulū exercent: vel eoꝝ inſtitores et miniſtri. Stabularij aūt ſunt hoſpitatores hominū equitantiū. Sicut et caupo viatorū. Quicq̄d ergo tales hōies ſalū foze: id eſt ad cuſtodiendū recepint: niſi reſtituāt: cōtra eos actio daē. Et eſt maxima vtilitas hmōi actionis: q̄a neceſſe eſt plerūq̄ eoꝝ fidem ſequi reſq̄ cuſtodie eoꝝ ꝓmittere.

Liber Quintus

Digestum Vetus

De iudicijs ⁊ vbi ꝗs agere vel cõuenire debeat.

Iudiciũ multis modis sumit vt ponit glo. ī regula ī iudicijs de re. iu. li. vj. ⁊ insti. q̄ non est. p. fa. tes. §. ꝓterea. hic autē sumit̄ ꝓ actiõe q̄ ꝓtra aliquē ī iure experit̄. Et ē iudiciũ legittim⁹ actus triũ ꝑsonarꝫ. scz iudicis. actoris. et rei. c. for⁹. de ℣. sig. Et ponit̄ ī titulo ō iudicijs. nō de iudicio: est enī iudiciũ aliud ciuile. aliud crimīale. aliud singulare. aliud vniuersale. de q̄b⁹ ꝑ ordinē titulos tractabit̄ Ciuile iudiciũ ē. cũ cā instituit̄ ad cõmodũ ꝓuatũ ⁊ ꝓcludit̄ ꝑti aliq̄d cē dare dũ vel exhibēdũ. Crimīale ē cũ agit̄ de aliq̄ pena ꝓ crimīe imponēda. vl ꝓcludit̄ penā esse applicādā fisco. Singulare iudiciũ ē: qō dat̄ ꝓ reb⁹ ꝑticularibus puta. domo. fundo. equo ⁊c. Vniuersale est cũ petit̄ vniuersum ius. vt bonoꝝ possessio aut hereditas.

De inofficioso testamento.

Inofficiosus ꝺr testamētũ. qō factũ ē cõ officiũ pletaꝫ pare: q̄si non officiosũ id ē inhumanũ. Et dat̄ q̄rela inofficiosi oib⁹ tam parētib⁹ q̄ liberis Cognati aũt a latere. ⁊ ꝑsertim q̄ sunt vltra fratres non agũt q̄rela inofficiosi. frater aũt admittit̄ turpib⁹ ꝑsonis institutis. nisi ⁊ ipe turpē vitam agat. Est ergo inofficiosum testamētũ dicere: hoc ē allegare quare exhere dari vel ꝓteriri nō debuerint. qō aliqñ accidit cũ parētes falso stimulati. vel nouercalib⁹ delinimentis instigationibusq̄ corrupti: liberos suos vel exheredāt vel ꝓtereũt.

De petitione hereditatis.

Dictũ ē ō inofficioso. ⁊. cui⁹ q̄rela ꝑparatoria ē vniuersalis iudiciꝫ. id ē petitiõis hereditatiꝫ q̄ q̄dē q̄ñq̄ ē directa. q̄ñq̄ vtil̄ ꝓmo ponit̄ ō directa postea de vtili. id ē de fideicō. hereditatiꝫ peti. Et sic directa ꝺr mihi dari hereditatiꝫ petitio. q: de iure ciuili admitto. Et dat̄ ab intestato vel ex testamēto succedēti ꝑ legē vel senatusconsultū. Itē ꝑ se vel ꝑ aliū vt. ī. l. j. ij ⁊. iij. Directa aũt dat̄ cõ eũ q̄ possidet ꝓ herede vel ꝓ possessore: q̄ nullaꝫ causaꝫ possidēdi hz. nec ꝓtēdit se heredē. vel si ꝓtēdit tñ ꝑ mēdaciũ. ī. e. l. regulariter. ⁊. l. licet. ⁊. l. ꝓ herede. ꝓpositio aũt petitiõis hereditatis libello facieēde sunt interrogatiões possessori q̄lit̄ possideat vt. ī. ō iter. ac. l. j. in ꝓn. hoc ē an credat se heredē: si respōdeat credo. ꝙ ꝓcedit̄ in petitione hereditatiꝫ: q: possidet ꝓ herede. Si respōdeat. nō: q̄rat̄ titul⁹. quē si ꝓbauerit non ꝓcedet̄ in petitiõe hereditatis. Si nō ꝓbauerit ꝑsumit̄ q̄ ꝓ possessore possideat. ⁊ sic itelligit̄ q̄ ꝺr. C. e. cogi. Ꝓ heredē aũt possidet q̄ putat se heredē esse. ꝓ possessore vero possidet ꝑdo.

Si pars hereditatis petat̄.

Precedēs titul⁹ ponit q̄d iuris si tota petat̄ hereditas. Hūc quid si ꝑs Vbi attendendū est an is qui ꝑtem petit omnino cert⁹ sit de ea: ⁊ tūc attende an possessor ius habeat puta q: coheres. an non. vel vtrū nō sit certus de quo tractat̄ in. §. fi. illi⁹. l. j. Et plures heredes. debēt agere cōtra plures possessores. nec pōt vnus eligere vnū alius aliū. Et si sint plures ad q̄s hereditas ꝑtinet ꝓ diuiso: pōt alter ab altero conueniri hac actione. vel fami. her. si fatent̄ se heredes. ī. l. j. §. q̄nimo. ⁊. §. ꝓinde. Et nō differt

hec actio a p̄cedenti specie sed numero.

De possessoria hereditatis petitione.

Post ciuiles actiões heredibus ꝓpositas: p̄tor etiã eos posuit quos ipse quasi heredes fecit. hoc est illos quib⁹ bonorũ possessio data ē: p quaz petitionē hereditatis: tantũdē ꝓsequet bonoꝝ possessor: q̄tum ex ciuilib⁹ actionib⁹ heres ꝓsequi p̄t.

De fideicōmissaria hereditatis petitione.

Ex hoc titulo ꝓponit actio his quib⁹ restituta ē hereditas. Nã quicunq; suscepit restitutã hereditatẽ ex senatusc̄osulto trebelliano: fideicōmissaria hereditatis petitiõe vti poterit cõtra possessores. & dant ei eedẽ actiones q̄ heredi & in heredem cõpetunt.

Liber Sextus

De rei vendicatione.

E vniuersali iudicio supra dictũ est nũc de singulari. Est aũt rei vẽdicatio actio q̄ dat sola rõne dominij vel quasi. & possessiõis vel quasi. & optet vtrũq; interuenire: sc̄z ex pte actoris dñm vel quasi. Et ex pte rei possessio vl quasi vt quia dolo desierat possidere. vt ē glo. no. insti. d̄ acc. §. j. in v. possideat. Et appellat hec actio alias i rem: & tũc competit q̄n rem tradi vel dari est in obligatione. id ē q̄n rem nõ ꝓsonaz dico mihi eē debitã. & habet ista in rem actio locũ in oĩbus rebus mobilib⁹ ram a alib⁹ q̄ i his q̄ aĩa carent: & i his q̄ solo cõtinent. id est imobilia sunt. Et p hãc actionẽ non solũ singule res vendicant: sed etiã grex. & armentũ. & equitiũ. Et cõpetit ei qui aut iure gentiũ. aut iure ciuili dominiũ acquisiuit Et est duplex rei vẽdicatio. vna directa de qua hoc titulo. Alia vtilis de qua .ff. in ti. si ager ver. & dat ista vtilis rõne quasi dominij: vt emphiteote superficiario. ꝓductori vectigaliũ. dũmodo ad modicũ tps cõduxerit.

De publiciana in rem actione.

Ista actio publiciana dicta est a publicio p̄tore qui eã inuenit: vt ē tex. insti. de acc. §. alie. Et dat q̄ quis petit id q̄ traditus est ex iusta causa a nõ dño: & dũ vsucaptũ est. Nã si esset vsucaptũ vel p̄scriptũ: non cõpereret hec actio: q̄ publiciana non dño non dat. Completa aũt vsucapione: esset verus dñs de iure ci. & ideo sibi dare rei ven. Et vt det publiciana quinq; sunt necessaria. sc̄z traditio vel quasi. q̄ dr ꝓpter incorporales que tradi nõ p̄nt vt. ff. de ac. re. do. l. fu⁹. §. incorporales. Scõo q ex titulo apto. id est iusta causa ad mutationẽ dominij. puta venditiõe. vel similibus. ff. e. q̄cunq; in p̄n. Tertio q a nõ dño accepit. nam alias dominiũ esset trãslatum vt. ff. e. l. j. §. j. Quarto q bona fide accepit: vnde credidit se dñm factum eē tũc. vt. ff. de ac. re. do. l. eũ qui a furioso. §. p̄tor. Quinto q credidit se hodie cũ eam ꝓponit dominũ non esse: alias sibi esset ꝓtrarius. Sz

ex his q̄nq; duo sunt difficilia agenti: scilz ꝓbatio traditiōis: ⁊ tituli. reli qua cōsistunt in intellectu agētis cum sit de sua ꝓscia q̄ ꝑ testes ꝓbari nō ꝑñt sed ꝑ iuramētū vt ē glo. i. l. fulcini⁹. §. quid sit latitare. ff. ex qui. cau. in poss. ea. de hoc glo. insti. de acc. §. alie. in x̄. dicit. Jo. an. in addi. Spe ti. de ꝓpzie. §. nūc dicēdū. x̄. ꝑmo. ⁊ ti. de acci. §. ij. x̄. q̄d si velis.

Si ager vectigalis vel emphiteoticarius petat.

Cōiunctio. vel in hoc titulo ponit expositiue ꝑ. id est. nam idem sunt. Et dicit ager vectigalis. nam redditus siue pensio ꝑ eo ꝑstat: id em̄ solē mus vectigal appellare. Omnes aūt agri aut sunt vectigales. aut non ve ctigales. Vectigales vocant q̄ in ꝓpetuū locant. id est hac lege vt q̄diu ꝑ his vectigal pendat. id est ꝓsoluat: tādiu neq; ipis qui cōduxerint. neq; his qui in locum eorum successerint auferri eos liceat. Non vectigales sunt: qui aut a nobis excolunt. aut ab alijs ꝑuatis. quēadmodū agros no stros colendos dare solemus: puta in annū. Qui ergo in ꝓpetuū agrū cō duxerit: licz nō efficiat dñs: cōperit ei tamē in rem actio vtilis: aduersus quēuis possessorē etiā aduersus verū dñz: ita tū si vectigal soluat Emphi teosis autē latine dicit meliozatio vt dicit glo. insti. de loca. §. adeo. ō quo dicemus. C. de iur. empti.

Liber Septimus

De vsufructu ⁊ quēadmodū quis vtat.

Usfructus est ius. id est seruitus alienis rebus vtendi fruenti salua rerū substātia. Est em̄ vsusfructus ius in corpe quo sublato ⁊ ip̄m tolli necesse est. Et est duplex vsusfruct⁹ formalis ⁊ causalis. Formalis est de quo hic loquimur: qui est fructus: q̄n separatus ē a ꝑ prietate. Causalis autē est qui cum sua causa. id est ꝓprietate cōiunctus est. Constituitur vsusfructus multis modis: vl̄ in testamento: vel inter vi uas: per pactiones ⁊ stipulatiōes. Et constituit nō tm̄ in fundo vel edib⁹ verum ⁊ in fruis ⁊ iumentis. ceterisq; rebus. Et est emolumētū vsusfruct⁹ maximam. ⁊ attenditur ꝑm qualitatē rei. Si em̄ constituitur vsusfructus in prędio rustico: quicquid in fundo nascit: quicquid inde ꝓcipi potest. vl̄ ipa natura vl̄ industria hominis: ipius fructuarij est: sic tamē vt fruat ar bitratu boni viri. Recte em̄ colere cogi potest. Aucupari ⁊ venari poterit in ꝑdio. si tamen fructus ꝑdij sit in venatione puta erat vinarū vel simile vt. ff. eo. l. vsufructuariū. §. j. ⁊ de vsur. l. venationē. Et si erat silua cedua ex ea poterit cedere ⁊ vendere Si non erat cedua: grandes arbores cede renō potest. Ceder tamē pedamenta ⁊ ramos ad vineam suā vel ad quāli bet necessitatem suam: dum tamen fundum non faciat deteriorem. ff. e. l. item. si fundi. in ꝑn. ⁊ §. aucupationū. ⁊ §. vlt. ⁊ l. ex silua.

De vsufructu accrescendo.

Cuiꝰ vsufructꝰ legat⁹ ē duob⁹ ꝯiūcti: ⁊ tūc ē int̄ vsufructuarios ius ac
crescēdi. vno eñ nolēte aut repudiāte ptē suā: totū accrescit suo ꝯfructua
rio. Si aūt sep̄atim vnicuiq; ptis vsufructꝰ sit relictus: sine dubio ius ac=
crescēdi cessat. Itē q̄ vocant̄ ad vsūfructū nō ex ꝟbis testatoris: ius accre
scendi nō habēt. ff. l. j. §. fi. Sil'iter inter legatariū pure ꝓprietatis ⁊ lega
tariū vsufructus nō est locꝰ iuri accrescēdi. l. ij. ff. e.

Quibꝰ modis vsusfructꝰ amittatur.

Ususfructꝰ amittit̄ q̄nq; modis ꝙꝛio morte naturali ipi⁹ vsufructuarij
Scōo capit⁹ diminutōe maxia vl̄ media. Tertio si vsusfructuari⁹ ñ vtaī p
modū ⁊ tp̄s. id ē ꝓ arbitrio boni viri vl̄ id ē ꝓ moderatū tp̄s puta p decē
annos int̄ p̄sentes. ⁊ viginti int̄ absentes. Quarto p ꝯsolidationē vel cō
fusionē rei. id ē si vsusfructꝰ formalis redeat ad suā cām. id ē ꝓprietatem.
qō tūc fit qñ fructuari⁹ nāciscit ꝓprietatē vt. ff. e. l. si fundus. vel qñ vsufru
ctuari⁹ cedit vsūfructum ꝓprietario. Maꝛ extraneo cedendo nihil ageret
Quinto rei mutatiōe vel interitu. Si eñ vsufructus edifi mihi ꝯstitut⁹ ē
⁊ edes corruāt vel exuste sint in totū: sine dubio extinguitur vsusfructꝰ: in
tñ vt nec aree. nec cemētoꝛ vsusfructꝰ amplⁱ debeat. instit. e. §. fi.

De vsufructu earū rerum que vsu cōsumunt̄ vel minuunt̄.

Omniū rerū ꝯstitui pōt vsusfructꝰ. que i patrimonio cuiuscūq; constare
p̄nt: ideo etiā eaꝛ rerū q̄ vsu tollunt̄ vel minuūt̄ vsusfructꝰ ꝯstitui p̄t: sicut
est vinū. oleū. frumētū. vestes. aurū. argentū. q̄b⁹ prima ē pecunia nume
rata. q̄ assidua ꝓmutatione quasi extingui videt̄ Est tñ improꝛie i his re
bus vsusfructꝰ: qꝛ nō p̄t esse vsus vini vl̄ frumēti. salua rerū substātia. Uti
litatis tñ cā ꝓmissum ē: vt ⁊ in his rebus vsusfructꝰ ꝯstituat̄. Et ab vsufru
ctuario cautio desiderāda ē: vt q̄ncūq; ille morī aut capite diminutus sit
eiusdē qualitatis. id ē bonitatis sil'es res restituant̄: aut estimatis rebus
illis. certe pecunie noīe iurta valoꝛē earūdem caueat̄. ꝙerit ḡ talis vsus
fructꝰ solū duob⁹ modis: morte scz ⁊ capitis diminutiōe.

Si vsusfructꝰ petat̄ vel ad aliū ꝓtinere neget̄.

Si fructuario fundo. seruit⁹ aliqua debeat̄: vsusfructuari⁹ q̄dē fruitutē
nō vēdicabit: sed vsūfructū. Ac ꝓ hoc vicanū si nō patiat̄ eū ire agere. cō=
pellere p̄t: quasi nō patiat̄ eū vsufrui. Et ꝙsequent̄ oīa adminicula ad vsu
fructuariū spectāt. sine q̄bus vtifrui q̄s nō pōt. Utifrui ius sibi esse ille so
lus pōt intēdere q̄ hꝫ vsūfructū: dñs aūt fundi nō pōt: qꝛ qui hꝫ ꝓprieta=
tem vtēdi fruēdi ius sep̄atū nō hꝫ. Sunt aūt ꝓ vsufructu ꝓdite actiones
ꝙfessoria ⁊ publiciana: q̄ dant̄ ei q̄ vsufructuari⁹ est. Et datur ꝙfessoria ei
cui ꝯstituit̄ vsusfructꝰ a dño: publiciana aūt dat̄ ei. cui ꝯstituit̄ a non dño
⁊ ꝓdite sūt ad similitudinē rei vēdicatiōis. Dant̄ eñ rōne dominij vel qua
si ⁊ possessiōis vel q̄si. Rōne dominij cōpetūt directo ei q̄ dñs ē fūdi cui
acq̄rit̄ fuit? Rōne quasi dominij cōpetūt vtilit̄ ei q̄ nō est dñs: sꝫ hꝫ ius i

re:puta creditor ꝛ fructuarius vel supficiari⁹ vel sibi vt.ſ. ſi fui.vē.l.ij. §.hec autē.ꝛ de remiſ.l.j.§.itē iul'.ꝛ de supfi.l.j.§.vlt'. Itē dan' rōne ve re possessionis aduersus eū q̄ possidet agrū debentē fruitutē vt.ſ.e.l. vbi §.vtrū. vel quasi possidet:vt si dolo desierit possidere. vel si liti se obtulit vel si sit supficiari⁹ agri debentis seruitutē.ſ.e.l.vlt'.

De operis seruorum.

Opere seruoꝝ eiusdē modis quib⁹ vsufructū dirim⁹ ꝓstituūt'. Libert' aūt aliter fit impositio operaꝝ.vt dicem⁹.ſ.de op.lib. Si igit' in fuo con stituit' opa:habet ius in persona ille cui debet' opa. Sicut ꝛ ille cui debet' vsusfruct⁹ vel vsus. Et ideo ope seruoꝝ int' psonales fruitutes cōputant'. Et cōsistit opa fui in actu.id est misterio vel diurno officio. Et oīs fruct⁹ boīs in opis ꝓsistit:sic ecōtra i fructu boīs ppe sunt. Et vt in ceteris reb⁹ fruct⁹ deductis necessarijs impēsis intelligit':ita ꝛ in opis fuorū. Cui ꝫ legate sunt ope fui:ille vsum eiusdem habere intelligit'.

De vsu ꝛ habitatione.

Nō solū vsusfruct⁹ vt supra dictū ē:sed etiā nudus vsus.id ē sine fructu ꝓstitui pōt.qui ꝛ ipe iisdem modis cōstitui solet q̄bus ꝛ vsusfruct⁹. Cui ꝫ vsus relictus ē:vti pōt:frui vero nō. Et si cui dom⁹ vsus relict⁹ ē:pōt cuz cōiuge sua.ꝛ familia.ꝛ libertis ibi habitare:pōt etiā hospitē recipe ꝛ inq̄ linū.dūmodo ipe inhabitet. Nam sine eo.nec bi q̄dem habitare pūt.neq; locabit neq; cōcedet habitationē sine se:nec vendet vsum. Si aūt habita tio legat':tūc effectu q̄dē pene idem sunt.legatū vsus.ꝛ habitatiōis. Sed in hoc differūt:q: habitatio pt locari.vsus vero nō. Itē qui hz vsum. plenius ius habet:q̄ qui simplicē habitationē:q: cui vsus ē datus:ille pter habitationē ius hz deambulādi ꝛ gestandi ꝛ ligni ad vsum quottidianū ꝛ orto ꝛ pomis ꝛ olerib⁹ ꝛ floribꝰ ꝛ aq̄ vtet'.ad vsum suū nō ad abusuz Et ē habitatio psonalis fuitus sicut vsusfruct⁹.ꝛ eodē mō ꝓstituit' sed in domo tm̄. Et relicta habitatiōe videt' esse relicta in vitā boīs. Misi breui⁹ statu atur tps. Nō aūt extinguit' nō vtēdo vel capi.di.vt insti.e.§.sed si cui.et C.eo.l.cum antiquitas.

Vsufructuarius quēadmodū caueat.

Si alicui vsusfruct⁹ legatus est:equissimū ē vt de vtroq; caueat. scz se vsurū boni viri arbitratu. Et cū vsusfruct⁹ ad euz ptinere desinet.se restituturū qđ inde extabit. Et interponit' hec cautio siue res sit mobilis siue i mobilis. Et cōtinet ista stipulatio qua cauet se preceptū iri vsufructuz boni viri arbitratu:hoc est:nō deteriorē causam se vsusfruct⁹ facturū:ceteraq; q̄ in re sua faceret diligens paterfamilias. Et ista cautio hz duas causas. vna si aliter quis vtat' q̄ vir bonus arbitrabit' ꝛc. Alia de vsufructu restituēdo.quaꝝ poꝛ statim cōmittet' post q̄ aliter fuerit vsus:ꝛ sepi⁹ cōmittit' Sequēs cōmittit' finito vsufructu. Et interponit' hec cautio etiam si vsus-

ſine fructu legatus eſt: vel ſi habitatio vel opere homis vel cuiuſcūq; alterius animalis relicte fuerint.

Liber Octauus

De ſeruitutibus.

Omnes ſuitutes aut ſunt ꝑſonales: aut ſunt rerū q̄ reales dicūt Perſonales dicūt vſusfructꝰ: vſus: habitatio: ope ſiue miſterīū ſuoꝝ. Et dicūt ꝑſonales. q̄ ꝑſonis debenť: ⁊ ſemp cū ꝑſonis finiūt. Reales aūt ſuitutes ſiue rerū: q̄ meliꝰ dicūt ꝓdiales eo q̄ rei appetitio nimis ē larga cōplectēs etiā īmobilia ⁊ incoꝛpoꝛalia. ſ. ſi certū petať. l. j. ꝓdij vero nomē īmobilia tm̄ cōplectit. Et tales ſunt due: vrbanoꝝ ꝓdioꝝ: ⁊ ruſticoꝝ. Et iteꝝ ſuitutes ꝓdioꝝ alie in ſolo conſiſtunt. id ē in ꝓpꝛietate fundi: alie in ſuꝑficie. id ē in materia ſuꝑedificata.

De ſeruitutibꝰ ꝓdioꝝ vrbanoꝝ.

Vrbanoꝝ ꝓdioꝝ iura ſunt alciꝰ tollēdi ⁊ officiēdi lumīnibus vicini aut nō extollendi. Itē ſtillicidiū auertēdi in tectum vel in aream vicini. ſaut non auertēdi. Itē īmittendi tignū in parietē vicini aut ꝓpiciendi aliquid. aut ꝓtegēdi: ceteraq; iſtis ſilia. Et dicunť ꝓdia vrbana oīa edificia vbicunq; poſita etiā ſi in villa ſint. Et dicunť vrbane ſuitutes. q̄ ꝓdijs vrbanis debenť. Nā ad hoc q̄ ſit ſuitus vrbana neceſſariū ē q̄ ſit ꝓdium vrbanū cui debeť ſuitus: ⁊ q̄ ei debeať vt vrbano. Si eñ iter vl̄ via q̄ ruſtice ſunt ſeruitutes debeanť domui: tū q̄ deberi ꝑt non intuitu edificij: ſed ſoli. nichilominꝰ dicenť ruſtice ſuitutes ar. ſ. ti. ꝓr. l. certo genere.

De ſeruitutibꝰ ruſticoꝝ ꝓdioꝝ.

Ruſticoꝝ ꝓdioꝝ ſuitutes ſunt q̄ ꝓdijs ruſticis debenť Et ſunt he. iter. actus. via. aq̄ductꝰ. Iter ē ius eūdi ambulādi boīs: nō etiā agēdi iumentū vel vehiculū. ſiue q̄ homo eat ſolꝰ. ſiue vehať ſella. vel lectica. vl̄ equo vel quouis aīali iter ꝺr. Seꝛſum ⸗o a ſe nō ꝑt agere iumentū vel vehiculū ducere qui iter tm̄ hꝫ in inſti. e. in ꝑn. Actus ē ius agēdi vel iumentuz vel vehiculū. Ita q̄ iter hꝫ. actū nō hꝫ: q̄ actū hꝫ iter hꝫ. id ē cōmoditatē itineris. eoq; poteſt vti etiā ſine iumētis: nō tm̄ hꝫ duas ſuitutes vt. ſ. de annu. le. l. j. Via ē ius eundi agēdi ⁊ ambulādi. Nā ⁊ iter ⁊ actū in ſe via ꝛtinet vt inſti. e. ꝟ. iij. Sed hoc ampliꝰ hꝫ q̄ actus: q̄ vie latitudo ī pꝛrectū octo pedēs hꝫ: in amphꝫactū. id ē vbi ſterni eſt ſedecim. Latitudo autē actꝰ ⁊ itineꝛis: ea ē q̄ demōſtrata ē. q̄ ſi nihil dictū ē: hoc ab arbitro ſtatuē dū ē. Itē ille qui viā hꝫ ius trabēdi vel lapidē vel trabē vel ferendi rectā haſtam hꝫ. q̄ non ꝓmittunť ei q̄ hꝫ actū: ſpectať eñ q̄ fructꝰ eo modo ꝑnt ledi. Aqueductꝰ ē ius aque ducende ꝑ fundū alienū. ſiue fiſtula vtať aq̄ ſiue q̄liber alio fictili inſtro: nō tm̄ lapide ſtrato Inter ſuitutes ruſticoꝝ ꝓdioꝝ cōputať etiā aq̄hauſtus. id ē ius hauriēdi aquā de puteo vl̄ fonte vicini. Itē pecoꝛis ad aquā appulſus. id ē ius appellendi pecoꝛa agri mei ꝑ

ꝑdiũ vicinũ ad fontẽ vel puteũ. Jus pascẽdi pecora cibi causa. Calcis coq̃ẽde. ⁊ arene fodiẽde: vt ex his fiant vasa vel instra vel granaria vl̃ edificia i meo ꝑdio vicino: q̃b⁹ fruct⁹ ꝑdii mei reponẽd̃ vel exportẽd̃ vel quid sil̃e fiat: q̃ ad culturã vel fructũ agri mei ꝓcipiẽdũ necessariũ ẽ. Et ẽ hoc generale i oĩ ꝑdiali seruitute q̃ hacten⁹ teneat ea⁹ cõstitutio: q̃tenus expediat ꝑ dijs. id ẽ ad fructus eo⁹ ꝓcipiẽdos. ⁊ ideo etiã dicũt ꝑdiales.

Cõia ꝑdio⁹ tam vrbano⁹ q̃ rusticor⁹.

Que sint spẽalia vrbanis ⁊ rusticis ꝑdiis ⁊ q̃d ꝓpr̃ij iuris singula habeãt i ꝓcedentib⁹ titulis tractat̃. Sz q⁹ in q̃busdã vrbana ⁊ rustica ꝑdia ꝓueniũt. ⁊ quãdã cõmunionẽ inter se hñt. iõ tractat̃ in hoc ti. q̃ sint cõia vtriusq̃ seruitutib⁹. Illud tñ sciendũ q̃ seruitutes ꝑdio⁹ oĩm: ab eo denoĩate sunt q̃m sine ꝑdijs ꝓstitui nõ pñt Nemo em̃ ꝑt seruitutẽ acq̃rere vel vrbani vel rustici ꝑdij: nisi q̃ ꝑdiũ hz. Nec q̃s̃q̃ debere nisi q̃ ⁊ ipe hz ꝑdium.

Si seruit⁹ vẽdicet. vel ad aliũ ptinere neget.

Oĩes actiões cõpetẽtes ꝓ seruitutib⁹ rusticis vel vrbanis: eo⁹ sunt q̃ sunt ꝑdia. ⁊ ideo q⁹ pa⁹ esset seruitutes hebere nisi eius nolle posset institui actio: ideo de actionib⁹ nolle seruitutũ vel occasione earũdẽ cõpetentib⁹ tractat hic titul⁹. Danẽ aũt ꝓ seruitutib⁹ due actiões tã ꝓfessoria ei q̃ seruitutẽ sibi cõperere cõtẽdit: q̃ negatoria que domino q̃ negat dat̃ur. de quibus diximus supra si vsus. pe.

Quẽadmodũ seruitus amittat̃.

Quib⁹ modis ⁊ qualit̃ seruitus nob acquirat̃ in ꝓcedentib⁹ expositũ est. Sz q⁹ nihil adeo stabile aut firmũ in hñanis reb⁹ ẽ q̃ nõ patiat̃ aliquaz ĩmutationẽ. ideo etiã quẽadmodũ seruitutes amittãt̃ aut ꝑdanẽ videndus erit. Et ꝓmo ꝑ confusionẽ: vt ecce si ꝑdiũ tuũ fuiat mihi. ⁊ ei⁹ dominiũ simnact⁹ i solidũ. vel tu in solidũ nact⁹ es dominiũ mei: extinguit̃ seruitus. Seeus si cõmunicarẽ tibi meũ ꝓ pte. iura aũt ꝑdio⁹ morte. ⁊ capitis dimi. nõ pereũt. Oĩes aũt seruitutes ꝑ nõ vsum sc̃z decẽ ãno⁹ inter pñtes. ⁊ viginti int̃ absentes amittũt̃. excepto itinere sepulcro debito. ⁊ via publica. que sil̃iter nõ perit nõ vtẽdo. Amittũt̃ seruitutes remissiõe. vt si debes seruitutez alti⁹ tollendi. ⁊ ꝓmiserat tibi alti⁹ edificare. vl̃ si debeas seruitutẽ stillicidij ĩmittẽdi in areã tuã: ⁊ ꝓmiserit tibi i ea edificare. Vel si debes mihi seruitutẽ ꝑ fundũ tuũ: ⁊ ꝓmisero tibi i loco ruienti edificare vel aliquid facere Et intellige hoc de remissiõe nõ de ꝑcaria ꝓcessione. Nã illa non amitti sz retineri facit seruitutem. supra cõia ꝑdio. l. si ꝑcaria. ⁊ ī. e. l. si stillicidij. Et ꝑt seruitus retineri non solũ ꝑ nosinetipos sed ⁊ ꝑ socũ ⁊ fructuariuz. ⁊ bo. fi. poss. satis em̃ est fundi nolle itum esse.

Liber Nonus

Si quadrupes pauperiẽ feciſſe dicat̃.

Ex. xij. tab. voluit vt si q̃drupes diceret̃ feciſſe pauperiẽ. id est dãnũ: ⁊ vez eẽt: q⁹ aut id q̃ nocuit. id ẽ ipm aĩal q̃ noxiã ꝓmisit: aut estimatio noxie. i. dãni offerret̃. Pauperies aũt ẽ dãnũ sine iniuria faciẽtis datũ: nec em̃ dici ꝑt aĩal iniuriã feciſſe q̃ sensu caret.

Et tunc habet locū hec actio qñ quadrupes cōmota feritate. id ē ꝑter naturam sui generis nocuit. puta si equꝰ calcitrosus calce pcusserit: aut bos coznupetere solitꝰ petierit aut mala ꝑpter nimiā ferocitatē Si aūt ꝑpter loci iniquitatē. id est asperitatē: aut ꝑpter culpā mulionis: aut si plus iusto onerata quadrupes in aliquē onus eiecerit: cessabit hec actio. Item si canis cū ducereť ab aliquo asperitate sua euaserit: cessabit hec actio: ꝛ tenebiť q̄ canē ducebat damni iniurie. Et sicut ista actio directe datur qñ quadrupes nocuit: ita vtilis cōpetit qñ aliud aīal pauperiē fecit.

Ad legem acquiliam.

Lex acquilia plebiscitū est: nā acquilius tribunꝰ plebis eā a plebe iter rogauit. ꝓponitur aūt ꝓpť dānū actio legis acq̄lie vel damni dati. Et ōz damnū a demo vel a diminutiōe patrimonij vt. ī. de dam. infec. l. iij. naz qōcūqꝫ direris nō errabis Et locū hz cū dānū culpa est datū Si ḡ damnū nullo mō sit datū vt qz res inde nō est facta deterioz: vel etiā facta ē inde melioz cessat. acq̄lia vt ecce oliuā meā maturā decerpsisti. vel segetē desecuisti maturā vl' vuas maturas. nō ꝓjciēdo eas ī terrā: cessat acq̄lia. Et erāt olim tria capitula siue capita huiꝰ legis: hodie sunt duo tm̄ scz ꝑmum ꝛ tertiū. secūm aūt in disuetudinē abijt tertio in eius locū posito. Lege acquilia capite ꝑmo cauet vt qui seruū seruāve alienā: quadrupedē vel pecudē alienā iniuria occiderit: q̄nti id eo anno plurimi fuerit: tantū eiꝰ dari domino debet. Et cōtra inficiantē id est negantē datur hec actio in duplum. Et pecudis appellatiōe veniūt hic oīa pecora q̄ gregatim pascūntur. veluti oues. capre. boues. equi. muli. asini. ꝛ sues. Canes aūt vsſ ꝛ leones ꝛ pāthere magis in numero bestiarū sunt q̄ pecudū. Tertio capite legis acq̄lie teneť: qui ꝑter hominē ꝛ pecudē occisum: damnū dederit puta si quis vsserit. fregerit. ruperit iniuria. id est culpa q̄nti ea res erat ī diebus triginta ꝓximis: tanti dño ꝏdemnabiť.

De his q̄ deiecerūt vel effuderunt.

Titulus iste exponiť. id est de his ex quoꝝ domo est aliquid deiectum vel effusum: vel qui deiecerunt vel effuderint quo vulgo iter fit: vel ī quo cōsistiť: quantū ex ea re damnū datum factū ve erit: in eum qui ibi habitauerit actio datur. Et ē publice vtile. imo summa vtilitas huiꝰ edicti: vt sine metu ꝛ piculo p itinera cōmeari liceat. Si q̄d etiā suspensuz decidat siliter deiectū ōz: q̄uis nemo effuderit vel eiecerit.

De noxalibus actionibus.

Noxales actiones appellanť que non ex cōtractu sed ex noxia id est culpa atq̄ maleficio p̄ suos nostros dato: cōtra nos dominos instituūť quarum actionū vis atq̄ potestas hec est: vt aut p̄ estimationē dāni p̄ seruū dati dñs soluat: aut si eo grauatus fuerit: liceat sibi dedit̄one. id est traditione istius corporis quod deliquerat euitare litis estimationē. ō materia huiꝰ ti. diximus s̄ si ex. nox. cau.

Digestum Vetus

Liber Decimus

Finium regundorum.

Actio finium regundoꝝ nascit̃ qñ fines ceperũt turbari: et ꝓpo-
a nit̃ ad distinctionẽ finiũ ꝓrioꝝ cuiusꝙ faciendã: Et habet lo-
cum in rusticis ꝑdijs tm̃: In vrbanis aũt prędijs locum habere
nõ potest: quia vrbana ꝑdia sibi non sunt ꝯfinia Sꝫ magis dicunt̃ vicina
ff. e. l. iiij. §. hoc iudicium. Confinia em̃ ea dicunt̃ q̃ adeo sibi ꝓxima sunt:
vt nullus medius paries interponat̃ Sed vrbana pietibus distingui con
sueuerunt. Et ideo vbi nõ possunt dirimi fines occasione cõtrouersie finiti-
morum: ꝓmittit̃ iudiciũ finium regundoꝝ: id est dirimendoꝝ vel sepan-
dorum: quo casu opus est vt ex alterutri⁹ ꝑdio alij adiudicandũ sit: et is
cui adiudicat̃: ꝓ eo qꝺ ei adiudicat̃ certa pecunia ꝺemnãdus est. Jn iu
dicio finium regun. ꝓmũ. di. fami. hercis. singłe ꝓsone duplex ius habẽt:
actoris et rei.

Familie herciscunde.

Quia sepe nihil ꝓ est petere: nisi et liceret diuidere. Nam segnius ex-
pediunt cõmissa negotia plures vt dicit glo. in. l. si plęs. ff. de admi. tu.
Item naturale vitium est negligi qꝺ cõmune est: vt sibi nihil habere q̃ nõ
totum habeat arbitret̃: deniꝙ suaꝫ quoꝙ partem coerũpi patit̃: dum inui
det aliene. C. qñ et q̃bus q̃r. ps. l. ij. Jdeo ponunt̃ hic diuisoria iudicia.
Et exponit̃ familia hoc titulo. id est hereditas: sicut etiã in. l. fi. C. de ver.
sig. Herciscunde aũt id est: cohercende vel diuidẽde: Erctum em̃ antiqui
dicebant. teste festo. Jnde coherceo. et herciscere verbũ id est frequẽter co
hercere. Et vtimur antiquo modo comicoꝝ loquẽdi dicentes herciscun-
de ꝓ herciscende: et regundoꝝ ꝓ regẽdoꝝ: diuidundo ꝓ diuidendo: pro
pter affinitatem istarum vocaliũ inter se vt dicit priscian⁹. li. j. artis gra
matice. Sic et plautus in amph. vt vos in vostris voltis mercimonijs e-
mundis vendũdisꝙ tc̃. Et ꝓficiscit̃ hec actio ex. l. xij. tab. Nam cohere-
dibus volentibus a ꝓmunione discedere necessariũ videbat̃ alicꝫ actionẽ
constitui qua inter eos res hereditarie distribuerent̃. quo casu iudex cog-
noscat ante omnia an actor sit coheres. Nisi em̃ coheres sit: neꝙ adiudica
ri ei quicꝫ oportet: neꝙ aduersarius ei ꝺemnandus est. ꝓ familie her-
cis. actoꝫ diuidit̃ hereditas siue ex testamenco siue ab intestato: siue ex. l.
xij. tab. siue q̃cũꝙ lege deferat̃ hereditas: vel ex senatusc̃ul. vel ex osti-
tutõe. Et generaliter coꝫ dũtaxat diuidi hereditas potest: q̃ꝫ potest esse
hereditas.

Cõmuni diuidundo.

Cõmuni diuidundo iuditio: ꝓmuniũ rerũ diuisionẽ petimus. vbi ergo
res ꝓmunis non est: cessat ꝓmuni diuidũdo actio. Et non refert an res in
ter aliꝙs ꝓmunis sit cũ societate vel sine societate: semp em̃ dat̃ hoc iudi-
cium. Cum societate dicit̃ res ꝓmunis: veluti inter eos qui pariter eandẽ
rem emerũt animo ineunde societatis: Sine societate dicit̃ res ꝓmunis in
ter eos quibus eadem res testamento legata est. ꝙper hoc iudiciuꝫ coꝫpo-

porzaliū rerū fit diuisio quarū rerū dominiū habem⁹: nō etiaz hereditatis. Nec in ista actiōe venit vniuersitas: sed res singulares tm̄ veniūt. vt. ſ. e l. p hoc iudiciū. Itē in hac actiōe nihil venit vltra diuisionē rerū iparuz q̄ communes sunt: z si q̄d in his damni datū aut factū sit. Itē veniūt sumptus facti in re cōi noīe meo vl noīe socij. Itē veniūt pcepta ex re cōi v ppter rem cōem. Itē venit in hanc actiōzne inuito socio aliq̄d fiat in re cōi. Est aūt hec actio ex q̄si pztractu. vt instit. de ob. q̄ ex q̄si pztra. §. si int. Mixta est in rem z in psonam: ciuilis est heredibus datur z in heredes.

Ad exhibendum.

Hec actio necessaria est z effect⁹ eius in vsu q̄tidiano: z marie ppē rei vendicatioz introducta: est enī pparatoria rei vēdica. Exhibere aūt ē facere in publico. id est apd iudicē ptātez videndi z appēhendendi ipaz rem. vt eī q̄ agit experiūdi sit copia. ſ. e. l. ij. In hac actiōe actor oīa noscere debz: z dicere argumēta rei de q̄ agit q̄ necessario faciūt ad instructioz: vt si p ser uo agat debet dici rufus sit an albus vel niger: paruus vl magn⁹ z q̄litatem mēbroz. Sic z in alijs reb⁹ sunt signa dicēda. Itez si erat instrm̄ debet fieri facultas legendi. Itē z describendi. Et ppzie oz exhibere id ē extra secretū hr̄e. vt. ſ. de tab. ex. l. ij. §. q̄d sit. z dc ho. li. ex. l. ij. §. ait proz. z de ver. ſi. l. vl. Et cōpetit hec actio pztra quēuis possessorē. Fit autē condemnatio in hac actiōe in q̄ntū fieret si rei vendicatiōe ageret. Est aūt hec actio arbitraria. instit. de ac. §. pterea. z ideo ferri pōt in ea due sñie. Stricti iuris est vt cetere arbitrarie. psonalis est vt dicit. l. ſ. e. l. ij. §. est autē.

Liber Vndecimus

De interrogatorijs actionibus.

Uedam interrogatiōes olim fiebant ppositis actiōibus. Interq rogabaī enī heres in iure. id est apud iudicē: q̄ ex pte heres sit q̄tēs aduersus eū actio instituit z actor dubitat. Et erat interrogatio tūc necessaria cū in psonā id est psonalis actio agebaī. Et cōpellebaī aduersari⁹ respōdere ad interrogatōes etiā añ litē ptestatā Hodie aūt talib⁹ interrogatorijs non vtimur: qz nemo cogit añ iudciū de suo iure aliq̄d respōdere. Ideoq̄ min⁹ frequētanī z in diſuetudinez abierunt. Itaq̄ tm̄modo ad pbationes litigatoribus sufficiūt: ea q̄ ab aduersa pte sponte confessa fuerint apud iudicem.

De quibus rebus ad eundem iudicem eatur.

Si inter plēs familie her. id est hereditatis diuidende actio agaī: z inter eosdem cōi diuidundo iudicio altero intētato aut finiū regūdoz eūdē iudicē adire debēt: q̄ facili⁹ coire coheredes vl socij possint: z in eūdē locū oim pūtia fieri oz. Et hoc ptingit trib⁹ rōib⁹. Prio rōe pūctois cause: qz sunt psortes z pximi. Scdo rōe recōuentōis: nam cū q̄libz est actor z re⁹ g̃ q̄libet agit z recōuenit: apud eundē ergo iudicē hoc fiat. Tertio rōe absurditatis euitāde. posset enī esse q̄ vnus aliter adiudicaret q̄ ali⁹ vl aliter fines designaret.

De seruo corrupto.

Qui seruũ aut seruã alienũ vel alienã corrupisse vel ei q̃d psuasisse quo deteriorẽ eũ faceret quinciẽ ꝑti ea res erit in duplũ actio dar. Et dar directa actio dño cui⁹ seruus corrupt⁹ est. Utilis aũt dar eis q̃ hñt ius i seruo: vt usurarijs: usufructuarijs. creditori⁹ ⁊ bonefidei emptori⁹. Corrumpit aũt seru⁹ siue de bono fiat mal⁹: siue de malo deterior: ⁊ fit hoc ꝑ suasionẽ. Est aũt psuadere plusq̃ cõpelli: ⁊ cogi sibi parere. vt. ſ. e. l. j. §. persuadere. Estimat aũt in hac actiõe ꝑti deterior⁹ est seru⁹ in corpe vel in aĩo ex psuasione mala. Itẽ estimant res q̃s subtraxit in ptinẽti post corruptionẽ: ⁊ postea ꝑ fugit a dño. Si aũt ex interuallo post fugã det damnuz vel surripiat nõ estimat in hac actiõe ꝓ corruptorẽ. Restituit aũt i duplũ damnũ datũ: nec distinguit viuat vel mort⁹ sit seru⁹ vel manumissus. vt ſ. e. l. si q̃s. §. vl. ⁊. l. in hoc. ⁊. l. neraci⁹. Ad similitudinẽ hui⁹ actiõis dar patri vtil' actio: filio vel filia corrupta in eã sũmaz quã ipe estimauerit suo iureiurãdo: vt tñ iudex refrenare possit talẽ estimatiõ: sicut facit in actõe iniuriarũ. ifti. de iureiur. §. pena. de hoc insti. ꝺ ac. §. oẽs aũt actoes. i glo.

De seruis fugitiuis.

Quia ex corruptione seruoꝝ sepe ptingit eos fugere ⁊ derelinq̃re dñm suũ. iõ tractat ꝺ materia fugitiui serui. Est aũt fugitiu⁹ q̃ ea mẽte recedit a dño ne postea reuertat ad eũ: licz mutato psilio redeat. qz nẽo tali pctõ penitẽs desinit esse nocẽs. Erro aũt ꝺ: q̃ aĩo redeũdi q̃nq̃ discedit. vt. ſ. de edi. edic. l. q̃s sit fugitiu⁹. §. erronẽ. Ille g̃ q̃ seruũ fugitiuũ celat. i. occultat: fur est. Est aũt celare q̃n q̃s vult ignorare eũ ad quẽ ea res ptinet. alic⁹ emolumẽti cã: quo casu etiã lege fauia de plagia. criminaliter tenet. vt dicem⁹. ſ. ad. l. fa. de pla. Prouidet aũt dño volẽti req̃rere seruũ. qz põt adire pside vt vel ꝑ se vel ꝑ mgratus vel p̃ mulites stationarios vel apparitores dñm adiuuet in reqrendis fugitiuis: ⁊ si nõ fecerit mulctãt in centum soli. Et eadẽ mulcta imponit in eũ q̃ q̃rt apud se phibuit. Debz enim q̃libet etiã senator pati in domo sua scrutari cubicula ⁊ vestigia occultãtis. Itẽ dar ptãs cuilibet cõphendenti fugitiuũ seruũ: vt ipm diligẽter custodiat añq̃ in publicũ exhibeat: id est mgratibus tradat. Imõ vincire pmittitur. vt. ſ. l. j. et. ij. ⁊. l. diuus.

De alea lusu et aleatoribus.

Lusus alee est ois q̃ virib⁹ fortune nitit. ⁊ est omis phibit⁹ ne fiat i pecunia: ꝑterq̃ si q̃s certet hasta vl' pilo iaciẽdo vl' curredo saliẽdo: luctãdo pugnãdo. fit enim cã ⁊tutis id ẽ fortitudis corpis. vt in aũt. vt om. obe. iu. in p̃n. Itẽ ꝑ eo qꝺ ponit in puluio vescẽdi cã pmittit ludere familiam: vt sic possint aliq̃ ludere int se cã comestiois facẽde. Alis si ludat i ludo phibito nõ tenet spõsio: imo q̃nq̃ dar repetitio. Aleatoꝝ aũt est q̃ lusũ alee cõsuenit apꝺ se cã sui emolimẽti exercere: sicut ⁊ in cauponibus ꝺ. s. naute cau. stab. l. j. §. caupones. ꝺ aũt odiosus ẽ iuri: vt neq̃ iniuriaz: neq̃ legẽ acq̃lia agere possit: si ludi occasiõe vbicũq̃ vel q̃cũq̃ fiat ei dãnũ vel iniuria: vt qz dicat falsos talos dedisse: vl' corruptũ vinũ vendidisse. Sed et si fiat ei furtum domi eo tempore quo alea apud eum ludebatur: non datur ei actio furti a quocunq̃ fiat furtum. Domus autẽ pro habitatiõe ⁊ domicilio hic ponitur. Et lusor qui compulit collusorem ludere mulctatur.

aut in latumias ducit: id est in carceres quia ibi latet incarcerati vt. ff. e. l. j. §. vl. solent em̄ q̄dam cogere ad ludū vel ab initio vel dū victi retinent amissa. ff. e. ti. l. ij.

Si mensor falsum modum dixerit.

Quia in actione fini. reg. necessarium est mensorē adhiberi q̄ fines cōtendentiū metiat. ideo ponit hic q̄d iuris sit. si mensor dixerit falsum modum Datur aūt aduersus mēsorū agrorum actio in factū. ab eo em̄ nos falli non oportet: nā interest nr̄i ne in modi id est mēsure renuntiatione fallamur: si forte de finibus ꝓtentio sit: vel emptor scire velit vel venditor q̄ modi id est q̄nte mensure ager venditus sit: et q̄a talis mensor opam suaz būficij loco ꝓbet: dat ei nō merces: sicut in locato: sed quoddā ad remunerandum: quod honorariū appellat. Et punit dol⁹ malus dumtaxat in mēsore: Nam si impite versat⁹ est: sibi imputare debz q̄ eum adhibuit. Similiter si negligenter egerit. eque mensor secur⁹ erit: dūmō non sit lata culpa: ista em̄ dolo comparat.

De religiosis et sumptibus funerum Et vt funus ducere liceat.

Religiosus locus est in quo aliquis est sepultus etiā si seru⁹ sit. l. ij. ff. R. ff. e. de quo. §. de rerū diui. funeris vero sumptus dicit qui ideo fit vt funus ducat: vel sepeliat: puta si quid est impensuz in elatōe mortui: vel ad corpus custodiendum vel ꝓmendandū: vel in locū: vel marmor emendus vbi sepeliat defunctus: qui loc⁹ etiā dicit sacrophagus a sarcos qō ē caro. et phagin quod est comedere: vel in vestez collocandā cū defūcto quā cū eo voluit sepeliri. et quicq̄d corpis causa anteq̄ sepeliat ꝓsumptuz est: funeris est impēsa. et potest repeti. Cōtinet etiā hoc edicto q̄ nec homo mortuus nec ossa homis mortui in locū purū alteri⁹: aut ī illud sepulchr̄ in quo ius non est inferant: q̄ em̄ hoc fecerit tenet ad p̄ciū loci: aut vt corp⁹ tollat. Si ẋo in sepulchr̄ alienū iferat: tenet ō sepulchro violato pena centū aureoꝝ. Et dicit purus locus qui neq̄ sacer neq̄ sacratus est: neq̄ religiosus Sed omnibus his rationib⁹ caret. Sepulchr̄ est: vbi corpus mortui: ossa ve hominis ꝓdita sunt. Et non totus locus qui sepulture destinatus est fit religiosus: Sed solū quaten⁹ corpus humatū est. Monumentum aūt generaliter res est memorie causa in poster̄ ꝓdita: in qua si corpus vel reliquie inferant: fiet sepulchr̄. Si vero nihil eoꝝ inferat erit monumentū quod greci cenotaphium appellant. qō fm variam orthoḡphiam vel nouū vel cōmune: vel vacuū significat sepulchr̄. Munimentū aūt est id quod causa muniendi ei⁹ loci factū sit in quo corpus impositum est: sicut sunt clatri: vel inserta ferramenta. et illud nō spectat ad sumpt⁹ funeris.

De mortuo inferendo et sepulchro edificando.

Qui inferendi mortuū ius habet: non ꝓhibeat inferre id est sepelire. videtur aūt ꝓhiberi siue in locū suum ꝓhibeat inferre: siue in itinere impediatur: Et ꝓpositum est hoc interdictū ꝓpterea q: religionis inter est

monumēta extrui ꝛ exornari. Prohibēt aūt edificare sepulcrū is qui ꝓhibēt talē materiā cōuehi q̄ edificio necessaria sit. vl̄ si machinā q̄s alliga re ꝓhibeat ꝓhibēt etiā hoc interdicto ne mulier p̄gnans mortua sepelia tur. anteq̄ partus ei excidatur.

Liber Duodecimus

De reb⁹ creditis. ꝛ si certū petat. ꝛ de cōditione.

Es credite dicunt q̄ ex quocūq; ꝓtractu quo fidē alienaꝫ sequit nobis debēt Est em̄ credendi vocabulū generale: ꝛ dicimur cre dere cuicūq; rei assentiam⁹. si ex eo ꝓtractu aliquid recepturi su mus. Appellātiōe aūt rei venit pecunia. ꝛ oīs spēs etiam facta id est ea q̄ in facto cōsistunt. Certū aūt hoc titulo mutuū est. q̄ peti ōz. id est repeti. cum a debitore mutuū repetim⁹. ꝓ quo dat nobis cōditio. id ē repetitio. cōdicere em̄ apud antiq̄s repetere dicebat. Mutui aūt datio cō sistit in his rebus. q̄ pōdere numero vel mensura cōsistunt vt est vinū. fru mentū. aurū. argentū. ꝛ pecunia. Ne em̄ res in genere suo functiōem reci piunt. id est cōpensationē vel cōpationem. In aliꝫ aūt rebus nō ꝑt consi stere mutuū. q̄ aliud ꝓ alio inuito creditore solui non ꝑt. Appellata aūt est mutui datio ab eo q̄ de meo fit tuum. ꝛ ideo si nō sit tuū: nō nascit obli gatio. Creditū ergo a mutuo tantū differt quātum genus a specie. Nam creditū cōsistit etiā extra eas res q̄ pon. nu. mensu. ꝓtinent. sicuti si eādez rem recepturi simus creditū est. In mutuo aūt nō eandez speciē quaꝫ de dimus. Sed idem genus repetim⁹. q̄ ideo certū appellat. ꝛ ꝓ eo datur ꝓditio certi generalissima q̄ cōpetit ex oīni causa. id est ex oīni obligatiōe. siue sit nata ex ꝓtractu certo siue ex incerto. dū tn̄ pura sit obligatio. Nam aī diē vl̄ cōditionē agere nō ꝑt creditor. l. certi. ſ. e. Est ꝛ certi ꝓditio spe cialis q̄ cōpetit ī solo mutuo. ꝛ hec a q̄busdā ōz si certū petat: vt sit ꝓpriuꝫ nomē ei⁹ actionis. Alij aūt appellāt eā. certi cōditionē specialē ꝓ mutuo de q̄ ꝓ glo. insti. qui mo. re. contra. ob. §. j. in v. conditio.

De iureiurādo siue volūtario. siue necessario siue iudiciali

Jusiurādū fm pla. est affirmatio vel negatio adhibita religione. Et cō petenter potuisset appellari factū iuratū. vel ius iuratū. Et ꝓtinet iusiurā di religio maximū remediū expediendaꝫ litiū: q̄ vel ex pactiōe litigatorū vel ex auctoritate iudicis decidunt ꝓtroversie. Et hꝫ speciē quādaꝫ trans actionis ac maiorē auctoritatē quaꝫ res iudicata. Repit aūt multiplex iuramentū in corpore iuris. quoddā em̄ voluntariū q̄ ps pti extra iudi cīū ꝑbet. ideo sic dictū q̄ ex voluntate defert. ꝛ volūtate suscipit. ꝛ velatū vel delatū voluntarie suscipit vel recusat. ſ. e. l. iusiurādū q̄. Quoddaꝫ necessariū q̄ ipe iudex defert ꝛ etiā ꝓstringit ad iurandū. Nec em̄ ꝑt hoc sacramentū referri. nec recusari nisi ꝓtendat iusta causa recusatiōis. C. e. l. generaliter. §. sui aūt. Quoddā iudiciale: q̄ defert a pte pti in iudicio iudice approbāte ꝛ cōfortante. dictū a iudicio. Istud nō est necessariū sub ſtrezimo ꝑt recusari. C. e. l. delato. Et ista iuramēta dicunt de veritate. de

quibus loq̃tur hic ti. Est etiã iuramẽtũ in litem qõ ꝓcedit in infinitũ .ꝛ est de affectione de quo .ſ. ti. ꝓri. Est ꝛ iuramẽtũ calũnie. ꝛ hoc de credu litate. de q̃ 9z. C. de iur̃ iur̃. cal. cau. fa. Jt̃ iuramentũ tutoris vt̃ ſit creditor vel debitor pupilli: ꝛ hoc ſiliter 9z de credulitate. de quo in aut. vt bi qui. ob. ſe. per. ba. res mi. §. j. coll. vj. Jtem teſtis ꝛ hoc de veritate. vt C. de teſti. l. iuſiurãdi. Jtem purgationis. C. de bis qui ad eccle. confu. l. quãti. Jt̃ rõne etatis. vt in ꝓſtitutione de ꝓce tene. l. hac edictali. §. ſacramẽto. Jt̃ iudicis ꝛ aduocati. vt. C. de iudi. l. rem non nouã. Est ergo effectus iuramenti vt dato iureiurãdo nihil aliud q̃rat q̃ an iuratũ ſit: remiſſa queſtione an debeat quaſi ſatis ꝓbatũ ſit ureiurando. Est ꝛ manifeſte turpitudis ꝛ ꝓfeſſionis nolle iurare. nec iuſiurãdũ referre.

De in litem iurando.

Precredẽs iuramentũ est de iure: hic ſequit vnũ iuramẽtũ qõ ẽ ex voluntate ſiue affectione. ꝛ appellat hoc iuramentũ in litem: q̃ eſtimatio litis iuxta affectionẽ iurãtis taxat. Et dat illud iuramentũ in actionib⁹ in rem id est realib⁹. quax ſunt decẽ. vt inſti. de actio. §. ꝓterea. Et in actione ad exhibendũ. ꝛ in bonefidei iudicijs iurat in litem. Sz iudex ꝓt ꝓfinire certam ſummã vſq; ad quã iuret. Jt̃ ꝛ ſi iuratũ fuerit: licebit iudicẽ abſoluere vel miꝛis ꝓdemnare. Nec ꝓt alib⁹ iurare in litẽ q̃ dñs litis.

De ꝓditiõe cauſa data. cauſa non ſequuta.

Conditio hic ꝛ in omnib⁹ ti. ſe. exponit. id est repetitio. Si quis ergo ob rem non inhoneſta dederit pecuniã puta vt ſi filiꝰ emãcipetur vt ſuus manumittat: vel a lite diſcedat: cauſa ſequuta ꝓpt̃ q̃ dedit: repetitio ceſſat. Sinautẽ cauſa ſequuta nõ fuerit poteſt cõdicere. id est repetere q̃ cũq; taliter datuz est.

De conditiõe ob turpẽ cauſam.

Prior ti. de cõditione ob cãm: futurã cauſam tm̃ reſpicit honeſtam tm̃. hic vero ti. etiã ꝓteritã ꝛ futurã. ꝛ nõ honeſtã reſpicit ſed turpẽ. Omne igitur q̃ dat: aut ob rem dat futuraz. aut ob cauſam dat ꝓteritã Si ob rem aut turpẽ. aut honeſtã. Ob turpẽ. aut hz dãtis ſit turpitudo nõ accipiẽtis Aut accipiẽtis dñtarat. non etiã dantis. aut vtriuſq;. Ob rem tgit honeſtam datũ: ita repeti ꝓt. ſi res ꝓpter q̃ datum ẽ ſequuta non ẽ. Q̃ ſi turpis cauſa accipiẽtis fuerit tm̃: etiam ſi res ſequuta ſit repeti ꝓt: vtputa ſi dedi tibi decẽ ne ſacrilegiũ faceres: ne furtuz: ne hoiem occidas. q̃ ſpecie cõdici ꝓt. id ẽ repeti. Jt̃ etiã ſi iudici dedi vt ſcõm me in bona cã ꝓnũciaret. ẽ loc⁹ cõdicioni. Judicẽ em̃ corrũpere videor. Ubi aũt ꝛ dantis ꝛ accipiẽtis turpitudo verſat. nõ ꝓt repeti. veluti ſi pecunia det vt male iudicetur. vel ſi q̃s ĩ adulterio deprehenſus redemerit ſe. q̃ in pari cauſa turpitudinis: potior est conditio poſſidẽtis. l. in pari. ſ. de reg. iur.

De conditione indebiti.

Si quis indebitũ ignorãs ſoluit: ꝑ hãc actiõez cõdicere ꝓt. id est repe-

tere. Sed scīs se non debere si soluit: cessat repetitio. Et est triplex indebitū. ꝓmo mō naturaliter ꝛ ciuiliter: vt qñ nullo modo debet. Sēdo qñ ē naturaliter indebitū. sed debitū ciuiliter: vt ptz in chirographo añ biennīū. Itē quotiēs mihi q̄s ciuiliter ꝛ naturaliter teneť: si pacto vel iureiurādo liberať: remanet ciuiliter debitū. sed naturaliter indebituz. Et hec duo indebita indistincte repetunť: siue p ignorantiā facti ꝓbabilez: vt in alieno facto: siue nō ꝓbabilē: vt qz̄ suo facto. siue p ignorātiā iuris. Maz nō nocet iuris ignorātia in dāno vitādo. Tertio modo ē indebitū ciuiliť sed naturaliť debitū: vt inter p̄rem ꝛ filiū: ꝛ inť fratres in eiusdem ptāte p̄ris existentes. Itē inť dōm ꝛ seruū. Itē in legato min⁹ solēni. vel etiam solēni si saltē p falcidiā minuať. Itē in eo q̄ est absolut⁹ per sniam. In talib⁹ aūt indebitis solutis distinguiť. an p errorē iuris soluanť. ꝛ tnuc non repetunť. An facti ꝛ min⁹ ꝓbabilē: ꝛ tūc idē. An p ꝓbabilem ꝛ tūc repetunť. Itē q̄ cause hāc actiōez inducant. habēť in. l. sufficit. ſ. e. Itē q̄ facilitant eā cessare. habēť in. l. si ꝓcurator. in fi. Itē inquantū deť. ponit in. l. indebitū. ꝛ. l. indebiti. ſ. e.

De cōditione sine causa.

Est ꝛ alia spēs cōditionis. Si quis eīm sine cā ꝓmiserit vel soluerit aliq̄d indebitū qō ꝓmisit sine causa: vt qz credebat se teneri ex testamēto ad legatū p̄standū cū nō valeret testamentū vel erat ademptū in codicillis: ꝑdicere q̄ titatē non p̄ q̄ nō debit. Sz ipam obligationē. Sic q̄ cōdicio sine cā locū hz aliqñ cū ꝑditione indebiti: si indebitū solutū est. Itē ꝛ sine eadē: si nō ē solutū sz ꝓmissuz. Itē cōcurrit cū cōditiōe ob causaz: vt si fuit ab inicio cā aliq̄ ꝓmissiōis: sz ea sequuta nō ē vt. ſ. e. l. j. §. sz si ob causaz. Itē cōcurrit cū ꝑditione ob turpē cām: vt si ex pte dantis non iteruenīat turpitudo. Itē ꝓcurrit cū cōditiōe furtiua vt. C. e. l. pe. fur eīm ō fructib⁹ ꝑditōe sine cā ꝓueniť: ꝛ cōditiōe furtiua. vt. C. e. l. pe. ꝛ. ſ. de condi. fur. l. in re. §. vltť.

Liber Decimustertius

De cōditione furtiua.

Onditio id est repetio rei furtiue soli dño rei dať. cuius res est surrepta. Itē heredi eius vt. ſ. e. l. j. §. sed nec. Neq; ali⁹ ea conditione teneť q̄ ille q̄ furtum fecit aut heres eius. Et p decisionem furti nō tollit cōditio. Differūt aūt actio furti. ꝛ conditio furtiua: qz furti actio penā petit legittimā. Cōditio vero rem ipaz. ꝓpter hoc fit: vt neq; furti actio p conditionē: neq; cōditio p furti actionē ꝓsumať. Est ita q̄ in optione eius cui furtū factū est: agere actione urti: vel ꝑdicere. id ē hanc actionē instituere: vel rei vendicationē. vť ad exhibendū actionē: ꝛ hoc in odiū furum vt plurib⁹ actionibus teneanť insti. de acc. §. Sic itaq; ℣. plane.

De cōditione ex lege.

Quēcunq; obligatio aliqua. vel actio ex noua lege itroducit: nec cautū

ez

est q̄ genere actionis explamur: agendū est cōditiōe hoc est beneficio illi⁹ legis q̄ hoc introduxit. exemplū p̄ poni in nudo pacto donatiōis: ex quo datur conditio ex. l. vt. C. de dona. l. si q̄s argentū. §. vlt. ⁊ in nudo pacto de salario p̄stando. vt. C. de suffra. l. j. Jtē in. l. si q̄s in tantā. C. vnde vi. in. c. sepe. de resti. spo. in canone reintegrāda. iij. q. j. cum si.

De cōditione triticaria.

Triticaria cōditio locū habet in oīi specie ⁊ q̄titate: nisi debita sit ex causa mutui. Jtē ⁊ in re corporali puta fuitute psonali vel p̄diali. Jtem ⁊ p possessore. q̄uis obligatus est mihi dare. Jn rebus aūt meis cōditio nō cōpetit tibi p̄ra furem. ſ. e. l. j. ⁊. iij. Sic ergo ⁊ incertis nō tñ omnib⁹: q̄ non in mutuo. Et in incertis puta fuitutib⁹: locū habet p̄ditio triticaria. Unde videt q̄ iste due cōditiones habeant se vt excedētia ⁊ excessa. Uñ aūt dicat triticaria in nullo quidem loco repitur. p̄t tñ p̄babiliter dici q̄ assumpserit nomē a triticeo auctore: nō dico p̄tore: ciuilis est em̄ actio. sicut oēs p̄ditiones. Sicut de publiciana ō: insti. de acc. §. q̄ sane. Jtem qualiter in ea fiat cōdemnatio habet in. l. peti. e. ti.

De eo quod certo loco dari oportebit.

Quia nōnunq̄ varia fit estimatio rei p̄pter locoꝝ diuersitatē. Jō̄ po situs est h̄ titul⁹: q̄ p̄tinet q̄ si q̄s alio loco: q̄ in quē dare p̄miserit solue rit: sit stipulatori facultas agēdi actione hui⁹ ti. q̄ arbitraria est. id ē iudi cis officiū plurimū i ea exuberat. Jniquū em̄ erat. si p̄missor ad eū locū in quē datuꝝ se p̄misisset nunq̄ accederet: q̄ vel data opa faceret: vel quia alijs locis distringeret: nō posse stipulatiōez ad sibi debitū pcenire: ideo visum ē vtilē actiōem. id est efficacē in eā rem cōpare.

De cōstituta pecunia.

Cōstituere large dici p̄t q̄sq̄is p alio se obligat. Sz hic ponit p eo tñ qui q̄ ali⁹ debet. se solutuꝝ cōstituit. Hec distinguit ex qua cā q̄s debeat certa vel incerta. ciuili vel honoraria dū tñ debitū efficaciter potuerit pe ti ⁊ exigi. vel saltē solutū retineri. vt q̄ naturale tñ erat debitū: nam q̄ q̄ debet suus me⁹ vel fili⁹. ego nolē ei⁹ p̄stituere possum me solutuꝝ etiā vltra vires peculij. Nolē aūt meo vltra vires peculij si p̄stituā non teneor ſ. e. l. j. §. vlt. ⁊. l. iij. Per hoc edictū p̄tor fauet naturali eq̄tati q̄ cōstituta ex p̄sensu facta custodit. q̄m graue est fidē falliere. Fit aūt constitutio nudo pacto. Jtem fit pure ⁊ i diē ⁊ sub cōditione. Jtem fit inter p̄sentes ⁊ absentes. Jtē fit q̄buscūq̄ verbis idoneis saltē. ad exprimendū hūc sensum q̄ debi tum paciscat se solutuꝝ. ſ. e. l. qui aūtē. §. vl. Est aūtē effect⁹ cōstitutionis q̄ ex ea nascit actio de cōstituta pecunia siue aliquid in p̄dere. numero. vel mēsura. siue in specie vel in facto cōstituat. Nomen em̄ pecunie gene rale ē. q̄ possibile est oēs res in pecuniā conuerti. C. e. l. ij. Sublata er go actione recepticia: sufficiat hec actio in oībus. Si aūtē plures sint con stitutores: tenet quilibet in solidū: sed h̄z būficium epl̄e: vt diuidat actio.

inter oēs q̄ tpe litꝭ contes. fint soluēdo. Et est hec actio p̄toria. psonalis. ⁊ ꝓpetua instī. de acc. §. de pecunia. ⁊. C. e. l. ij.

Cōmodati vel contraria.

Cōmodatū ē alicui⁹ rei ad aliquē specialē vsum gratuito facta ꝓcessio Dicit ꝓcessio ⁊ nō translatio. qz is q̄ cōmodat retinet dominiū ⁊ possessionē. ſ. e. l. rei cōmodate. Et ōz ḡtuita ⁊c. nam ītercueniēte mercede vel specie transibit res in locationē. vel in ꝓtractū innoiatū. do vt facias. vt instī. man. §. vlē. Ad aliquē vsum ideo dixi. vt noteꝝ differētia inꝛ cōmodatū ⁊ pcariū: pcariū em̄ ꝓcedit sine certi vsus p̄sumptiōe. vnde q̄cunq; rogari p̄t. ſ. de pca. l. cū pcario. Cōmodatū aūt ad certū vsum cōceditur. vt comādaui equū vt ad villā duceres: scalas vt fenestris supponeres ⁊c vñ cōmodatū nō reuocat nisi finito vsu. ad quē est cōcessus. Alioq̄n tenet cōmodatoꝛ ꝓtraria cōmodati. adiuuari em̄ nos. nō decipi. būficio oportet ſ. e. l. in cōmodato. §. sicut. Et ōz cōmodatū quasi cōmodo vtētis datū Cōsistit cōmodatū in rebus mobilib⁹. ⁊ se mouentib⁹. ⁊ in īmobilib⁹. Itez et in incorporalib⁹ puta fruitue habitādi vt. ſ. e. l. j. Ex cōmodato aut̄ due oriunt̄ actiones. directa q̄ dat cōmodāti ⁊ ei⁹ heredi. ꝓtra cōmodatariū et heredē ei⁹. q̄ ptinet restitutionē rei. nō deteriorate. nec em̄ videt reddita res si reddat deterior. vt. ſ. e. l. seruū. §. j. ⁊ ideo ōz p̄stari ītersse vt ibi ōz Contraria aūt dat cōmodatario ⁊ eius heredi. ꝓtra cōmodantē ⁊ eius heredē ⁊ ꝓponit̄ ad impensas maiores in egritudines fui cōmodati factas Itē qui cōmodauit scenis vasa viciosa. tenet ꝓtraria. si infusum vinū vel oleum corruptū effusum ve est. Itē venit in contrariā ne intē pestiue reuocet cōmodatū. Itē si cōmodatoꝛ rem cōmodatam mihi surripiat: ⁊ ego ignorans eū surripuisse: p̄stiti ei estimationē rei. vel interesse.

De pignoraticia actione.

Pignoris obligatio ꝓtrahit̄ re. ⁊ gr̄a vtriusq;. id est creditoris ⁊ debitoris vt instī. q̄. mo. re. con. ob. §. creditoꝛ. Nam ita demū locū hꝫ pignoraticia. si res intercueniat. id est creditoꝛ eā a debitore accipiat: vel accipiat auctoritate iudicis. ſ. vt in poss. le. l. is cui. §. q̄ri Licꝫ hippothecaria sola quentione nascat: ⁊ rei traditio nihil ad eam opetur: nisi in casu. l. non ē. §. j. ſ. e. De hippothecaria tractat. ſ. de pig. Sꝫ hic de pignoraticia actione directa ⁊ ꝓtraria agam⁹. Habet aūt directa locuꝫ soluto debito creditori: vel aliter satisfacto. nec aliter nascit pignoraticia. Satisfactū autem accipimus quēadmodū voluit creditoꝛ. licet nō sit solutū: siue pignorib⁹ aljs sibi voluit caueri. vt ab hoc recedat: siue fideiussorib⁹: siue reo dato siue pecio aliquo: vel nuda cōuentione. Item extinguit̄ pignus nouatiōe volūtaria. Idēq; si accepti latio sit facta: vel pactum de non petendo: vel iusiurandū sit p̄stitum a debitore deficiēte creditore: q̄ ei nō debet. Et datur pignoraticia ei q̄ obligauit pignus suum: vel alienuꝫ dño volente: vel ratum habēte. Cōtraria vero dat̄ creditori ad multa. si em̄ decipiat a debitore vel re ipa: vel ex eius ꝓposito q̄ obligauit ei rem alienam vel alij obligatā: nisi ea res sit ampla. Item si in accipiendo pignore decepit euꝫ debitoꝛ: vt si ostenderit ei corpus eneū vel stāneū: quod dicebat esse aureū

vel argenteum. ꝛ ſimilibus caſibus

Liber Decimuſquartus

De exercitoria actione.

Exercitoria datur ꝓtrahentibus cum magiſtro nauis: contra exercitorem qui magiſtrū ꝓpoſuit. ſcz in eam cauſam. in quā ꝓpoſit⁹ eſt expreſſe vel tacite. Et eſt ſumma vtilitas hui⁹ edicti. Cuz interdū ignari cui⁹ cōdicionis. vel quales ſint magiſtri nauiū: cū eis ꝑpt̄ nauigādi neceſſitatē ꝓtrahamus: equū fuit eum q̄ magiſtrū naui ꝓpoſuit id eſt exercitorē teneri. Sicut tenet q̄ inſtitorē taberne vel negocio ꝓpoſuit. Imo maior neceſſitas ꝓtrahēdi. cū magiſtro nauis q̄ cum inſtitore ē Res em̄ patit̄ vt de cōditōe inſtitorū quis deſpiciat. ꝛ ſic ꝓtrahat. In nauis magiſtro nō ita. Nam locus ꝛ tp̄s nō patit̄ plenius deliberādi ꝑſiliū. Et debem⁹ intelligere magiſtrū nauis. eū cui totius nauis anchora. id eſt gubernatio a dño mādata eſt. Si em̄ cū alieno nauta q̄s i naui cōtraxerit non dat actio exercitoria. Quāq̄ ex delicto cuiuſuis eorū qui nauis nauigando cauſa i naui ſint. det actio in exercitorē. Et in hoc differt iſte titul⁹ a ſupiori. Nam. cau. ſta. vt recep. reſt. quia titul⁹ noſter ꝓtra exercitorē ex cōtractu ſolius magiſtri nauis obligat. Alius autē obligat exercitorez ꝑ oīni delicto in nauta nautis cōmiſſo. Et ratio hui⁹ differētie eſt. alia em̄ ē cōtrahendi cauſa. alia delinquēdi: qui em̄ magiſtrū ꝓponit: cōtrahi cum eo ꝓmittit. Et ideo oīnia facta magiſtri debet ꝑſtare q̄ eum ꝓpoſuit. alioq̄n cōtrahentes deciperent̄. Qui aūt nautos habet in naui: nō ꝓtrahi cū eis ꝓmittit: ſz dolo ꝛ culpa carere eos curare debet. Exercitorē autē appellamus eum ad quē obuētiones ꝛ lucra ac redditus omnes ex naui puenīūt ſiue is dñs ſit: ſiue a dño nauem. recepturus in ſe periculū cōduxit vel ad tem pus vel in ꝑpetuū.

Ad legem rhodiam de iactū.

Lege rhodia cauet: vt ſi iact⁹ mercīū gr̄a leuāde. id ē alleuiāde nauis fact⁹ ſit tale damn̄ ſarciat oīm ꝓtributōe: q̄ ꝓ oīb⁹ datuz ē. Tenet ita q̄s ꝓtribuere ꝛ ille cui⁹ ē nauis: q̄ nauē hz ſaluā Jtē ꝛ ille q̄ fecit iactū rei ſue cauſa leuāde nauis ꝓtribuere debet. etiaz ꝓ reb⁹ iactat̄. Et alij ſimul nauigātes vnuſq̄ſq̄ ꝑ eſtimatōe rei ſue q̄ ſalua ꝑmanſit. Et dict⁹ ē hic tiꝑterea ad legē rhodiā de iactu. q̄ in rhodo inſula lycie. et⁹ frequentia ꝑus fuit. ꝑpter frequētē vſum mercatoꝝ: q̄ ibi fuit: vt habet i decre. diſt. ij. c. rhodie. Qui g̈ leuāde nauis gr̄a res alīq̄s ꝑiciūt: nō hanc mentem hūt vt eas ꝑ derelicto habeāt: q̄ppe ſi inuenirēt eas ipi reciperēt: ꝛ ſi ſuſpicati fuiſſent in quē locū iacte eſſent. inq̄reret eas. ꝑinde ac ſi q̄s onere ꝑſſus in uiā rem abiecerit: mox cū alijs reuerſur⁹. vt eādez auferret. Qui g̈ tales res recepit: ſuis dñis reſtituere debet. q̄ ſi aīo lucrandi tales res retinere ꝓtenderit: furtū cōmittet. aut̄. naufigia. C. de fur.

Digestum Vetus

De institoria actione.

Sicut ti. p̄cedēs de exercitoria loq̄t de eo q̄ naui p̄posit⁹ ē. Ita ō ti. de his q̄ p̄positi sunt negocijs. q̄s institores appellamus Dict⁹ institor ex eo q̄ negocio gerēdo instet. Hec est cura vtr̄ sit ⁊ posit⁹ taberne: an cuilibet alij negociationi. Est g̃ equū. q̄ sicut cōmoda sentim⁹ ex actu institor⁊ Ita etiā obligari nos ex p̄tractib⁹ iſ or̄ ⁊ p̄ueniri. Si q̄s g̃ institor in negocio sibi cōmisso p̄traxerit: poterit p̄ueniri hac actiōe dñs q̄ cuj⁊ p̄posuit vel instituit stationi vel negociatiōi gerēde in eā cām ī quā p̄posit⁹ ē exp̄ssim vl̄ tacite. Et sic ō: institoria ab institore scz p̄posito: q̄uis exercitoria noleē a p̄ponente. Et nō institoria ꝓprium nomen actiōis: sed ō: actio ex empto vel vēdito institoria vt. ī. e. l. cuicūq̄. §. nō tñ.

De tributaria actione.

Dñs q̄ alias in sui p̄tractib⁹ magnū h⁊ p̄uilegiū: q: ō peculio dūtaxat tenet: cui⁹ peculij estimatio fit: deducto eo q̄ dño debet vel bis q̄ sunt in dñi ptāte. Tñ si sciret seruū ī peculiari merce negociari: vocat ex hoc edicto ī tributū a creditorib⁹. velut extraneⁱ creditor: vt sit eiusd ē p̄dicionis cū alijs. Et porrigit hoc edictū ad oēs negociatiōes. Et aliud est peculia rem mercē: ⁊ aliud peculiū. q: pecuium accipit deducto q̄ dño debetur. Merx aūt peculiar⁊. etiā si nihil sit ī peculio. dñm tributoria obligat. Ita demū si sciēte eo negociabit. Et sciētiaz ītelligem⁹: si sciuerit dñs ⁊ non ꝓtestabit. id ē nō ꝓtradicit exp̄sse: tenebit actiōe tributoria. Et nō solum ad suos p̄tinebit actio tributoria: verū etiā ad eos q̄ nobis bona fide seruiunt. siue liberi. siue sui alieni sint. vl̄ in q̄bus vsumfructū habem⁹: dūmodo merx ī qua peculiariter negocietr ad nos ptineat. Per hāc actiōez tributoria inbet dñs. q̄ ō ex ea merce. ⁊ q̄ ō eo uoie receptum est. Et inde tributoria appellata: q: dñs simul cū alijs creditorib⁹ in tributū vocat. id est in ꝓtributionē. Non aūt totū peculiū venit in tributū. Sed id dumtaxat q̄ ō ex ea merce est.

Q̄ ō cū eo q̄ ī aliena ptāte ē. negociū esse gestū dicat.

Filiusfa. fact⁹ sui iuris emācipatiōe. vel dignitate. vel morte p̄ris. vel ꝑsl'ib⁹ modis. tenet ex p̄mis p̄tractib⁹ in q̄tū facere p̄t. q: actio ꝓtra filiū ex eo q̄ sui iuris sit de iure ciuili admittit. Sz p ꝓtorē restituit p titulū illū supra de mino. p hūc aūt titulū postea modificat. Et sic h⁊ duplex būficiū filiusfa. vnū in restituēdo. aliud ī modificādo. Et introducta est materia hui⁹ ti. a ꝓtore ꝓpterea: q̄ q̄ ꝓtraxerit cū eo q̄ ī aliena ptāte sit: etiā si deficient sup̄iores actiōes. i. exercitoria. institoria. tributoria. Nihilomin⁹ tamen in q̄tum ex bono ⁊ equo res patit ꝑsequet sibi debitū. Siue enim iussu eius. cuius in ptāte est. negociū gestum fuerit: in solidu⁊ eo nomine actio dat. de quo. ī. ti. quod iussu. Siue non iussu si tamen in rem ei⁹ versum fuerit: eatenⁿ introducit actiōem. quatenⁿ in rem ei⁹ versum ē. ō quo ī. de in rem ver. Siue neutrum eoru⁊ sit: de peculio actio constituitur. vt ī. de pecu: Ideo autem datur hoc p̄uilegium emācipato filio: q̄ teneatur in q̄tu⁊ facere possit: q: sic alterato statu videt esse alius hō q̄ fuerat ꝓus

vnde ꝛ de subtilitate iuris nō tenet p̄mis creditorib⁹. Sz tū de eq̄tate tenet eis ex illo edicto de capite minutis. Illud em̄ edictū creditorib⁹ p̄mis resuscitat veteres actiōes vtiles. vel indulget actiōem in factum vt supra de capi. mi. l. j. hoc aūt edictū. qō cū eo tē. hic modificat actiones in q̄tū facere p̄t emancipatus vt dixi.

Ad senatusconsultū macedonianū.

Licet ex q̄libet p̄tractu facto cū eo q̄ in nr̄a ptāte ē: teneamur quoquo modo. vt ff. ti. pr. hoc tū fallit in filiofa. in duob⁹ casib⁹. vnus est in voto vt. ff. de polli. l. si q̄s rem. §. voto. Alius ī mutuo de q̄ tractat hic ti. vt nō teneat ipe filiꝰ. nec pater. cū effectu. p̄hibente hoc senatusconsulto. verba aūt ſ senatusconsulti hec sunt. Cuz inter ceteras sceleris causas macedo vsurarius es etā alienā adhibuisset: ꝛ sepe materiā peccandi ꝛ occidendi parētes malis hoib⁹ p̄stitit: placet ne cui filiofa. pecunia ab eo mutuo data etiā post mortem p̄entis p̄iudicaret. vt scirent q̄ pessimo exemplo fenorarent. id est vsurā cōmitterēt: nulla posse actione expectata patris morte. qō ita erp̄ēdissent repetere. Et est ratio. qz sepe filij onerati ere alieno creditaꝝ pecuniaꝝ. q̄s in luxuriā p̄sumebāt: vite parentū insidiabant. vnde appellatū est macedonianū senatusconsultū: qz in odium macedonis vsurarij factum est Sed fal. hoc senatusconsul. multis casibus no. p glo. insti. qō cū eo. §. illud. aliq̄d p̄ do. Sic. in. c. qz plericq̄ de immu. ecc. ꝛ ī. c. fi. ó sol.

Liber Decimusquintus

De peculio.

Peculiū q̄nq̄ ponit p cuiusq̄ patrimonio vt. ff. ad trebell. l. cogi tū impropprie. Q̄nq̄ ponit p pecunia parata p̄sidij cā vt. ff. ó le ga. iij. l. si chorus. §. j. Q̄nq̄ ponitur pro rebus parapher nalibus vt. ff. de iure do. l. si ego. §. dotis. Q̄nq̄ ponit p his tm̄ q̄ iuste obueniūt suo vt. ff. de ac. poss. l. seruꝰ. Q̄nq̄ antē ponit ꝛ ppie. p eo q̄ suus dñi p̄missu separatū habet a rationibus dñicis: deducto tamē si quid domino debet vel his q̄ sunt in ptāte sua. vel tutela. vel cura. Dicit̄q̄ peculiū quasi pusilla pecunia. siue patrimoniū pusillū vt. ff. c. l. deposit. §. vlt. ꝛ. l. fz ꝛ si dānū. §. peculiū. Cōpetit aūt peculij actio p̄trahentib⁹ cuz seruo vel filiofa. patre vel dño nolēte vel inuito. lz secus sit in institoria. ff. e. l. si q̄s §. vlt. ꝛ. l. quotiens. j. rñ.

Q̄nactio de peculio est annalis.

Post mortem eiꝰ qui in alteriꝰ ptāte fuerit ꝛ postea q̄ is emancipatus manumissus alienatꝰve fuerit. dūtaxat de peculio. Et si q̄d dolo malo eiꝰ in cuius ptāte est factū erit: quo minꝰ peculij esset. In anno quo p̄muz de ea re experiūdi ptās erit iudiciū datur: q̄diu aūt seruus vel filiꝰ in ptāte est. de peculio actio ppetua est. id esse p̄t. post mortem aūt eius. vel postq̄ emācipatus manumissus alienatusve fuerit tpalis esse incipit. id ē annalis. Annus aūt vtilis cōputabit̄. Et merito in hoc casu p̄tor fecit tēporariam actionē. Nam cum morte vel alienatiōe extinguit̄ peculiū: sufficie-

bat vsq; ad annū ꝓduci obligationem.

De in rem verso.

Si illi qui in ptāte sunt aliena: nihil in peculio habēt: hi tamē qui eos habēt in ptāte. in solidū tenent: si in rem id est vtilitatē eozū. quod receptum est cōuersum sit. quasi cū ipis potius ꝓtractum videat. Nec videtur frustra de in rem actio ꝓmissa. ꝑt em̄ fieri vt in rem versum sit: ⁊ cesset de peculio actio. quid em̄ si dñs peculiū ademit sibi sine dolo malo? Quid si morte sui extinctū est peculiū. ⁊ annus vtilis ꝑteriit? De in rem verso nā actio ꝓpetua est. ⁊ locū habet siue peculiū ademptū sit: siue actio de peculio anno finita est. Dat autē hec actio quotiēscunq; suus volūtate dñi gerendo negotiū eius vtiliter vel nō vtiliter aliq̄d ei emerit. vel ꝑ eo aliq̄ pactū iniuit. Nā etiā si ad luxurie materiā. vel ad delitias. vel ad turpes sumptus aliq̄d dño volenti emit vel gesserit. tenet dñs de in rem verso. ſ. l. iij. §. necnō. ⁊. l. si res. §. quod suus. Si autē nō volūtate dñi suus gerēdo negocium ei⁹ aliquid ei emerit vel obligationē ꝑ eo iniuit. ⁊ id postea in rem dñi vertit. ⁊ si q̄dem voluptuarie non advtilitatē non tenet dominus de in rem verso. sed debet pati creditorē impositā auferre sine domus siue iniuria. Si autez gessit vtiliter vel necessario: tenet domin⁹ de in rem ꝟ. etiā si ratū non habeat vt si triticū accepit vt aleret familiā. aut pecuniam mutuo receptā dominico ereditori ꝓsoluit. Competit autē hec actio in q̄tum versum est in rem dñi. Si ergo in totū sit versum: agit in totum: si ꝑs agitur ꝓparte. ſ. e. l. si ꝑ pte.

Quod iussu.

Merito ex iussu dñi vel patris in solidū aduersus eū iudiciū dat. Nā quodāmodo cū eo ꝓtrahit q̄ iubet. Dat igit hec actio cū iussu vel mādato dñi ꝓtrahit suus. siue dirigat iussus ad ꝓtrahentem: siue dirigat ad suū. Nec est in eo opus verbis vel scriptura. Nec distinguit. dirigat specialit in vno ꝓtractu: an generaliter. Nā q̄liter cū dñs vel ratihabitiōe vel subscriptiont. siue ꝑ epl̄am ꝟba: aut nunciū voluntatē sibi circa ꝓtractū serui accomodēt ⁊ tenet qđ iussū in solidū. Et est q̄dam differētia inter iubere et mādare. q; iussus importat necessitatē. Sicut ⁊ p̄ceptū vel imperiū. Mādatū aūt nō importat necessitatē. Sz volūtatis ſniam. Sed q̄tuz ad hanc actiōez nō ē differētia inter ea. vt liquet ex p̄dictis. Dat aūt hec actio heredib⁹. ⁊ heredes. ⁊ in ꝓpetuo. ⁊ in q̄tum iussus interuenerit. Nec ē ꝓpetua nō actiōis sed adiectio. vt ꝺ institoria virtim⁹. ⁊ de q̄busdā alijs.

Liber Decimussextus

Ad senatusc̄ōsultū velleianū.

Enatusc̄ōsultū velleianū. bñ ꝓsulens fragilitati mulier⁹: statuit ne femie ꝑ aliā intercederēt. id ē fideiuberēt: vel ꝑ alio ꝓmitterēt. Nā sicut ciuilia officia vt sunt iudicia. arbitria. ⁊ hiis silia.

feminis sunt adempta: ita multo magis admẽdũ eis fuit officiũ. in q̃ non sola opa ꝛ nudũ mĩnisterĩũ eaꝝ versaẽ: sed etiã pculũ rei familiaris. id ẽ substãtie. Sũt aũt ẽba senatusco̅sulti hec: que marcus Sillanꝰ. ꝛ velleiꝰ tutor. ꝓsules rhomani. de obligatiõibꝰ feiaꝝ fecerũt. Qõ ad fideiussiões ꝛ mutui datiões ꝓ alijs q̃bus interceſſerũt femine ptinet. Jus dictum eſt ne eo noĩe ab his mulieribꝰ petitio: ne ve in eas actio detur: cum eas virili bus officijs. ꝛ erꝰ generis obligatiõibꝰ obſtringi nõ ſit equũ. Tulit autem hoc senatuſco̅sultũ opem mulieribꝰ ꝓpter ſexus imbecillitatẽ: q̃ multſ casibus hmõi ſuppoſite atq; ſubiecte ſunt. Sz ita demũ eis ſubuenit. ſi dece pte ſint nõ ſi decipiãt. Hã deceptis nõ decipiẽtibꝰ opitulat vel ſubuenit. Ceſſat aũt hoc senatuſco̅ſultũ his caſibꝰ Caſibꝰ ĩ ſenis mulier ſpõdẽdo te net. ꝑro libertate. ꝓ dote. renũcier. ꝛ ſi decipiet: pcium capiat: caueatq; ſecũdo. Res ſua: ſuccedat illi ꝓ q̃ fideiuſſit. glo. in. l. j. ſ. e.

De cõpenſationibꝰ.

Compenſatio eſt debiti ꝛ crediti inẽ ſe. id ẽ ex vtraq; pte ꝛtributio. pt eã vnuſq̃ſq; creditorẽ ſuũ. eũdẽq; debitorẽ petentẽ repellere: ſi paratꝰ ẽ com pẽſare. Et ẽ cõpenſatio ĩso inuenta. q̃ intereſt nr̃a potius non ſoluere: q̃ ſolutũ repetere: ꝓpter laborẽ ꝛ expẽſas q̃ fiunt in iudicijs: ꝛ ꝓpter mor̃ iudicioꝝ. Ceſſat aũt compenſatio his caſibꝰ. ꝑrimo qñ ille q̃ peſt exerci tui: mandat alij vt omnẽ copiã rerũ exercitui adminiſtret: quod nõ fecit: et ꝓptereа ꝓuenitur mãdati. tunc eã nõ cõpenſat: in eius odiũ. l. ob negocĩũ. ſ. e. Jtẽ eadẽ rõne cum q̃s perperã alienã poſſeſſionẽ occupauit. l. fi. in fi. C. e. Jtẽ depoſitarꝰ ꝓpter ſuã pfidiam nõ cõpenſat. inſti. de acc. §. ĩ bonefidei. Jtẽ rõne incertitudinis vt ſi alter debitus neget. vt. C. e. l. fi. §. pe. Jtẽ ꝓpter fauorem: vt in rep. ſi q̃d ei debeat ex kalendario. id eſt libro rationũ. vt exvectigalibꝰ. vel rõne frumẽti vel tributi. vel alimentoꝝ. vel rõne ſtatuꝝ. vel ſumptuum. vt. C. e. l. in ea. Et ꝺr compẽſatio quaſi cõ munis penſatio. ac ſi apte diceret lex. non niſi in ponderibꝰ ꝛ quãtitatibꝰ locũ hz vt. C. e. l. ſi ꝓſtat. Si ꝝo ab vtraq; pte debeat ſpes: vel ab vna ſpes ab altera quãtitas: vel ab vtraq; pte pecunia. ſz vt ſpes: non admittit cõ pẽſatio. C. de rei vcn. ſi ex pecunia. ꝛ ſupra de pig. act. l. ſi quenerit.

Depoſiti.

Depoſitũ eſt quod cuſtodiendũ alicui datũ eſt. id eſt traditũ. dictus ex eo q̃ ponit. ꝓpoſitio eñ de. auget depoſitũ: vt oſtendat totũ fidei eius cõ miſſum. qõ ad cuſtodiã rei ptinet. ꝛ in totũ videat ſepata cuſtodia a depo nente. Conſiſtit autem depoſitum in rebus mobilibꝰ. ꝛ ſe mouentibꝰ tm̃: niſi forte vbi ſequeſtrũ deponitur. Et eſt ꝓprie in ſequeſtro depoſitũ: cum res aliqua inter plures in cõtrouerſiam deducit: ꝛ ipi in ſolidũ certa con ditione cuſtodiendũ tradunt: vt reddat ei qui vincit. Ergo iſtud depoſitũ fit a pluribus tm̃: ꝛ in ſolidũ ab vnoquoq;. Cũ vero rem cõmunẽ plures deponũt: ꝓ parte vnuſquiſq; deponit. Jtem in depoſito quod fit apud ſe queſtrũ: poſſeſſio nõ remanet apud deponẽtes: niſi aliter fit actum. ſcz vt cauſa cuſtodie tm̃ detineat ſequeſter. ſ. e. l. ꝓprie. ꝛ. l. licz. ꝛ de ver. ſig. l.

sequester. Est aliud speciale in hoc deposito: qz sequester non potest renũ-
clare hoc officio recepti depositi: nisi iustissima causa iterueniẽte: z eadez
interueniẽte raro ẽ ei restituẽda res q̃ vicerit: ſz oportet arbitrio iudicis
apud edem aliquã deponi. ſ. e. l. ei. §. vl. si in hoc casu cõpetit actio depo-
ti seq̃straria. ſ. e. l. si in asia. §. cũ seq̃stro. Et hz naturã depositũ q̃ si in tu-
multu. ruina. incẽdio. naufragio. aliq̃d depositũ fit: si cuz deponens illud
repetet: depositari⁹ depositũ recepisse inficiaꝛ. id ẽ negat: tenebiꝛ i duplũ
ei⁹ qđ recepit. ali⁹ teneꝛ solũ in simplũ. z ista hz depositi directa. Est z con
traria. q̃ daꝛ depositario z ei⁹ heredi in deponẽtẽ z ei⁹ heredez. i q̃ venit
qđ vtiliter ẽ impẽſuz a depositario i rem depositã. Hec actio ẽ ciuilis z p
sonalis. nec i ea iuraꝛ i litez. ſ. e. l. ci famosa nõ ẽ. qz regulariꝛ nulla ꝺria
infamat ſ̃ ꝺ his qui no. infa. l. furti. §. vlt. Item bonefidei ẽ. insti. de ac. §.
actionum.

Liber Decimusseptimus

Mandati.

Obligatio mãdati i ꝓsensu ꝓtrahẽtiũ ꝓsistit: ido p nũciũ ꝯz. vl̃ p
epl̃am mãdatũ suscipi p̃t. Item siue rogo. siue volo. siue mãdo. si-
ue alio q̃cũq; ꝟbo scripserim. ideo saltẽ. mãdati actio est. Et est
mãdatũ ab eo q̃ gratuito suscepit exhibendũ. Mãdatũ eñ nisi gratuitũ nullũ
est. Mã originẽ ꝓtrahit mãdatũ ex officio z amicitia: officio aũt ꝓtraria est
merces. Interueniẽte aũt pecunia res ad locatiõem z ꝺuctiõem poti⁹ re
spicit. ſ. e. l. j. §. vl. Sz nõ offre mandatũ est obligatoriũ. nã q̃ tua tñ gra
tibi mãdem: supuacuũ est mãdatũ: z ob id nulla ex eo obligatio nascit. ve
luti si mandem tibi vt pecunias tuas poti⁹ in empciões ꝑdioꝝ colloces q̃
ẽ vsuras. vel ecõuerso. cui⁹ generis mãdatũ. magis ẽ ꝯsiliũ q̃ mandatũ: z
ob id nõ ẽ obligatoriũ qz nemo ex cõsilio obligaꝛ: etiã si nõ expediat ei cui
daꝛ. qz liberũ ẽ cuiq; apũ se explorare. an expediat sibi ꝯsiliũ. Eñ aũt mã
datum fit meri gra tñ: veluti si mãdem tibi vt negocia mea geras. vel vt
fundũ mihi emas. Item q̃n fit mea z aliena gra: vt si tibi mãdem vt mihi et
ticio fundũ emas. Item q̃n fit tua z mea: veluti si tibi mandem vt sub vsu
ris crederes ei qui i rem meã mutuaꝛet. Item tua z aliena: veluti si man
dem tibi vt ticio sub vsuris crederes pecu iam. his casibus nascitur obli-
gatio: z datur actio mandati cõtra mãdantem: dũmodo sliter mandatari
us fines mandati custodierit. neq; in aliquo exceſſerit: sed suscepti mã
datum adimpleuerit. Et dicit mandatũ. quasi ex manu mea datũ. Et mã
dato oriũt due actões: directa. q̃ competit z cepit interesse ei⁹ q̃ mãdauit. Cõ
traria aũt actio mãdati cõpetit cũ ꝓcurator impleuit mãdatũ iniunctuz.

Pro socio.

Societas est duoꝝ vel pluriũ ꝯsentio honeste celebrata. ob cõmodioꝝ ẽ
vsũ z vberioꝝ ẽ q̃stũ ꝓtracta. Fm tull. insti. e. sup rubri. Et p̃t societas coiri
vel in perpetuum. id est dõnec viuunt contrahentes: vel ad tempus pu-

Liber Decimusoctauus

bienniũ tc. vel ex tpe puta. a natali xpi primo in futuꝝ vel sub ꝯditione Et cõtrahit societas siue vniuersoꝝ bonoꝝ: siue alicuius negociatõis: sic̃ etiã vnius rei tm̃. Et pt coiri re ⁊ verbis. id est iunctim interueniẽte re. ⁊ interueniẽte stipulatiõe. vel etiã p nunciũ. Dissoluit aũt societas renũciatione. m̃orte naturali. ⁊ ciuili. id ẽ capitis diminutione maxima vel media. vel etiã aduersa fortuna supueniente vt si q̃s ex socijs bonis cesserit: vel bona sua publicata fuerint insti. e. §. Soluit.

Liber Decimusoctauus

De cõtrahendo emptione et de pactis inter emptores ⁊ venditores cõpositis.

Rigo emẽdi ⁊ vẽdendi a pmutationib⁹ cepit: olim eñ non erat ita num⁹ sicut hodie: neq; aliud merx. id ẽ res vẽdita. ⁊ aliud p̃ciũ vocabat. Sz vnusquisq; sm̃ necessitatẽ tẽpoꝝ. ac rex: cũ vtilib⁹. sibi inuicem pmutabat. qm̃ plerũq; euenit: vt q̃ alteri sup est. alteri desit. Sz q; nõ semp nec facile ꝓcurrebat: vt cuꝝ tu haberes q̃ ego desiderarẽ. inuicẽ haberẽ q̃ tu accipe velles: ideo electa est materia auri vel argenti: cui⁹ publica ac generalis estimatio: difficultatib⁹ pmutationum subueniret: eaq; materia. forma a publica ꝓcussa. i. numismate: vsũ dominiũq; nõ tã ex substãtia q̃ ex q̃litate sua p̃bet. Ubicũq; ḡ pecunia datur vt aliq̃d aliud accipiat: emptio ẽ ⁊ vẽditio Ubi aũt alia res p̃ter pecuniã. p ꝑsilꝛ vel alia re dat: est pmutatio nõ emptio Et ĩ eo differũt emptio ⁊ pmutatio: q; in pmutatiõe vtrũq; ꝺ: merx ⁊ p̃ciũ: ⁊ vterq; emptoꝛ ⁊ venditoꝛ appellari p̃t. Jn venditiõe aũt sicut aliud est vendere: aliud emere ⁊ ali⁹ emptoꝛ: ali⁹ vẽditoꝛ. Jta aliud ẽ p̃ciũ. id ẽ pecunia: alteꝝ merx. id ẽ res vẽdita. Jtaq; sine p̃cio vẽdicio nulla ẽ. Est aũt emptio iurisgẽtiũ: ſz iõ ꝑsensu pagiũ: ⁊ inẽ absentes ꝓbari p̃t p nũciũ ad hoc destinatũ. ⁊ p lr̃as.

De in diem addictione.

Addico ex ad ⁊ dico cõponitur. ⁊ est vendere p̃ licitationẽ. hoc est ĩ vẽditione publica. vbi alius alio maius p̃ciuꝝ pollicetur. vt sibi potius q̃ alteri venalia addicant. vnde additio ⁊ titul⁹ de in diem additione. quem q̃dam nostri temporis iurisperditi non intelligẽtes. emendãt dicentes. ꝺ in diẽ addictione. vbi non verba modo: sed sententiã ac ius ipm̃ coꝛrupe rũt: quo verbo Cicero p Cecinna sepe vtitur. Jnde addicti apud veteres dicebant: qui p̃toris pnũciatione ac iussu: cuꝝ soluendo non essent: creditoꝛibus vendebant: de q̃bus creb⁹a apud liuiũ mencio habetur. Et addictus morti destinatus dicit. Cicero li. off. iij. Et is qui morti addict⁹ esset tc. Dicitur ergo in diem addictio generaliter. quãdo vendo tibi rem hoc pacto. q; si aliquis in diem talem meliꝛẽ cõditiodem attulerit. sit tibi empta. Et dicit melioꝛ cõdicio afferri. si aliquid p̃cio sit additum. vel maturioꝛ solutio. aut facilioꝛ afferat: vel locus opoꝛtunioꝛ soluendo p̃cio adijciatur. vel ꝑsona idoneoꝛ accedat ad emptionem. Si autem quis extiterit q̃ meliboꝛẽ ꝺitiõeꝝ afferat: deinde poꝛ emptoꝛ paratus sit plus addicere cessabit obligatio scõo ꝑstituta.

Digestum Vetus

De lege cōmissoria.

Lex cōmissoria ē spēale pactū qđ in vēditiōe apponit. ⁊ hz locū qñ vendo tibi rem ⁊ trado: ⁊ si nō solueris hinc ad mēsem vel aliud tps exp̄ssum in cōuētione q̄ res sit inempta. ⁊ cadat in cōmissū. Itaq; cū vēditor fundi in p̄uentiōe cauit. vt si ad diem pecunia soluta non sit: vt fundus sit inempt⁹ Ita debem⁹ itelligere. fundū inemptū. si emptor eū inemptū ē velit. qz id emptoris causa cauet. ⁊ ideo lex cōmissoria ī venditiōib⁹ adiecta exercebit si emptor volet nō eo inuito: qz qđ fauore alicui⁹ ꝛc. C. de le. l. quod fauore.

De hereditate vel actiōe vendita.

De vēditiōe incorporaliū loq̄t h titul⁹. Tenet aūt hereditat̄ venditio cū aliq̄ ē hereditas q̄ venierit nisi dol⁹ emptoris p̄tractui dederit cām. C. e. l. q̄ nōdū. Si vo nulla sit hereditas puta viuēt̄: aut ei⁹ q̄ null⁹ ē ō iure ciuili: vt qz suus ē. Vel qz nec ē ille neq; fuit ī rer natura cui⁹ hereditas vendit: vēditio ē nulla. ff. e. l. j. Hec em̄ p̄t esse emptio sine re: qz nō emit alea vel spes. ff. e. l. cū hereditatē. q̄ casu tenebit vēditor emptori reddere p̄cū: ⁊ p̄stet ei suū itereſſe ⁊ expēsas q̄s in eā rem impēdit. scz p actiōez ex empto. licz nō teneat emptio. Firma aūt ⁊ valida existēte vēditiōe: ⁊ venditore hā hereditatē vendēte: ad multa tenet vēditor emptori. Jn p̄mis res hereditarias trādere dz emptori si sint apud eū: licz nō vēdiderit eas Est em̄ aliud vendere hereditatē: aliud res hereditarias. Vō si non sint apud eū: vel dubitat̄ q̄ sint: vel vbi sint res hereditarie: cedere debet actiones oēs hereditarias q̄cūq; sibi cōpetūt ex hereditate. vel etiā quas ip̄e occasiōe hereditat̄ p̄stituit: vt si accepit fideiussorē ab hereditario debitore. vel si noīauit vel litē p̄testat⁹ est. vt ff. e. l. ij. §. pueniſſe. ⁊. §. non solum Amplius etiā p̄stat venditor emptori: qđ ad se p̄uenit vel p̄ueniet de hereditate. p̄stabit ḡ p̄cia venditaꝝ rex licz alij donauit ea. Jtē ⁊ ea q̄ alienauit p̄stabit ꝛc. De actiōib⁹ aūt vēdit̄. sciēdū q̄ oēs actiones vēdi p̄nt siue sint pure. siue ꝑditionales. siue reales. siue p̄sonales: ⁊ tenet vēditor si nihil debeat debitor. vel si habeat exceptiōez. Vō aūt tenet p̄stare locupletē debitorē: vel in sūmam certā: nisi in p̄trariū sit dictū. ff. e. l. si nomē: ⁊. l. quidā. ⁊. l. noīa. ⁊. C. e. l. vl. Et siue venditor noīs cedat actiōez emptori: vtet directis emptor: siue nō cedat: emptor habebit vtiles actiones ⁊ in p̄sonam ⁊ in pignora. ff. e. l. emptori. ⁊ contra p̄ncipales debitores. ⁊ contra fideiussores ꝛc.

De rescindēda vēditiōe. ⁊ qñ liceat ab emptiōe discedere.

Duas ptes hz hoc rubr̄. Rescindit em̄ aliqñ vēditio: ⁊ hoc altera pte inuita: puta qñ facta est ꝑ p̄hibitiōem iurisdictionis: vel lege impediēte. vt si cum filiofā. aut suo facta sit aut ꝓpter metū adhibitum. Jtē ꝓpē dolū emptoris. ⁊ nō alteri⁹. Jtē p actiones edilicias redibitorie ⁊ quāto minoris. Jtē rōne erroris. Item rōne solēnitatis obmiſſe. Vñq; aūt licet discēdere ab emptiōe etiā p̄fecta: ⁊ hoc volēte vtraq; pte. de q̄ loq̄t sc̄da ps tituli. Emptio em̄ ⁊ vēditio sic̄ p̄sensu ꝓtrahit: sic a ꝓtrario resoluit p̄sensu añq; res fuerit secuta. qđ ō em̄ dū res integra ē: p̄uentiōe nr̄a. infecta fieri emptio.

Liber Decimusseptimus

Et ꝺr res integra. si res in totū. vel ꝑ ptē vere vel interꝑtatiue non fuerit tradita: nec ꝓciū in totū. vel ꝑ ptē fuerit solutū. Interꝑtatiue ꝺr res tradita: cū perierat penes venditionē: est eā liberat⁹ ac si tradidisset empto ri. ſ. e. l. cū emptor.

De periculo ⁊ comodo rei vendite.

In re vēdita ⁊ nō tradita sepe ꝓtingit ꝓiculū. Jō ꝺe hoc tradit lex regulā: vt ꝑfecta vēditiōe oīe cōmodū ⁊ incōmodū qꝺ rei vēdite ꝓtingit ꝑtineat ad emptorē. ſ. e. l. j. Sꝫ ꝑt tradi melior regla rotunda ⁊ quadrata Cū vēditio fit pure sine sceptis certe speciei q̄ degustatiōez nō exigit: oīe ꝓiculū ꝓtinet ad emptorē: excepto casu publicatiōis nisi pactū. culpa. mora. calliditas tradētis iteruenerint. Dicit ꝑmo in regla pure. qz si sub cōditione fiat. ⁊ añ cōditiōis euētū peat res perit vēditori: licꝫ sec⁹ sit si facta sit deterior. ſ. e. l. q⁹ si pēdēte. Sine sceptis iō ꝺr: qz sicut ꝑpē ꝑditionē nō existētē ē emptio imꝑfecta: ita ⁊ si sceptura non sit cōpleta q̄ iteruenire voluerūt. vñ idez i ꝓciuo statuerūt. C. ꝺ fide instru. l. ꝺtract⁹. ⁊. C. e. l. cū iter. ⁊ insti. e. §. cū añt. Speciei ꝺr. qz si i genere sit facta. puta vēdis mihi boues. nūq̄ spectat ꝓciulū ad emptorē. etiā si oēs fuī q̄cūq; sunt i mundo perirēt: qz gen⁹ iterire nō ꝑt. ſ. e. l. lectos. ⁊. l. eū. ⁊. l. q⁹ si neq;. Certe iō ꝺixi. qz si sub incertitudīe sit vēdita. lꝫ sit spēs. non tñ sp spectabit ꝓciulū ad emptorē. puta vendo stichū vel pamphilū. Si eā moriat vterq; vel sit vel diuersis tpib⁹: ꝓciulū est emptoris sec⁹ si alter eoꝝ tñ peat. Hā eius ꝓciulū spectat ad vēditorē ꝝ ꝺe ꝓtra. emp. l. si i emptiōe. §. penul. Jtez ꝺe degustationē non exigit ⁊ē. qz si exigat degustatiōem. fuat distinctio glo. ⁊ doc. insti. §. cū añt. in ꝝ. statim. circa fi. Jtē excepto casu publi. iō ꝺixi. qz illud ꝓciulū respicit vēditorē. ſ. lo. si fundū. Jtē ꝺe pacto iō ꝺixi ꝛ qz ex natura ꝺtract⁹ vēditor ꝺe dolo ⁊ lata culpa ⁊ leui tenet: nō ꝺe casu. ſ. e. l. cū custodiā. ⁊. l. si vēdita. pactū vero etiā in fortuito casu ꝺerogat. ſ. e. l. si in venditiōe. Jtem ꝺe culpa. ideo ꝺixi. qz si culpa insit casui. vel p̄cedat: spectat ꝓiculum ad venditorē qui culpā adhibuit. Sicut in cōmodato. Jtez ꝺe moza ideo ꝺixi qz ex ea spectat ꝓiculum ad vēditorem. vel si emptor vel venditor fuerint in moza. posterior moza ꝑponderabit ꝑme. ⁊ trāffert hec moza ꝓiculum in mozosum. Qꝺ añt dictum est in ꝓiculo rei vendite idez intelligendū ⁊ in cōmodo.

De seruis exportandis.

Seruus ꝺr exportari: qui ea cōditiōe vendit: vel ea pacto a dño distrahit ne ampli⁹ in eo loco moret. sed ꝺe vno loco in aliuꝫ. vel ꝺe vna ciuitate in aliā. vel ꝺ vna ꝓuincia in altā transferat. Si ergo suus fuerit distractus. id est vendit⁹ ne aliquo loco moret puta rome vel bononie: pōt ille qui vendidit talē legē remittere: ipūmq; rome retinere. ꝓpter dñi em̄ securitatē custodit ler. id est pactio apposita i venditione. vt forte vroꝛi sue se imilceat: vl talē qd faciat. Jō etiā renūciare ꝑt dñs fauoꝛi ꝑ se introducto ꝺe significatiōe hui⁹ vocabuli exportari diceret. C. q̄ res expoꝛt. nō, ꝺe.

Liber Decimusnonus

De actionibus empti ⁊ venditi.

Alia parum ꝓdest emere ⁊ vendere: nisi actiones essent ꝓstitute q̄ venditione exequerent: ⁊ emptiões ad effectū deducerēt. Jōo ꝓdite sunt due actiones. vna empti. q̄ dat̄ si res vendita non tradatur. et agit̄ in id quod interest emptoris. ⁊ aliqñ tale interesse p̄cium egreditur. si forte pluris interest q̄ res valeat. vel empta est. Utit̄ ergo actione ex empto. is qui emit. Cum em̄ actio ista bone fidei sit: nihil magis sibi cōgruit q̄ id ꝓstari quod inter cōtrahentes actū sit. Q̄ō si nihil sit cōuentum. ea ꝓstabunt q̄ naturaliter insunt. q̄ per cōtrarium aūt datur actio ex vendito venditori cui p̄cium solutū non fuerit. q̄ potest ex vendito agere ꝓtra emptorem. vt p̄cium cōuentum sibi ꝓsoluat̄. ⁊ ꝓterea etiā interesse petere ei⁹ quāti interest ipm pecuniā tpe ꝓmisso non habuisse. Et generaliter q̄buscunq; dare actio ex empto si emissent p se vel p alios: eisdē datur ex vendito si vendiderunt per se vel p alias. sepe tamē repitur actionem ex vendito. vel venditi. cōpetere emptori. Et ecōtra actiones ex empto cōpetere venditori. Veteres em̄ vicissim vel ꝓmiscue his vocabulis vtebant̄. idest in locatione ⁊ cōductione. ſ. e. veteres.

Locati ⁊ conducti.

Locatio ⁊ cōductio cū naturalis sit. ⁊ oīm gentiū: non verbor̄ solēnitate vūtarat ſz ⁊ nudo ꝓsensu ꝓtrahit̄. Est aūt locatio ꝓsonc rei ve ad vsum facta cōcessio mercede in pecunia numerāda cōuenta. Quoq; si de re alia vanda faciēda ve puenerit: nō erit locatio: sed innoīata forma negocij: ex quo agere actiōe incerta. id est. ꝓscriptis verbis. supra cōi. dui. l. si cōuenerit. ⁊ depos. l. j. §. si q̄s sernū. Locator ergo dr. qui eo q̄ suum est alium vti ꝓmittit. cōuenta mercede. Conductor vero ecōtra. qui eo q̄ alienum est vtitur pacta mercede. Si ergo domum meā te cōuenta mercede habitare ꝓmitto: tu ꝓductor. ego locator dicor. ſ. e. si tibi. ⁊. l. cū fundū. ⁊. l. ſſ quis fundū. Tu quoq; si operas tuas mercede t̄ re mea ponas. diceris locator operarum tuarum: ego earūdem conductor. Si vero tibi opus faciēdum mercede cōuenta dedero: respectu operis ego locator: tu vero cōductor diceris. ſ. e. item q̄ritur. §. j. ⁊. §. si gēma. ⁊. §. si fullo. Et quandoq; diceris redēptor. ſ. e. qui insulā. §. qui edem. ⁊. l. ea lege. §. vlt̄. Et hec ē emptio mirabilis in pecunia ⁊ opa cum sumptu. Sed respectu ope ecōuersa est. Sepe tñ vnum p alio ponim⁹. vt de actione empti supra diximus. Et dant̄ ex locatione due actiones. Una actio ex locato q̄ dat̄ locatori ꝓ re locata deteriorata. aut ꝓ mercede ꝓsoluēda. aut ꝓ possessiōe euacuāda finito tpe cōductionis. Alia actio ex cōducto q̄ datur cōductori si re q̄ cōduxit ei frui non liceat.

De estimatoria actione.

Actio estimatoria dr. id est actio ꝓscriptis verbis q̄ ō estimato ꝓponit̄ ⁊ dr estimatoria. q; index fuā interponit estiatiōez. Mā cū res estiata vēdēda dat̄. Vbi grā. Dicit alij⁹ tene hūc librū ⁊ vēdas mihi ꝓ decē ⁊ rēdas mihi aut eū. aut ei⁹ estiatiōez. Olī dubitabat̄ vtr erv̄dito eēt actio ꝓpē estiatiōez. An ex locato. quasi rē vēdēdā locasse videar. an ex ꝓducto

quasi opus cōduxisset. An mādati qz mādato meo hoc fecit. Melius itaq; visum ē: hāc actionē ꝓponi: q̄ appellaē estimatoria actio. ⁊ agit ꝑscriptis vbis. Quotiēs em̄ de noīe ꝓtractus alicuius ambigit. ⁊ cōuenit aliquas actionē dari. danda ē estimatoria ꝑscriptis verbis: q̄ datur quatenus ipsa res incorrupta reddaē. Aut estimatio de qua q̄uenit ꝑstet: cū distinctiōe tñ quis alter rogauerit vt rogātis sit periculum. ff. ꝑscrip. vb. l. si rogauerit Si aūt ita dicat vendas rem ꝓ decem. si vo pluris vēdas tuū sit. tunc periculū indistincte est accipientis. ff. e. l. j. de Alo ꝓ glo. insti. de acc. §. actionū. in ver. de estimato.

De rerum ꝓmutatione.

Inter ꝓtractus innominatos ꝓcipuus ē cōtractus ꝓmutatiōis q̄ prima ē emptioni ⁊ vēditiōi. Est aūt ꝓmutatio vni⁹ rei ꝓ alterā ꝑstatio. Statq; in generali noīe: quippe oīs cōtractus noīat⁹ vel innoīat⁹ in larga appellatione ꝑt dici ꝓmutatio: ex q̄ inuicē daē ⁊ accipiē. Ergo ⁊ vendicio ⁊ locatio. Sed ex inopia noīm: qz plura sunt negocia q̄ vocabula. ff. de ꝑscrip. ver. l. iij. obtinuit vt ꝑfata ꝓmutatio q̄ erat olim ante monetā ꝓcussam. ꝺ qua ff de ꝓtra. emp. in specieb⁹ tñ ꝓtrahaē. Sicut ⁊ olim ꝓtrahebat añq; esset pecunia percussa: vel vēditio inuēta. Sicq; licet hoc nomen ꝓmutationis ita cōpetenter declineē Sicut ⁊ venditio ⁊ locatio: tñ qz late patet ⁊ nimis est incert⁹ ſm significationē verbor⁹ cōtractus iste. qui ꝺ ꝓmutatio: censeē innoīat⁹: qz caret noīe certo id est ꝑcali. Nam vt dixi omnē significat ꝓtractum ex quo quid daē vel accipitur. sicut ⁊ dicimus in do. vt des. ff. de ꝑscrip. ver. l. naturalis me⁹. in fi. §. j. ⁊ ista ꝑt esse ratio q̄re l. j. ff. e. appellat ꝓmutationem ꝓtractum innoīatū. ꝙ ꝺ est em̄ assignari alia ratio. nam cōtractus illi dūtaxat noīati sunt ex q̄bus statim nascit obligatio: vt vices in deposito. cōmodato. venditiōe. locatiōe. in his em̄ statim iteruentu rei nascit obligatio vt pariat actiones in re deposita. cōmodata tē. insti. q̄. mo. re. ꝓtra. ob. §. itē is cui. ⁊ §. pe. et supra de pac. iurisgentiū j. rñ. ꝙ ꝺ permutatiōis aūt ꝓtractus licz factus sit volūtate ptium. ⁊ ideo naturalē hincinde induxerit obligationē: nō tñ dat actionē. Imo exigit rei interuent⁹. ⁊ tunc nō ex rei interuentu: sed ex ꝓcedenti pacto agit. C. e. l. ex placito. Sed in deposito cōmodato tē. ex re tradita initium parat obligationi vt dictū est. Ergo ſm ista donatio hodie diceē ꝓtract⁹ noīat⁹. qz ex solo pacto dat actionē. Sed olim erat ꝓtrarium. C. de dona. l. si q̄s argentū. §. vlt. Cōtrahit ꝓmutatio tunc demū. qñ conuenit vt certa species deē ꝓ certa. puta stichus ꝓ pamphilo. hic codex ꝓ isto bartolo. Ex ꝓmutatione nascunt due actiones scz ꝑscriptis verbis. ⁊ ꝺditio ob causaz. qō ꝓ sequere vt insti. de acc. §. actionū.

De ꝑscriptis verbis. ⁊ in factū actionibus.

Actio ꝑscriptis verbis ideo ꝺ: qz certa ⁊ ꝑscripta vba erāt huic actiōi Et habet locū in trib⁹ generib⁹ negocior. ꝙ Primo i pactis incōtinenti appositis. C. de pac. inter emp. ⁊ ven. l. ij. Secūdo vbicūq; dubitaē de actione circa cōtractum. nā cum deficiūt vulgaria atq; vsitata actionuz noīa: ꝑscriptis verbis agendū est. Ad quā actionē necesse ē cōfugere quotiens

Digestum Vetus

contract⁹ existant quorũ appellatiões neq; iure ciuili ꝓdite sunt. Natura em̃ rei inductũ ē vt plura cõ. Tertio dar in trib⁹ ꝓtractib⁹ innoiatis scz do vt des. Do vt facias. facio vt facias Jn q̃rto aũt scz facio vt des dar ō dolo. l. naturalis. ſ. e. §. q; si facio. Et venit ī actiõe ꝑscriptis v̄bis. omne qđ veniret in actiõe q̃ darer ex sil'i ꝓtractu puta do rem vt rem accipiã. id venit hic qđ veniret in venditiõe. Do vt facias id venit qđ venit in locatione supra depo. l. j. §. in ꝓducto. ſ. l. j. §. sed si facio. veniet ergo interesse in actionẽ istã. ſ dolus. ſ culpa lata ſ leuis. vt venirẽt in sil'i cõtractu Ciuilis est hec actio ꝑscrip. ver. ſ eadẽ ipa ōr in factũ. ſ. e. si tibi pollicenda. Non tñ oñis in factũ est ꝑscrip. ver. sicut ea q̃ de damno dato ꝓponitur. ſ ex quolibet edicto vel interdicto. Et locũ habet nedũ in cõtractib⁹ ſ quasi sed ſ in maleficijs ſ quasi vbicũq; eq̃tas suadet dari actiões. ſ. e. l. q̃tiẽs. ſ iõ ōr ei⁹ tenor ī multis et varijs articulis admissus. C. ō sacro. ecc. l. sanctim⁹. Stricti iuris est hec actio: ꝓpetua est: ꝑsonalis ē: heredibus cõpetit ſ in heredes. de hac instī. de acc. §. actionũ.

Liber Vicesimus

De pignoribus et hipotheciſ: ſ qualiter ea contrahantur ſ de pactis eorum.

Ater pignus ſ hippothecã q̃tum ad actiõem hippothecariam nihil interest. Mã de quacũq; re inter creditorẽ ſ debitorẽ q̃nerit vt sit ꝓ debito obligata. hac appellatiõe vtraq; ꝓtinetur. Sed in alijs est differentia. Mã pignoris appellatiõe duo oportet interuenire. vnum q̃ res sit mobilis ōr em̃ pignus a pugno. q; pugno vel manu tradit. vel tradi ꝑt. ſ. de v̄. sig. l. plures. §. pignus. Scōz q̃ tradar creditori. Sed ea q̃ sine traditiõe nuda ꝙuentiõe tenent. ꝓprie hippothece appellatiõe ꝓtineri dicimus. Patet igit̃ q̃ si res est mobilis ſ non tradat: siue est imobilis ſ tradat vel nō. ōr hippotheca. Cõtrahit obligatio pignoris ꝙuẽtionalis. sola cõuentione: vñ sibi tale nomen imponit. supra de pig. acc. l. j. in ꝑn. nec in ea ꝙuentione ē necessaria scriptura. vel p̃sentia ꝑsonar⁹. q; ſ inter p̃tes ſ inter absentes ꝑ nunciũ vel epl'am ꝓtrahitur obligatio pignoris. Et fiũt scripture de his. vt qđ actũ est: per eas possit facilius ꝓbari. Pignus aũt ꝓtorio ſ iudiciale nõ ꝓtrahunt sola cõuentione: sed necessariũ est vt q̃s veniat in possessionẽ vt s̄ de pig. acc. l. non est mirũ. Nascit hippotheca actio ex obligatiõe pignoris. q̃ est ī rem ſ eadẽ ōr q̃ Seruiana s̄ de pac. si tibi. §. de pignore. ſ instī. de acc. §. itẽ seruiana. Jtem dar creditori ſ etus heredi: ſ ꝓtra quemlibet possessorẽ pignoris. Jtem est arbitraria instī. de acc. §. ꝓterea. Jtem q̃q; tollit decennio. quãdoq; vicẽnio. quãdoq; .xl. an. s̄z nõ tollit triennio. vt no. C. si aduer. credi. ſ de ꝑscrip. xxx. vel. xl. an.

Jn q̃bus causis pign⁹ vel hipotheca tacite cõtrahitur.

Qualiter ꝑ ꝙuentionẽ exp̄ssam ꝓtrahar obligatio pignoris dictũ ē. sequit̃ qualiter cõtrahar tacite ex vi ſ ptãte legis. ſ hoc q̃dem in multis et varijs casibus cõtingit. Nec ē opus oñes singulariter enumerare. Sed

gnioza exempla ꝓferamus in mediū. Ecce em̄ marito obligata sunt oīa bona: eius q̄ ꝓmittit sibi dotem ꝑ muliere. Sic ⁊ mulieri oīa bona obligata sunt mariti ꝑ restituēda dote. C. de rei vx. act. l. j. §. ⁊ vt pleni⁹. Jtē locatori fundi. fruct⁹ ex eo q̄cepti obligati sunt tacite. Jtē oīa infecta et illata dño sciēte vt ibi sint ꝑpetuo dño obligata sūt sec⁹ ī his q̄ inferunt ad ꝓs. Jtē mīris q̄ ꝓuolat ad sc̄as nuptias bona. tacite obligata sunt filijs ꝓris matrimonij. vt restituat mater q̄ lucrata ē a ꝓiori marito. C. de sec. nup. hac edictali. §. pe. Jtē bona defuncti mariti tacite obligata sunt ꝓ paraphernalib⁹ rebus restituēdis. C. de pac. q̄uē. tam sup. do. l. vl. Jtem bona defuncti ꝓlegatis ⁊ fideiuſ. C. cōia dele. l. j. Jtē ꝑ tributis: vniuersa bona eoꝝ q̄ censenť. C. e. l. j. Jtē ꝓtrahētis cū fisco. C. e. l. ij. ⁊ sic de si.

Que res pignori vel hippothece obligari nō ꝓsit.

Licet diximus supra corpalia posse obligari: tū secus ē in q̄busdā ratione religionis. ecce em̄ monumētū nō ꝑt pignori obligari. C. e. l. iij. Sic ⁊ eccl̄ie. in auť. de alie. emph. §. ⁊ q̄m. Jdemq; in sacris vasis vel ornamētis eccl̄ie. C. ō sacrosanc. ecc. l. sanctim⁹ nemi. Nisi illa supflua sint ī eccl̄esia. ⁊ debitū īmuneat eccl̄ie vt in auť. sup eandē legē ag̃ta. ⁊ in. c. latore. extra de pig. Jtez liberi hoīs nulla est obligatio. q; ꝓtraria est libertati ⁊ nate. adeo vt si filiū tuū obliges: nulla obligatio sit. Jmo a debito creditor cadit tē. in auť. vt nulli. iudi. §. q; autē ⁊ hmōi. ⁊. C. e. qui filios. Jn casibus tamē tenet obligatio: vt in redempto ab hostib⁹. ⁊ cum p̄ ob necessitatem famis filiū obligat. Nam cuz ei liceat vendere: multoforti⁹ poterit obligare. ſ. de le. j. l. senat⁹. §. vl. ⁊. C. de pa. qui. fi. dis. l. j. ⁊. C. de cap. l. vlť. Jtem impediť obligatio ꝓpter publicā vtilitatē vt in suis aratorijs ⁊ bobus aratorijs. ⁊ instr̄is aratorijs. ex hac em̄ causa tributor illatio retardareť. C. e. l. vl. ⁊ antepe. ⁊ si.

Qui potiores in pignore vel hippotheca habeant. ⁊ de his q̄ in ꝓriorū creditorū loco succedunt.

Plurib⁹ modis aliq̄s in pignore pōt esse potior. puta rone cause. si em̄ sc̄os creditor credit pecuniā ad ꝓseruationē pignoris. ⁊ in ea causa pecunia ē ꝓsumpta. ꝑferetur sc̄os ꝓmo. veluti si nauis fuerit obligata. ⁊ ad armādā eā. vl reficiendā crediti: mea em̄ pecunia saluā facit toti⁹ pignoris causam. Jdez ⁊ si crediti in cibaria nautar̄ sine q̄bus nauis nō potuit saluā ꝓuenire Jtem ⁊ rone cause ꝑferť sc̄os ꝓmo. vt si expedit in funerādo testatore: funeraria em̄ supat omne es alienū. supra de reli. l. pe. ⁊. l. at si q̄s. §. j. Jtem rone tēporis prefertur creditor primus. secundo. vbi secundus non ꝑt ꝑtendere aliquā ꝑdictarum causarū. vel ꝓuilegiū. vel quid simile Est em̄ hec regula in pignorib⁹. Qui prior est tēpore potior est iure. C. e. l. si fundū. hoc tamē est intelligendū de primo creditore cui erat pign⁹ obligatum. ita q; debitor obligationē nō poterat resoluere inuito creditore: vel si poterat. nō tamē cōmode. ſ. e. l. j. ⁊. l. pocior. j. rñ. ⁊ supra ti. pri. l. penul. Jtem superficiario vel emphiteota pignoratē potior est causa dñi ꝑ pensione eius. q̄ cui obligauit emphiteota vel superficiarius. ſ. e. l. etiam. Fallit autem dicta regula nedū rone cause. vt viri. Sed etiam ratiōe pacti. vt ecce pignori obligasti oīa bona tua: deinde tibi mutuo vt ex ea pe-

cunia aliquã rem emas. ⁊ vt ea res mihi fit obligata. ꝓferar enim primo C.e.l.licet. Item fallit rõne mendacij. vt si prior ⁊ possessor eras ĩ pignore. ⁊ ego secũdus ꝓtẽdo cõtra te hippothecariã. sed tu negas rem esse ei⁹ qui mihi ⁊ tibi eam obligauit. Nam si te de mẽdacio arguero. possessionẽ trãsferes. licz prius tibi fuisse obligatã velis ꝓbare. C.c.aue. item possessor. sed restituta possessione audieris in iure tuo. Item fallit ratione semiplene ꝓbationis. quid enim si cõfitearis te mihi debere ex tali causa. ⁊. vel in ꝓuata scriptura. vel coram testibus ⁊ pignus mihi obligas: si quidẽ personalis actio mouetur cõtra debitorem ea robur suum habet. Idẽq; ⁊ si cõtra eundem agat hippotheca. qz cõfessio vel scriptura cõfitẽti vel scribenti debet ꝓiudicare ⁊c. Item fallit regula rõne ꝓuilegij dotis. Mulier enim ⁊ eius filij vel descẽdentes ex ea habẽt hippothecariã ꝓ dote matris sue contra oĩes marĩti creditores licz anteriozis tẽporis ꝓuilegio sint vallati. C.c.l.vlt. Item fallit ꝓpter ꝓuilegium milicie. qõ potẽtius est ꝓuilegio dotis quãdo pecunia est credita vt inde ematur milicia: talis enim creditor ꝓfertur oĩib⁹ anteriozib⁹ creditozib⁹. imo etiaz ꝓfertur mulieri. C. de pig.l.vlt. ⁊ in aue. de exhi.re. §. optimũ. ⁊ de equa. do. §. quia vero. Et est magna potestas eius creditozis qui alijs ĩ pignore ꝓfertur: habet enim exceptionem si pueniatur ab alijs: ⁊ si alij possederint. potest ab eis aduocare rem. Creditor autẽ secũdus potest ab omni possessore aduocare rem ꝓterq; a priore. vel qui ab eo habet causam. ff.e.l. creditor. j. rñ. ⁊. l. si prior. §. si simpliciter.

De distractione pignoriũ vel hipothecarum.

Distrahi pignus dicit cuz a creditore vendit. potest enim creditor pign⁹ ex pactione. ꝙuis eius ea res non sit. alienare. Soipso enim q debitor non reluit. id est liberat pignus suum: videtur dare licentiaz creditori de vendendo. Et tunc relinquitur arbitrio creditozis ex pignoribus sibi obligatis. quibus velit distractis ad suum cõmoduz puenire. Sed hoc distincti onem recipit. quia aut actum est inter ꝑtes de vendendo ⁊ nunciabit creditor semel debitori de luendo pignore. ⁊ tunc vendat iusta tamẽ conditione. Si autem cõuentum fuit vt non vendat: nihilominus creditor vẽdere potest. si tamẽ ter denũciauerit debitori vt soluat: ⁊ cessauit. Alioquin furti tenetur. supra de pigno. acc. l. si cõuenerit. Est autẽ illa tertia denũciatio facienda ⁊ postea est necessariuz labi biennij. Sicut ⁊ multomagis vbi creditor nõ cõuenit de cõtrahendo vel nõ distrahendo. Sed vbi nihil conuenit sufficit vna denũciatio. ⁊ postea elapso biennio poterit fieri vendicio. C. de iur. do. nupe. l. vlt. ⁊ est speciale q istud pactum de non vendendo non preiudicet creditori quin possit alienare pignus. ⁊ hoc ꝓpter publicam vtilitatem: ne creditores retrabantur a mutuando. sed potius inuitentur.

Quibus modis pignus vel hipotheca soluitur.

Soluit hippotheca si ab ea discedat voluntate creditoris. aut creditor pacisc̃at. id ē pactū faciat de remittēdo debitū. vel si ꝓuenerit vt ꝑ hippotheca fideiussor dare. ⁊ ille datus sit. tunc em̃ satisfactū videbit vt hippotheca liberet. Intelligit etiā satisfactū creditori si iusurandū delatū debitori datū est. id ē si deferente creditore iurauit debitor rem non esse hippothece obligatā. Itē liberat pign⁹ siue solutū est debitū. siue eo nomīe satisfactū ē. Sed ⁊ si tpe finitū est pignus idē dicere debem⁹. vel si q̃ alia ratione obligatio ei⁹ finita ē. qr forte ad cōditionē fuit obligatū q̃uisq; impator venerit romā ⁊c. Qui ḡ paratus ē soluere: merito pign⁹ videt liberas se: q̃ vo nō soluere sed satisfacere paratus ē: in diuersa cā est. nisi creditori placuerit satisfactio. Dicit aūt satisfacere. q̃ nō debitum ipm̃ soluit. sed pignus vel fideiussorē dat: quā satisfactionē creditor inuit⁹ admittere nō tenet. Si aūt cā admiserit. vice solutiōis sibi imputare debet. Item si creditor cōsenserit vēditioni pignoris liberat hippotheca. Idē si quoquo modo tollat̃ ꝓsonalis ⁊ ꝑncipalis obligatio. Si tñ tollat̃ ipo iure ⁊ cū effectu vt ꝑ ꝓfusionē vel successionē. Hā vbi tollit ipo iure. sꝫ nō cū effectu. nō ꝓiudicat̃ i hippotheca. vt. ff. ad trebel. l. debitor. ⁊ de ex. rei iudi. l. pe. §. latin⁹. vbi vo actio ꝑncipalis tollit̃ ꝑ exceptiōez. xxx. an. nihilomin⁹ durat hippothecaria vsq; in. xl. annos. vt. C. e. l. ij. De dissolutiōe aūt obligationis pignoris dr. C. de remiss. pig. ⁊ de luitiōe pig. ꝑ to.

Liber Vicesimusprimus

De edilitio edicto: ⁊ redhibitoria ⁊ q̃nto minoris actione.

X hoc edicto dant̃ tres actiōes. Redhibitoria q̃ venditor rem vēditam recipe tenet̃. Est em̃ redhibere. facere vt rursus habeat venditor quod habuerat. ⁊ qr reddendo id fiebat idcirco redhibitio ē appellata. quasi redditio. Et ē tps redhibitionis ser mens ses vtiles ex die venditiōis. q̃i emptor vicīū rei. supine ignorauit. Alias si sciuit nō agit̃. Si aūt ignorauit nō supine. sed absoluto. tunc ex die quo sciuit. Scōa actio ē quāti minoris. q̃ dat̃ cōtra vendentē rem vicios̄z vel morbosam: in tantā estimatiōem quāti minoris ex vicio vel morbo latenti res ista est. q̃ fuerit estimata tpe venditiōis. Et datur ista actio ad annuz vtilē. Tertia actio est in factū: q̃ dat̃ cōtra vēditorē quāti interest emptori eam rem emptā non fuisse ⁊ durat. lx. dies. Et apponit̃ hoc edictū ediliciū. qr ediles currules has actiones ꝓposuerūt. Et dicti erāt ediles. qr edendor. ⁊ ediū curā habebāt. Edendor in hoc vt morbosa caro nō vēderet: vel nimis grandi ꝑcio. vel vicios̄um aīal. Ediū aūt curā in hoc. ne q̃d in via positū esset. Itez ne incēderet edes vt dixim⁹. supra de off. ꝑf. vig. l. j. Currules aūt ideo. qr ꝓpter eor dignitatē in curribus deferebāt. Et dat̃ redhibitoria ex q̃nq; causis. Primo ꝓpter morbū scz corporis. quādo ex tali morbo vsus rei multū impedit̃. alias em̃ nō agit̃. Scōo ꝓpt̃ vicium q̃ dictū est abesse cum assit. Et dicit̃ vicīū animi corruptio etiā in iumentis. In seruo aūt nō dicit̃ vicium. nisi sit fur. ⁊ erro. vel qui cōmisit crimē capitale. vel mortē sibi conscīuit. Item si dictum sit adesse. cum absit. vt si

multum est cōmendatus seruus venditus. de industria ⁊ ingenio suo. cuꝰ tamen sit iners sclauus. Et est causa huius edicti: vt occurrat fallacijs ⁊ dentium: ⁊ emptoribus succurrat. quicūq; a venditoribus decepti fuerint etiam si venditor ignorauit. qz non curamus hoc casu. neq; interest emptoris. an ignoratia vēditoris fallat. an calliditate. Est et aliud edictum edilitū ne qs canē verrē. aprum. vrsam pantherā. leonem. aliudve aīal qđ nocet q̄ vulgo iter fit teneat. q̄ si ꝓtra factum fuerit ⁊ homo liber ex ea re pierit. cc. solidi ꝓ̄abunt. Si nocitū homini libero dicetur: q̄nti iudici vi debit ꝯdemnat. ceteraq; rex quātū damnū factū sit in duplū. ſ. e. l. hi eīm §. j. et. l. generaliter. ⁊. l. qua vulgo. Item ꝑ damno pōt agi vtili actiōe de paupie. insti. si qua. pau. fe. di. §. vl.

De euictionibus ⁊ stipulationibus dupli.

Venditor cū rem vēdiderit teneat ꝓmittere emptori. q̄ si qs eā rem eui cerit. id ē ꝓbauerit esse suā. de restituēdo qđ eo nomine recepit et vocat ista cautio. euictiōis stipulatio. Est ergo euictio. empte rei vel ex alia iusta cā accepte per iudicis sentētiā abductio: vl alio euincente cause amissio. Hec eīm necessariū est semp rem abduci vt videat euicta. ſ. e. l. euicta. §. j. Ad hoc aūt vt quis possit agere de euictiōe. tria debent interuenire. ꝓximo q̄ ꝓcesserit ꝓtract⁹ ad hoc abilis. Scōo q̄ stipulatio ō euictiōe sit interposita. Tertio q̄ res sit euicta. Si igit emptori libri. equi. vel predij. vl alicui⁹ rei lis mouet: debet hoc venditori denūciare. l. emptor fundi. C. e. ti. et req̄rat eū vt ipm defendat. l. si rem. §. fi. ſ. e. Et vt assit cause. et causaz instruat. puta dando instrumēta vel testes. vel alia ad causaz facientia vel vtilia si q̄ habet. Nisi eīm hoc fecerit emptor: nō pt agere de euictiōe etiaz re euicta. Fallit hoc vbi ꝑ venditorē steterit quo min⁹ ei denūciet. vel vbi ignoret venditor. l. si ideo. §. ꝓsenti. ſ. e. Sunt autem q̄dam cause in q̄bus venditor emptori duplā ꝓmittere debet. si nō aliud ꝓuenerit. Sed nō intelligamus hoc ex oīi re necessariū fore. sed de his rebus que ꝓciosiores essent: puta si margaritas. vel ornamēta ꝓciosa: vel vestes sericas. vl q̄d aliud nō cōtemptibile. id est magni valoris qs vendiderit. In alijs aut rebus fit stipulatio simple.

De exceptione rei vendite.

Cōtigit aliq̄n q̄ postq̄ venditor rem vendidit ipe vel alius qui ei simi lis sit. conatur eandem ab emptore euincere. id est repetere. Cōtra quos emptor opponere potest exceptionem rei vendite et repellere ipm venditorem quādo eius mādato alius vēdidit. vel etiam si ipe venditor per se. postea vellet vendicare. id est ꝓbare esse suaz. Et habet qs hanc exceptionem. etiam si res nōdū fuerit tradita dūmō possessionez sine vicio nactus fuerit. Et ꝓdest exceptio rei vendite et tradite. non tm ei cui res est tradita. Sed etiam successoribus eius et scōo emptori.

Liber vicesimussecūdus

De vſuris ⁊ fructibus et cauſis ⁊ omnibus acceſſionibus et moza.

a Accedit quãdoq; ꝙ ad ꝑncipales petitiões ſiue ꝑſonales ſint ſiue reales aliquid aliud ꝓter ſortem. id eſt debitum ꝑncipale peti poteſt. de quo tractaꝫ hoc ti. Et ꝓmo de vſuris. que ſeꝝ ex pecunia ꝓueniunt. et ꝺz acceſſio ciuilis. qz extra coꝛpus venit Item et de fructibus ſeꝝ ꝑdiozum que eſt naturalis acceſſio vt. ī. de ℣. ſig. l. vſura pecunie. Item et de cauſa vt de partu et ꝓmo ⁊ ſequentib⁹ vt. ī. e. l. equis. Item de omnibus acceſſionib⁹ ſeꝝ ꝑdictis et alijs. qz non eſt nouũ poſt ſpecialia generale ſubijci verbum. ſ. ad. l. acquiſ. l. ſi ſeruus. §. inquit. Item quia occaſione moze. id ẽ ne negligẽtia debitoꝛis ꝑdicta eueniunt. dicit etiã de moza Et intelligiꝫ moza fieri non ex re ſed ex ꝑſona: ſi interpellatus opoꝛtuno loco qui3 non ſoluerit dicit eſſe in moza. Et eſt ſciendũ ꝙ olim de iure ciuili vſure omnes erãt ꝓmiſſe. hodie autez ex quo leges in materia ī ſenti non dedignanꝫ imitari ſacros canones vt in auꝫ. de eccle. ti. §. i. colꝫ. ix. Jõo dicimus ꝙ etiaz hodie de iure ciuili vſure ſunt ꝓhibite. Eſt autem vſura quic ꝙid vltra ſortem accipitur. vbicũq; em̃ amplius reqꝛitur ꝙ quod datur. etiã ſi ſit eſca vel veſtis vel alia res vilis etiã q̃ nõ cõſiſtat in pecunia que accedit ſozti ꝑncipali: quodcũq; nomen ei imponas: vſura eſt Contra quod clamat diuina auctoꝛitas Mutuũ dantes nihil inde ſperãtes. c. ꝓſuluit. de vſuris. Et cõmittitur vſura in his rebus in q̃bus eſt mutuũ. id eſt que conſiſtunt in pondere. numero ⁊ menſura. In aliis autem rebus puta equo vel domo aut libzo. licitum ẽ recipere ſortem ⁊ lucrum. quia ī his non tranſfertur dominiũ. ſicut in mutuo: in quo res ſtatim eſt ꝑiculo eius qui accepit. Ergo incõueniens eſſet. ſi alias ꝓ tali re aliquid pando graꝫuetur. In ſex autem caſib⁹ non cõmittitur vſura Primo fauoze eccl̃ie. de vſur. c. i. ⁊. c. cõqueſtus. Secũdo cum fideiuſſoꝛ ſoluit ſortem ⁊ vſuras. ꝑt petere vſuras a ꝑncipali. de fideiuſ. c. conſtitutis. Tertio cum pena petitur ꝓter ſortem. xij. q. ij. legibus. Quarto cum petitur vſura tanq̃ intereſſe. vt dicit glo. in dic. c. cõqueſtus. ⁊ in. l. eos. C. e. Quinto cum recipit aliq̃d ꝓ re que nõ cõſiſtit in numero põdere vel menſura. vt ſupza dixim⁹ Sexto rõne incertitudinis. ꝺ vſur. c. in ciuitate. Et dicit vſura. quia vſus rei venditur. ⁊ ꝓ nudo vſu aliquid recipitur.

De nautico fenoze.

Nauticũ fenus eſt quod ꝓpter nauticã vel quaſi nauticã pecuniã exigitur. Eſt autẽ nautica pecunia que periculo creditoꝛis in nauigio ſuſcepto datur traicieda Quaſi nautica eſt. vt cum periculũ mutuate pecunie ī me recipio. ſi aliqua condicio non exiſtat. Et exiſtente condicione: idiꝑm q̃ credidi recipiam cum cẽteſima vſura. ī. e. l. periculi. In his autem multa ſpecialia ſunt. Nam vſuram centeſimã licet ſtipulari id eſt tantũ quãtuz eſt ſoꝛs reuoluto anni ſpacio Et incipit currere hec vſura. ex quo nauẽ nauigare cõueniat. ⁊ q̃diu ptinet piculum ad creditoꝛem. ī. e. l. in nautica. ⁊. l. j. ⁊. ij. Jtẽ et hec vſura debetur ex nudo pacto. ī. e. l. picu. §. vltẽ.

Digestum Vetus

De ꝓbationibus ⁊ ꝓsumptionibus.

Probatio est rei dubie p argumenta ostensio fm Azo. vel est rei dubie in iudicio p legittimos modos facta declaratio. Et fm Pla. dicit a ꝓbo aduerbio. facit em̄ ꝓbe qui probat. Manifestat em̄ dubium: vincit aduersarium. ⁊ euittat penam non ꝓbantium. vel dicitur ꝓbatio: quasi ꝓpalatio vel manifestatio eius quod dubium est. ⁊ est regulare q̄ semper ei incumbit probatio qui dicit. et ista regula est affirmatiua. Fallit autem in multis casibus nota. p glo. insti. de le. §. quod autem diximus. et. C. e. l. actor. ⁊. C. ō eden. l. qui accusare. ⁊ i. c. vno. vt eccle. bene. Presumptio autem est triplex. Nam q̄dam est talis cui statur etiā si cōtrarium quis ꝓbaret. Et ista appellatur iuris ⁊ de inre. vt est in dote mulieris stipulata. Alia est cui statur donec contrarium ꝓbetur. vt si res sit patris. presumetur heredis esse. Tertia cui non statur aliquo modo nisi habeat adminiculum. vt ꝓbatio per ꝑuatum instrumentū. C. e. l. instrumēta. Et differt presumptio a fictione. quia fingitur super eo quod est certum. ꝑsumitur super incerto. vt dicit glo. in l. vna. C. de rei vxo. acc. Et sunt in materia ꝑsumptionis varia vocabula. Aliqñ appellat iudiciū. C. de rei venō. l. iudicia. Aliquādo suspicio. l. absentem. ff. de pe. Aliquādo opinio. l. iij. §. eiusdem ff. de testi. Aliquādo p̄sumptio temeraria. de sentē. excō. inquisitiōi. Aliquando p̄sumptio non modica. c. super eo. de testi. Aliquando p̄sumptio ꝓbabilis. dic. c. inq̄sitionē. Aliquādo vehemens. c. litteras. ō testi. spol. Aliquādo v olēta q̄ idem est q̄ vehemens. c. cum cōtinentia. de bere. li. vj. Et de variis generibus ꝓsumptionū est. glo. in. c. is qui. ō spon. ⁊ i. c. quāto. et. c. scribā. de ꝑsump. pōt bar. in. l. admonēdi. §. de iureiur.

De fide instrumentorū.

Instrumenti appellatione largo sumpto vocabulo: oīa ea accipienda sunt q̄bus causa instrui p̄t. ⁊ ideo tam testimonia q̄ psonas instrumento loco habent. Stricte autē accipit̄ ꝓ scriptura q̄ fit ad ꝓbationem alicui⁹ rei in futurū faciendam. vel scriptura ad memoriam alicuius rei confecta. Et sunt inuenta instrumēta ad faciliorē ꝓbationē. fiunt em̄ scripture. vt quod actum est per eas facilius ꝓbari poterit. l. cōtrahit̄. supra ō pigno. Et sunt tria vocabula p̄ncipalis instrumēti. scz originale. autēticum ⁊ exemplar. Itē alia tria nomina inde extracta. scz index. exemplū ⁊ sumptus vel etiam memoria vt. C. de eden. aut̄. si quis in aliquo. Et cui fides habetur tractat glo. in. l. ij. ff. e. Nam soli publico instrumento habetur fides p se. id est sine alicuius adminiculo: eo q̄ sine vitupatione aliq̄ appareat vt in aut̄. e. ti. §. si vero moriantur. nisi is contra quē ꝓfertur ꝓbet esse falsum. C. e. l. sinceris. calūniosaꝫ enim scripturam vim obtinere nō oportet ff. e. l. ij. Si vero non sit publicum instrumentū sed p̄uatum: fides non habet̄ ei nisi p testes id ꝓbetur. vel p cōparationem litteraꝝ. C. de ꝓba. l. instrumēta. Alioquin si ē scripta manu illius ꝓtra quē agit̄: facit fidē cōtra scribentē. Ō si neget esse manū suā recurrit̄ ad cōparationē litteraꝝ. l. cōparatiōes. C. e. ipe negans cōdemnat̄ in duplū si ꝓbatur de manu sua cōfecta in aut̄. cōtra q̄ ꝓpriam. C. de non nu. pecu.

De testibus.

Usus testimonioꝝ ab his ꝑcipue exigendus ē. quoꝝ fides non vacillat Et ꝑsūt adhiberi testes nō solū i crimialibꝰ causis. sed etiā in pecuniarijs litibꝰ. Et recipiāt hi in testimoniū q̄bus nō interdicit testimoniuꝫ. de q̄bꝰ l. iij. §. j. ⁊ l. idonei. et. l. testis. ⁊. l. nullꝰ. ⁊. l. ob carmē ⁊c. ff. e. vel q̄ nulla lege a dicēdo testimonio excusant. de q̄bꝰ. ff. l. iij. §. ler tulia. ⁊. l. iuiti. q̄ excusat senes q̄ sunt maiores annis septuaginta. ⁊ valitudinarios. id ē qui morbo detinent. ⁊ milites. vel eos qui reip. causa absunt. vel q̄bꝰ venire non licet. Dicebant autē testes antiquitus supstites. eo q̄ sup statu cause ꝓferebant. Hunc autē ꝓte nomis ablata ꝑ apheresim : testes soluꝫ dicuntur. c. fœtus. de ver. sig. Et in testibus considerant hec. Etas. condicio. serus. discretio. fama. Et fortuna fides in testibus ista requires. glo. ī l. iij. ff. e. et in. c. ij. extra. e.

De iuris et facti ignorantia.

In hac materia quattuor sunt q̄ vident idē. sunt tñ diuersa. scz ignorātia. nescietia. error. ⁊ titubatio. Primū sumit in mala ꝓte. qui scilicet debet scire et ignorat. vñ ō. Qui ignorat ignorabit. c. nisi cum pridē. de renun. Nescire autē in bona. et mala ꝓte. Nam omis ignorans nescit. sz nō conuertit. Error autem est. cum aliud est q̄ credā. Ō autē aliud sit errare q̄ ignorare patet q̄ dicit lex. si potest possessio acquiri ignorāti: ergo et erranti. ff. ō ac. pos. l. si me inuacuū. §. i. Titubatio vero. cū hincinde duo diuersa vel cōtraria scire videor nec alicui eoꝝ magis animū applico. C de condi. inde. l. fi. Et licz in alijs sit differētia iter ista q̄ttuor. tamē quātum ad hunc titulū non est differentia. nam omnia ad factum ⁊ ad ius referuntur. Et est regula in hac materia. iuris q̄dem ignorantiam cuiq̄ nocere. facti vero ignorantiam minime. quod ita intelligendum est. q̄ iuris ignorantia non ꝓdest acquirere volentibꝰ: suum vero petentibus nō nocet Et q̄ dicitur ignorantiam facti non nocere ita intelligēdum est. si non sit supina ignorantia. id est negligentia crassa vel affectata Circa quod sciendum q̄ ignorātia alia est iuris. alia facti Iuris. alia iuris naturalis. alia quasi naturalis. alia ciuilis. Facti alia ē ꝓbabilis. alia non ꝓbabilis Naturalis iuris ignorantia. ē in filium qui credebat sibi licere pulsare parentem. vel non procurare eum furiosum. vel captiuū non redimere. cum ipe filius sit maior. xviij. an. ⁊ ideo non parcitur ei quo minus exheredetur. vt in aut. vt cuz de app. cog. §. causas. coll. viij. De secunda scz quasi naturalis iuris. pone exemplum in liberto ⁊ patrono. C. de in ius vo. l. ij. De tertio scz iuris ciuilis pone exemplum in. l. j. ff. e. Sed ī hoc tertio membro subdistinguit. Nam aut ignorans certat de damno vitādo. ⁊ tūc nō nocet vt ō dctū est. fall. in debito. l. error. C. ad. l. fal. Si autem ignorans certat de lucro captādo. Subdistingue an potuerit ꝓsulere pitiores ⁊ tūc ei noceat. id ē nō ꝓsit. An nō potuit ꝓsulere. ⁊ tūc nō noceat. l. regula. §. sz iuris. ff. e. Facti aūt ignorātia si est ꝓbabilis vt in facto alieno. tūc ꝓdest in cōpēdijs. ⁊ nō nocet i dānis. l. error. ff. e. Aut ē nō ꝓbabilis. vt

est ī facto ꝑpio . vel in alieno facto si ē supina ignoratia . ⁊ tūc nō excusat Fallit aūt ꝓdicta de ignoratia iuris vel erroꝛe . in minoꝛib⁹ . feminis . militibus . vt in . l . regula . ℈ . alle .

Liber vicesimustertius

De sponsalibus .

Sponsalia sunt mētio ⁊ repꝛomissio futuraꝝ nuptiaꝝ Et dicunt sponsalia a spōdendo . Nam moꝛis fuit veteriḃ⁹ stipulari ⁊ spōderi sibi vxoꝛes futuras . vnde ⁊ sponsi sponsecꝫ appellatio nata est . Et sufficit nudus ꝓsensus ad cōstituēda sponsalia . Deniqꝫ cōstat ⁊ absentē absenti desponderi posse . Et hoc quottidie fit . dūmodo hi q̄ absunt sciant coꝛ noīe sponsalia fieri . Aut si postea ratū habuerint . Et in sponsalibus etas cōtrahentiū diffinita nō est . sicut in matrimonijs . quapꝛopter ꝑmoꝛdio etatis sponsalia effici possunt . si saltem id fieri ab vtraꝫ ꝑsona ī telligatur . id est si ꝑsone non sint miꝛores septem annoꝛū . ⁊ hoc tenet glo . īnsti . de nup . ℈ . j .

De ritu nuptiarum .

Ritus nuptiaꝝ exponit . id ē de festiuitate siue solēnitate nuptiaꝝ Et hec quattuoꝛ matrimoniū . nuptie . ꝓiugū . cōsoꝛciuꝫ . idē significant . Cōtuberniū vero est tūm inter seruos . l . serui . C . de adul . Et sunt nuptie siue matrimoniū cōiunctio maris ⁊ femīe : indiuiduā vite cōsuetudinē continens . ⁊ ꝑsoꝛciuꝫ oīs vite . ⁊ diuini ⁊ humani iuris cōmunicatio . īnsti . de pa . po . circa ꝑn . iūc . glo . Et dicunt nuptie a nubendo . id ē velando . qꝛ mulieres velate ⁊ quasi sub nube incedere debēt . xxxiij . q . v . hec imago . Matrimoniū autē appellatū est . qꝛ mulier nubit vt mater fiat . ⁊ qꝛ onera . dolores . ⁊ pericula partꝰ mulier subit . ideo potius a matre q̄ a patre matrimoniū appellat . c . fi . de cōuer . infide . ⁊ l . fi . C . qui . po . no . pig . Coniugiū autem dictum qꝛ cōmuni iugo ⁊ equali ꝓiuges vitā trahere debent . licet aliquā do dispari tractu . Cōsoꝛciū autē dictū est . qꝛ oīs vite societas inter eos cōmunicari debet . Sūt autē q̄dam q̄ nuptias fieri ꝓhibent ⁊ factas dissolunt . que no . ꝑglo . īnsti . de nup . ℈ . sunt ⁊ alie . Et continent bis versibus Etas . cōdicio . numerꝰ . monachatꝰ . ⁊ oꝛdo . Adop . nobilitas . sanguis . tutela . potestas . Fons . sacer . affinis . raptꝰ . repugnat honestas . Irrita q̄ faciūt cōnubia legibꝰ hec sunt . Scōꝝ canones aūt Jo . an . in summula super q̄rto decre . ponit alios ꝯsus istos videlicet . Erroꝛ . ꝓdicio . votū . cognatio crimē . Cultus disparitas . vis . oꝛdo . ligamen . honestas . Si sis affinis . si foꝛte coīre neq̄bis . Hec coplanda vetant cōnubia . facta retractant .

De iure dotium .

Rei pu . interest mulieres dotes suas saluas habere ꝓpter q̄s nubere possint . Et appellat dos . datio q̄dam q̄ noīe vxoꝛis marito ad ꝓferendu onera matrimonij cōstituit . Et qꝛ dos intuitu matrimonij fit . ideo dotis appellatio ad ea matrimonia nō referꝫ q̄ ꝑsistere non ꝑnt . Hecꝫ enim dos

sine matrimonio consistere pōt: sed bene ecōtra. vbicunq; igitur matrimonij nomē non est: nec dos est. Et est duplex dos. pfecticia. q̄ a patre vel a parente. i. l est auo paterno vel pauo pfecta est de eius bonis. vel eius facto. Siue ig̃ parens dedit dotē. siue pcurator eius. siue iussit aliuz dare siue cum q̄s eius negociū gerens dedisset parens ratum habuerit. vel ei⁹ utilitu collata. pfecticia dos ē. Si autem aliūde puta ex bona fortuna p mulierē dos ꝓstituit: aduēticia dos appellat Et licz dominiū dotis maneat apud vxorē. tñ fruct⁹ dotis ad maritū ptinere debere eq̄tas suggerit. id ē psuadet. cū em̄ ipe onera matrimonij subeat: equū est etiā eū fructus pcipere. Dotis aūt causa data. accipe debem⁹ ea q̄ i dotē dant̃. ceterū si res dent̃ ea q̄ greci parapherni dicūt: queq; galli peculiū appellāt. id ē q̄ mulier hz pter dotē: nō statim mariti efficiūt̃: nisi sic dent̃ vt eius fiant.

De pactis dotalibus.

Re dū ante nuptias licet sup dote paciscī: sed etiaz post. Non tñ super dote licet in omni casu vel oib⁹ paciscī ante nuptias. t post. vir em̄ cum vxore ꝓstante matrimonio paciscēdo sup dote. si q̄dem donatōis cā faciat aut cōferē pactū donatōis sup dote appositū in tps matrimonij. t non tenet. Si vero collatū sit pactū post matrimoniū solutū. t tenet. nisi inuitet quis ad furandū. Sunt t alia pacta queda; que circa dotē appositā q̄q; valēt q̄q; unprobata sunt t moribus t legibus. t pterea inualida. de quibus tractat hic ti. t. C. de pactis nup.

De fundo dotali.

Lex Iulia q̄ dotali predio pspexit: statuit ne marito liceat obligare aut alienare fundū dotalem. t idem de sponso. Dicit̃ aūt fundus dotalis q̄ ab vxore marito i dotē traditē. fallit hoc i q̄ttuor casib⁹. Primo q̄n marit⁹ p uocat̃ ad diuisionē fundi dotalis. qui cū altero cōis est. l. fi. C. de fun. do. Scdo nisi ex necessitate puta q: aliter viuere nō pt. vel vt exeat carceres. l. j. C. de lib. cau. Tertio nisi cū vniuersitate bonoz ipius mariti transeat l. ij. ff. e. ti. Quarto nisi vertat̃ ad utilitatē mulieris. l. fi. ff. e. ti.

Liber vicesimusquartus

De donationibus inter virum t vxorem.

Cōprobatū ē moribus. i. iure ciuili. ne inē virū t vxorē ꝓstante matrimonio donatiões valerēt. t hoc iō ne mutuo amore inuicē spoliarēt̃ si donatiōib⁹ nō obtēperarēt. nec eēt eis studiū liberos poti⁹ educādi Et sepe futuꝝ esset vt destituerent̃ matrimonia. id ē separent̃ vel exhauirent̃. si nō donaret is q̄ posset: atq; ea rōne euentuꝝ eēt. vt venalia eēnt matrimonia. qō eē nō debet. l. ij. C. de inut. stipu. Voluit igit̃ lex inē virum t vxorē donatiões phibere. existimās honestū amorē ex aio pendere debere. nō ex lucro. t ne cōcordia pcio conciliari videret: ne ve melior in pauptatē iciderēt: t veterior ditior fieret. ff. e. l. j. ij. t. ij. Prohibēt igit̃ iste donatiões ꝓstante matrimonio fieri. q̄bus factis. donās fit pauꝑior t

recipiens locupletior. Iste appellāt lucratiue donatiōes. Remuneratiue aūt puta si plebeius nobilez vxorē ducat. aut plebeia militē: vel rusticana virum litteratū. aut dignitate p̄ditum recipiat: potest in cōpensationē p̄eminentie aut p̄rogatiue nobilitatis aut dignitatis aliquid donare. istud eñ cōstitutionib⁹ p̄ncipum p̄missum est. C. e. ti. p to.

De diuortijs.

De diuortijs. id ē diſſūgēdis matrimonijs olim ꝯtractis loq̄t hic titulus. Est aūt diuortiū ꝓprie inē ꝯiuges q̄ semel ꝯiūcti legittime diuortiant id ē separāt. Repudiū aūt ē inē ſponſos q̄ p̄us legittime ꝯiūcti nō fuerant ⁊ nūc a ꝯiūctione abſtinēt. Sz ꝓmiſcue iura vtunt his vocabulis. l. diuortio. §. j. ff. de v̄. ſig. Et erāt olim multe cauſe ex q̄bus diuortia fierent: que enumeranē. C. e. l. cōſenſu. Additis tribus p̄ iuſtinianū in auē. de nup. coll. iiij. §. bas itaq; Hodie aūt pauce ſunt. vt in auē. vt liceat. ma. ⁊ auie. §. q̄ vero plurimās. coll. viij. Scōm canones aūt nulle ſunt cauſe diuortij veri: q̄ nō fit diuortiū niſi ex cauſa cōſanguinitatis. ⁊ tūc non dirimit ſed magis nullū declarāt. Itē ꝓpter adulteriū. ſz tūc nō fit diuortium. q̄ aliā accipe non p̄t: licet debitū reddere nō teneāt vt ōr glo. in. l. diuortio ſ de neg. geſ. Diuortiū aut dictū a diuerſitate mentū. vel q̄ in diuerſas ꝑtes eunt q̄ diſtrahūt matrimoniū. Et in diuorcio. nō est niſi vnū verbum q̄ aīo ꝓſtituēdi ꝓpetuā diſſenſionē fit: hoc mō: res tuas tibi habeto. res tuas tibi agito. In repudijs aūt. id ē in renūciatiōe q̄ in ſpōſalib⁹ diſcutiendis fit. interuenit renūciatio in hec verba. conditione tua nō vtar. Et ī illa neceſſarij ſunt teſtes ſeptē ciues romani. puberes. ⁊ rogati. Item neceſſaria ē ſcriptura vel libell⁹. licet eñ ſolo ꝓſenſu ꝓtrahāt matrimoniū: nō tñ ſolo diſſenſu diſſoluit ſz neceſſaria ē ſcriptura. fauor eñ liberoꝝ impat ſolutiōem matrimonij difficiliorē eſſe. Itē neceſſariū ē q̄ duret voluntas eius q̄ miſit libellū repudij. Nam ſi penituerit eū. ⁊ p ignorantiā mutate volūtatj obligat⁹ ē alteri. durat mr̄imoniū niſi penitētia cognita. is q̄ accepit voluit matrimoniū ſoluere. tunc eñ p eū q̄ accepit ſoluit mr̄imoniū. C. e. l. cōſenſu. in p̄n. ⁊. ff. e. ſi penituerit. Item neceſſarium eſt q̄ fiat miſſio libelli aīo ꝓſtituēdi ꝓpetuā diſſenſionē. quicūd eñ calore iracūdie fit vel ōr non p̄us ratū eſt q̄ pſeuerātia declaret iudiciū animi fuiſſe. Ideo q̄ p calorem miſſo repudiorſi in breui reuerſa eſt vxor nec diuertiſſe videtur. ff. e. l. diuor.

Finis digeſti veteris.

Liber XXIIII.

Tituli digesti Inforciati.

In hoc ꝓncipio iforciati. nō ē caput noui libri. ſz diuiſio ꝑcedētis viceſimitiārti. Facti ſunt eñ ꝑ votib⁹ tres ſingulares libri. vt eſt tex. in ꝓhe. ff. §. alterutri Et cō ſtat vnū eſſe de ſpon. ſ̄. li. xxiij. Altuz de dona. inter vi. ⁊ vxo. vt. ſ̄. li. xxiiij. ſub quo ⁊ cōprehendit pñs titulus. Terti⁹ de impēſis in reb⁹ dotalib⁹ factis. vt. ſ̄ li. ꝓx. ergo hic nō poteſt eſſe caput libri. vt. C. de veiur. enu. l. ij. §. poſt hos. Et ꝺr inforciatū addendo ei⁹ ſubſtantiuū ſcz ius vel digeſtum. Appellatū er eo vt q̄dam volunt: q; forte ius. id eſt efficax ⁊ validū circa hereditates cōtinet. vel ita denominatū ab eius inuentore vel auctore. ſicut publiciana ⁊ triticaria. vl quod meli⁹ eſt. nomē eſt magiſtrale de quo diſputare cur impoſitū ſit relinquit ꝓtinacib⁹ fin tull. ad herēniū. ⁊ q; plura ſunt negocia q̄ vocabula ſ̄ de ꝓſcrip. ☧. l. natura. Alij dicunt q̄ ab inforciaſin chaldeo vocabulo denomiāt: qō dem eſt q̄ diſpoſitio. q; vltime diſpoſitiones ⁊ volūtates hoc libro ꝓtinē itur. vnde ſolet dici. Sum liber fortis diſponens ꝓelia mortis. Et clauſis portis me diſcat lector in hortis.

Soluto matrimonio quēadmodū dos petat.

Quibus modis matrimoniū diſſoluat: diximus ſupra de ritu nup. ⁊ de diuor. quocūq; ergo modo diſſoluat matrimoniū habet locum hic ti. ſ̄. de ☧. ſig. l. cuz q̄rebatur. Et no. q̄ dicit matrimonio: alias eñ in nulla actio cō petit: ſi ſciens non valere matrimoniū dotē dederit. Si autē ignorās. conditio ob cauſam locū habet. l. j. C. de q̄di. ob. cau. Quēadmoduz id eſt ꝑ quos vt. ſ̄. e. l. ij. Et a quib⁹. ⁊ in q̄tum. ſ̄. e. l. maritū. Et quādo. q̄ō conſtat ex ipo rubro. ſcz ſoluto matrimonio. petat id eſt repetit. ⁊ ita ſimplex ꝑ cōpoſito ponit. ſic ſ̄ de pig. acc. l. petenti. Debet itaq; ſoluto matrimonio dos ſolui mulieri. ⁊ olim ſoluebat ſibi annua. bima. trima die. id ē q̄libet anno tertia ꝑs. Hodie aūt īmobilia ſtatim: mobilia intra annū. vt. C. de rei vx. acc. l. vna. §. exactio. fallit in caſibus q̄bus dos ſolui nō ſolet ſed nō mulieri Pūmo quando culpa mulieris ſolutū eſt mīrimoniū. puta ꝓpt ei⁹ adulterium. ſ̄. e. l. luci⁹. in ſi. niſi etiā vir deliquerit. ſ̄. e. cum mulier. ⁊. l. viros. Scōo fallit ſi pactū eſt lucrāde dotis interpoſitū: vt in aut. de ſanct. epi. §. ſi ☧o cōſtante. coll. ix. Item fall. ſi aliud pōt obijci mulieri vt. ſ̄. e. ſi mulier. ⁊. l. ſol. Item fall. ſi extrane⁹ dedit. ⁊ pact⁹ eſt ſibi reddi. C. de rei vx. acc. l. vna. §. accedit. Item fall. ſi eſt in ptāte patris. ſ̄. e. l. ij. §. j. Et licet in titulo dicat ſoluto matri. tamen aliquādo etiā ꝓſtante matrimonio dos repeti pōt. primus eſt. ſ̄. e. ſi cōſtante. in ꝑn. ꝓpter inopiam videlicet mariti. q̄n euidēt iſſime apparuerit mariti facultates ad dotis exactionez non ſufficere. Scōs eſt ſupra de iur. dotis. l. quēadmodū. vt quādo bona gratia matrimoniū fuerit ſolutū. vt ſi fact⁹ fuerit monachus. q̄ō eſſe pōt. l fi. C. de epi. ⁊ cle. ⁊. c. fi. de quer. ꝓin. Tertius ē. C. de repu. l. j. Quart⁹ ſi marit⁹ damnat in metallū. nam bodie non ſolui ꝑ hoc matrimoniū. vt in aut. de inup. §. quod aūt. coll. iiij. ⁊ tamen dos repetitur. ſ̄. e. ſi marito.

Sunt ꝛ alij casus q̄bus ꝓstante matrimonio maritus non cogit restituere dotem. ꝑt tñ si vult. ꝛ valet restitutio. ff. e. l. q̄uis. ꝛ. l. se. Alias si reddat vir dotem ꝓstante matrimonio: non liberat nisi q̄tenus mulier esset locupletior. l. j. C. si dos ꝓstante ma. sol. fu.

Liber vicesimusquintus et primus huius.

De impensis in rebus dotalibus factis.

Supra titulo primo tractatum est quomodo soluto matrimonio dos debeat solui mulieri. Sed q̄ maritus in rebus dotalib⁹ ali quādo expen. facit. ꝛ aliquid ei impēdit quo dos diminuit: fuit quesitū an in restitutione dotis. posset illud retinere. ꝛ distinguit iurisconsultus. faciēs triplices impēsas. Necessarias. vtiles. ꝛ volūtarias. Necessarie sunt q̄bus non factis res erat pitura vl deterior futura. veluti aggeres facere. flumina auertere. vetera fulcire. iter reficere. arbores in locum mortuaꝝ imponere. Utiles sunt q̄bus nō factis. res nō erat pitura: ſꝫ eis factis res est melior futura. veluti pecora p̄dijs imponere. id est stercorare. Volūtarie sunt quas marit⁹ ad voluntatē fecerit. ꝛ que rem ipam exornant vt balnea extruere. parietes depingere. In p̄mis expensis ſcz necessarijs dic q̄ minuāt dotem ipo iure. si ꝓsistat in pecunia ꝛ specie dos. vt si fūdus ꝛ pecunia i dotē dat: quātū i fundū ipēdit: tñ i pecunia ipa deberi desinit. Si vero solus fundus in dote sit/ tūc si tñ expendit simul vel etiā diuersis vicibus: quāti est fundus. tūc ipo iure desinit esse dotalis: ſꝫ tam diu totus vel p ptē retinet: q̄diu impense restituant. supra de iur. do. l. si quis. §. pe. ꝛ fi. Si aūt vtiles sunt. tunc p actionem negocioꝝ gestoꝝ vel mandati: si mādato mulieris fecit repetunt. voluntarie autē non repetūt etiam si mādato mulieris facte sunt: sed abradunt si possunt abradi sine lesione ꝓtis status. C. de rei vx. act. l. vna. §. sed nec ob impēsam.

De actione rerum amotarum.

Quia in dissoluendis matrimonijs p diuorcium. vel aliter. aliq̄n fiunt amotiones rer. q̄ repetitioni etiā dotis. p cōpensationez opponit ob res amotas. vt in. l. j. C. e. Ideo rer amotaꝝ titulus hoc est de amotione rer ꝛ earꝫ actione q̄ ór rer amotarū supponit. Et dicunt res amoueri quantū ad hunc titulū large: puta si celate sint. id est abscondite. vel delate. id est absportate. vel cōsumpte. vel cōtrectate sint dolose non errādo. Et est singularis actio rer amotaꝝ introducta aduersus eam q̄ vxor fuit: q̄ nō placuit cum ea furti agere posse. q̄ societas vite quodāmodo dominā faceret rer ipius mariti. Nam in fauorē matrimonij turpis actio aduersus vxorē amonētē negat. Et qui rerū amotaꝝ instituit actionē quattuor necessario habet ꝓbare. vt locū habeat hec actio. scz q̄ res mariti dolo malo ab vxore amoueat. vel res vxoris a marito. ff. e. l. cōtra. §. itē cū. ꝛ. l. mulier. Itē vt fiat amotio ꝓstāte matrimonio. nā si post diuorciū vel solutū mrimoniū

quōdā vxor viri res amouet. q̄uenirēt actiōe furti. ff. c. l. 1 ideo. j. rū. Itē 1 q̄ causa diuorcij 1 secutū sit diuorcium. vel q̄ fiat causa sperate mortis 1 sequat mors. ff. e. si mulier. 1. l. rerū q̄dem. Actio ista psonalis ē ppetua 1 ptoria. ff. e. l. rex amotar. 1. l. si mulier. §. hec actio. 1 habet naturā q̄ditionis vt scz nō infamat. ff. de acc. 1 ob. l. cesset.

De agnoscendis liberis vel parentibus vel patronis vel libertis.

Senatusc̄ōsultū plaucianū. qō factū ē de liberis agnoscendis : duas spēs cōplectit. vnam eor q̄ agnoscunt. id ē tenēt agnoscere. alterā eorum q̄ falsum partus subijciūt : p̄ma vt veri liberi agnoscāt : scōa vt falsi 1 suppositi repellant. et examinent an veri sint vel falsi. Qui ergo falsum ptū subijciunt tenet crimē falsi : 1 ppetuo : 1 soli pentes vel quor interest accusant. ff. de fal. l. qui falsi. §. j. Hec differt hec accusatio in tps pubertatis. Permittit igit mulieri p hoc senatusc̄ōsultū si putet se pregnantez : denūciare intra. xxx. dies cōtinuas post diuorciū cōnumerādos. ipi marito vel parēti eius. aut ad domū denūciare si nulli eor copiam habeat Mulierem ex eo esse pregnantē. Et ex tūc marit p̄t mittere custodes : aut eidez nūciare q̄ nō sit ex eo p̄gnans. Et ē pena mariti : q̄ nisi aut custodes p̄miserit : aut ptra denūciauerit non ex se esse p̄gnantem : cogat marit ptum agnoscere id ē alere. Et si nō agnouerit : extra ordinē. id ē arbitrio iudicis pena plectetur. Et ptinet hoc senatusc̄ōsultū ad eos ptus q̄ post diuorciū eduntur Aliud ē senatusc̄ōsultū. factū tēporib diui adriani vt etiam si pstante matrimonio partus sit editus : de agnoscēdo eo agat. p̄iudiciali in rem actōe qua se in filiū vendicabit vel in nepotē. dicēs se ab eo genitū : vt ab eo pciat alimenta 1 successionē : q̄ filij a parētib pcipere debent. Tenet igit p hunc titulū pat alere filios 1 nepotes qui suo artificio se nutrire nō possunt. Et ecōtra filius p̄rem. auū. pauū. ceteroscz ascendentes ex vtraq; linea : Tenet etiā patron alere libertū. 1 ecōtra. Alimēta aūt p modo facultatū erūt p̄benda indigentib. alias em q̄ tenet pstare alimenta. et nō facit : sed eū abijcit quē alere deberet : vel ei alimoniā denegat : videt eum necare ac si partū suffocasset. id ē ante q̄ nasceret extinxisset : vel natum ad fauces strinxisset. l. necare. ff. e. Generale tñ ē in oibus parentib. vt non cōpellant alere. si habeāt quid obijciant liberis. et econtra. ff. e. l. si quis. §. sed 1 filius. et. §. idem iudex.

De vētre inspiciēdo. custodiēdoq; partu.

Quia vbi soluto matrimonio mulier fatet se p̄gnantē ex viro. locum habet senatusc̄ō. plauci. vt scz de inspiciēdo ventre. custodiēdoq; partu. seruent ea q̄ dicta sunt s ti. p̄ti. vt videlz mulier his ad quos ea res pertinebit. p̄curatoribus ve eor. bis in mense denūciādū curet : vt mittāt si velint q̄ ventrē inspiciāt. Mittant aūt mulieres libere dūtaxat q̄nq; hez simul omnes inspiciāt Et ne q̄ eaz dum inspicit inuita muliere ventrē tāgat Et pariat mulier i domo honestissime femie. a iudice deputāde Et i q̄ mulier paritura erit : ibi non plures adit sint q̄ vn Hec plures mulieres libere sint q̄ decē. vel ancille q̄ sex Et he que intus future erūt excuciant oēs

id ē inquiranē: in eo conclaui ne qua pregnans sit. tria lumia nec minus ibi sint. scz qr tenebre ad subijciendū partū aptiores' sunt. Et quod natuz erit. bis ad quos ea res ptinet. si inspicere volent ostendaē: et apud eum educaē apud quē parens iusserit. Ecōtra cū maritus pgnantem mulierē dicit: vroz aūt negat: eligē domus honestissime femine. in qua vroz veniat: z ibi tres obstetrices pbatissime z artis et fidei: que a iudice assumpte fuerint. eam inspiciāt. Et si q̄dem omnes vel due retulerint pgnantem vi deri: tunc mulier custodē a viro adhibitum admittat: ac si ipa hoc desiderasset. Si autez omnes vel plures: non esse grauidā renūciauerint: nulla causa custodiēdi erit. poterit igit iuder mulierē ad se euocare. z apud euz interrogare: an se putet pgnantem. cogēdaqz erit respondere. z in ius venire. captis pignoribꝰ z distractis. si ptemnet. vel imposita mulcta coherceatur: z tunc locū habeat titulus noster.

Si vētris noīe muliere ī possessionē missa: eadez possessio dolo malo ad aliū trāslata esse dicaē.

Contingit aliquando vt mulier que se pgnantem esse dicit: ppterea in possessionē bonoz marti. ventris nomīe mittit: ipa eandē possessionē dolo malo. id est fraudulenter in alium transfert: quapropter hoc edicto pspectum ē. vt in mulierē q̄ in alium hāc possessionem dolo malo transtulit actio constituaē in factū: quāti interfuit eius. ad quem eadē possessio ptinebit. Et dabit hec actio etiā post annū. quia habet rei psecutionem. id ē datur ad interesse. z recte a ptore. puisum ē: ne dum in fauorem partꝰ possessionem polliceaē causa ventris: alijs prede occasionem pbeat. id ē. initiste acquisitionis materiam.

Si mulier ventris nomine in possessione calumnie causa esse dicatur.

Si de possessiōe vētris noīe q̄raē: z deferēte herede mulier iurauerit se pgnantē esse: fuāduz ē iusiurandū: nec tenebit mulier quasi calūnie causa fuerit ī possessionē missa: nec vis ei facienda ē post iusiurādū. Si tñ peperit: q̄raē veritas an ex eo pgnans fuerit. Et ōz p calūniā in possessione fuisse: q̄ sciēs prudensqz se pgnantē nō esse: voluerit in possessionē missam venire. Competit autē hec actio ei: cuius interfuit in possessionē missam non esse puta heredi: vel ei qui substitutus fuit: vel qui ab intestato si partus non fuisset. succedere potuisset. Et bñ puidit pretor. Sicut eñ facilis ē. circa bonoz possessionē vandā mulieri vētris noīe: ita calūniā eius. id ē eā nō eē pgnantē vel ex alio grauidā, impunitā nolnit relinq̄re.

De concubinis.

Concubina olim dicebatur pellex: postea aūt amica dicta ē: nūc autem honestioz vocabulo concubina appellatur. que lege cōiugali soluta: ei coheret qui posset esse maritus. z secum concūbit: quapropter etiam pcubina appellata ē. que z focaria. id ē focum vel culinā pparās. vel clauigera appellaē. maxīe si clerico coheret. Et pūt in pcubinatu solū ille mulieres

retineri.in quas stuprū nō cōmittit.id ē q̄ nō sunt ℣gines vel vidue.vel in quas incestum non cōmittit.vt sunt cognate ⁊ moniales.Et regulariter ista p̄t esse cōcubina:que pōt esse ⁊ vxor:vt in aut. vt licē.ma.⁊ auie.§.ad hec.coll'.viij.Et cuiuscūq; etatis ꝯcubinā habere posse palā ē:nisi minor annis duodecim sit.Et q̄ ꝯcubinat⁹ p̄ leges nomē assumpsit.id ē effectū vt sit legittima p̄uctio Jdeo extra legis ē penā.scz adulterij vel stupri.intelligam⁹ lege ciuili.vel fori.p̄missum esse ꝯcubinatū: non iure poli.nam ℈ diuinas ⁊ canonicas institutiones.oīs fornicatio p̄hibita ē.xxxij.q.iiij nemo sibi blandiat̄ de legib⁹.⁊.c.meretrices.

Liber vicesimussextus et secūdus huius

De tutelis.

Tutela est vt Seruius diffiniuit.vis atq; ptās ī capite libero cōstituta.id est violenta ptās :ad tuendū eum q̄ ꝓpter etatem suā se defendere nequit iure ciuili data:⁊ p̄missa a testatore.Tutores sunt qui eā vim atq; potestatem habēt.ex qua re ipi nomē acceperūt Jtaq; appellant̄ tutores.quasi tuitores atq; defensores: sicut editui dicūtur qui edes tuent̄.l.j.§.j.ff de off.p̄f.vr.Et est tutela virtle officiū:semie em̄ tutores dari non possunt:nisi a p̄ncipe filioꝝ tutelaꝫ specialiter postulent ⁊c.C.q̄n mulier.tu.off.l.ij.Sꝫ hodie mater et auia absq; hac impetratiōe oībus p̄ferunt̄:si renūciant scōis nuptijs.⁊ senatusc̄ōsul. velleiano.exceptis testamētarijs in aut̄.de here.ab intes.§.ex his.⁊ in aut̄.matri.C.q̄n mul.tu.off.⁊.l.oēs.C.ad tercul.

De testamentaria tutela.

Triplex repit̄ tutela.Testamentaria.legittima.⁊ datiua.Jnter quas q̄ testamētaria p̄ncipalioꝝ ē.⁊ magis p̄uilegiata:q̄diu em̄ supereſt testamētari⁹ tutor.nō admittit̄ legittim⁹ vel datiu⁹:quapropter de testamēta ria tutela p̄mittit̄.Est aūt testamētaria tutela:quā testator i testamēto suo facit.Est em̄ lege.xij.tab.p̄missuꝫ parētib⁹ liberis suis.siue masculini.siue feminini sexus. si saltē in sua ptāte sint:tutores testamento dare:⁊ etiam posthumis vel nepotib⁹.Et dicunt̄ testamēti dati tutores etiaꝫ hi qui codicillis testamēto ꝑfirmat̄ scripti sunt.Et testamēto dati tutores nō sunt cogendi satisdare rem pupilli saluam fore.q̄ fides eorum a testatore videtur esse approbata.

De cōfirmādo tutore vel curatore.

Tutores ℈ testamēta recte dari intelligunt̄:si dati sunt a q̄b⁹ oportet id ē a patre.Et q̄b⁹ oportet.puta liberis.Et quō oportet. id ē q̄bus ℣bis puta liberis meis tutorē do.Et vbi oportet.puta in testamētis. vel codicillis ꝑfirmatis.Si aūt fuerit p̄sona talis .q̄ nō p̄t dare tutorē .veluti mater.aut extrane⁹.Aut talis p̄sona cui non pōt dari. veluti pater filio non

existenti in ptate: aut codicillis nõ ꝓfirmatis: tũc qõ deficit replek a ꝓsula ti ptate. Et ꝑ talis tutor ꝑ iudicẽ cõfirmari. Et si q̃dem pater fuit qui de berit: amplius nihil inq̃rit qui ꝑest: sz simpliciter eũ ꝓfirmat sine satisdatione siue inq̃sitiõe. Si aũt alius q̃s dederat: tũc inq̃rit psonã si ẽ apta In ꝓfirmãdo aũt tutore. ꝑtor inq̃rere debet an patris volũtas durauerit: vel an improbitas morũ ipius tutoris. ꝓus ignorata vl celata. emersit: vel inimicicie cum patre exarserint.

De legittimis tutoribus.

Legittime tutele sunt q̃ delate sunt agnatis ⁊ ꝯsanguineis. Itẽ patronis. id ẽ bis q̃ ad legittimã hereditatẽ admitti pñt. Et bi dicũt legittimi tutores. qz lex. rij. tab. eos dat. ⁊ habuit in hoc lex summã prudẽtiam: vt bi q̃ sperarent successionẽ pupilli si mozereꝯ. ijdem etiaz tuerenꝯ bona ne dilapidarenꝯ. Sunt aũt agnati. q̃ p virilis sexus psonas cognatiõe oiuncti sunt. quasi a patre cognati. veluti frater eodẽ ꝑre natꝰ. fratris filiꝰ. nepos ve er eo. Itẽ patruꝰ ⁊ patrui filiꝰ ⁊ nepos. Hodie aũt inter agnatos ⁊ cognatos q̃ ad tutelã. nulla ẽ differẽtia. Sz q̃ primior ẽ: sicut in successione vlteriorẽ repellit: ita ⁊ ĩ tutela onus subeat. dũmodo nullo defectu etatis. vel morbi sint impediti. in auẽ. de here. ab intes. §. ex his. collꝰ. ix.

De tutoribꝰ ⁊ curatoribꝰ datis ab his q̃ ius dandi habent q̃ ⁊ in q̃bus causis specialiter dari possunt.

Deficiẽte tutore testamentario vel legittimo: olim dabaꝯ tutor ex lege attilia. p q̃ torẽ cũ tribunis in ciuitate romana. Jn puincijs aũt ex lege iulia ⁊ ticia p psides. q̃ ꝓpterea datiuus appellatꝰ erat. qz specialiter a iudice datus. quotiẽs etiã spes erat testamẽtarij tutoris forte sub ꝓditione aut die certo dati: iterim tutor datiuꝰ ĩ locũ eiꝰ substituebaꝯ: donec cessaret impedimentũ testamẽtarij. Hodie aũt iure nouo. desierũt tutores dari ex ꝓdictis legibꝰ. Et rome q̃dẽ ꝑfectus ⁊ ptor: in puincijs xo pses ⁊ magistratꝰ eius iussu si facultates pupilli non sunt magne danꝯ tutores Et si q̃dem facultates pupilli se extendũt vsq; ad q̃ngentos solidos: pñt dari tutores a quocũq; magistratu. etiã sine iussione psidum: recepta tñ cautione rem pupilli saluã fore. de hoc insti. de attill. tu. p to.

Quid petãt tutores ⁊ curatores: ⁊ vbi petanꝯ.

Quidã sunt q̃ minoribꝰ: nõ habẽtibꝰ tutores vel curatores q̃ ex legibꝰ eoz sint defensores: ex necessitate tutores petunt: vt sunt oẽs q̃ impuberi pñt succedere: etiã mr impuberis Et ꝓfestim ẽ petitio tutoris faciẽda. id ẽ vbi ꝓmũ potuit q̃s: hoc ẽ ptoris habuit copiã huic rei sedẽtis. nisi forte infirmitate q̃s detineaꝯ vel alia magna causa Et idẽ in curatoribꝰ impubex vel furiosoꝝ vel vẽtris ẽ intelligendũ. Itẽ liberti impuberis ex necessitate petũt ei tutores: ipi eñ de hoc accusati puniũꝯ ⁊ emendaꝯ. si appareat ꝓpter negligentiã. vel maliciã nõ petijsse tutores. ſ. e. l. greca si minores Itẽ ex necessitate petũt sibi curatores. adolescẽtes in lite. C. e. l. j. ⁊ insti. de cura. §. utẽ iuniti. Sunt ⁊ alij q̃ petunt ex volũtate vt cognati ⁊ affines

ꝛ familiares parentū.ꝛ amici eoꝝ.ꝛ educatores ipoꝝ puerorꝝ dic.l. si mi-
nores. Sunt autē petendi tu. vel cu. minorib⁹ in eo loco vnde ipi ducunt
originē vel ex psona sua vel ex psona patris. vel si vulgo cōceptꝰ essent ex
psona matris. ꝛ in eo loco vbi sunt eorum facultates. Si etiam alibi mora
tur vel habent domicilium etiaꝫ ibi recipiūt supra ti. pri. l. j. §. qō. de hoc
C. vbi tu. pe. pe. p to.

De administratione ꝛ periculo tutorū vel curatorū qui gesserunt vel non. et de agentibus vel cōueniendis ab vno vel a pluribus.

Solent tutores cogi extra ordinē id est officio iudicis ad gerendū atq; administrandū tutelā: ꝛ si nō voluerint ꝑt iudex eos captis pignorib⁹ vel indicta mulcta. aut bāno cohercere. supra si qs ius di. nō ob. l. vna. ꝛ in-
sti. de satis. tu. §. vl. Debet autē quiuis tutor vel curator administrare. fac-
to ꝑus mox postq; ordinatus fuerit tutor a se publico inuētario. ꝛ fm so-
litum mōrē facta ꝑus sibi traditiōe rerū. Nisi testatores q; substantiā trās
mittūt specialiter inuentariū ꝓscribi vetauerūt. C. ar. tu. l. vl. §. vl. Itē de
bet administrare tutor vel curator. ꝑstito iuramēto de rebus minoris vti
liter agendis. ꝛ fit hoc iuramentū tūc cū celebrat decretū qō tradit ei cu-
rā. in auē. vt bi q ob. p. ba. res mi. §. vl. nō g debet ꝑtermittere q putaue-
rit vtila minori: neq; admittere q nō vtilia estimauerit. C. de epi. an. l. de
creationib⁹. Itē debet tūc satisdare pupillo vel alteri eius noīe rem pup.
sal. fo. nisi sit testamētarius. vel cū inq̄sitiōe datus. alioqn non ꝑt admini
strare. neq; aliquid ex bonis pupilli alienare. C. de tu. vel cu. qui sa. non
de. l. j. iij. ꝛ vl. Si autem fuerint plures quis tunc geret habetur inſti. de
satis. tu. per to.

De auctoritate ꝛ cōsensu tutorum.

Pupill⁹ ex oī ꝓtractu sine tutoris auctoritate celebrato obligari non
potest: neq; vllū actum gerere p quem cōdicio eius deterior fiat. Est ergo
in quibusdam casibus tutoris auctoritas necessaria pupillis. quibusdam
non est necessaria. Nam si qd dari sibi stipulet pupill⁹: non est necessaria
auctoritas tutoris. qz ꝓditionē suam meliorē facere ꝑt sine auctoritate cu
inscūq;. Si aūt pupilli alijs ꝑmittāt vel patrimoniū eoꝝ diminuit: neces-
saria ē auctoritas tutoris. qz rem suā nō aliē deteriorē facere pōt. q; si tu-
toris accesserit auctoritas. Et ideo nullā obligationē pupill⁹ ꝓtrahere. ne
q; hereditatē adire: neq; fideicōmissum agnoscere: sine tutoris auctorita-
te ꝑt. Et tutor interponens suū ꝓsensum. debet statim in ipo negocio pōs
esse. ꝛ approbare qō agit. post tps vero. aut p epl̄am interposita eius au-
ctoritas nihil agit. Est aūt ꝑstare auctoritatē. cuj qs dicit se ꝓbare id q
agit: hoc est em auctorem fieri. ſ. e. l. etiam.

Qñ ex facto tutoris vel curatores minoris agere vel cōueniri possunt.

Si tutor vel curator ex pecunia pupilli cui⁹ negocia admīstrāt. mutuo
dederint: vel p̄dia suo noīe emerint: datur minori. id est pupillo cuius ea
pecunia fuit actio ad rem vēdicādā: vel mutuā pecuniā exigendā. Dolus

aũt tutor. pupillo neq; nocere neq; pdesse debet: qõ vex est qñ ex fraude illi⁹. pupill⁹ nõ ẽ fact⁹ locupletior. Regulare tñ ẽ. q; ex pacto alteri⁹ alteri nõ dat actio. ff. de re. iu. l. q̃ tutela. Jdẽ itellecturi in adulto ꝛ curatore

De suspectis tutoribus ꝛ curatoribus.

Suspectũ tutorẽ dicim⁹. q̃ moribꝰ talis ẽ vt suspect⁹ sit. Enimuero tutor vel curator. q̃uis paup ẽ. fideles tñ ꝛ diligẽs. remouẽdus nõ ẽ quasi suspect⁹. insti. e. §. vl. ꝛ. ff. e. l. suspectũ. ꝛ. C. e. l. j. Sic q̃ tutorẽ suspectum nõ facultates. sꝫ fraudulẽta vl callida uersatio in reb⁹ pupillarib⁹ cõmẽ dat. Et ex oñi genere tutor siue testamẽtarij sint. siue legittimi. siue etiã datiui. pñt tanq̃ suspecti remoueri. Et ẽ hec actio q̃si publica. id ẽ oĩb⁹ patens. q̃nimo etiã mulieres admittũt: sꝫ he sole q̃ pietat s necessitudie mouent: vt mr̃ nutrix. auia. ꝛ soror. ꝛ si q̃ sit filis q̃ sex⁹ verecũdiã nõ trãsgredit vt fecit calphurnia: sꝫ pietate q̃dam iniuriã pupilli ꝓtinere no pt. imo etiã tutor suũ ꝓtutorẽ suspectũ facere pt. Et q̃ remouet tãq̃ suspect⁹: si ob dolũ remouet. ẽ infamis. Si ob culpã. i. negligẽtiã nõ erit infamis.

Liber Vicesimusseptimus et tertius huius

De excusationib⁹ ꝛ tẽporibus eaꝝ.

Xcusant a tutela q̃dã in ppetuũ vt mut⁹ ꝛ surdus. q̃daꝫ ad tps. miores ꝛ furiosi q̃ hñt dilucida iterualla Sũt ꝛ alie multe cause ppt quas tutores vel curatores excusant: qꝫ tres liberi rome: ꝛ quattuor ĩ italia: ꝛ q̃nq; ĩ puincijs pstãt excusatiões a tutela Jtẽ ꝓcurator fisci excusat. Jtẽ absens reip. cã a tutela vel cura neua totuꝫ excusat. ab antiq̃ Xo nõ. nisi durante absentia. Jtẽ hñs publicã ptãtez a tutela excusat. Jtẽ hñs litẽ cũ pupillo vel oĩb⁹ bonis vel maiori pte excusat. Item tres tutele onerose nõ affectate. diuersoꝝ patrimonioꝝ tãdiu pstãt excusationẽ q̃diu durãt. Qui ꝓbat se ita pauperẽ q; tutele vel cure suꝑesse non pt hꝫ excusatiões. Jtẽ infirmitas pstat excusatiões. Jtẽ hõ simpler ꝛ ignarus lrãꝝ hꝫ excusatiões. Jtẽ inimicicie capitales de q̃b⁹ nõ ẽ facta recõciliatio. pstat vacatiões. Maior. lxx. annis a tutela se excusat. Maior autez xxv. an. etiã volẽs nõ admittit. Jdẽ obtuat ꝛ ĩ milite ꝛ ĩ militãte. Jtẽ docẽs grãmaticã. rhetoricã. vel medicinã rome. vel ĩ patria. int⁹ statutũ numer excusat. Qui aũt hꝫ mltas excusatiões ꝛ vnã ꝓponit quã non ꝓbat pt itra statuta tpa aliã ꝓponere ꝛ ꝓbare. Sunt aũt tpa statuta ĩ iure: qꝫ pstitut⁹ itra cẽtesimũ lapidẽ id ẽ miliare: hꝫ q̃nquaginta dies ad ꝓbãdũ excusatiões a die sciẽtie. Cõstitut⁹ Xo vltra hꝫ vnã dietã: p q̃libet. xx. miliari. ꝛ insup. xxx. dies: ita tñ q; sp nõ sint pauciores q̃ q̃nq̃ginta dies.

Vbi pupill⁹ educari vl mozari debeat. ꝛ de alimẽtis eis pstandis.

Disceptat q̃nq; int⁹ cognatos vel familiares impuberis. vl int⁹ q̃scũq; vb pupill⁹ mozari vel educari debeat. an ĩ domo tutoris. vel quondã paterna ideo necessariũ ẽ ptorẽ causa cognita id statuere. id ẽ vt nõ apud eum qui

insidiaret pudicicie ipi⁹ impuberis. ſ. e. l. pe. Itē ⁊ ſi teſtator in teſtamēto cauiſſet vt fili⁹ educet apud ſubſtitutū: tñ ꝓtor eſtimabit ꝑſentib⁹ ꝓpinqs liberoꝝ. an id pupillo expediat. hoc em̄ curabit ꝓtor vt ſine vlla maligna ſuſpitiōe alat partus ⁊ educet: ⁊ ei ꝓcedat educationē. q̄ maiori affectione erga pupillū moueat. ⁊ ita vel ex ꝑſona. vel ex ꝓdictiōe. vel ex tpe ſtatuet vbi poti⁹ ſit alēdus: ꝓſiderando qualitatē ⁊ conditionē ꝑſonaꝝ. ⁊ an eo tpe q̄ pupillus educat apud te poſſis ei ſuccedere. Jn ꝑmis tñ matri pupilloꝝ educationē debet ꝓcedere ſi nō vitricū ſupinduxerit eis. ſ. e. l. j. j. rñ. ⁊. C. e. l. ⁊. ij. Et ne tutores vel curatores ꝓtroverſiā habeant q̄ſi amplius dederint noīe alimentoꝝ q̄ꝑ patiat pupilli ſubſtātia: poſtulēt vt arbitrio ꝓtoris alimēta ꝑ mō facultatū pupillis vel iuuenib⁹ ꝓſtituantur C. e. l. vl. Jn q̄ attendendū ē. vtrū ſint pupilli egeni. an diuites. an mediocriter ſe habentes Et ſemp ita ſingulis annis expendi iubere vt aliquid ex redditu ſupſit. l. ius alimentoꝝ. ſ. e.

De tutelis ⁊ rationibus diſtrahendis. ⁊ vtili curationis cauſa actione.

De tribus actionib⁹ tractat hic ti. ꝑmo de actione tutele directa: q̄ naſcit finita tutela. finit aūt nō ſolū pubertate ſ3 etiā morte tutoris vl pupilli. Et aliis modis de q̄bus inſti. qui. mo. tu. finit ꝑ to. ⁊ quid in ea veniat ꝺr hic. ⁊. C. arbi. tu. ꝑ to. Scō tractat hic ti. de quadaꝝ actiōe: q̄ ꝺr actio de ratiocinijs diſtrahendis. de qua. ſ. l. j. §. de rationib⁹. ⁊ dat ꝓtra tutorem ꝑ his q̄ ſibi reliquit in duplū. Et actiōe de rōnibus diſtrahendis nemo tenet. niſi q̄ in tutela gerenda rem ex bonis pupilli abſtulerit dolo. vl nō dolo vt qz credebat ſibi licere. vel pupillū ꝓceſſuꝝ. q̄ ſi furādi aīo fecit etiā furti tenet. l. ij. ſ. e. Tertio tractat de actiōe cure. id ē de actiōe vtili negotioꝝ geſtoꝝ q̄ dat ī curatorē. ſ. e. l. ſi tutele. Et ſunt iſte actiōes ſepate ⁊ vna aliā tollit. nā ſi vna ē actū nō ageꝫ alia. ⁊ econtra.

De cōtraria ⁊ vtili actione tutele.

Sicut finita tutela pupill⁹ habet directā actiōem tutele ꝑ mala vel inutili aut negligēti adminiſtratiōe tutoris. Jta ⁊ ꝓtrariā tutele actiōem p̄ tor ꝓpoſuit. Jnduritq̄ ī vſum. vt facili⁹ tutores ad adminiſtratiōez accederent. poſtq̄ ſcirēt pupillū quēq̄ ſibi obligatū fore ex admiſtratiōe Et iſte introduxit hanc actionē ꝓtor. vt ꝓuocaret tutores q̄ promptius de ſuo aliquid ꝑ pupillis impendant. dū ſciunt ſe recepturos id quod impenderint. Et cōpetit hec actio non ſolū tutori. verūetiam ei q̄ ꝑ tutore negocia geſſit etiaꝫ ſi curator ſit vel pupilli. vel adoleſcētis vel furioſi. vel ꝓdigi. vel curator ventris: ⁊ ceteris oīb⁹ curationib⁹ ex ijſdem cauſis dandū ē ꝓtrariū iudiciū Et durāte tutela nō cōpetit: ſ3 tūc demū finita tutela. ſicut ⁊ actio tutele. Et veniūt in hoc iudicio ea tñ que in pupillū vel in rem ei⁹ impenſa ſunt: verū ea que debebant alias tutori puta a pre pupilli. cuiꝫ ꝑ eis integra ſit actio. nō deducunt in ꝓtrarium iudiciū. niſi tutor ido ceſſauit exigere. qz tutor erat: nam ſicuti quodcūq̄ aliud geſſit ꝑ vtilitate pupilli. id ꝓtrario iudicio ꝓſequit: ita etiaꝫ id quod ſibi debet ꝓſequi debet

vel eius securitatē. ſ. e. l. j. §. an in hoc.

De eo q̄ p tutore vel curatore negocia gessit.

Due sunt ptes huius tituli. vna ē p tutore. alia p curatore sic ꝛ. C. de neg. gest. l. q̄ pupilli. Et necessario pposuit ptor actionē p tutore: qr plerūq; incertū est pupillo vtrū q̄s tutor vere existat: an quasi tutor. cū tutor non sit. p tutore administrauerit tutelā. Idcirco in vtrāq; causaz actionē scripsit: vt siue tutor ē. siue nō sit qui gessit: tamē tenetur actiōe p tutele. Pro tutore autē negocia gerit: qui officio tutoris fungit in re impuberis siue se putet tutorem: siue scit non esse. fingit tamē se esse. Et qui p tutore negocia gerit: eādem fidem ꝛ diligentiaz p̄stat. quā tutor p̄staret. q̄ autē p̄stet tutor. ꝛ supra de tu. ꝛ ra. dis. l. j. in p̄n. ꝛ. C. ar. tu. l. quicquid. ꝛ. ſ. de admi. tu. diximus. Et ei qui pro tutore negocia gessit. datur contraria actio tutele. de qua ſ. ti. pri.

Quod falso tutore auctore gestū esse dicetur.

Sepe ptrahentes decipiunt. dū falsus tutor adhibet. Ideo introductuz est hoc edictuz: cuius verba hec sunt. inqnit ptor. qō falso tutore auctore. q̄ tutor non fuerit gestum erit. dabo in integrū restitutionē. Et sunt tria remedia ex hoc edicto pdita. Unū contra ipm dolosuz tutorē. ſ. e. l. nonissime. in p̄n. Aliud cōtra eum qui dolo fecit vt non tutor. auctoritatē interponat. ſ. e. l. huius actiois. Tertiū ē de restitutione in integrū. danda cō trahenti cū pupillo falso tutore auctore. vt non noceat ei quod egit cū pupillo falso tutore auctore: vel cum ipo tutore falso. ꝛ de hac restitutiōe. ꝛ ſ. l. j. §. fi. ꝛ. l. ſe. Et differt hic titul⁹ a superiori primo. quia hic cōsulit contrahenti cum pupillo falso tutore auctore. alius ip̄i pupillo p̄spicit. Item alius locū hz siue sciat se non esse tutorē. siue credat se esse cū nō sit. vt dictū ē ſ rubro. pr. Hāc tm̄ qn̄ scit se nō esse. ſ. e. l. nouissime. in p̄n.

De fideiussoribus: ꝛ nominatoribus. ꝛ heredibus tutorum vel curatorum.

Quāuis heres tutoris tutor non sit: tamē ea que p defunctū tutorē inchoata sunt: p heredem explicari debent. ꝛ de eo quod penes tutorē fuit. heres quoq; eius reddere debet rōnem. Est autem aliud postulare tutorē aliud noīare. Nam postulare tutorem videt q̄ p alium postulat cozā iudice qui dare debet. Sz nominare int̄ absentes fit: vt quādo magistrat⁹ mittit noīa quozudā p̄sidi quasi fuit idonei vt ſ de tu. ꝛ cu. da. ab his. l. diu⁹ Nam ꝛ hi tenent int̄ solidū. vt. C. de magi. con. l. j. ꝛ. iiij. Et q̄ postulat tenet etiā nisi sit femina. C. de admi. tu. l. fi. §. plonis. Siliter ꝛ fideiussor ꝛ heredes fideiussoris ad eandē rōnem tenent ad quā ꝛ ipe tutor. Et hoc si ipi fideiussores a tutorib⁹ noīati pntes fuerint ꝛ nō ptradixerūt: ꝛ nomia sua i acta publica scribi passi sunt. Et in eadē cā sunt affirmatores tutorū q̄ scz tutores idoneos esse affirmauerāt. hi em̄ fideiussoz vicē sustinent.

De magistratib⁹ cōuenīēdis: ꝛ eoz heredibus.

Sciendū ē nō solū tutores vel curatores pupillis vel adultis ceteris⁹ ꝑsonis ex admīstratiōe rer̄ teneri: ſꝫ etiā in eos q̄ ſatisdationes accipiunt ſubſidiaria actio dar̄. Mā ſi tāte negligentie ſint magiſtrat⁹. id ē iudex: vt cautiōes oēm o'mitteret: equū ē haberi eum loco fideiuſſoris. vt ⁊ heres ei⁹ teneat. Et ꝺr̄ iſta actio ſubſidiaria aptitudine nō actu: q̄ nō ſemp dar̄ in ſubſidiū: ſꝫ aliq̄n ꝓncipaliter: aliq̄n nihil oīno. Cū hac ſcꝫ diſtinctione. q̄ aut fuit vn⁹ tutor vel curator. aut plures. primo caſu ꝓuenit ꝓpus tutor vel curator. ⁊ poſtea magiſtrat⁹. Si vo plures. tunc aut oēs geſſerunt tu telā aut curā. ⁊ oēs ꝓuenīunt añ magiſtratū. Aut null⁹ geſſit. ⁊ tūc idem Aut alter tm̄ geſſit. ⁊ alter nō. ⁊ tunc ſubdiſtinguit. Aut fuit diuiſa tutele adminiſtratio p iudicē vel teſtatores. Aut nō. Primo caſu ꝑ ſua geſtione q̄libet teneb̄. ⁊ non ꝑ alteri⁹: ⁊ poſtea magiſtrat⁹ in ſubſidiū. Fall. hoc in quattuor caſib⁹. q̄bus vn⁹ ꝑ alteri⁹ ꝓte teneb̄ tm̄ poſt magiſtratū. ſcꝫ ſi tu torem vt ſuſpectū remouēdū nō remouit: vel tarde remouit: vel remouen do iura pupilli ꝓdidit: vel non exigit cautiōes rem pup. ſal. fo. cū videret eū nō ſoluēdo. Scōo caſu. q̄n tutele admīſtratio non fuit diuiſa. ꝓuenitur ꝓmo gerēs. ſcōo magiſtrat⁹. tertio nō gerēs: niſi ī dictis quattuor caſib⁹: vbi ꝓuenīt etiā q̄ nō geſſit añ magiſtratū. Iſta habent in. l. ij. C. de diui. tu. ⁊ in. l. etiā. ⁊ in. l. emili⁹. in fi. ſ̄ de admi. tu.

De reb⁹ eoꝝ q̄ ſub tutela vel cura ſunt: ſine decreto non alienandis vel ſuponendis

Prohibiti ſunt tutores ⁊ curatores p ſenatuſconſul. clementianum. ⁊ p̄ oratiōes diui ſeueri ꝓdia ruſtica vel vrbana eoꝝ q̄s ſub tutela vel cura hñt diſtrahere. id eſt alienare. vel ſupponere. id eſt pignori obligare Niſi parentes ip̄oꝝ pupillorum. in teſtamēto vel codicillis cauerint vt id fieri poſſit. Tūc em̄ licitū ē iſta alienare. etiā ſine decreto iudicis dū tm̄ ſeruet forma in teſtamēto tradita. Si aūt alias. es alienū. id ē debitus ip̄ius pupilli tantū ſit: vt ex reb⁹ ceteris inde poſſit exolui: tūc ꝓtorvban⁹ adeatur qui ꝑ ſua religiōe eſtimet q̄ poſſint alienari. vel debeāt obligari. In quo tria ſunt neceſſaria. primo decretū. id ē iudicis ꝓceptus ſcōo cauſa alienā di. puta es alienū. id ē grande debitum. tertio ꝓſentia tutoris vel curato ris. C. ſi ꝓpter pub. pen. l. fi.

De curatorib⁹ furioſo vel alijs extra minores dandis.

Lege. xij tab. interdicit ꝓdigo bonoꝝ ſuoꝝ admīſtratio. Siliter ⁊ fu rioſi ſtatim aduenīente furore ipſo iure interdicti ſunt ne bona ſua admini ſtrent. Et iſto licz tales ꝓſone maiores ſint. xxv. ānis. in tātū q̄ rōne etat⁹ neq̄ tutorē neq̄ curatorē hr̄e deberēt. q̄ tm̄ ī ea ꝓdicione ſūt. vt in rebus ſuis cōmode ſupeſſe nequeāt: dant eis curatores. Siliter ⁊ mēte captis ⁊ ſurdis ⁊ mutis. ⁊ q̄ ꝑpetuo morbo laborāt: quoꝝ curatoꝝ officiū ceſſat ad ueniēte ſana mēte vel ceſſante furore. aut morbo vel impedimēto obſtāte

Digestum Infortiatum

De testamentis. ⁊ qui testamentū facere possunt ⁊ quēadmodū testamenta fiant.

Tyrannicum est

Ria dicit hic ti. ꝓximo de testamentis. Est aūt testamentū voluntatis nre iusta sententia. ō eo qō ās post mortē suā fieri velit. cū institutiōe heredis. Et ōr testamētū quasi testatio mentis. Scōo q̄ testamentū facere pñt. ⁊ q̄dē oēs pñt qui specialiter non ꝓhibent. ꝓhibent autē certe ꝑsone. q̄ ptinent his verbis. ꝓdigus. ⁊ cecus. mutus. surdus. furiosus: Morte damnat⁹. ⁊ carmine. menteq̄ captus. Impubes ⁊ dubius. obses. ⁊ religiosus. Cui non est seruus. existens sub patre nat⁹ Cuiq̄ sit interdictum. dico q̄ octo his isti. Qui modo tangunt testari iure vetant. Tertio quēadmodū testamenta fiant. Et debent fieri ſm regulas inris ciuilis. que sunt vt septem testes intersint. ⁊ rogati. ⁊ vnico contextu. id est cōtinuatione. Et debet nomen heredis palam dici in testamēto nuncupatiuo. Testamentū autem in scriptis debet fieri coram septem testibus rogatis. ⁊ subscribentib⁹ ⁊ sigillantibus. Et q̄ testator vel alius ꝑ eo scribat nomen heredis vt. C. e. l. hac cōsultissima. ⁊. l. iubemus. ⁊ in aut. ibi posita.

Ergo ꝓhibent ⁊ ꝓhibentur

Quod repugnat sibi ipsi tamen

De liberis ⁊ posthumis heredibus instituendis vel exheredandis vel ꝑteritis.

Pater faciēs testamētū dz filiū ⁊ filiā. posthumū ⁊ posthumā. emācipatos ⁊ in ptāte. vel instituere vel nōiatim exheredare. Alioqn suus heres. id ē existens in ptāte testatoris dicit testamētū nullū. Emācipat⁹ ẋo agit ꝓtra tab. Et ōr ille su⁹ q̄ est in ptāte ⁊ in ꝑmo gradu. siue sit filius siue nepos. Et cautū ē nepotē etiā nō suū instituere. ne rūpat testamētū si efficiatur su⁹. Et dicūt liberi oēs descēdētes in infinituz. l. liberoꝝ. ſ. de ẋ. sig. Posthum⁹ aūt ōr ꝓꝑie q̄ post humationē. id est mortē ꝑis nascit. id est postq̄ pater dat⁹ ē humo Impropꝛie aūt ōr etiā ille q̄ facto testamēto nascit. l. iij. ſ. de iniuſ. rup. reſ. Et est duplex posthum⁹. Suus q̄ statim si nasceret viuo testatore in ptāte sua futur⁹ cēt. Posthum⁹ aūt alien⁹ est q̄ in ptinenti cū erit nat⁹. nō erit su⁹ testatoris. Et hodie posthum⁹ nō ꝑt exheredari. qz nō ꝑt cōmittere cām ingratitudis is q̄ nōdū nat⁹ ē. l. si qs. §. legis. C. de inoffi. test. Sic etiā filij ⁊ filie nō pñt exheredari. nisi iusta cā exprimat ī testamēto. ⁊ heres instituꝰ eādē ꝑbet. C. de lib. ꝓe. aut. nō licz Et sunt iuste exheredationis cause. xv. quas enumerat tex. in aut. vt cum de app. cog. §. causas. colſ. viij. ⁊ glo. in. c. quintauallis de iureiur. ꝓcedere autem ille ōr qui non ē institutus in testamēto vt oporteat: nec exheredatus ex legittima causa. sed silencio testatoris ꝑtermissus. ⁊ talis habet q̄relam inofficiosi. de qua dictū ē supra de inoffi. testa.

De iniusto rupto. ⁊ irrito facto testamento.

Proximo ti. positū est quō liberi ⁊ posthumi debeāt instituī vel exhereditari. Si aūt hoc nō fiat. q̄d iuris tunc sit tractat hic ti. Nā eiusmodi testa

mentū ōr aut iniustū: aut rumpīt: aut fit irritū. Circa qō sciendū: q testamentū aut nō iure factū ōr. vbi solēnia iuris defuerūt. scz circa testes ⁊ sigilla. ⁊ sīlia. ⁊ tale testamētū ōr nō iure factū. Aliqñ testamentū ē nullius momēti. id ē vtilitatis: qñ scz filius q fuit in pris ptāte pteritus ē. Aliqñ aūt testamentū rumpīt: qñ scz testator pagan⁹. id ē nō miles post pmū testamentū factum. scōz legittime faciat. vel qñ post testamētuz incipit hre filū vel nepotē de q in dicto testamento nō ē facta mencio. vel qñ testator postea patiat capi. vi. Aliqñ aūt testamētuz fit irritum. qñ scz ex eo nemo adit hereditatē vt s̄ de test. tu. l. si nemo. Postq aūt testamētū legittime factū ē: nō rūpīt licz testator postea dicat. q nō velit istud testamētū valere. vel postea incipiat facere aliud testamētū ⁊ nō pficiat. qz testamētū impfectū nullū ē. nisi fiat a milite. vel nisi i scō repiant instituti q alias succesturi erāt ab intestato. vel nisi testator istā volūtatē in effectū extrinsecū deducat: puta incidēdo mēbranā vel deponendo sigilla. vel similia.

De his q in testamēto delent. inducūt vel inscribunt.

Quia p deletionē vel cancellatiōem eoz q in testamēto ptinent: testamentū ipm cassat. ideo post materiā tituli pcedētis locat hic ti. q igit in testamēto delent vel inducūt si incōsulto deleta vel inducta sint. nihilominus valēt si legi possint post deletionē. Sed si nō pnt legi: tūc distinguit an aū testamētū psummatū facta sint: vt tūc nō valeat. Si post. valet. Si aūt psulto sūt deleta: nō valēt siue legi possint. siue nō. ⁊ hoc volūtate domini vel iussu factū sit. Id vero qō sine iussu dñi scriptū. inductū. id ē interpositū aut deletū ē: p nullo est Legi aūt sic accipiendū ē: non q tm in telligi pt. sed oculis pspici q scripta sunt. Nam si extrinsecus intelligunt forte ingenio vel subtilitate alicui⁹: nō ex vi ipius lre: sed ex his forte q pcedunt in testamēto vel q sequūt: non vident legi posse.

De heredibus instituendis.

Qui testatur ab heredis institutiōe plerūq solet iniciū facere testamenti. ideo post materiā eoruz qui testamentū possent facere: ⁊ qui instituī debent. tractat iurisconsultus de heredibus instituendis. id ē qui possunt instituī. Est autem instituere heredes. id ē dominos intus in bonis suis statuere ⁊ facere. Nam heres. id est domin⁹. insti. de here. qua. ⁊ diff. §. j. Et iō dicitur intus. quia ita subintrat heres in dominiū rerum defuncti: ac si eadem esset psona. vt in auē. de iureiurā. a mor. pce. §. j. coll'. viij. potest autem vnusquisq heres instituī. siue liber sit siue fuus. Et seruus siue alienus siue pprius. Et dicitur pprius seruus in quo quis habet pprietatē etiam si vsufructus sit apud aliū. Alienus autem seruus dicit ille in quo q̄s hz vsumfructuz sine pprietate Et potest quis quotcūq velit heredes instituere: ⁊ dividere hereditatē in quā plurimas ptes vult Regularit aūt hereditas in. xij. vncias dividitur. quas partes ⁊ earum vocabula ponit textus insti. e. ti. §. hereditas. Et est triplex institutio. Propria cum aliquis instituitur in totum vel in quota. de qua loquitur hic titul⁹ ⁊ presertim. l. quotiens. §. heredi. i. e. Impropria institutio ē cum filius institutit in legittima. vel in eo quod ad legittimā reducitur. Nā licz ista sit quota

et ps: non tñ q̃ta hereditatis abstracta ab oñi ere alieno. C. de rei ven. l. cũ a matre. §. fi. Imp: op: ijssima institutio ē. qñ istituto heredi vniuersali ali⁹ extraneꝰ institutiꝫ in re certa. qz talis institutio non ē quota hereditatis. nec bonoꝝ. adeunte herede vniuersali. l. ex facto. ſ. e.

De vulgari ⁊ pupillari substitutione.

Heredes aut dicunt esse instituti. aut substituti. Instituti dicunt primo gradu. id ē pmo loco. Substituti aũt scõo vel tertio. Dicit itaq; substitutio scõa institutio. etiã si sit ulterioꝝ. Sicut et oẽs scõe dicunt nuptie que post pmas ꝓtrahunt. C. de secũ. nup. in rubro. Et fit institutio ⁊ substitutio hoc mõ. Lucius ticius mihi heres esto. ista ꝺ: institutio q̃si prima here dis factio. Substitutio aũt scõa institutio. hoc mõ fit. Si lucius ticius mihi heres nõ erit: tũc seius heres esto. Si seius non erit. sempronius esto. ⁊ sic ꝓsequẽter pt q̃s in testamẽto quot gradus heredũ vult facere. ⁊ plures i locũ vni⁹: vel vnũ in locũ pluriũ substituere. Sunt aũt q̃nq; genera substitutionũ. vulgaris. pupillaris. exemplaris. breuiloqua. ⁊ cõpẽdiosa. quas psequere vt ponit glo. insti. de pup. sub. §. qua rõne. ⁊ glo. in. c. raynũci⁹ de testa. ⁊ aliq̃d p glo. in. c. si pt. de testa. li. vj.

De cõditionibus institutionũ.

In institutione heredũ sepe apponit ꝓdictio. de qua hic ti. tractat. Est aũt multiplex ꝓdictio. Quedã em possibilis ē: q̃dã impossibilis. Possibilis subdiuidit in causalẽ. potestatiuã. ⁊ mixtã. Potestatiua ꝺ: q̃ dependet a ptãte aut volũtate implere debẽtis: vt hec si decẽ dederis. Causalis autem ē q̃ dependet extrinsecꝰ. nõ a volũtate bois: ſ3 ab ipa fortuna: vt hec si nauis venerit ex asia. si pluet tali die. Mixta ē q̃ ptim a ptãte bois: partim a fortune euentu dependet. vt hec si ꝓsul factus fueris. si iueris p me romã. Impossibilis ꝓdicio tribus modis pt dici. vel natura. vt si celuz digito tetigeris heres esto. vel de iure vt si patrẽ ab hostibꝰ nõ redemeris. nã hoc facere nos nõ posse psumit ius. ſ. e. l. ꝓditiones. ⁊. l. filiꝰ. Et ꝺ his duabus ꝺ: q impossibilis ꝓdicio in institutionibꝰ ⁊ legatis. vel fideiuſ. ⁊ libertatibꝰ. p non scripta habeꝫ. ſ. e. l. j. Est tertia impossibilis de facto. vt si mõtem aureũ dederis heres esto. ⁊ talis institutio vel libertas nõ valet iuris psumptione: qz psumit animꝰ dandi defuisse. l. cũ heres. §. j. ſ. ꝺ sta. lib. Est ⁊ q̃dam quarta impossibilis. ꝓpter ꝓplexitatẽ. id ē intricationem verboꝝ. ⁊ hec siliter viciat. vt si faciã institutionẽ hoc modo. Si ticius heres erit. seius heres erit: ⁊ si seius heres erit: titius heres erit. quia pmo videoꝝ velle. q solus ticius sit heres si velit: ⁊ postea q ticius ⁊ seiꝰ simul sint heredes. ⁊ sic ista cõdicio viciat ⁊ non vicisꝫ. quia vere nullatenus apparet de volũtate testatoris. l. si titius. ſ. e. In ꝓtractibus aũt oĩs impossibilitas viciat ꝓtractũ q̃ ē in faciẽdo. secꝰ si in nõ faciẽdo vt si celuz nõ ascẽderis. l. impossibilis. ſ. de ✠. ob. ⁊. l. nõ solũ. ſ. de acc. ⁊ ob.

De iure deliberandi.

Heredes instituti deliberãt de adeũda hereditate an expediat eis hereditatẽ admittere vel repudiare. Deliberare autem nihil aliud ē q̃ secum

diligēter cogitare vel in mēte sua reuoluere: vel cuz amicis explorare. an expediat sibi admittere id de q̄ q̄rit. Subuenit etiaz heredib⁹ p ptorē. vt habeant copiā instrumentoz cōspiciēdoz: vt pinde instruere se possit. expediat nec ne. agnoscere hereditatē. ff. e. l. aristo. ⁊. ff. ō acqui. here. l. aristo. Dat hoc tps ab impatore vsq; ad annū: ab alijs autez iudicibus dat vsq; ad nouē mensēs: vltra em̄ dari non pōt. Sz nec minus dari debet q̄ tum diebus. Mediū ergo tps ē in potestate iudicantis. Sic ergo dabitur quandoq; semel tantū: vt cum a pncipio dant nouē mensēs: quādoq; dari poterit sepius: vt cum a pncipio dedit minus nouē mēsibus. C. e. l. vl. §. sed quia q̄dam. ⁊. ff. e. l. j. §. vl. Est autem effect⁹ deliberationis. qz iterim bona non debent diminui. nisi causa cognita. ⁊ his verbis non tm̄ alienatio ꝓhibita est. verūetiam etiā exercitium actionū. Huiusmodi autem deliberatio hodie nō ē necessaria. si quis inuentariū fm̄. l. facere voluerit Nam si velit aliquis spe certissima hereditatē adire vel se imiscere vt non postea repudiet eam: nullo indiget inuentario: cum omnib⁹ creditoribus suppositus est: vtpote hereditate ei ex sua voluntate infixa. C. e. l. vl. §. j. Item ⁊ legatarijs tenet in solidū p aut. de here. ⁊ fal. § si vero nō fecerit Si vero quis non titubanti animo respuendā vel abstinendaz crediderit esse hereditatē. dicebat em̄ se repudiatuz: vl abstentuz non tamē respuebat vel abstinebat: expectat eius renūciatio vsq; ad tres mēses. C. e. l. vl. §. simuliq; modo. Si autē dubius ē vtrum ne admittenda sit defuncti hereditas: nō putet sibi necessariā deliberationē. sed adeat vel se immiscat omni tamē modo cōfecto inuentario ab ipo vt eoz diū capiat inuentariuz ff. xxx. dies postq; cognouerit hereditatē sibi delatam. ⁊. ff. alios sexaginta dies hoc inuentariū compleat. Dicit autē inuentariū. conscriptio rez in hereditate defuncti inuentaz. cuius vtilitas ē maxima: qz q̄ inuentarij bñficio hereditatē adierit: ille nō grauabit ꝓpter impzouisum debitū. vel etiā puisum si hereditas nō ē sufficiēs. l. scimus. §. ex oibus. C. e.

Liber Vicesimusnonus et quintus huius

De militari testamento.

¶ Je titul⁹ ius speciale ptinet qō concessum est militibus existentibus in expeditiōe: vt iuris cōmunis solēnitates circa testamēta cōdenda obseruare non teneant. Habēt em̄ milites liberā testamēti factionē. faciāt igit testamēta quoquō velint. faciant quoquo modo poterint: sufficiatq; ad bonoz suoz diuisionē faciendā nuda voluntas ipoz. id est a solēnitate remota. Et hoc quādo ē in ꝑlio miles. tūc em̄ nullo vocato teste cōdere pōt testamentū. l. milites. C. e. dum tamen duobus saltem testibus ꝓbet testamentū factū. ff. e. l. lucius. Si autē nō in conflictu sz in tentorio fecerit: vocādi sunt duo testes. l. diuus. ff. e. Nō si nō fit in expeditione sed domi: tūc iure cōmuni vtetur. l. pe. C. e. Miles aūt appellat vel a milicia. id ē duricia quā p nob sustinet. aut a malo qō a nobis

arcere solent. aut a multitudie. aut a numero mille hominū. dictum a greco verbo chilia. nam greci mille hominū multitudinē chilian appellant: quasi millesimū quēcq dictū. vnde ipm ducem chiliarchon appellant. id ē pncipem milicie. Exercitus aūt nomē ab exercitatiōe traxit. Et competit hoc pūlegium veris militibus vt dicit Bal. in. l. j. C. de iur. ⁊ fac. igno. non militibus tēpore nostro. bi eīm non faciunt ea: nec habēt in se istas p prietates quas enumerat glo. in. l. pen. ff. ex qui. cau. ma. Et continentur his versibus. Stigma. genus. scriptura. fides. examen. ⁊ ensis. Hec faciunt militem lex dicit bononiensis.

De acquirenda hereditate.

Adire hereditatem nihil aliud est ꝙ velle eam habere. Nam adire nō tam facti est ꝙ animi. imo in nuda ⁊ sola voluntate cōsistit. Nam hoc animo debet esse vtvelit esse heres. Ceterū si q̄d pietatis causa fecit: si q̄d custodie causa: vel aliud nō quasi heres fecit: sed quasi alio iure: apparet eū non p̄ herede gessisse. ⁊ ideo solent p̄testari liberi qui necessarij existunt: non animo heredis se gerere que gerūt. Sz aut pietatis. aut custodie causa. aut p̄ suo. vtputa patrem sepeliuit vl̄ husta fecit ei. si animo heredis p̄ herede gessit. Enimuero si pietatis causa: cōtrariū est. Est aūt multa herodum differentia. q̄dam necessarij tm̄ dicunt: vt sunt serui a dominis instituti: qui dicunt necessarij: quia siue velint: siue nolint cogunt eē heredes sed in p̄mium recipiunt libertatem. Alij sunt sui ⁊ necessarij. ⁊ sunt hi qui in potestate ⁊ primo gradu testatōis sunt. Et dicunt sui quia etiam viuo testatore quodāmodo bonorum domini sunt Necessarij vero dicunt. quia de iure ciuili velint nolint cogunt esse heredes. Sed de iure p̄torio habēt abstinendi licentiam: ⁊ sufficit si se non īmiscent. ff. e. l. ei qui se. ⁊. C. vt ab here. absti. l. j. Tertij dicuntur extranei. ⁊ sunt qui non sunt in potestate testatoris. Inter istos heredes traditur talis differentia. quia si ē suus heres: agnoscendo hereditatē. dicit se īmiscere. eo quia etiaz viuentibus parentib⁹ ipi quodāmodo sunt domini rerum paternaz. Si autem hereditatē noluerit. dicūt se abstinere. Si xo ē extrane⁹ heres: ōz adire hereditatem. Et si nō vult dicit repudiare. vterq autē dicit acquirere heredi tatem. Et ideo titulus noster vtitur verbo vtriscq cōmuni. vnde solet dici Respuit extraneus. adit ⁊ Suus abstinet: atq immiscet: semp acquirere constat vtrūq.

Quemadmodū testamenta aperiantur. inspiciantur vel describantur.

Gratia deliberationis ⁊ aditionis hereditatis: opus est tabulas testamenti aperiri ideo de hoc sequit. Polliceī autem p̄tor cuicunq desiderāti tabulas testamenti inspicere vel eiā describere. aut legere se factuz potestatē inspiciendi vel describendi. siue hoc suo vel alieno nomine desiderent. Debet ergo ad hoc impetrandum iudex adiri: quia neq sine iudice transigi neq apud iudicē exquiri veritas aliter p̄t de his ptrouersijs q̄ ex testamento p̄ficiscūtur: ꝙ inspectis cognitisq verbis testamenti. Et ideo equū fuit vt desiderīū volentis apiri testametū reciper. Et ōz p̄prie illud testamentū quod iure p̄fectū est. Sz abusiue etiā ea appellam⁹ testamenta

que falsa sunt vl iniusta vel irrita vel rupta. Et cum ab inicio apiẽde sunt tabule testamẽti: iudicis officiũ ẽ vt cogãt figuratos si p̃sentes sint pueni re ꝛ sigillo sua recognoscere. ꝛ iurare dicere verũ an sua sint vel non. ꝛ an testamentũ sit illi⁹. vel negare se signasse. publice eñ expedit supema bo minũ iudicia. id ẽ volũtates exitum habere.

Si quis omissa causa testamenti.

Sepe ꝓtingit ꝙ instituti ī testamẽto obmittũt adire hereditatem ex in stitutione ꝓpter euitanda onera legator̃: ꝛ accipiũt hereditatẽ ab intesta to: vsurpãtes sibi ius minime cõcessum. tales incidũt in penã hui⁹ ti. Da tur eñ cõtra eos vtilis ex testamento actio. qõ ꝓtor ideo statuit: vt volun tas defunctorũ tueret. ꝛ calliditati. id ẽ fraudi eor occurreret: q̃ obmissa causa testamẽti. ab intestato hereditatez totam ꝓtemve eius possideant: ad hoc ꝙ eos circũueniant. id ẽ decipiãt q̃bus aliquid ex volũtate defunc ti deberi potuit. Et ꝓpter tria introducit̃ hoc edictũ. ꝓimo ꝓpter cuz q̃ obmittit ex testamẽto. ꝛ ipe idem tenet ab intestato. de quo. ſ. l. j. ī ꝑn. Scõo si q̃s p fraudẽ obmiserit hereditatẽ vt ad legittimũ pueniat. acce pta inde pecunia. talis eñ obmittẽs tenebit̃ petitõe legatorũ. ſ. l. j. §. fi. Tertio cũ institut⁹ obmittat vt ad substitutũ veniat. ſ. e. l. si non solus.

De senatusconsulto Sillaniano ꝛ Claudiano ꝛ quorũ testamenta non aperiant̃.

Hoc titulo punit̃ heres si hereditatẽ adeat ante q̃stionem habitã de fa milia. qñ eñ testator necat⁹ vel interfect⁹ reperitur: non debet heres a pire tabulas testamẽti. neq; adire hereditatẽ nisi ꝑus q̃stio. id ẽ tortura habi ta sit circa familiã q̃s testatorẽ interfecerit. ad eruendã veritatẽ nomie ne cati. Cũ eñ aliter nulla domus: que tñ cuiq; debet esse tutissimũ refugiũ: tuta posset esse: nisi a domesticis oñi etiã ꝓprio periculo capitis custodien tiũ tuerent̃. Ideo senatusconsultum Sillanianũ ꝛ Claudianum introducta sũt ad publicã q̃stionẽ ꝺ familia necatoris habendã. Appellatiõe aũt occi sorũ ꝓtinent̃ q̃ p vim aut p cedem sunt interfecti. vtputa iugulati. strãgu lati. ꝓcipitati. vel saxo. vel fuste. vel lapide percussi. vel aliquo telo necati. Et totiens punẽdi sunt q̃ auriliũ dño non tulerunt: quotiẽs potuerũt ei aduersus vim opem ferre. ꝛ non tulerũt. Et punit hoc senatusconsultũ eos q̃ sub eodem tecto fuerũt. Qui vero non sub eodẽ tecto: sed in eadẽ regio ne fuerũt: nõ aliter puniunt̃ nisi ꝓcij fuissent. Qui ergo testamẽtum apit hac inq̃sitione nõdũ facta. vel aliquid aliud fecerit: in hãc populare actio nem incidit: cui⁹ pena in centũ aureos ex bonis damnati. id ẽ heredis ex tendit̃. ꝛ ps dimidia ei cuius opa cõuictus erit: ꝑmij nomine dabit̃. reli qua ps in vsum publicũ redigetur.

Si quis aliquẽ testari ꝓhibuerit.

Aliã causam ponit pdende hereditatis. qñ q̃s ꝓhibet aliq uẽ ne testet ꝛ habet locũ qñ cogo te vt me inst. tuas. Item ꝛ quãdo cogo te vt aliuz in stituas. vt. C. e. l. j. Qñ impedito te testari vel de nouo. vel q: testamẽtũ

primū mutare. vel testamentariū. id ē notariū scribentem testamentuz in troire ad testatorē veto. tunc eīm mihi deneganť omnes actiones ꝑ eadē hereditate cōpetētes. Denegatisq; actionib⁹: hereditas ad venientes ab ī testato deoluiť. alias si delinquēs ꝑmittor repiť. vel habet pares ī gradu: ꝑs delinquētis ad fiscū spectabit. l. ij. ff. e.

De iure codicillorum.

Nunc de iure codicillorꝫ. id ē de pua vel minima scripta volūtate disseramus. qui ideo codicilli dicunť. qz in breuiori cartula vel codice. id ē libello fiebant q̄ testamentū. Et solū in eis fideiuss. relinquebanť Et hñt se codicilli ad testamentū: sicut scafa ad nauē. Et possunt codicilli fieri etiaz si nullū fiat testamentū. Si autē post codicillos quis testamētū fecerit: videť codicillos ꝓfirmasse nisi erꝑsse eosdez reuocauerit. Et pñt fieri plures codicilli. ꝛ nō requirūt solēnitates n isi q̄ solum adsintq̄nq; testes. sicut ꝛ in qualibet vltima volūtate. C. e. l. fi. §. ꝛ de fideiuss. l. fi. Codicillis aūt nō pōt dari hereditas neq; auferri scz directe Neq; ꝓdicio heredi ī testamento institutus apponi. Neq; directa substitutio fieri sz ꝑ fideicōmissum bñ.

Liber Tricesimus et sextus huius.

De legatis ꝛ fideicōmissis ꝓmo.

Expedita materia testamētorꝫ. Nunc de accessoria testamēti. id ē de legatis iurisc⁹sult⁹ ponit. cū regulariter ſm ꝓncipale. etiā accessoriū reguleť. Et diuidiť ifte titul⁹ in tres libros vel tractatus in q̄bus nihil aliud nisi de legatis disponiť. ꝛ ē hoc factū vt q̄dam volunt ꝓpter ꝓlixitatem vitandam. q̄ esset si longa ista materia legatorꝫ sub vno titulo posita fuisset. vel q̄ melius ē. titulus de legatis. j. agit principaliter de rebus legatis. q̄ sez res possint legari vel nō. pōt aūt legari oīs res vel ꝓpria. vl heredis. vel etiā aliena. dūmodo hoc vltimo casu heres rem legatam redimat. Et legatario pstet si possit. alias soluet ipi⁹ rei estimationē. qñ testator sciuit rem fuisse alienā. ꝛ illius rei cōmerciū cōmuniter haberi pt. alias si res legata non ē in cōmercio hominū: vel ē sed cum difficultate. tūc nec estimationē heres pstabit. nisi aliter appareat de mēte testatoris. ff. e. l. si q̄s inquilin⁹. ꝛ nisi qñ liber homo sibi legať q̄ fuerat redemptus ab hostibus. ff. e. l. senatus. §. fi. Et ē legatū donatio q̄dā a defuncto relicta ꝛ ab herede pstāda. vnde solet dici. Do puer hoc dictū tu credas esse legatū. Do sit donatū vel a testatore relictū. Et ī q̄ differat a donatione cā mortis habeť insti. e. in ꝑn. Vel legatū ē deliberatio hereditatis qua testator: ex eo q̄ vniuersum fouet heredis: alicui quid collatuz velit. ff. e. l. legatum est.

Liber tricesimus primus et

Liber XXXII septimus huius

De legatis ⁊ fideicõmissis secũdo.

¶ IN hoc libro pncipaliter tractaꝫ de psonis legãtiũ ⁊ legatarioꝝ pt ꝙ ꝗlibet legare.ꝙ ⁊ testamentũ facere pt. Et siliter legari pt oiꝫ psonis ꝙ capaces sunt receptiõis :⁊ ꝙ ex testamento aliꝗd recipe pñt. Sũt aũt ꝙtuordecim psone ꝙ nõ pñt facere legata. õ quibus glo.in.l.si ꝙrã.ſ.de testa.⁊ no.glo.insti.ꝙ non ẽ p.fa.tes.§.fi. Et nouem psone quibus nihil põt relinqui.quas enumerat glo.in.l.j.ff.de iur.fis. ⁊ insti.de lega.§.legari.

Liber XXXII et octauꝰ huiꝰ

De legatis ⁊ fideicõmissis tertio.

¶ Uriscõsultus hoc libro tractat de significatiõe verboꝝ tam circa res legatas.ꝙ circa psonas legãtiũ.⁊ legatarioꝝ. Supradicti tñ tituli nõ obstant in oibus istam specificã distinctionẽ.inꝫ bos tres libros de legatis traditã. Scpe em̃ quod vni esset attribuendus in alio ponit vt dicit glo.ſ de leg.j.in rubro. Istud tñ sũmarie sciendũ ꝙ olim inter legata ⁊ fideicõmissa longa esset differẽtia.hodie tamẽ exequata sunt legata fideicõmissis p oĩa.vt nulla sit inter ea differẽtia nisi quãtũ ad vocabulũ.⁊ quod deest legatis.repleatur ex natura fideicõmissoꝝ.⁊ ſ quid ampliꝰ ẽ in legatis per hoc crescat fideicõmissi natura insti.e.§.j. et quicqd statuit in vno.statuit in reliq.imo esse legatũ ẽ fideicõmissũ.⁊ ecõtra.scõ in fideius.singularibꝰ.nã vniuersalia fideius.adhuc aliquid singularitatis habent.

Liber XXXIII et nonus huiꝰ

De annuis legatis ⁊ fideicõmissis.

¶ Cum in annos singulos aliquid legatum sit :illud annuũ legatũ appellaꝫ.Et si nõ sit ascriptũ quo loco solui debet. quocũqꝫ tũc loco petet dari debet. Et cũ aliꝗd in singulos annos legatũ fuerit:tũc plura sunt legata.⁊ pmi anni purũ ẽ:sequentiũ aũt annoꝝ ꝑdicionale.videt em̃ inesse hec cõdicio.si viuat.⁊ ideo mortuo legatario ad heredem suũ legatũ nõ trãsit. Cum em̃ in singulos annos legatũ relictũ est: sile ẽ vsufructui:cũ morte finiaꝫ. In hoc aũt ab vsufructu differt: qꝛ capitis diminutiõe nõ finit legatũ in singulos annos relictũ. qꝛ legatus sequẽtis anni.ẽ aliud legatũ.⁊ sic istud habebit legatarius.cũ plura sint legata.⁊ in capite cuiusqꝫ anni inspicit an sit capax legati vel non.⁊ iõ in pncipio anni etiã solui debet. Si aũt legatũ sit p hec ẋba.hoc anno.vel ꝗlibet anno:⁊ tunc in fine anni fit solutio.l.ꝙ hoc anno.ff.de ẋ.ob. vnde solet dici. Annua si debes.tunc inspicias caput anni. Anno si debes. in fine teneberis anni.glo.insti.de ẋ.ob.§.oĩs.⁊ de inuti.stip.qui hoc anno.

Digestum Infortiatum

De vsu ⁊ vsufructu ⁊ reddit⁹ ⁊ habitatione et operis per legatum vel fideicōmissum relictis.

Iste titul⁹ differt a ti. ō vsufruc. vsu ⁊ habitatiōe ⁊c. in quibus etiā tractat de tali materia. Sz hic ī vltima volūtate tm̄ ꝓsequit Alibi etiam inē viuos. Et ē regulare q nec vsus nec vsusfruct⁹ itineris actui. aut vie aq̄ductꝰ legari ꝑt. ab eo cui debeāt hmōi fuitutes. q: fuit⁹ fuitutis esse nō ꝑt. Nec obstat qō ōz. q oīm q̄ in bonis sint legari possit vsuffruct⁹. q: fuitus neq; ex bonis neq; extra bona sit. imo in alienis bonis ē semp. q: sua res nemini fuit. S si vsufruc. pe. l. vtifrui. Possunt etiā liberi hoīs opꝰ legari. sicut ⁊ locari ⁊ in stipulationē deduci. habitationis quoq; legatū in singulos annos factū ab inicio deberi ꝓstat.

De seruitute legata.

Quid iuris circa fuitutes ꝓstituendas vel acq̄rēdas sit: traditū ē s in materia fuitutū. Sed q: b testamēta ⁊ legata q̄ in his fiūt examinantur. ideo etiā inter cetera pomē hic titul⁹ tractans quomodo fuit⁹ legari posit ⁊ quid in eo legato veniat. aut quē effectū habeat.

De dote ꝑlegata.

Istud ꝓc. nihil opaē in toto titulo: sicut ⁊ cuz ōz ꝑelecto. vt. C. ō emē. iuf. codi. l. j. ⁊ est figura epilemsis vl tantologia fm Azo. vel ideo dicitur dos ꝑlegata fm Boyglerīū. q: ante tps dotis tale legatum dotis vel relictum capiē. Ideo īmerito ꝑlegata dos. id ē ꝓmature capibilis dici potest Et cum dos ꝑlegatur illud dotis ꝑlegationi ineſt. ⁊ nihil plus. qō inerat actioni de dote. risi in solo tpe.

De optione vel electione legata.

Optiōis legatū ē. vbi testator ex suis suis vel alijs rebus optare. id ē eligere iusserat. Et olim habebat tale legatū in se cōditionē. scz si legatarius elegerit. Et iō nisi ipe legatari⁹ viu⁹ optaret: ad heredē tale legatū nō trāsmittebat. hodie aūt ex noua ꝓstitutiōe. l. fi. C. cōia. dele. data est liētia etiā heredi legatarij optare: licet viu⁹ legatarius hoc nō fecit. Et si plures sint legatarij q̄bus optio relicta ē. ⁊ dissentiāt in corpe eligendo. talis discordia dirimēda ē sorte. ⁊ fortuna erit iudex huius optiōis. vt ad quē sors deueniat illius sn̄ia in optiōe ꝑcellat. ⁊ mittē ista sors talis vel alio modo. sic supra de iudi. l. in his tribus.

De vino. tritico. ⁊ oleo legato.

Vino legato etiā acetū ptinē quod paterfa. vini numero habuit. Et si q̄s vinum legauerit: omne qō ex vinea natum vinū ꝓmāsit ptinetur: sed si mulsum sit factū vel idromellū. id ē potio ō aqua ⁊ melle: vini appellatōe non cōtinebit: sicut nec defrutū. id est vinum bulitum: neq; accinaticium neq; cydronium quod fit ex pomis cōtinebitur. Sed cenomellū. id est vinū cissimū vinū. ⁊ passum continebit. ⁊ hoc vex si vini numero a testatore sūt habita. alias oīa vini appellatiōe ptinētur: q̄ vini numero pfa. habuit sicut zytū ⁊ cham̄. ⁊ ceta q̄ ꝓ hoīm affectiōe potatōis loco lōgo tpe ba ēē

Et legato vino etiã vasa debenť in quibus ad ꝑpetuũ vina reseruari solẽt De oleo legato quid ꝓtinet ponit.l.iij. De tritico ⁊ frumẽto.lex: quidã heredem.ſ.e.

De fundo instructo ⁊ instrumẽto legato.

Fundus instructꝰ ꝺr q̃ ea instrumẽta hz.sine q̃bꝰ fundi exercitiũ inuti le eẽt. Qui ḡ fundũ instructũ legat: videť fundũ cum suis instrumẽtis le gasse. Est aũt instrumentũ.apparatꝰ rerũ ꝺuturnꝰ mansurarũ.sine quibꝰ ex erceri nequiret possessio. Et sunt instrumẽta fundi ea.q̃ fructꝰ q̃rendi.col ligendi.ꝓseruãdi gr̃a pata sunt. Et tractat hic ti.de instrumẽto fundi. et domꝰ.⁊ patrissa.⁊ hortꝰ.⁊ taberne.⁊ caupone.⁊ balnei.⁊ ville.⁊ vine. et pictoris.⁊ piscatoris.⁊ delanionis.⁊ pistoris.⁊ medici.

De peculio legato.

Peculio legato q̃cq̃d viuo testatore accedit.ad legatariũ pertinet: qꝺ aũt post mortẽ: nõ: nisi ipi suo legatũ fuerit peculiũ Et suo testamẽto ma numisso nõ itelligiť relictũ eẽ peculiũ nisi exꝑsse appareat. Secꝰ si inť vi uos fuerit manumissus. Et suꝰ cui legatuz ẽ peculiũ. non ꝑt repetere eas expẽsas q̃s ꝑ dño suo expẽdit. Quid aũt sit peculiũ dictũ ẽ ꝙ de pe.

De penu legata.

Si quis penũ legat.ꝓtinenť in legato oĩa q̃ sunt pata esut ⁊ potui. Cõ tinenť etiaz ea in quibꝰ solemꝰ esse.id ẽ comedere.vt oleũ ⁊ garũ id ẽ sal samentũ.amurca.mel.⁊ cetera silia. Est autem penus cella ꝑ ꝓseruandis esculentis ⁊ poculentis ꝓstituta.⁊ in hoc differt a cellario .qz cellarium ẽ paucoꝝ ꝺiez.vñ ⁊ in cella ꝺr imperatum frumentũ: penꝰ vero longi tꝑis. ⁊ ꝺr penus peni.⁊ penus penoris.⁊ penu. Ser.ſ.en.

De supellectili legata.

Supellex ẽ domesticũ patrissa instrumentũ.qꝺ neq; argẽto aurove fa cto vl̃ vesti ãnumereť a pr̃e fa.id ẽ cetere res mobiles.nõ aialia. Et lega ta supellectili.hec ꝓtinenť.mense.trabe zephoze.delphica subsellia.scam na lecti etiã inargẽtati.culcitra.impalia vasa.ozalia ipanãlliosa.vasa aq̃ ria.peluis aquimĩaria.cãdelabra.lucerna.ꝺocilla ⁊ capse.⁊ armaria.⁊ vi tria escaria.⁊ potoria.⁊ preterea omnes res q̃ ad vsum cõem pr̃issa. pate sunt.q̃ nomẽ sui generis sepatim nõ hñt supellectilis appellatiõe ꝓtineť

Liber tricesimusquartus et decimus huius

De alimentis ⁊ cibarijs legatis.

f Si alicui legant alimenta debent sibi cibaria ⁊ vestitus ⁊ habitatio. qz sine his corp⁹ ali nō pt. Alia aūt q̄ ad disciplinā ptinēt i legato nō ptinent. nisi ꝓbet aliud testatorē sensisse Sz si q̄s diaria vl cibaria reliq̄t: neq; habitatio neq; vestiariū. neq; calciriū debet. qz de cibo testator tm̄ sensit Est aūt diariū. qđ alicui singulis diebꝰ p cibo relinquit. Et si q̄s puero vel puelle alimenta relinquat. adueniente pubertate legatū nō expirat. Sz tādiu ei debent. donec testator voluerit. q si non appareat quid senserit. p totum tps vite sue debebūt. Si aūt exp̄ssit q vsq; ad pubertatez alimēta relinq̄t: hoc casu pueri vsq; ad. xviij. ānū: puelle vsq; ad. xiij. an. alāt ⁊ hoc pietatis ītuitu ⁊ fauore alimētoꝝ.

De auro. argento. mūdo. ornamentis. vngentis. vestibus vel vestimentis. ⁊ statuis legatis.

Cum aurū argentūq; legat: quicq̄d auri argentiq; relictū est in heredi tate hoc legato ptinetur: ⁊ hoc ꝓpter generalitatē verboꝝ. Spēs autem ex auro vel argento facta nō cōtinetur. nisi testator omne argentū legauerit. Mūdus est ornamentū mulieris in quo mulier mūdior fit. cōtinentur ⁊ specula. matule. id ē vrinalia. vngenta. vasa vngentaria. ⁊ si qua similia dici pūt. Ornamenta autem muliebria sunt: q̄bus mulier ornatur: veluti inaures. armille. vitriole. annuli. ⁊ oīa que ad aliam nullaz rem parantur nisi corporis ornandi causa. Ex quo numero etiā sunt gēme. lapilli. vitte. mitre. semimitre. lautica. acus. cū margarita quā mulieres habere solent reticula. crocifusia. Est ergo aliud eē mulierē mūdā. aliud ornatam. vt solet cōtingere in his que se mūdauerint lote in balneo. neq; tamen se ornauerint. ⁊ ecōtra ē aliqua mulier summe ornata neq; tamē emūdata. si non lota sit. Ungēta dicunt non solū q̄bus vngunt voluptatis causa sed etiaz valitudinis. id est necessitatis. qualia sunt comagina. glaucina rosamirra colū. nardū purū. quo q̄dem etiā mulieres vngunt vt elegātiores ⁊ mundiores sint. Nihil refert an vestis vel vestimēta legēt. ⁊ oīa lanea. linea serica vel bombicina. q̄ induendi. p̄cingendi. amiciēdi. insternēdi. iniciēdi. accubādive causa pata sunt. Et que his accessionis vice accedūt vt sūt picture insite. vel q̄ clau veste insuunt. vestimentoꝝ vocabulo ptinentur. Vestimenta autē oīa. aut virilia sunt aut puerilia. aut muliebria. aut cōmunia. aut familiaria. Virilia sunt q̄ parata sunt causa ipius patrisfa. veluti toge. ⁊ tunice. palliola. vestimēta. stragula. ansitaria. ⁊ saga. id ē vestis vilis ⁊ rasa. Puerilia sunt q̄ ad nullū aliū vsuz ptinēt nisi ad puerilē veluti ptexte toge. alicule. clamides. ⁊ talia q̄ filijs nr̄is cōparam⁹. Muliebria sunt q̄ matrisfa. cā pata sunt. q̄bꝰ vir nō facile vti pt sine vitupatione. veluti stole. capicia. pallia. tunice. zone. mitre. plagule. penule. Cōia sunt q̄bꝰ vtiē mulier cū viro. veluti penula. paliū. ⁊ reliqua hmōi: q̄bus sine repbēsione vel vir vel mulier vtat. Familiaria sunt q̄ ad familiā vestiendā parata sunt. sicuti saga. lintbea. stragule. vestis ex pellibꝰ pelles caprine ⁊ aguelline vestes Si statuā q̄s leget. ⁊ postea ex alia pte brachium ei adiectū sit p testatorē: omni modo statua a legatario vēdicari pt. id ē pt petere legatariꝰ statuā ipam. cū oī re adiuncta.

De liberatione legata.

Si qs debitori suo liberatiõez legauerit: legatũ est vtile. ⁊ neq; ab ipso debitore neq; ab herede ei⁹. ꝑt heres testatoris petere: neq; ab alio q̃ loco heredis ẽ. qz debitor hz exceptõez ex tali legato. imo ꝑt debitor etiã here dẽ ꝓuenire vt liberet eũ. Et ꝑt legatũ liberatiõis fieri vel ĩ ꝑpetuũ. vl ad tps iubere ne heres a debitore petat. ⁊ habebit hoc tps liberatiõis nõ solũ debitor donec viuat: sz etiã post mortẽ ei⁹ heres su⁹. l. nõ solũ. ſ. e.

De rebus dubijs.

Quia ĩ ambiguo ꝓmone nõ vtrũq; dicim⁹: sz id dũtaxat qõ volum⁹ ⁊ et q̃ aliud dicit q̃ vult: ille neq; id dicit qõ vox significat: qz nõ vult: neq; id qõ vult: qz illud nõ loq̃t. Et qz tales ꝓplexitates ambiguitates ⁊ amphibologie. ⁊ cetera multa dubia. obscura ⁊ caliginosa in testamentis ⁊ legatis intercidũt: iõo de interꝓtatiõib⁹ rerũ dubiaꝝ hic tit tractat.

De adimẽdis legatis ⁊ fideicõmissis.

Legata dicũt adimi: qñ ex eodẽ testamento siue codicillis. ea q̃ ꝑus legata fuerũt reuocãt. vel in aliũ trãsferũt. Et fit ademptio siue verbis contrarijs. veluti q̃ legauit ꝑ ꝟba do. lego: ita adimat. nõ do. non lego Siue fiat verbis nõ ꝯtrarijs. sz alijs q̃buscũq; ꝟbis denotantib⁹ reuocationem ademptiõem vel trãslationẽ. puta adimo. vel peniteo ei⁹ qõ dedi. vel silia Imo etiã nuda voluntate ꝑsumpta fit ademptio. puta si testator factus sit inimic⁹ capitalis ipi⁹ legatarij. post factũ testamẽtũ. l. iij. ſ. e. Sz si tales inimicie postea cessent: ⁊ rursus amici fiant. tũc recõualescit. l. q̃ si iterum ſ. e. qz ambulatoria ẽ defuncti voluntas vsq; ad vite supme exitũ. Transferr aũt legatũ quattuor modis. Aut eñ a ꝑsona in ꝑsonam trãsferr. Aut ab eo q̃ dare iussus est. trãsferr vt ali⁹ det. Aut cũ res ꝓ re dar: vt ꝓfuđo decẽ aurei. Aut qõ pure datũ ẽ trãsferr sub ꝓditiõe. l. trãslatio. ſ. e.

De his q̃ pene noie delinquunt.

Legare pene noie is dr q̃ in legato aliq̃d exꝑssit qõ cohercẽdi heredis causa relinq̃t: q̃ magis heres aliq̃d faciat vel non faciat. veluti si testator scripsisset: heres me⁹ si filiã suã in matrimonio cũ ticio nõ collocauerit det decẽ aureos seio. vel ita: heres me⁹ si fuũ sticbũ non manumiserit. det ticio decẽ aureos. Et lz olim inutile erat tale lggatũ pene: hodie tñ legatũ taliter siue ademptũ siue trãslatũ. ac etiaz heredis institutio pene noie facta. valet nisi sub cõdicione impossibili vel legib⁹ interdicta vel ignominiosa fiant. de hoc insti. de leg. §. fi.

De regula catboniana.

Catbonis regula circa legata olim vsitabatur Et ꝓtinebat in effectu q̃ ea legata q̃ caduca fierẽt aut essent nulla si testator statim facto testamẽto mozereꝛ: q̃ ista nõ ꝓualescerẽt si testator diuti⁹ post testamẽtũ supuiueret ⁊ res iterũ ad eũ statũ ꝓuenisset a q̃ incipe potuisset. puta testator legauit rem ipi⁹ legatarij ipi legatario: istud legatuz eẽt inutile. si testator statim mozereꝛ: qz res ꝓpria alicui⁹ sibi legari non ꝑt. §. sz si rem. insti. de leg. qz

res semel sua nō ꝑt amplius fieri sua. insti. de acc. §. sic itaq;. Sz si viuo te statore. legatarij? eandē rem alienauerit. ⁊ ita ad statū pueniat vt ampli? nō sit legatarij: ꝓ regłaz catho. nō pualescebat hoc legatū. ſz erat inutile oīno. Jure aūt nouissimo sublata ē ista regła ꝓ. l. vnā. C. de ca. toll. ⁊ fal. alias in multis c sib? q̄s no. glo. in v. falsa ē. in. l. j. ſ. c.

De his q̄ ꝓ non scriptis habent.

Si q̄s hereditatē vel legatū sibijp̄i ascripsit: incidit penas. l. cor. ō fal. ⁊ nihilomin? scripture sue pinde habēt: ac si inserte testamēto nō fuissent Sic etiā q̄ i testamēto scripta sunt. ⁊ nō intelligūt q̄d significēt: ea pinde sunt ac si scripta non eēnt. Que pene suo relinquūt. extra causaz alimentoz. ꝓ non scripto habent. Legatū q̄ō alicui ascribit qui in rebus humanis eo tpe non erat: vel qui in hostiū ptāte fuit: neq; ab hostibus redijt ꝓ non scripto erit. ⁊ de fi.

De his q̄bus vt indignis legata auferunt.

Legatari? q̄ testatorē de illicita negociatiōe post mortē detulit: carere debet legato seu fideicōmisso q̄ sibi ex testamēco relicta fuerāt. Siliter ⁊ il le q̄ manifestissime cōprobat? ē id egisse. vt ꝓ negligētiā ⁊ culpā suā muli er a qua heres institut? erat moreret. Aut q̄ testamentuz dicere voluit in officiosum in quo sibi legatū est factū. vel si q̄s non obtēperauerit mādato aut cōdicioni in testamēto legatis apposite. vel si inimicicie capitales inē uenerūt inter legatariū ⁊ testatorē. vel si palam ⁊ apte testatori maledixe rit ⁊ infaustas voces aduersus ipm iactauerit.

Liber xxxv et xi huius

De cōdicionib?. ⁊ demonstrationib?. ⁊ causis. ⁊ modis cox q̄ in testamento scribunt.

E legatis supra dixit in q̄b? q; q̄nq; ponit ꝑdicio. demōstratio. modus. ⁊ causa. isto de his dicit. Est aūt ꝑdicio q̄dā legati suspē sio cui? de futuro defect? vel ꝑfirmatio pēdet. Demōstratio ē q̄dā i existē tib? vel preteritis accidētib? noticia. q̄ magis legatū sit liquidū adhibita Causa oz q̄daz de preteritis p̄cedēs suasio: q̄ testimonio nr̄o magis quem honoram? Siue ē animi cōpulsio a nob exp̄ssa. Modus ē de futuro ⁊ qua si cuiusdā remuneratiōis a legatario petite exhortatio: q̄ non cōpleto: ita relicto q̄s ꝑuat. ⁊ sicut deficiēte ꝑdicioe ab inicio nō capitur. Et ē natura cōdicionis vt si sit potestatiua. ei obtempet. nec ꝓ eū q̄ obtempare debet. aliq̄d fiat q̄ min? adimpleat. q̄ casu ꝓ impleta habet. ⁊ relictū capiet. C. de ꝑdi. inser. l. fi. Si vo est turpis vel inhonesta: si q̄dē expte legatarij. ꝓ nō adiecta habet. ⁊ idē de impossibili. Si aūt ex pte heredis ponat: tunc legatū viciat. insti. de leg. §. fi. Si vo casualis vel mixta fuerit: euent? spectabit. C. de ca. toll. l. vna. §. sinautē aliq̄d. In mixta vo legatari? adiuuatur si ꝓ eū non steterit: sed ꝓ hunc in cuius fortuituz casum stet. rit. vt. C. de

condi. inser. l. legatū. Et fit cōdicio p si. §. de ꝯdi. inde. l. q̄ ꝓmisit. fit etiā p cum: vt. ff. de ✠. ob. l. q̄cunq̄. §. non solū. Natura ✠o cause vel demonstrationis ē: vt q̄uis falsa demōstratio. vel cum dicaē: legatū tñ nō viciaē instī. de leg. §. si q̄s in nomīe. ꝛ. C. de fal. cau. adiec. l. ij. Et fit causa p q̄. Demōstratio aūt ostēdendo aliq̄d. Natura ✠o modi hec ē. vt modus adimpleaē: vel p legatariū non stet quo minꝰ adimpleē. ꝛ sic legatū nō reuocaē. C. de his q̄ sub mo. l. j. ꝛ. ij. Et fit modus p vt. vt ibi. vnde solet dici. Scito q̄ vt modus ē. si condicio. q̄ causa. de hoc glo. in. c. vex̄. de condi. appo. ꝛ instī. de lega. §. longe magis.

Ad legem falcidiam.

Quia lege falcidia legata minuunē. ideo de ea seq̄ē. Cum em̄ lege. xij. tab. liberꝰ erat legandi ptās. vt liceret etiā totum patrimoniū in legatis erogare. Cautuꝫ em̄ erat ea lege. in hunc modū. vti q̄sq̄ legat rei sue. ita ius esto. Sed q̄ opoꝛtunū erat gr̄a testatoꝝ. legādi licentiā coartare: plerūq̄ em̄ intestati morieban̄: recusantibꝰ scriptis heredibꝰ. p minimo aut nullo lucro hereditates adire. Lata ē ergo nouissime lex falcidia: qua caueē ne plus legare liceat q̄ dodrantē. id est noue vncias totoꝝ bonorum Siue ergo vnꝰ heres institutꝰ sit siue plures. etiā si essent mille. apud eū eosve pars quarta remaneat. cōmuniter inter eos diuidenda. Et ꝺr falcidia ideo. q̄ sicut falx fenū. sic lex hec legata resecat. vel a falcidio auctore dicta. sicut publiciana. a publicio instī. de acc. §. alie. de hoc. ij. dis. queda ꝛ in. c. raynaldus. de testa. glo. vl. ꝛ in. c. raynūcius. in glo. potuit. Et an teq̄ detrahaē falcidia: detrahendū est p̄us ex patrimonia. totū es alienū. Item funeris impēse. Itē p̄cium seruoꝝ manumissoꝝ. Et de residuo patrimonij debēt fieri quattuoꝝ ptes: ita q̄ vna ex illis remaneat penes heredem: de alijs tribꝰ soluanē legata vnicuiq̄ plꝰ vel minꝰ sm q̄ testatoꝛ voluit. Et si plus sit legatū q̄ sint vires patrimonij. id ante oīa deducitur ꝛ postea falcidia detrahiē. vnde solet dici. Tūc defalcabis cuꝫ p legata grauaris. glo. in. c. raynuncius. de testa.

Si cui plus ✠ p legē falcidiā licuerit legeē.

Si alicui plus q̄ licuerit legeē. Et dubitari iuste possit vtrū lex falcidia locum sit habitura. vl̄ ne. subueniꝛ p̄toꝛ heredi: vt ei legatariꝰ satisdet. id est caueat. q̄ si apparuerit eum amplius legatoꝝ nomine cepisse. q̄ ex lege falcidia capere licebit: quāti ea res est. tatā pecuniā sibi reddat. dolus q̄ malus ab eo abfuturꝰ sit. Hoc ē si sciens legatum indebituꝫ accepit: vel dolo suo res interierit: etiā ex doli clausula que in ista stipulatiōe supꝛadicta ꝓtineē tenebiē. Et si ponat exceptionem de rei interitu: poterit ipe repelli replicatiōe. q̄ dolo eius factuꝫ est. Et hec cautio que ꝓpter. l. fal. interponiē. fideiussoꝝ habet p̄stationem.

Liber xxxvi et xii huius

Ad senatusc̄ōsultū trebellianū. ꝛ pegasianū.

Explicito tractatu qui ad fideiuſ. ſingularū ptinet rerum'q ti. de le. j. vſq; huc. Nunc trāſeam⁹ ad fideiuſ. vniuerſalia q ad interpretationē ſenatuſcōſulti trebelliani. factuz ē em̄ ſenatuſcōſultū tpibus Heronis. viij. kal'. ſeptembres Aneo ſeneca. q trebellio maximo cōſulibus. in q̄ diſponiť q ipe heres inſtitut⁹ grauari poſſit p fideicōmiſſum vt reſtituat totā hereditatē vel ptem eius Sed de his detra here p̄ quartā que trebellianica appellať. Et p rata illius quarte p̄ agere q cōueniri cōtra debitores q a creditorib⁹ hereditarijs. Et differt ī hoc iſta q̄rta a quarta falcidica: qz falcidica reſecat ſupflua legata pticularia vſq; ad dodrantē. Sed trebellianum reſecat fideiuſ. vniuerſalē. Et hodie ceſſat ſenatuſcōſultū pegaſianū. q in locū eius poſitū ē trebellianū. cuius vigore heres rogatus reſtituere hereditatē p̄ retinere quartam. vel etiā ſolutam repetere: q p ea p̄ agere q cōueniri. Et dicunť fideicōmiſſa ideo qz olim nemo inuitus cogebať p̄ſtare id de quo rogatus erat. Quib⁹ em̄ non poterāt hereditatē vel legata relinquere. Si relinquebant. cōmittebant teſtatores fidei eoz qui cape ex teſtamento poterant vt alijs reſtituerent. q ideo fideicōmiſſa appellata ſunt: qz nullo vinculo iuris. ſed tm̄ pudore eoz qui rogabanť cōtinebanť. Hodie autē in iuris neceſſitatē deductum ē vt heres talť rogat⁹. inſtāte fideicōmiſſario etiā ſi nolit inuit⁹ cōpelliť ad ad eundā hereditatē q reſtituendā eandē ei p q̄ rogatus ē. retēta tm̄ ſibi quarta trebell'. vnde ſolet dici. Tūc trebellabis cum reddere cūcta grauaris. glo. in dic. c. raynūcius. de teſta.

Qñ dies legatorū vel fideicōmiſſorū cedit.

Verbū cedere duas habet ſignificationes. Aliq̄n em̄ exponiť. id ē inci pere deberi. ſ. de v. ſig. l. cedere. Aliq̄n cedere dr quantū ad trāſmiſſionē vt. C. de ca. toll'. p totū. Pro hui⁹ pleniori noticia ſciēdū. quedā pure. id ē ſine diei vel cōdicionis appoſitione relinqui. quedā ſub cōdicione. Et ſi q̄dem purū fuerit legatū: cedit eius dies a morte teſtatoris ſcz quantū ad tranſmiſſionē non q̄tum ad hoc vt debeanť aut peti poſſint. C. de ca. tol. §. cum igiť. Et in ſeruitutib⁹ pſonalib⁹ vt ſunt vſusfruct⁹. vſus. habitatio nō cedit dies ante aditā hereditatē. q ſi pure ſint relicte. nec q̄ ad petitionem nec quo ad tranſmiſſionē ſi decedat legatari⁹. Idē in alijs fuitutib⁹ q in quibuſdā alijs caſib⁹ no. C. de ca. toll'. §. in nouiſſimo. q. ſ. e. l. ſi habitatio. Hereditate vero adita cedit dies quo ad petitionē. nō quo ad tranſmiſſionē. cū nō trāſeant ad heredes dic. §. in nouiſſimo. q inſti. de vſufruc. §. finiť. niſi ſint relicte ticio q heredi. C. de vſufruc. l. cum antiq̄tas. Cetera vo legata cedūt a morte teſtatoris quo ad trāſmiſſionē licz non poſſint peti niſi ea adita. Itē ſi ſunt relicte ex die certo vel incerto. vel ſub q̄dicione. non cedit añ diē. l. ij. ſ. e. q ſupra q̄n dies vſu. le. ce. l. j. §. fi. Sz cetera legata ex die certo cedūt. vt. C. de ca. toll'. §. cū igiť. q ſic p̄ſtat q̄ ſupra diximus duob⁹ modis diē cedere vt etiā no. dic. l. vna. C. de ca. toll'.

Vt legatorū ſeu fideicōmiſſorū ſeruādorū cā caueať.

Hec rubrica in codice cumulať cū illa vt in poſſeſſionē legator q̄ē. que ē. ſ. pr. Oportet igiť ſatisdare noie legator: vt q̄bus teſtator dari legata

fierive voluit:ijsdem legatarijs vt dē vel fiat.doluſq; mal⁹ abfuturus ſit Et ꝓ hoc cogit̄ heres ſemp ſatiſdare cuiuſcūq; ſit dignitatis vel quarum cūq; facultatū.Fall.hoc ī caſib⁹.ꝑmo in fiſco.ſcđo in legato repetito.ter⁊tio ſi teſtator vetuit.quarto qñ offert̄ cognitio.ꝛ dicit heres hodie conſtat hodie agam⁹.quinto qñ calūnioſe petit̄.qz ꝓſtat fideicōmiſſum nō deberi vel ꝓſtat repupiatū fideicōmiſſum.vel hereditatē non aditā.Jtē liber ite ſtatoris nō ſatiſdant.niſi teſtator p̄cepit.l.iubem⁹.§.j.C.ad trebel.Et nō ſolū legatarijs ſatiſdari oportet.ſz etiā ſucceſſoribꝫ eoꝝ ꝛ ꝓcuratoribꝫ Et nō ſolū heredes cauēt.ſz etiā ſucceſſores eorūdē.ff.e.l.j.§.nō ſolū Eſt aūt ſatiſdatio p̄ſtāda demū adita hereditate:vel agnita bonoꝝ poſſeſſione.

Ut in poſſeſſione legatorū vel fideicōmiſſorum.

Supra ti.pri.ꝓpoſita ē q̄dā ſatiſdatio vel cautio fideiuſſoria quā p̄ſta re debet heres legatarijs vel fideiuſ.de ſoluēdis legatis vel fideiuſ.q; ſi heres eādē cautionē p̄ſtare recuſauerit:ꝛ nō vti iure cautū ē ſatiſdederit mittit̄ legatari⁹ vel fideicōmiſſari⁹ in poſſeſſionē bonoꝝ.cā legatoꝝ vel fi deicōmiſſorū.de q̄ miſſiōe tractat ħ ti. Nō tñ ex tali m ſſiōe dñs eſſe inci⁊pit:nec tā poſſeſſio rerū ei.q; cuſtodia dat̄.Mittitur ꝙ ſolū cā cuſtodiendi Hoc ius hz expellēdi heredē:ſed ſimul cū eo poſſidere iubet̄: vt ſaltē te⁊dio ꝓpetue cuſtodie.extoꝛqueat ab herede cautionē. Eſt tñ alia poſſeſſio heredis:alia legatarij.heres em̄ vere poſſidet ꝛ vſucapit. Sed legatari⁹ oſt in poſſeſſione iuris pignoris.ff.herede.l.ij.in p̄n.

Liber XXXVII et XIII huius

De bonorum poſſeſſionibus.

Bonoꝝ poſſeſſio ē ius ꝓſequendi retinendiq; patrimonij ſiue rei que cuiuſq; cū is moꝛit̄ fuit Et dicūt̄ bona.vniuerſitatis cuiuſq; ſucceſſio q̄ ſuccedit̄ in ius moꝛtui.ſuſcipit̄q; eius rei cōmoduꝫ ꝛ incōmodū.Jtā ſiue ſoluēda ſint bona.ſiue non ſint.ſiue damnū habeāt ſi ue lucrū.ſiue in coꝛporibꝫ ſint ſiue in actionibꝫ:in hoc loco ꝓprie bona ap pellant̄.Et in oībus habent̄ bonoꝝ poſſeſſores vice heredū . nō autē ſunt veri heredes vnde nō habēt petitionē hereditatis directā .ſed bonoꝝ poſ ſeſſionē.Et inducte fuerūt bonoꝝ poſſ.a p̄toꝛe.emēdandi.ſupplēdi.ꝛ co⁊adiuuandi iuriſciuilis gr̄a.Et cōpetunt tam ex teſtamēto . q̄ ab inteſtato p̄toꝛ em̄ cum videret .multos a iure ciuili excluſos.ſecutus naturalē equi tatem eiſdem ſucceſſionē pollicitus ē:non tamen fecit eos heredes : quia id non potuit.cum hereditas iuris ciuilis ſit vocabulu n : ſed ꝓinde con⁊ceſſit eis bo.poſſ.ac ſi heredes a iure ciuili fuiſſent :ꝛ conſtituūtur loco he redum.vocant̄q; bonoꝝ poſſeſſoꝛes . Et ſunt bonoꝝ poſſeſſiones ex teſtamento due. Una contra tabulas:alia ſm̄ tabulas .Ab inteſtato vero erant olim octo:hodie vero tm̄ ſex ſunt bonoꝝ poſſeſſiones ordinarie.ꝛ ſeptima extraordinaria que locū habet vt ex legibus nouis bonoꝝ poſ ſeſſio detur.de q̄bus plene inſti.e.§.q̄s autem p̄toꝛ. vſq; ad.§.cū igit̄.

Si tabule teſtamenti extabunt.

Hic ti. differt ab illo. ff. si tab. test. nulle extiterint. qz hic dicit extabunt ibi nulle extiterit. Et ē hic ti. cōmunis bonorū possess. fm ⁊ cōtra tab. Superior vero generalis oīm bonorum possessionū. Et sunt cōia vtriusq; fm tab. ⁊ cōtra tab. ꝑmo in eo qz vtraq; cōpetit capacibus: nō capacib⁹: non ff. de cōtra. tab. l. iij. §. liberi. Secūda quia vtraq; cōpetit ex eisdē tabulis id ē eius q̄ potuit testari. ff. de secū. tab. l. j. §. exigit. Tertio qz ex quacunq; materia scripta sit vtraq; cōpetit. ff. de secū. tab. l. j. in ꝑn. Quarto qz vtraq; cōpetit tam ex testamēto scripto. q̄ non scripto. Sz tūc dz fm nuncupationē. vel ꝓtra nūcupationē. vt. C. de secū. tab. l. j. Quinto qz cōpetunt ⁊ danē q̄ tabule sunt tpe mortis licz postea intereant. ff. de fm tab. l. j. §. sufficit. In multis autē differūt vt. ff. de cōtra. tab. l. illud. §. ad testamenta. Et in multis alijs cōueniunt ⁊ differūt vt patebit. ff. in specialib⁹ ti. de fm ⁊ contra tab.

De bonorū possessione infanti. furioso. muto. surdo: ceco competenti.

Quinq; psonas exprimit hic ti. admittedas ad bonoꝝ possessiones. de ꝑmis duab⁹ tractat lex ꝑma. ⁊ pcipue supra ti. ij. l. nō ē ambigendū: vbi specialiter de furioso. de infante aūt specialiter tractat lex seruus. ff. ti. ij. Alij vero tres mut⁹. surdus. cecus. pcedunt iure cōmuni in petenda bonorū possessione. ⁊ in die cedenda. ff. e. l. ij.

De bonorū possessione ꝓtra tabulas.

Liberis ꝑteritis. id ē non institutis vt oporteat ꝑtor bonoꝝ possessionē ꝓtra tab. testamēti paterni ꝓcedit. ꝑnt em petere bonoꝝ possessionē in rebus paternis. nō obstāte q̄ pater in testamēto suo nullā de eis fecerit mētionē. Et debem⁹ accipe hoc loco liberos nō solū naturales ⁊ legittimos: sz etiā adoptiuos. si neq; instituti neq; exheredati sunt rite ꝑnt ꝓtra tabularе. Et vocanē ad bonoꝝ possessionē ꝓtra tabulas. eo iure ⁊ ordine. q̄ vocanē ad successionē iure ciuili. Et ptinet hec clausula etiaz ad posthumos ꝑteritos Si aūt liberi sint exheredati: ⁊ sorte min⁹ legittime nō hnt hanc bonoꝝ pos. ꝑ tab. sz in ipor arbitrio ē instituere inofficiosi q̄relā si velint.

De legatis ꝑstādis cōtra tabulas bonorū possessione petita

Hic ti. eq̄tatē quādā hz naturalez ⁊ aliq̄d nouū: vt hi q̄ iudiciū pris. id ē vltimā voluntatez rescindūt p bonoꝝ pos. contra tabulas petitam: iuxta eius voluntatē saltem legata ⁊ fideicōmissa q̄busdaz psonis ꝑstaret: hoc ē liberis. ⁊ parentibus ipius testatoris: ⁊ vxorib⁹ nurubusq; dotis noīe legatū. Generaliter aūt pentes ⁊ liberos ꝓtor excipit: nec gradus liberorū parētūve enumerauit: ergo in infinitū eis ꝑstabit. Quisquis igit ex liberis parentibusve fuerit ad legati petitionē admittet. nō obstante irritatione testamenti p bonoꝝ pos. ꝓtra tabulas factam.

De collatione bonorum.

Collatio bonorū dicitur quasi cōmunicatio quasi in cōmune lacio. Haz qō erat ꝓpriū. ⁊ cōferē. cōioni subiciē. Et habet hic ti. manifestā equitatē

cum eñ ꝓtor ad bonoꝝ poſſeſſionē cōtra tab. emācipatos admittat. parti cipeſq; efficiat cū his qui ſunt in ptāte. bonoꝝ paternoꝝ: ꝓſequens eē credidit. vt ſua quoq; bona in mediū cōferanť. qui appetunt paterna. Inter eos ergo dabiť collatio. quib⁹ bonoꝝ poſſeſſio data ē. Et fit collatio cū tali diſtinctione. Mā aut ſunt heredes aſcēdentes. ⁊ tunc ſiue iſi ſuccedāt liberis eorū emācipatis. vel in ptāte ꝓſtitutis: non tenenť inter ſe inuicem aliqua bona cōferre. Et idem p oīa in collateralib⁹. ⁊ extraneis heredibus. qui ſiliter non aſtringūť ſibi inuicē cōferre: ſiue tales ꝓſone ſuccedāt ex teſtamēto. ſiue ab inteſtato. q; hoc non repiť aliquo iure cautū. Sic ergo titul⁹ ille nō habet locū in ſupraſcriptis ꝓſonis. ſed in ſolis heredibus deſcendentib⁹. qui liberi appellāť. inter quos ita diſtinguiť. aut ſoli emācipati ſuccedūt patri vel auo. ⁊ tūc ſola ꝓfecticia tenenť ꝓferre ſibi inuicē vt ꝓbāť in. l. vt liberis. C. de colla. Aut ſuccedūt cum collateralib⁹ vel extraneis. ⁊ idem qđ ſupra. Aut ſuccedūt cū alijs exiſtentib⁹ in ptāte. ⁊ tūc emācipati cōferūt. ſuis in ptāte cōſtitutis ſola ꝓfecticia: ⁊ ecōtra ſui emācipatis. Et ſic ē equalitas inter eos in modo collationis. de hoc in auť. ex ſtamento. C. de coll'. niſi teſtator aliud diſpoſuerit vt ibi.

De collatione dotis.

Licz pater faciens filio donationē tanq; bene merito: hoc erꝑſſo vt cōmuniter fit in inſtrumentis donationū: non teneať filiꝰ iſtam donationem ꝓferre: cum talis donatio dicať peculiuz aduenticiū. potiꝰ q; ꝓfecticiū vt no. glo. in auť. vnde ſi parēs. C. de inoffi. teſta. Tamē vbi pater tradit liberis ex aliqua cauſa ꝓpter quā cogiť filio donare. puta ex cauſa dotis vl' donationis ꝓpter nuptias vt in. l. fi. C. de do. ꝓmiſ. ⁊ in. l. qui liberos. ⁊ de ritu nup. ⁊ tunc talis donatio debet ꝓferri vt. ſ. to. ti. ⁊. l. filie. ⁊. l. illā C. de dona. Et eſt ratio: q; cū pater det ex iuris neceſſitate. videť velle q; ꝓferať. ⁊ etiā q; hec donatio q̄riť filio in vita p̄ris ideoq; cōferenda eſt vt ꝓbāť. l. pomponiꝰ philadelphus. ff. fa. her. Et ſic ſozores maritate ⁊ dotate que volūt venire ad ſucceſſionē hereditatis paterne ſimul cū fratribus teneť dotes ſuas cōferre. ⁊ eodez mō frater alteri fratri donationē ꝓpter nuptias quā pater ei ꝓtulit qñ ipe vxorem duxit.

De ventre in poſſeſſionē mittendo.

Sicuti liberoꝝ eoꝝ qui iam in rebus humanis ſunt curam p̄tor habuit dando eis carboniană. ⁊ cōtra tabulas. ⁊ ceteras poſſeſſiones. Ita etiam eos q̄ nōdū nati ſunt. ꝓpter ſpem naſcēdi. nō neglexit. Nam ⁊ hac parte edicti eos intuitus ē: dū ventrē mittit in poſſeſſionez vice ⁊ loco bonorum poſſeſſionis ꝓra tabulas. Oportet ergo oīmodo mulierē eſſe ꝑgnantē ad hoc vt deť ei hec poſſ. bo. Nec ſufficit ſe dicere ꝑgnātē vt ſibi cōpetat hoc edictū Quare nec tenet datio bonoꝝ poſſeſſiōis niſi vere ꝑgnans fuerit: ⁊ mortis tpe. ⁊ eo tpe quo ſe mitti in poſſeſſionem petit.

De cōiungendis cū emācipato liberis eius.

Per legē antiquā. xij. tab. ſolū ſui ſuccedunt vt inſti. ō here. ab inteſ. ℌ

primo.ꝛ sunt sui. etiã nepotes in ptãte retẽti.si pater eorũ est emãcipat⁹ vt insti.de here.qua ꝛ diff.§.sui.¶Per ptorẽ autez etiã emancipat⁹ ac si in ptãte pmansisset.vt supza de bo.poss.ptra tab.l.j.§.vocanẽ.¶Hanc discor= diam sedat hic ptor:vt ptem quã erat habitur⁹ emãcipatus si in ptãte ste tisset:diuidat cum suis filijs.vt ipe dimidiũ:illi aliud dimidiũ habeãt.et eis solũ cõferat:nõ alijs fratrib⁹.ideo ꝺz ille titul⁹ piungere emãcipatos cum eoꝝ liberis.Sz ad hoc ꝙ fiat hec piunctio mlta sunt necessaria.¶Pri mo vt pater sit emãcipatus.alias ipse solus succederet iure cõmuni vt.ſ. e.l.j.in ꝓn.Scõo ꝙ liberi eius sint in familia.id est in ptãte aui tẽpore q̃ is moziẽ.Tertio ꝙ hi nepotes sint naturales ꝛ legittimi:nõ legittimi tm̃ id ẽ adoptiui.vt.ſ.e.l.si quis.Quarto ꝙ hereditas ptineat ad eos scilz nepotes ꝛ filiũ.scz ꝙ filius ꝓteritus sit.ꝛ illi instituti.vl ecõtra.vl omnes ꝓteriti.ꝛ alius institutus.vl prozsus intestat⁹ decessit.Quinto ꝙ suo noĩe ptineat.alias secus.ſ.e.si nepos.Sexto ꝙ hereditas sit paterni generis vt aui paterni.vel ꝙ ꝓteritio ꝓ exheredatiõe habeaẽ.§ de ptra.tab.l.il= lud.§.ad testamẽta Septimo ꝙ nõ sint exheredati filius ꝛ nepos.qz tunc in ptra.tab.nõ iungerenẽ.qz oĩno eis denegaẽ suo ꝛ alieno iure.Octauo ꝙ emãcipatus non sit in adoptionez datus.¶Nam tunc non fit ei iunctio. qz nec habet ptra tab.nisi sit institutus ꝛ alius cõmittat edictũ vt supza ꝺ ptra.tab.l.non putauit.§.in adoptionẽ.Sed hoc edictum hodie locũ nõ hz.qz sublata est differẽtia patrie potestatis vt in auẽ.de here.ab intes.§. j.collˀ.ix.¶An sol⁹ filiꝰ hodie succedit siue su⁹ vl emãcipat⁹.ꝛ nõ nepos.

De carboniano edicto.

¶Hoc edictũ inuẽtũ est a carbone ptore.ꝛ ab eo denominatũ.sicut publi ciana a publicio insti.de acc.§.alie.Et habet locum hoc edictũ qñ alicui fi lio non instituto vel exheredato.sed ꝓterito.cõtrouersia fit a possidẽte bo na paterna.an inter liberos sit cõnumerãdus.Et ita de statu eius.id ẽ fi liatione.simul ꝛ de bonis agiẽ.Si tunc talis ẽ impubes causa cognita ꝓ inde possessio corporalis rerũ hereditariaꝝ sibi daẽ.ac si nulla de ea re cõ trauersio eẽt:ꝛ iudiciũ in tẽpus pubertatis.causa cognita.differẽ.Et ha bet hoc edictũ locum tam in masculis ꝙ feminis ex virili sexu descenden= tibus.oñes eñ comodũ carboniani habent.Et generaliter his competit carbonianũ.q̃bus ꝛ ptra tab.bo.poss.¶His vero q̃ repelluntẽ a cõtra.tab. bo.possessione.nõ cõpetit.Et vertiẽ causę cognitio ĩ eo.vt si manifesta ca lũnia appareret eoꝝ q̃ infantibus bonoꝝ possessionẽ peterent.non dareẽ bonoꝝ possessio sũmatim.Ergo cum petiẽ ex carboniano edicto bonorum possessio debet ꝓtor cognoscere.ꝛ si q̃dem absolutam causam inuenerit.id est sine dubitatiõe:euidenterq̃ ꝓbetur filiũ non eẽ:quod duob⁹modis ꝓ bari ꝑt vt ẽ ter.in.l.filiuz.supza de his q̃ sunt sui vl ali.iur.negare debet ei bonoꝝ possessionẽ carboniani.Si vero ambiguã causam.hoc ẽ vel mo= dicũ ꝓ puero faciẽtẽ vt non videaẽ filius euideter nõ esse.dabit ei carbo= nianã bonoꝝ possessionẽ.Due ergo causę sunt de quibus ꝓtor cognoscet. Una dãde carboniane possessiõis:q̃ hz cõmodũ illud.vt pinde ac si nullã ptrouersiã pateret impubes possessionẽ bonoꝝ accipiet.Alia ẽ causę co= gnitio vtꝝ debeat differri in tps pubertatꝭ cognitio.an ꝓsentari possessio.

Liber xxxvii

De bonorū possessionib⁹ fm tabulas.

Jurisc̄sultus secut⁹ ordinē bonor̄ pos. Primo supra tractauit d̄ ptra. tab. qz ista prius deferr̄ q̄ fm tab. vt d̄ ri. pr. l. ideoq;. Et nūc dicendum de fm tab. qz ista posterior ē. Sz imperator. C. e. ti. aliam habuit ꝓsideratiōez ꝑmittendo fm tab. tanq̄ dignior̄. qz magis nititur ex volūtate defuncti. Et debemus accipe tabulas testamenti omnē figurā materie Sive igitur tabule sint lignee. sive cuiuscūq; alteri⁹ materie. sive charte. sive mēbra ne. sive corū alicui⁹ alialis. tabule recte dicunt. Non tū curam⁹ hic oēs tabulas sed supmas. id ē eas q̄ nouissime facte sunt. Sufficit autez extare tabulas etiā si non ꝓferant. si certuz sit eas extare. Si aūt apud furē sunt vel apud eū apud quē deposite sunt. dubitari nō oportet. admitti posse bo nor̄ possessionem. Nec em̄ opus ē apiri eas vt bonor̄ possessio fm tab. co gnoscat. Et ē sequut⁹ ꝓtor ordinē equissimū: voluit em̄ primo ad liberos bonor̄ possessionē ꝓtra tabulas ꝓtinere. Dō si hoc occupatū nō fuerit. tu dicū defuncti sequendū ē. Expectādi igit liberi erūt q̄diu bonor̄ posses sionē petere p̄nt. Dō si tps fuerit finitū. vel aī decesserit vl repudiauerit vel ius petendi bonor̄ pos. amiserit. tūc reuertitur bono. pos. ad scriptos heredes. z p qua q̄sq; pte heres scriptus ē: p ea accipiat bonor̄ possessio nē. Sic tū vt si nō fit q̄ ei ꝓcurrat. habeat sol⁹ bonor̄ possessionē.

Si a parēte q̄s manumissus fuerit.

Manumissus hoc titulo impropꝛie p emācipato ponit. Seruus em̄ dr manumitti. fili⁹ aūt emācipari. vt. C. q̄n actio de pec. ē an. l. j. Quia autē supra de bono. pos. ptra. tab. q̄ datur liberis cōtra testamentū parentū vt ibi dictū ē. Nūc ecōtra de ea possessione q̄ parentib⁹ ptra testamentū libe rorū dar̄. licz hec non sit ita fauorabilis sicut alia. q̄ recto ordine nature li beris debeat. nō aūt ecōtra vt. ſ. vnde lib. l. scripto. in fi. Et caute dicit in hoc ti. ptra testamentū emancipati. Nā ille q̄ ē in ptāte non poterat olim habere heredē etiā parētē nisi haberet castrēse peculiū z faceret testamē tum z adiret hereditas. z tunc cessat ptra. tab. z q̄rela. vt. C. de inoff. tes. l. fi. Siliter etiā in q̄si castrēsi potuit. p. l. nam z si parentib⁹ supra de in offi. tes. z dic. l. fi. Modie aūt in q̄si castrensi videt q̄ habeat locū querela. z ptra. tab. vt. C. de epi. z cle. aud. pharyteros. Si autē non adiret heredi tas: pater oīa occupet iure peculij vt. ſ. de cas. pe. l. ij. Sicut ergo pater ptereundo filiū suū in testamēto: patit ptra tab. bono. pos. filio adiudica ri etiā emācipato: ita z filius etiā emancipat⁹ patrē pteriens. eundē exitū cōtra tab. testamēti sui patiet. Nisi parens pecuniā acceperit vt filiū emā ciparet. vel postea filius in eum quātū satis est cōtulit. ne iudicia eius in quietet. Vel nisi filius militare cepit. milicia vel armata vel inermi. ſ. e. l. j. §. si parens.

De bonorū possessionib⁹ ex testamēto militis.

Quia q̄daz specialia seruāt in bono. pos. fm tab. ex testamēto milit: q̄ in testamēto pagani locū nō hūt. ideo de hac dr. Non ē aūt dubium quin voluntates eoꝝ rate eē debeāt. qui in hostili loco. id ē expeditiōe vel pro cinctu supꝛema iudicia quoquo modo ordinassent: ibidemq; diem suum

obijssent. Omnes ergo q̄ eius sunt cōdicionis: vt iure militari testari non possint. q; forte milites non sunt: si tamē in hostili loco dep̄hendant. ⁊ illic decedant: quoquo modo velint. ⁊ quoquo modo possint testabunt. siue p̄ses sit p̄uincie. siue legatus. siue q̄s alius q̄ iure militari testari non p̄t Jtē nauarchos. id ē p̄nceps nauis. ⁊ trierarchos classiū. id ē. q̄ p̄sunt nauib⁹ triremib⁹. iure militari posse testari. nulla dubitatio est.

De iure patronatus.

Supra titulo scdo visuz ē quō patri ⁊ patrono q̄ dō vnū ē cōtra tab. testamenti bono. possessio dr. Hūc de oīi iure patronatus tractat. q̄ō in multis cōsistit. Primo eñ succedūt patroni ⁊ eorū liberi libertis ab intestato decedentib⁹ si liberos nullos reliquerit. Ex testamēto autez si libert⁹ habeat in bonis min⁹ q̄ centū aureos. excludit patronus penitus. Si habe at plus q̄ centuz. ⁊ instituat extraneū heredem: non p̄t patronus excludi q̄n habeat ad minus tertiā de bonis liberti vt insti. ō succ. liber. post p̄n. Scōm ius est vt patronus non vocetur in ius a liberto sine venia. vt. C. de in ius vo. l. ij. Tertiū vt libertus alat eū inopem. vt supra de lib. ag. l. si quis a liberis. §. solent. Quartum vt turpem actionez vel exceptionem contra eum non ꝓponat vt. ff. de ex. dol. l. apud celsum. §. aduersū. Quintum vt possit eum ingratum in seruitutez reuocare vt in auc. vt liber. de. ce. §. j. Sextum vbi patronū inuenerit faciat ei reuerentiā. supra de in ius vo. l. generaliter. vnde dr. Patrono debet honor. onus. vtilitasq;. Presenti p̄sit. defendat. alatur egenus. glo. in. c. nobis. de iure patro. Et hec iura multis modis tolluntur. quos ponit glo. insti. de succ. lib. §. cum vero maiores.

De obsequijs a liberis ⁊ libertis parentibus ⁊ patronis p̄standis.

Honori parētū ac patronoꝝ tm̄ tribuit: vt q̄uis p̄curatorē iudiciū accipiāt. tū nec actio de dolo. neq; iniuriarū in eos dat. Interdictū q̄z vñ vi non ē aduersus eos reddendū. Et tanta pietatis ratio etiā militib⁹ in parētes p̄stare debet: q; si filius etiā miles i patrē aliq; ꝑmisit: ꝓ modo delicti punēdus ē. Et si filius p̄rem aut m̄rem: q̄s venerari oportet: ꝓtumelijs afficit: vel i npias man⁹ eis infert: ꝓ mō delicti talis trāsgressa pietas punienda ē. Et indign⁹ ē militie iudicādus: q̄ p̄rem ⁊ m̄rem de aliq; maleficio accusauerit. q; filio ⁊ liberto. sp honesta ⁊ sctā p̄sona p̄ris ac patroni videri debet. Et etiā magistri vt dicit glo. in. l. liberto. ff. e. Jtē nec iusiurādū calūnie a patrono exigere p̄t ō de iureiur. l. si patron⁹. ⁊. l. iusiurandū.

Liber tricesimus octauus et vltimus huius

De opis libertorum.

Pere sunt diurnū officium. id ē officiū qđ quis exhibet alicui p
o diem scz artificialē. non naturalē. vt supra de ali. leg. l. ij. ⁊ ſ. ō
x. fig. l. ij. §. j. Aliquādo tamen opa ponīt p breuioris tpis offi
cio vt in salutādo vel assurgēdo ⁊ ſi. vt supra ō pdi. inde. l. si nō
fortem. §. libertus. Et cōsistit opa in actu. supra de op. ser. l. j. Et differt ḃ
ti. ab illo. qz ibi de opis fui. hic de liberti opis dicit. Et pollicet̄ pretor in
hoc edicto se daturū iudiciū in libertos ⁊ libertas sup opis prestādis. ad
hoc vt emeret atq; bonorare libertinas psonas. Qui ergo operas pstare
debet diurnas: non eo die pstare tenet̄ quo ꝑmisit. Nec illi q̄ ser horis añ
meridianis patus est seruire hodie: ⁊ alia die p alias ser horas: liberatio
eius diei contingit. quia opera non diuiditur. Et alie sunt ope diei hodi-
erne. alie crastine.

De bonis libertorum.

Hoc edictū a ꝓtore ꝓpositū ē. bonoris quē liberti patronis exhibere de
bēt moderādi gra. Nā vt seruius scribit añ soliti fuerūt patroni a liberti du
rissimas res exigere. scz ad remuneraudū tam grāde ⁊ inestimabile bene
ficiū quod in libertos conferet: cum ex fuitute in ciuitatē romanā pducū-
tur. Et q̄dem ꝑmus. ꝓtor rutilius edixit. se amplius non daturū patrono
q̄ opaꝝ ⁊ societatis actionē. videlicet si hoc pepigisset. vt nisi obsequium
ei pstaret libertus. i societatē admitteret patronus. vt quia dixit dñs ob
hoc te solum manumitto vt mecū cōtrahas societatē. talis autez societas
iure postea ꝓhibita fuit vt in. l. labeo. ſ. ti. ꝓi. posteriores autez ꝓtores
pollicebāt patronis certe ptis bo. poſſ. qđ ⁊ postea p impiales ꝓstitutōes
redactū ē in id ius. qđ habet̄ insti. ō succ. lib. ⁊ dic. ē ſ ō iur. pa. circa ꝑn.

De libertis vniuersitatum.

Municipibus id est vniuersitati plenum ius in bonis libertoꝝ liberta
rumq; deferet̄. hoc est illud ius quod etiam patrono. Possunt ergo oīno
petere bono. poſ. libertorū. ⁊ tēpora bono. possessionis petēde cedūt muni
cipibus exinde. id ē ab eo tpe. ex quo decernere de petēda potuerūt. id ē
eligere syndicum vel actorem.

De assignandis libertis.

Temporib⁹ claudij impatoris. velleio. rufo. ⁊ scapula cōsulibus. factū
est senatusc̄ōsultū ō assignatione libertoꝝ. quo cauet̄. q̄ patronus habēs
plures liberos in potestate. p̄t vni ex eis libertuꝫ assignare siue ex testamē
to. siue ab intestato. q̄ assignatio euanescit. si talis filius p ostea emācipat⁹
fuerit. ⁊ ille cui assignatio ē facta. sol⁹ succedit liberto. exclusis alijs etiaꝫ
in eod ē gradu cōstitutis. Est ergo assignatio q̄dam plegatio ⁊ p alijs libe
ris donatio. ⁊ p̄t fieri q̄cūq; volūtate. ⁊ q̄buscūq; verbis etiā nutu. ſ. e. l. j
§. assignare. ⁊ pure ⁊ sub ꝓdictiōe. ſ. e. l. assignare.

Si quid in fraudē patroni factū sit.

Libertus tenet̄ patrono suo relinquere ptem deb. tā iuxta distinctiōez

supra de iur.pa.traditā.Si ergo libertus dolo malo.siue testamēto facto siue ab intestato decedēs.aliqd fecerit q̄ min⁹ debita p⁹ bonoꝝ ad patro nū vel ei⁹ liberos pueniat:dꝫ patron⁹ actiōez q̄ appellaē fauiana. Et est ī factū actio.pſonal'.ꝛ ꝓpetua .q̄ daē soli patrono ad reuocādū ea q̄ libert⁹ in fraudē ei⁹ alienauit inter viuos vel vltima volūtate quo min⁹ patron⁹ habeat tertiaz vt.ī.e.l.j.§.j.ꝛ insti.de succ.lib.§.sed curā.de hac actione insti.de acc..§.Itē si quis in fraudē.

Si tabule testamenti nulle extabunt.

Postea q̄ ꝓtor loquut⁹ est de bono.possessionib⁹ ei⁹ q̄ testat⁹ est:trāsitū fecit ad intestatos:eū ordinē sequut⁹ quē ꝛ lex.xij.tab.secuta ē. Fuit eī ordinariū añ de iudicijs ꝛ voluntarib⁹ testantium:ꝛ deinde de successione ab intestato loqui.Sed successionē ab intestato in plures ptes diuisit:fecit eī gradus varios.id ē capita.primū liberoꝝ.scōm legittimoꝝ.tertiū cognatoꝝ.quartū viri ꝛ vxoris.Tūc aūt ab intestato p̄t cōpetere bonoꝝ possessio.Si neq; ſm tab.neq; ꝓtra tab.bo.pos.agnita sit.vel si repudiata est bono.pos.ex testamēto:tunc eī ab intestato bono.pos.eam incipit. Recte aūt ꝓtor a liberis iniciū fecit in successione ab intestato.vt sicut cōtra tab.ipis defert.ita ab intestato ipos vocet.

Unde liberi.

Quidā libri hñt hic ꝑpriū titulū.vnde liberi. Alij aūt nō hñt h titulū sed ponūt istam legem sub ti.pri.ſ.si tab.testa.tē. Et tractat hic titul⁹ ō ꝓmo ordine succedendi ab intestato:q̄ daē liberis descēdentib⁹ siue suis.siue emācipatis:q̄bus ordine nature parentū hereditas debeē. Nō autez ecōtra parentib⁹ liberoꝝ hereditas. Parētes eī quicqd acquirunt :ꝑsu munē naturali rōne.ꝛ cōi voto.liberis thesaurizare. Ecōtra aūt liberoꝝ bona.ad parētes nō recto ordine nature.ſz turbato ꝛ ex sola miseratione id ē pietate.in solaciū filij amissi ꝓcedunt.vt ſ de iur.do.l. in successione ꝛ de inoffi.testa.l.nā ꝛ si parentib⁹.vbi glo.dicit Bul. dixisse q̄ mort⁹ fuit fili⁹ suus. Ordine turbato succedis bulgare nato. Et p̄t hic subijci regula.vt q̄cūq; hñt ꝓtra tab.habeāt hāc bonoꝝ possessionez vt ſ ti. ꝓ.l.j §.recte.liberi ergo ī bonis miris.vel materne linee.non hñt hanc bono. pos.ita intelligiē q̄ ōr.C.de suis ꝛ le.here.l.vl.

Unde legittimi ꝛ vnde agnati.

Cōiunctio.ꝛ hoc titulo ponit expositiue.nā idē est legittim⁹ ꝛ agnat⁹. oēs eī agnati legittimi dicunt:q; lege.xij.tab.ad successionē vocantur. Et deferē hec bono.pos.p vnde legittimi.nō tm̄ masculis sed etiā femina bus.nec tm̄ ingenuis.verūetiam libertinis.Est ergo cōis pluribus.Maz ꝛ femine p̄t vl cōsanguineos vel agnatos hre. Deficientib⁹ igit liberis id ē suis heredibus:deuoluit hereditas scō ordine per hoc bono.pos.ad agnatos ꝓximos ex lege.xij.tab.qui sunt illi ex linea masculina descēdūt vel etiā ex adoptione.dūmodo sint in ꝓiori gradu.q̄dam tm̄ cōiuncti p fe

mininũ serum admittunt sicut legittimi: vt filij sororis germane vel vterine. ⁊ fratres emancipati. Item vterini ⁊ filij eor. C. de leg. here. l. pe. ⁊ vlt. Item q̃ ad hereditatẽ vocãt vel bono. pos. lege vel senatusco̅sul. tertul. vel orfi. habent hanc bono. pos. ff. l. ij. §. vl. ⁊. l. iij.

Unde cognati.

Hec bonorũ pos. dat pretactis p femininũ serũ legittime vel nõ legittime Et q̃ ex iure ciuili origine nõ h̃: ideo posteriori ⁊ tertio ordine ponitur. ⁊ eos inuitat qui iure ciuili ad successionẽ admitti non pñt. id ẽ cognatos Cognati aũt appellati sunt quasi ex vno nati. vel ab eodẽ orti. id ẽ pgeniti. ⁊ q̃ quasi cõe nascẽdi initium habuerunt. Et cõplectit hec bono. pos. sextum gradũ cognatorũ. ⁊ ex septimo duas psonas sc̃ filium ⁊ filiã sobrini ⁊ sobrine. Si itaq; liberi. id ẽ pmi ordinis heredes: ⁊ post illos agnati. id est fecũdi ordinis: minime supsunt q̃ venire possint ad successionẽ ab intestato: vocant p vnde cognati. id ẽ beneficio hui⁹ tituli attinẽtes ex linea primiori feminina. ⁊ agnati capite diminuti ⁊c. Hodie aũt agnati añ cognatos nullã habẽt prerogatiuã. Hec ẽ aliqua differẽtia agnatoꝝ ⁊ cognationis: dũmodo alias nullo defectu etatis vel morbi impediant: vt ĩ auct. de here. ab intest. §. ex his. coll. ix.

De successorio edicto.

Successoriũ edictũ ideo ppositũ ẽ. ne bona hereditaria vacua sine dño diuti⁹ iacerẽt: ⁊ creditorib⁹ lõgior mora fieret. bene igit̃ pretor putat pñti tuere tps his q̃bus bonor̃ possessionẽ detulit: ⁊ dare inter eos successoriũ edictũ Cum em̃ plures sunt species successionũ ⁊ ordines. ⁊ in vna quaq; specie sepe plures existent dispari gradu psone. Hic igit̃ actiões creditor̃ differant̃: sed haberẽt quos inuenirẽt: ⁊ ne facili ĩ possessionẽ defuncti mittant̃. ⁊ eo modo sibi cõsulerẽt: ideo petẽde bonor̃ possessionis certum tps pfiniuit Liberis itaq; ⁊ parẽtib⁹ tã naturalib⁹ q̃ adoptiuis ob sanguinis prerogatiuã in bonor̃ pos. petenda. anni spaciũ: ceteris aũt agnatis vel cognatis centũ dierũ dedit. Et si intra hoc tps aliq̃s bono. pos. non petierit eiusdẽ gradus psonis accrescit. partes aũt nõ petentiũ accrescũt petentibus. C. q̃ũ non pe. par. ite. acc. l. j. Si⁹ si null⁹ ei⁹ ordinis sit: deinceps ceteris bono. pos. pinde ex successorio edicto pollicet: ac si is q̃ pcedebat ex eo nõ eẽt numero. Et dies pfixi ad bonor̃ pos. debent eẽ vtiles. ⁊ absq; solẽnitate aliqua bonor̃ pos. coram iudice agnoscit. Et olim erat successoriũ edictũ solũ de ordine in ordinẽ. hodie aũt etiam de psona in psonã: ỏ gradu in gradu. ⁊ de capite ĩ caput. vt no. C. e. super rubro. ⁊ inst. de bono. pos. §. cum igitur.

De gradibus affinitatis.

Jurisco̅sultus cognatorũ gradus ⁊ affiniũ nosse debet: q; legib⁹ hereditates ⁊ tutele ad quẽq; primũ redire cõsueuerũt. Et ex lege publicorũ iudiciorũ. ptra affines ⁊ agnatos. nemo inuit⁹ testimoniũ dicere cogit̃. Hominem cognationis a greca voce dictũ videt̃. cynon. sic em̃ illi vocant quos

nos cognatos appellam⁹. Sunt aũt agnati oĩes cognati sz nõ ꝺuertitur Inter agnatos eĩ ⁊ cognatos hoc interest. qꝺ inter gen⁹ ⁊ speciẽ. Nam q̃ est agnatus. ⁊ cognatus ẽ. nõ aũt q̃ cognatus ẽ. agnatus etiã est. Vlteruz eĩ ciuile alterꝫ naturale nomẽ est Gradus aũt cognatiõis alij supiozis oz dinis sunt: alij inferiozis: alij ex trãsuerso. siue a latere. Supiozis ozdinis sunt parẽtes q̃ vsqꝫ ad tritauũ apud romanos ꝓpzio vocabulo appellanẽ Ulteriozes qz nõ hũt speciale nomen: maiozes nominanẽ Inferiozis ozdinis sunt liberi: q̃ vsqꝫ ad trinepotẽ ꝓpzia hũt vocabula: vltra hos posteriozes vocanẽ. Ex trãsuerso aũt siue a latere: fratres ⁊ sozozes sunt ⁊ ex his ꝓgeniti. Item patrui. amite. auũculi. ⁊ matertere. ⁊ eoꝝ liberi: q̃ cõputatio qualiter fieri debeat. tradiẽ insti. de gra. ⁊ in arbo⁹e cognationuz. De affinitate aũt ⁊ ei⁹ cõputatiõe ꝯduũ habes insti. de nup. §. affinitatis ⁊ peculiarẽ ea de re arboꝛis affinitatis q̃ ꝓseq̃re. vt ĩ. c. nõ oz. de ꝓsan. ⁊ affi.

Unde vir ⁊ vxor.

Deficiẽtib⁹ cognatis: ⁊ his q̃ inẽ cognatos vocanẽ: quarto ozdie vir et vxoꝛ sibi succedũt. ⁊ excludũt fiscũ. Ad hoc ergo req̃riẽ q̃ inter eos iustum matrimoniũ fuerit ꝓtractũ. qz si iniustũ fuerit matrimoniũ. nõ ꝺat eis bonoꝝ pos. sicut nec ex testamẽto vl̃ ab intestato ꝓ eos hereditas peti potest. Ut aũt hec bono. pos. locum habeat. oportet cẽ vxoꝛẽ mortis tpe. si eĩ di uoꝛciũ secutũ sit. hec succesio locũ non habet. Siliter repelliẽ mulier si nubat inter annũ luctus. C. de secũ. nup. l. j. in fi. Itẽ ꝓferunẽ vxoꝛi oẽs consanguinei viri. C. e. l. j. Item q̃dam alij qui sunt. C. de here. decu. per to. Item q̃ ex liberalitate imꝑiali veniunt. vt. C. si impe. libe. se. fine. he. decef. li. x. Alias eĩ ifi inuicem sibi succedũt excluso fisco. vt. C. e. l. j. ⁊ hoc iure veteri. iure aũt. est aliq̃d plus vt. C. e. aũt. ꝓterea.

De veteranoꝝ ⁊ militũ successione.

Bona militis intestati defuncti castrensia. fisco non vendicanẽ. si heres legittim⁹ vsqꝫ ad q̃ntum gradum. intra tẽpus statutũ possessionẽ acceperit. Miles damnatus de aliquo crimĩe militari. qualia multa sunt. ī. ꝺ re mili. per to. nihilomin⁹ testamentũ facere potest in bonis castrensib⁹ ⁊ iure militari. si sibi hoc ꝓcessum sit a ꝓncipe. eiusqꝫ bona ab intestato ad cognatos ꝓtinent. Secus si sunt paganica que fisco applicanẽ. C. e. l. ⁊ militi. Si autem punitus sit ex cõmuni crimĩe puta furto. homicidio ⁊c. oĩ casu fiscus succedit. Et est notandũ q̃ ꝓuilegium qꝺ habet miles vt testeꝰ qꝺ alias nõ poterit: nõ ꝺurat post missionẽ. vt insti. e. j. rñ. Sed secus in alijs ꝓuilegijs: Veteran⁹ aũt ꝺr nõ solũ legionari⁹. sz ⁊ omnis qui qualitercũqꝫ militauit ⁊ honeste ẽ a milicia absolut⁹. s̄ ꝺe exercitu. l. sed ⁊ milites. §. veteranus. ⁊ q̃ ꝓuilegia talis habeat habeẽ. C. de vete. ꝓ vo. no. C. qñ ꝓuo. non ẽ ne. l. veteran⁹. in glo.

Quibus non cõpetit bonoꝝ possessio.

A bonoꝝ possessione repelluntẽ qui amiserunt libertatẽ vel ciuitatẽ. petitur autẽ bonoꝝ possessio vt supza dixi. intra tẽpoza statuta. Si autem re-

pudiauerint vel tẽpore sint exclusi statim possunt admitti sequẽtes. Nec in cursu tẽporis bonorũ possessionis licz alicui ptẽdere ignorãtiã. si tamẽ potuit cõsulere peritiores. C. e. l. iuris. Item si pater dolo fecerit. ne testamentũ mutaret in quo filius suus est institut⁹ etiam emancipat⁹: vel si seruo instituto dñs dolo fecit ne testamẽtũ mutaret: actiones cõpetentes ex eodem testamento p adipiscẽda bona. pos. eis denegant. z ptinuat materia huius ti. s si quis aliquẽ tes. phi.

Ut ex legib⁹ senatusq; cõsultis bonorũ possessio detur.

Hec est bonor possessio septima extraordinaria: que optima rõne inducta dicit. vt insti. de bono. pos. §. septima. z habet locum aliquãdo ex testamẽto. aliquãdo ab intestato. vt patet in defuncto apud hostes q̃ lege cor. habet hereditatẽ vt supra de testa. l. l. cornelia. z. C. ꝺ cap. l. nec nos Itẽ mater alijs in testamento institutis filijs. postea in puerperio decessit. z si lium quẽ gestabat in utero pterijt: pmitur eñ hic filius institutus z habet bono. pos. fm tab. z hanc septimã extraordinariã. C. de inoffi. test. l. si mater: Dicit etiã extraordinaria q: ius non tribuit. vt Carbonia. que datur ventri. z que dat gratia agnoscẽde litis. vnde z dat sine cause cognitione. Qꝺ in ordinarijs. quia ius tribuit. ptrarium ẽ supra de bono. pos. l. iij. §. si causa. z. f. ti. pri. l. iij. §. in bonorum. Item alia edictalis que ex edicto ptoris mortui decernit. Alia decretalis que a viuo ptore decernit vel hodie. quia non est necessariũ eam decerni vel dari. Dicit iudicialis a iudicis pscntia. que in eius agnitiõe exigitur. supra de bono. pos. l. iij. §. a municipalib⁹. z insti. de bono. pos. §. vlt. z fm Azo. posset illud dici vnam esse bono. possess. edictalem. z eandem appellari decretalem z iudicialez. ex eo q; accipit efficaciam ex pscntia iudicis. nec est differẽtia inter decretum z decretalem. Ubicũq; ergo danda est bono. possess. ex aliqua noua lege datur ista extraor.

Quis ordo in bonorũ possessione seruet.

Ad bona defuncti itestati. vocãt pmo sui heredes Scꝺo legittimi. id ẽ agnati. Tertio proximi cognati. Deinde vir z vxor. sicut s si tab. test. nll'e. ex. l. j. z insti. de here. ab intes. §. admonendi. Intestati igit patris bona. possess. datur liberis. nõ tm̃ his qui in ptate parẽtis vsq; in mortis tps fuerunt: sed etiã emãcipatis. f. e. l. j. in fi. z. C. qui ad bo. pos. l. ij. z insti. de here. ab intes. §. emancipati.

De suis z legittimis heredibus.

Que sit successio ꝺ iure ptorio multis ti. hucusq; iurisc̃sult⁹ posuit. Sz qz pauca dictur⁹ erat de successiõe iuris ciuilis. isto istã postponit. tractat aũt ꝺ ti. de heredib⁹ q̃ veniũt ab intestato. Intestati aũt ppie appellãt. q̃ cũ potuerũt testm̃ facere. testati nõ sũt. vel fecerũt testm̃ sz nõ iure. Aut id qꝺ fecerãt ruptũ ẽ agnatiõe postera. vel arrogatiõe. Aut irritũ factũ ẽ vt p capi. di. testatoris. Aut si ex eo testamento nemo heres extitit. Aut p q̃relam vel cõtra tab. testamento rescisso. His eñ modis dicitur quis intestat⁹ vt ẽ tex. in. l. j. in pn̄. f. e. z insti. ꝺ here. ab intesta. in pn̄. z glo. in. l.

intestatus.ff.de ✗.sig. Qui autē dicanē sui habeē insti.de here.q̄.ꝛ dif. §.j. Et q̄ legittimi habeē insti.de legitt.ag.tu.§.j.et de leg.ag.succ.post p̄n. Isti ergo legittime successioni ita locus est .si nemo ex testamento succedit.ſ.de reg.iur.l.q̄ diu.

Ad senatusco̅sultū tertullianū.

Ex lege.xij.tab.mater a successiōe filij.ꝛ ecōtra.excludebaē: beneficio tamē p̄torīs postea sibi p vnde cognati succedebant.postea autez senatusco̅sulto tertuliano qō factū est tēporib⁹ diui Adriani. Mater ingenua habens tres filios liberos:libertina autē quattuor:ad eorū intestatorum tristem successionē admittebaē ad solaciū liberorū amissorū. Jure autē nouissimo.mater etiaz non habens nisi vnū filium ad successionē eius indistincte admittiē.agnatis exclusis. Hec debet eē deteriorīs cōdicionis ea q̄ raro peꝑit q̄ ea q̄ sepe. Sic etiaz ecōtra filius ꝛ nepos veniūt ad successionē matris ꝛ auie ab intestato ex senatusco̅sul.orficiano.qō orficio ꝛ rufo cōsulibus factū est. Et habet locū etiaz si filius vulgo sit q̄situs. id ē qui nō habet certum patrem. Nisi mater fuerit illustris.tūc em̄ tales cū legittimis ab intestato nō veniūt. Sec⁹ in naturalib⁹ ex licita ꝓsuetudine ꝓcreat⁹ vt C.ad orfi.l.pe.vñ ō. Succedit matri p filius orficianū. Inuidiaz poꝛtās ecōtra tertullianū glo.insti.ad orfi.circa p̄n.

Digestum Nouum
Liber xxxix et p̄im⁹ hui⁹
De noui op̄is nunciatione.

b

Oc edicto de op̄is noui nūciatione statuiē ꝛ p̄mittitur: vt siue iure siue iniuria opus nouū fieret: posit p denunciationē legittimaz inhiberi. Et est hoc edictū aduersus futura op̄a inductū .hoc est aduersus ea que nōdum facta sunt ne fiant. Nam si aliqō opus factum fuerit ꝛ cōpletum.qō fieri non debuit cessat hoc edictū de no.op.nun. Et erit trāseunduz ad interdictū qō vi aut clam.vl' aliud simile. Et dicitur opus nouū facere: qui aut edificādo de nouo. aut detrahendo aliquid ex veteri op̄e. p̄stinam faciē operis mutat. Et cōplectiē hoc edictū non oīa op̄a.sed ea sola que solo.id ē terre coniuncta sunt: quoꝝ edificatio vel demolicio videē opus nouū cōtinere. Cum b⁹ autem ex causis fiat hec nūciatio.habeē.ſ.l.j.§.nunciatio fit. Et que p̄sone nunciēt habeē.ſ.e.l.in p̄uinciali.§.fi.ꝛ.l.j.§.fi.ꝛ.l.se. Quibusq̄ p̄sonis nunciēt habeē.ſ.l.j.§.nunciam⁹ Et in q̄bus locis nunciatio fiat habetur ſ.l.de pupillo.§.nunciationē. Et quis effectus sit nunciationis.scz vt destruaē quicq̄d factum est post nunciationē vt.ſ.e.p̄etor.in p̄n.ꝛ plene de hoc toto ponit in.c.ij.de no.op.nun.

De damno infecto ⁊ de ſubgrũdis ⁊ ꝓtectis.

Damnũ infectũ eſt damnũ nõdum factum. ſed quod futurꝫ veremur. iõo cautionẽ deſideram⁹ interponi. Et tractat hic ti. qualiter aduerſus ꝑterita opa ruinã minãcia caueaẽ. ⁊ qr in ſubgrũdis plerũq; hec fiũt. ideo de his ſpecialiter dicit. Et eſt damnũ ⁊ dãnatio ab ademptiõe. id ẽ ablatiõe dictũ. Eſt em dãnũ quaſi diminutio patrimonij. ſ. l. iij. ℙrotectũ aũt vel ꝓtectus illud dr q; ita ꝓhibitur aut ꝓcitur vt nuſq; requieſceret. qualia ſunt meniana ⁊ ſubgrũda. id ẽ ſũmitates ædificiorꝫ ⁊ de hoc in. l. malum. §. j. de ✠. ſig. ⁊ in. l. ſi ✠o. §. ꝓtor. ſ. de his qui dete. vl eff. ⁊ in. l. ſi duo. §. videamus. ⁊. §. labeo. ſ. vti poſſ.

De aqua plũuia arcenda.

Quidã libr bñt rubricã de aqua. ⁊ aqua pluuia. arcẽda. ⁊ ita roygle⁹ rius ſcripſit. ſ. e. ſi ꝑus. in ꝑn. vbi tractaẽ de alia aqua q; pluuiali. qñ. q; bus. ⁊ a qbus ⁊ qualiẽ ſit ꝓcedenda habeẽ in ea. l. ſi ꝑus. vſq; in fi. ⁊ in. l. in ꝓcedendo. ⁊. l. in diẽ. Itẽ q; poſſint experiri hac actione aque pluuialis arcẽde. ⁊ ꝓtra qs ⁊ qõ ſit iudicis officiũ habeẽ. ſ. e. l. ſupra iter. §. caſſius. vſq; i fi. legis. Si igiẽ alicui aqua pluuia damnũ dabit. id ẽ dare poterit. auerteẽ aqua iſta. actiõe aq; pluuie arcende. Et dicimus aquã pluuiã que de celo cadit qñcunq; in hyeme vel eſtate. atq; humbre excreſcit ſiue per ſe hec aqua celeſtis nocere poſſit. ſiue cum alia mixta ſit.

De publicanis ⁊ vectigalibus.

Titulus hic prouidet aduerſus damna ⁊ illicitas extorſiones factas a publicanis. Sũt aũt publicani q; publico fruunt. id ẽ eo qõ publicus ẽ. vt eſt portus ⁊ ſalina. Nam inde nomẽ bñt ſiue fiſco vectigal pendant. id eſt tanq; ꝓcuratores colligãt. vel etiã tributũ iure ꝓprio. ⁊ ad ſuũ cõmodum ꝓſequunt. Et oẽs q; aliquid a fiſco vel aliqua ciuitate ꝓducũt. recte appellant publicani. Sz ẽ differẽtia inter vectigal ⁊ tributũ. Vectigal em ẽ q; ꝑſtat ex reb⁹ q; vehũtur. ⁊ inde nomẽ aſſumpſit. Et ẽ octaua porcio eius mercedis. q; vehit cuius noie eſt ꝑſtandũ. C. de vec. ⁊ cõmiſ. l. vniuerſi. et j. ex ꝑſtatione. Sz tributũ. ſiue annona. vel publica functio. ſiue pẽſitatio ꝑſtat rõne ſoli. ⁊ a poſſidentib⁹. ⁊ dr etiã cẽſus. vt no. C. ſine cenſu ⁊ reli. l. ij. ⁊ fi. ⁊. C. de anno. ⁊ tribu. l. j. ⁊. ij. ⁊. C. de exac. trib. l in fiſcalib⁹ Si itaq; publican⁹ aut ei⁹ familia vi aliquid ademerit: ſi id reſtitutũ non erit qñcunq; petente actore. infra annũ in duplũ. poſt annum vero in ſimplum actio datur. Qui autẽ vectigal nõ ſoluit ſed ſuppremit ⁊ occultat merces quarũ ẽ vectigal ꝑſtandũ: ſtatim fit cõmiſſio omniũ rerũ. id ẽ in penã res oẽs ſunt applicate fiſco. Nam ex fraudati vectigalis crimine tota m. rx fiſco cõmittit ⁊ in penã ſibi cedit. Et qõ cõmiſſum ẽ ſtatim deſinit eius eſſe qui crimen cõmiſit. Et cõperit etiam cõtra eius heredem cõmiſſi ꝓſecutio quã habet fiſcus. l. cõmiſſa. ⁊. l. fraudati. ſ. e.

De donationibus.

Digestum Nouum

Sicut ꝛ onũ tiũ volũtates diuerse sũt: ita ꝛ donatões inẽ se differũt Dat eñ aliq̃s qñ ꝛ ea mente vt statim velit accipiẽtis fieri. nec vllo casu ad se reuerti. ꝛ ꝓpter nullã aliã causam facit q̃ vt liberalitatẽ ꝛ munificẽtiã ex erceat donator. Et hec ꝓprie donatio appellaꝛ. de q̃ b. Et ista nihil aliud ẽ q̃ liberalitas q̃dam q̃ nullo iure cogẽre ꝓcediꝛ. vt in. l. donare. ſ. de reiur. Aliq̃n aliq̃s dat vt demũ tũc accipiẽtis fiat. cũ istud secutũ ẽ cuius intuitu donat. Et hec nõ ꝓprie donatio appellaꝛ. sed ẽ donatio sub ꝓdicõe vel modo. Aliq̃n q̃s ea mẽte dat vt statim fiat q̃dẽ accipiẽtis: ꝫ si qualuerit. vel tid ad se reuerti. hec etiã nõ ꝓprie dr donatio. Sꝫ appellaꝛ donatio q̃ sub ꝓdicione resoluiꝛ. Donatio aũt ꝓma. ista ꝓncipalis ẽ. ꝛ appellaꝛ inter viuos. eo qꝛ nullo mortis intuitu fit. Et ꝓficiꝛ cũ donator suã voluntatẽ sc̃pt̃ſ aut sine sc̃pt̃ſ. id ẽ nudo ꝓsensu manifestauerit. Et talis donatio semel facta nõ ꝑ faciliter. id ẽ sine cã reuocari insti. de dona. §. alie aũt. Et dr donatio a dono quasi doni datio. l. senat⁹. §. j. ſ. ti. ꝓpri.

De mortis causa donationib⁹ ꝛ capionibus.

Mortis causa donatio ẽ cum q̃s se habere mauult. q̃ eũ cui donat. magisq̃ eũ cui donat q̃ heredẽ suũ. Sic ꝛ apud homer. Telemachus donat pirrho Et in effectu dr mortis causa donatio q̃cũq̃ ĩ donatõe habeꝛ mẽtio. vel suspicio mortis. Et trib⁹ modis reuocaꝛ talis donatio. scz ꝑ bonaꝫ valitudinẽ supueniẽtẽ. ꝑ penitẽtiã donatoris. ꝛ si donatari⁹ suo donatori ꝑmoriaꝛ. Et talis donatio cã mortis eq̃paraꝛ legato. Jn q̃b⁹ autẽ differt a legato ponit glo. insti. de don. §. j. Mortis aũt cã capim⁹: nõ solũ cum q̃s sue mortis cã donet nobis. sꝫ etiã si ꝓpter alteri⁹ mortẽ id efficiat veluti si q̃s filio vel fratre moriẽte donet meuio. ea ꝓdicione si qualuerit is cui⁹ intuitu donaꝛ. reddaꝛ sibi res. si deceſſerit. maneat apud meuiũ. Maꝫ q̃dq̃ ꝓpter alterius mortẽ nobis obuenit. mortis causa capiꝛ. Et ꝑñt oẽs mortis causa capere q̃ legata accipere ꝑñt.

Liber XL et II huius

De manumissionibus.

D E libertatib⁹ tractatur⁹ iuriscosult⁹ ꝑmittit titulũ generalez de manumissionib⁹. Est aũt manumissio datio libertat̃ſ. Maꝫ q̃diu aliq̃s ĩ fuitute ẽ. manui. id ẽ ptãti aliene suppositꝰ est. hinc manumissus dr q̃ e manu. id ẽ ptãte dñi dimittiꝛ. liberaꝛ eñ seruꝰ manumissus a ptãte dñica. Sicut eñ ꝑ captiuitatẽ de iure gẽtiũ captiui manu capiebanꝛ ꝛ fiebãt fui hostiũ ac eo mõ seruitꝰ introducta fuit vt insti. de iur. p. §. serui. ꝛ ob hoc etiã mancipia dicti. quasi manucapta. vt ibi. Jta ꝛ manumissus diciꝛ libertꝰ q̃ olim seruus fuit. nunc autez ex manu. id est dñica potestate liberatus.

De manumissis vindicta.

Juriscõsultus post generalem materiã manumissionis incipit dicere ꝑ species de eadẽ. Multis aũt modis quis manumittiꝛ aliquando eñ ex sacris ꝓstitutionib⁹ ĩ sacrosanctis ecclesijs scz sub aspectu populi ꝛ antistiti

id est epi. ⁊ interuenīente quacūq; scriptura loco actoꝝ .C. de his q̄ in ec. ma. l. j. ⁊. ij. Aliquādo quis manumittit vindicta. id ē causa cognita cozā ptoze ob q̄ manumissio fit. Et ōz ideo vindicta fieri qz vinder q̄dā seruus vindelicoꝝ. qui pdidit filios bzuti cōsulis romani tractantes de intromit tendis filijs tarquinij et de pditione patrie. in remuneratione meriti co gnita iusticia ⁊ dignitate cause ita manumissus fuit vt in. l. ij. §. iniciuz. s de ozi. iur. ⁊ glo. insti. qui. ma. non pos. §. eadem. Sunt ⁊ alij modi manu mittendi. de quib⁹ insti. ō liber. §. multis aūt modis. ⁊. C. p qui. cau. ser. p pmio. ⁊. C. cōia de manumis. l. fi.

De manumissionibus que seruis ad vniuersitatem ptinentibus imponunt.

Omnia collegia licita. id est lege. vel senatusconsulto vl pstitutiōe appzo bata: habent ptātem manumittendi seruos suos. ⁊ eisdem manumissis et libertis effectis. iure patronat⁹ succedūt: legittimam quoq; eoꝝ vendica bunt hereditatē. ⁊ de hoc etiaz supza de liber. vniuer. l. j.

De manumissis testamento.

Qui testamēto liber eē iussus est ita demū sit liber. si testamētū valeat ⁊ ex eo adita sit hereditas. vel si quis omissa causa testamēti in fraudē ab intestato possideat hereditatē. Et si libertas datur testamēto pure: statim post q̄ adita fuerit hereditas cōpetit. etiā si ab vno ex heredib⁹ solū adita fuerit. Si aut̄ libertas data ē in diē. id ē ex die. aut sub pdicione: tūc cō petit libertas cum dies euenerit vel pdicio extiterit. Ad tēpus aūt liber tas dari nō pt. Et ōz hec libertas directa. qz directe vim ⁊ effectum capit ab ipo testatoze. Alia ē fideicō. de qua. ſ. ti. j.

De fideicōmissarijs libertatibus.

Libertas fideicōmissaria ē q̄ nō directe ex verbis testatoris cōpetit. sed qz testatoz fidei heredis sue cōmisit vt seruū vnuz vel plures post mortem suā libertate donaret: ⁊ erit talis seru⁹ libert⁹ heredis: non testatoris. et appellaē fideicōmissaria. qz fidei heredis cōmissa est. Et q̄bus verbis fiat habeē. insti. de sing. re. p fideicō. re. §. fi.

De ademptione libertatis.

Libertas aliq̄n lege adimiē. id ē semel data reuocaē. quod fit in fuo ō adulterio cum dīna cōmisso accusato. vt insti. de here. insti. §. seruū. Itē in seruo qui seruaē intra sexaginta dies ob q̄stionem adulterij vt. ſ. qui et a quibus. l. pſperit. ⁊. C. de adul. l. verba. Item in casu legis. lege fauia. et l. seruus. s de manu. ⁊ hoc ex pſona serui. Ex pſona etiam dñi q̄nq; pbi bet lex. ⁊ tūc idem. vt. ſ. qui. ⁊ a quib⁹. l. q̄situm. ⁊ s de manu. l. qui pene ⁊ tunc libertas ōz haberi p non data. aut pinde obseruaē ac si postea a te statoze adempta esset.

De statu liberis.

Digestum Nouum

Statu liber est qui statutā ꝛ destinatam in tēpus. vel in cōdicionē habet libertatē. fiunt autē statu liberi vel cōdicione exp̄essa: vt si sit relicta libertas. si nauis venerit ex asia. vel alia similis. fit aliquādo vi ipa cū creditoris fraudandi causa manumittunt: nam dum incertum est an creditor iure suo vtatur. interim statu liberi sunt: q̄ fraus cū effectu i lege eliastencia interuenit.

Qui sine manumissione ad libertatē pueniūt.

Licz manumissio datio sit libertatis. tamē q̄cq̄ cōtingit aliquem ad libertatē puenire sine manumissione ſz alias ex dispositione legis. vt cōtingit in suo: q̄ venditus ē ea cōdicione vt intra certū tp̄s manumitteretur. Nam si etiā venditor ꝛ emptor sine herede decesserint. nihilomin⁹ suo libertas cōperit. etiā si p̄us venditor voluntatē suā mutasset Itē ptingit in suo languēti: quē ob grauē infirmitatē dñs p̄ derelicto habuit. Item in eo q̄ necem dñi detexit. ꝛ ob hoc p̄miū libertatis p̄sequit̄: talis em̄ fit ozcinus libertus. id ē directo manumissus. vt insti. de sing. re. p̄ fideicō. re. § libertas. ꝛ in alijs casibus hoc ti. p̄tenis.

Qui ꝛ a quibus manumissi liberi non fiunt ꝛ ad legem eliastentiam.

Lege eliastencia non p̄t quis manumittere seruū in fraudē creditorum nisi sit testator: qui in defectū alior heredum. p̄t etiaz i p̄iudicium creditorum vnum ex suis suis cum libertate heredē instituere: cui⁹ nomīe bona defuncti vendant̄: ꝛ creditorib⁹ satis fiat: q̄ ita p̄missum est. vt bona defuncti non lacerent̄ p creditores: ꝛ iniuria afficiat̄ defunct⁹. Et ad hoc vt dicta libertas data in testamento dicat̄ tendere in p̄iudicium creditorū ꝛ nō valeat duo req̄rūt̄. fraus sc̄z ꝛ p̄sūlū. de q̄ insti. e. § in fraudem. Et olim minor viginti annis. nō poterat suo dare libertatē obstante lege eliastencia: nisi ex iustis ꝛ approbatis causis. Hodie aūt sufficit cōpleuisse decimū septimū annum. ꝛ attigisse decimū octauū vt quis possit seruis dare libertatem in vltima voluntate ꝛc.

De iure aureorū annulorū.

Qui ius aureorū annulor̄ impetrauit. habet̄ ꝛ reputat̄ vt ingenu⁹. et dr̄: ista. quasi ingenuitas. Olim em̄ liberti nō poterāt deferre annulos. nisi hoc a p̄ncipe impetrarēt: fuit em̄ delatio annulorū signū ingenuitatis ꝛ libertatis ꝛ ob hoc soli liberi dr̄es aureos deferebant annulos. Qui ergo liberti scientib⁹ ꝛ p̄sentiētib⁹ patronis ius annulor̄ impetrauerūt. habebant̄ p̄ ingenuis quo ad multa. primo vt habeat tutorem ingenuū. q̄ alias nō haberet. vt supra de excu. tu. l. cū ex oratiōe. Item quo ad honores. vt. C. ad. l. iul̄. mistel. l. j. Itē cōtrahit mr̄imonia cū nobilib⁹. vt ff de op. lib. l. iij. in p̄n. In multis aūt alijs reputat̄ vt liber⁹ de q̄b⁹ glo. in. l. pe. ff. e. Hodie aūt om̄es liberti de iure nouissimo sunt fere ingenui. vt in aut̄. vt liberti. de cetero aur. nō ege. an. § j. coll̄. v.

De natalibus restituendis.

Interdū etiam si serui nati sunt: expost facto nihilomin⁹ iuris interuentu ingenui fiūt. Nam si libertin⁹ a principe natalibus suis restitutus fuerit: id est ad ea iura in q̄bus inicio omnes homīes de iure naturali fuerūt: nō in q̄bus ipe libertus nasciť. seruus em̄ natus est: ⁊ ideo iuri naturali p̄ua tus est. p restitutionē autez p̄ncipis sup natalibus factis pinde habeť: ac si ingenuus natus eēt: nec patronus eius potest ad successionem venire. Et ob hoc impatores non solent aliquem facile natalib⁹ restituere nisi cō sentiente patrono: cui per hoc fit iniuria. Impetrato em̄ tali beneficio ius patroni adimitur.

De liberali causa.

Quibus modis p̄standa sit libertas: p multos ti. hactenus vidimus: nūc quomodo in libertate quis se defendat: quod fit per causaz liberalē. id est super libertate institutam. Siue quis in libertatez proclamat ex seruitute. Siue in seruitutem petatur ex libertate. puta quia dicit dominus aliquem qui se p libero gerit esse seruū suū. ⁊ petit eū sibi seruire ac etiaz fuicia p̄stare q̄ fui p̄stant dn̄is suis. vel ecōtra ipe seruus si ē in quasi possessione libertatis dicet q⁹ indebite ⁊ iniuste eum teneo p fuo ⁊ tanq⁹ fuū cum fuus nō sit sed liber. ⁊ ideo petit se pnunciari liberū. ⁊ mibi silentiū imponi neq⁹ eū amplius inq̄etari. vel si de facto mihi fuit. petit se eximi ō quasi possessione fuitutis. Et appellanť tales actiones pro liberali causa actiōes p̄iudiciales in rem de q̄bus instī. de acc. §. p̄iudiciales.

Quib⁹ ad libertatē pclamare non licet.

Qui se passi sunt venūdari. interueniētib⁹ q̄ debēt ireuenire. ad libertatē pclamādi licētia denegať. Sed si q̄s minor. xx. annis etiā ex causa supza scripta. vl si maior sine causis supzascript se venūdari passus sit: ad libertatez ei pclamare licet. Et pertinent ista senatusc̄ōsulta etiā ad eos. q̄ ex mulierib⁹ q̄ se passe sunt venire. id ē vendi. nasciť. Nā sicut ei muli eri q̄ maior annis viginti se venire passa ē. ad libertatē pclamādi licētia denegať: ita nec his q̄z q̄ ex ea nati tpe eius fuitutis erūt. Itē descenden tes de familijs latronū. pbibenť ad libertatem pclamare si dn̄s impator vel pcurator fisci fecerit eos fuos p suū decretū. C. e. l. j.

Si libertus ingenuus esse dicať.

Si libertus alicuius alio agente q̄ eum ad libertatem vocat ingenu⁹ p nunciatus eē dicet: potest patronus eius eū vocare in suum libertum sine vlla p̄scriptione tpis: ⁊ erit modus agendi talis. q: petit patron⁹ eū iustū eē suum libertū. ⁊ sibi debitam reuerentiā exhiberi ab eo. ⁊ p̄stare ea que solent liberti p̄stare patronis suis. Et econtra si libertus petet pnunciari se ingenuū: tunc si patron⁹ est in quasi possessione libertinitatis: pponit li bert⁹ qualiter detineť et reputať a tali indebite ⁊ iniuste p suo liberto. ⁊ ideo petit se declarari ingenuū. Sz si libertus est in quasi possessione inge nuitatis: q: nunq⁹ p̄stitit seruicia. pponet q⁹ ē in quasi possessiōe ingenui tatis: ⁊ q⁹ ipm turbo ⁊ inquieto in dicta sua quasi possessione. Quare pe tet se pnunciari esse ingenuum ⁊ mibi silencium ppetuum imponi debere.

ne eum decetero inquietem.

Ne de statu defunctorū post quinquēniū ḡratur.

Neq; fisci.neq; ꝑuati nomīe post quinquēniū ḡrere licet de statu.id ē cōdicione defunctorū:qui tēpore mortis erant bona fide in possessione libertatis.Qui ergo peculiū alicuius.vel suos posteros.sibi tanq; domino adiudicare debere prętēdit:debet hoc facere infra quinquenniū a tempore mortis.alioquin questio libertatis que inferē filijs.ꝓpter patris vel matris memoriam nihil efficiet.ꝓpter ꝓscriptionem quinq; annoꝝ:q̄ statuꝫ defunctorū tuet habita tamē distinctione vtrum in meliorem ꝯdicionē q̄ erat ipe defunct⁹ tēpore mortis:an in deteriorē quasi retractare velit statum defuncti.de quo.C.e.quod est.ꝛ.l.si is.ꝛ.l.mater tua. Et est hic cāus quo ꝓcedit ꝓscriptio sine possessione ſm Azo.

De collusione detegenda.

Quia in iudicio liberalis cause aliquādo collusio fit:vt quia dominus ex nimia sua indulgētia patiat seruos suos ingenuitatē ꝓclamare.ꝛ iudicari ꝓ liberis:vt sic quasi ingenui quandoq; senatores creent:ꝛ ꝓpterea dominus habitur⁹ eēt lucrum.ꝛ ꝑ tales ita degeneres inq̄rat amplissimus ordo senatoꝝ vel cōsimilium in dignitate positoꝝ ad q̄ illi iudicati ingenui eligerent.Ideo senatusc̄sultū factum est domiciani tēporibus q̄ caueat.q; si quis ꝓbaret collusionem esse factam.q; iste homo de cui⁹ cōdicione est collusum fieret seruus illius q̄ collusionē detegeret.ſ.l.j. Si aūt erat libert⁹.fiat libert⁹ ei⁹ q̄ decesserit.s̄ de in ius vo.l.adoptiū.§.patroni Est aūt collusio.sinistra.subdola.ꝛ fraudulēta machinatio seu ptēctio q̄ aliq̄d simulat qō in veritate non ē.vel quo iusta actio alicui cōpetens remittitur vel subticet.Et potest collusio detegi.id est reuelari intra q̄nquēniū ꝓtinuū post sententiā ingenuitatis:ſz medio tēpore.id est post sententiaꝫ sup ingenuitate latam.ꝛ antec̄ collusio detegetur quasi ingenu⁹ talis reputatur.ꝛ habetur.ſ.e.l.pe.Est.ꝛ alia collusio que fit ꝑ ꝓcuratores.ꝛ aduocatos causarum qui se superari in lite patiuntur.Sz.ꝛ per ꝑncipales ꝑsonas similiter fit in criminibus.de qua collusione vel ꝓuaricatōe dicetur ſ.de ꝓcura.vbi.ꝛ pena eius ponitur.

Liber Quadragesimusprimus et tertius huius.

De acquirendo rerum dominio.

b Ic titul⁹ generalis est ad omnē acquisitionē rerum.quaꝝ q̄nq; sunt genera.vt instī.de re.diui.in ꝓinci. Quarundaꝫ enim rerum dominiū nanciscimur iure gentiū.quod naturali rōne iter homīes equaliter seruatur vt instī.de iure natu.§.quod vero. Vnde dicimus q̄ illud quod nullius in bonis est.ꝛ tñ eē pōt: id rōne naturali occupāti cōcedit.Oīa igit aialia.q̄ in terra.mari.ꝛ aere capiunt.id est fere

bestie volucres. ⁊ pisces. capientiuꝫ fiunt insti. de re. diui. §. fere. Quarū dam earum dominiū acquirunt iure ciuili. id est iure ꝓprio ciuitatis nostre sc̄z romane. vt ē p vsucapionē. p̄scriptionem. arrogationē. monachationē. deportationē. testamentū. successionē bonoꝝ. pos. hereditatis adi. onem. ō q̄bus singulis suis locis tractaꝫ.

De acq̄renda vel amittēda possessione.

Qualiter iuregētiū acq̄riꝫ dominiū. expeditū ē ꝫ ti. ꝓri. nūc qualiter iure ciuili. id ē p vsucapionē. Sꝫ q̄ possessionis causa. vsuſq; noticia pertinet ad vsucapiones ⁊ ad p̄scriptiones q̄ non ꝓcedunt sine pambula possessione vt. ff. ti. j. sine possessione. ideo de ea p̄mittit iuris cōsultus. ⁊ imp̄mis hic titul⁹ viceuersa in Codice sc̄z de acq̄renda ⁊ retinenda possessione. hic de amittēda: q̄ non multum est curandū: licet em̄ diuersa sint verba: sensus tamē est idem. cum em̄ intitulaꝫ de amittenda possessione. ergo ⁊ ō retinenda. id est quousq; retineaꝫ: tādiu em̄ retinetur q̄diu non amittitur. Est aūt possessio. ius quoddā quo quis rem corporalē vere vel interp̄tati ue sibi habeat. Vel aliter. possessio ē corporalis rei retentio. corpis ⁊ animi. ⁊ iuris adminiculo cōcurrente. De corporali ideo diximus q̄ incorporalia ꝓprie non possidenꝫ. ff. e. l. iij. in p̄n. Dicit corporis ⁊ animi. ꝓpter id q̄ ō est. ff. l. iij. Juris adminiculo. ideo q̄ ius opaꝫ ī acq̄renda ⁊ retinēda possessione. q̄ quādoq; possessio habet plurimū iuris. q̄nq; multuꝫ. quādoq; parum. ff. e. l. possessione. glo. in. c. cum nr̄is. de cōces. p̄ben. Vel ō ideo iuris adminiculo. ad hoc em̄ q̄ sit iusta possessio req̄ritur q̄ non sit improbata iure. vt ī re sacra ⁊ simili. ff. l. qui vniuersas. §. j. Dicit possessio detētio. q̄ naturaliter tenet ab eo qui insistit ei. Est em̄ appellata possessio q̄si pedū positio vt ait labeo. ff. l. j. in p̄n. Sed q̄ diximus de corpore. nō est itelligendū q̄ semp̄ sit necessariū corpore vel pedib⁹ rei insistere. Sufficit em̄ visus oculoꝝ. vel animi affect⁹ cum tradētis voluntate ad acq̄rendaꝫ possessionē. ff. e. q̄ meo. ⁊. l. j. §. pe. Et hec talis possessio q̄ quis corpore vel oculis ⁊ animi affectu adipiscit naturalis est. ff. e. l. j. in p̄n. id est de iure naturali secūdario. q̄ gentiū appellaꝫ. Et hec eadem possessio naturalis ciuilis dici p̄t approbatiōe iuris ciuilis ar. de ✠. sig. l. lege. ⁊ ō orig. iur. l. ij. in p̄n. Quare ꝓprie non sunt due possessiones. vel ꝓprietates duarū possessionū. imo est vna inducta iuregentiū. ⁊ approbata iure ciuili. vbi autem quis de p̄dio egrediꝫ. nec est in cōspectu: lex dicit retineri possessionē C. e. l. licꝫ. intelligūt q̄dā ciuilē. Sed cōtra Azo. dicit semp̄ retineri naturalem. q̄ vere dici p̄t ciuilis: q̄ iuris ciuilis auctoritate retineꝫ. Si autez me absente q̄s ingrediꝫ meū p̄diū quod possideo iuris ciuilis auctoritate vt dictū est. Ingressus hꝫ naturalē de iure naturali. licꝫ clamdestinā si putauit vel debuit putare sesē p̄hibendū. ff. e. l. clam possideri. §. q̄ ad nundinas. ⁊ illā naturalē etiā ō iure naturali interp̄taꝫ lex retineri solo animo sicut in fructuario ōr. q̄ ei reuertēti si nō admittaꝫ dat interdictuꝫ vñ vi. ff. de vi ⁊ vi ar. l. iij. §. vim vi. ꝓpossidet ꝑ vterq; vn⁹ naturaliter. aliis ciuiliter. Sic em̄ distinguūt iura possessionis. ff. ō vi ⁊ vi ar. l. j. §. de iti tur. ⁊ vti pos. l. si duo. ⁊ depcar. l. ⁊ habet. §. cum. Maꝫ siue aliquis sit in re: siue

non sit in re. rem tamē videat nihilomin⁹ dicit̄ possidere naturaliter. Nā ⁊ naturalē acquirit ꝑpter visum dic. l. qō meo. §. si venditorē. ergo multo magis retinet. Ciuiliter autem ō: possidere quis cuz nec est in re. nec res est in ꝓspectu Eo aūt mō quo possessio acquirit̄ eodē etiā amittit̄. id ē cor pore et aīo. l. nihil tā naturale. ſ. de regu. iu.

De vsucapionib⁹ ⁊ vsurpationib⁹

Vsucapio est effect⁹ possessiōis vt in l. siue possidetis. ſ. e. Et ē introducta ad vtilitatē oīm ꝓpez q̄ eq̄tatē naturalē. Cū em̄ ō iure nakali nemo locupletari debeat cū alteri⁹ dāno vl' inuria. vt in. l. nā natura ſ. de. ꝓdi. inde: Nihilomin⁹ introducta ē vsucapio. ne rez dominia diu ⁊ fere ſp incerta eēnt Et in odiū negligentiū. quib⁹ ſufficere debet ad inq̄rēdas res ſuas ſpaciū tpis a iure statuti. qō habeb̄ inſt. e. in ꝑn. Ut ergo aliq̄s eēt finis litiū. introdurerūt iura vsucapiōz. Est aūt vsucapio acq̄sitio vel adiectio dominij ꝑ ꝓtinuatōez possessiōis. q̄ possessio ē habita bona fide. ⁊ iusto titulo. tpe ꝓtinuo a lege diffinito vt in. l. iij. ſ. e. Vſurpatio aūt in hoc titulo est vsucapiōis interruptio. ſ. e. l. natural'r. Et interrumpit̄ possessio rei īmobilis cū q̄s de possessiōe vi deicit̄. vel alicui res mobilis eripit̄ ⁊ quō cunq; desinit possidere interrūpit̄ natural'r possessio. Alit̄ aūt capit̄ vſurpatio apud oratores q̄ dicūt vſurpatōz eē frequentē vſū vt in l. ij. ſ. e. Quis aūt possit vſucapere ⁊ que res possit vſucapi ;⁊ q̄to tpe ponit̄ in. l. iiij. ſ. e.

Pro soluto

Pro soluto vſucapit qui rem debiti cā recipit Et nō tm̄ illud quod debeb̄ sed ⁊ qōlibet ꝑ debito ſolutū volēti creditore. hoc titulo vſucapi pōt. Si igit̄ aliq̄d deb̄ ex stipulato vl' ex aliq̄ ꝓtractu innoīatu illō vſucapit̄ tm̄ titulo pro soluto. Si autem ex alio titulo numerēt vt ex cā legati. vel ſimili tunc vſucapit̄ eodē titulo. et etiam titulo ꝑ ſoluto

Pro emptore

Pro emptore possidz q̄ reuera emit. nec ſufficit tm̄ in ea opiōe eē vt putet ſe ꝑ emptore possidere. ſed etiā debet ſubesse cā emptōis vel ſaltē instiſſimus error. ſ. e. l. quod vulgo Et in vſucapiōe ꝑ emptore duob⁹ tpibus inſpicit̄ bona fides Itē optet q̄ emptio ſit pura vt. ſ. e. l. ij. §. ij. Itē nō vſucapit̄ ꝑ emptore res illa q̄z de deris mihi in ſolutū ꝑ ea q̄ emi vt. ſ. e. l. ij. §. cū ſtichū. Quīq; tm̄ vſucapit̄ ꝑ emptore q̄ nō ē emptū vt ecce fundus ē empt⁹ ⁊ āpliores fines possessi sūt. totū ei lōgo tpe capit̄ q⁹ vniuersitas ei⁹ possideb̄ nō ſingule ptes. ſ. e. l. ij. §. ſz ſi fund⁹ hoc ſi possessi sunt bona fide cū crederet vendētis eē Sec⁹ ſi ipe adijceret ptem alteri⁹ fundi. empto fundo. ſciēs nō ꝓtineri cū empto. ſ. e. l. qui fundū. §. j.

Pro herede

Alit̄ accipit̄ b. ⁊ alit̄ ſ. ō peti. here. titul⁹ ꝑ herede. Ibi em̄ vere: alibi falſe heredes dicūt Et ille vſucapit ꝑ herede q̄ possidet rē q̄ ⁊ defunct⁹ vſu

capiebat ꝑ emptore. vt sic duob⁹ modis possideat quod eē pōt s̄ de acq̄. pos. l. iij. §. ex plūmis. Itē ille qui apud ōfunctū rē viciosā nūc purgatā vicio possidet ꝑ herede vt s̄ de vsucap. l. vbi. §. j. Itē ille qui iustissime erzat vt s̄ de vsucap. l. nō solū. §. j. Itē ille qui tenet rem in qua defunctus carebat titulo. tenebat tñ ꝑ sua ⁊ bona fide vt. ſ. e. ti. l. pleriq̄. Et hoc si est extraneꝰ: qz vsucapio ꝑ herede nō habet locū in suis heredibus qz sui heredes titulū hr̄e nō videnē. vtpote cū vivo etiā pr̄e dñi quodāmō estimenē ſ. l. ii. §. filiū ⁊ C. e. l. si nihil. Licet si pr̄ inchoasset aliq̄ rē ꝑ hered e vsucape. etiā ipi pficere possent. Itē nō hz locū nisi vbi quis vere est heres: Hinc ē q̄ si istituꝰ heres nō hz factōz testamti. ñ vsucapit ꝑ herede. ſ. e. l. vl.

Pro donato

Pro donato ille vsucapit cui donatōis cā res a nō dño tradita ē. alias si dñs donasset fieret accipiēs statim etiā dñs. Hec sufficit opinari sz oportz esse vere donatū ad hoc vt vsucapio ꝓcedat Itē exigit̄ q̄ donatio teneat de iure. Si em̄ pr̄ suo filiofa. donauerit postea decedat. filiꝰ ꝑ donato nō vsucapiet qz rōe pr̄ie ptātis donatio fuit nulla. ſ. e. l. i. i. rñ. et. §. i. ⁊ s̄ ꝑ here. l. ii. §. filiū. Et nisi heres ratā habeat donatōz illā. ſ. e. l. si pater Sz vbi heres ratū nō habeat filiꝰ forte vsucapiet ꝑ q̄si legato tacite cōfirmata donatione

Pro derelicto

Quod ꝑ derelicto habeē instar donatōis est. ſ. de stip. ser. l. qō seruꝰ. et ō: ꝑ derelicto haberi: qō dñs ea mente abiecerit: vt id in numero rerū suarum amplius esse nollet insti. ō re. diui. §. fi. Si igit̄ res ꝑ derelicto bita fit: statī nr̄a eē desinit. ⁊ occupātis statī fit qz eisdē modis res desinūt eē nr̄e q̄bus acq̄rūē. Acq̄rūē aūt occupatōe vt s̄. ō. ac. re. do. ideo ꝑ deoccupatōem amittunē. ſ. de reg. iur. l. nihil. ⁊. l. fere quibuscūq̄. Et isto mō ñ habet locū vsucapio ꝑ derelicto qz statim res fit occupantis ex quo erat derelinquēdis. Sed si a nō dño aliq̄d ꝑ derelicto habitū est. aut hr̄i putamus a vero dño. possumus id vsucape' etiā si ignorā⁹ a q̄ derelictū fuerit.

Pro legato

Legatoꝝ noīe is videē possidere cui legatū ē a nō dño. Pro legato enim possessio ⁊ vsucapio nulli alij q̄ ei cui legatū ē cōpetit Et nēo pt legatorū noīe vsucape: nisi ille cū q̄ testamti factio ē passiue. id ē cui pt aliq̄d i testō reliqui. qz possessio legatoꝝ ex iure testamti ꝓficiscit̄

Pro dote

Justissimꝰ titulꝰ vsucapiōis ē q̄ appellat̄ ꝑ dote: vt q̄ i dotē rē alienā acciat: vsucape possit spacio solēni. qō hēē in. l. vna. C. e. id ē eo tpe q̄ solēt q̄ ꝑ emptore vsucapiūt. Hec ē cura vtꝝ singularit̄ p se tñ res ille aliene fuerit date in dotē. an parit̄ vniuerse res mulieris in dotē deneē. id ē q̄n ille q̄ dotē cōstituit inē certas res q̄sdā alienas dedit. tūc ei ꝑ alienis ꝓpetit titulꝰ ꝑ dote: q̄n vicz mr̄imoniū ꝓtractū tenuz: nā si cesset mr̄imoniū: cessat etiā vsucapio: qz nulla ē dos sine mr̄imonio Hec tñ vsucapio ꝑ dote ꝓcedit cū distinctōe an res fuerit tradita estīata vl inestiata. vt. C. e. l. vna

Digestum Nouum

ℙro suo

Est spēs quedā possessionis que vocat ℘ suo Et hoc mō possidem⁹ omnia q̄ mari. terra. aere. capim⁹. aut q̄ alluuione fluminū nr̄a fiunt Itē q̄ ex rebus alieno nōie possessis nata possidem⁹: veluti partū hereditarie aut empte ancille ℘ nr̄o possidem⁹. Sic̄ fructus naturales rei empte aut donate. aut q̄ in hereditate inuenta est. Et ō: ℘ suo tribus modis. ℙrimo stricte. q̄n deficit ali⁹ titulus .vt hic. Scō largi⁹ q̄n ꝓcurrit cū quolibz alio titulo ℘ soluto qui ē generalior alijs. vt. ſ. e. l. boiem Tercio largissime vt quicūq; ℘ se possidet. vt. ſ. e: l. ij. ⁊ tūc dicit ad dr̄iam creditor⁹ et simili ū qui non ℘ suo possidēt Et hoc tercio mō non est titulus vsucapionē pariens: q: iam quilibet possessor etiā malefidei etiā sine titulo vsucaperet. Jn materia aūt nostra ℘ suo possessio talis ē: cū dominiū nobis acq̄ri putamus: et ex ea cā possidem⁹ ex qua acquiri solet: vt si tuū ceruū credens nō mansuetū cepi. Vel tuā gēmam credēs nullius. in littore inuenio Itē vbicūq; est iusta cā vsucapiēdi: et deficit ali⁹ titul⁹. dat ℘ suo vt. ſ. e. l. fi.

Liber .XLI. et quart⁹ hui⁹

De reiudicata ⁊ de effectu sentēcie ⁊ de interlocutionibus iudicum.

Jsto quomō res acq̄rant ℘ ꝑscriptōz: videndū ē quō alit̄ ciuilit̄ sc̄z ℘ sn̄ias iudicū. Est aūt res iudicata q̄ finē ꝓtrauersie ꝓnūciatōe iudicis accipit: qō vel ꝓdēnatōe vel absolutōe cōtingit. ſ. e. l. j. Est aūt auctoritas rei iudicate maxīa. int̄ eos int̄ q̄s lata ē q: cū nō sit appellatū stanō ē ei oīno. id ē parendū ē. Sed ⁊ si appellatū sit ꝑsumit̄ ꝓdēnati volūtas q̄ velit sn̄e parere C. e. l. j. ī ꝓn⁊. l. absolutōe Jn cassb⁹ tū recedit̄ a sn̄ia ꝓpter eq̄tatē supuenientis cas⁹ Itē est auctas rei iudicate vt non rescindat̄ ꝑtertu ꝓputatōis vel calculi. C. e. l. ij. nisi error calculi exꝑmat in sn̄ia: vt si iudex ita ꝓnūciauerit. Cuz ꝓstet ticiū scio ex illa spē q̄nquagīta. et ex illa spē. xxv. debere. idcirco ticiū scio in centū ꝓdēno. ſ. q̄ sen. sine app. re. Itē nō rescindit̄ res iudicata ꝑtertu nouoꝝ instrumētoꝝ C. e. l. sub spē. Est auctas rei iudicate q: ex ea indulgetur actori actio de re. iudi. vel in factū. ſ. e. l. miles. §. vl. ⁊. C. de rebus cre. l. actori. Jnterlocutōes aut̄ ñ obtinēt vicē rei iudicate: nec em̄ omnis vox iudicis iudicati ꝓtinet auctoritatē. C. de sen. ⁊ inter. l. ex stipl'one. ⁊. l. post sn̄iam. Est aūt sn̄ia interlocutoria. semiplena sn̄ia que ꝓfertur inter ꝑncipiū cause et finē sup emergentibus negocijs. Vel ꝓfert loquēdo inter ptes sine scripture solēnitate. puta si iudex iusserit vt is cōtra quē testes ꝓducēdi sunt in alia ꝓuincia: illuc pgat. ꝓcurator⁹ ve mittat. C. de fide. instru. l. iudicis. de tribus spēbus sententie est glo. ij. q. j. in sūma. ⁊ glo. in clem. vna de seque. pos.

De confessis

De vere ꝺdemnatis dictū ē sequit vt videam⁹ de q̄si ꝺdemnatis id est de ꝓfessis. Ista rubrica locū habet p⁹ litē ꝓtes. Sz edictū de interro. ac. locuz hz añ litē ꝓtesta. Est aūt i hac matia regula tlis Cōfessus i iure ꝓtra se q̄ ius et nata nō respuit: vel certā spēm vel quātitatē se debere: vel factū c⁹ noīe cū alio posset eē actio. vel rē meā eē. ꝑ iudicato habeē. Confessio x̄o extra iudiciū plene nō ꝑ iudicat alicui. nisi habeat in se vim pacti: puta qz facta ē cū cā certa exp̄ssa. Et habeē ꝓfessus ꝑ iudicato: nisi erauerit in facto. ff. e. l. nō fateē. cui⁹ ꝓbatōz inducere p̄t vsq; ad sniam C. de iur. t fac. ig. l. erzor. Añ litē vero ꝓtes. si quis p̄fiteat in iurc. id ē añ mgr̄atū vel iudicē. in p̄iudiciū suū et velit penitere facili⁹ ꝓsequi veniā s̄ de inter. acc. l. de etate. §. qui iusto. Et ē effect⁹ ꝓfessiōis: qz in ꝓfessū nulle sunt ptes iudicis nisi in ꝺdemnādo s̄. ad. l. acq̄l. l. pinde. §. vl. Añ et ꝓfesso statim curr̄t tp̄a q̄ttuor mensiū. ff. e. l. certū. §. vl. t. l. si ꝓfessus. ff. de cus. t exhi. re.

De cessione bonorū

Condemnati t ꝓfessi. si satisfacere nō p̄nt in carcerē solent detrudi ar. C. e. l. j. t fi. cui⁹ timore fit cessio bonoꝝ. Est aūt cedere bonis. bona dimittere et deserere. creditoꝝ im ꝓbitati et instātie. Cedēs aūt bonis. añ omnia debitū agnoscere dz: alias nō audiē inuito creditore q̄ hz ꝓbatōes in ꝓmptu: ff. e. l. pe. Effect⁹ aūt cessiōis ē vt excusso debitore quaten⁹ patiē suba vsq; ad vltimū quadrantē nec q̄q̄ ei relinqui dz. Fm glo. t bar. ff. e. l. pe. p̄terq̄ vilis vestis. ne sit carne nudus: qz tales vestes ad tegendū carnem etiā dānatis ad mortē relinquūē. l. diu⁹. ff. de bo. dam. t ibi bar. et dy. q̄ multofozti⁹ cedēti bonis. sic dicit Cy. in. l. j. C. e. Cedēs aūt bonis ꝑpter hoc nō liberaē aliq̄mō a debito nec ciuiliter nec naturaliter qz si ꝓueneritad pinguiorē fortunā. exintegro p̄t ꝓueniri. sed nec tūc ꝓueniē nisi in quantū facere p̄t insti. de acc. §. fi. deducto sp̄ ne egeat. ff. de regu. iur. l. in ꝺdēnatōe. de matia in c. odard⁹ de solu. Est aūt humanissimū remediū hui⁹ beneficij qz iudicat⁹ nō retrudiē in carcerem si cedat bonis. Hec p⁹. xl. diebꝫ daē creditoꝛib⁹ dilacerād⁹ sicut refert Aul⁹. gell. ptineri in. l. xij. tab.

Quibus ex causis in possessionē datur

Quo agaē cū vocato in ius. ꝑareti. et ꝺdemnato. s̄ traditū ē. Si aūt vocat⁹ nō venerit quo secū ageē videam⁹. mittiē em actoꝛ in possessiōz bonorū ꝓtumaciter abnītis. aliq̄n causa custodie ex p̄mo decreto. aliq̄n vt effici atur dn̄s ex scdo decreto. Sunt aūt tres fere cause ex quib⁹ in possessionē mitti solet oim bonoꝝ: Primo rei seruāde causa. id est debiti vl q̄ntitat̄. Scdo legatoꝝ seruandoꝝ gr̄a. cū agiē ꝓsonali actōe ex testō ꝑ quātitate s̄. vt i poss. leg: l. certa. Tertio vētris noīe de q̄. s̄. si mulier. ven. no. Est et quarta vt ex carboniano vt s̄ de car. edic. Damni etiā infecti noīe si nō caueaē. fit missio: sed nō vniuersoꝝ noīe. sed vūtaxat rei de qua timeē vt s̄ de dam. infec. l. iiij. §. j. t. l. q̄uis. ꝺ matia ista in c. q̄m frequēter. §. i alijs vt lite non ꝓtes. cū si.

De bonis auctoritate iudicis possidēdis vel venūdādis

Missis creditorib⁹ in possessionē. qui hoc petere pñt qñ aliq̄d eis pure debeꝫ ꝛ a pñte debitore vocato ꝓtumaciter: distingue vtr̄ pueniaꝫ actōe in psonam aut in rem. Si in psonam et ē maior. xxv. annis ꝛ ꝓpos mentis si latitat cā fraudādi debitores. illi soli pñt possidere ꝛ vendere aduersus quos latitauerit Est āt latitare turpiter se occultare vt euitet occursū creditor̄ s̄ ti. pr. l. fulcini⁹. §. j. ij. ꝛ. iij. Si aūt nō latitat alio fraudandi sed absens est ex quacūq̄ cā ꝓbabili vel nō ꝓbabili necessaria vel voluntaria creditores mittunt in possessionē bonor̄ oīm et hñt custodiā ꝛ obseruatōz nō tñ possidēt. neq̄ ꝓmittit eis bona vēdere Itē creditor nō diminuit bona. vescēdi cā. imo tenet fruct⁹ restituere debitori vel ꝓpensare Et ꝑdest hec missio i possessiōz facta. nedū misso si ipe ē ver⁹ creditor. sed ctiā alijs creditorib⁹ omnib⁹. C. e. l. vl. §. j. ꝛ. ſ. e. l. cū vn⁹ ¶Post missiōz aūt in possessionē creditores postulāt a iudice ꝓcedi sibi venditōez bonor̄ debitoris latitātis. ꝛ quāto tpe elapso dz ꝓcedi vēditio tractat. l. vl. §. sin aūt bi qui C. e. Si aūt in rē agit. obserua qō ponit tex. in. §. in reali. c. qm̄ frequenter. vt li. nō. ꝓ.

De priuilegijs creditorū

Inter creditores pociores sunt illi qui acceperūt pignora: eis qui habēt psonales actōes tm̄ vt C. qui po. in pig. ha. l. eos. Inter hippothecarios aūt obtinet regula. q̄ prior est tpe potior est iure. nisi in casib⁹ q̄s pleni⁹ ꝓ seq̄mur. s̄. qui po. in pig. Inter eos aūt q̄ hñt psonales actōes tm̄: estimātur p̄uilegia er cā. nō ex tpe. ſ. e. l. p̄uilegia. Sic ergo erit satisfaciendus p̄us ei qui habet p̄uilegiū q̄ qui nō hz s̄. qō cū eo qui. in alie. po. l. iij. ꝛ de pecu. l. ex facto. §. vl. Vel si vterq̄ sit p̄uilegiat⁹. ꝛ paria sint p̄uilegia ꝛ pares tituli. ut q: ambo depositores sunt: debent ocurrere. vt s̄. ti. pr. l. si ventri. §. in bonis ꝛ. §. rō. Inter creditores aūt nō p̄uilegiatos. occupantis est melior ꝓditio: hoc est si vigilauerit vt sibi satisfiat a debitore q̄ solue do nō erat. añq̄ bona debitoris possideantur. Nam postea q̄ bona ceperūt possideri: oīa creditor̄ iura paria sunt facta. ius em̄ ciuile vigilātibus scriptū ē. s̄ de pecul. l. sūma. ꝛ. ſ. de his q̄ in frau. cre. l. pupill⁹ in fi. Itē si vtroq̄ creditore instante debitor vni voluit gratificare: dz illud omnibus. ꝓmūicare vel eadē portio singlis q̄ri. s̄ ti. pr. l. si nō. §. j

De seperationibus

Creditores hereditarij ? Itē illi quib⁹ legauit testator possunt postulare separi bona defuncti a bonis heredis. vt tm̄ ꝑmo satisfiat creditoribus hereditarijs q̄ legatarijs. Misi erāt legatarij quib⁹ obligat⁹ erat defunct⁹ nō q̄bus ipe legauerit Heredis aūt bona ſseruent creditorib⁹ eius: adeo vt si creditores vel legatarij decepti sunt in postulatōe sepatōis Vel si bona postea multa lucrat⁹ ē nō tñ admittunt ad bona heredis. q: petendo sepatōez ab eius psona recesserūt. Heredi aūt adeūti. nō dat sepationis bñficiū: nisi in casu scz cū quis adijt hereditatē ex trebell. coactus. et non est fidei ꝓmissarius cui restituat. Idē et i alio casu cū seru⁹ dño extitit necessarius heres ꝛ bona patroni non attigit. postulabit em̄ separi quicq̄d

post mortē dñi acquisierit.et qō ei a testatore debeā.ff.e.l.j.§.vl.Sz si attigerit bona cessat sepatio.Si autē esset minor.xxv.ānō z posset i integz rei.ff de mino.l.ait ptor.§.non solum :Est autē sepatio· diuisio quedā et segregatio vnius peculij vel patrimonij ab alio

De curatore bonis dando

Si heres sub ꝺditōe institut⁹:nec iplere ꝺditōz valt:nec rīspōdere an fit adituras vel ne.curator bonis ꝓstituend⁹ erit ad ꝓseruāda bona dūtaxat vel ad vēdēdū q̄ sūt moza pitura· Et si graue es alienū sit quod ex pena crescat:debet talis curator es alienū soluere alienando ettā nō peritura. Sicut cū venter in possessione est ff de ven.in pos.mittē.l.j.§· Itē si periculū.z l.curator.§.j. Vel sicut pupillus heres tutorē non habens : solet ei decerni curator.ff.l.j.in fi. Videaē ergo ptor a creditorib⁹.vel alijs q̄z interest ꝓpter spez successiōis Isq̄ curatorē curatoresq̄ ꝓstituat ex ꝓsensu maiozis ptis creditoz.quecq̄ p tales curatores sic creatos acta facta gestaq̄ sunt·rata habebunt Dat itaq̄ curator diuersimode. qñq̄ bonis defunctoz vt hic.in.l.j. Qñq̄ absentiū C.de capi.z post.re.l.iij.z ff ex qui cau.ma.l.ab hostib⁹.§.j. Qñq̄ bonis debitoz soluere nolētiū .ff.e.l. fi. et.ff.ti.ꝓx.l.j.Itē qñq̄ pūtis vt.C.de bo.q̄.lib.l.fi.§.i.in fi.Itē quādoq̄ morbo impeditis.C.de cura.fur.l.i.Cetera genera curatoz ponit glo ff.de mu.z ho.l.i.§.fi.fa.ff de puil.credi.l.idē puilegiū.§.i.

Que in fraudē creditorū facta sunt vt in integrū restituantur

Alienata p debitorē i fraudē creditoz.excussis bois debitoris reuocāt.ac si alienata non eēnt.p actōz que appellāt pauliana a paulo eius inuentore vt ff de vsur.l.videam⁹ z.ff.e.l.hec in factū·Si igit debitor meus fraudulēter alienauit bona.nec tm̄ subsit vñ mihi satisfiat.habz locū hec actō Et sic agere debeo ꝓmo ex ꝓtractu z ipm̄ si ꝓpareat ꝓdemnari facere Vel si non ꝓpareat ꝓnūciari me in possessionē rē. Requirunt ergo quattuoz in hac actione.ꝓmo q̄ sit debitor ex mutuo vel sili causa.Itē q̄ debitū fuit efficax z sine exceptōe.Itē q̄ ꝓsilio z fraude alienauit.Itē q̄ re tali alienata ñ inueniāt tm̄ in bonis iā discussis vt mihi satisfiat l.i.ff.e. Nec liberāt cedendo bonis a carcere ꝓpter omissā fraudē in alienādo bona i fraudem creditoz vt est ter.sing·in l.fi.§·fi.ff.e.licet al's debitor cedēdo bonis liberetur a pena carceris .l.fi.C.q̄ bo.ce.pos. Itē si quid acq̄rit iste debitor fraudulēt⁹ excutiē vsq̄ ad perā z sacculū :licet al's solū excutiāt inquantū facere pōt.vt dicit glo.in dic.§·fi. Ze hoc plene insti.de acc.§· Itē si quis in fraudē

Digestum Nouum

De interdictis seu extraordinarijs actionibus que p̄ his cōpetunt

Qualiter de iure ciuili agaṫ ꝙ dixēt nunc qualiter de iure p̄torio quo plerūq; p̄ possessiōe p̄ interdicta agiē vt insti.e.ī p̄n. Et erat interdictū olim nihil aliud q̄ q̄dā formata ⁊ solēnis verboꝝ ꝓceptio quib⁹ p̄tor aliquid fieri iubebat aut p̄hibebat: qō tunc maxime faciebat cū de possessiōe aut quasi inṫ aliqs p̄tendebaṫ insti.e.in p̄n. Et dicta sunt inṫdicta q⁊ inter duos reddunṫ: licet quidam dicāt appellari ab interdicendo id ē p̄hibēdo insti.e.§.sunt. Et hodie inṫ interdicta ⁊ actōes nulla ē dr̄ña. Et g̃ inṫdictū actio p̄toria. Interdictoꝝ aūt alia sunt p̄dita g̃ra iuris diuini: alia g̃ra iuris hūani. H̄ra iuris diuini quattuor sunt. De mortuo inferēdo. de sepulchro edificādo. Itē ne q̄d fiat in loco sacro vel īmittaṫ. Item id qō factū ē vel īmissum tollaṫ vt. ī. e.l.ij.§.i. ⁊ ne quid. in lo. pub. l.ij.§. locoꝝ Humani vero iuris causa q̄dā ꝓpetunt ꝓpter vtilitatē p̄uatā: q̄dā ꝓpṫ publicā vt de locis publicis ⁊ vijs ⁊ fluib⁹ pub. ī. e.l.j.§.q̄ sunt. ꝓpṫ p̄uatā aūt vtilitatē īducta sūt inṫdicta q̄dā g̃ra iuris sui tuēdi. vt interdictū de lib. exhi. vel vxore exhibēda. vel liberto. Quedā g̃ra officij tuēdi. et est officiū qō homo debet hoī ex naṫa vt interdictū de lib. ho. exhi. Quedā g̃ra rei familiaris danṫ. Itē quedā sunt adipiscēde possessiōis. vt q̄ bonoꝝ. quoꝝ legatoꝝ. ⁊ saluianū. Alia cā retinende possessiōis. vt vti possi. ⁊ vtrobi. Alia cā recupande vt vñ vi directū ⁊ vtile Sūt ⁊ interdicta q̄dā duplicia. vt ne vis fiat ei qui missus ē in pos. Itē quedā ꝓtinent cām vere ꝓprietatis vt ꝑm interdictū de itinere actuq; pri. Et interdictū qō daṫ de aqua ex castello ducēda. Quedā vero obtinēt cām quasi ꝓpetatis vt q̄ ꝓpetūt p̄ locis sacris. flūgloſis. ⁊ lib. exhi. Itē q̄dā sūt p̄hibitoria. q̄dā restitutoria. q̄dā exhibitoria. Et q̄dā mixta Itē quedā sunt annalia q̄dā ꝓpetua. Itē q̄dā sunt publica id est cuilibet de pplo ꝓpetēcia et sunt septem. de lib. ho. exhi. Ne quid fiat ī lo. sa. Ne quid fiat in reli. Ne quid fiat in pub. Ne quid fiat in flumīe vel mari quo peius nauigetur. Item ne quid fiat in flu. vel ripa vt aliter aqua fluat q̄ priori estate. Item interdictū vt in flu. pub. lacu fossa vel stagno liceat nauigare. Est ⁊ octauū populare sez vt liceat reficere cloacas publicas. licet earū refectio p̄ncipaliṫ ad mgr̄atū ptineat. Priuata aūt interdicta sunt viginti octo. de mortuo inferēdo. q̄ū bonoꝝ. quoꝝ legatorū. vñ vi. vti possi. vtrobi. de tab. ex. ō lib. exhi. de liberis educendis. Saluianū: de p̄cario ne vis fiat ei qui in possi. de loco publico fruendo. de supficieb⁹. de itinere actuq; p̄uato. de aq̄ quotidiana ⁊ estiua. de riuis reficiēdis. de fōte. de cloacis p̄natis reficiēdis. qō vi aut clam. de arboribus cedēdis. de glāde legenda. de migrando. de operis noui nūciatione Itē interdictū fraudatoriū q̄ pupillo tutoris creditor teneṫ. si eū p̄silij fraudis ptic̄ipasse p̄stabit vt fraudareṫ pupill⁹ q̄ nāturus erat tutorē. ī. de solu. l. pupilli. j. Rūso. Sunt p̄terea alia plura vtilia ⁊ accessoria interdicta q̄ sub p̄tactis directis inueniunṫ. Et circa interdicta sūt notāda q̄tuor negotia. Primū q̄ nullū in-

terdictū infamat. ff. de vj. & vl. ar. l. neq;. Scōm q̄ nullū ꝓponit̄ solennit̄ sicut nec aliq̄ actio. id ē cū solēnitate v̄boꝝ. Aū omnia interdicta sūt extra ordinaria instī. e. §. vl. Terciū q̄ in nullo inēdicto hēt̄ rō fructuū ante litis ꝓtest. nisi interdcō vñ. vi. ff. e. l. interdictis & ō vi. & vi. ar. l. j. §. ex die Quartū q̄ nullū reddit̄ inter nō subiectos C. e. l. ij. Et tria p̄nt notari affirmatiue. Primū q̄ oīa interdicta ꝓsonalia sūt. & tm̄ scripta sūt i rē. q̄ dāt ꝓtra quēlibz possidentē. ff. e. j. §. pe. Itē in oī interdicto habet̄ rō fructuū p̄ litis ꝓtest. ff. e. l. antepe. Itē loco cuiuslibz inēdicti reddit̄ actō in factū instī. e. in p̄n. & §. fi.

Quoꝝ bonoꝝ

Dignioza sunt interdicta q̄ ꝓpetūt ꝓ vniuersitate q̄ ꝓ reb⁹ singl'is ISō de eis p̄mo. Est aūt interdictū quoꝝ bonoꝝ directū & vtile inē alia oīa interdicta solū vniuersale Et dāt directū ei qui ē bonoꝝ possessor Utile vero ei q̄ succedit iure ciuili ex testato vel ab intestato C. e. l. j. & ff. l. i. Sic & directa hereditatis petitō dāt heredi Utilis aūt bonoꝝ possessori s. de bo. pos. here. pe. l. j. Interdāt hoc interdcm̄ ꝓtra eū q̄ possidet ꝓ herede vl ꝓ possessore Est ꝓpetuū hoc interdictū. Et notāt sic a p̄mis v̄bis inēdicti Uer aūt interdicti hec sunt. Quoꝝ bonoꝝ ex edcō meo illi possessio data est. quod de bis bonis ꝓ herede aut p̄ossessore possides. possideres ve si nihil vsucaptū eēt: qō dolo malo fecisti vt id desineres possidere io illi restituas. Misi in ꝓtinenti parat⁹ sis ꝓbare res tuas vt no. C. de. edic. di. adri. tol. l. ij.

Quoꝝ legatoꝝ

Causa adipiscēde possessiōis hoc interdictū inductū ē sicut & p̄cedēs. Et dāt heredi & bonoꝝ possessori et cuilibz vniuersali successori et heredib⁹ heredū Et dāt ꝑ legatarios q̄ nō ex volūtate heredis occupauerūt legata. Hec em̄ dīt sibi ius dicere occupatis legatis ſz ab herede petere. ff. e. l. j. i p̄n. & §. j. Et qō dictū ē in legatarijs seruāt̄ etiā in his quib⁹ donatū ē cā mortis et in heredib⁹ eoꝝ Itē si legatari⁹ auēte ꝓtore est missus in possessiōz cā legatoꝝ seruādoꝝ cum heres nō satis daret. deinde heres satis det vel patus sit satis dare teneē legatari⁹ hoc interdicto. ff. e. le. j. §. q̄sitū et. §. legatoꝝ. Heredi aūt nocz si accomodauerit volūtatē legatario p⁹ aditā hereditatē. vel i ipa appēhēsiōe vl postea vel añ Et si ples sint heredes et vn⁹ ꝓsētiat legatario alē nōz q̄ nō ꝓsentit hēbit inēdictū. ff. e. l. j. §. q̄ ait ꝓtor. et. l. pdest. Est tm̄ notanō q̄ hoc inēdcm̄ dāt ō hoc titlo possidētē scz ꝓ legato. Sz ille q̄ possidet ꝓ herede vl ꝓ possessore q̄uenit̄ hereditatis petitōe vl q̄zū bonoꝝ Uerba aūt inēdicti hec sūt Quoꝝ legatoꝝ possessiōz q̄s occupauerit. id restituat heredi legatoꝝ

Ne vis fiat ei qui in possessionē missus est

Hic titulus tā q̄ general' ad oīa possessoria inēdicta ē: id ē ad omēs qui a pretore in possessionem missi sunt pertinet. Conuenit em̄ pretori omnes quos in possessionē misit tueri. Et dāt hec actō nō tm̄ ꝓtra eum q̄ ꝓhibuerit quē venire in possessionē: sed & i eū a quo quis e possessione pulsus est

cum veniſſet in poſſeſſionē. Nec exigit vtrū vi fecerit q̄ ꝓhibuerit. Verba autem edicti hec ſunt. Ait ꝓtor. ſi quis dolo malo fecerit quo min⁹ quis ꝑmiſſu meo. ei⁹ ve cuius iuriſdictio de ea re fuit. in poſſeſſione bonoꝝ ſit impediendo miſſionē vel eiciēdo: in eū in factū iudiciū quāti ea res fuerit id eſt quāti eius intereſt poſſeſſionē habere dabo.

De tabulis exhibendis.

Ei q̄ vtitur interdicto quoꝝ bonoꝝ. ꝛ quoꝝ legatoꝝ: expedit agere hoc interdicto vt tabule teſtamēti exhibeant̄ ꝛ ſibi cognite fiant. Et differunt actio ad exhibēdū. ꝛ in factuꝫ. ꝛ hoc interdictū. ꝛ illud quēadmodū teſtamenta aperiant̄. vt no. ſ ad exhi. l. iij. in fi. Si quis igit̄ cōſiteatur penes ſe eē teſtamentū: iubēdus eſt exhibere. Tēpus ei dandū eſt vt exhibeat ſi nō pōt in ꝓſentiarum exhibere. Sꝫ ſi neget ſe exhibere poſſe vel oportere hoc interdictū cōpetit. Et ꝓtinet nō tm̄ ad teſtamenti tab. verum ad oīa que ad cauſam teſtamēti ꝓtinent. vtputa ꝛ ad codicillos. Siue ſupme tabule ſint ſiue priores. ſiue teſtamētū valeat vel ruptū ſit alio iniquo vicio. Et ad omnē ſcripturā teſtamenti ſiue pfecta ſiue impfecta ſit. Verba iter dicti hec ſunt. Quas tabulas luci⁹ tici⁹ ad cauſam teſtamēti ſui ꝓtinētes reliquiſſe dicet: ſiue he penes te ſint. aut dolo malo tuo factū eſt. vt deſinerēt eē: ita eas illi exhibeas. Item ſi libell⁹ aliud ve quid relictū eē dicet decreto. id ē edicto iſto cōprehendā. Sed quādoq̄ ceſſat hoc interdictum vt. ſ. e. l. fi. ꝛ in tabulis viui. ſ. e. l. pe.

De quid in loco ſacro fiat.

Interpoſito titulo ſupiori. occaſione illoꝝ tituloꝝ ſcz quoꝝ bonoꝝ ꝛ quoꝝ legatoꝝ. redit ad ꝓpoſitaꝫ materiā. ſcz ne vis fiat ei ꝛc. ſcz ad ꝓhibitoria interdicta. ꝛ ꝑmo de dignioꝝ⁹: eſt em̄ hec cauſa diuini iuris ſ de interdic. l. ij. §. j. Sacer autē locus eſt. qui rite ꝓ pontifices deo conſecratus eſt. inſti. de re. diui. §. nullius. Verba edicti hec ſūt. In loco ſacro facere. vel in eum imittere quid. veto. Et ꝓtinet ad ea que in loco ſacro fiūt deformitatis vel incōmodi cauſa. non ſi ornamēti cauſa. Extendit̄ etiam ad res ſanctas vt ſunt muri itēq̄ porte ciuitatis romane. ꝛ in alijs ſacris locis. vt in muris municipioꝝ aliquid facere quo damnū aut incōmodū irrogetur. non ꝑmittit̄ Itaq̄ neq̄ muri porteve habitari ſine ꝑmiſſu ꝓncipis ꝓpter fortuita incendia pūt. ſ. l. fi.

De locis ⁊ itineribus publicis.

Cuilibet in publicū petere ꝑmittendū ē id qō ad vſum boim ꝓtinet. velut vias publicas. itinera publica Et ideo q̄libet poſtulāte de his interdictū reddit̄. Inter aūt publicū. via militaris dr. vicinalis autē dr. vbi prima ti ꝓferūt ex agris ſuis. De triplici genere viarū habet̄. ſ. ti. ꝓri. l. ij.

De q̄d in loco publico vel itinere fiat.

Supiori titulo ſpecialiter. hic generaliter in oīm publico loco dicit vt ſ. e. l. ij. §. publici. vel ſupior titul⁹ ꝓparatori⁹ eſt nec ē ibi aliq̄ interdictū.

hic aũt ꝙttuor ꝓponit. Primus in. l. ij. in ꝑn. Scõm in. §. ait ꝓtor. ⁊ sunt ꝓhibitoria tm̃. Tertiũ in. §. ꝓtor ait. ⁊ ẽ restitutoriũ. Quartũ in. §. fi. ⁊ est ꝓhibitoriũ. In loco igit̃ publico ꝓtor ꝓhibet edificare. ⁊ interdictũ ꝓponit. Verba interdicti hec sunt. Ne qd in loco publico facias in ve eũ locus ĩmittas qua ex re illi damnũ det: ꝑterꝙ qõ lege. senatusc̃õsulto. edicto de cretove ꝑncipum tibi ꝓcessum est. De eo qõ factũ erit interdictũ dabo. restitutoriũ videl⁹ Ratio huius interdicti est: qr loca publica ꝑuator vsib⁹ deseruiũt iure sc̃z ciuitatis: non quasi ꝓpria cuiusꝙ ꝑuati bois. id est iure seruitutis. Et tm̃ iuris habem⁹ ad obtinendũ vsum publicum. quãtũ quilibet ex populo ad ꝓhibẽdũ habet Et appellatio publici loci ꝓtinet areas insulas. agros. vias publicas. itineraꝙ publica. Viaꝝ quedã publice sũt quedã ꝑuate: quedã vicinales. Publicas vias dicimus quas greci basilicas. nr̃i ꝓtorias. alij cõsulares vias appellãt Priuate vie sunt ꝙs agrarias ꝙdam dicunt. Vicinales vie sunt q̃ in vicis sunt vel que in vicos ducũt Et ptinet hoc interdictũ ad vias rusticas tm̃z. ad vrbicas vero non. baruꝫ em̃ cura ptinet ad magistratus.

De loco publico fruendo.

Interdictũ hoc publice vtilitatis causa ꝓponi palaꝫ est. tuet̃ em̃ ꝓtor vectigalia publica: dũ ꝓhibet̃ quis vim facere ei qui id fruendũ ꝑduxerit Verba edicti hec sũt. Quo min⁹ loco publico: quẽ is cui locandi ius fuerit. fruendũ alicui locauit: ei qui cõduxerit. sociove eius. ex lege locatiõis frui liceat: vim fieri veto. Vltra legẽ aut̃ vel ꝓtra legem locatiõis nõ debet audiri qui frui desiderat. Solet tm̃ cõcedi vt imagines ⁊ statue q̃ ornamento reip. sunt future in publicũ ponant̃.

De via publica. ⁊ si quid in ea factum esse dicatur ⁊ de edilibus currulibus.

Studeant ediles currules eas que ꝓm ciuitates sunt vias vt adequentur. ⁊ effluuiones non noceant domib⁹: ⁊ pontem faciant vbicũꝙ oportet Et vt parietes domorũ reficiant̃ ne labiles sint. Curent etiam vt nullus effodiat vias: neꝙ subruat: neꝙ ꝛstruat in vijs aliquid. vias reparẽt: aq̃ductus purgent que sub diuo. id est libero celo sunt. Studeãt vt ante ergasteria nihil ꝓiectum sit vel ꝓpositus ꝑterꝙ si fullo vestimẽta siccet: aut tector trocos. id ẽ rotas exteri⁹ ponat. Non ptmittant rixari in vijs: neꝙ stercora ꝓijcere: neꝙ morticinia. neꝙ coria tacere.

De via publica ⁊ itinere publico reficiendo.

Titulus iste non ad aliud ptinet: nisi q̃ qui viam publicam reficiebat videbat̃ aliquid facere. Sz non facere nõ est ꝓhibitum. Dicit ergo ꝺ via publica q̃liter reficiat̃ ⁊ amittatur. ꝓterea hic titul⁹ de via vrbana ⁊ rustica. sed superior ti. ij. tm̃ de rustica. ⁊ ideo non supfluit hic ti. Verba edicti hec sunt. Quo min⁹ illi viam publicã. iterve publicũ apire. reficere liceat: dum ne ea via. idve iter deteri⁹ fiat: vim fieri veto. Etiam apire. est ad veterem altitudinẽ latitudinẽꝙ restituere. Sz et purgare refectionis ꝑtio est. purgari aut̃ ꝓprie ꝺr ad libramentũ ꝓprium. id ẽ modum vel

pulchritudinē redigere. sublato qđ supest. Reficit aūt & qui aplt. & q̄ purgat. & oēs oīno qui in pristinum statum deducūt. Et habēt hoc interdictū ppetuo: & oīb⁹. & in oēs. Et habet cōdēnationē in id qđ actoris interest.

De fluminibus & ne quid in flumine publico ripave eius fiat quo peius nauigetur.

Flumen a riuo. magnitudine discernit. aut estimatione vl' opinione circūcolentiū. Fluminū quedaz sunt pennia. q̄dā torrētia. Perhenne ē qđ semp fluit. Torrens est qđ tm̄ hyeme fluit. Fluminū quedā publica sunt. q̄dam non. Publicū flumē vt cassius diffinit. est qđ pbenne. id ē ppetuū est. & si iam non oīni tpe fluat: qz forte estate aliqua exaruit. Verba edicti hec sunt. Ne q̄d in flumine publico. ripave eius facias: ne quid in flumīe. ripave eius īmittas: quo statio. iterve nauigij deterius sit. fiat. Ripa ē id quod flumē cōtinet. naturalē rigorem cursus sui tenēs. Stationē dicim⁹ a stando. Is igit̄ locus demonstrat vbicūq; naues tute stare possunt. ſ. de v̄. sig. l. portus. Nauigiū solem⁹ dicere etiam ipam nauē. Iter ergo nauigij. id est iter nauis. Nauigij appellatione etiam rates ptinentur. id connexiones trabium. quia plerūq; & ratum vsus necessarius ē. Dicit autem deterior statio. iterq; deterius fieri: si vsus eius corrumpat vl' difficilior fiat: aut minor. aut rarior. aut si in totum auferatur. Ripa ea putatur esse q̄ plenissimum flumen cōtinet.

Ne quid in flumine publico ripave eius fiat. q̄ aliter aqua fluat. q̄ in priori estate fluxerit.

Differt a superiori. qz illud ppter nauigij vtilitatē. hoc ppter agroz̄ vel aliā q̄ nauigij. phibet ī flumīe fieri. Itē ille de nauigabili vel q̄si. hic de oī flumīe. vt. ſ. l. j. circa pn̄. Itē differt ab inferiori. qz h̄ phibet fieri ī publico. ibi ecōtra vetat fieri vim facientī & vtēti. Verba edicti hec sūt. In flumīe publico. inve ripa ei⁹ facere: aut in flumē ripāve ei⁹ īmittere: quo aliter aq̄ fluat q̄ in priori estate fluxerit. veto. Et ē inductū hoc interdictū. ne derivatiōib⁹ min⁹ p̄cessis flumīa exarescāt. vl' mutat⁹ alue⁹ vicinis aliquā iniuriā faciat vel afferat. ptinet ād flumīa publica siue nauigabilia sint siue non. Et generaliter tunc interdicto hoc q̄s tenet: si mutet aq̄ cursus. p hoc qđ factus est. dum depressior vel altior fiat aqua. ac p hoc rapidior sit cum incomodo accolentiū. & si quid aliud vicij. accole ex facto eius q̄ conuenitur sentient. interdicto locus erit.

Ut in flumine publico nauigare liceat.

Hoc interdicto pspicit. ne q̄s ī flumīe publico nauigare phibeat Sicut em̄ ei q̄ via publica vti phibet interdictū superapositū est. Ita hoc q̄z pponēdū p̄tor putauit. Sz si p̄uatū sit flumē: interdictum cessat. Verba edicti hec sūt. Quo min⁹ illi ī flumīe publico nauigare: ratē agere. q̄ve min⁹ ī ripa onerare. exonerareve liceat. vim fieri veto. Itē ait. vt p lacum. fossam. stagnū. publicū nauigare liceat interdictā. Est aūt lacus q̄ ppetuā habet aquā. Stagnū ē qđ tpalem ptinet aquā ibi stagnantē. q̄ q̄dez aqua plerūq; hieme cogit̄: Fossa est receptaculū aque manu factum.

De ripa muniēda.

Ripas fluminū publicoꝝ. reficere ⁊ munire vtilissimū est Sicuti igit̄ ꝺ via publica reficiēda interdictū ꝓpositū est. Ita etiā de ripa fluminis munienda ꝓponenduꝫ fuit. Verba edicti hec sunt. Quo min⁹ illi in flumine publico ripa ve eius op⁹ facere ripe agri ve: q̄ circa ripam est tuendi cā liceat: dū ne ob id nauigacio deterior fiat: si tibi damni infecti ī annos decē boni viri arbitratu. vel cautū vel satisdatū est. Aut ꝑ illum nō stat: q̄ minus boni viri arbitratu caueat vel satisdet. vim fieri veto. Merito adijcit dū ne ob id nauigatio deterior fiat. Illa em̄ sola refectio tolerāda ē q̄ nauigationi impedimēto nō ē. Et licꝫ ripe lac⁹. fosse vel stagni muniendi cā ꝓtor nihil hic cauit. Idē tū erit obseruādū qꝺ in ripa flumis munienda.

De vi ⁊ vi armata.

Primū vi ponit̄ hic in genere. Scōm in specie. Et idē ē dicere sicut in C. vnde vi. de interdictis igit̄ q̄ sunt ꝓhibitoria expedito nūc de restituto rijs dicit vt insti. de interdic. §. j. Habet autē locum hoc interdictū cuꝫ q̄s ꝑ vim possessionē soli amisit. vim dico expulsiuā nō cōpulsiuam. Si em̄ cōpulsus possessionē rerū tibi tradidero. cessat hoc interdictū ⁊ dat̄ actio qꝺ metus causa. ff. e. l. si rerū. Item vim dico nō legittime admissam. qui em̄ expulsus ē: si incōtinenti velit recupare possessionē suam. pōt q̄dem incōtinenti auctoritate sua. nō ex interuallo. ff. e. l. iij. §. cum igit̄. Et accipe in cōtinenti. id est anteq̄ ad alia extranea diuertat negocia. ff. de ✠. ob. continuus. §. j. Sed ⁊ ille q̄ nōdum est adhuc expulsus sed quem q̄s vult iniuste expellere: pōt resistere vim inferenti ⁊ ꝓpulsare vim illatā ad defendendam possessionē. cū moderamīe tamē inculpate tutele. id ē defensionis. C e. l. j. Qꝺ autē defensio dicat̄ inculpata ⁊ cum moderatiōe facta attendit̄ circa tria Primo q̄ fiat cuꝫ similib⁹ armis. scꝺo q̄ incōtinēti. tertio q̄ animo ꝓpulsandi iniuriā nō irrogandi. Verba hui⁹ edicti hec sunt. Unde tu illum vi deiecisti. aut familia tua deiecit. qꝺ eoq̄ qꝺ eque ille habuit tm̄modo intra annū post annū vero de eo qꝺ ad eum q̄ vi deiecerit puenerit iudiciū dabo. Et ptinet hoc interdictū ad solā attrocem vim. ⁊ ad eos tm̄ q̄ de solo deiciunt̄ puta de fundo siue edificio. Ad aliū autem nō ptinet.

Uti possidetis.

Post interdictū vnde vi qꝺ possessionē restituit: sequit̄ hoc qꝺ defendit ff. l. i. §. ⁊ ꝓsequēter. ⁊ est interdictū retinende possessionis. Habet autē locum hoc interdictū vti possidetis in rebus īmobilib⁹ omnib⁹. ⁊ soli. dū tamen talia sint q̄ pūt possideri. ff. e. l. i. §. pe. Nō autē possidēt fozum. bsilica ⁊ res sacre. ff. de acc. pos. l. i. §. vl. Item habet locū hoc interdictuꝫ in incorpalibus vt in q̄si possessione vsufruc. vel vsus. ff. e. l. vlt. vel aliarum seruitutū. ff de serui. l. quotiēs. Verba edicti hec sunt. Uti eas edes de q̄bus agit̄: nec vi nec clam nec ꝓcario: alter ab altero possidetis: quo min⁹ ita possideatis vim fieri veto. De cloacis hoc interdictum nō dabo. neq̄ pluris q̄ quāti ea res erit intra annū quo primum experiundi ptās fuerit

agere ꝓmittã. Causa huiꝰ int̃dicti fuit: q̃ sepata esse debeat possessio a ꝓ
prietate fieri eñ põt vt alter possessor sit. dñs nõ sit. Alter dñs q̃dẽ sit pos
sessor nõ sit. fieri nõ põt vt possessor idẽ ⁊ dñs sit. l. j. §. huiꝰ. ff. e. Quotiẽs
ergo inter litigatores ẽ ꝓprietatis cõtrouersia Aut cõuenit inter litigato
res vter possessor sit. vter petitor. Aut nõ cõuenit. Si ꝓuenit absolutũ est.
ille possessoris ꝓmodo quẽ ꝓuenit possidere: ille petitoris onere fungetur
Si si int̃ ipsos ꝓtendat vter possideat: q̃ alterut̃ se magis possidere affir
mat tũc si res soli sit. in cuiꝰ possess. õe ꝓtendit. ad hoc int̃dictũ remittent
q̃ vulgo vti possidetis appellat. ⁊ dat huiꝰ rei causa. ne vis fiat ei q̃ pos
sidet

De superficiebus

Sile est superiori int̃dicto vt. ff. e. l. j. §. pponit. hoc interdicto tuet prætor
eũ q̃ superficiẽ dedẽdit id ẽ mactiaꝫ edificij sine solo Verba interdicti hec sũt
Uti ex lege locatõis siue ꝓductõis superficie de q̃ agit nec vi nec clam nec
p̃cario alter ab altero fruimi. quo minꝰ ita fruami vim fieri veto. Si qua
alia actõ est de superficie postulabit: cã cognita iudiciũ dabo. Dia q̃ in vti
possidetis int̃dicto seruant. hic q̃ seruabunt Appellamꝰ aũt superficiarias
edes. q̃ in ꝓducto solo posite sũt q̃rũ ꝓprietas ⁊ ciuili ⁊ naturali iure eiꝰ est
cuiꝰ et solũ. ⁊ idẽ si emit fundũ nõ tñ vt soli dominũ trãseat: sed sola licen
tia hñdi ⁊ tenẽdi superficiẽ. ff. l. j. §. qui superficiẽ Est ĝ superficiariꝰ dñs vtilit
nõ iure directo et hꝫ in rẽ vt no. ff. l. j. §. q̃ superficiẽ. in fi

De itinere actuq; priuato

Superiori titulo de possessiõe rex corpaliũ retinẽda. hic de possessiõe rerũ
incorꝑaliũ Et est hoc interdictũ ꝓhibitoriũ ptinẽs ad rusticas tãtũmõ ser
uitutes. Uerba int̃dicti hec sunt. Quo itinere actuq; ꝑuato q̃ de agit: vel
via. hoc ãno nec vi. nec clam. nec p̃cario ab illo vsus es: q̃ minꝰ ita vtaris
vim fieri veto Hoc iterdicto ꝓtor tñ inq̃rit an itinere actuq; hoc ãno vsꝰ
sit. nõ vi. nõ clam. nõ p̃cario. ⁊ in hoc tuet eũ. licet eo tpe q̃ int̃dictũ red
dit vsus nõ sit Siue igit habuerit ius vie. siue nõ habuerit: in ea ꝑditõe ẽ
vt ad tuitõꝫ ꝓtoris ꝓtineat. Si mõ hoc anno vsus est. vel modico tpe id ẽ
non minus q̃ triginta diebus. Hecq; eñ ad pñs tps referẽ vsus. q̃ plerũ
q; itineribus vel via non semꝑ vtimur: nisi cum vsus exegerit Itaq; anni
tempis spacio ꝓclusit vsum.

De aqua quotidiana et estiua

Usus aque sicut itineris est q̃dã quasi possessio. Ideoq; hãc sicut illã ꝓtor
tuet int̃dicto reddito. Et ẽ hoc interdictũ ꝓhibtoriũ ⁊ interõ restitutoriũ
⁊ ptinet ad aquã quotidianã Duo aũt sunt genera aquaꝝ Quotidiana ⁊
estiua. quotidiana ab estiua differt vsu nõ iure. Quotidiana aqua ea ẽ q̃
duci assidue solet vel estiuo tpe vel hyberno. etiã si aliq̃n ducta nõ ẽ. Nõ
eñ iõ quotidiana dicit q̃ quotidie ducit. sed ea qua quis quotidie possit
vti si vellet: q̃q̃ quotidianã interdũ hyeme ducere nõ expediat. ⁊ si possit

duci. Estiua aũt ea est qua estate sola uti expedit: sicut dicimus uestimẽta estiua: saltus estiuos: castra estiua. ꝙ interdũ etiã hyeme. plerũq; autez estate utamur. Et generaliter ex ꝓposito utent⁹ ⁊ ex natura locoꝝ: aqua estiua a quottidiana discernit. Nam si sit talis aqua q̃ ꝓpetuo duci possit: ego tũ ea sola estate utar: dicẽdũ est hãc aquã esse estiuã. Rurs⁹ si talis sit aqua q̃ⁿ non nisi estate sui natura duci possit: estiua dicet. Et si ea sint loca q̃ natura nõ emittant aq̃ nisi estate: dicendũ erit recte estiuã duci. Uerba interdicti hec sunt. Uti hoc anno aq̃ ꝺ qua agit: nec ui: nec clã: nec ꝑcario ab illo duxisti: quo minus ita ducas: uim fieri veto. hoc ãno ꝓtor dicit: hoc est nõ ꝗtridie: ſ3 hoc anno uel una die uel una nocte. Et loq̃t ꝓtor de ea sola aqua que phennis est. nulla em̃ alia duci aqua ꝑt q̃ q̃ est phennis. ff. l. j. §. loquit.

De riuis.

Quarum ꝓdesset ius aque de qua ꝺ dixit: nisi liceret purgare riuũ: nec tam necessaria est refectio itinerũ q̃ riuoꝝ: q: nõ refectis riuis oĩs usus aque auferet ⁊ homies siti necarẽt: ⁊ sane aqua peruenire nisi refecto riuo non põt. Ut nõ refecto itinere. difficultas tũ eũdi agendiq; fieret: q̃ temporibus estiuis leuior esset. l. fi. ff. e. Ideo hoc interdictũ utilissimũ est: nã nisi ꝓmittat alicui reficere: alia rõe usus incõmodabit. Uerba edicti hec sunt. Riuos: spec⁹: septa reficere: purgare aqueducende cã. quo min⁹ liceat illi: uum ne aliter aq̃ ducat q̃ uti ꝓtor estate non vi: non clam. non ꝑcario: a te duxit: uim fieri veto. Riuus est loc⁹ ꝑ lõgitudinez deꝓssus quo aqua decurrat. Spec⁹ locus est ex quo despicit. inde spectacula sunt dicta Septa sunt ea q̃ ad incile opponũt aque ꝓpellende derivandeve ex flumine causa. Siue ea lignea sint siue lapidea: siue ex alia qualibꝫ materia sint ad ꝓtinendam transmitendãq; aquã excogitata: q̃ appellam⁹ clusam. Incile aũt est locus deꝓssus ad latus fluminũ ex eo dict⁹ q̃ incidat. Incidit em̃ vel lapis vel terra: vñ ꝓmũ aqua ex flumĩe agi possit. Sꝫ ⁊ fosse ⁊ putei hoc interdicto ꝓtinent. Reficere est qõ corruptũ est in ꝓsti̇nũ statũ restaurare. Et verbo reficiendi: tegere: substruere: sarcire: edificare. Itẽ ad uehere: apportareq; ea q̃ ad eandẽ rem opus essent cõtinentur. Purgari di verbũ ad eũ rinum ꝓtinet qui refectione indiget. ff. l. j. §. purgandi.

De fonte.

Seruitutes non tm̃ aq̃ducẽde esse solent: verũetiam hauriende. et sicut discrete sunt fuitutes ductus aque: ⁊ haust⁹ aque. Ita interdicta separatim reddunt. Et ꝓponit hoc interdictũ ei q̃ fontana aqua uti ꝓhibet. Uerba edicti hec sũt. Uti de eo fonte q̃ de agit hoc anno aqua nec ui: nec clã: nec ꝑcario ab illo usus es: q̃ min⁹ ita ea utaris: uim fieri veto. de lacu: piscina puteo: iter interdicaꝫ. Hoc interdictũ locũ hꝫ si q̃s ꝓhibeat uti aqua: hoc est siue haurire ꝓhibeat: siue etiã pec⁹ ad aq̃ appellere. Hoc interdictũ ꝺ cisterna non cõpetit: nã cisterna nõ hꝫ ꝓpetuã causaꝫ: nec viua habꝫ aquã ex quo apparet in his omnib⁹ exigendũ ut viua aqua sit. Cisterne aũt imbribus cõcipiunt. Cohercere aq̃ est cõtinere sic ne defluat vel dilabat: dũ mõ non ꝓmittat alicui nouas venas ãrere vel apire. hic em̃ innouat aliquid ꝓter id: q̃ ꝑcedenti anno usus ẽ. Sꝫ ⁊ de lacu: puteo: piscina reficiendis: purgandis: interdictũ cõpetit. Et omnib⁹ ꝑsonis dabit. ꝙ⁹ ꝓmittit interdictum de aqua estiua. ff. e. l. j. §. fi.

De cloacis.

Cloace indigent purgatõe sicut riui: vt feto: cesset ⁊ cõmoditas veniat Hoc interdictũ ꝓpositũ est de cloacis ꝑuatis: publice em̃ cloace publicam curã merent. Cloaca aũt ẽ loc⁹ cõcau⁹ ꝑ quẽ colluuies q̃dã fluat. Curauit aũt ꝓto: ꝑ hec inꝺicta vt cloace ⁊ purgent̃ ⁊ reficiant̃. q̃ꝑ vtrũq; ⁊ ad salubritatem ciuitatũ: ⁊ ad tutelã ꝑtinet. Hã ⁊ celũ pestilens ⁊ ruinã minant̃ in mũdicie cloacaꝝ. idẽ si non reficiãt̃. Verba iterdicti hec sũt. Quo minus illi cloacã: q̃ ex edib⁹ ei⁹ in tuas ꝑtinet edes: qua de agit̃: purgare reficere liceat: vim fieri veto. damni infecti qõ opis vicio factũ sit caueri iubebo. Duo sũt inꝺicta sub hoc titulo. vnũ ꝓhibitoriũ: quo ꝓhibet̃ vi cinus vim facere q̃ min⁹ cloaca purget̃ ⁊ reficiat̃. Alterꝝ restitutoriũ: vbi dicit̃: qõ in cloacam publicam factũ siue inmissum habes q̃ vsus ei⁹ deteri or sit: restituat̃: Itẽ ne quid fiat inmittat̃ve interdicaꝝ. Quod ex edibus eius in tuas ꝑtinet tc. hoc ẽ dirigit̃: extendit̃: ꝓuenit. Et tam ad primũ vicinũ hoc interdictuꝝ ꝑtinet: q̃ aduersus vlteriores ꝑ quoꝝ edes cloaca currit. Immo ꝑt in vicini edes venire ⁊ rescindere pauimenta purgande cloace gr̃a dũ tũ parat⁹ sit restaurare id: qõ ex necessitate reficiende cloace causa rescindat. ſ. l. j. §. Qſ ait prꝛetor.

Quod vi aut clam.

Supioꝛa interdicta respiciũt futurũ tp⁹: hoc ꝑteritũ. Vel sic dirim⁹ ꝑ sepatim de vi tã ꝑterita vt vñ vi. q̃ ꝑsenti: vt vti possi. nũc de q̃dã mixto: sc̃z tam de vi: q̃ ꝑ eo qõ clam factũ est: q̃ ꝑ ꝑterito ⁊ ꝑsenti dat̃. vt. ſ. e. is qui. §. quod ait ꝓto:. Et qualitercũq; sit factũ agit̃ qõ vi aut claꝝ. ſ. e. is q̃ in puteũ. in ꝑn. Itẽ de vi tractat̃ vsq; ad. §. claꝝ in. l. ij. p⁹ ea de clã vsq; ad. §. hec verba in. l. v. ⁊ ibi expõit qõ factũ ẽ. Et est interdictũ hoc restitutoꝛium ꝑ qõ occurſum ẽ calliditati eoꝝ qui vi aut clam q̃dã moliunt̃: Jubentur em̃ restituere ea. Verba edicti hec sunt. Quod vi aut claꝝ factũ ẽ. qua de re agit̃: id cum experiundi ptãs est restituas. Et pertinet ad sola opera q̃ in solo vi aut clam facta fuerint. Vi factum videtur si quis contra q̃ ꝓhiberetur fecerit. et si quis contra testationem denunciationemq; fecerit vel si cum sciret se ꝓhiberi: ꝑ vim molitus ẽ ne ꝓhiberi possit. ſ. l. j. §. q̃d sit. Clam facere videt̃ qui celauit aduersario neq; ei denũciauit: si mõ timuit eius cõtrouersiã aut debuit timere. Seru⁹ etiã eũ clam faccre ait. q̃ existimare debuit sibi ꝓtrouersiã futurã qz nõ opinionẽ ei⁹ ⁊ resupinã estimationẽ sequi oportꝛ: ne meliorꝛis cõdicionis fint stulti q̃ piti. l. iiij. ſ. e. Hec verba: qõ vi aut clam factũ est: ita exponunt̃. qõ tu aut tuoꝝ q̃s fecerit. aut tuo iussu factũ ẽ. ſ. l. aut q̃. §. hec verba.

De remissionibus.

Sicut nũciatio parit interdictũ qõ vi aut clã vt s̃ dirim⁹ ita ⁊ remissio tollit vt s̃. ti. j. l. si ali⁹. §. j. Et ponunt̃ sub hoc ti. remissiões faciẽde ei cui nunciatũ ẽ. Et sunt tres: vna ex cõuentiõe: alia a iure qñ sc̃z tenuit nũciatio. Et tercia qz nõ tenet. qz põt sperni nã tunc lex bz ꝑ remissa. Et ꝛba ꝓtoris ostendũt remissionẽ tunc factam valere vbi nũciatio tenet. Nũciat aũt tũc ꝓto: voluit valere: vbi ius ẽ nũciãti ꝓhibere ne se inuito fiat. Sz si nõ bz ius nũciãdi. siue satisdatio iterũciat: q̃ casu sit remissio ipso iure. siue nõ: r̃missio fctã ex quẽtõe l'ẽ a iudice: hoc tm̃ r̃mittit ĩ q̃ tenuit nũciatõ cũ effcũ. Js bz ius nũciãdi nouũ op⁹ q̃ ã dñiũ ꝑ fuitutẽ bz Verba edc̃i

hec sunt Quod ius sit illi ꝓhibere ne se inuito fiat: in eo nūciatio tenꝫ ce= e rū nūciatōe remissa. faciet.

De ꝓcario

Precariū ē qō ꝑcib⁹ petēti vtendū ꝓcedit. tādiu q̄diu is q̄ ꝓcessit patit. Quod gen⁹ liberalitatis ex iure gentiū descēdit Et distat a donatōne. eo q̄ qui donat sic dat ne recipiat ꝫ de don. l. j. in ꝑn. Qui ꝑcario ꝓcedit sic dat q̄si tūc r̄ceptur⁹ cū sibi libuerit ꝑcariū soluere ſ. l. ij. ⁊. l. ⁊ hꝫ. ⁊. l. cū ꝑ cario. Et ē sīe comodato nā ⁊ qui cōmodat suā rē. sic ꝓmodat vt non fa= ciat rē accipiētis sed vt ei vti re ꝓmodata ꝓmittat. Differt tū a comodato vt diximus ꝫ ꝓmo. Verba edicti hec sūt Quod ꝑcario ab illo habes. aut dolo malo feciſti vt desineres hr̄e. qua ꝺ re agit. id illi restituas. Hoc int̄ dictū restitutoriū ē. Et naturalē hꝫ in se equitatē. Hāc ꝑcariū reuocare volēti ꝓpetit. Est em̄ natura equū. tādiu te liberalitate mea vti. q̄diu ego velim. ⁊ vt possim reuocare cū mutauero volūtatē. Habere aūt ꝑcario vi= det̄ q̄ possessionē vel cozꝑis. vel iuris id ē rei incozꝑalis puta seruitutis adeptus ē ex hac solūmō cā. q̄ ꝑces adhibuit ⁊ impetrauit ꝓcib⁹ vt sibi possidere aut vti liceat. veluti ſi me ꝑcario rogaueris vt ꝑ fundū meū tibi ire vel agere liceat. vel vt in tectū vel areā ediū mearū stillicidiū: vl tignū in parietē immissum haberes. ſ. l. ij. §. fi. ⁊. l. ſe.

De arboꝛibus cedendis

Hoc interdictū ꝓpetit nō solū dño ediū sed etiā ei qui vſumfructū habet q⁊ etiā ipsius intereſt arboꝛē istā nō impendere Nam nisi dñs adimat ar= boꝛē q̄ alienis edibus impēdeat. ꝓmittit ei cui arboꝛ officit. vt ſi vellet suc cideret eā lignaq̄ tolleret. Verba edicti hec sunt. Que arboꝛ ex edibus tuis in edes illius impendet: ſi ꝑ te stat quo min⁹ eā adimas: tūc q̄minus eā illi arboꝛē adimere sibiq̄ hr̄e liceat. vim fieri veto. Et ē hoc int̄dictū ꝓ bibitoriū Arboꝛis appellatōe etiā vites ꝓtinēt. ſ. ar. fur. ces. l. vitē. i ꝑn.

De glande legenda.

Glandis noīe omnis fruct⁹ ꝓtinet. ſ. de ✗. sig. l. q̄ venenū. §. glandis ꝑ hoc edictū dat licētia dño legēdi glandē id ē quēcūq̄ fructum ex arboꝛe sua in fundū vicini cadentē. Verba edicti hec sunt. Glādē q̄ ex illi⁹ agro in tuū cadit: quo min⁹ illi tertio q̄quo die: legere: auferre liceat: vim fieri veto. Et cōputant̄. prim⁹. secund⁹. et terti⁹ dies ab eo tpe q̄ cecidit glās Et ideo ponit de tertio. q⁊ collectio glādis vix durat ad tertiū diez: nam citius colliguntur. vel q⁊ duob⁹ aut trib⁹ diebus puertūtur in terrā: vt nul li: eoꝝ nomīe cōpeteret actio: cū sine dolo tuo: fructus eē in reꝝ natura ꝺ fierit. Nō q⁊ interdictū tam breui sopiat̄ tpe. naꝫ ſ annū duraret ſi fruct⁹ staret. ⁊ pl⁹. ſ. de acc. ⁊ ob. l. in bonoꝛarijs. Sed ſi dolo desijſſet hr̄e tunc ſ. annū ten eret̄. ꝫ. de ꝑscrip. ✗. l. qui fuādaꝝ. §. fi. Et ē vtilitas h⁹ edicti fm̄ aꝛo. q⁊ necessitas imponit̄ ei in c⁹ terrā cecidit: vt singl'is trib⁹ diebus semel liceat auferre: et sic exponit̄ quoquo: id est singl'a tertia die. glo. pe. ſ. c.

Digestum Nouum

De libero hoīe exhibendo

Hoc int̄dictū ꝓponit̄ tuēde libertatis cā. vicz ne hoīes liberi retineant̄ a q̄quā. Nihil em̄ multū a specie seruentiū differūt. quib⁹ non dat̄ facultas recedendi Verba edicti hec sunt. Quē libez dolo malo retines. exhibeas Verbū libez. ad oēm libez hoīem ptinet. siue pubes sit siue impubes. siue masculus sit siue fcia. siue vn⁹ siue plures. siue sui iuris sit siue alieni. Hoc em̄ tm̄ spectam⁹ an liber sit. Exhibere ē in publicū ꝓducere ⁊ videndi tangēdiq; hoīs facultatē p̄bere. ꝓpie aūt exhibere ē extra secretū hīc l. iij. §. ait p̄tor. ſ. e. Hoc interdictū omīb⁹ ꝑtit. Nemo em̄ ꝓhibēdus ē libertati fauere. s̄ ad ex. si liber. Et cū hoc int̄dicto ꝑcurat etiā accusatio legis faule ꝺ plag. ſ. ad. l. faui. l. nō statī ⁊ C. ad. l. faui. l. si fratrē. ⁊ versa vice q̄ agit fauia. potit nihilomin⁹ hoc int̄dictū hr̄e. l. iij. in p̄n. ſ. e.

De liberis exhibēdis seu deducendis

Hoc int̄dictū ꝓpoīt aduersus eū quē q̄s exhibere desiderat eū filiū quē in ptāte sua eē dicit. ⁊ ꝑtit ei q̄ in ptāte hz. Hecq; curat p̄tor cur apud eū sit q̄ exhiberi dz. quēadmodū i supiori interdcō Sz oī mō restituendō putauit si in ptāte est. Verba edicti hec sūt. Qui quecq; ī ptāte lucij titij ē. si is eave apud te ē. dolove malo tuo factū ē. q̄ min⁹ apꝺ te eēt. ita eū eā ve exhibeas. Hoc interdictū p̄uatū ⁊ ꝓpetuū ē. suiq; iuris tuēdi ꝓpatū vt filiꝰ exhibeat̄ Est et aliud interdictū hoc titulo scꝫ de liberis deducēdis. ⁊ datur eis et in eos q̄b⁹ ⁊ in q̄s dat̄ supi⁹. sed dat̄ ad aliꝺ. sez vt q̄s possit ducere eos in q̄s hz ius dictōis id ē q̄ sunt in ptāte sua. Est tm̄ notandꝺ in hoc interdicto ⁊ ī notōe ꝓtoris q̄ p̄ hz. q; si p̄t agit p filio impubere ducēdo. aliās differt̄ res in tps pubertatis. alꝺ repñtet̄. idq; ex psona eoꝝ int̄ quos erit ꝓtrouersia ⁊ ex genere cāe ꝓstituendō ē. Nā si is q̄ se p̄rem dicit. auctis prudētie. fidei explorate eēt. vsq; in diē litis impuberē apud se bēbit. Jꝺ vero q̄ ꝓtrouersiā facit. si būilis. calūniator notecq; neḉie sit. repñtāda cognitio est

Utrobi

De possessiōe rez mobiliū hz locū hoc interdictū Sz eiꝰ vis exeḉta ē int̄dicto vti possidetis. qꝺ de reb⁹ solt ꝑtit: vt is hoc interdicto vincat qui nec vi. nec clam. nec p̄cario oū sup hoc aꝺ aduersariꝰ inquietāt. possessiōz bēat. Verba edicti hec sūt. Utrobi hic bō de q̄ agit maioze āni pte fuit. q̄ min⁹ is cū ducat: vim fieri veto. Utrobi exponit̄ id ē apꝺ quē. ⁊ ꝓponit̄ ex vtr. ⁊ vbi. ⁊ sic vtr ꝓ apꝺ. ⁊ vbi ꝓ quē. Jꝺ aūt ex duob⁹ potior erat ī hoc int̄dicto. q̄ maioze pte āni possiderat. Sed hodie qui possidet tpe litis cōtest. potior ē: insti. de interdic. §. sed hodie. ⁊ C. e. l. j.

De migrando

Hoc interdictū de migrando id ē recedendo ꝓponit̄ inq̄lino q̄ soluta pensione vult migrare id ē exire vel r̄cedere cū reb⁹ suis. p̄t g̃ inq̄lin⁹ libere p̄ hoc interdictū cū reb⁹ suis de habitatōe migrare si rō locatori satisfaciat ꝺ

pensione ⁊ ꝺ damno si qꝺ in domo ꝓducta dederit. Colono aũt nõ dar hoc interdictũ. sed alias extra ordinẽ officio iudicis ei subueniẽ. sed velit non dico migrare: sed colonariã post exactũ tps ꝓstitutũ derelinq̃re. ff. l. j. §. j. Verba edicti hec sunt. Si is hõ quo de agiẽ nõ est ex his rebus de quib⁹ inter te locatorẽ. ⁊ actorẽ id ẽ inquilinũ ꝓuenit. vtq; in eã habitatõez qua de agiẽ. introducta imꝓtata. ibi nata facta ue eẽnt. ea pignore tibi ꝓ mercede ei⁹ habitatõis essent. Siue ex his reb⁹ eẽt: ⁊ ea merces tibi soluta. eove nõie satisfactũ ẽ: aut si p te stat q̃ minus soluaẽ: ita q̃ mun⁹ ei q̃ pignoris nõie eũ induxit inde abducere liceat. vim fieri veto Et dar hoc int⁹dictũ in q̃lino etiã ꝺ his rebus q̃ nõ ipi⁹ sunt sed forte ꝓmodate ei. vel locate. vel apud eũ depositę sunt. ff. l. fi.

De Saluiano interdicto

Saluianũ interdictũ dar locatori fundi rustici. ꝓtra colonũ ⁊ ei⁹ heredem vtile ꝺo dar eis ꝓtra extraneũ possessorẽ ꝓ adipiscẽda possessiõe eoꝝ q̃ tacite locatori sunt obligata. ff. l. j. ⁊ C. e. l. j. ⁊ ff de inter. l. ij. §. hoc aũt. Et est hoc interdictũ adipiscẽde possessiõis ꝓpatũ. eoꝝ vtiẽ ꝺñs fundi de rebus coloni. quas is ꝓ mercedib⁹ fundi pigri futuras pepigisset insti. de inter. §. interdictũ q̃z. ⁊ sufficit tacitũ pactum. C. loca. l. certi iuris. Differt aũt hoc interdictũ a seruiana: q̃z in seruiana oꝑtet locatorẽ ꝓbare colonũ fuisse dictũ tpe obligatõis ff de pig. l. j. §. cũ pdũ. Sed ẽ interdicto isto sufficit si ꝓbet ipm possediss. ff. l. j. vt dicit glo. in dic. §. interdictũ. ⁊ insti. de acc. §. Itẽ fuiana. Et sicut fuiana vel quasi ser. ꝺr a fuãdo. vt ibi. ita ⁊ saluianũ a saluãdo id ẽ retinẽdo ꝺr. oñie eñ ius aut in acq̃rendo. aut in seruando vel saluãdo. aut in amittẽdo ꝓsistit ff de le. ⁊ se. con. l. fi.

Liber. XLIIII et sextus huj⁹

De exceptionibus seu ꝑscriptionib⁹ et ꝑiudicijs

Exceptio dicta ẽ quasi quedã exclusio q̃ interponi actõi cuiusq; rei solet. ad excludendõ id qꝺ in intentõz ꝓdemnatõem ve deducti ẽ. Sicut aũt exceptio actorẽ excludit: ita replicatõ reũ Mã replicatões nihil aliud sunt q̃ exceptões ⁊ a pte actoris veniũt. q̃ quidẽ iõ necessarie sunt. vt exceptões excludãt vel oppugnent. Sed ꝓtra replicatõez solet dari duplicatio. Et ꝓtra duplicatõem triplicatio. ⁊ ꝓtra triplicatõem quadruplicatio. ⁊ deinceps multiplicanẽ noĩa. dũ aut reus aut actor obijcit. ff. l. ij. §. j. Exceptões q̃dã dilatorie: q̃dã pemptorie Dilatoria ẽ q̃ oꝛt actõz: veluti ꝓcuratoris exẽplo. nã q̃ dicit nõ licere ꝓcuratorio nõie agi: nõ ꝓsus litẽ inficiaẽ: sz psonã euitat. lij. §. fi. ff. e. Perpetuę pemptorie sũt. q̃ sp locũ hñt: nec euitari pñt. q̃lis ẽ doli mali. reiiudicate. ⁊ si q̃d ꝓtra leges senatus ve ꝓsulta factũ ee dicẽt Itẽ pacti ꝺ nõ petẽdo ⁊ de variis exceptionib⁹ est glo. insti. e. §. appellanẽ. ⁊ glo. iij. q. vj. si quis eꝑ. ⁊ in c. exceptõem de excep. Prescriptio fm q̃sdã est ex

ceptio ex tpe cām trahens. Vel forte ita diffinieꝝ p̄scriptio lōgi tpis. sicut ⁊ vsucapio triēnij. nā p vtrāq; acq̄rit dominiū: licet p p̄mā directū. p ista vtile. Et ē inducta p̄scriptio lōga. p̄sīderata vtrinq; cā. id ē ex pte possidē tis fauore. ⁊ ex pte eius q̄ nō petijt odio. Locū aūt hz ista p̄scriptio longa in rebus īmobilibus. nō in reb⁹ mobilib⁹ nisi in ferno rustico. q̄ cū sit gle be portio. cū gleba vt ait pla. vt etiā sine gleba fm azo. p̄scribit vt. ſ. ō diuer. ⁊ temp. p̄scrip. lon. Et exigūt in p̄scriptō. ea q̄ s̄ de vsucap. diximus. De p̄iudicialibus aūt exceptionibus vel p̄iudi. acti. habeꝝ. ſ. l. si p⁹. ⁊. l. fundum. ⁊ insti. de acc. §. p̄iudiciales

De diuersis ⁊ tpalib⁹ p̄scriptōib⁹ et de accessionibus possessionū

Quia tractat⁹ ō vtilib⁹ dieb⁹ frequēs ē videam⁹ q̄d sit expliđi ptātē hꝫe Et q̄dē in p̄mis exigendū ē vt sit facultas agēdi p se vel p aliū Itē q⁹ hꝫ beat ptātem ueniēdi eū p se vel p aliū respōdentē Et ius reddēdis copia Et ita itelligiē q̄ō ōz tpa vsucapiōis eē vtilia. p̄scriptōis Vo ptinua vt diē glo. insti. de vsuca. ī p̄n Diuerse aūt sūt p̄scriptōes. q̄dā vni⁹ diei. alia duo rū vt. ſ. de app. a ſnīa. §. fi. ⁊ q̄ñ app. sit. l. j. §. biduū. Quinq; triū. C. de iu di. l. fi. Et hoc p̄seq̄ vlteri⁹ magis laboriosū ē q⁹ subtile. Querite q̄s agi tat labor atq; alias reperite. De vsucapiōe tñ triēnij. dic q⁹ p eā queritur dominiū. C. de pac. l. traditōib⁹. dūmō q̄ ttuor inueniāt. scz bona fides. ⁊ titul⁹. ⁊ q⁹ res nō sit viciosa. ⁊ q⁹ possessio sit ptinuata vsq; ad vltimā diem q⁹ tetigisse sufficit. ⁊ idē in p̄scriptōe x. vel. xx. an. ſ. e. l. in vsucapiōe Sec⁹ ī p̄scrip. scz p̄ōaliū actōm vt. ſ. ō acc. ⁊ ob. l. i oib⁹ Itē p p̄scriptōz x. l. xx. āno. nō q̄rit dñiū vt dicit glo. hic sup Ru. no. C. de bo. ma. auc. ibi posita Itē vsucapio nō int̄rūpit litis ptes. q⁹ secus ē ī p̄scriptōe. q̄ō dic vt no. s̄ de rei ven. l. si p⁹ acceptū. Itē p p̄scriptōz. xxx. an. nō inducit nisi exceptio q⁹ tps non ē mod⁹ ⁊c. ſ. de acc. ⁊ ob. l. obligationū fere. §. placet. Sunt et alie p̄scriptōes diuerse. Sz notandū q⁹ q̄dam p̄scriptōes hūt ptinua tpa. sicut generaliē oēs nisi spāliē inueniamus lege cautū ptra. scz q⁹ sit. Alie vtilia: ⁊ hec subdiuidunt q⁹ quedā ad sui p̄ncipiū ⁊ pcessū ad q̄ō sunt tria necessaria vt diximus s̄ in p̄n. Alia ad sui p̄nciū tñ. vt s̄ ō calum. l. an uus ⁊ s̄ de edi. e. l. cū ser: ⁊. ſ. de adul. q̄nq; nīū. De accessionib⁹ autem possessionū nihil in ppetuū id est generaliter diffinire possum⁹. Consistūt eiñ in sola equitate Et tribuunt his qui in locū alioꝝ succedunt. siue ex cō tractu siue ex voluntate vltima. Et diutina possessio q̄ pdesse cepat defun cto etiē heredi pdest. et generaliē in vsucap. ⁊ p̄scrip. ptinuanē tempa in vtem ⁊ ptialarē succesſorē insti. de vsucap. §. diutina ⁊. ſ. l. de accessiōib⁹

De doli mali ⁊ metus exceptione

Ideo hāc exceptōem p̄tor pposuit: ne cui dol⁹ suus p occasionē iuriscul tis ptra naturalē eq̄tatē p̄sit. Qñ antē dolo q̄d factū dicat. ex facto id est ex qualitate facti intelligiē C. ō rescin. ven. l. dol⁹. Et fit dolo tam in con tractibus vt s̄ de ac. emp. l. nil. §. si venditor. ⁊. §. se. q⁹ in testis ed̄dis vel supp̄mendis. vt C. si q̄s ali. test. p. l. j. ⁊. ij. ⁊ C. ad. l. cor. de fal. l. eū Quā

etiã in legib⁹ ꝺdẽdis vel inꝓretãdis.vl' cãcellãdis vt faciebat q̃dã valco papiẽsis vt dicit glo.in.l.j.in fi.ff.e. ⁊ tꝑib⁹ nr̃is Bal.feciſſe fertur. Et ꝓpoſita ẽ hec exceptio ex eadẽ cã ex qua ꝓpoſita ẽ actõ ꝺe ꝺolo Generaliẽ aũt ꝺicendũ ẽ ex oĩb⁹ in factũ exceptõibus.oziri exceptõz ꝺoli.ꝺolo em̃ facit q̃cũq; id q̃ ꝙlibz exceptõne elidi ꝑt petit.j.l.ij.§.gñaliẽ.ff.e.Et vt dic̃ glo.ĩ.l.q̃ ſe ꝺebere.ff.ꝺe ꝺi.ob.cãm.Excepto ꝺoli ẽ q̃ꝺmꝓlex.vna q̃ oriẽ tꝛe ꝓtract⁹.vt ſi ꝺolo inꝺixiſti me ad ꝓmittẽꝺũ tibi ꝛ. Scõa q̃ ſuccedit in locũ ñ nũerata pecuĩe. Tercia q̃ ſuccedit in locũ pacti ⁊ uriſimrãꝺi. Quarta q̃ ſuccedit in locũ facti ſiue intentõis. Et ẽ excepto ꝺoli exceptio ei⁹ cui apponiẽ ꝙſonalis.vt ꝓtra ꝺoloſũ tm̃mõ apponaẽ ⁊ nõ ꝓtra aliũ nõ ꝓmittẽ tẽ ꝺolũ. Sz ex ꝛte opponẽtis ẽ in rẽ vt ẽ ter.in.l.ij.§.j.ff.e. Et ĩ ꝓbando articulũ ꝺoli uuo oñt ꝺeꝺuci.vicz ꝺolũ fuiſſe aꝺhibitũ ĩ tali re ſibi petita. Et ꝑ ipm actozem fuiſſe ꝺolũ ꝓmiſſum.l.ij.§.j.ff.ꝺ.oz igiẽ. De exceptione metus hic repetere potes id qõ.ſ.qõ me.cau.traditũ eſt

Quarum rerũ actio non ꝺatur: et ꝺe exceptione iuriſiurandi.

Accõ q̃ñq; a ꝓncipio nõ naſciẽ:vt in turpibus vt.ff.ꝺe ff.ob.l.generaliter ⁊.l.ſe. Q̃ñq; naſciẽ ſed ineffícax ẽ:vt cũ ꝺol⁹ vel met⁹ interuenit vt. C.ꝺe inuti.ſtip.l.ꝺolo. Q̃ñ z efficax ſz p⁹ea fit ineffícax vt ꝑ pactũ vel ſimilem cauſam vt ſ̃.ti.j.⁊.ij.tij.⁊.iiij.non ergo ꝺe oĩb⁹ hic titul⁹ ꝺicit ſed ꝺ q̃ꝺuſꝺã ⁊ inoꝛꝺinate. Exceptio aũt iuriſiurãꝺi:vicẽ rei iuꝺicate obtinet:⁊ nõ inmerito:cũ ipe met aꝺuerſariũ ſuũ iuꝺicẽ ꝺe cã ſua fecerit ꝺeferẽꝺo ei iuramẽtũ.ff.l.j.in ꝓn.⁊ iꝺo p⁹ iuſiurãꝺũ nihil aliuꝺ q̃ri ꝺebz niſi an iuratũ fuerit inſti.ꝺe acc.§.item cũ q̃s aꝺuerſario. Exceptio em̃ iuſiurãꝺi licet accõez nõ tollat:eam tñ elidit inſti.ꝺe excep.§. eque.vbi plene ꝺe hac exceptione.

De litigioſis.

Supza ꝺe exceptionib⁹:iter q̃s exceptio q̃ ꝓpter ꝓtractũ ſup re litigioſa initum ꝓpetit:iꝺo ꝺ ea. Eſt aũt litigioſa:res mobilis vel inmobilis vel ſe mouens ꝺe cⁿ ꝺominio cauſa mouẽ inter petitozẽ ⁊ poſſeſſozẽ:aut q̃ iuꝺiciariã q̃ẽtionẽ aut ꝑ p̃ces p̃ncipi oblatas:⁊ iꝺici inſinuatas:ac ꝑ euz aꝺuerſario interpellatozis cognitas.vt in auẽ.ꝺe litig.j.rubzo. Hec req̃rit litis ꝓteſ.ad hoc vt ꝺicaẽ reo litigioſa:ſeꝺ ſufficit reo ꝺari libellũ ⁊ inſinuari petitionẽ fm azo.Pena aũt emẽtis rẽ litigioſam hec erat iure veteri:qz ſi petat eã rem ab eo q̃ mouit litem.ꝺaẽ ꝓtra eũ ⁊ heredes ei⁹ exceptio.ſi tñ emptoz ſciebat litigiũ cũ emit ꝑ ſe. hodie Xo ⁊ ꝺãti ⁊ accipienti alia imponiẽ pena. Ille em̃ q̃ accipit emptiõis vel ꝺonatiõis titulo:vel ex ꝙlibz alio ꝓtractu rem litigioſaz:Si q̃ꝺem ſciebat eaz litigioſaz: nõ tm̃ cogiẽ rem reꝺꝺibere:ſeꝺ etiã ꝑuaẽ ꝑcio : quod neceſſe habet ꝺare fiſco. Hec eni cedit lucro alienatis. Immo ipe tantũꝺẽ ꝺe ſuo neceſſe hz fiſco ꝑſtare. Si aũt ille q̃ accipit.ignoꝛat rẽ litigioſã.fꝺhibitio q̃ꝺẽ rei ſit o no:⁊ ei ꝑ eũ fſtituiẽ vel ipe ab eo liberaẽ. Jtẽ ter ciã ptẽ eiuſꝺẽ ꝑcij fcipe ꝺz a vẽꝺitoze qz ꝺcepit eũ. ꝺbuit eni ei maĩfeſtare rẽ ĩ lite eẽ: ⁊ vẽꝺitoz alias ꝺuas ptes neẽe hz fiſco ꝑſtare. Et bẽbit locũ hec pena eẽ ĩ ꝺonatõib⁹.vt Xa eſt matõe fcta.cũ ꝑcij ꝺatio ñ ẽ.rẽ ad aliũ trãſferẽs militeẽ. Sũt tñ caſ⁹ ĩ q̃ꝺ⁹ lex ꝓmittit reo alienare rẽ litigoſã.hoc ẽ titio ꝺotj vl' ꝺõatõis añ nup.vel

trāsactōis vel p diuisionē rex hereditariax :vel p legatū. C.e.l.vl. Jus aut.tū corrigit in legato. De ista matia p glo.ī.c.ecclia .ij. vt li. ñ ptes.

De actionibus ⁊ obligationibus.

Obligatōes aut ex ptractu nascunt:aut ex maleficio:aut ex quasi ꝯtractu:vel quasi maleficio. Obligatōes ex ptractu:aut re contrahuntur: aut ṽbis:aut ꝓsensu:aut lr̄is. Re ptrahit obligatō:veluti mutui datōe: Verbis obligatō cōtrahit ex interrogatōe ⁊ respōsione : cū q̄d dari fierive stipulamur. Sed aut ꝑpr̄io noīe q̄sq; obligat:aut alieno. Qui alieno nomine obligat fideiusso: vocat. Cōsensu fiunt obligatōes.in empt.vendi.locca.ꝺuc.socie.mandatis. Ex maleficijs nascunt obligatōes veluti ex furto:ex damno.rapina:iniuria. Que oīa vnī⁹ generis sunt. nā hec tantum ex re ꝓsistunt id ē ex ipo maleficio:cū alioq̄n ex ptractu obliga . nō tātū re ꝓsistāt sed et verbis ⁊ ꝓsensu. Ex quasi cōtractu aūt ⁊ quasi malefitio quē admodū obligatōes cotrahūtur .ī ꝑpr̄ijs titulis instī.habeť. Est aūt obligatio iuris vinculū q̄ necessitate astrigimur alic⁹ rei soluēde gr̄a ſm nostre ciuitatis iura instī.de.ob.circa p̄n. Actio aūt est ius ꝓsequēdi in iudicio qđ alicui debeť instī.de.acc.cc.p̄n. Actionū genera duo sunt: in rem q̄ dicit vendicatio. Et in ꝓsonam q̄ ꝑditio appellat . Jn rē accō est p q̄ rē nostrā q̄ ab alio possidet petim⁹.⁊ semp aduers⁹ eū q̄ in rē possidet dat vl dolo fecit q̄ minus possideret.instī.de.acc.§.j. Jn ꝓsonā actō est:qua cum eo agimus qui obligat⁹ est nobis ad faciendū aliquid vel dādū . Et semp aduersus eundē locū hz:⁊ aduersus heredē ei⁹.ſ.e.l. actōnū.§.j. Omēs actiones aut ciuiles sunt:aut bonorarie id ē ꝓtorie . Omnes accōes aut penales sunt:aut rei ꝓsecutorie. Omnes accōes aut bone fidei sunt: aut stricti iuris:Oēs accōes aut in simplū:vel ꝺuplū:vel triplum: aut quadruplū danť:vltra nō. Omēs accōes aut sunt ꝓsecutiue solidi: aut danť ī quātū quis facere potest. Oēs accōes aut sunt ꝑpetue:aut tpales.quod ꝓsequere vt instī.de acc.p to.⁊ de ꝑpe.⁊ temp.acc.

Liber XLV.et septim⁹ huius

De verborum obligationibus.

Et obligationibus in genere s̄ dictum est:nūc ī specie.Est aūt verbor obligatio q̄ ex interrogatōe p̄cedente ⁊ respōsione se quēte cōtrahit.cū quid dari fierive nobis stipulamur. Que ⁊ stipulatō dicta est exinde:quod stipulū apud veteres firmū appellabať forte a stipite descendēs. Stipulationum quedā in dādo: quedam in faciendo ꝓsistunt.ſ.e.l.stipulationū quedaz. Stipulationū alie iudiciales sunt:alie p̄torie:alie ꝓuentionales :alie cōmunes:tā p̄torie q̄ iudiciales de q̄.ſ.e.l.stipulationū alie.⁊ instī.in ꝑpr̄io ti. Et dz esse ꝓtinu⁹ actus stipulantis ⁊ ꝓmittētis:⁊ comin⁹ stipulāti respōdere oportz.vt tū aliquod momentuz nature inꝺuenire possit. Ex stipulatōe due ꝓficiscunť accōes:tam ꝓdicio certi.si certa sit stipulatio. Quā ex stipulatu si incerta sit īsti.de v̄.ob.p⁹ p̄n. Cū aūt dicat certa habeť.ſ.e.l.stipulationū q̄dā

certe dis stipulatō aut pure: aut in diem: aut sub ꝓditōe fit. qō ꝓseqre vt insti. de ✠. ob. §. omnis.

De duobus reis cōstituendis.

In stipulatōib⁹ de qb⁹ ꝙ .aliqñ plures interueniūt ita q stipulādi q ꝓmittēdi duo plureſve rei fieri pñt. ꝗ plures rei stipulandi sunt: q ab vno eandē rem in solidū stipulanť. q ipe p⁹ oīm interrogationē oībus ꝓmittit puta cū duob⁹ sepatiz stipulātib⁹. ita ꝓmiſſor reſpondeat. vtriq; vīm da re spōdeo ita ſi p⁹ ticio spōderit. deiñ alio interrogāte spōdeat. alia atz ali erit obligatō. nec credēť duo rei stipulādi eē. isti. e. p⁹ pn. ꝗ plures rei ꝓmittēdi sūt q eaꝺ stipl'oe eanꝺ rē inſolidū ꝓmiſerť. ꝗ puta meum decē aureos dare spōdes q tici decē aureos dare spōdes: ſi reſpōdeāt ſingli' ſepatiz spōdeo insti. e. §. duo. Et dicit re⁹ stipulādi q stipulať: id ē interrogat: q obligationē ſibi aq̄rit. Qui ✠o ꝓmittit reus ꝓmittēdi habeť. ſ. e. l. j. q capit hic reus a re q in stipulatōez deducit: nō a reatu. Sz alij a re id est reatu. Alij a re id est ꝓtractu: alij a re id est firmitate ideo q efficaciter stipulať q efficaciter teneť vt dic. glo. hic in l. j. q insti. e. in pn. Sic vir. v. en. voti reus extaq; ſalſos. ꝛc.

De stipulatione ſeruorum.

Seruus ex ꝑſona dñi ius habet stipulādi. Jdeo quicq̄d stipulať suus aq̄rit dño viuenti quōcūq; stipuleť. Eo aūt sc3 dño mortuo aq̄rit heredi tati iacenti: qz ista vice ꝑſone defuncti ſuſtinet insti. e. in pn. Sz stipulatō in qua suus stipulať factū p ſe adimplēdū: hoc nō aq̄rit dño. Seru⁹ aūt ꝓmūis ſimpl'r stipulādo aq̄rit vnicuiq; dnoz̄ ;ꝓ rata portiōe dominij qō vnuſquiſq; in ipo ſeruo hz: n ſi inſſu vni⁹ vel nominatim vni: vel talez rē q vni tm̄ ex eis aq̄ri pōt stipulat⁹ fuerit. ſ. e. l. ſeruus ꝓmūis.

Liber XLVI et octau⁹ huius

De fideiuſſoribus et mandatoribus.

Quinq; sunt modi intercedendi ꝓ alio: ſeu spēs ꝑſonar q pro alijs fideiubēt sc3 fideiuſſor qui añ q p⁹ obligatoez ꝓncipalis fideiubere pt. Mandator aūt añ obligationē ꝓncipalis tm̄. Niſi in vno caſu vt cū mādo creditori vt nō vrgeat debitorez ſuū ad ſoluēdū vsq; ad mēſez piculo meo. §. ſi p⁹ ✠. plane. l. ſi ✠o nō remu nerādi ſ. man. Cōstitutor p⁹ obligatoez ꝓtractā tm̄. Et dr̄ a fideiuſſore ī tribus. ꝗ cio qz ꝓstitutor nudo pacto obligať insti. de acc. §. ō pecūia. Sz fideiuſſor ſolū ꝓ stipulatōez. l. plandit⁹. C. e. Jtē ꝓstitutor pt obligari in alia re q ꝓncipalis. Jtē citeriori die: sz fideiuſſor nō. fm glo. in dic. §. ſi p⁹ Spōſor ✠o ē q ſponte q ſine rogamīe itercedit ꝓ alio pñte ꝓncipali debi torꝛ. q spōſor etiā hz accōez mādati. l. q patiť. ſ man. Ex ꝓmiſſor est q pro mittit ꝓ alio nō obligato: vel nō ſolū fideiubet sz etiā intotū liberat eū. vt cū ꝓmittiť dño vt seruū ſuū manumittat. l. elegāter. §. ſeru⁹ pactōis ſ de dol. Jn aūt oēs isti hñt beneficiū diuiſionis. dicit glo. q sic in. l. in ꝑſonā. §. j. ſ. ō pac. Excepto ex ꝓmiſſore q fideiuſſore qñ ſe obligat vt ꝓncipal' et vt fideiuſſor. Et hñt etiā illi aliud bñficiū de fideiuſſoribus sc3 vt ꝓus ꝓue niať ꝓncipalis q̄ fideiuſſor iuxta aue pñte. C. e. Exceptis istis duob⁹ vl timis. hoc dicit glo. in dic. l. in ꝑſonā. §. j. ſ. ō pac. q glo. in dic. §. ſi poſt.

ꝛ ꝑ glo. in aut̄ de fideiuſſ. §. j. coll. j. Jn omnib⁹ aũt obligatiõib⁹ ꝑñt aſſumi fideiuſſores. Et appellant̄ iſte fideiuſ. q̄ fide ſua iubẽt alijs credi. Solent em̄ creditores ꝑ eo q̄ ꝑmittit iſto fideiuſſorẽ accipere vt meli⁹ ſit ſibi cautũ inſti. e. in ꝑn. Jſto em̄ ꝑſtãt fideiuſſores: vt id q̄ a debitore ꝑſeq̄ nõ poſſit: ꝑſeq̄t ꝗ exigat̄ a fideiuſſore inſti. ō repli. §. fi. fa. l. tici⁹ ſ. ad trebel.

De nouationibus ꝗ delegationib⁹.

De obligationib⁹ q̄liter ꝛtrabant̄ dirim⁹ ꝗ ei⁹ acceſſoriis: nũc q̄liter tollant̄ ꝗ primo ꝑ nouatiõez. Et licz nouatio fiat ꝑ delegatiõez vt. ſ. e. delegare. iuriſcõſult⁹ tñ ponit gẽ⁹ ꝗ ſpẽm: q̄ maxime tractat ō eanouatõe q̄ fit ꝑ delegatiõez ſic. C. de ſer. ꝗ aq̄ in ru. Nouatõ aũt eſt ꝑoris debiti: ī aliã obligatiõez vel ciuilẽ ꝗ naturalẽ: vel naturalẽ tm̄ trãſfuſio atq̄ trãſlatio: hoc ẽ cũ ex ꝑcedẽti cãſita noua cõſtituat̄: vt prior perimat̄. Nouatõ em̄ a nouo nomẽ accepit ꝗ a noua obligatõe. ſ. e. l. j. Et oms res q̄ poſſunt ſubijci dominio nr̄o. ꝑñt trãſire in nouatõez. dũmõ ſciã⁹ nouationẽ ita demũ fieri. ſi hoc agat̄ vt noueꝫ obligatio. Si vero hoc nõ agat̄ due erũt obligationes. ſ. e. l. j. Et generaliter fit nouatio interuẽtu noue ꝑſone libere. Et licet forte ſecũda obligatio nõ ſit efficax. vt q̄ facta cũ pupillo ſine tutoris auctoritate. nihilomi⁹ tollit̄ ꝑma iure nouatõ⁹. ⁊ ꝑterea iſti. q̄ mo. tol. ob Nodie aũt nõ fit nouatio niſi exꝑſſe dicat̄ inẽ ptes iſti. q̄. mo. ob tol. §. ſz cũ. ꝗ C. e. l. fi. Delegare aũt ẽ vice ſua aliũ dare reũ creditori. vel cui creditor iuſſerit. Fit aũt delegatõ vl̄ ꝑ ſtipulatõez. vel ꝑ litꝭ ꝓteſtatõz. ſ. e. l. delegare

De ſolutionibus et liberationibus

De nouatõib⁹ q̄ eq̄lẽt ſolutõib⁹ dixit ſ tt. j. l. ſi rẽ. in fi. Nũc gñaliter de ſolutõib⁹. Et ẽ ſolutio rex ꝗ ita in facto. Liberatio ẽ obligatõnũ ꝗ ita iure tm̄. Largiſſ me tñ ponit̄ ſolutio alias ꝑ qualibz liberatõe. ſ. e. l. ſolutõis. Et ſingulos caſus in hoc titulo ꝗ C. e. inuenire. magis eſt laborioſum q̄ ſubtile vt dicit glo. hic ſup rubro. Solutõe aũt ei⁹ q̄ debeꝫ tolli ois obligatio ſiue ꝓncipalis ſine acceſſoria. ſiue fiat ſolutio a ꝓncipali debitore ſiue abalio etiã inuito debitore inſti. qui. mo. tol. ob in ꝓn. fallit in qnattuor caſibus. Primus eſt in creditore vel debitore pupilli qui cũ fuit dat⁹ tutor tacuit ſe debitorẽ vel creditorẽ Nã ſi ẽ creditor ꝑdit creditũ. Si ẽ debitor non liberatur ſoluendo ſi ſoluit dum adminiſtrat. Nã ipi non poſſũt eſſe tutores q̄ veriſimile eſt q̄ libros radent vel lacerabũt ratõz vt ī aut̄. minoris C. qui da. tu. Scõo ſi in re ſoluta deficit aliquod ius. vt ſi ſoluitur res que ꝓius alteri erat obligata. l. ſi rem meã. ſ. e. Vel ſi ſoluit ꝗ de eui ctõe non caueꝫ. l. iul̄. §. qui fundũ ſ de ver. ob. Vel quando res ꝑmiſſa rd dit̄ in deteriori ſtatu q̄ fuerit tpe ꝑmiſſionis ar. liij. §. ſi reddita ſ como. Et ſic ſolutõe ei⁹ q̄ debeꝫ. ſcz legittie ꝗ ꝑfecte facta tollit̄ obligatõ. Sec⁹ ſi imꝑfecta vel illegittie lege ꝓhibente. vel ratione iuris deficientis in re Jta intelligit̄ glo. mag. inſti. qui mo. toll. ob. circa. ꝓn.

De acceptilationibus

De naꝛali liberate ſ dixit. nũc de ciuili. nã ꝑ acceptilatõem tollitur obligatio. et ſic equiparatur ſolutioni. Sed drñt. q̄ ſolutio eſt vera et realis q̄ñ intꝫuenit Sed acceptilatio ficta et imaginaria. nec reãlit̄ pecunia nũerata ī acceptilatõe. ꝗ iõ ñ ꝑt oppoi exceptõ ñ nũate pecũie Sic ꝑt opponi

inſtrō chirogr̄apharioꝝ.l.ſi acceptilatō.§.inter.ff.Niſi ꝓbaret ꝑ accepto ferētē q̄ ſpe future nūeratiōis nūerauerit vt dicit ang.dic.§.iter. Eſt aūt acceptilatio.liberatio ꝑ mutuā inr̄ogatōꝝ qua vtriuſq; ꝓtingit ab eodē nexu abſolutio.l.j.ff.e. Et eſt imaginaria ſolutō. Qđ em̄ ex verboꝝ obligatione ticio debeat.id ſi velit tici⁹ r̄mittere poterit ſic fieri.vt.patiat hec ꝟba debitorē dicere. Qđ ego ꝓmiſi habes ne acceptū.r tici⁹ r eſpondeat.habeo acceptūq; tuli. Sole aūt ꝟboꝝ obligatōes acceptilatōe tollunt.r non alie niſi in ſtipulatōez deducunt. Eſt em̄ ꝓdita ſtipulatio q̄ vulgo aq̄liana apponit ꝑ q̄ ſtipulatōꝝ cōtingit oīm rez obligatio in ſtipulatū deduci.et ea ꝑ acceptilatōꝝ tolli. Stipulatio em̄ aq̄liana renouat omēs obligatōes r a gallo aq̄lio ita ꝓpoſita eſt.§.eſt aūt inſti.quo⁹ tol.ob.

De ꝓtorijs ſtipulationibus

Prętoriaꝝ ſtipulationū tres vident eſſe ſpēs. Judiciales: caucōnales ꝯmunes. Judiciales eas dicim⁹ q̄ ꝓpter iudiciū interponūt:vt ratū fiat. vt iudicatū ſolui:er opis noui nūciatiōe. Cautionales ſūt:q̄ inſtar accōis hūt r vt ſit nouatio intercedūt.vt de legato ſtipulatō. r de tutela .r rataz rem habere.r damni infecti. Communes ſunt ſtipulatiōes q̄ fiunt iudicio ſiſtendi cā. Et oēs ſtipulatōes natura ſui ſunt cautōnales:hoc em̄ agit in ſtipulatiōib⁹ vt q̄s cautior ſit r ſecurior interpoſita ſtipulatōe Stipulationū ꝓtoriaꝝ quedā ſunt q̄ ſatiſdationē exigūt:q̄dā nudā r.pmiſſionē quales ꝑ pauce ſunt.ff.e.l.j.§.ſtipulationū iſtaꝝ. Et dicūt ꝓtorie:q; a mero ꝓtoris officio ꝓficiſcunt inſti.de diui.ſtip.§.ꝓtorie.

Rem pupilli ſaluam fore vel adoleſcētis.

Iſta ſpēs eſt ꝓtoriaꝝ ſtipulatōnū. Et cauet hac ſtipulatōe pupillo ꝑ ſatiſdatiōez. Et tenet hac ſtipulatōe tam is qui tutor eſt: q̄ qui ꝑ tutore negotia geſſit vel gerit vel fideiuſſores eoꝝ. ff.l.iij.§.illud. Et ꝓmittit hec ſtipulatio tūc demū finita tutela. Et generaliter ꝓtinuat hec materia cum ea.ff.de admi.tu.

Judicatum ſolui.

Aliam ſpēm ꝓtorie ſtipulatōis ponit:r fit hec añ litis ꝓteſt.vt.ff.qui ſatiſ.cog.l.de die.§.ſi fu⁹. Et olim q̄cūq; ſuo vel alieno nōie cōuēto reali vl ꝑſonali accōne ꝑſtabat. Sz hodie nō ꝑſtat ab eo q̄ ſuo nomīe conuenit vt inſti.de ſatiſdan. in.ꝑn.r.§.ſed hodie. Defenſor aūt rei ꝑſtat etiā ſi habeat mādatū vt.C.de ſat ſdan.l.j.in fi.r ſi dñs eſt ꝑſens fideiubz ꝑ ꝓcuratore ſuo inſti.de ſatiſdan.§.ſi ꝟo aliquis. Si abſens eſt:ipe ꝓcurator inuenit fideiuſſores.ff.e.l.ſi ad defendēdū. Et ꝓtinet hec ſatiſdatō tres clauſulas. Primo de defendēdo. Secūdo de dolo q̄ abſit. Tertio q̄ iudicatū ſoluere ꝓmittat vt dicit glo.inſti.de ſatiſ.§.j in ꝟ.ſatiſdatōez. Et ab iſta vltima cā denominat tota iſta ſatiſdatio:vt nomē ſit ꝓſequēs rei inſti. de do na.§.eſt et aliud.

Digestum Nouum

Rem ratam haberi. ⁊ de ratihabitione.

Due sunt partes huius rubrice vt patet per exempla. ff. e. Una rem ratam haberi. id est quomodo ⁊ quando quis ꝓmittit rem ratam haberi. fm ꝙ Alia de ratihabitione Et traditur hic vna regula ꝙ ꝓcurator actoris debet cauere de rato. id ē rem ratā dñm habiturū si dubitat de eius mādato l. j. ff. C. de ꝓcu. ⁊ in. l. nō soluz. §. alieno. e. ti. ff. Circa qō ponunt tres casus. qz si ꝓstat eum hr̄e mandatum. non cauet de rato Aut ꝓstat eum non habere. ⁊ tūc nō admittit etiā cū cautōe rati. nisi sit ꝓiūcta ꝓsona vel valō amic⁹. l. sed ⁊ he. in ꝓn. ff. de ꝓcu. ⁊ tūc cū cautōe rati. l. pomponi⁹ in fi. e. ti. vel ꝓ festinanti ꝓire. id ē ꝓ eo ꝓtra quē lata ē sn̄ia mortis ĩmā q̄libz admittit etiā sine mādato ad defendū eū eo etiaz inuito. l. non tm̄. ff. de app. vel ꝓ recuperanda possessiōe absentis ⁊ spoliati. l. j. C. si ꝓ vim vel alio mo. fm bar. in dic. §. si alieno. Si aut̄ dubitat de mādato: ⁊ dz esse dubium negatōe vt voluit glo. in. l. j. C. de his qui. ad. lib. ꝓ: vel qñ ꝓcurator docet de suo mādato ꝓ vnū testē. vel ꝓducit mādatum ꝓtra qō apponit. vel ꝓducit lr̄as cū sigillo. iuxta. l. si ꝓcuratorē ff de ꝓcur: tunc ad supplementū admittit cū cautōe de rato: Quod verū est in ꝓcuratore simplici Sz in ꝓcuratore in rē suam. nō admittit nisi plene doceat de mādato. l. nō solū. §. qui alieno ff de ꝓcur. vbi bar. ⁊ bal. ⁊ glo. in ℣. habituz in. §. fin aut̄ ist. de satis. ⁊ glo. in. c. j. de ꝓcu. De ratihabitōe aut̄ habet in regula ratihabitionē et regula ratum de reg. iu. li. vj.

Liber XLVII. et nonꝰ huius

De ꝓriuatis delictis

Cum sit expositū supioribus libris de obligatōnib⁹ ex ꝓtractu vel quasi sequit̄ videre de obligatōib⁹ ex delicto. Sine aūt delictū aut ꝓblicū est. aut ꝓuatū. id postremū est quo ad interesse nr̄m ꝓuatum agim⁹. nobisq; aliq̄d dari aut applicari debere ꝓ delicto in nos ꝓmisso petim⁹ Et nasc̄it ista obligatio ex re ipa id est ex maleficio veluti ex furto. rapina. damno. iniuria. q̄ singula qualia sunt uis locis despiciemus. Et circa ista delcā tradunt certe regule. Una. q in omib⁹ actionib⁹ que ex delicto oriuntur. siue ciuiles sint. vt actio legis ac quil. ⁊ furti non manifesti. Sine honorarie id est ꝓtorie vt actō vi bo. rap. et actio furti manifesti. hoc placet vt nox̄a caput sequat. ff. l. j. in fi. ⁊ inst. de nox̄a. §. sunt aūt. Scōa regula. nunq̄ plura delicta ꝓcurrentia etiā i eūdem hominē ⁊ eandem rem ex diuersis tamē factis: faciunt vt vllius impunitas det: Nec enim delictum ob aliud delcm̄ minuit penā. ff. l. ij. i prin. cuius regule octo exēpla ibi fm ordinē ponunt. Tercia regula. q̄cuq; actionē ꝓ ꝓuato delicto intendit ciuiliter id ē ꝓ interesse suo. nō tenet se subscribere si ordinario iure vtit. Si extra ordinē eius rei penā exercere velit id est accusationē vt pena iponat ⁊ sic ad vindictā tunc subscribere eū crimē oportebit. l. fi. ff. e. de subscriptōe aut̄ intelligo vt. ff. de accu. l. libellor

De furtis

Furtum a furuo qđ est nigrum dictū labeo ait. eo q̄ claz ⁊ obscure fiat et plerūq; nocte. vel a fraude vt sabin⁹ ait. vel a ferendo id est auferendo sibi eā affert ⁊ alijs aufert. vel a greco sermone a po. tov. pherein. greci eā a ferendo foras otrerunt fures. Est autē furtuz ꝓtrectatio rei aliene in uito dño fraudulosa: lucri faciēdi gr̄a: vel ipi⁹ rei vel etiā vsus ei⁹ vel possessionis sue: quod lege naturali id est diuina ꝓhibituz est admittere. ff. e. l. j. in fi. ⁊ insti. de ob. ex ma. §. furtū. Furtoz̄ genera duo sunt. Manifestū ⁊ ne c maīfestū. fur ē manifest⁹ q̄z greci Simnophoza appellāt. hoc ē eū q̄ deprehendit cū furto. et parui refert a q̄ deprehendat. vtr̄ ab eo cui⁹ res fuit. an ab alio. Nec manifestū furtū quid sit apparet. Nā qđ maīfestū nō ē: hoc sine dubio nec manifestū ē. ff. e. l. nec manifestū. Ad hoc autē q̄ deē actio furti ista req̄rūt que his verbis ꝓtinent. Actio nō dabit: nisi mobile. fraude. alienū. Absponet. dño inuito. fur lucra sequut⁹. vt ptz ex dicē s poita

De tigno iniuncto

De furto in genere dixit. Sed qz ūmittere tignū alienū suis domib⁹ ē spēs furti tō de hoc. Lex xij. tab. neq; soluere ꝓmittit tignū furtiuū edib⁹ vī vineis iniunctū: neq; vendicare. Et ꝓuidēter quidē in hoc lex effecit. ne vel edificia sub hoc ꝓtextu diruant. vel vineaz culture turbent. Sed in eū q̄ cōiunctus ē iniūriose in duplū dat actōem vt s de ac. re. do. l. cū in suo. ⁊ insti. de re. dīui. §. cū in suo. Tigni autē appellatōe cōtinet omis materia. ex qua edificiū cōstat: vineeq; necessaria. Unde et tegulā et lapidē ⁊ testam ceteraq; si qua edificijs sunt vtilia tignum appellant. Tigna em̄ a tegendo dicta sunt. ff. de v. sig. tigni. ⁊ s ad exhi. gēma. §. tigni. imo ⁊ calx ⁊ harena tigni appellatōe cōtinent. Et oīa necessaria in vineis puta ptice q̄ ponūt in lōgū vt vites fulciant. Et pedamēta q̄ figunt̄ terrā. ff. e. l. j. §. hoc amplius

Si quis testō liber esse iussus fuerit ⁊ post mortē dñi aīa aditā hereditatē surripuisse aut corrupisse quid dicatur

Supra de furtis in genere a quacūq; psona ꝓpetratis habuim⁹ ⁊ in quacunq; re mobili ⁊ postea de quodā speciali furto tigni iuncti Sequit videre modo de quodā alio. Et no. q̄ ista rubrica fm glo. nostrā non ponitur materialiter sed significatiue ⁊ ponit verba edicti ꝓtoris hñtia plenū intellectum: vel ponit casum totius tituli. Unde quod sequit in nigro est ꝓmētatio rubrice. Pena delinquentis ꝓtra hunc titulū est intra annum vtilē in duplum et de hoc etiā s de ma. tes. l. ticia. §. pe. Et habet hec actō in factum naturalem potī⁹ q̄ ciuilē in se equitatē. Siquidē ciuilis deficit actio Bz natura equū ē nō eē ipunitū eū q̄ hac spe audatioz fact⁹ est. qz neq; vt seruū se coherceri posse intelligit. spe īminentis libertatis Neq; vt liberum damnari qz hereditatē furtū fecit ff. e. l j. §. j.

Furti aduersus nautas cauponas stabularios

Dñam inter hunc ti. ⁊ s nau. cau. stab. notatum⁹ ibi. In eos igit̄ qui naues cauponas, stabula. exercebūt. si qđ a quoquo eoz quos quasve ibi ha-

bebunt furtū factuꝫ esse dicek iudiciū dak Siue furtum ope ⁊ cōsilio exercitozis factum sit siue eoꝝ culpa q̄ in ea naui nauigandi cā essent. Nauigandi aūt causa accipe debem⁹ eos q̄ adhibenk vt nauis nauiget hoc ē nautas. Et in duplū accō ē. cum eīm in caupona vel naui res pericrit: ex edicto p̄toris obligak exercitoꝝ nauis vel caupo. ita vt in ptāte sit ei⁹ cui⁹ res surrepta est: vtrum malit cum exercitore p̄tozio iurezan cum fure iure ciuili experiri. Et ratio hui⁹ edicti est: qz aliquaten⁹ culpe reus est q̄ opa malox hominū vter ek: ō quasi ex maleficio teneri videk instī. de ob. ex quasi male. §. fi. ⁊. ſ. e. l. j. §. pe.

Si familia furtum feciſſe dicak.

Utilissimū id edictū p̄toꝝ ꝓposuit quo dñs p̄picceret aduersus maleficia seruozum: videlicꝫ ne cū plēs furtū admittunt: euertāt dñi patrimonium: si oīno noxe dedere aut p singulis estimatōez litis offerre cogak. Datur igik arbitriū hoc edicto vt si q̄dez velit dedere oīs noxios seruos: posit omnes dedere qui ptiçipauerūt furtū. Eīm vero si maluerit estimatōem offerre: tm̄ offerat quantū si vn⁹ liber homo furtuꝫ feciſſet. et retineat familiā suam. Hec aūt facultas tunc dak dño cū eo ignozāte furtū factū est. Sed si sciēte eo: nō dak ei hec facultas. Js aūt intelligik scire: q̄ scit ⁊ potuit ꝓhibere.

Arborum furtim ceſarum.

Si furtim arbores ceſe sint: dak accō ex .l. acquil. ⁊ ex. l. xij. tab. sed iudex in posteriozē deducat id. qō ex p̄ma p̄sequut⁹ sit: ⁊ ex reliquo p̄dēnet eum. Et oīs q̄ arbores ⁊ maxime q̄ vites ceciderint si criminaliter p̄ueniant etiā tāq̄ latrones puniri debēt. ſ. e. liij. Et appellatōe arborū p̄tinetur vitis: hedere. harundines ⁊ salictū. Cedere ē non solum succidere: ſꝫ etiam ferire cedēdi cā. Cingere est deglebare. Subserrare est subsecuisse. hui⁹ accōis eadē causa est q̄ est legis acquilie. ſ. e. l. cedere. Et dicunk arbores furtim ceſe: q̄ ignorante dño: celandiq; ei⁹ cā cedunk.

Ui bonorum raptorum.

Jsta ē secūda obligatio ex malefitio vl̄ delicto p̄riuato. Qui eīm res alienas rapit tenek q̄dem etiā furti: quis eīm magis alienā rem inuito dño cō trectat q̄ qui virapit. Jdeo recte dictum est eū im̄ p̄bum furem ciſſe. Sed tñ p̄p̄tā accōez ei⁹ delicti p̄toꝝ introduxit: q̄ appellak vi bonoꝝ raptoꝝ: Et est intra annū q̄drupli: p⁹ annū vero simpli. Et licꝫ in pl̄i loq̄ tñ etiaꝫ q̄ vnā rem licꝫ minimā rapuit ea tenek. instī. e. in p̄n. ⁊. ſ. l. ij. vbi ponūt v̄ba hui⁹ edicti. Differt āt raptor a fure solo aīo. vt si erat animꝰ ei palā et p vim auferēdi: licꝫ ibi neminē inueniat tñ ē raptor. l. iij. ſ. de vi p̄ri. Sꝫ fur ē q̄ bꝫ animū vt faciat clā: licꝫ interdū ōp̄hendak: ex q̄ deprehensiōe essi cit manifest⁹. ar. ex etimologia vocabuli. ſ. ō fur. l. j. vbi furuo id ē nigro.

De Jncēdio ruina naufragio naue expugnata.

Huius edicti vtilitas euidens est et iustissima seueritas. Siquidem publice interest nihil rapi ex huiusmodi casibus. Et q̄q̄ sint de his facinoribus etiam criminum executiones attamen recte p̄tor fecerit q̄ forēses

quoq; actões ꝓmunib⁹ istis ꝓposuit. Verba edicti hec sunt. In eũ q̃ ex incendio ruina naufragio. rate naueq; expugnata quid rapuisse recepisse dolo malo. damnive quid in his rebus dedisse dicet. in quadruplũ in anno. q̃ ꝑmũ de ea re expiũdi ptãs fuerit: p⁹ annũ in simplum iudicium dabo Itẽ in seruũ et familiã noxale iudiciũ dabo. Ex incẽdio rapi ꝺr: qõ ꝓpter incẽdiũ hoc ẽ ꝓpter tumultũ incendij. vel ꝓpter trepidatiõem incendij rapiẽt. quẽadmodũ solemus dicere in bello amissũ. qõ ꝓpter cãm belli amittitur Ruine appellatõ referẽ ad id tps q̃ ruina fit: nõ tm̃ si ex his q̃ ruerunt tulerit quis. sed etiã si ex adiacẽtib⁹. ſ. l. j. §. itẽ ruine. Ex naufragio rape ꝺr: nõ solũ si quis eo tpe tulerit quo naufragiũ fit. sed etiam si alio tempore tulerit: hoc est etiam post naufragium. Nauiq; res ex naufragio etiam he esse dicuntur que in littore post naufragiũ iacẽt. Expugnare nauem videtur. qui in ipso quasi ꝓlio ⁊ pugna aduersus nauẽ ⁊ ratem. aliquid rapit. siue ipe expugnet siue ꝑdonibus expugnantibus rapiat. Expugnaẽ nauis cũ spoliatur aut mergiẽ aut dissoluiẽ. aut ptundiẽ id est ꝓfozaẽ. aut funes eius pscinduñ. aut vela ꝓscinduñ. aut ancore inuoluantur id ẽ subtrabãtur de mari

De iniurijs et famosis libellis

Iniuria ex eo dicta est q̃ non iure fiat. omẽ eñ quid nõ iure fit generaliter iniuria fieri dicẽ. Specialiter autem iniuria dicit ꝓtumelia. ⁊ sic accipit hoc titulo Interdũ autẽ iniurie appellatõe damnũ culpa datũ significatur vt in lege acquilia dicere solem⁹. ſ. ad. l. acquil. l. sed ⁊ si q̃cũq; §. j. Inter dũ iniquitatem iniuriã dicim⁹. nam cum quis inique vel iniuste iniam dixit. ex eo iniuriã facere dicit. q̃ iure ⁊ iusticia caret: quasi nõ iuriã Contumeliã autẽ a ꝓtemnendo dicimus. Iniuria aut re aut verbis fit Re. quoties manus inferuñ. Verbis autẽ quotiẽs nõ inferuñ vt cũ conuicio fit. ſ. e. l. Itẽ apud labeonẽ. §. conuicio. Dicit etiã iniuria fieri ſris vt ꝑ libellum vel carmẽ famosum Nam si quis libũ ad infamiã alicuius ptinentẽ. scripserit. ꝓposuerit. ediderit. dolove malo fecerit. quo quid eoꝝ fieret. etiaꝫ si alterius noĩe ediderit. vel sine noĩe. voluit senat⁹ vti de ea re agere liceret illi. ad cui⁹ iniuriã factus ẽ Et si ꝓdemnatus sit qui id fecit. intestabilis ex lege esse iubeẽ. l. lex cornelia. §. si quis libꝝ. ſ. e. põt etiam talis crialiẽ accusari. ⁊ imponitur pena capitalis. C. de famo. lib. l. j.

De extraordinarijs criminibus

Supra de ꝑuatis et nominatis nunc de innominatis ſm azo. vel sic ſm R. de priuatis delictis ex quib⁹ etiã ciuiles nascuñ actões posuimus ſ. dicturi. ſ. de his crimib⁹ ex quib⁹ sole crimiales oriuñ actões ⁊ publice. ordinariãq; penã irrogãtes: ꝓmittim⁹ de his crimib⁹ ex quib⁹ sunt executiones criales ⁊ extraordinarie. ⁊ ꝑuate ⁊ ordinarie. Sollicitatores itaq; alienaꝝ nuptiaꝝ Itẽq; mrimonioꝝ interpellatores. si effectu sceleris potiri nõ ꝓñt. ꝓpter volũtatẽ tñ ꝓnicioſe libidinis extra ordinẽ puniũẽ. Itẽ si quis ꝓtra bonos mores iniuriã faciat. vt si fimo corrupto aliquẽ pfuderit. ceno luto oblinierit: aquas spurcauerit. fistulas lac⁹. aut quid aliꝰ ad iniuriã publicã ꝓtractauerit. in q̃s grauiter animaduerti solet. l. j. in ꝓn. ſ. e.

Sunt ꝛ alij multi casꝰ q̄bus iudex ob'ꝓmissū crimē.penā extraordinariam id est ꝓ qualitate crimīs iuxta motū animi sui īponit.et ꝺr extra ordinem imponere penā.qz nō est ordinaria et statuta pena in iure ꝓ his cribꝰ. sed iudex ex bonoꝛ equo arbitrabit quid facto opꝰ sit. ff.l.saccularij.§.sūt q̄dā

De sepulchro violato

Sepulchri violati actō infamiā irrogat facta ex ea cōdemnatōe Si igit̄ sepulcra quis dirruat sine indicis auctē :cessat aquilia.erit tñ agendū qꝺ vi aut clam.et sic ad opꝰ restituendū. Et idē de statua q̄ de monumēto euulsa est. Verba edicti hec sunt. Cuiꝰ dolo malo sepulcꝛ violatū esse dicet.in eum in factū iudiciū dabo:vt ei ad quē ꝑtineat.quāti ob eam rem equū eē videbit̄:cōdemnet̄.Si nemo erit ad quē ꝑtineat.siue agere nollet.quicū q̄s agere volet :ei centū aureoꝛ actōem dabo Si plures agere volēt:cuiꝰ iustissima cā esse videbit̄:ei agendi ptātem faciā. Si quis in sepulcro dolo malo habitauerit.edificiū ve aliud q̄ꝛ qꝺ sepulcri cā factū sit habuerit.ī eū si quis agere eo noīe volet.cc.aureoꝛ iudiciū dabo.Sepulcri appellatōe oīs locus sepulture ꝓtinet̄.l.iij.§.ꝑma ꝛba.Et fit ꝺemnatio in hac actione quatenus interest.scz ex iniuria que facta est Itē ex lucro eius qui violauit.vel ex damno qꝺ ꝓtigerit.vel ex temeritate eius qui fecit. Mun q̄ tam minoris debent cōdēnari .q̄ꝛ solent extraneo agēte.qꝺ est centū aureo.cōtra violantē Itē.cc.ꝓtra habitantē.l.iij.§.qui de sepulcri.

De concussionibus

Concussiōis iudiciū publicū non est regulariter Si aūt quis pecuniam acceperit q̄ crimē minatus sit.pōt publicū iudiciū esse ex senatus cōsultis q̄bus pene legis cornelie teneri iubent̄ qui in accusatōem innocentiū coierint vel qui ob accusandū vel non accusandū. denunciandū vel nō denunciandū testimoniū.pecuniā acceperint.l.ij.ff.e.Est ergo ꝓuatū crimē vt tm ille qui passus est cōcussionē possit etiā criminaliter accusare . Et ꝺicitur cōcussionis crimē.cū alicui terꝛoꝛ incutit̄ alicui ꝰ mali futuri Puta si miſter ꝑsidis.ꝺixit q̄ ꝑsidis iussu ꝺebebat aliquē capere.ꝛ nō ꝺixit vex sed ꝓpt̄ hūc timorē aliq̄ꝺ fuit ei datū.vt faciūt nūc mīstri ciuitatū sepe fm glo.ī.l.j.ff.e.Tales tenēt̄.hoc crīe vt hic. Itē crīe falsi vt.ff.e.l.ij.ꝛ.ff.ꝺe fal.l.j.§.j.ꝛ lege iulia ꝛpe.ff.ad.l.iul.ꝛpe.l.eadē Itē lege rhemia si accepit vt nō accusaret.ff.ad turpi.l.j.ī ꝑn. Itē edicto ꝺe calūniatoꝛib' ꝑ.ꝺ calū.l.j.§.j. ita ꝺicit glo.fi.ff.l.ij.

De abigeis

Abigei cū duriſſime puniunt̄ ad gladiū damnari solēt. Puniūt̄ aūt duriſsime non vbiq̄.sed vbi frequentius est id genus maleficij .Alioquin et in opus nomnū q̄ꝛ tempariū danꝺ. Abigei aūt ꝓꝓrie ꝺi habent̄ qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt.ꝛ quoꝺāmoꝺo ꝺepꝺantur.Et abigendi studiū quasi artem exercent.equos ꝺe armentis.vel oues ꝺe gregibus ꝺucentes Et ꝺicunt̄ abigei.ab abigendo .abigunt eñ ꝛ abducunt pecora Sz si minus q̄ ꝺecē oues aut q̄tuoꝛ vel quinq̄ porci abducti ꝛ abacti sunt nō abigeatꝰ sed furtū ē.l.fi.ff.e.nisi vt artē hoc exerceāt: puta sepe vnum

vel alterꝰ pecus furripuerit. ff. l. fi. §. qui sepius.

De preuaricationibus.

¶ Preuaricator est quasi varicator q̄ diuersam ptem adiuuat: pdita causa sua: quod nomē labeo a varia certatōe tractum ait. ¶ Nam q̄ p̄uaricat ex vtraq; pte ꝓsistit: q̄nimmo ex altera potiꝰ qꝫ p̄ualet animꝰ. Is aūt p̄uaricator ꝓprie dicit q̄ publico iudicio accusauerit ficticie admittendo falsas defensiones ⁊ bonas ꝓbationes dissimulādo. ff. ad turp. l. j. §. p̄uaricationem. Ceterū aduocatꝰ nō ꝓprie p̄uaricator dicit: ⁊ ideo extra ordinem solet puniri siue publico siue p̄uato iudicio p̄uaricatus sit aut causam pdiderit. C. de aduo. diuer. iudi. l. j. ⁊. ff. l. j. in fi. Hodie aūt bis qui p̄uaricati sunt ꝓpria vel abusiua p̄uaricatōe pena infligit extraordinaria. ff. l. ij. et infamia vt. ff. l. si is.

De receptatoribus.

Receptatorū ꝑ pessimū genꝰ est: sine q̄bus latere nemo diu posset. Ideo p̄cipit vt ꝓinde puniāt sicut latrones: Immo decē annis a sua terra debent exulare: licet receptꝰ aliter erat puniēdꝰ. ff. de abig. l. fi. in fi. In pari etiam cā habendi sunt q̄ cū apprehēdere latrones possent: pecunia accepta vel parte surreptoꝝ: dimiserit. l. j. in fi. ff. e. Ratione aūt sanguinis ⁊ cognationis micius agitur cū receptatoribus: q̄ neq; absoluendi neq; se uere admodū puniendi sunt. Non em̄ par est eoꝝ delictū: ⁊ eoꝝ q̄ nihil ad se ptinentes latrones recipiunt. ff. l. fi.

De furibus balnearijs

Fures balnearij dicunt qui i balneis furant: tales extra ordinē audiē di sunt ⁊ cā cognita puniendi: dūmodo sciamus in penam eoꝝ opis publici temporarij modum non egrediendū. Idem est in nocturnis furib⁹. Si si telo se fures defendūt vel effractores: vel ceteri bis similes: nec quem q̄ p̄cusserunt metalli pena: vel honestiores relegatōis pena afficiendi erunt ff. l. j. in fi. Si si interdiu: id ē diurno tpe furtū fecerīt: ad ius ordinarium remittēdi sūt: vt ciuiliē p̄ eos agat i duplū vl̄ q̄druplū vt. ff. de pua. delic. j. fi. qz micis talis punit q̄ nocturnus. Sic ⁊ alias est inter eos differētia ff. ad. l. acquil. l. itaq; ⁊. ff. de sicca. l. furem. Miles aūt si in balneario furto deprehendit remittit a militia ignominiose. ff. l. fi.

De effractoribus ⁊ expilatoribus.

De his q̄ carcere effracto euaserūt: sūmēdū supplicīū diui frēs ꝛscripserunt. hi etiā q̄ de carcere eruperūt: id ē q̄ fugerūt erupto carcere: Siue effractis foribus: id est hostijs domꝰ vbi erāt in captiuitate. Siue ꝓspiratōe cum ceteris q̄ in eadē custodia erant: capite puniēdi sunt. Si si p negligētiā custodū euaserunt: micius puniēdi. Expilatores hereditatū: q̄ sūt atrociores q̄ fures: in opꝰ publicū vel ꝓpetuū vel tēporariū dari solēt honestioribꝰ aut nulla specialis pēa ꝓpositaē. Idcirco causa ognita liberū erit arbitriū iudici statuēdi. Simili mō ⁊ saccularij q̄ vetitas i sacculis artes exercentes ptē subducūt ptē subtrahūt. ff. de extraor. crī. l. saccularij. Et detractarij alias dictarij: hoc ē q̄ in aliena cenacula se dirigūt furādi aio erūt puniēdi. Itē effractores q̄ effringunt vt surripiāt: in bos ⁊ ceteros si-

miles causa cognita statui debet ꝓut admissum suggerit. Jn effractores varie aiaduertit. Nā q̄dam effringūt vt euadāt ⁊ tūc maior pena. ff. l. j. in ꝑn. Quidā sunt nocturni effractores vt surripiāt: ⁊ tales atrociores sūt q̄ diurni. ⁊ ideo bi fustibus cesi in metallū dānant. Diurni vo effractores cā surripiendi p⁹ fustium castigationē in op⁹ ꝓpetuū vel temporariū dādi sunt. ff. l. ij.

De crimine expilate hereditatis.

Ex hoc crimie nō dat actio ciuilis: qđ nō est in alijs criminib⁹ vt dicit glo. ff. l. j. Si q̄s igit aliēā hereditatē expilauerit id ē expoliauerit vl̄ surripuerit ex ea. extra ordinē solet coherceri p accusationē expilate hereditatis. Et ido extra ordinē audit: qr cū furti agi nō possit qr hereditati nō fit furtum. ff. l. fi. et sic nō dat ordinariū remediū: solū supest extraordinariū id ē auxiliū ꝑsidis. Et locū hz istō crimē q̄n q̄s alienā hereditatē expilat si hereditas nōdū sit adita vl̄ etiā adita sz res ab hereo nōdū sūt apꝓhē se: vel ab alio. ff. l. ij. Et denegat h⁹ crimis accusatio ꝓtra eos q̄ furti ꝓuenire nō ꝑt: ⁊ ideo nec vxor q̄ socia diuine ⁊ humane dom⁹ suscipit ab heredibus mariti de eo crimie accusari pōt. l. vxor. ff. e. Sz ꝓueniet rei ven. ⁊ ad exhiben. ⁊ tenebit ꝺ fructib⁹ ꝓceptis ⁊ ꝓcidietis ⁊ ꝓsumptis mala fi de. C. e. l aduersus.

Crimen stelli onatus.

Stellionat⁹ indiciū famosuz q̄dē nō ē sz cohertionē extraordinariā habet. ff. l. ij. ⁊ dicit stellionat⁹ ab aiali quodā reptili qđ est serpēti silē vel lacerte hns varias ⁊ diuersas in modū stellaꝝ maculas venenatas: hīc stellionat⁹ crimē: id ē variū diuersisq; coloꝛib⁹ ⁊ maculis aspsuz. de hoc. glo. ff. l. ij. Est ergo accusand⁹ crie stellionat⁹ q̄ varietat s ⁊ mēdacij re⁹ est. Locū habz accusatio ex hoc crimine: qñ deficiēte alia speciali accusatiōe: equū est alicui subueniri cōtra delinq̄ntē. Sicut em̄ in pecuniaria cā: dat accō de dolo in subsidiū. Jta ⁊ ī criminib⁹ vbicūq; titul⁹ deficit criminis: hoc crimē stellionat⁹ obijcit. ⁊ dolo inꝑposito tm̄ locū hz h⁹ crimis accusatio. ⁊ ꝑt poni exā vt si rem obligataz q̄si nō obligatā vendo: vel ꝓmuto: vel in solidū do. vel etiā obligo vbi erat ꝓmo obligata. Jtē si q̄s ꝑposturaz facit: id ē bonis viris mēdacia imponit: vel si fecit collusionē in necē alteri⁹. ff. l. iij. §. ij. ⁊. iij. Pena aūt stellionat⁹ nulla legittima ē: cū nec crimē legittimū id ē ordiariū sit. ⁊ ido extra ordinē pēa iſligit. ff. l. iij. §. pēa.

De termino moto.

Termin⁹ dicit finis. vel limes distiguēs ꝓsinia agroꝝ hīc vir⁹. xij. en. limes erat posit⁹ litez vt discerneret agri. c. for⁹ de. v. sig. dicit itaq; motus terminus: si lapis ille terminalis ⁊ limes amoueat a ꝓtiori et vetusto loco. Et est pessimū factum eoꝝ qui terminos finium causa positos ꝓtulerint: id est vltra debitum finem posuerit. Ex licz ex legib⁹ agrarijs olim varia pena bis imposita fuerit: Hodie tñ modū pene ex ꝓdcōe ꝓsone ⁊ mēte faciēt⁹ statui oportz. ff. l. ij. §. j. Termioꝝ itaq; sciēter auulsoꝝ nō erat olim mulcta pecuniaria: sed ꝑ ꝓditione admittentiū ꝓsonali cohercione puniendum est. ff. l. j.

Liber XLVIII

De collegijs illicitis ⁊ corporibus.

Collegiū dicit eor q̄ simul cohabitāt q: simul colligūt: vel colligunt ⁊ tres pstituūt collegiū. ſ. de x̄o. ſig. l. nerati⁹. Cū itaq; plures simul collecti cohabitāt: corp⁹ pstituere dicunt qđ corp⁹ collegij vel vniuersitatis appellat. Sūt aūt oīa collegia illicita nisi q̄ ꝑbāt licita id ē a ꝓncipe ꝓcessa vt admissa. ſ. l. ſi. ſ. in ſūma ⁊. C. de here. inſti. l. collegiū. ꝓncipales aūt cōſtitutōes ꝑcipiāt ne patiant eē collegia ſodalicia: neve milites collegia in caſtris habeant: Sz religionis cauſa coire nō ꝓhibent. Immo nec ſligionū collegia noua incōſulto romano pontifice fieri pūt. c. ſi. de reli. do. ⁊. e. ti. c. j. li. vj. Qui aūt illicitū collegiū vſurpauerit: ea pena teneť q̄ tenent bi q̄ hominib⁹ armatis loca publica vel tēpla occupaſſe iudicati ſunt id eſt maieſtatis. ſ. l. ij. ⁊. ſ. ad. l. iul. ma. l. ſ.

De popularibus accōnibus.

¶Popularē accōem dicim⁹ q̄ ſuū ius id eſt ꝓpriū populi teneť vt ī albo corrupto. ſ. de iur. om. iud. l. ſi q̄s id. ⁊ in accōe in factū. de deiec. ⁊ effu. l. ſi x̄o. §. hec aūt. Et regulariter populares dicunt accōes q̄ nō ſunt rei familiaris ꝓſecutorie: ſed ex equo⁊ bono extrinſec⁹ ad vindictā ꝓpoſite ſunt qualis ē accō ſepulchri vio. l. iij. §. ſi. de ſep. vi. Itē accō liberi homis occiſi vel vulnerati. ſ. de deiec. ⁊. effu. l. ſi vero. §. hec aūt accō. Item ꝓ eo q̄ ꝓpoſitū eſt in ſubgrūda vel ꝓtecto: vel meniano vel ꝓ gula dic. l. ſi x̄o. §. ꝓtor ⁊ omnes oīo accōes in factū q̄ reddunt hodie loco interdictor ꝓdiorū ſ rebus publicis populares ſunt. ſ. ne qđ ī lo. pub. l. ij. §. hoc iterdictū Et ideo cuilibz ſ populo ꝓcedūt cū ꝓtoris tū idagine. ſ. l. ij. Sane ſm R. popularis accō dicit q̄ cuiuis ex populo dat. Cū x̄o ꝓuatum ſit crimē qđ obijcit: ei dūtaxat intendere licz: cui⁹ intereſt. nō ꝓpter pecuniā exigēdā: ſed ꝓpter penā corpora lē infligēdā. pecuniaria x̄o petitio ſi ꝓpetat: cuilibet de populo dat: inſpecta ꝑſona q̄ ad agendū admittit: cui⁹ opinionis ⁊ an ſit idonior: vel cui⁹ interſit ꝓncipaliter que ipa fieri deſiderat. ita dicit glo. hic ſuper rubro. Semper em̄ is cuius intereſt ꝑferē in popularib⁹ accōnibus. ſ. l. iij. in fi. Omnes q̄q; populares accōes neq; in heredes dant neq;. ſ. annū extendunt. ſ. l. fi.

Liber XLVIII. et decim⁹ hu.

De publicis iudicijs

Ē accuſationibus q̄ pecuniariter mouent ſ dictum ē. Itē qđ ſ ꝓuatis crimib⁹. vt furto: iniuria: rapīa. Hex qz q̄q; fiūt de criminib⁹ accuſatōes ⁊ iſcriptiones: pōit ꝓmo de criminibus publicis: ⁊ que ſint. Et exponit publicis iudicijs: id eſt legib⁹ publicor iudicior: vel id ē accuſationib⁹ publicor iudicior: quor accuſatio eſt terribilis ad vindictā et publica id ē populica ſiue popularſ. vt. inſti. e. ī ꝓn. q̄uis q̄q; idonior admittat vt diximus ſ. ti. ꝓx. Et ē hic liber terribilis vt dicit textus. C.

de ve iur enu. l. ij. §. septimus. Mō aūt oīa iudicia in q̄b⁹ crimē vertit̄ pub lica sunt: Sed ea tm̄ q̄ ex legib⁹ iudicior̄ publicor̄ veniunt. vt Julia maie Julia de adul. Cornelia de sicca. ⁊ veneficis. pōpeia de parrici. Julia pe cula. Corne. de testamētis. Julia de vi. pub. Julia de vi. priua. Julia am bitus. Julia reptū. Julia de annona. Et dicit̄ trib⁹ modis publicū: vno modo largissime. vt omne iudiciū qō fit ad vindictā siue ad vtilitatē pub licam dicit̄ publicū. ita accipit̄ in. l. interdictū. ff. e. ⁊. l. licitatio. §. qō illic te s̄ de pub. ⁊ vec. Aliomō dicit̄ large q̄ libet de populo pōt accusare. Ita accipit̄ insti. de suspec. tu. §. ꝓseq̄ns. Circa hoc dat Bar. i. l. j. ff. e. vnā regulam q⁹ omne iudiciū qō non respicit offensam certe ꝓsone ꝑncipaliť: de illo p̄t accusare q̄libz de populo. Exemplū dicit statutū Basilien. sūma ratōe ac singularis religionis intuitu hoc āno factū: vtinā duraturū: q⁹ si quis iurauerit p corp⁹ xp̄i aut ei⁹ mēbra: soluat quīq̄ solidos. Istud nō respicit offensam certe ꝓsone ꝑncipaliter: sz malos mores: ideo q̄libz pōt accusare. Ita loq̄t lex senat⁹ s̄ de iniur. Tertio accipit̄ publicū iudicium stricte. ⁊ ita accipit̄ in toto isto titulo. vt. ff. l. j. Et ista sunt iudicia ex q̄bus damnat⁹ statim efficit̄ infamis. l. j. §. de his q̄ no. infa. Aīn non sequit̄ q̄ libet accusare pōt: ergo ē publicū iudicium. put accipit̄ hic vt fiat īfamis. ⁊ sic stricte publicū iudiciū ⁊ ita sentit Azo in sum. hui⁹ ti. Publicor̄ iudi ciorum: quedā capitalia sunt: quedā nō capitalia. Capitalia sunt ex q̄b⁹ pe na mors aut exilii⁹ est: hoc ē aque ⁊ ignis interdictio: p has em̄ penas exi mit̄ caput de ciuitate. Nam cetera nō exilia sed relegatiōes ꝓprie dicun tur: nec em̄ ⁊ ciuitas retinet̄. Non capitalia sunt ex q̄b⁹ pecuniaria: aut in corpus aliqua coercio: pena est.

De accusationibus ⁊ inscriptionib⁹.

Dictū est de his q̄ ad accusatiōē admittunt̄: nūc ō accusationib⁹. Est aūt accusatio nihil aliud q̄ reuz crimis p libellū deferre vel facere ad vin dictā vt colligit̄. C. e. cū ratiōib⁹ ⁊. l. q̄ ignorat. ⁊. l. si quis ex fam. ⁊. ff. e. l. libellor̄. ⁊. de pua. delic. §. l. vl. Et est accusator necessarius vbicūq⁹ cri minis vel delicti accusatio ē admissa in publico vel priuato crimine. C. e. l. vl. ⁊. ff. e. l. si cui ⁊ vbicūq⁹ de honore adimendo tractat̄. ff. de mu. ⁊ ho. l. rescripto. §. si quis. Trib⁹ em̄ modis ꝓcedit̄ sup crimīe: p accusationē sc̄z: inquisitionē ⁊ denuciatōez. ⁊ sicut isti modi sunt iter se diuersi ⁊ ad di uersum finem tēdūt. Ita ⁊ diuersimode instituunt̄ ⁊ exercent̄ vt in extra ua. ad rēpmendū: quomō ꝓtra cri. le. ma. p. coll. xi. Aīn in eis tradit̄ talis regula. Sicut accusationē p̄cedere dz inscriptio. ita ⁊ inq̄sitionē fama: ⁊ dō nunciationē fraterna monitio vt in. c. q̄liter ⁊ q̄n. ij. de accu. ⁊ in. c. licz he ly de simo. Qui ergo ad accusandū aliquē de crimīe ꝓcedit. debz se inscri bere: id ē ascribere solemnit̄: ad penā talionis: que talis est: vt sicille in ac cusatione defecerit: q⁹ eādem penā sufferat ⁊ sustineat: q̄ sustinere debuis set is: quē accusare volebat ⁊ puniri. l. fi. C. e. ti. Et debz accusatiōez suaz tradere in scriptis cū iscriptiōe nomis accusāt̄ ⁊ accusati: ⁊ crimīe ⁊ men se quo ꝓmissum est crimen. ⁊ loco admissi criminis: ⁊ ꝓsulibus sub q̄bus ē admissuz. ff. e. libellor̄ in ꝑn. ⁊. in aut. de exhi. reis. §. fuscepto. Oblato au tem libello dabit̄ dilatio ad deliberādū xx. diez. Deliberatione facta ꝓpa

rere debet accusator & accusat⁹. & lis testari: atq; opponi exceptiones accusanti: si q̄ reo ꝓpetant. Q̄ si nō fiat. et ex interuallo p⁹ litē ꝯ. eas opponat: nō potest: quia lite ꝯ. recipit nomē accusati inter reos vel ſtatim vel postea incōtinenti. C. ad. l. iul' de adul. l. adulterā: & ī. l. ſi marit⁹. §. pscriptio. e. ti. ff. postmodū ꝓbationē apertā debet accusator in causa ꝓducere vt non emendicatis ſuffragijs decretoꝝ vel relationū credat iudex. C. de ꝓba. ſciant. & C. e. ſingulis.

De custodia & exhibitione reoꝝ.

De custodia reoꝝ iudex estimare ſolet vtrū in carcerē ſit recipienda ꝑſona accusata: vel non. Et cū tali distinctione. Aut accusatus ꝓfitet de crimine & tunc ponendus ē in carcere. ſ. l. ſi ꝓfessus: & ex tunc cito ꝓdemnet vt tñ ite & ite ꝓfiteat. C. e. l. ſi in ea. & l. fi. Aut diffitet. & tūc aut ē graue ſcelus: & ponit in carcerē. ſ. e. diu⁹: & interim custodit ſm formā q̄ habet. C. e. l. j. & l. q̄nā. Si vero nō adeo graue est crimē. omittit alias custodiend⁹ & maxime ſi fideiuſſores dat. q; nō est in vincula cōijciendus is qui fideiuſſores dare parat⁹ ſit: niſi valde graue ſcelus admiſerit vt in. l. diuus pi⁹. ſ. e. p̄ igit iudex ꝓ crimis qō obijcit accusato q̄litate: vel ꝓpē honorem quē habet accusat⁹: vel ꝓpē ampliſſimas facultates: vel ꝓ innocētia ꝑſone q; talis ē ꝑſona q̄ ꝓma facie videt & ꝑſumit innocēs: vel ꝓ dignitate ei⁹ q̄ accusat: facere talē exhibitionē q̄n ſcel⁹ nō ē graue. Q̄n aūt graue ē tunc mittit ſp in carcerē. Maſculi aūt tm̄ recipiunt in carcere & recepti diligēter custodiendi ſunt a stratoribꝰ q̄ eis ſternūt lectos & minis tris eoꝝ. & a ꝓmetariensib⁹ q̄ comitant captiuos: & eoꝝ habēt custodiam & obſeruationē. Et cū humanitate quadā iſti omnes debēt tractare incarceratos nec debent accusatoribꝰ crudelitatē ſuā vēdere p̄cio: vel grā: affligendi incarceratos fame vel anguſtia. vel ſiti vel longa tabe ſubtrahēdo eos audientie: q; neminē audiūt: & a nemīe audiunt clamātes. Sinautem ꝓtra hec fecerint: iudex debet eis infligere capitalē penā: alioquin infamatur iudex: & periculū ſubibit ꝓ motu ſuꝑioꝝ s iudicꝭ. Si aūt incarcerat⁹ euaſit de custodia: patit custos eādē penā q̄ pateret carcerat⁹. C. e. l. ad cometariēſes. niſi custos ꝓbauerit incarceratū euaſiſſe caſu fortuito. ſ. e. l. vl.

Ad legem Iuliam maieſtatis.

Pessimus ſacrilegio crimē est qō maieſtatis dicit. Est aūt crimē leſema. vbicūq; quis aduerſus populū romanū: id est aduerſus ꝓncipē et ei⁹ ſecuritatē cōmittit. vbi cōtra vrbem aliq̄d molit: vel q̄ ꝓfugit ad hoſtes: vel q̄ hoſtes q̄litercūq; iuuat vel armis vel pecunia vel ꝓſilio. vel q̄ ſubiectas puincias nitit facere rebelles: vel q̄ ſeditionē mouet ī ciuitate vel q̄ magiſtrat⁹ occidant: vel ꝓnceps: vel q̄ circa latus ei⁹ militāt. vel q̄ arma ſumit vel occupat loca ꝓtra remp. Et dicit lex iulia q; a iulio inuenta. Maieſtatis aūt q; ſumma maieſtas & imperij vl' poteſtas ledit. pena aūt cōmittētiū hoc crimē est vt habeat in. l. eoꝝ iūcta glo. ſ. e. Et appellat hoc crimen ꝓduellionis: q; ꝓbatio hui⁹ crimis vt q̄dā dicūt ꝓ duellū admittebatur & nō in alio caſu. Alij dicūt & meli⁹ q; 'ꝓduelles dicūt hoſtes plau.

in amphi. pduelles se in fugã penetrãt. sic. ff. de. xp. sig. quos nos hostes: Dicit ergo crimẽ pduellionis id ẽ hostile de q̃ insti. de here. ab intes. §. p ptrarium. Est t aliud crimẽ q̃si lese ma. vt in priuati carceris exercitio. vt. C. de priua. car. Et in falsa moneta. C. de fal. mo. l. pe. vbi de boc. §

Ad legem Juliam de adulterijs t stupro.

Precepte pta hui⁹ tituli tradũt s de mino. l. auxiliũ. §. fi. Et est enormi⁹ et excellentius aliis criminib⁹: cũ omne peccatũ ẽ extra corpus: nisi fornicatio fm applm. q̃ em fornicat in corp⁹ suum peccat. Item ex adulterio oia pene crimina pueniũt: violentia iniuria: hõicidiũ: periurij: falsa testimõia. hinc est q̃ nõ licz trãsigere vt. C. de trãs. l. trãsigere. Et dicit hic titul⁹ ad legem iuliã tc. nõ q̃ a iulio fuerit leges inuẽte. Sz q̃a ad supplendũ: inkpretandũ t emendanduz leges Julij cesaris: he leges pdierũt: ideo ad legem iuliam appellat. Mã hec lex lata ẽ a diuo augusto. l. j. ff. e. Est autẽ adulteriũ illicitus coit⁹ cũ vxore spõsa ve aliena ppetrat⁹. Et appellat lex stupzũ t adulteriũ pmiscue. vt in. l. inter liberas. ff. e. Sz pprie adulterium in nuptã cõmittit. ppter partũ ex altero susceptũ: vñ t nomẽ cõpositũ est. Mã dicit adulteriũ quasi ad alteri⁹ thoz accessus. vel q̃si ad alteram transit⁹. Cui⁹ pena ẽ in femia t mare vt habet. C. e. l. quis. Stupzũ xo in virgines aut viduaz omittit. de hoc in. l. inter stupz. ff. de xp. sig. Cuius pena est vt insti. de pub. iudi. §. ij. Incest⁹ aũt ẽ qui cũ pgnata vel affini omittit. ff. e. l. si adulteriũ cũ incestu. §. nõnunq̃. Lenociniũ aũt ẽ cum maritus de adulterio vroris sue aliq̃d ceperit. vel q̃ in adulterio depbensam detinuerit. Nam q̃ patit vroẽ suã delinq̃re: matrimoniuz suũ premnit. Et q̃ de tali ptaminatiõe nõ indignat: merito pena adulterij pfligit. Nam de lenocinio punit q̃s vt adulter vt in. l. ij. §. j. ff. e. t in. l. q̃ domũ.

Ad legẽ Juliam de vi publica.

Quia plerũq̃ adulteria t stupra vi pmittunt. ponit ꝺ vi pub. t pnata. habz aũt locũ lex Julia de vi publica: q̃n cũ armis facta est violẽtia vel aliq̃d qꝺ p violẽtia reputet. puta q̃ arma vel tela domi habuerit vel i agro vel in villa. vel in publico cum telo fuerit. vel hõies in armis habuit cã se defiõis. ff. e. l. j. ij. t iij. Itẽ q̃nq̃ etiã si fiat violẽtia nõ pũit vt si fiat ad defensionem. t incõtinenti: t cũ moderamie culpate tutele. vt dixi. §. de vi t vi. ar. Quoq̃n ille q̃ ẽ expulsus. cuz aliq̃d fecerit ad vindictam. vel cum ex interuallo possessionem suam recupauerit etiam predonem de ea expellendo ciuiliter t criminaliter punit. vt. C. e. l. si quis. t insti. ꝺ pub. iudi. §. item lex iulia. Cum autem incõtinenti quis resistit legittime: in aggredientem redundat culpa omnium delictoz pmissoz tẽpore violencie sine ex pte aggredictis sine aggressi aliq̃s occidat. C. e. l. si crimẽ. Singlos cas in q̃b⁹ locum habet hec lex. nõ psequor. qz euidenter enũerant. ff. e. p totum. pena hui⁹ crimis ẽ aque t ignis interdictio: et deportatio:

ꝛ oiꝰ bonoꝝ publicatio dic.§.lex iulia.insti.de pub.iudi.Fui autem occi⸗ dunt nr̃ ſi inſcio dño.Si vero iubẽte dño dñanẽ in metallũ.C.e.l.ſeruos.

Ad legẽ iuliam de vi priuata

Vis priuata eſt qñ ꝓmittit̃ ſine armis Nec ꝺ ideo p̃uata.quia priuatũ ſit crimẽ.imo publicũ eſt ſemp̃ ſ̃.de pub.iud.l.j.Et eſt eius pena ademptio tercie ptis bonoꝝ.C.e.l.tutoris Et amiſſio dignitatis ꝛ ifamie.ff.e.l.j.ꝛ dic.§.lex iulia de vi.vnde ſolꝫ dici Vis priuata.reũ deponit ab ordine rerũ ſcꝫ tercie ptis ꝛ dignitatis.Sed deportat̃ ſi vis armata ſequat̃.glo.in c. ij.de or.cog.

Ad legem corneliã de ſiccarijs ꝛ veneficis

Quia intentata vi illicita ſepe ꝓmittit̃ homicidiũ.C.ad.l iul.de vi.pub. l.qñ ꝛ de rap.vir.l.j.in ꝓcin.Ideo de ſiccarijs id eſt homicidis videam? Siccarij autẽ dicunt̃ a ſicca:quod eſt ferreus culter vtrinq; ſcindens iſti. de pub.iud.§.Itẽ lex cornelia:vnde videbat̃ q; tm̃ qui cũ ſicca occiderent hoc lege tenerent̃.Sed tm̃ generalius hic accipit̃ ſicca .ſicut ꝛ telũ.p inter ptatoem iuris.vt ꝓtineat ꝛ telũ ꝛ lapidẽ.ꝛ lignũ ꝛ qlibet ferũ . Nam oc cidens hoiem telo.id ẽ quocũq; quod manu mittit̃ .vel q̃ aliquẽ cum telo cauſa occidendi pſequit̃.l.cornelia de ſicca. pũit̃.Et eſt ſicca iſte cultellus vel gladius quẽ portãt pegrini qñq; in bacculo quodã.ita vt nõ appareat vnꝰ dicit̃ Sicca latens mucro eſt: ſiccarius inde vocat̃ Eadem lege damnanẽ etiã capitali ſupplicio veneficiꝰ qui malũ venenũ necãdi hois cã fece rint vel vendiderint vel habuerint.vel qui incãtationibꝫ ꝛ ſuſurris magi cis homines occiderit.Et oliꝫ ꝓmittens in hãc legẽ cor.nõ occidebat̃: ſed deportabat̃ ꝛ oĩa bona ſua publicabanẽ.ff.e.l.eiuſdẽ.§.legis cornelie ꝛ.l. pe.hodie aũt homicidas ferro pſeq̃mur:q; eos occidim? .ꝛ ſic pena legis cor.eſt mors vt no.glo.ij.dic.§.item lex cor.insti.de pub.iud.ꝛ no.ff.l.j. vbi etiã colligunt̃ caſus q̃bus q̃s hac lege tenet̃.

Ad legem pompeiã de paricidijs.

Lege pompeia de paricidijs cauet̃ vt̃ſi q̃s patrẽ matrẽ.auũ auiam fra trem ꝛ ſororẽ .ꝛ ceteros q̃ parẽtũ aut liberoꝝ vocabulo ꝓinẽt̃: aut aliqua affinitatis neceſſitudine iungunt̃:occiderit: vel cui? dolo malo iu factum erit:incidat in hãc aſpꝛimã penã legis põpeie.cui? penã q; põpei? ſtatuit ab eo denomĩata eſt.Sed accuſatioẽꝫ inuenit cornelꝰ ſylla.vt.ſ̃.de orꝺ. iur.l.ij.§.deinde cornelꝰ.Que pena talis eſt:vt neq; gladio neq; ignib? aut alia ſolemni pena puniat̃:Sed inſut? culeo:id ẽ corio vel pelle.cũ ca ne:ꝛ gallogallinatio ꝛ vipera :ꝛ ſimea:in vicinũ mare:vel ĩ amnẽ ꝓiciat̃ vt oĩũ elemẽtoꝝ vſu viu? careat:ꝛ ei celũ ſupſtiti:id ẽ viuo :terra mortuo auferat̃.insti.de pub.iudi.§.alia deinde .Et dicunt̃ paricide: q; parẽ id ẽ equalẽ ſui generis aut ſtirpis occidũt .q̃ ꝛ parẽticide. ꝛ patricide appel lanẽ ſm̃ pciſci.eo q; parentes vel patres occidũt.Sꝫ ꝓmuni? vocabulũ eſt paricida .qõ ad oĉs pſãguineos referri põt et ſic etiã parentibꝫ hoc crimẽ ꝓpetrãtibꝫ ꝓuenire. Et de hoc crimĩe ꝛ pena ponit tulli? in oratiõe ꝓ ſex to roſcio.

Digestum Nouum

Ad legem corneliam de falsis: et de senatusconsulto liboniano.

Senatusconsultū libonianū factū est ad supplendū legē corneliā. Pena aūt legis cornelie ꝺ falsis q̄ etiā testamētaria appellaf. irrogaf i cū q̄ falsū testm fecit. Est aūt falsus īmutatio x̄itatis vt i aue ꝺ istru. cau. i p̄n. coll. vj. t ꝺicit immutatio isto qz falsatores studēt īmutare x̄a. vl imitari ea q̄ x̄a sunt vt falsa videāt verisilia. Locū hz hec lex coꝛ. de falso. ꝓmisso dolo. nō aliter. C. e. nec exemplū. Et ꝓmittit falsum plurib⁹ modis. puta scriptura siue q̄s scribat falsum: siue deleat verū: vt res id ē rei veritas nō appeꝛeat. t ita fecit illegibilē scripturā. nō ꝺistinguo sit testamētū vel aliud istrumentum publicū vel p̄uatus vel vtr̄ sint tabule ceree. vel lignee: vel rōes ff. e. l. j. §. qui in rōib⁹. t. l. paul⁹. §. paulus. Item ꝓmittit ꝺicto. veluti in teste falsum asserēte vel variū testimoniū ferēte. Et iudice sciēter ꝓtra constitutōes iniquū iudicāte. t qui ad p̄ꝺicta ꝓsiliū vel opē p̄stiterūt vt si iudicē vel testem coꝛruperūt. t q̄ falsis legibus vtit in allegādo. ff. e. l. j. §. itez. t. §. sz. t si q̄s. Et eius pena est ꝺepoꝛtatio in liberis hominib⁹ et oim̄ bonoꝛū publicatio. In seruis aūt vltimū supplicīū: sicut t in lege de sicariis t veneficis obseruaf. l. j. §. fi. ff. e. t insti. de pub. iudi. §. item lex cornelia. Liboniānum aūt senatusconsultum locū habet: cum q̄s pecuniā recepit vl ꝺe ea pactus est p aduocatiōe vel testimōio instruendo. vel si societatē feceꝛit p innocētū obligatiōe vt. ff. e. l. j. t. §. ad. l. iul. ꝺe vi. p̄ri. l. ex senatus. t ꝺe ꝓcus. l. ij. Item locū habet cū quis ex testamento militis sibi legatū ascribit. ꝺe quo p Spe. de fide. instru. §. ad hec.

Ad legem Juliam repetundarum.

Hec lex locū habet cum is qui habet publicum officiū pecunia ꝺata vel ꝓmissa sibi: aliquid facit: q̄ facere non ꝺebet: vel omittit q̄ facere ꝺebet vt si ob iudicandum: vel nō iudicandū inter accipiat. vel ob sententiaz in senatu ꝓsilioꝝ publico ꝺicendā. vel ob accusandū: vel nō accusandum. vel ob iudicem arbitrūve ꝺandum: mutandū: iubendum vt iudicet vel ob nō ꝺandum. mutandum. iubendum. vel ob hominem in vincula publica ꝓcu tiendum. vinciendum vincirīq̄ iubendum. vel ob hoīem ex viculis ꝺimittendū. vel ob hoīem necandum. vel absoluendū: vel litē estimandam. vel ob iudicium capitis pecunieve faciendum. vel non faciendum. vel ob mili tem legendū mittendūve. Et generalis subijcit clā. vt vrbani mgr̄at⁹ ab omni soꝛde abstineant. Neue ꝺoni aut munerī i anno pl⁹ accipiāt. q̄ q sit centum aureoꝝ. Nisi a ꝓsonis exceptis a quibus lex inbet accipe. puta a ꝓsobrinis. t bis qui sunt a prioꝛi gradu. t ab vxoꝛe. ff. e. l. j. ij. iij. iiij. v. vj. t. vij. Esculenta tñ t poculēta recipit ab omnib⁹ ꝓsonis: q̄ tñ nō excednnt edulium esum et inter ꝺies p̄rimos p̄ꝺiguntur. id est ꝓsumi possunt s. ꝺe off. p̄co. l. solēt. §. vl. t ꝺe offi. p̄s. l. si forte. Et p hoc ꝺelicto locum habet ꝺuplex querela Ciuilis actio in factū vel ꝺitio ex. l. Et publica accusatō. Actō ꝺaf in q̄ꝺruplū ꝓtra iudicē p eo q̄ ipe vel ei⁹ domestic⁹ vel man-

pularius vel minister accepit. vel rapuit vel abstulit vt. C. e. l. j. ⁊ dz istud quadruplum totum fisci esse. cum danti oblet turpitudo sua ne possit aliquid repetere. ſ. de iur. fis. l. lucius. Est ⁊ publica accusatio inducta ꝓ hoc crimine q̄uis duret officiū nigratus. C. e. iubem⁹. Et dicit repetundarū more latinitatis antique hodie diceremꝰ ꝑpetēdaꝝ. vt dixim⁹ ſ fam. ber.

Ad legem Juliam de annona

Lege iulia de annona pena statuit. que est ſ de extraor. cri. l. annonā Aduersus eū q̄ ptra annonā fecerit. aut societatē coierit quo annona id ē vendicio frugum. vel bonitas fori. carior fieret. vel qui nauem ferentem annonam aut eius nautam retineat vt in. l. ij. ſ. e. Non q̄ hec lex cogat aut cogere possit diuites vt vendant frumentū si non volunt. l. nec emere. C. ſ iure. deli. Sed punit eum qui emit vt postea alijs carius reuendat vt no. glo. in. l. annonā ſ de extraor. cri. ſ alle. Nisi necessitas famis vrgeret q̄ tunc possunt cogi habentes vt vendant. sed iusto precio. l. ij. C. de epi. au. l. j. §. cura carnis ſ de off. p̄fec. vr. Et incidunt in hanc legem. qui vadunt incātando frumentū in platea: ⁊ offerūt pro frumento plus debito. vt alij carius emant Ita dicit bar. in l. ij. §. si quis. ſ. de. cri. stel. q̄ extra ordinē possunt puniri de hoc no. in. c. j. de emp. ⁊ ven. Et est pena statuta in hac lege. xx. aureo. et etiā pena crimis vt le. ⁊ no. in. l. ij. ſ. e.

Ad legē iuliā peculatus et de sacrilegijs et residuis

Lege iulia peculat⁹ caueē de eo qui ex pecunia vel re sacra vel religiosa vt in ornamentis sepulcrorum: vel publica vt fisci vel ciuitatis romane aliquid abstulerit vel interceperit. vel etiam cuius dolo malo id factum est. Et est eius pena. aque et ignis interdictio. In q̄ hodie successit deportatio vt. ſ. l. iij. ⁊ in aur̄. de nup. §. deportatio. Tractāt et de alia lege q̄ dicitur de residuis. que lex iulia locum habet ꝓtra eum apud quem ex locatione emptione. alimentaria ratione aliave qualibet causa. tota pecunia publica vel pars pecunie publice q̄ accepit resedit. Item et eadem lege tenē qui pecuniam publicā in vsum aliquē acceptā retinuit. nec erogauit. vt. ſ l. ij. ⁊. iiij. §. lege. Et incidunt in hanc legem officiales siue camerarij qui habent ex officio publicas pecunias. vel qui habēt vnam collectā impositam in ꝑticulū destinatā pro vsu et necessitate cōmuni. et finito officio sibi retinent. vel eandem pecuniam ꝑuertunt in alium vsum vt in. l. ij. ſ. e. Et pena huius legis est in tercia parte q̄ accepit amplius q̄ debet. id est punitur in simplo et in tercia parte simpli. ſ. l. iiij. §. sed et qui pecuniā Sacrilegiū aūt fit cū quis rē sacrā interceperit vel sustulerit de loco sacro. vel non sacro Aut cum quis rem non sacram de loco sacro absportauerit. vt in. l. sacrilegi post princi. ſ. e. ¶Penam autem sacrilegij iudex ꝓ qualitate persone. ꝓ rei ꝓditione. temporis. etatis. et sexus: vel seuerius vel clemē eius imponet. Multi eū sacrilegi ad bestias damnati sunt: nonnulli viui

cõbusti. Alij in furca suspensi vt in.l.sacrilegij.ff.e. Nonnunq̃ etiã capite puniti.vt i.l.sacrilegi Est ergo hodie extraordinaria hec pẽa.vt.ff.no. Et dicit sacrilegium.a sacro.et lego quod est furari vel subtrahere.hinc sacrilegus qui sacrum furatur. Vir.in huc.vel que sublegi.id est furat⁹ suꝫ tacitus tibi carmina nuper

Ad legẽ iuliam de ambitu

Hec lex locum habet in quattuor casibus: Primo si quis dederit clam pecuniam vt aliquem sortiat honorem.non in vrbe romana. nam ibi cessat hec lex.cum princeps ibi eligat.l.j.ff.e. Vel si per pces.vt in.l.fi. C.ad.l iul.repe. Ideo dixi clam.quia palam potest dare pecuniam p honore asse quendo sine administratõe tñ. puta vt fiat nobilis. vel comes palatinus vel doctor. Sed cum administratione nullo modo licet dare.nec occulte. nec palam.vt in auten.vt iudi.sin quoquo. suff. p to.et de polli.l.j.§.j.et de off.pñi.l.barbari⁹. Secũdo habet locum cum quis stat in mgr̃atu vltra annuꝫ.vt C.e.l.j. Tercio si quis studiose vel maliciose ingredit domũ iudicis ꝓgnoscentis de causa criminali vt cum eo capter benuolentiã et amiciciam.vt ei in suis causis faueat vt.ff.l.j. Quarto si iudex nouum vectigal instituerit ꝛ exegerit vt in.l.fi.C.no.vec.impo.ꝛc. Nam si exegit tenetur etiã repetundaꝝ Ita dicit Bar.post glo.in.l.j.§.j.ff.e. Et ẽ pena centum aureorum vt.ff.l.j. Sed in casu deportat.qñ scꝫ bis idem officiũ est assecutus.C.e.l.j.nisi non reperent meliores.vt.C.de assess.l.liceat. Item in pconsule.vt ff de off.posul.l antepe. Et dicit de ambitu ab ambio qõ est circuire.et blandimentis iudicem vel mgr̃atus circũuenire. Vir.regẽ ꝙ ambire latinum.ꝛ in c.qꝛ p ambicioſam de rescrip.li.vj.

Ad legem fauiã de plagiarijs

Plagiarius est qui hominẽ liberꝙ aut ingenuum vel libertinũ inuitũ celauerit et vinctum habuerit aut emerit sciens dolo malo.vel libernm hominem donauerit vel in dotẽ dederit.quo crimĩe obnoxius etiã. ẽ qui liberũ vendiderit.vel seruo alieno aut serue psuaserit vt a domĩo vel dña fugiat vel q̃ euꝫ eãve.inuito vel insciente domino vel domĩa celauerit.vinctum habuerit emerit sciens dolo malo.qui ve in ea re socius erit.et eius legis fauie pena tenetur Sed non statim plagiarius est qui seruos alienos inceptos tenet Sed potest furti ꝓtra talẽ agi: vt si opem ad furtũ pstitit.vel quia etiã corrupit vt fugeret. Sed qui surripuit seruũ vt exportatõe dñm celaret.ille plagiarius est vt ff.de.fur.l.fullo.§.qui ancillam.ꝛ.l. non statim.ff.e.ꝛ no.in.l.j.p.glo.ff.e. Et est plagium furtũ alieni mancipij. In de plagiarius qui tale furtum ꝓmittit. Olim erat pena pecuniaria statuta in lege fauia: que hodie in vsu esse desijt: vt in.l.in fuga.C.e.ꝛ.l.fi.ff.e. hodie autem conficti de tali crimĩe: puniuntur p qualitate delicti.ꝛ aliqñ in metallum damnantur quando sunt nobiles. Si autẽ ignobiles gladio. Seruus aũt siue libertus bestijs subijcit vt.C.e.l.fi.

Ad Senatus cōsultū turpſlianū. Et de abolitionibus criminū

Temeritas accuſatoꝝ tribus modis detegit vel deꝑhendit Et ſm hoc tribus penis ſubijcit. Aut em calumniane: aut ꝓuaricane: aut tergiuerſane. Calumniari eſt falſa crimia ſcienter intēdere vt ſ̄ de infa. l. athletas. §. calumniatoꝝ. Et irrogat calūniatoꝝ pena ex lege rhemia. q̄ talis eſt. q̄ ꝑ publico iudicio ſimilitudo ſupplicij: ꝑ extraordinario ꝑ motu iudicis puniē. C. de accu. l. fi. ꝛ de calū. l. fi. ꝛ. ſ̄. e. l. ꝛ in ꝓuatis ¶Prevaricari ꝫo eſt vera crimia abſcondere. ſ̄. de ver. ſig. l. ꝓuaricatores. ꝛ dic. l. athletas. §. ꝓuaricatoꝝ ꝛ ſ̄. de ꝓuar. l. j. Et qualiter punit ꝓuaricatoꝝ habet ſ̄. de ꝓua. l. ij. ꝛ. l. accuſatoꝝ. ꝛ. l. ab impatore. Et ꝓprie iſte ē ꝓuaricator. q̄ colludit cum reo. ꝛ trāſlatiuo munere accuſandi defungit. eo q̄ ꝓprias ꝑbationes diſſimularet. falſas vero excuſatōes vel exceptōes admittet ꝛ recipet tāq̄ bonas. ſ̄. l. j. §. ꝓuaricatore. Tergiuerſari eſt in vniuerſū ab accuſatiōe publici criminis deſiſtere. ſ̄. e. l. ſi quis repetere Et talis incidit i ſenatus ꝓſultū turpilianū. quod turpilio cōſule factū eſt. vt C. e. l. j. Et ē pena eius vt no. ſ̄. de ꝓuar. l. iij. §. fi. ¶Hā quicūq; ab accuſatōe citra abolitionē deſiſtit punit pena turpiliani vt C. de aboli. l. abolitio. Et ꝺr ab accuſatione deſiſtere qui cū aduerſario ſuo de coꝑoſitōe eius criminis q̄ intendebat fuerit locutus ſecū trāſigendo. l. ab accuſatōe. ſ̄. e. Abolitio autē eſt ꝑemptio accuſatiōis. Et fit tribus modis. vno ꝑ ꝓncipē ſponte ſua id facientem puta ꝓpter diē inſignē. id eſt repentinas ferias. aut publicā gratulatōem aut ob rem ꝓſpere geſtā. Altero mō fit ꝑ accuſatoꝝem poſtulantē. Tercio mō fit ꝑ mortē accuſantis. vel accuſati: vel biennio trāſacto ſine culpa accuſatoris. ſ̄. e. l. abolitio. ꝛ. l. vel ob rem. ꝛ. l aut ꝓuatum. et. C. ſi reus vel acc. mor. l. ij. ꝛ. l. defunctis. Et illa q̄ nullo mō poſtulāte ꝓcedit. a ſolo ꝓncipe indulget. et illa inducit ferias repentinas. Alia q̄ fit accuſatoꝝe poſtulante. a q̄libet ordinario qui de crimie ꝓgnoſcebat tribui pōt. nō a delegato: ſ̄. l. j. §. abolitio. Ubicunq; autē accuſator petit abolitōem. ꝓpterea q̄ ab accuſato accepit pecuniā vt deſiſteret: non eſt ei abolitio danda niſi accuſator accuſauerit cognatas ꝓſonas vel accuſauerit ꝓſequēdo iniuriā ſuā C. e. l. pe. ¶Ham quāto facilius admittit ꝓſequendo iniuriā ſuā vel ſuoꝝ. tanto magis eſt venia dignus: ſed in alio caſu ob retinēdum amorē ꝓpinquoꝝ. id ei ꝓcedit. In ꝓdicto autē caſu q̄ recepta pecunia deſiſtit: dolus ſuus et fallacia ſibi obſtant. accuſatoꝝ em ſp eſt illicitū pecunia deſiſtere. ſ̄. e. l. ab accuſatōe. ꝛ. C. e. l. ſi femia. niſi in ꝓdictis duobus caſib⁹. Et eſt notandū q̄ abolitio ꝓncipis non habet locum in illis crimībus in quibus accuſanti ꝛ accuſato incumbit ꝓbatio. ſ̄. e. l. pe.

De requirendis reis ꝛ abſentibus dānandis

Tantū eſt ꝓuilegiū abſentium. vt diui impatores noluerunt abſentes puniri aut damnari: nec em ratio patit equitatis quēq̄ dānari inaudita cā. etiā lite ꝓteſtata. vt. C. e. l. j. niſi in caſu. C. de pe. l. ne diu. ꝛ fa. ſ̄. de pe. l. abſentē. ꝛ. C. de accu. l. abſentē. Ubi ergo grauior pena venit irrogāda non eſt abſens ꝓdemnandus. ſed ꝓus requirendus vt copiā ſui ꝓeſtet et

bona eius describanꝫ in publicum in quo fuaꝫ talis ordo: ℘rimo eꝝ debet requiri ad instar ciuilis accois vt no. s. de pub. iudi. l. inter. Secundo bona annotanꝫ: dicēdo oia bona pono in banno fisci nisi venerit ꝯ annum et describanꝫ vt. ꝯ. l. fi. ⁊ ab hac sentētia ꝓdictionali potest appellari. vt. C. si pen. app. l. ei⁹. fisc⁹ tn̄ non occupat de facto ista bona nisi post annum vt. ꝯ. l. ij. ⁊ l. fi. Tertio item req̄rit ꝑ edicta publica: ⁊ ex quo in notescere potuit sibi cōputaꝫ ān⁹. ꝯ. e. l. ān⁹. q̄ si itra annū mortu⁹ sit: crimis cā expirat et perit. ⁊ bona ei⁹ ad successores trāsmittunt si saltem reus requisitus: intra annū iudicē adierit: ⁊ satis obtulerit ō stando iuri vt. ꝯ. l. j. in fi. ⁊. C. e. l. j. C. si pen. app. l. ei⁹ qui. Nisi sit crimen quod morte nō extinguatur. s. ti. j. l. in senatus. §. si ꝑpter.

De questionibus.

In criminib⁹ seruandis et inuestigādis solet adhiberi q̄stio. Est aūt q̄stio inquisitio veritatis ꝑ tormēta. Nuda eꝝ interrogatio vel leuis territio nō ꝑtinet ad hunc tractatum. s. ad syll. l. j. §. q̄stionem. vel sic. q̄stio est tormentū vel corporis dolor: ad eruendam veritatem adhibit⁹. Et verbo questionis ꝑtinebiꝫ etiā ea q̄ malam mansionē dicim⁹ id ē carcer. Quando igitur ꝑ vim vel ꝑ tormēta interrogationes fiunt: tunc q̄stio intelligitur vt. s. de iniur. l. itez apud §. q̄stionis ⁊. s. de rei. ven. l. cū supuenis. Quando aūt vel q̄tenus hoc faciendū sit hoc ti. tractaꝫ. Nā diu⁹ augustus ꝓstituit nō esse a tormentis inchoandū Sz tunc q̄n suspectus ē reus vel alijs indicijs vel argumentis ꝓbatio adiuuatur. vbi aūt nō sūt indicia non est facienda q̄stio. Nam q̄stio est res fragilis ⁊ periculosa: q̄ veritatem fallit. Nā plerīq; patientia siue duricia: ita tormenta ꝓtemnūt vt exprimi ab eis veritas nullo mō possit. Alij tante sunt impatientie: vt in quis mentiri: q̄ pati tormenta velint. ⁊ ita fit vt etiam vario modo fateanꝫ vt nō tm̄ se: veꝝ etiam alios criminenꝫ. Requirūꝫ ergo ad questionē tria ℘rimo q̄ veritas aliter haberi nō possit: nā tormentū inferꝫ causa inuestigandi veritatē et in subsidiū. vt in. l. diu⁹ pius. ꝯ. e. ⁊. v. q. v. c. illi. Secundo req̄ritur q̄ precedant aliqua indicia siue p̄sumptiones vel semiplene ꝓbationes. Nam sine indicijs nō est inferenda q̄stio. vt in. l. ex libero. ꝯ. e. Tertio req̄ritur q̄ quis ꝑseueret in ꝓfessione in tortura facta: id ē q̄ extra locum tormentoꝝ iterum ꝓfiteaꝫ ratificando priorem ꝓfessionem. ita tn̄ q̄ nō ex indicijs videat ista tormenta: alias videtur fecisse metu tormentoꝝ. vt in. l. ij. ⁊. ibi bar. ꝯ. e. ⁊. xv. q. vj. c. j. ⁊. xxxj. q. ij. lotarius. Et dicitur questio a querendo quia iuder ꝑ tormentum inquirit veritatez. Et dicitur tormētum q̄si torquēs mentē: a torqueo. ita no. ꝑ doc. in. c. in ꝓtemplatione de regu. iu. in dec.

De penis.

℘ena est delicti vel delictoꝝ satisfactio: q̄ lege vel ministro legis imponiꝫ. Et certū est q̄ imponiꝫ ꝓpter delicta. Sed in his attendiꝫ vtrū delictum ꝓueniat ex animo: an nō. Si eꝝ ex animo nō ꝓueniat: plerūq; nullo modo puniꝫ: maxime si casu: vt venando. vel impetu vt ꝑ furorē forte

vel ebrietate cõmittat. vt. ſ. ad. l. pom. de par. l. pe. ⁊ ff. off. pf. diu. ff. e. l. reſpiciendum. Et aliquando punit leuius. vt cum laſciuia vl malo exemplo cõmittitur vt. ſ. ad. l. cor. de ficc. l. iij. §. ſi ex. ⁊. l. iij. §. j. ⁊ ff. e. l. abſentem. §. vl. Et ſunt ſeptem genera penaꝝ quibus iudices aliquẽ afficere poſſunt. Quedam em̃ pene vitã adimunt: aut ſeruitutẽ iniungũt: aut ciuitatem auferunt: aut exilium: aut coherciõnẽ corporis continẽt: vel fuſtium ammonitionẽ: vel flagellorum caſtigationem: vel vinculoꝝ verberationem: aut damnum pecuniariũ cum infamia: aut dignitatis alicui⁹ depoſitionem: aut alicuius actus prohibitionẽ de quibus in. l. ſi quis forte in fi. cum duabus ſe. ff. e. Capitalium autem penaꝝ iſti ſunt gradus. Mã ſum mũ ſupplicium videtur ad furcam damnatio. Item viui cõcrematio. Item capitis amputatio. Item ad beſtias ſubijci. Deinde prima mortis pena eſt metalli cohertio: in inſulam deportatio. vt in. l. capitalium. ff. e. Eſt et aque ⁊ ignis interdictio. vt. ſ. de pub. iudi. l. ij. Eſt ⁊ alia pena ff quã. C. de mathe. l. ⁊ ſi excepta. Eſt et alia. ſ. ad. l. pom. de par. l. pe.

De bonis damnatorum.

Quicũq; ſupplicium id eſt mortem naturalem: vel ciuitatis vel libertatis amiſſionem patit: eius bona publicant. vt. ff. l. j. ⁊. C. e. l. in metallum. niſi in quib⁹ caſibus no. in. l. j. ⁊. C. ff mul. q. f. ppzi. l. j. ⁊. C. ff rap. vir. l. j. Jure autem nouiſſimo locuꝫ habet quod dicit in auc. vt nulli. iudi. §. ff. Qꝫ autem dicitur damnati bona publicari diſtinguendũ eſt vtrũ ſeruus fuerit. tunc locum habet ler. j. §. ſi liber. C. e. An filio⁹ fa. quo caſu non aufertur patri peculium etiã ſi erat caſtrenſe. C. e. l. ſi filius. An fuerit paterfa. ⁊ tunc refert an curialis: an non curialis fuerit. Si curialis ⁊ habet filios maſculos ⁊ non filias: filij omnia habent. Si filias tm̃. ipe habẽt dimidium ⁊ curia reliquã dimidiam. Si filios habet ⁊ filias: filij ſoli habent vnam dimidiam. et cum ſororibus ſuis aliam parcianc dimidiam p virili portione. vbi autez non eſt curialis publicant omnia: ſed princeps ex equitate ꝓcedit dimidium liberis damnati. ⁊ quãdoq; omnia ſi magnus ſit numerus liberoꝝ. Sed vbi dimidia tm̃ publicatur nihil ꝓceditur liberis vt in. l. j. ff. e. in fi. ⁊. l. vl. §. ſi plures. patrono autem non diminuitur ſua portio damnato liberto. ff. e. l. vl. §. ſi libertus. Jn publicatione autem bonorũ ſciendum eſt q; hodie non fit ſi damnat⁹ habeat cognatos vſq; ad tertium gradum incluſiue. Jn crimine maieſtatis nil innouat.

De bonis eorum qui ante ſententiã mortem ſibi ꝓſciuerint vl accuſatorem corruperint.

Nunc de bonis quaſi damnatoꝝ: id eſt eoꝝ qui mortem ſibi infligunt. Super quo diſtingue. vtrum ꝓſcientia delicti aliquis infligat ſibi mortez an alia cauſa. vt impatientia doloris: vel ob pudorem eris alieni. ⁊ in his certum eſt non auferenda bona. Sed in primo caſu diſtinguit: an erat ta-

le crimen ob quod non erant publicanda bona. puta furtum: et tunc non auferuntur bona heredibus. an casu quo erant publicanda et tūc aut erat tale crimen cuius accusatio poterat inchoari post mortē vt repetū. pecul. ī. l. ma. ī auferunt heredibus bona. Si autē nō poterat ichoari post mortem: ī non auferunt bona. nisi cōsciuerit sibi mortem post litem ꝓtes. vel postꝫ fuerit in scelere deꝑhensus. ī. de iure fis. l. in fraudem. §. ij. ī. iij. ī. §. de iniuf. rup. tes. l. si quis exheredato. §. sibi autem. ī. ī. e. l. vl. vsq; ad §. vl. ī. C. e. l. j. ī. ij. Jn capitalibus criminibus q̄ penam mortis ꝓtinent non nocet aduersarium corrumpere. Nam ignoscendum est ei qui sagui= nem suum q̄litercūq; redemptū ꝑ pecuniam voluerit. Jn his autē crimi= nibus q̄ sanguinem non infligunt: qui aduersariū suū corrupit: hoc est ac cusatorez. punit. vt. §. de ꝓcua. l. fi.

De interdictis et relegatis ī deportatis.

Tripler est exilium. aut certoꝝ locorum interdictio. vt aliquis bononie vel mutine non stet. Aut lata fuga: vt omniū locorum interdicat ꝓter cer tum locum. puta vt stet mutine tantū: vel bononie. Aut insule vinculuz: id est relegatio in insulam vbi non stat cum hominibus. Relegatoꝝ duo sunt genera. Sunt quidam qui in insulā relegant. ī sunt qui simpliciter vt prouintijs eis interdicat: non etiam insula assignetur. Et hec est diffe rentia inter relegatos ī deportatos. q̄ in insulam relegari ī ad tempus ī in ꝑpetuū quis potest. Et talis ciuitatem romanā retinet: ī testamenti factionem nō amittit. Et si ad temp⁹ relegat: neq; tota bona neq; pars ei adimitur. Deportari autē non nisi in ꝑpetuū quis potest. et talis familiā perdit ī ciuitatem ī bona sua. ī. e. l. relegati. ī. l. relegatorum. §. hec diffe rentia. Est em̄ deportatio damnatio in insulam ob aliquod crimen capita le animo ꝑpetuo ibi manendi. Et illa dicitur mors ciuilis: et compatur morti naturali in illis ī quib⁹ mors ciuilis habet eundez effectum cū mor te naturali. vt in adeūda hereditate. bonoꝝ poss. instituendo heredē ī. perdunt em̄ ea q̄ sunt iuris ciuilis: vt testari ī similia. Ea vero q̄ sunt iuris gentium retinent. vt in. l. quidā. §. de pe. ita dicit glo. ī. c. placuit. ij. xvj. q. j. Jnterdictio autē est extra eam ꝓuinciam in qua quis domicilium ha bet: vel in qua incola est ꝓhiberi amplius morari. vel extra patriam suaz mitti. Et interduz solet etiam ꝑ sententiaz quibusdam interdici: ne intra patrie territoriuni vel muros morent: vel ne excedant patriam: vel vt in vicis quibusdam morent aut suburbijs vt fit Basilee. Jtem ꝓstituti in bo noribus solent aliquando vel ad temp⁹ vel in ꝑpetuum interdici honore vel ne penitus honorem adipiscāt. vt in. l. relegatoꝝ. ī. e. ī.

De sentenciā passis ī restitutis.

Passi sententiā dicunt: quib⁹ ob atrocitatē crīs aliq̄ ex solēnib⁹ penis ꝑ sententiā inflicta est: vel iuncta. vt ē vltimū supplicū: fuit⁹ pene: dam natio in metallum: deportatio: ī siles: tales em̄ ꝑ sentētiā damnati dicūt fieri serui pene: Supplicium enim eoꝝ dominus est vt in. l. ij. §. de his q̄

ꝑ non scrip.ba. licꝫ iure nouissimo nemo ingenuus bene natus fiat ser⸗uus ex supplicio .vt in auē ō nup.§.qꝫ vero.ꝛ.§.ꝙ autem coll.iiij. qō quo mō intelligi debꝫ no.glo.in auē.ſꝫ hodie.C.de dona.inter vi.ꝛ vx. Et tales ſi ex indulgētia ꝓncipis reſtituti ſint: ꝑ omnia priſtinū ſtatum recipi⸗unt ſcꝫ q̄ntum ad honores vel ordines ꝛſilia vt.C.e.l.j.ꝛ etiā ad patriā poteſt: tē vt iſti.qui.mo.ius pa.po.ſol.§.cū aūt.Eſt tñ differētia quib⁹ x̄ bis ꝓnceps vtaē.Hā ſi dicat reſtituo te: tunc ad oīa videē reſtitutus vt.ē dixi.qꝫ verbū reſtituo generale eſt.l.videam⁹.§.in fauiana.ē.de.vſur.ꝛ iu.l.fi.in fi.ī.de x̄.ſig. Sin aūt dicat indulgeo tibi: quo caſu de pena tm̄ remittēda cogitaſſe videē.C.e.l.generalis.ꝛ.l.tutor.ꝛ.l.cū indulgētia. ꝛ.C.de genera.aboli.l.fi.qꝫ pena pōt demi: culpa ꝓhennis erit: id eſt ma⸗la fama.vt dicit ibi glo.

De cadaueribus punitorum.

Corpora eoꝝ qui capitali crimine damnati ſunt cognatis vel q̄buſlibet pete⁹ntib⁹ ad ſepulturā danda ſunt: ꝛ nō negāda: Immo etiā corpora exu⸗ſtoꝝ peti pōt: ſcꝫ vt oſſa ꝛ cineres collecta ſepulture tradi poſſunt. Tamē hoc debet fieri ex indulgentia a ꝓncipe petita ꝛ conceſſa. Sic ꝛ Joſeph pe tijt a pilato corpus xp̄i. vt dicit glo. in.l.j.ī.e.ꝛ.fa.C.de relig.l.obnoxi⸗os. Aliqñ tamē nō ꝓmittit̄ maxime in damnatis cauſa leſe maieſ. vt in.l. j.§.hodie.ī.e.de hoc.xiij.q.ij.q̄ſitum. ꝓhibentur etiam ſepeliri incēdia⸗rij. xxiij.q.viij. de incendiarijs. Item mortui in tornicamento. Item qui ſe ipōs iterficiūt.ꝛē. vide.bonā glo.ꝛ ibi no.ꝑ doc.ī.c.ex pte.ij.ō.ſepul.

Liber quadrageſimus nonus et vndecim⁹ huius.

De appellationibus et relationibus:

Emo eſt qui neſciat: q̄ frequēs q̄q̄ neceſſarius eſt appella⸗ di vſus: Nam ꝑ eum vel iniquitas iudicantium damnoſa: vl' impicia negligentiū corrigit̄.l.j.ī.e.licet nōnūq̄ bene latas ſententias in peius reformet. neq; em̄ vtiq; ſemp melius ꝓ⸗nūciat qui nouiſſim⁹ ſententiā laturus eſt. Eſt aūt appellatō fm Azo. ſen tentie a minori iudice late ꝑ inuocatōez maioris iudicis: ꝓtextu iniquita⸗tis prime ſententie: reſciſſio. ē. de mino.l.ꝓfecti.ꝛ ad turp.l.j.§.vl. Vel ē ab inferiori iudice ad ſuperiorem gradatim facta ꝓuocatio. vt dicit glo. in.c.ij.de conſuetu.li.vj.ꝛ ij.q.vj.anteriorum. Relatio vero eſt remiſſio cauſe ad ſuperiorē facta. Et eo ipſo q̄ iudex dicit referre velle negocium: non pōt ammodo cognoſcere. vt.C.de rela.l.j.ꝛ.C. de app.l.ex illo. Et

debet iudex illico relationis ex emplū litigatoribus edere. c. int̄ masti de app. ⁊ in .l.ij. ⁊. iij. C. de rela. Appellare potest ille qui est ꝑdemnat⁹: sit vnus vel plures. C. si vnus ex plu. app. ⁊. c. ab vno de app.

A quibns appellari non licet.

Supuacuum est admonere a quibus non licet appellari. quia omnes sciunt non esse a principe appellandu3: cuj ipe sit q̄ ꝓuocaē. vt. ſ. l. j. ⁊ in auē de sanc. epi. §. j. ſ3 ab eius rescripto bene appellaē. vt. s̄. ti. j. l. j. §. j. ⁊ C. e. l. non est nouum. Interdū etiam impator ita solet iudicem dare. vt non liceat ab eo ꝓuocari. ⁊ tunc non appellaē fm leges. Secus iure canonum. vbi sola friuola appellatio. p hanc clausulam app. re. remouetur. vt no. in. c. pastoralis. de app. ⁊ ponit glo. fi. ſ. e. l. j. Item qui ante sentēciā ꝓfessus in iudicio fuerit se non ꝓuocaturu3: vel qui extra iudiciū cum aduersario suo paciscē: indubitate auxiliu3 appellatiōis ꝑdit. vt. ſ. l. j. §. fi quis. ⁊. C. de temp. app. l. fi. in fi. An autē ab arbitris appellari possit ⁊ a quibus no. ſ. l. fi. et est hodie clare expeditū in. c. ab arbitris ō off. dele. li. vj. Item a senatu non appellaē. Itez non appellaē a sentēcia ꝓfec. ꝓto. s̄. de sen. p. p̄.

Quis ⁊ a quo appelletur.

Appellare quis potest a diffinitiua sententia: non ob interlocutoria: ni si in casu cum iudex q̄stionez in ciuili negotio vel criminali habēdaz ꝓtra leges interloquutus est. ſ. de app. reci. l. ante sententiā. Et est hoc intelligēdū ō q̄stiōe q̄ fit p tormēta nō de q̄stione p̄ncipali: q̄ iudex interlocutoria sententia diffinitur. s̄. ti. pr. l. vl. Item potest appellari a tota sententia ⁊ a certo capitulo eius. ⁊ si appelleē ab vno capitulo: non rescindunē ideo alia: nisi sint ꝓnexa. s̄. de mi. l. etiam. §. ex causa. vbi autē quis damnatus ex pluribus facinoribus ꝓpter q̄dam appellauit: ꝓpter quedaz nō si quidez appellauit in grauiori: differē pena in leuioribus. Si vero appellauit a leuiori: grauiū pena est omnino imponēda. ſ. nihil noua app. pen. l. j. §. vl. Item potest appellari a ꝓsultatiōe. Item potest appellari ab inqua interpretatione sententie. si tamē is habuit potestatē interp̄tādi. veluti procurator cesaris: ⁊ preses ꝓuincie. Ita tamē vt in causa appellationis reddende hoc solum q̄ratur an iure interp̄tatu3 sit. ſ. e. l. ab executore. Item potest quis appellare a sentēcia iudicis ordinarij. Item a sententia iudicis delegati licet delegatus sit a principe vt dixi. s̄. ti. pr.

Quando appelandū sit ⁊ intra q̄ tempora.

Appellatio fit apud acta: sola voce vel dicto: Si dicat appello. Si autē non apud acta quis appellat. libellus appellatorius offerēd⁹ est: ei a quo appellatum est: si est eius copia. Alioquin ei quem appellat. s̄. de app. l. j. ⁊. ij. ⁊. C. e. l. litigatoribꝫ. ⁊. l. eos. §. sin autem. ⁊. ſ. e. l. j. §. dies. ⁊ §. si.

quis Libello autem appellationis porrecto iudici: si quidem recipiat bene est. tunc enim et ipse iudex dare debebit libellos dimissorios siue appostulos. ſ. xxx. dies etiã nõ petẽte appellatore. ſz appellator cũ instantia debet petere. ſ. de libel. dimiſ. l. j. quod si non fecerit imputatur ei: licet iudex malefecerit qui non dedit ei. C. de app. l. eos. §. appellatiões. ꝛ. l. iudicibus. Si vero non debuit eam recipere quod ex multis causis ꝓtingere potest. ſ. de app. reci. l. vl. ꝛ. C. quoꝝ app. non reci. nihil sibi preiudicat. Immo qui temere appellauit punitur in quinquaginta libris argẽti: et infamatur et mediocrem ponam corporalem subibit. C. de app. l. eos. §. super his ꝛ. l. a ꝓ consulibus. et. C. quoꝝ. app. nõ reci. l. ab executione. §. vl. Fiebat olim appellatio infra biduum in ꝓpria causa: quod cõputabat a die late sententie. Jn aliena autem causa cõputabatur triduum. ſ. l. j. §. biduum. ꝛ. §. dies ꝛ. §. in ꝓpria. ꝛ. C. de app. l. eos. §. sin autem. Hodie vero decendiũ est iudultum ad appellationẽ faciendam a recitatione sententie numerandum vt in auẽ de app. et intra q̃ tempora. j. rño. quod tempus non currit nisi a tempe sententie et sciẽtie. C. e. l. j. ꝛ. C. quo. ꝛ quando iudex. l. ab eo.

De appellationibus recipiendis vel non

Non omnes appellationes recipiuntur: sed he solum q̃ fiunt ab his q̃ interest: vel pecuniarie. vt. s̃. de app. l. iiij. §. j. vel affectione. vt. s̃. ỏ app. l. non tantũ. vel quibus mandatũ est vt ꝑcuratores uel qui negociuz alienum gerunt: quod mox reus ratuz habet vt. ſ. l. j. Item qui friuole vel sine causa appellat non auditur. ut in. c. vt debitus de app. Jtez vbi res dilationem non recipit: non ꝓmittitur appellare. s̃. de. app. l. ꝓstitutiones veluti ne testamentũ aplaẽ. vt. C. e. l. quisquis Item ne frumentũ in vsuz militum ꝓtrahatur. C. e. l. fi. Item ne scriptus heres in possessionẽ iducatur. Jtem si ex ꝑpetuo edicto aliquid decernaẽ: non ꝓmittitur appellare quo minꝰ id fiat. Jtem quo minꝰ pignus vendere liceat appellari non ꝓt ſ. e. l. fi. Item non appellaẽ post lapsuz decendij in auẽ de app. §. ꝛ scimus coll. iiij. nisi ratione etatis vel alicuiꝰ cause ꝓtinentis ad titulum in integrum restitutionis interueniat. s̃. de in integ. resti. l. vl. ꝛ. s̃. de mino. l. ait pretor. Jtez non appellaẽ ab executione vel executore sententie. nisi in casu q̃ excedit modũ indicationis: vel quando nimis cito exequiẽ sententiam. vt. s̃. de app. l. ab executore. ꝛ. C. e. l. ab executione. Jtem non appellaẽ a nominatione muneris publici vtilitate ꝓuata: vt tutele vel cure. nisi quando reꝓbatur executio. s̃. qñ app. sit. l. j. §. si quis. ĩsti. de excu. §. qui autem. Jtem non appellaẽ a sententia ꝓdemnatoria criminis: cũ publice interſit statim puniri damnatos vt sunt insignes latrones: ꝛ seditionũ ꝓcitatores vel duces factionũ. s̃. de app. l. ꝓstitutiões: idẽ ẽ in raptu seminarum. C. de rap. vir. l. j. §. sin autem. Jtez nõ appellat is quẽ publice ꝓstat esse debitorem. eo apte manifeſteq̃ conuicto. C. e. l. vl. Item nec appellat quictus is: a quo fiscalis calculi satisfactio postulaẽ: aut tributarie functionis solemne munꝰ exposcit. C. e. l. abstinendũ. Item non appellat quis tercio in eadem causa. secundo vero regulariter appellat. C. ne liceat in vna eademq̃. l. j. Jnterdũ semel tm̃ appellaẽ in auẽ. de sanc. epi. §. si quis. Et. C. de app. l. in offerẽdis.

Digestum Nouum

De libellis dimissoriis qui apostoli dicunt.

Post appellationē interpositam: iudex a quo appellatū ē litteras dat ad eum qui de appellatiōe cogniturus est: quas litteras dimissorias siue apostolos appellant. Sensus aūt litterarū talis est: appellasse uiciū a sententia illi⁹ q̄ inter illos dicta est. Jdeo a meo iudicio illū dimitto: ⁊ ad uestrum examen dirigo: ad quod .ff. de ✠. sig. l. dimissorie. Sufficit aūt petere apostolos instanter ⁊ sepius intra statuta tempora: id est xxx. dies: a die late sententie vt. C. e. l. iudicibus ⁊ in. c. ab eo. de app. li. vj. ⁊ si iudex non det protestet appellans hoc ipsum ⁊ non nocebit ei ex quo p eius nō stat. C. de app. l. eos. §. apostolos. ⁊. ff. l. vna in fi.

Nihil nouari appellatione interposita.

Appellatione interposita: siue ea recepta sit siue non: medio tpe nihil nouari debet: puta executio sententie: uel quid simile. et hoc ex duplici capite. Nam si fuerit recepta appellatio: ex eo q̄ recepta est. vt in auc. vt cū de app. cog. in pn. ⁊ in auc. vt nulli iudi. Si uero non est recepta: tunc nihil debet nouari: ne p̄iudiciū fiat appellatiōi: quousq̄ deliberet utrū recipienda sit appellatio: an non. Recepta aūtē appellatiōe: tādiu nihil erit innouandum: q̄diu de appellatione ꝓnunciatū sit ut⁊ iusta sit uel non. vt ff. ti. ij. l. sciendum. uel donec lapsa sint fatalia: quia tunc firma est sententia prima. C. ō temp. app. l. fi §. illud.

Que sentēcie sine appellatione rescindunt.

Aliq̄n ꝓtingit q̄ sentēcia lata. etiam si grauamē pti inducat: rescindit tñ q̄uis ꝓuocatū nō fuerit. vt cū ꝓtra sacras ꝓstitutōes iudicat: appellatiōis necessitas remittit. vt. ff. de app. l. si exp̄ssim. fall. hoc in certis casib⁹ no. ff. l. j. §. ꝓtra cū itē p glo. Jtem cū q̄s ꝓdēnat ex edicto pemptorio: q̄ neq̄ solennit ꝓpositū ē vt debuit: neq̄ in noticiā puenit absentis. talis em̄ sentēcia vt ꝓstitutōes ōmōstrāt: nulli⁹ ē momēti vt. ff. l. j. §. cū ex edcō Jtē si error calculi in sentēcia esse dicat: appellare nō ē necesse. Jtē si q̄s ꝓdemnat in reb⁹ q̄ tpe dicte sentēcie nō fūt in rer̄ natura. Jtē si q̄s ꝓdēnat in reb⁹ q̄ in būanis nō sint: q̄ tpe iudex dat⁹ ē. Jtē si ipossibile sit pceptū iudicis ipossibilitate iuris uel nature vt. ff. l. ij. ⁊. iij. Jtē nulla ē sentēcia cū nō iudicauerūt oēs q̄ debuerūt iudicare. puta ex duob⁹ ōlegatis alt̄ sine reliq̄ iudicauit. C. e. l. cū mgr̄at⁹. ⁊ in auc. vt iudi. non expec. sacras. iuss. §. si aūt duo. ⁊. ff. de arb. l. sicuti. Jtē nulla ē rōe excesse mete in mulctādo vt. C. e. l. certa. ⁊. de modo. mulc. vel rōe excessi tpis in iudicādo vt si erat delegat⁹ dat⁹ vt ꝓnūciaret ad certū diem. C. e. l. cū nō eo die. Jtē nulla est rōe p̄cij: si lata ē p pecuniā. C. e. l. venales. Jtē decretū nominatiōis ē ipo iure nullū ꝓpē ꝓuilegiū minoris etat̄. vel veteranor̄. vt. C. e. l. pe. ⁊. vl. Sūt ⁊ alij modi plēs q̄b⁹ sentētie ē nulla ipo iure; q̄. no. C. de sen. Et quo. ⁊ quan. iudex.

An p aliū cause appellationū reddi possunt.

Jn cauſ vel reb⁹ pecūiarijs etiam p aliū cause appellatiōis reddi p̄nt. Sin autem non sit pecuniaria causa; sed capitalis: per procuratorem agi

non licet. ff. de pub. iud. l. pe. §. ad crimen. Sed et si ea causa sit et qua sequi solet pena vsq; ad relegationez exclusiue: incipiendo pputari a capitali descensiue: non opotet p alium causas agi: sed ipm̃ principalem psonaliter auditoziu adesse debere. Sed si pecuniaria causa est: et q̃ ignominia sequit: potest p procuratoz̃ hoc agi. Et generaliter q̃ causa p alium agi non potest: ei⁹ nec appellatio p alium agi pcedit. vt. ff. l. j. in fi. Que autez cause p alios agi possunt ponit glo. ff. l. j. §. j. in verbo ignominia et glo. in. c. j. de iudi. li. vj.

Si tutor vel curator vel magistratus creatus appellauerint

Hi qui ad munera publica nominati et electi appellauerit: si legittimas causas non pbauerint periculo eoz erit quicquid damni p moram appellationis rei pub. acciderit. Si aũt apparuerit eos necessario appellasse: estimabit pses vel princeps: cui sit hoc damnũ ascribendũ fa. ad hoc. ff. de app. l. imperatozes. §. si magistratus. et. C. quãdo app. sit. l. j. §. alia

Eum qui appellauerit in puincia defendi

Qui appellauerit si appellationis causa peregrinet animo psequendi vel exercendi appellatoez: in puicia sua defendi debet in alijs causis: nec habet necesse se psonaliter defendere aut psonaliter respondere. hoc em̃ illis pstatur ne necesse habent se defendere: q̃ reip. causa absunt. ff. l. ij. tamẽ si non defendant: fit missio. et vendicio bonoz eius. vt. ff. qui ex causa in poss. eat. l. ad cognitionẽ.

Apud eum a quo appellatur aliam causam agere cõpellendum.

Hoc iure vtimur vt q̃uis appellatio interposita sit: tñ apud eundẽ iudicem a quo quis puocauit cõpelletur alias causas si quas habet agere: cum habet ibi domiciliũ: alias cõtra vt. ff. de iudi. l. ij. §. et q3. Hec potest reputare iudicem si sibi offensuz vt nõ debeat cozaz eo experiri: vel agere. cũ possit denuo puocare. C. de app. l. et in maioribus. Sed eandẽ causam in qua appellauit: nullo modo ibi agere tenet vt. C. de app. l. eos. Immo si ageret discederet ab appellatiõe sua. c. gratũ. §. j. de off. dele. et in. c. cũ venisset de test.

Si pendente appellatiõe moz̃s interuenerit.

Aliquando appellatio pozrecta et suscepta ab inicio: extinguit ex post facto. Circa quod sciẽduz q̃ morte rei interueniẽte de q̃bus agitur: causam postea nihilomin⁹ agi posse: si fuerit res talis q̃ mortua possit cẽ vsui hominis puta pozc⁹ vel quid simile: maxime cum quis fuerit in mora. vt ff. de pdi. fur. l. si seru⁹ furtiu⁹. §. boue. Si vero non possit esse in vsu hominis vt quia homo est: vel quid simile quod mihi tenebaris restituere: et desijt esse in rei natura: ad rem quidẽ vel pter rem ipam pncipaliter p

standam agi non pōt: sed tamē agi potest ꝓpter peculiū. Item potest agi ad preciū rei si mora precessit mortē rei. ſ. de v. ob. l. inter stipulantē. §. si stichum. ꝛ. C. e. l. q̄uis. Si vero prigerit mors ipsis ligatorib⁹: si quidem ciuilis erat causa: appellatio facta durabit: etiam post mortem appellatoris: vt habeā necesse vel ꝓuocationem exercere: vel statutis acquiescere. C. e. l. j. Si vero fuerit criminalis: siue reus: siue accusator moriat: extinguitur causa. si tamē non expresse sed tacite bonor fuerit facta ademptio. tunc em̄ quia expressum est inualidus nec valet quod tacito inest. ſ. de f. rus. p̄di. l. item. §. qui habet. vbi vero expresse fit ademptio bonor: q̄si due sunt sententie: quia duo sunt capitula: vnde vno irritato nihilomin⁹ valet reliquū. C. e. l. si is. ꝛ. C. si reus vel ac. mor. fu. l. vl. Sed tamē vbi heres causam appellationis teneā ꝓsequi vel exercere ad minus quattuor menses habet ad exercendus appellationē nō ad deliberandū: etiam si minus supererat defuncto. Si vero plus superat ei: ꝛ illud habz. C. e. l. vl. ꝛ. C. de iur. deli. cum anteriorib⁹.

De iure fisci.

Varie sunt cause ex quibus nunciatio ad fiscum fieri solet: nā si ille qui est incapax: puta deportatus: hereticus: damnat⁹ in metallo: natus ex dānato coitu: siue heres sit siue legatarius vel fideicom. se defert fisco: ꝛ ꝓtetur se capere non posse: vel ab alio ꝓuentus defertur. vt. ſ. e. l. senatus. §. senatus. vel q̄ mors ab heredibus non vindicet. vt. C. vbi. cau. fis. l. j. ꝛ. C. de bis qui. vt indig. l. j. vel q̄ indign⁹ heres quis nunciāt vt. ſ. de bis qui indig. l. indignū. vel q̄ princeps heres institut⁹ est: ꝛ testamētus siue codicilli surrepti esse nunciant. vel q̄ dicat quis thesaur inuenisse in loco publico. vel fiscali. vel ex ꝓuaricatione fiscum victum esse. vel talē decessisse qui in capitali crimine esset damnat⁹: ꝛ bona expresse adempta. vt qui timore future pene se occidit. vel aliquē post mortem reū esse. vt. ſ. ō accu. l. ex iudicior. vel domum destructā esse ꝓ vim publicā: vel ꝓuatam ſ. ad. l iul. de vi pub. l. hi qui. vel ab accusatione recessus: ꝛ ob id de calūnia vel tergiuersatōe damnatā esse: vel rem litigosas venūdari. vt. C. ō liti. l. fi. vel penam fisco ex ꝓtractu ꝓuato deberi. ſ. e. l. auferē. vel quod a preside: aduersus legem ꝓmissum esse vel factū. vt. C. de asser. l. ꝓsiliarios. ꝛ. C. ad. l. iul. repe. l. j. His em̄ casibus: bona ad fiscum deferunt. ꝛ dicitur fiscus suo iure talia bona occupare. Sed nūciatio vacantiū bonorus quadriennio finit. vt. ſ. l. j. Dicitur autē fiscus pecunia regis siue erariu publicū quo tales pecunie penales reponunt. Inde dicit q̄ omnia q̄ turpiter q̄sita sunt: vel cum peccato detinent spectant ad fiscus. vt in. l. luci⁹ ſ. e. Et quod non capit x̄ps: capit fiscus. vt ibi. ꝛ xvj. q. vij. maiores ꝛ ꝓpie quid sit fiscus ꝛ vnde dicat ponit Bar. C. e. sup rubrica. li. x. ꝛ in. l. in ꝓuincijs in glo largitionales. C. de mune. ꝛ actu. ꝛ de natura fisci ponit bal. in quodam ꝓsilio quod incipit sanctissima ꝛ illustrissima.

De captiuis ꝛ postliminio reuersis: et de redemptis ab hostibus.

Jure gentium capti in bello fui efficiunt captiuum vt isti. de iur. na. §. ius autem gentium. Nam imperatores uisserũt captiuos vendere: ac per hoc fuare ne occiderent. insti. de iur. p. §. serui autem. & qui ita in captiuitate fuerant: a legittimis actibus phibebãt vt. s̃. de testa. l. lege cornelia in fi. & s̃. de lib. & post. l. pe. & vl. Secutus est aũt postea ius postliminij. Quod est ius amisse rei recupande ab extraneo: moribus & legibus ꝓstitutum. vt habet. f. l. postliminium. j. rño. & dictum est postliminius a limine & post. vnde etiam qui ab hostibus captus est: & in fines nostros postea puenit: postliminio reuersum recte dicim⁹. Nam sicut in domo limina finem quẽdam faciũt: sic & imperij finem: limen esse veteres voluerũt. ab eo postliminium dictum: quia ad idem limen reuertebat quod amiserat. vt insti. qui mo. ius. pa. po. sol. §. si ab hostibus. Et ꝓpetit ius postliminij: aut in pace: aut in bello. In bello cum hi qui nobis hostes sunt alicui ex nostris ceperunt & intra p̃sidia sua pduxerunt. nam si ex eodem bello is reuersus fuerit: postliminium habet. id est pinde omnia restituuntur ei iura: ac si captus ab hostibus non esset. & sicut anteq̃ in p̃sidia hostium deduceret: ciuis fuit: ita etiã intelligit reuersus: ut si ad amicos nostros pueniat: aut intra p̃sidia nostra esse ceperit. l. postliminij. f. e. Sũt autem hostes quibus bellum publice populus romanus decreuit: vel ipi populo romano. ceteri vero latrũculi vel p̃dones appellant: & qui a talibus capit non est seruus eor: nec post liminium illi necessariũ est. l. hostes f. e. vbi. bar. tractat an hodie inter christianos locum habeat ius postliminij.

De re militari.

Res militaris dicit q̃ ad disciplinã & exercitiũ militie ptinet hic dicit ꝙ omne delictũ est militis quod aliter quam disciplina cõmunis exigit cõmittit. veluti segnitie: vel ptumacie: vel desidie. l. omne in p̃n. f. e. Et offitium regentis exercitium: non tm̃ in banda sed etiam in obseruanda disciplina ꝓsistit. Meminerit enim qui armato preest: parcissime dare comeatum: equum militarem extra ꝓuintiam suam duci non ꝑmittere: ad opus ꝑmatum piscatum: venatum: militem non mittere. l. officium in. p̃n. f. e. Officium tribunor est vel eor qui exercitui p̃sunt: milites in castris ꝓtinere: et ad exercitationẽ perducere: claues portar suscipere: vigilias interdum circuire: frumentationib⁹ ꝑmilitonũ interesse: frumentum ꝓbare fraudem mensure cohercere. delicta sm̃ sue auctoritatis modum castigare: querelas ꝑmilitonum audire: valitudinarios inspicere. l. officium. §. j. f. e. Sunt autem militum delicta quedam ꝓpria: quedam cum ceteris cõmunia: ꝓprium militare est delictum: quod quis vti miles admittit: vt ẽ transfuga. emansor. desertor. erro Transfuga est qui ad hostes transfugit et se militem dat: cui non licet. Emansor est qui diu vagatus ad castra fuerit. Desertor: ẽ q̃ꝑ plrũ tps euagat⁹ reducit. Erro q̃ nũq̃ redit. q̃de ns militũ huiusmodi ẽ castigatio fustiũ & verber: pecuniaria mulcta: mu-

Digestum Nouum

Nerum interdictio: militie mutatio: gradus delectio: ignominiosa missio: Inmetallum aũt et in opus metalli non dabunt nec torquent. ff. e. l. deportẽ. §. j. ij. t. iij. Hec alias similes penas q̃ plebeis ꝙuniũt. vt. s. de pe. l. mortis. §. iste. t. C. de pe. l. honor. t. C. de questi. l. milites. t. ideo hodie de ꝙsuetudine nõ suspendunt etiam ex delicto ex quo plebei⁹ suspenditur vt dicit. glo. in dic. l. deportem in x. torquent. Missionum aũt ex militia generales cause sunt tres honesta. causaria: ignominiosa. de q̃bus. s. de testa. mili.

De castrensi peculio.

In castrensi peculio filius vicez patrisfamilias obtinet. l. ij. s. ad mace. t agit in eo filius sine ꝙsensu patris. tex t ibi bar. f. e. l. miles. Est autem castrense peculium: quod a parentib⁹ vel cognatis in militia degentibus donatũ ẽ: vel quod ipe filiusfa. militia acquisiuit: quod acquisitur⁹ nõ fuisset nisi militasset. f. e. l. castrense. ita dicit glo. in. c. licet de sepul. li. vj. t in glo. insti. p quas p no. ac. §. j. de hoc in. l. fozi. t. ibi Cy. C. de aduo. diuoz. iudi. t. C. de in offi. tes. l. fi. in. q. vl. t bar. f. e. si. forte. t. l. fi. C. de silentia. l. x. t bal. in. l. cum oportet. C. de bo. q̃. lib. Illud aũt quod miles in militia acquirit: quod acquisitur⁹ esset etiam sine militia: id peculium eius castrense non est. dic. l. castrense in fi. t. s. ex qui cau. ma. bis q̃ reip. Et in hoc castrensi multa sunt specialia: q̃ hoc titulo tractant.

De priuilegijs veteranoꝝ.

Veteranorum ꝓuileguim inter cetera etiam in delictis habet ꝓrogatiuã: vt separent a ceteris in penis: nec ad bestias itaq; dat veteran⁹ nec fustibus cedit. f. l. j. Et veteranis t liberis veteranorum idem honor habetur qui et decurionibus. f. l. iij. Sunt autem veterani: quibus honeste sacramento salutis data est inmunitas vt colligit. in. l. ij. f. e. vel sunt non solum legionarij sed omnis qui qualitercumq; militauit. t honeste est ab ipsa militia absolut⁹. l. sed et milites. §. veteranus. s. de excu. tu. t ꝓsertim si per viginti annos militauit vt dicit glo. super rubro. C. de vetera.

Liber quinquagesimus et vltimus huius.

Ad municipiales et de incolis.

Unicipē facit aut natiuitas ꝓpria vel paterna. ſ. e. l. aſſumptio. Aut manumiſſio. vt eiꝰ originē ſequatur a quo fuit manumiſſus. ſ. e. l. eius. Aut adoptio: cum durat. ſ. e. ſi is. Et ꝓprie quidem municipes appellantē muneris ptcipes. hinc ⁊ municipium ciuitas dicit: eo quia recepti in ciuitate munera cum ciuibus ſubeūt: id eſt publica officia. Sed abuſiue municipes dicimus ſue cuiuſcꝫ ciuitatis ciues: puta campanes puteolanos. qui ex duobus igit campanis parentibus natus eſt: campanus eſt. Sed ⁊ ſi ex patre campano: matre autē puteolana: eque municeps campanus eſt. niſi forte ꝓuilegij aliquo: materna origo inſpiciat. vt. C. de incol. l. ꝓuilegio. tunc eñ materne originis erit municeps vt puta: ilienſibus ꝓceſſum eſt vt qui matre ilienſi eſt: fit eoꝝ municeps. etiam delphis ⁊ pōticis hoc idem tributum ⁊ obſeruatum eſt. ſ. l. j. §. j. Incola ⁊ his magiſtratibus parere debz apud quos incola eſt. ⁊ illis apud quos ciuis eſt. l. incola. j. ſ. e. Et dicit eſſe incola: quia illius ciuitatis q̄ incolit p̄cipuis: id eſt muneribus ſeu officijs aut actibus publicis vtit. l. ſcire. ſ. e. vel qui in alio regionez domicilium ſuum ꝓtulit: ⁊ idem eſt q̄ aduena. l. pupillus. §. j. ſ. de v. ſig.

De decurionibus ⁊ eoꝝ filijs.

Decuriones ſunt dicti ex eo: q̄ initio cum deducerent colonie ſub condictione romanoꝝ: decima pars eoꝝ qui deducerent: ꝓſil j publici gratia ꝓſcribi ſolita ſit. l. pupill⁹. §. decuriones. ſ. de v. ſig. de hoc. C. de la. liber. tol. in ꝓn. erat eñ decurionat⁹ ordo quidaz in ciuitate ꝓuidens regimini ciuitatis ⁊ ſunt ꝓſiliarij ciuitatis vt dicit glo. ſ. quod cuiuſcꝫ. vm. l. non nulli. ⁊ no. C. q̄ ſit lo. ꝓſue. ſuper rubro. Et licet quilibet poſſit mutare domiciliū ſuum vt. ſ. ti. ꝓ. l. nihil. decuriones tamē q̄ ſedibus ciuitatis ad q̄ pertinent relictis in alia loca trāſmigrauerint: preſes ꝓuincie reuocabit i patriū ſolum ⁊ muneribus ꝓgruentibus fungi curet. l. j. ſ. e. Et in quo differat decurio a curiali no. C. e. ſup rubrica. li. x. Et quē honorem ⁊ quod onus habeant decuriones. no. ibi in. l. j. glo. j.

De albo ſcribendo.

Album erat tabula quedam vel paries dealbatus vel murꝰ in q̄ edicta publica p̄ponebant ꝓſcribebantur. vt dicit glo. inſti. de. acc. §. penales. ⁊ in cleñ. dudū de iudi. de quo Spe. ti. ō dol. ⁊. con. §. reſtat. Et qui tale albū corrumpebat egregie puniꝰ. l. ſi quis id quod. ſ. de iur. om. iud. ⁊ in hoc albo deſcribebant etiam decuriones eo ordine quo quiſcꝫ eoꝝ matrimo: in municipio functus eſt ⁊ ꝓ vt vnuſquiſcꝫ eorum in ordinē venit. l. j. ſ. e. Et in hoc albo decurionum ⁊ municipū anteſcribebant nomina eorū qui dignitates principis iudicio ꝓſecuti ſunt: ⁊ poſtea eorum qui tantū municipalibus honoribus functi ſunt. l. ſi. ſ. e.

De muneribus et honoribus.

Munerum ciuiliū quedam sunt patrimonij: quedam psonarum: quedā mixta ꝙ patrimonij munera sunt rei vehicularis scz prebens vehiculū ad onus portandum. s. loca. l. cum in plures. §. vehiculum: Item nauicularis id est prebens nauem. ff. vt. s. decem ꝑmatus: id est cuiusdaz qui prerat decem. idem dicit decaprotes. vt. f. l. iij. §. decaprotes. quia ab istis decem ꝑmatibus periculo ipozuz exactiones solemniuz functionum celebrant. ꝙ personalia sunt ciuilia munera. vt defensio ciuitatis id est vt sin dicus fiat. Legatio ad census accipiendos. vt patrimoniū scribat. Item cura prediorū publicoz. frumēti ꝓparandi. aqueductus. equoz circensiū spectacula. publice vie municões. arce frumentarie. calefactiões therma rum. annone diuisio. ⁊ quecūq; alie sunt cure similes istis. Et generaliter psonale munus est: quod corporibus cuz labore ⁊ solicitudine animi ac vigilātia ꝑncipaliē existit: ꝙ patrimoniale vo est in quo sumpt⁹ maxime postulat. l. j. §. j. ⁊. ij. f. e. Ad aūt ad honozes ptinet: etiā is qui ī patris potestate est filium in potestate habet. l. ij. f. e. Et qui originē ab vrbe roma habent: si alio loco domiciliuz ꝓstituerint: munera ei⁹ sustinere debēt. l. iij. ī pn. f. e. Que aūt ꝓprie dicunt munera patrimonioz ⁊ que psonalia habeat ad lōgū in. l. munez. f. e. ⁊ de mixtis in dic. l. munerū. §. mixta.

De vacatione ⁊ excusatione munez.

Licet omnis excusatio sua equitate nitat. Si tñ ꝓtendentibus aliquid sine iudice id est sine cause cognitione credi deberet: aut si passim sine tēporis pfinitione: put cuiq; libuerit: ꝓmissum fuerit se excusare: non erūt qui munera necessaria in rebus publicis obeant. l. j. in prin. f. e. quod malum esset. vt. s. de ori. iur. l. ij. §. post originem. quare nemī vacatio vl excusatio a muneribus tribuit nisi causa p iudicem cognita. Est autem vacatio defectio vel cessatio ⁊ vacare id est deficere. vt. f. de var. et extraoz. cog. in rubro. ⁊ in. l. j. circa prin. Item vacare est intendere vel opaz dare s. de arbi. l. non distinguemus. §. ex compromisso. de quo per. Jo. an. in c. ij. x. sup scholis. ne cle. vel mo. Et de vacatione ab officio quemadmodum in hoc titulo accipit ponit pulchre ange. in psilio suo. cc. lxxxij. quod incipit punctus. Excusatio autē est exceptio q̄ ab eo ꝓponit qui munus id est officium publicū subire haberet animo illud euitandi vel subterfugiē di. de quibus hic in. l. ij. ⁊ in. l. in bonozibus.

De iure immunitatis

Titulus s priorim⁹ ad munera euitanda: hic ad euitādos honozes datur. licet quedam leges diuersis modis in vtroq; ponātur. Vel ibi de subeundis: hic de euitādis: ⁊ est similis diuersitas titulorum. C. de aduo. diuer. iudiciorū. et de ad. diuer. iudicū. Immunitates date psonis: hereditibus non relinquūtur. sed generi posteriscq; date: in perpetuū succedentibus durant. l. iiij. f. e. Et dicit inmunitas priuilegium quoddaz vel remissio a iure ad non subeunda munera vel honozes concessa: qualia mul-

ta enumerant hoc titulo: qdā etiam .ff.ti.pr.

De legationib us.

Legatio est functio publici muneris extra territoriū: vel prouintiam aut locum ꝓstituentis subeunda. Et est legatus principis: vel alterius reip. nuncius aut orator p aliqua ambasiata vel aliquod nudum ministeriū ex ercenduz de quo.j.dif.iusgenciū ⁊.xcvij.dis.per to.maxime in .c. nobilissimus. Et tales legati quaten⁹ reip.causa absunt habent excusationē a muneribus ⁊ honoribus. vt hoc ti.⁊ insti.de excu.tu.§.fi. ponit etiam hic pena eius legati qui legationē deserunt: ꝛ distinctiōe ex qua causa deserverit vt in.l.j.⁊.ij.⁊ q̄ diu habet vacatiōez post reditum. no. in. l. paul⁹.

De administratione rerum ad ciuitatem pertinentium

Quod ad certā speciē ciuitatis relinquit: in alios vsus ꝓuertere nō licet. ff.l.j. nisi in casibus. vt. ff.e. legatum. ⁊. ff. de vsufr. lega. l. legatū ciuitati. ⁊. ff. de ope. pub. l. pe. ⁊ de polli. l. imperatores in fi. ⁊. C. de expen. lu. l. j. li. xi. Magistratus reip. nō dolū solūmodo sed etiā latā negligētiā hoc amplius etiam diligentiā debent id est culpam leuem. l. magistrat⁹. ff. e. ⁊ generaliter quomō omnes res ad vsum reip. spectantes vel ei⁹ curam p publicas psonas geri aut administrari debent hic tractat.

De decretis ab ordine faciendis.

Quecunqꝫ ad collegiū vel vniuersitatem ptinent: non aliter tractari debent aut collegio piudicare: q̄ si ab ipso ordine eiusdem professionis decretum intercedat. Illa qꝫ decreta q̄ non legitimo numero decurionū coadunato: facta sunt: non valent. l. ij. ff. e. Non dicit aūt aliter ab ordine factum: q̄ duab⁹ ptibus adhibitis. l. iij. ff. e. Si aūt due ptes nō adsunt: potest inter duas numerari q̄ ipsa decreuerit. §. quod cuiusqꝫ vniuer. l. nulli. ⁊. l. plane. Et qō semel ordo decreuit: non oportet id rescindi: nisi ex causa. vt si forte ad publicam vtilitatē respiciat rescissio prioris decreti. l. quod semel. ff. e.

De operibus publicis.

De operibus q̄ i muris vel portis vel in rebus publicis fiunt: aut si muri extruant: preses aditus ꝓcipem psulere debet. ff. l. de op. bus: qui esti mabit an locari: vel destrui debeant ꝓpter pericula. l. si legatū. ff. e. ⁊. §. ne quid in lo. sa. fiat. l. fi. Et dicitur op⁹ publicum: quod ad vtilitatē aut vsum reip. principaliter pertinet. Et qui huic operi p̄est: curator operū publicoꝝ appellat. ff. l. j. cō. prin. ⁊. l. ij. §. curatores. Cuius officiuz est obtinere a p̄side: ne fines publici a priuatis ōtineant: ⁊ si qui publici sunt

a priuatis separent. & publici redditus augeantur. Et si qua loca publica vel edificia in vsu priuatorum inuenerit: estimare vtrū ne vendicanda in publicum sint: an vectigal ibi meli⁹ sit imponi: et illud quod vtilius esse reip. intellexerit sequi. l. si legatum in fi. ff. e.

De nundinis.

Nundine sunt inmunitas a principe p̄cessa ad habendum generale forum in sua possessione vel villa vel castro. vt ponit glo. in. l. j. ff. e. Et potest p̄cedi a solo principe: & non vtendo qui impetrauit hoc p̄uilegium de cennij tpe: vsum amittit. l. j. ff. e. Sunt autē nundine necessarie & hominibus per q̄s vtiles eo q̄ et summe prudentie & auctoritatis apud grecos plato in libro secundo ciuilis quersationis: in ciuitate bene beateq̄ instituta negociatores in primis necessarios dixit. Indiget em̄ ciuitas pluribus rusticis & alijs ministrantib⁹ inuehentib⁹ in vrbem & euehentib⁹ singula. vbi autē sunt negociatores qui diuersas merces afferunt. l. ij. ff. e. Et sic nundine dicunt celebratio generalis fori. vt hic. & C. de nun. et. s. de acq̄. poss. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. Jo. an. in. c. nauiganti de vsur. aliter accipit hoc verbū. s. p̄ soc. l. societas. Et ille qui impetrauit sup nundinis rescriptū. nullū in mercātib⁹ atq̄ nunduis: ex mercib⁹ negociator⁹ debet quenire aut venalicijs vel loco⁹ tpali questu & comodo p̄ uata exactione nullū debet insequi. vel sub p̄textu priuati debiti molestiā inferre p̄currentibus ibidem. Concurrentes em̄ habent exceptionez interim dum steterint nūdine. qui em̄ impetrauit rescriptū: debet esse ptent⁹ eo comodo. q̄ ppter forum eius terra impinguatur. Sed alij in nundinis cōtrahētes: bene possūt cōuenire debitores suos. quos obligauerūt: habentes ibidem pgulam vel stationē. vt. s. de iudi. l. heres. §. punde & C. e. l. j. & in. e. j. §. p̄trahentes. de fo. p. li. vj.

De pollicitacionibus.

Pollicitatio est p̄missio sponte et nemīe rogante facta: pollicemur em̄ sponte: p nittimus rogati vel coacti. Ser. sup. j. en. & differt in hoc a pacto quia pactum est duoꝝ p̄sensus & quentio. Pollicitatio vero offerentis solius p̄missum. l. iij. ff. e. Et licet regulariter de iure ciuili ex nudo pacto non oriat actio vt dixmus. s. de pac. Ex pollicitatione tamen q̄ quis facit rei ꝛ. puta opus se facturꝝ vel pecuniam datuꝝ quis obligat: & hoc si ob honorē p̄miserit sibi decretum: id est ab ordine datum vel dandū: vel ob aliam iustam causam. Si vero sine causa p̄miserit: nō erit obligat⁹: et ita multis p̄stitutionibus & veterib⁹ et nouis p̄tinet. Si tamē sine causa promiserit: et facere incepit: obligatus est qui cepit. l. j. §. j. ff. e. & dicit cepisse si fundamenta iecerit: vel locum purgauerit: vel si locus illi petēti ōstinatus est: vel si apparatum sine impensam in publico posuit vt ibi.

De varijs & extraordinarijs cognitionib⁹. et si iudex litem suā fecisse dicat.

Preses puincie de mercedibus ius dicere solet: extra ordinē officio iu dicis implorato: sed p̄ceptoribus tm̄ studioꝝ liberaliū. Liberalia aūt studia dicūtur ea q̄ greci gymnasia appellāt. vt sunt rhetores grāmatici et geometre. medicoꝝ quoq; eadē est causa q̄ t pfessorum: nisi q̄ iustior cum bi salutē hominū agant: illi studioꝝ curā. et ideo his quoq; extraordinem ius dici decet. Est aūt extraordinē ius dicere: implorare officium iudicis ad mercedem pstituendā t soluendā t dandū salarium: etiaꝫ si a pncipio nō fuerit pstituta merces vt. ff. l. j. §. medicoꝝ t in ipa rubrica. t. s. ō dec. ab ordine fa. l. ambiciosa. §. fi ad idē. C. de pfess. t me. l. medicos. l. r. Cognitionū aūt numer⁹: cum ex varijs causis descendat: i genera diuidi facile nō pōt: nisi summatim diuidat in quattuor spēs. Aut em̄ de muneribus siue honoꝛib⁹ gerendis agitat. Aut de pecuniaria re disceptat. Aut de estimatiōe alic⁹ id ē fama vel opinioē cognoscit. Aut de capitali crimine q̄rit. ff. l. pe. Judex aūt qui litē suam fecerit pꝛa equitatē pnunciādo non ppꝛie ex malefitio obligatus videt: sed q; nec ex cōtractu obligat⁹ ē et vtiq; pecasse aliq̄d intelligit licꝫ p imprudētiaꝫ: ideo videt quasi ex malefitio teneri in factū accōe t inq̄ntū de ea re equū religioni iudicantis visum fuerit penā sustinebit. ff. e. l. fi. t insti. de ob ex qua. male. cē. pn.

De proxenetis:

Proxeneta est q̄ inquirit voluntates aliquoꝝ fm glo. hic sup rubro. t dicitur apō nos licitator: siue mediator: deducit a proximo qō est hospicio coapto. et ppꝛie dicit ꝓpositor t mediator emibilium t vendibiliuꝫ: media videlicꝫ ista psona p q̄ aliquis ꝓtractus celebꝛand⁹ vel ineundus procurat. et ei⁹ merces vel remuneratio dicit preneticū q̄ t philotropha dicit. ff. l. ij. t iure licito peti possunt. ff. l. j. bos. t greci paranymphos appellant p̄sertim si cōditiōis alic⁹ ad matrimoniū vel amicitie q̄rēde inter aliquos: vel assessure vel alicui⁹ alterius rei pꝛeneta t pcuratoꝛ sit. Sūt em̄ hmōi hōim officine: in magnis ciuitatibus: nō improbabiles in vendi tionibus: pmercijs: t ꝓtractib⁹ licitis. Immo vtiles. l. fi. in. fi. ff. e.

De censibus.

Census est pstatio tributi. vel est annua pensio q̄ de puenti⁹ rex inmobiliū dat. no. j. q. iij. q̄situm. t in quo differat a tributo ponit bar. in. l. j. §. de pub. t vec. Jo. an. in. c. ad audiētiā de pscrip. t ibi do. Ant. Et in quo differt census a pensione no. glo. in clem. j. de supp. neg. pl. in v. pensiones. Est aūt sciēdū q̄ italia nō pstat tributū: q; dña puintiaꝫ in aut vt om. obe. iudi. §. hoc psiderātes in glo. puintias coll. v. ne pnceps prouintiaꝫ facta sit sub tributo. vt dicit glo. C. sine cen. t reli. l. omnes. licꝫ albericus dicat q̄ ē ancilla ancillaꝫ. cās vi. p arch. xxi j. q. v. nō vos. Sūt aūt quedā ciuitates q̄ sunt iuris italici vt nō soluāt censuꝫ vel tributū romanis de q̄bus. l. fi. ff. e. t quedā colonie. de q̄b⁹ in. l. j.

De verboꝝ t rerum significatione.

Cum omne ius quo vtimur vel ad psonas vel ad res vel ad actiones pertineat vt insti. de iur. na. §. fi. de quibus omnibus in hoc volumine pande

etarum dictū est. Sed quia in his vertunt multe dubitatiões circa verboꝝ
ꝛ rerꝝ expositiones ꝛ interꝓtationes ideo de hoc ponit. Verbū qñq; stricte
ponit ꝓut est pars orationis significatiuū accõis ꝛ passionis .hic aũt largi
us ponit ꝑm denominatiõez .ꝓ qualibet ꝓte orationis. Et dicit ✠bū ab aer
ris verberatu. quod ꝓmũe accidens ẽ omnibus ꝓtib⁹ orationis. Rei etiã
verbum est hic vt generale accipiendū ꝓ qualibet re mobili vel immobili
aut se mouenti vt dixim⁹. s. de re. cre. Et verba significant actiue: sed res
passiue: qz verba significãt: sed res significanť. Et est significare: demõstra
re rem de qua q̃ť ꝓpio nomine ei attributo. sed hic largius sumit vt et
am si ꝓpium nomen non interueniat: sed quocũq; modo designet res vt
ff. si certum pe. l. certū. De significatione aũt verboꝝ plenissime ꝛ pfectissi
me tradere non possum⁹. Sunt em̃ quedam q̃ nõ recipiunt pfectam doctri
nã: vel ꝓpter infinitatez: vt in omnib⁹ extra ordina. criminib⁹ pumẽdis.
vel ꝓpter ꝓfusionez rei: vt cum q̃ť q̃s sit mora facta. s. de vsur. l. mora.
vel ꝓpter infidelitatẽ hominū: vel varietatẽ ꝑsonarū vt cum q̃ť q̃nta fi
des sit habenda testibus: ꝛ ideo dicit lex. non posse omnes casus qui q̃q;
inciderint lege ꝓhendi. vt. s. de. le. ꝛ. se. con. l. neq;. ꝛ. l. non ꝑfit. ꝛ alibi:
ꝙ plura sint negotia q̃ vocabula. s. de ꝑscrip. ver. l. nata.

De regulis iuris.

Enumerato specialiter omni iure ꝓtorio ꝛ ciuili ꝑ titulos diuersos trac
tante de ꝑsonis rebus ꝛ actionib⁹ in q̃b⁹ omne ius ꝓsistit. vt. s. de st. ho.
l. j. nunc generales diffinitiones siue traditiones annectem⁹. Hec em̃ no
unm est vt quibusdam specialiter enumeratis: generalis quedã subijciať
clausula q̃ omnia ꝓhendat vt. s. ad. l. aq̃l. l. si seruus fuuz. §. inquit lex.
Est autem regula multoꝝ similium collectio ꝑm g. ãmaticos. vel est q̃ rem
q̃ est breuiter enarrat. Et dicit regula qz regit vel normã recte viuẽdi ꝑbz
inde regularis quasi recte viuens: vel sub regula viuens. Dicit etiaz re
gula. eo ꝙ recte ducit nec aliorsuz trahit. Persi⁹. apposita ĩ oztos ostẽdit re
gula mores. Est em̃ ꝛgula rectitudis vel certitudinis forma ꝑ q̃ scriptor
nouit modū recte scribendi: ꝛ sectator modū recte sequendi ꝛ sic de similib⁹.
Ita ꝑ regulas modum recte iudicandi cognoscim⁹. ff. j. dis. regula q̃si regula
riter vera: q̃uis paciať exceptiões. qz exceptio est de regula xxxij. q. ij. do
min⁹ nr̃. Et ꝓstituit regula ꝑ verba q̃ de sui natura omnia ꝓprehendũt. vt
sunt vniuersalia affirmatiua ꝛ negatiua. Itẽ ꝑ verba negatiua: ꝛ indiffini
ta q̃ eq̃pollent vniuersali. C. de here. ven. l. vl. Officium regule ẽ plures si
miles casus sil' iungere clauo rationis. ff. e. l. j. ibi q̃si cause cognitio est. ꝛc.
Et solet dici ꝙ ꝑ regulã nõ statuit ius sz ex iure sumit regula. ꝛ ideo ꝓprie
loquẽdo dici debuisset nõ de regulis iuris sz de iure regulari. Allegať tũ re
gula ꝑ iure. non tam ex origine q̃ ex forma ꝛ potior ẽ cui⁹ cã ꝑ q̃ facit regu
la: bz em̃ aduersari⁹ necesse ostendere rationẽ q̃re in illo casu regula nõ lo
quať vt dicit glo. e. ti. l. vj. sup rubro. Quid aũt sit ius ꝛ vnde dicať dictũ
ẽ s̃ de iust. ꝛ iur. ꝛ sumit hic ꝑ nostro iure sez ciuili: non canonico.

Explicium tituli digestoꝝ.

Sequũtur tituli Codicis:

Liber iste secũdus ex principalib⁹ legũ volumĩb⁹: Codex diui iustiniani dicit̃.ꝛ caterochin id ē ꝑ eminētiã: vel per antonomasiã id ē vice ꝓprij nomis codex appellat̃. Sicut se hz vbis ꝛ poete apl'icꝫ vocabulũ vt insti. ō iur. na. §. sz q̃tiens. ꝛ forte isto q: codex dicit̃ a cogendo: cogere em̃ vel impare ꝓpriũ ē imperatoris: vt ei⁹ nomē denotat. c⁹ ē hic liber. Et hec ē ꝑcipua legis virt⁹ ff. de leg. ꝛ se. ꝓ. l. legis. vel dicit̃ a cogēdo id ē cōponēdo vel ꝓgregādo. sicut fructus dicũt cogi ff. de peti. here. l. a pr̃e. §. vl. Tir. tityre coge pecus. Justiniani dicit̃ ad differentiã triũ vetꝫ codicũ: hermogeniani. gregoriani. ꝛ theodosiani de q̃b⁹. ī. Nam intētio dñi Justiniani ē ex illis trib⁹ codicibus ꝛ extrauagantib⁹ ꝓstitutionib⁹ hunc codicē cōponere. finis aũt siue vtilitas summa ē: q: hoc ope plecto facili mō erit accessꝰ ad tutiores cãꝫ diffinitiones. ꝛ q: ex hoc nouo codice resultabit recitatio diuersaliũ ꝓstitutionũ. Et q: nō ē op⁹ maxima mole pecuniaꝫ.

In nomīe dñi nr̃i Jesu christi. dñi Justiniani sacretissimi ꝓncipis ꝓpetui augusti: repetite ꝓlectionis codicis libri primi ꝓstitutio prima. de nouo Codice faciēdo

Jmperator tractatur⁹ de iust. ꝛ iur. ꝑmittit tres ꝓstitutões q̃ vicē obtinent ꝓhemij. In q̃b⁹ auditorē benivolũ: docilē: ꝛ attentũ reddit. Et in hac ꝑma ꝓstõe: imperat. vetat. ꝑmittit. punit. q̃ q̃tuor sunt legis virtutes. ff. de leg. ꝛ se. ꝓ. l. legis. Jmperat cũ decē philosophis id ē viris prudētib⁹ ꝑmittit vt codicē ꝓponãt vt. ī. e. §. ideoꝫ ad hoc. vsqꝫ illuc: ita tñ. ꝛc. ꝑmittit addꝫitiões: detractionē: mutationē: vt ibi adiciētes. ꝛc. Vetat ex alio codice recitationē fieri vt in fi. l. punit vt. ī. l. pr̃. §. falsi. Docet etiã q̃d ipe sit aggressus: cũ tradat hec q̃ necessario corrigēda esse. ꝛc. ꝛ ita q̃damõ suũ op⁹ ꝓmēdat.

De Justiniano codice cōfirmando.

Supio: ꝓstitutō facta fuit: nō dū ꝓpositō hoc codice: hec aũt cũ iam erat ꝓpletus vt ꝓbat. ī. e. l. §. hisdē prudentib⁹. ꝛ ideo po nit̃ in rubrica de iusti niani codicꝫfirmādo: q: antiquũ codicē reiecit ꝛ hũc ꝓfirmat. In ꝓncipio aũt hui⁹ ꝓstitutionis ꝓmēdat vtilitatē sui opis ꝓbādo qualit̃ ad rē publicã spectat. Secundo mādatũ certis ꝑsonis reperit iniũctũ ꝛ eoꝝ studiũ cõꝓbat. Tertio tradit de vi legũ. ꝛ adijcit de pena allegātiũ illicitas leges. Circa ꝓpilatiões aũt librorꝫ legaliũ colligi pōt: q: decē fuerũt cōpositores ꝓmi codicis iustiniani vt s. in ꝓsti. prima. sicut etiã decē viri fuerũt in petē dis tabulis. ff. ō ori. iur. l. ij. §. exactis. ꝛ vij: dis. c. fuerũt. Jtē tres ī isti. vt in ꝓb. eiusdē. §. cũꝫ hoc deo. ꝛ quidecim ī ꝓpilatiõe digestorꝫ. vt isti. in ꝓb. §. q̃s ex oīb⁹. ꝛ. ī. de. ve. iur. enu. l. ij. §. q̃ oīa. Jtē quiꝫ in ꝓpilatiõe nouꝫ codicis. ī. ti. ꝓ. Jta dicit glo. s. in ꝓsti. j.

De emēdatiõe codicis iustiniani: et secũda ei⁹ edicõe.

Hec ꝓsti quattuor ꝛ tinet ptes. Ꝓmio em̃ dicit qualit̃ curat ꝓponere leges ad negocia dirimēda: q̃ patz q: iam fecit codicē ꝛ ꝓfirmauit cũdē Se

cundo dicit ꝙ pꝰ ꝓdictū codicē factū :ꝯfecit ipe multas ꝟstitutões corrigẽs ⁊ immutãs leges de his q̄ erãt in codice:q̄ ꝓstões cū nō essent in corpe codicis:mãdauit q̄busdaꝫ sapiẽtibꝰ:vt ꝑmū codicē dissoluãt: ⁊ istas intersecarent:⁊ alias immutẽt vt eis videbit̃:⁊ sic nouū librum faciãt. Tertio dicit hoc esse factū.⁊ ideo mãdat eū ſuari ⁊ nullã aliã impatoris legē nisi de nouo faciet. Si aũt aliq̄d fuerit ſcribi necessariū.in ſpẽali libro nouellaꝝ noie assignabit̃. Quarto ⁊ vltio mittit eū senatoribꝰ cõstãtinopolitanis.

De summa trinitate ⁊ fide catholica:vt nemo de ea publice ꝓtẽdere audeat aut disputare.

Justinianꝰ eãtatis iusticieq̄ statuta inq̄siturꝰ:ꝑmittit de summa trinitate:a qua iusticia sicut ex eiꝰ diffinitiõe pꝫ ducit originẽ.⁊ oĩs eãtas splẽdescit in lucẽ:et q̄ sup summa id est ineternū bñdicta trinitate : nr̃a fides q̄ dicit̃ catholica id ẽ vniuersalis ꝓsistit:ideo de ea põit. Vel q̄ tractatuꝰ ẽ de iusticia:de eiꝰ pre ꝑcipua ꝑus exordiū id ẽ de religiõe. Religiõis aũt est ꝑncipiũ fides:cũ oẽ q̄ nõ ẽ ex fide sit pctm̃.extra ꝺ ꝑscrip. c.fi.⁊ xxviij.q.j.c.j. ⁊ nr̃a repatio a fide sumpsit exordiū .⁊ nil boni possit superedificari vbi fides deficit fundamẽtū.j.q.j.cū paulꝰ. Ideo iustinianus ſui opis posuit summã trinitatẽ.⁊ fidẽ catholicã fundamẽtū. vt dicit glo.hic ſup rubro.de qua q̄a publice tractari sepe nõ expedit:supponit vt nemo de ea.tẽ Et dicit̃ summa q̄ maior : immo maxima ẽ oĩm̃ rex vtpote cũ ab ea tãq̄ a ꝑma cã oĩa ꝓcedũt.ſ.de ve.iur.enu.l.j.circa ꝑn. Trinitas dicit̃ ꝓpter ꝑsonas q̄ in diuinitate ꝓsistũt:vt em̃ aliꝰ ẽ pr̃:alius filius:aliꝰ spũssanctus : ita alia ẽ ꝓsona pr̃is:alia filij:alia spũs sancti.nõ tñ tres dei sꝫ vnꝰ tñ deus:nec tres triũ ꝓsonaꝝ ſbe:ſed vna tñ q̄ greca vocabulo vsyon id ẽ indiuisa ſba dicit̃.vt.ſ.e.l.ij.est itaq̄ vt iam dictũ ẽ trinitas in ꝑsonis:vnitas in ſba:deitate:essentia:maiestate:gloria:eternitate:inmẽsitate:inomutabilitate:oipotẽtia cui laus:honor:virtus:et magnificentia ꝑ infinita secula ſeculoꝝ .Fides aũt q̄q̄ ponit̃ ꝑ ꝑmissionẽ vt insti.de re.diui.§.vendite.q̄q̄ dicit̃ ꝓpositum siue mẽtis intẽtio in ꝓtractu vel extra cõtractũ adhibita.vel si fuerit in re alterius:cõtrahentis vel nõ contrahẽtis adhibita ad eũꝫ decipiendũ:vel vt ei ꝓiudicẽt dicit̃ mala fides seu intẽtio: Ceterũ si fuerit vt tibi ꝓsulas nec quẽq̄ fallas:dicit̃ bona fides vt ff.de ẋ.sig.l. bonam. Itẽ dicit̃ fides credulitas:⁊ in hac significatiõe sumit̃ hic. Vñ aplus fides ẽ ſba rex ſpãdaꝝ :argumẽtũ nõ apparẽtiũ.⁊ itellige credulitas nõ c̃libet rei sꝫ circa trinitatẽ: ⁊ ea q̄ salutis sunt eterne. Et dicit̃ fides ideo q̄ fiet.omiõ em̃ futuꝝ ẽ q̄d sperat̃.vel dicit̃ a fidis que grece chorda dicit̃. Sicut em̃ in cythara chorde ꝓsonare debẽt ad ꝑficiẽdã melodiã:ita ⁊ int̃ amicos aĩ:ita ⁊ ad deũ ⁊ cũ deo pectora nr̃a ⁊ corda ꝓsonare ⁊ quadrare ꝺbẽt ad ꝓstitudẽdã ꝓsonãtiã salutiferã ⁊ celestẽ harmoniã. Dicit̃ aũt catholica id ẽ vlis ⁊ vbiq̄ porrecta. Vñ dicit̃ in ꝛgio poemate: In oẽꝫ terrã exiuit.tẽ. Hinc et imperator hic : cunctos populos inquit. tẽ. Que autem sit fides catholica:et quid de individua trinitate ac incarnatione verbi: credere debeamus:altior est materia.q̄ põs hoc opusculũ vel capere:vel ꝓfessio nr̃a explicare queat. Credimꝰ aũt auctoritate apl̃oꝝ ⁊ euãgelistaꝝ:ceterorũq̄ ecclie dei fundatoꝝ . Itẽ ꝓcilioꝝ ẽttuor:Nicei:ꝓstantiopolitãi:calcedoñ.⁊

epheſini vt. ſ. e. l. cunctos. ⁊ l. victor. §. ſuſcipimus. Male autem credẽtes multis penis afficiunt. q̃ explicant. ſ. de here. ⁊. ma. l. j. ij. ⁊. l. qm̃. Sed ⁊ q̃dam ponunt. ſ. e. l. j. §. reliquos. ⁊. l. nullus. §. ſciant. ⁊. §. qui vero. Bene credentes p̃mio vite eterne afficiunt: ſi tñ aqua ⁊ ſpiritu renati: ⁊ tabulam penitentie poſt naufragium peccati arripuerit vt. ſ. e. l. j. §. hanc.

De ſacroſanctis eccleſijs et de rebus et p̃uilegijs earum.

Quia mater fidei ⁊ religionis eſt eccl'ia vt. ſ. e. iubemus. ij. in fi. j. rño. ideo de ſacroſanc. ecc. ponit. Cui eccl'ie opus eſt rebus tam diuino cultui: q̃ p̃ſonaꝝ ibidem deſeruientiũ vſui ſuppeditantib⁹: Si quidem res ſunt neceſſarie his qui in eccleſijs obſecundant diuinis miniſterijs: qui em̃ altario ſeruit: de altari etiam viuere debet. ſm̃ apl'm. Ideo ſubiungit ō reb⁹. In q̃b⁹ qm̃ eccl'ie multi gaudẽt p̃uilegijs adducit ō p̃uilegijs eaꝝ. Eccl'ia aũt multi modis dicit. aliqñ dicit loc⁹ p̃ſect⁹ parietib⁹ circũdat⁹ vbi p̃ſueuerũt deũ timẽtes peccatoꝝ veniã poſtulare. vt in auc vt lice. ma. ⁊ auie. §. qz vero p̃eriunt. Et in hac ſignificatione ſortit̃ p̃uilegia multa ⁊ eſt vnuꝫ qz non p̃cedit̃ humanis corporibus vt ibi ſepelianꝫ vel vt morenꝫ in choro cum clericis. ſ. e. l. nemo. Et alia duo notanꝫ in defenſione fugientium ⁊ quiete orãtium vt. ſ. de his qui ad ecc. p̃ſu. l. pe. ⁊ vl. Et vnũ in autoritate q̃ manumiſſioni p̃ſtat: q̃ſi ipa ſit coram iudice facta vt. ſ. de his qui in ecc. manu. l. ij. ⁊ aliud in p̃hibita habitatione vt. ſ. de iude. ⁊ cel. l. in ſinagoga. Sequens in p̃hibita omnino eius alienatione etiaꝫ ſi monachi fame pirent. vt in auc de alie. ⁊ emph. §. ⁊ quoniaꝫ. Secundo ẽ eccl'ia oĩm fidelĩuꝫ collectio. Et in hac ſignificatione: multa ſortiunt̃ p̃uilegia circa dignitates q̃ deneganꝫ hereticis: ⁊ p̃cedunt̃ fidelibus. ſ. de epi. au. l. nemo. ⁊. l. iubemus. ⁊ in auc. ius iuran. qō p̃ſta. ab his. q̃ ad. Tertio dicit̃ eccl'ia p̃ſona p̃ſtituta ad ſeruiendũ deo: vel collectio p̃ſonarum plurium ad idem deſtinata. Et in hac ſignificatiõe multa ſortit̃ p̃uilegia. ſ. e. l. pe. ⁊ vl. ⁊. ſ. e. l. j. ⁊. de here. inſti. l. collegium.

De epiſcopis et clericis: orphanotrophijs: ⁊ xeno dochijs ptochotrophijs et aſſiſterijs et monachis. et p̃uilegijs eoꝝ. et caſtrenſi peculio. et de redimendis captiuis ⁊ de nupcijs clericoꝝ vetitis ſeu p̃miſſis.

Inter clericos eps maiorem obtinet graduꝫ: eſt em̃ epiſcopatuſ culmen dignitatũ vt dicit glo. in. c. ij. de preb. li. vj. Et dicitur epiſcopus ab epi. qō eſt ſupra. ⁊ ſcopos qō eſt ſpeculatio: itaq; inſpector vel ſuperintẽdens dici poteſt. viij. q. j. qui epiſcopatũ. ⁊. xxj. diſ. cleros. habz em̃ ſuperintendere circa clericos ⁊ circa omnes ſubditos. xvj. q. vij. omnes baſilice. Sic et in archiepiſcopo: ⁊ patriarcha. vt in auc. e. ti. §. ſanctiſſim⁹. ⁊ §. vt autẽ oĩs. vñ et pōt dici in eminẽti ſpecula exemplo rcoris p̃uintie p̃ſtitutus. vt ſ. de p̃i. cur. l. j. Clericus aũt dicit̃ a cleros quod eſt ſorsꝫ qz in ſortez dñi electi ſunt. c. cũ ſm̃ apl'm de p̃b. ⁊ dic. c. cleros. Dor offitiũ eſt vt deo ſui-

ant: sua distribuãt: ludis se nõ inmisceãt. nec spectaculis: non fideiussionibus ꝑ publicis tributis: vel ꝓductiõib⁹ alienaꝝ possessionũ: ne curatores: vel ꝓcuratores litium: nõ passim tutelis se inmisceant. ſ. e. l. ij. ꝛ. l. decernim⁹ ꝛ in auk. e. ti. §. ꝑbros. Jn castrensi peculio clericoꝝ distinguik. eps ab alijs clericis. Nam eps hoc ipo ꝙ eps est: sui iuris ẽ: sicut ꝛ in multis alijs dignitatib⁹ ẽ. vt in auk ꝓsto. q̃ de dig. §. pe. ꝛ antepe. ꝛ ideo nõ dicit ar habere peculiꝫ vt. ſ. de inoffi. test. l. vl. Sed patrimoniũ vel res suas ꝓ pzias in q̃b⁹ licꝫ ei testari si ꝓbatũ fuerit eũ habuisse añ epatuꝫ. vel p⁹ epatum iure tñ cognatiõis vsq; ad q̃rtũ gradum. Cetere aũt res refuãk domi nio ecclesie. Presbiter aũt vel q̃is clericus: bene possunt esse in pntũ po testate: ꝛ res ad se ptinẽtes hñt in q̃si castrẽsi peculio: vtꝛ testari possint in eis. ita tñ vt parentes eoꝝ legittimã ferãt. vt in auk. e. ti. §. ꝑbros aũt. Redemptio aũt captiuoꝝ ꝑ q̃z fieri debeat. ꝛ qualik habeak. ſ. e. nulli. ꝛ in auk de eccle. ti. §. si q̃s aũt. Qui aũt clerici nuptias ꝓtrabere pñt. habeak in auk ꝺ mona. §. qꝺ si fieri. ꝛ in auk. quo. opoꝛ. epos. §. neq; aũt. ꝛ de nup. §. ſꝫ ꝛ si q̃s. et extra. qui cle. vel vo. ꝑ totũ. Conuersatio aũt mulieꝝ oĩmodo est interdcã epis ꝛ mõachis. alioq̃n eps ꝑuak episcopatu. ꝑbri aũt ꝛ diaconi et subdiaconi: cũ eis ꝓnis q̃ effigiunt omnẽ suspicionẽ vt cum matribus ꝛ sororibus ꝙuersari pñt vt in auk. e. ti. §. ꝑbros. ꝛ quõ opoꝛ. mona. viuere. §. nõ ingredienk. de hoc de coha. cle. ꝛ mul. Orphanotrophij sunt receptatores pueroꝝ ambobus parentib⁹ orbatoꝝ. Nephotrophi: sunt gubernatores paupeꝝ infantũ. Nthochotrophij sunt pauꝑ sustentatores. Assisterie autem sunt femĩe debiliũ sustentatrices Xenon locus est vbi paupes pegrini recipiunk. Nierotoconiũ est loc⁹ vbi senes ꝛ valitudinarij ꝛ ꝓpter senectutem tñ infirmi homines curanẽ glo. in. c. tributũ. §. sanccimus xxiij. q. viij. hinc dicit glo. in. c. iij. de reli. do. ponik in nepho. nieron. orpho. ptocho. ꝙ xenon. Jnfirm⁹: vetulus: puer: orphan⁹. ꝛ peregrinus.

De episcopali audiẽtia. ꝛ de diuersis capitulis q̃ ad ius curam q; ꝛ reuerentiam pertinent pontificalẽ

Episcopalis audientia ẽ iurisdictio ipius epi q̃ hꝫ in suos clericos q̃ñq; ex necessitate vt si cleric⁹ ꝙueniak ciuiliter vel ꝓ crimine ecclesiastico vt in auk. de mand. ꝓin. §. si vero canonicũ ꝛ in. c. si q̃s contra de fo. ꝓpe. Q̃ñq; ex voluntate vt. ſ. e. si quis ex ꝓsensu. scꝫ de cã pecũiaria nõ crimiali. vt. ff. de arb. l. non distinguem⁹. §. item iul. ꝛ hoc cũ eligik vt arbiter Sed ꝛ vt iudex ordinarius eligi põt vt. ſ. e. epale. ꝛ. ff. de iud. l. j. Aliq̃n etiam desyderak ex necessitate in q̃busdam negocijs q̃ non oio formaꝫ iudicij habent vt in alienatione rei ecclĩastice vt in auk. de alie. ꝛ emphi. §. ꝑ eos Xo ꝛ §. ab illis. ꝛ in ti. de anna. excep. l. vt ꝓfectius. ꝛ. ſ. e. l. si pñs. Ad curã aũt ꝛ reuerentiaꝫ. id ẽ ad reuerẽdaꝫ sollicitudinẽ epi multa spectãt: scꝫ vt curã habeat de incarceratis. ꝛ de redemptiõe captiuoꝝ. ꝛ vt pũiank dãnati. ꝛ illa vt. ſ. e. l. addictos. ꝛ. l. iudices. ꝛ. l. christianos. ꝛ in auk de sanc. epi. §. pe.

De hereticis ꝛ manicheis ꝛ samaritanis.

De ministris catholice fidei ꝛ eoꝝ ꝓuilegijs dixit nunc de aduersarijs et

cor penis. sez de hereticis in genere. ⁊ specialiter ō mālcheis ⁊ samaritāis q̄ pfidiores hereticis sunt ⁊ maiori digni pēa. Est aūt hereticꝰ q̄ vel leui argumento a iudicio catholice religiōis ⁊ tramite ōtect⁹ fuerit deuiare vt. ſ. e. l. ij. vel q̄ nō ē membrū fidei catholice ecclie. vel qui est diuersax heresiz vt in auē. de pui. dot. ſ. coll. viij. vel q̄ nō credit ſm qđ pdicāt q̄ttuor ꝓcilia vt. ſ. e. l. q̄cūq;. dicit ab heroume qđ est opto seu eligo. vñ etiā apheresis q̄ apud nr̄os ablatio dicit ⁊ diereſis q̄ ē diuisio ⁊ synereſis q̄ ē diuisor cōiūcto. Dicit itaq; hereſ opatio siue electio. eligūt em̄ heretici sectā specialem ⁊ catholice religioni ꝓtrarā vel diuersaz. Licero in parador. Estq; in ea heresi q̄ nullū seq̄t florem ozōis. Hereticox aūt q̄daz pdicāt turpiora et in maximo sunt errore ⁊ vt Manichei. samaritani. bozozite. pagani. mōtaniste. tascodrogi ⁊ ozphyte. q̄b⁹ omnib⁹ oīs legittim⁹ actus interdicēd⁹ ē vt. ſ. e. q̄cūq;. ⁊. l. qm̄ multi §. idcirco. ⁊ cū alijs hominib⁹ nihil ex legibus vel moꝛib⁹ hñt ꝓmūe. ⁊ oīo tm̄ rei lese maie. tenenē. ſ. e. l. mālcheos. Et sūt manichei q̄ xp̄m dicūt nō eē vt dicit glo. j. dic. l. manicheos ⁊ extiterūt a q̄dam ꝑſa q̄ vocat⁹ est manes. hic duas naras ⁊ duas substātias introduxit id ē bonā ⁊ malā: et aīas ex deo q̄si ex aliq̄ fonte manare asseruit: testm̄ verꝰ respūt: nouū ex pte recipiūt. ita dicit tex. xxiij. q. iij. c. q̄daz. vbi varie secte hereticox. ⁊ in. l. arriani. ſ. e. multi heretici nominanē. q̄ oēs in dic. c. quidaz exponunē.

Ne sanctum baptiſma reiterēt.

Rebaptisare baptisatū gen⁹ ē heresis ideo p⁹ hereticos ponit hec materia ꝓhibēs ne sctm̄ baptisma dñi ſiteret. Et q̄dē si certū ē aliquē esse baptisatū sel: nō oz ite baptisari: alioq̄n baptizato ⁊ baptisāti vltimū suppliciū ponit qđ mozte inēptamur. ſ. e. l. ij. vbi aūt aliqs nō ē baptisat⁹ sel: sz xp̄ian⁹ tm̄ ⁊ ita cathecumin⁹ vel cathecizat⁹ vel inicitat⁹ ministerijs ortho doxox. p⁹ ea baptizat⁹ ſm mozē hereticox. imponit baptisanti ⁊ baptizato pena exilij ⁊. x. libraꝝ auri. ſ. e. l. vl. de hoc in. c. ij. ⁊. c. q̄dā de here. ⁊ i ti. de sacra. nō iter. ꝑ to.

De apoſtatis.

Apostate plus q̄ heretici sunt. et sunt hi q̄ noīe xp̄ianitatis ĩducti sacrificia p⁹ ea fecerit: vel faciēda mādauerit: fidē polluēdo q̄ deo dedicauerūt ⁊ p̄ patiōez diuini ministerij in ꝓphana migrādo. Est em̄ apostasia a nr̄is ipm̄ refugiū vel rebellio. Jnde apostata. Et q̄ sit cor pena ponit hic in. l. j ſ. ⁊. iij. ⁊. in. l. apostatax. ⁊. in. c. pe. ⁊. fi. extra. e. ti.

Memini licere ſignum ſaluatoris xp̄i in ſilice vel marmoꝛe vel humi ſculpere aut pingere.

Signū crucis humi ponere ē ꝓtrariū religioni: ē em̄ ab hōib⁹ adoꝛādus ⁊ venerādū. ⁊ si in mālib⁹ alic⁹ gestaē ei debem⁹ cū deuotiōe assurgere ⁊ si alicubi positū emineat: honoꝛē debē⁹ impēdere. Jōo ꝓhibet hic ne būi ponaē: vel in aliq̄ maꝛia humi posita sculpaē aut depingaē: ne pedib⁹ ꝑculcetur. Qui posuerit vel positū nō leuauerit grauissima pena mulctaē q̄ mortem interꝑtamur. ff. de pe. l. vl. ⁊. ſ. e. l. j. ō adoꝛatiōe crucꝭ habeē ō. q. dis. iij. cruciset in. c. ſi canonici. §. fi. li. vj. ⁊ in. clem̄ vna. de sum. trini.

De iudeis ⁊ celicolis.

Codicis

Judei añq̃ dominũ nr̃m crucifigerẽt nõ ḡuabanẽ immo p̃uilegijs gaudebãt et popul⁹ peculiaris vel ſpecialis dñi dicebanẽ. dicti eñ erãt iudei q̃ſi deũ videntes ꝑm interp̃tatiõez Jo.an ſup rubro.extra.e.ti. vel dicunẽ a iuda q: illa trib⁹ erat p̃ſtantior ceteris arõ.lvj.diſ.dñs.¶Poſtea añt pdiderũt p̃uilegia ſua ex delcõ.ſ.e.l.iuſſio.Jta vt nõ immerito de eis dcm̃ ſit. homo cũ in honore eẽt nõ intellexit:id ẽ intelligere noluit: reputat⁹ ẽ iumẽtis ſilis illis fact⁹.Judei eñ vt plin⁹.li.xiij.na.hiſ.ſcribit:gens ẽ ꝓtumelia numinũ inſignis.Et ideo ab oĩb⁹ dignitatib⁹ ꝛ officijs publicis inẽ xp̃ianos repellunẽ.ſ.e.l.vl.¶Celicole añt dicunẽ q̃ celũ q̃ſi deuz colunt:vel celi planetas ſcz ſolẽ:lunã vel ſtellas.Et hi licet xp̃ani ſint:cetcroꝝ tñ hereticoꝝ penã patiunẽ.niſi r̃reſipiſcãt ꝛ ad veneratiõez xp̃ianã ꝙuertãt. q̃dd eñ a fide xp̃iana diſcrepat:legi xp̃ane ꝓtrariũ ẽ.ſ.e.l.celicolaꝝ. hi et plãe tiſte appellanẽ.

Ne chriſtianũ mancipiũ hereticꝰ vel paganꝰ vel iudeꝰ habeat vel poſſideat vel circũcidat.

Mancipiũ xp̃ianũ:id ẽ fuꝰ ab hereticꝰ pagano vel iudeo poſſideri non dz ſiue erat xp̃anũ tpe emptiõis ſiue pꝰ emptiõez fuerit factũ xp̃ianũ vel deſyderat fieri.dz eñ iudeꝰ iſtud vẽale exhibere infra mẽſez ꝛ iuſta ꝓdcõe vẽdere nõ amplius.xij.ſolidis id ẽ aureis:q̃ ſi pnicioſe id retinere ꝓtendit: et mancipiũ ꝛ pciũ ꝙdit.l.j.ꝛ.ij.de iudeis extra.ꝛ.ſ.de epi.ꝛ.cle.l:vl.ꝛ.ſ.e.l.j.in fi.Jtẽ ꝓponiẽ capitalis pena heretico hoc tꝑo q̃ habuit vt.ſ.e.l.j vel circũciderit vt ibi.de hoc.liij.diſ.fraternitatem.

De paganis ꝛ templis ꝛ ſacrificijs eoꝝ.

¶Pagani id ẽ ſaraceni dicunẽ q̃ deos innumeros deaſq̃ immo demones colunt et adorãt.Et dictꝰ ẽ paganꝰ id ẽ villanꝰ hoc ẽ in villa natus naz cũ iuxta fontẽ q̃ grece pigi dicẽ villa fieri ꝓſueuerit deductũ ẽ vocabulũ paganꝰ id ẽ villanꝰ Junẽ.cicꝰ falſũ ꝓducere teſtẽ ꝓtra.paganũ poſſis.Et Perſius.¶Pe ego ſemipaganꝰ.hinc et paganus dicẽ q̃ nõ ẽ miles.C.ō inoffi teſta.l.ſi.Jñ ꝛ paganus dici p̃t q̃ſquis militiã fidei orthodoxe nõ ſuſceptꝛ: et in pagis hoc ẽ ſepatis et diuerſis ſectis a fide nr̃a detiẽ.ꝛ ſic capiẽ toto hoc titulo.Tales ſacrificia ſua puta cũ immolatiõe bidẽtũ aut aliaꝝ pecudũ ac exenteracõe extoꝝ inſpectõeq̃ iliũ et ũteſtinoꝝ:ac alijs ſupſticioſis diuinatiõib⁹ facere ꝓhibenẽ.Jtẽ templa ſua clauſa habeãt ſub pena mortis et amiſſiõe bonoꝝ.ſ.e.l.j.Jtẽ oĩa tẽpla paganoꝝ applicãt reip.vt impator ea vbicũq̃ velit poſſit dare:ſicut ꝓboca ceſar.fecit bto Bonifacio de tẽplo q̃ vocabaẽ pantheon:id ẽ oĩm deoꝝ.ſ.e.l.oĩa.

De his q̃ ad eccleſias ꝓfugiũt vel ibi exclamãt ꝛ ne quis ab eccleſia extrahatur.

Inter cetera p̃uilegia q̃dz eccĺie:hoc p̃cipuũ ẽ ne ꝓfugiẽtes ad eã alicuꝰ temeraria auctoritate ġbſtrahanẽ.cũ tali diſtinctiõe: ſint liberi vel ſerui. Si ſerui vel coloni vel aſcripticij:vel liberti vel alie ꝑſone de alicuiꝰ familia.tales ſine magna mora reſtituũẽ dñis ſuis:vindicãtib⁹ in eos vbi acriter deliquerũt.Aut ſi non deliq̃runt acriter:fiat remiſſio ex humanitate intercedente religioſo yconomo.et ſacramento p̃ſtito a dño q̃ ob cauſaz illaz

non ledat eos. ſ. e. l. pñti. §. ſane. ꝛ. lege ſi ſeruꝰ cuiuſq; et ī auk. ꝺ ſanc. epi. §. ſi q̄s aũt ad monaſticā. hoc ſi ſuus ꝓfugerit ad eccleſiā ſine armis. Alio quin cõtinuo dño vel a q̄ receſſit indicek. ſi ei copia abſtrahādi deneget. et hoc vbi cõfugit ad eccleſiā ꝓpter ſuũ delictũ. Alioquin ſi ꝓpk ſeuitiaꝫ dñi cõpellak dñs vendere ipm bonis cõdcõibꝰ id ẽ ne amplioꝰ reuertak in ptate dñi. ff. de his q̄ ſunt ſui. vel alie. l. ij. niſi forte ſerui mallẽt redire: ꝛ tunc reſtituenk. vt dictũ ẽ. ſ. e. l. vl. in fi. Si aũt liberi cõfugerit ad eccleſiaꝫ: aut heretici: aut xp̄iani vel iudei. Si heretici vel iudei: nõ ſuſcipianẽ vel retinean tur niſi ꝓuerti vel reuerti velint ad fidẽ. ſ. e. l. j. Si aũt xp̄iani: habẽt ꝓ miſſionẽ ſecuritatis a p̄ſide loci vſq; ad xxx. dies. ꝛc. vt in auk. de man. p̄n. §. ſed neq; et fiat poſtea vt. ſ. e. l. pñti. Sed ſi q̄s temeritate ſua confugaꝫ extraxerit de eccleſia aut extrahere conatꝰ fuerit: tãq; crimine leſe maie. cõ miſſo teneꝯ et vltimũ ſuppliciuꝫ paciek. ſ. e. l. fideli et. l. vl. in p̄n. niſi con fuga erat homicida vel adulter vel raptor virginũ vt in auk. de man. p̄n. §. neq; aũt homicidis de hoc in. c. inī alia. et. c. fi. extra de inmu. eccle.

De his qui in eccleſia manumittunt.

Sicut eccl'ia fugientibꝰ fauet: ita et manumittẽdis q̄ in eccl'ia cozã epi ſcopo et ſub aſpectu plebis manumiſſus: p̄inde habeꝯ ac ſi apud iudicẽ ma nnmiſſus eſſet. Haꝫ iſte due ſp̄es manumiſſiõis pariſicank vt inſt. ꝺ liber. §. j. Ita tñ q̄ manumittẽs ſuam p̄uatam ſcripturã de libertate danda ex ponat In qua et ſigillum ſuũ debet apponere. vt. ſ. e. l. j. Quid aũt ſit ma numiſſio dixi in. ff. in ꝓꝛio. ti.

De legibus et cõſtitutionibꝰ p̄ncipũ: et edictis.

De diuinis dictũ eſt: nunc de humanis ſacris: naꝫ leges ſacre ſunt. ſ. e. l. leges ſacratiſſime: q̄ cõſtringunt hominũ vitas ad ſancte beateq; viuen dum Lex q̄q; ponik ſtricte p ſtatuto populi romāi: q̄q; large ꝓ omni ra tionabili ſtatuto et ita regula eſt iuſtoꝝ et iniuſtoꝝ vt dicik in tranſlatione greca. ff. e. l. ij. Ad dicik. ipi legem non habentes ſibi ipis lex ſunt. Conſti tutõ vero p̄ncipis. et edcm legis ꝓtes ſunt: et differt ꝓſtitõ ab edicto. q̄ cõ ſtitutio poteſt eẽ generalis et ſpecialis vt in. ff. de ꝓſti. p̄n. l. j. §. he ſunt et. §. plane. Edictũ vero eſt p̄incipis generale ſtatutum. ſ. e. l. iij. de his di xi. ff. de leg. et. ff. de cõſti. p̄n.

De mandatis p̄incipum.

Quia mandata ſunt ꝓſtitutiones ſpeciales p̄ncipis: ideo poſt ti. ꝓꝛ. po nitur. Eſt em̄ mandatũ non q̄libet conſtitutio: ſ; ea dũtaxat q̄ p̄cipit impa tor: q̄liter is q̄ eligik mgr̄atus laudabilik gubnare ꝓuicĩā poſſit. ꝛ id dicik ſanctio. vt in auk. de man. p̄in. ꝛ per totam legem illam docetur magiſtra tus qualiter debeat ſe habere. Et differt mandatum a conſtitutione: ſicut ſpecies a ſuo genere. Circa mãdata aut̄ hoc generale eſt. fiãt vel nõ fiant gr̄a admiſtrãtiõis gerẽde: vt nõ credak aliq̄ ea habere niſi ſacs lr̄as p̄nci pis oſtendat: et ita plus creditur hoc ca'u litteris q̄ teſtibus. ſ. de epi. et

cle.l.si qua.§.vl. Jn ꝓcuratore aũt q̃ agit nomĩe meo: non exquirit̃ habeat literas vel non: sed q̃libercũq; ꝓbet se habere mandatũ: vel caueat rẽ ratã dominũ habituꝝ. ī. de ꝓcur. l. j.

De Senatus consultis.

De materia huius ti. dixi. ff. e. ti. ꝛ de ori. iur.

De veteri iure enucleando: ꝛ de auctoritate iurisp̃udentium: qui in digestis referuntur.

One ꝓtes legis sc̃z ꝓstitutio: ꝛ senatusc̃osultũ expedite sunt: supest ꝙ plebiscitis ꝛ p̃torum edictis: ꝛ ita de enucleatione veteris iuris: in ꝓpositione essẽ veteris iuris q̃dã matorẽ: q̃dã minorẽ scientiam habuerũt: de q̃b⁹ hic. Dicit̃ aut vetus ius qz ab vrbe roma ꝓdita ꝛ romuleis tp̃ib⁹: vsq; ad tp̃a iustiniani: fere p mille q̃dringẽtos annos ꝓsusa ista iura fuerũt vt. ī. e. l. j. §. j. ibi reperimus aũt. ꝛ §. cũq; hec materia. ꝛ. l. ij. j. rño. Enucleãdũ aũt dicit̃ qz sicut in nuce ꝓmo qꝺ est amaꝝ inuenit̃. Jta ꝛ ī isto veteri iure erãt tot multitudinis acerbitates: ꝙ nemo eas legere vel intelligere poterat. Jtẽ sicut in nucleo testa dura inuenit̃: ita ibi dure ꝛ iniq̃ erãt sentẽcie ſm Azo. Jtẽ sicut nucle⁹ q̃dã inutili pellicula tenet̃: ita ꝛ in illa multitudine tãta: sublata superfluitate antiq̃: ꝛ necessarijs ꝛ vtilib⁹ collectis ꝓut melius p̃t. ī. e. l. j. §. ſz ꝛ si aliq̃d. Jniungit aũt q̃busdã diserti ſſimis viris. cũ summa ꝓuidẽtia hãc enucliatiõez facere: q̃ extendebat̃ in duo pene milia libro rũ: ꝛ pl⁹ q̃ trecies centena milia versuũ id ẽ ꝑagraphoꝝ vel respõsoꝝ vt. ī. e. l. ij. §. ſz cum omnia

De iuris et facti ignorantia.

Quia leges ab omnibus sciri debent ꝛ intelligi: ignorantia aũt tã in iure: ꝙ facto. sepe in pactis ꝛ causis p̃tendit̃. iõo de ea. dixim⁹ ff. e. ti. plene.

De p̃cibus imperatori offerendis et de q̃b⁹ rebus supplicare liceat. vel non.

Quia dñs imperator caput ẽ et minister ac executor legũ de q̃bus. s. ideo ꝺ ipo primo videamus: sed qz nõ temere sed p p̃ces est adeund⁹: qualiter hoc fieri debeat ꝛ ꝺ q̃b⁹ reb⁹ sibi liceat supplicari hic tractat̃. Et q̃dẽ offerunt̃ p̃sideranda ꝓsuetudine ꝛ iure. Cõsuetudine vt qz pileo ꝛ pallio reiecto: genib⁹ flexis p̃ces porrigende sunt. Jure qz breuiter est ei exponẽdũ negocium: ea videlicz tm̃ verba de q̃ꝝ sensu inter ꝑtes fuerit dubitatũ. ī. e. l. vl. Licet aũt supplicare ꝑ hereticis vt fecit papa. s. de sum. trī. l. vl. §. sed qz gremiũ. Jtem ꝑ minoze damnato a ꝑncipe: q̃nq; : licz raro: ꝑmittit̃ supplicare ꝑ bñficio in integ. res. cũ minor dicit se ꝓditũ ab aduocat̃. ff. de minor. l. minor aũt. §. ī autem. Jtẽ durãte officio ꝑfidis ei⁹ subiecti supplicare posſunt ꝑncipi vt furtũ ei⁹ puniat. vt in auẽ. vt indic. sine q̃quo ſuff. §. si q̃s aũt ẽ preter. Jtem cũ ordinatio clericoꝝ facta ẽ p pecunias vt in auẽ. q̃ opor. epi. §. vl. Et in casu. l. quotiens. ī. e. Et in bis q̃ non sunt fisco damnosa. vt ī. e. l. nec damnosa. Jtem in bis q̃ nõ sunt iuri ꝓtraria: alias rescripturꝝ im-

petratū non tenet. sed dicit subrepticiū. ff. e. l. rescripta. de qb⁹ pleni⁹ dicemus. ff. si contra ius vel vti. pub.

Qñ libellus pncipi datus facit litis ptestationē.

De supplicatione pncipi facta i genere s. dixit nūc de ei⁹ effectu. Est autem effectus supplicatiōis q̄ pncipi pozrigit: q̄ si ipator ad eam rescribat: vicem obtineat litis ptestate quātū ad hoc vt ppetuet in xxx. vl' forte in xl. annos: sicut in cōtestatiōe dicit. ff. de anna. excep. l. j. & ita pōt intelligi qđ dicit. ff. de acc. & ob. l. pstitutiōib⁹. Hec tñ non habēt locū in qualibet accōne: sed in ptoria & annali vt ē iniur. vi. bo. rap. & qđ me. cā. q̄ non sunt rei pſecutorie ff. de acc. et ob. l. inbonorarijs. ciuiles em̄ solitis & cōmūib⁹ modis tm̄ ppetuāt: vt contestatiōe: executoris quentione: debiti agnitiōe: nō aūt sola libelli oblatiōe. vt. ff. de pscrip. xxx. an. l. si quis. & l. cū notissimi. Est ergo mens tituli. q̄ sicut ptorie et annales accōes: q̄ ō sui nata tales sunt & anno expirāt: p litis cōtes. ppetuent: & fiunt postea ppetua ad agendum. vt insti. de ppe. & temp. acc. §. penales. l. cum mora. C. de transac. & ibi bar. Ita et in eis accō annalis ppetuatur si libellus pncipi pozrigit & ille ad eū rescribat. ff. l. j. & ij. Secus si alij iudici offerat. dic. l. pstitutionibus. ff. de acc. & ob. & ex his etiam casibus fit accō annalis trāsitoria ad heredes: vel contra. vt dic. §. penales. & dic. l. pstitutiōib⁹. In casibus tñ etiā ciuiles accōes ppetuant̄ sola libelli oblatione: hoc cuz impedioz litem contes. ptra reū. vel ppter furorē suum: vel dignitatem vel absentiā: vel infantiam vt. ff. de ann. excep. l. vt pfectius.

Vt lite pendente: vel post ꝓuocationē: vel post diffinitiuam sententiam nulli liceat supplicare imperatori.

Qñ sit supplicandū vel non: ponit: scilicz pendente lite pncipalis cause vel post ꝓuocationē scz pendente causa appellatiōis. aut post diffinitiuaz: scz q̄ non potest retractari post appellationē. his em̄ modis supplicare nō licet. Ante litem aūt ptestataz si supplicetur: admittit supplicatio ꝓ executione iuris ciuilis: vel iusticia cōmūi: si tñ pses vel ōfensor loci. primo fuit aditus qui circa ius cōmune ptes suas ad plenū potuerūt accomodare vt in aut̄ de man. prin. §. sit tibi vt differen. iudi. in pn. Si aūt fiat supplicatio vt det̄ ꝓuilegiū tenet etiā his p̄missis. q: nec sufficiētes cē potuerūt in dando ꝓuilegiū. Si ꝙo p⁹ litē nullomō tz. vt in rubro. & ff. e. l. vl. In casibus tñ supplicat̄ etiam pēdēte lite. hoc ē vt edant̄ acta: vel sentētia. ff. e. l. ij. vel ali⁹ assocīet iudex: vel vt terminet̄ cā: vel vt citius finiat̄ vt in aut̄. in me. litis non. pfer. sa. fo. §. sup hoc. coll. viij. Et hz locū hec rubrica qñ supplicat̄ ꝓ his q̄ sunt inter ptes i lite. ꝓ his aūt q̄ nō sunt in cōtrouersia licet supplicare etiā qñcūq;.

Si contra ius vel vtilitatē publicā: vel p mendaciū fuerit aliquid postulatū vel impetratū.

Si reſcriptū vel ꝓuilegiū ꝓtra ius vel: apl'oꝝ: euāgeliſtaꝝ: ꝓphetaꝝ: in vulgeꝫ: oīo reſpuiꝫ. qz ſuptozis legē tollere nō poſſunt. clem. ne romani de elec. pōt tñ diſtinguere ꝑ qualitate ꝑſonaꝝ ꝛ publica vtilitate de q̄ hic late p doc. et in. c. fi. de conſue. Si aūt ſit contra ius humanū. Aut eſt in leſione alterius: aut non: Si eſt in leſiōe: ſi q̄dē ledaꝫ in eo q̄ō ei cōpetit de iure naturali: nullū eſt ꝓuilegiū vel reſcriptū. qz iura naꝝalia dicunt immu tabilia inſti. de iur. na. §. pe. fall. in caſib⁹. ſ. de quadri. ꝑſcrip. l. vl. ꝛ ō vē vi. re. fiſ. l. j. Si aūt ledaꝫ i iure ciuili: puta circa accōes q̄ oēs iducte ſunt a iure ciuili ff. de ozi. iur. l. ij. et ita q̄ ius oīno ꝓmatur: vel ex toto agen di denegeꝫ ꝓtās: et tunc non tenet. vt. ſ. e. l. vl. Hec eñ veriſimile ē q̄ im ꝓpator voluerit concedere ꝓuilegiū cū tanto ꝓiudicio: cū iſe iudicib⁹ cōmit tat ne reſcripta contra leges admittāt. ſ. e. l. vl. ꝛ. ſ. de in off. teſta. l. ſi q̄ in ꝑn. Si aūt nou ꝓmaꝫ ſed differaꝫ bene tenet vt. §. de ꝑci. impe. off. l. q̄ tiens. et ſ. e. ſacrilegij. Si aūt reſcriptū indulgeꝫ cōtra publicā vtilitatē: non tenet ſed oportet q̄ fiat ſecūda iuſſio. vt dixi. §. de ꝓeci. impa. off. Ubi aūt ꝑ mēdaciū impetraꝫ ſiue quis mēciaꝫ ꝑncipi in iure ſcripto: in q̄ tñ nō eſt veriſi'e ꝑncipē decipi: qz in ſcrinio ei⁹ pectoris oīa ſunt ꝓdita iura. ſ. de teſta. l. cūm. ꝛ. c. j. de cōſti. li. vj. ſcz dicendo aliter legez ſtatuere q̄ ſtatuat vel in iure nō ſcripto: id ē cōſuetudine i quo fac li⁹ pōt decipi ꝑnceps dic. c. j. Siue mēciaꝫ in facto dicendo ſe nō accepiſſe pecuniā mutuo. ꝛc. Siue mentiaꝫ in fraudē tacendi vt qz cū ſit libertus alienus: hoc tacito faciat ſe arrogari vt ingennū: cū non poſſit de iure. ff. de adop. l. nec libertū. Vel tā q̄ dominus rei: vel creditor pecunie impetrat reſcriptū ad iudicem certuz de agendo hoc tacito q̄ poſſeſſor vel debitor ſit iaz ab eo abſolut⁹. tenet re ſcriptum in his omnibus mendacijs impetratū. vt tñ datus iudex ꝑ teno re veritatis cauſam examinet ꝛ eam diffiniet non ꝑ affirmatiōe deꝑcant. s. id eſt ꝑ mendacijs in deꝑcando admiſſis vt. ſ. e. l. ꝑ ſcriptione.

De diuerſis reſcriptis ꝛ ꝓagma ticis ſanctionibus

Supza de reſcriptis contra ius elicitis in ſpecie: nūc ponit in gencee di cens de diuerſis id eſt varijs reſcriptis. ſicut ꝛ illa rubꝛica in. ff. intelligiē de diuer. ꝛ tempo. ꝑſcrip. Reſcripta aūt indulgenē ꝓpoſito die ꝛ conſule. liez illud de conſule hodie ex conſuetudine non ſeruaꝫ. vt. ſ. e. l. ſi qua be neficia. Item dies incarnationis domini exꝑimiē: vt incheē inſtrumētū auctoze deo. ꝛ ſupponiē indictio. ꝛ nominabiē imꝑator ꝛ eius imperij tꝑs vt in auē. vt ꝑpo. no. impera. docu. coll. v. Item debet ſcribi reſcriptū pur purea ſcriptura: et ſignari ardoze cocti muricis et triti coccinij. Eſt eñ mu rex quidam piſcis ex cuius ſāguine tingitur purpura. Item debet et impe rator ſe ſubſcribere. ſ. e. l. ſacri affatus. Item debet ſubijci annotatio: qua contineatur inter quos: et ad quem iudicem: et per q̄ perſonam fuerit di ctata iuſſio ꝓncipis id eſt ipſum reſcriptuz. vt in auē. vt dīi iuſſ. coll. viij. Item ſemper debet inſeri illa condicio. ſi preces veritate nitaē et ſi non monſtreē inſerta non valz reſcriptuz vt. ſ. e. l. vl Et quod dictum eſt in re ſcriptis ſeruatur in ꝓagmaticis ſanctionib⁹. Eſt aūt annotatio reſcri tū ꝑncipis ei⁹ ꝓꝓrio motu indultuz. Ꝓragmatica ſanctio eſt quod conſilio

ꝓcerum ꝑncepꝫ ſtatuit ⁊ ſanccit nec indulget ſuꝑ ꝓuatꝭ negotijs ſingu-
lor̃ ſed vniuerſitatuꝫ vt.ſ.e.l.vl.§.vl. ꝓagma eñ cã dicit hinc ꝓagmati
ca ſanctio:q̃ſtio q̃ cauſatiua ẽ ⁊ cũ cauſe cognitiõe fit vt dicit glo. inc.j.ex-
tra de rer.ꝑmu.

De ſtatuis et imaginibus.

Quia ꝑ ſcripta ꝓcedebãt fieri imagines i ſuũ aut alienũ honor̃ ideo ꝺ
his ponit. Et eſt differentia inter ſtatuã ⁊ imaginẽ qz in ſtatua nihil eſt qꝺ
homis effigiem nõ deſignet. In imagine aũt ſic nã ẽ ſola pictura ⁊ multe
ꝑtes q̃ non deſignãt membra hominis vt dicit glo. ſuꝑ rubro. Erat olim vſꝰ
ſtatuaꝝ apud barbaros frequẽs a romanis pꝰea vſurpatꝰ eſt in ſignuꝫ dei
fications: putabãt eñ ex bonis huius vite: alterius vite beatitudinez fu-
turam. Qꝺ diui ꝑncipes ex toto ꝛollere nõ potuerũt: ſed ſine ſuo ꝑuilegio
erigi ſtatuam ꝓhibuerunt penã ꝓtrauenientibꝰ irrogantes vt.ſ.e.l.j.

De his qui ad ſtatuas ꝓfugiunt.

Confugientes ad ſtatuas: ſi quidẽ iuſto timore alioꝝ: ne ſeuiãt in eos:
ſm leges vindicenꝫ. Si vero ꝓfugiunt ꝑ maliciã hoc eſt iniuſte cauſa. vel
blaſphemie nam ꝑſumiꝫ aliq̃s deliquiſſe: vinculis publicis mancipenꝫ. ff.
de pe.l.capitalium.§.ad ſtatuas. fa.inſti.ꝺ his qui ſunt ſui.§.fi. Si autem
q̃s ꝓfugerit ad ſummi regis ſtatuam vel imaginez: id eſt ad omnipotentis
dei eccl̃iaz: turpiter inde non extrabaꝫ vt dixi.ſ.ꝺ his qui ad eccle. con.

De officio ꝑfecti ozientis et illyrici.

De ꝓncipe qui caput eſt omniũ magiſtratuũ diximus. Hũc de alijs ma
giſtratibꝰ qui ſunt ꝓncipis tanq̃ capitis membra vt.ſ.ad.l.iul.ma.l.q̃ſ
quis hoꝝ alij ſunt maiozes: alij minozes: alij medij. Maiozes vt illuſtres
q̃lis eſt ꝑfectus ꝓtorio ozientis. Item illyrici. Itẽ affrice. Itẽ vrbis rome
Minozes ſunt clariſſimi. puta ꝑſides ꝓuinciaꝝ. Medij ſunt ſpectabiles.
vt ꝓcõſul. ꝑfectus egipti qui dicit auguſtalis vt dixi. ff. de off. ꝑfec. aug. Ex
cellentiozes ꝑfecti ſunt: ꝑfectus ꝓtorio ozientis. ⁊ illyrici: quoꝝ officiuꝫ eſt
vt ab eoꝝ ſententijs non appellet. Itẽ nec ꝓtra eoꝝ ſententias dat reſtitu
tio niſi ab ipſis. Item ꝓdere poſſunt leges: vt tñ non ſint ꝓtrarie generali-
bus legibus vel ꝓſtitutionibus. ſ.e.l.fozmã. Et ſumpſit hic imperator ex-
ordium ab illuſtribus: hoc eſt a ꝑfectis ꝓtorio q̃ſi a maioribus qui maiozes
ſunt dignitate ⁊ adminiſtratione. Sed in. ff. exordiũ ſumpſit a ſuꝑillustri-
bus: hoc eſt a ꝓſulibus q̃ ſuꝑ illuſtres dignitatem habẽt vt in auꝫ. vt ab. il
luſtri. ⁊ qui ſuꝑa. eã. dig. Eſt aũt illyria vel illyris ꝓuincia cuiꝰ fines la-
tiſſimi ſunt: qnippe q̃ intra italiam: ſuꝑiozẽq̃ germaniã: macedoniaz: thra
ciam: epirũ ⁊ adriaticum ſynũ: danubiũq̃ ꝓtinet. Vir.j.en. Illyricos pe-
netrare ſinꝰ. ⁊c.

De officio ꝑfecti ꝓtorio affrice: eiuſq̃ dioceſeos ſtatu.

Et hic illuſtris eſt ſicut ſuperiozes ⁊ ẽ ei⁹ ſedes carthago vt in.l.j. huius

ti. circa medium cuius officiū ē vt milites ꝓstituat ꝑ quos ꝓuincie iudicen
tur ⁊ defendant. vt. ī. l. ij. Itez si viderit castella ⁊ ciuitates nimie magni
tudinis esse poterit ad talē formam redigere vt ꝑ paucos melius possit cō
seruari. vt in aut. vt iudi. sine q̄quo suff. §. illud tñ. ⁊ §. nulli q̄z. Et incepit
tunc ꝑfectus affrice costitui: cū a gothis ⁊ vandalis aphrica cētū ⁊ quīq;
annos possessa ⁊ captiuata: demū volente dño impio recupata ⁊ adiecta ē
romano vt in. l. j. ī. e. Status autē dioceseos affrice est: vt in septem ꝓuin
cijs diuisa scz in Carthagine. bizantium. tripolim. Tyngi q̄ ante ꝓcōsu
laris vocabat: numidiam. mauritaniam. ⁊ sardiniam: suis iudicib⁹ dispo
nant. vt. ī. l. j. post mediū.

De officio prefecti vrbis.

Hic quoq; illustris est vt supiores. vrbis aūt appellatio simpliciter ꝓpla
ta populi romani ciuitatez antonomasice significat vt. ff. de v̄. sig. l. vrbis
de isto satis in ff. e. ti. dixi.

De officio magistri militū.

Hic magister militum illustris est sicut ⁊ supiores: vt ⁊ q̄stor de cuius of
ficio tractat. ī. ti. px. Et habet cognicionē ꝓuento milite ⁊ de ciuili cā vt.
ī. e. l. j. ⁊. ī. de iurisd. om. iudi. l. pe. Si vero sit cā criminalis de crimine mi
litari vt qz alienauit arma vel qz vagatus est extra castra: similiter ad ipm
spectat cognitio: Si vero accusat de crimīe ꝓmuni ⁊ enormi ꝓuenīt sub p̄
side tñ. Si non sit enorme: ꝓuenīt sub mgr̄o militū Et si ꝓueniat sub p̄side
ipe rmittit ad magistrū militū vt. ff. de re. mili. l. iij. j. ⁊ño. ⁊ de accu. l. vl.
bi et mgr̄i peditū et equitum appellant. vt. ī. l. j.

De officio questoris.

Hic quoq; illustris est: vt diximus satis. ff. e. ti.

De officio magistri officioꝝ

Nunc de spectabilibus qui ꝑm pla. mediaz gerūt administrationē vt in
aut. de re. ecc. nō alie. §. vl. Sed azo hunc illustrē dixit eo q̄ ei⁹ officiū de
signet inter illustres: nā ⁊ sequētes tres illustres sunt. Et ei⁹ officiū est. vt
stipendia meliora: ⁊ labor ꝓlixior eius iussu dignis honozibus añcedāt vt
ī. e. l. ij. Ad hui⁹ officium ꝓtinet significare quēadmodū militū ⁊ castrozū
series ꝓcedat vt. ī. e. l. iiij.

De officio comitis sacrarum largitionū.

Nunc pla. spectabilem dicit Sed tñ lex dicit apte ꝓtra. illustris em̄ est si
cut ⁊ comes rex ꝓuinaꝝ vt. ī. de assess. l. vl. Et est ille ꝑ quē ꝓnceps stipē
dia largiebat. ⁊ hic forte erat procurator reip. qui grece logista: id est ratio
nalis nuncupat. vt. ī. de mo. mulc. l. iij.

De officio comitis rex ꝓuinaꝝ.

Etiam hic illustris erat vt priozes. Et erat forte ꝓcurator cesaris siue ꝑ
uate rationis ⁊ forte architriclinus. Et est in eo speciale. q̄ seruus ꝓncipis

eius iussu adire potest hereditatem vt.ff.de offi.pcu.cesl.j.t.ij.

De officio pconsulis et legati.

Perfecto tractatu illustrium: supponit de spectabilibus. hic enī pcōsul spectabilis est.q̄ sit differentia inter pcōsulem t presidem dixm⁹.ff.e.ti.

De officio comitis orientis.

Comes orientis spectabilis est vt dicit.ī.l.j.t vt om.tam.ciui.l.j.t lecetus ad hoc officiū a curiali liberat pditione vt.ī.de decu.li.x. Et erat comes orientis pcurator cesaris earū rerū quas habebat in oriente vt dicit hic glo.sup rubro.

De officio pfecti augustalis.

Hic spectabilis est vt.ī.de pau.car.l.j.§.viro .de hoc.ff.e.ti.dixi.

De officio vicarij

Magistratus qui appellant pfecti.quia illustres erant t antestabant ceteris dignitatibus: ideo habebant vicarios suos in ciuilibus causis audiē dis t terminādis: Sicut t magister militū habebat vicarium in negocijs militaribus. Et ita vicarius mgri militum: maior est vicario magistratū in negocijs militaribus. vicarius aūt magistratū: maior est vicario vel comite magistri militū in causis puatoꝝ vel paganoꝝ vt.ī.e.l.j. Et videt q̄ vicarij fuerint spectabiles cum eoꝝ officia.ponat inter spectabiles.

De officio pretoris

Hic spectabilis est.t de eo satis dixi.ff.e.ti.

De officio rectoris puincie t vt nulli patrie sue administratio sine speciali pmissu pncipis pmittat.

Hunc de clarissimis incipit: pses enī clarissim⁹ ē vt.ī.de pnua . car.l.j. Ille enī dicit rector puincie q̄ puicie pfidet de hui⁹ officio dixi. ff.ō off. pfi.

De officio pfecti vigilum

Hunc titulū in.ff.impressores nr̄i ignauia quadam t inaduertentia pter miserunt: quapropter vt eius cognitio habeat: t pretermissa debito modo suppleant: hic repetenda venīt: q̄ alias alibi edisserim⁹. pfecti autē vigilū incendijs arcendis erant: dicti ab eo q̄ vigilib⁹ et excubijs pessent. Nam diuus augustꝰ septem cohortes opportūis locis pstituit: vt binas regiones vbis vna q̄q cohors tueret: pposito eis tribuno et super omnes pposito spectabili viro q̄ pfectus vigilum appellabat: cuius officium erat p totam noctem vigilare ac si esset noctua: t calceatū calceis ferreis coerrare cum armis t dolabris: omnes inq̄linos admonere: ne p aliq̄ negligen-

tiam incendij casus oriat. ꝓterea vt aq̃ vnusquisq; inq̃lin⁹ in cenaculo suo
haberet qua extingueret incendiū. Et de culpa incendij cognoscit. de do-
lo autem adhibito remittit ad ꝓfectum vbis puniendum vt. ſ. e. l. iij. §. j.
et dixit pla. eū non gerere bonorem. qz non dormit de nocte.

De officio ciuilium iudicum

Erant quidam q̃ dicebanť bonorarij id est aduocati q̃ habebāt dignita-
tem talem: vt semp eis pateret aditus ingrediendi ꝓsistorium ꝑncipis aut
secretariū id ē auditorum ciuiliū iudicum: id est q̃ audiebāt ciuiles causas
Aut sedendi cum ipsis iudicibus et in aduentu suo salutabanť vt. ſ. de off.
diuer. iudi. l. vl. eo tñ tpe q̃ ipsi ꝓueniebanť aut causas agebāt: residendi
cum iudice non habebant facultatem vt. ſ. e. l. j.

De officio ꝓfecti annone.

Annone id est publice functiões. a q̃libet debent ꝑstari: q̃ si quis vel pri
uilegio vel ꝓscriptione ꝑtendat excusationez: ꝓfectus annone de hoc ipso
cognoscit: alioquin imponiť ei pena xxx. libra auri. ſ. e. l. j. Et deduciť an
nona ab anno: eo q̃ anni est alimonia: ⁊ non solum frumentaria sed etiam
aliaꝝ rerum. Cicero libro. j. de diuina. Si epicuri ō voluptate rosus esset:
putarem annonam in macello carioꝛez fore.

De officio militarium iudicum.

Magister militum de curialibus vel priuatis ꝑsonis non habz potesta-
tem vt. ſ. e. l. j. ⁊. ij.

De comitibus rei militaris vel tribunis lauacrum ꝓstetur.

Ciuitates vel curie non debent ꝓpelli balnea succendere id est calefacez
re tribunis vel ducibus vel comitibus militū id est vicarijs magistroꝝ mi
litum. vel ꝑ succēdendo non debent compelli ꝑstare aliq̃ ꝑderationez id est
eris ꝑstationez. Illustribus aūt viris vt magistris militum indulgeť pui-
legium: si tñ id voluerint vt eis predicta balnea pareně ⁊ succēdanť: nam
istud est lauacrum ꝑstare de quo in titulo.

De officio diuersoꝝ iudicum.

Hoc pertinet ad officium omniuz iudicū diuersoꝝ: id est cui⁹ cūq; diuer
sitatj sint: vt non compellant matremfa. in publicum venire: cum vel per
se in domo sua: vel in sacrosancta ecclesia: vel ꝑ legittimum ꝓcuratorez re
spōdere possit. Si vero criminalis causa ei obijciať: dare dz fideiussorē iu
dicio sisti si potest: alioquin iuret iudicio sisti. Ubi autem grauissimum est
crimen in monasterium mittiť donec causa finiatur. vt. ſ. e. l. j. et in auť.
vt nulli iudicum. §. necessarium. de hoc aliquid in. c. mulieres de iu-
di. libro. vj. Item obseruari debet a quolibet vt honoratis et celsioribus

viris exhibeant debitum honorē ⁊ in sedendo ⁊ in salutādo Hec in subscri ptionibus nominent eos fratres vt. ī. e. l. ij.

Vt omnes tam ciuiles q̄ militares iudi ces: post administrationem depositaꝫ per dies quinquaginta in ciuitatibus vel certis locis permaneant.

Ex hac rubrica patet q̄ ille qui gessit publicū officiū eo deposito ibidē dz remanere: non p̄uatim in domo sua: vel alicui⁹ potentis: vel in ecclesia: dz publice ante eoꝝ ora quos nup rexerat: et r̄spōdebit sup furtis suis vel do mesticoꝝ vel manipulariorꝝ. ⁊ in quadruplū damnaꝫ vt. ī. de assess. l. iij. ⁊ ad. l. iul. repetū. l. j. ⁊. ī. e. l. j. et sic hodie p̄ specialia etiā statuta dispositū est in rectorib⁹ vniuersitatū. ꝺ hoc etiā in auc. vt iudi. sine q̄quo suff. §. si q̄s ⁊. §. necessitatez ⁊. §. illud videlicet.

De officio eius qui vicem alicuius iudicis obtinet.

De magistratibus ordinarijs dictum est: nam ⁊ vicarij de quibus dictum ē erant ordinarij cum vices ordinarioꝝ viuentiū ⁊ p̄sentiū supplerēt Nunc autez ponit de his q̄ gerunt vices mortuoꝝ ⁊ absentiū: ⁊ appellanē suffecti: decedentes aūt dicebanē de mortui. Et potuerūt hmōi suffecti om nia agere q̄ pertinent ad iurisdictionē rectoris p̄uintie: p̄ter vltimū supplicium ⁊ membri abscisionē. ī. e. l. ij. ⁊ in auc. de collat. §. anteq̄ vero. ⁊c.

De assessorib⁹ ⁊ domesticis et cancellarijs iudicū.

Nunc de collateralib⁹ iudicū: id est assessorib⁹ ⁊ cancellarijs. ⁊c. Assessor est qui ab eo cui data est iudicandi ptās rogaē vt sibi in cognitiōe cause assideat vt eū debito fine cām decidere instruat. nō autem metu terribili ⁊ necessitate in⁹grua libertati: debet ad hoc cōpelli assessor: vt. ī. e. l. ī. ⁊ est eius officium vt ex diffinitione patz. de hoc. ff. e. ti. diximus. Domestici aūt alij habebāt deputata sibi officia in re publica. q̄ tn apte non specificanē in l. Nullus tn̄ p̄ses domesticū vel cancellariū vel assessorē secū debet duce re. l. nullus. ī. e. Cancellarij aūt introducebāt petitōes ⁊ supplicatiōes i cu riam. dicti cancellarij eo q̄ erant cancellis vel hostijs: Dicūē em̄ cancelli fenestrata hostia p̄ modum crucis: p eos em̄ patebat aditus ⁊ accessus. vel dicunē cancellarij q: dictata sibi ab assessorib⁹ scribebāt. ⁊ cancellabāt id ē delebāt ad modum crucis ducta penna fm azo. sic ponit. ī. de solu. l. indu ctum. ⁊. ff. de p̄ba. l. si chirographū.

De annonis ⁊ capite administrātium: vel assesso rum: vel publicas sollicitudines gerentium: vel eoꝝ qui aliās cōsequunē dignitates.

De maioribus ⁊ minoribus mgr̄atibus dixit nunc de eoꝝ solacijs id est

salarijs et q̄ ipi p̄cipiebant salaria in annonis: ideo ponit de annonis ⁊ capite id ē capitatiōe ministrantiū ⁊ assessorum ⁊ aliorū gerentiū publicas dignitates. id est q̄ dabant ministrātib⁹ publica officia: ipi em̄ p̄ter annonas solacia forte p̄sequebant in pecunia vt. ſ. de inoffi. testa. l. vl. Vel dicit de annona q̄ p capite et p̄sona ngr̄atuū ⁊ assessorū dabat. ⁊ hoc est q̄ dicit. ſ. de anno. mili. l. vl. ⁊ de ero. mili. anno. l. fi. q̄ milites romani annonas et capita singulis die⁹ p̄sequebant. Sicut em̄ capitatio dicit tributū: q̄a p capite dat: Ita annona dicitur tributū vel salarium quod cuiq̄ dat p capite suo remūeratiōis causa. vt. ſ. l. j. ⁊ ista p̄tinent in p̄suetudine cuiusq̄ p̄uincie vt in aut. de defen. ciui. §. si vero q̄dā salaria.

De contractibus iudicū vel eorum qui sunt circa eos. et inhibendis donationib⁹ in eos faciendis. et ne administratiōis tp̄e p̄p̄rias edes faciāt

Hoc titulo distinguūt p̄sides p̄uinciar: a magistratib⁹ vrbis rome: nam magistrat⁹ tp̄e officij sui dom⁹ emere vel extruere nō p̄t: nisi speciali p̄missione p̄ncipis: vel forte nisi paterna vendat. Donatiōes aut̄ recipere non potest hic vrbicus magistrat⁹ etiā p̄ncipe p̄mittēte: nisi finito officio is qui donauit: eandem p̄firmauerit expr̄essim: vel tacuerit quinquēnio. Prouincialis aūt magistrat⁹: donatiōes vel emptiones admittere non debet: nec edificatiōes facere etiam p̄rincipe p̄mittēte p̄cedunt. vt nec expr̄essis: nec taciturnitate quinquennij etiā finito officio p̄firmen̄t: ⁊ q̄ dicit in p̄uinciali mgr̄atu: obseruat idem in p̄siliarijs ei⁹ domesticis et assessoribus. ſ. e. l. j. ff. de contra. emp. l. non licet. ⁊. l. qui officij causa.

De modo mulctar̄ q̄a iudicib⁹ infligunt.

Quia magistratib⁹ p̄missus ē defendere suā iurisdictiōē pene vel mulctar̄ iudicio vt. ff. si quis ius. di. nō. ob. l. j. ideo p̄ōit de mō mulctar̄. Est autem mulcta peccati animaduersio pecuniaria: iudicis arbitrio statuenda ff. de x̄. sig. l. aliud. §. j. pena autem ē ⁊ corporalis ⁊ pecuniaria. ⁊ certa pro vt lege statuit. Item a pena non appellat sed a mulcta. Item mulcta non indicit nisi a maiorib⁹ mgr̄atib⁹: id est a iudicibus habētibus merū imperium: non alijs. ff. de iudi. l. ij. §. fi. ⁊. ſ. l. ij. ⁊. iij. pena autem a q̄libet qui habet potestatē iudicandi. Item si mulcta imponat vltra modum lege p̄cessum: non tenet impositio: secus in pena. ſ. q̄n̄ p̄uo⁹ non ē. ne. l. certa. ⁊. ff. ō his qui no. infa. l. quid ergo. §. pena grauior Et quis sit modus mulctādi omniū magistratuū habet. ſ. e. l. illustres. ⁊. l. eos qui. Et applicant mulcte fisco. ſ. e. l. mulctar̄.

De defensoribus ciuitatum.

Hunc de minoribus iudicibus sc̄z defensoribus ciuitatū q̄ sunt minimi q̄a nec merum nec mixtum habēt imperiū. vt in aut. e. §. nulla in fi. coll. iij. sed modicam cobertionem vt in. e. ti. §. audient. Est aūt officium defenso-

Liber II

ris ꝑbere auctoritatez bis q̄ aguñ apud eū ex volūtate ptium: vt adoptio emancipatio.manumissio.testamētoꝝ. Item donatiōis insinuatio. Jn ptentiosa autez iurisdictiōe habet cognitionē vsq; ad xxx.aureos. olim vsq; ad l.vt.j.e.l.j. Jn criminibus etiam leuioribus hz cognitionez z castigationem cōpetentem. Jn maioribus reū debet detrudere incarcerē: et mittere ad ꝑsidem: in auñ.e.ti.§.nos igiē.z.§.interim.z.j.e.l. ōfensores ciuitatū obla.z.l.defensores ita.

De magistratibus municipalibus.

Nunc de magistratibus municipioꝝ z villarū seu burgoꝝ aut castroꝝ Jn quibus satis dici pōt eadem seruanda q̄ in defensoribꝰ ciuitatum dicta sunt. Sed circa eoꝝ electionē ſuari debet: vt per tres menses aū debeant eligi q̄ incipiat eoꝝ administratio.j.e.l.j.

De officio iurisdici alexandrie.

De hoc diximus.ff.e.ti.z de off.pcur.ces.

Liber Secundus

De edendo.

Contentiosa iurisdictio est in iudicijs cognoscendis et terminandis quoꝝ ꝑparatio est edicio actionis.ideo de ea. Vel sequiē de iudicijs q̄ p magistratus exercenē.ff.de ori.iur.l.ij.§.post originem.z primo de edendo quod est ꝑparatorium iudicioꝝ. de hoc satis.ff.e.ti.dixi.

De in ius vocando.

Facta editōe accōis necesse est reū in ius vocare. Et quia omne iudiciū ab hoc titulo inicīū sumit vt isti.de pe.te.liti.§.fi.ideo ō ea dicit. ō hoc.ff.e.ti.dixi.

De pactis.

Metu iudicioꝝ peruenīē ad pacta z transactiones ideo de his. Haz meticulosa res est ire ad iudicium. et quia non pecunia: sed etiam gratia quis a lite sepe desistit z decentiꝰ est p gratiam remittere actiōez: q̄ pecunia vēdere: vel quia pacta generalioza sunt ideo primo de pactis.vt.ff. de transac.l.j.rño.z.§.j. De hoc.ff.e.ti.

De transactionibus

De hoc.j.ti.ꝑx.z.ff.e.ti.dixi.

Codicis

De errore calculi.

In cōputatione transactiōis qñq; errat. Veteres autē cōputabant p lapillos q̄ calculi dicunt: eo q; pedib⁹: nō impune tñ qñq;: calcāt. Vñ Persius. hunc Macrine diem numera meliore lapillo. Nam diem boni succedentes numerabant lapide albo: mali autē lapide nigro. Quandoq; aūt calculus ponit p cognitione cause. ſ. de iudi. l. rem non nouam. qñq; p sententia. ſ. de ſen. l. ſi actor. quia calcat id est terminat ſm pla.

De postulando.

Quia in iudicijs necessarij sunt aduocati: ideo de his dicit. et nos. ff. e. dixi.

De aduocatis diuersoꝝ iudiciorꝝ.

Supra de postulando: nūc de psonis postulantibus scz de aduocatis q̄busdam q̄ necesse habebant coram certis p̄sidibus et potestatib⁹ aduocare ꝛ in certo foro seu iudicio ꝛ subijcit de p̄uilegijs eoꝝ.

De aduocatis diuersoꝝ iudicum.

Superior titulus dixit de his aduocatis q̄ ad huc sunt in officio aduocationis sed hic loquit de illis qui deposuerūt officiuꝫ. vt patet. ſ. e. l. iubem⁹ §. ad hoc ꝛ §. filios ꝛ §. vt autē. ꝛ in. l. petitiōez. ꝛ. l. laudabilem. Superior vero tractat de p̄uilegijs competentib⁹ in ipo officio. Item superior ō postulando complex⁹ est tam eos qui p se: q̄ eos qui p alijs postulare possūt. In istis duobus complectit tñ qui pro alijs. vel titulo superior loquit ō illis qui erant scripti in matricola ꝛ salaria de publico suscipiebāt: hic de alijs. vel supra de illis aduocatis qui necessarie habebant postulare in certis iudicijs: vel in certis locis. puta in illa ciuitate vel in illa p̄uincia: hic de illis qui necesse habebāt postulare coraꝫ certis iudicib⁹ in q̄cūq; essent p̄uincia ciuitate vel loco.

De aduocatis fisci.

In aduocatis fisci quedā specialia p̄uant. Nam causa p̄uati: decisa: sub p̄textu absentie patroni cause non restaurat. Secus in cā fiscali et hoc quādo fiscus alij facit p̄trouersiam stat⁹. §. de postulando. l. velamento ꝛ. ſ. e. l. vl. ꝛ. ſ. ſi aduersus fiſ. l. ij. ꝛ. ff. de iur. fiſ. l. ſi fiscus. Item qui extitit aduocatus fisci: postea p̄tra fiscum in eadem causa non aduocabit. etiam si salarium non p̄ceperit. ſ. e. l. j. ꝛ. ij. nisi pro his quoq; est tutor vl curator. ff. de postu. l. pe. ꝛ. vl. Hoc etiā iniungit ei ne fiscalia cōmoda occultet: neve calumnioſe p̄uatos faciat p̄uenire. ſ. e. l. pe.

De errore aduocatoꝝ ꝛ libellos seu p̄ces p̄cipiētiū.

Cū aduocati quādoq; in officijs suis erequēdis errant: ideo ponit de erroribus eoꝝ. et ea occasione subicit de erroribus scribentium libellos

ꝓuentionales vel libellos ꝑcum. Exponiē ergo de errore aduocatoꝝ ſcz ſi noceat vel nc. Et ꝑces ſcz principi porrigiendas: ꝓcipientiuꝫ q̄ ſimiles ſūt in errore aduocatis. Eſt autem ſciendum q̄ aduocatus q̄ſcz errat in facto q̄ſcz in iure. Si in facto dño preſente et non ꝓtradicente p̄iudicaē domino ac ſi ipſe met ita cōfeſſus fuiſſet: Sed ipe met ſuum errorem vſq; ad ſentēciam corrigere poſſet. ſ. de iur. ⁊ fac. ig. l. error. ⁊. ff. de ꝓfeſſ. l. non ꝓfitetur. Ergo ⁊ aduocati. ſ. e. l. j. licet pla. aliter dixerit: non poſſe ſcz errorem aduocati corrigere niſi intra triduū. Vbi aūt aduocat⁹ erat in iure q̄ſcūq; licet mihi corrigere errorem. Errores aūt ſcribentiū libellos vel ꝑces. me ꝑſente et non ꝓtradicente p̄iudicant mihi: vt in aduocato dictum eſt. niſi ꝑ bem ꝓtrarium. ſ. e. l. ij.

Vt que deſunt aduocatis ꝓcium iudex ſuppleat.

Si errant aduocati quid iuris ſit audiſti puta ſi male id ē ꝑ errorem aliquid in cauſa dicāt. Nunc q̄ minus ab aduocato dicit. Et certe tunc ſupplere debet iudex: vt patet ex generalibus verbis huius rubrice. Debz em̄ iudex ꝑferre que ſciat legibus ⁊ iuri publico q̄enirj. ſ. l. j. Sedendo igit̄ non ſtando ne officium aduocati ſumat. ſ. ō poſtu. l. quiſquis. Supplebit aūt ea q̄ ſunt iuris: non q̄ facti: niſi notū ſit ei vt iudici. Supplet aut̄ ⁊ ante ſentēciam q̄ſcūq; diſputando cū vtriuſq; ꝑtis aduocatis. q̄ſcūq; opponēdo. q̄ſcūq; q̄rendo ⁊ inueſtigando veritatem. porro et poſt ſententiaꝫ q̄ſcūq; ſupplet in his q̄ deſunt aduocatis ad ꝓſequentia p̄ꝝ ſtatutoꝝ. vt in fructib⁹ ⁊ vſuris. ff. de re. iudi. l. paulus. de hoc ꝑ glo. ⁊ doc. in. c. bone. j. de poſt. prela.

Ex quibus cauſis infamia irrogat̄

A poſtulando de quo multis titulis diximus remouent̄ infames vt diximus. ff. e. ti. vbi hanc materiam ꝓſequuti ſumus.

De procuratoribus.

Similes ſunt in quibuſdaꝫ ꝓcuratores aduocatis. ff. de var. ⁊ extraor. cog. l. aduocatos. licet in quibuſdam differant. nam ꝓcurator colludēs tenet̄ mandati. ſ. e. ſi ꝓcurator in fi. ff. man. l. ſi ꝓcuratore in prin. Aduocatus de p̄uaricatiōe ſ. de aduo. diuer. iudi. l. j. de hac materia. dixi. ff. e. ti.

Ne liceat potentioribus patrociniū litigantib⁹ p̄ſtare vel actiones in ſe tranſferre.

Omnia mala exempla ex bonis inicijs oriunt̄. ⁊ vicia virtutes imitant̄ vt dixit Salu. occaſiōe licite ꝓcuratoris: ſepe attemtat̄ illicita: ideo de ea ⁊ de ceſſione actionū q̄ fit in potentiores. Et intelligit̄ hic potentior nō omnis aduerſarius q̄ maior eſt eo ꝓtra quē p̄ſtat patrocinium: ſed de eo q̄ terribilis eſt: ⁊ minacem feruorem oſtendere poteſt vt. ſ. q̄ō metus cau. l. ſi ꝑ impreſſionem. ⁊ ſi q̄cū. preſi. po. l. j. ⁊ ſi rector ꝓuin. l. j. punitur autez hic

qui sibi aduocauit patrocinium potentis: in terrorem aduersarii. quia causam amittit. Actionem aũt in se transferre. est cessionem vel transfusionem actiõis in se recipere. Et qñ licet cedere actionem virim⁹ aliquid de here. vel accõe. ven. in. ff. t. ſ. e. ti. t p doc. in. l. pe. s. man.

De his qui potẽtiorũ nomine titulos pdijs affigũt: vel eor nomina in litem pretendunt.

Sicut quis in pueniendo alium non debet sibi aduocare patrocinij potentioris vt. s. ti. pr. dictũ est. Ita et si pueniat quis ab alio de predijs vl debure id est seruitute pdior q possidet: non debet in terrorem agentis: affigere pdijs de quibus agit titulos id ẽ subscriptiões vel cedulam quãdaz sez qua otinet: hoc est predij talis potentis. Item eius nomen non debet ptendere in litem. Si autem possessor faciat ptra. amittit causam etiaz si sit iusta: t damnat in metallum. potentior vero si psenserit infamatur vt fame sue pdigus et calumniarũ redemptor. Itez accusabit crimĩe stellionatus: cum p hoc crimine alia non sit pdita actio. ff. de cri. stel. l. iii.

Ut nemo priuatus titulos pdijs suis vel alienis imponat vel vela regia suspendat.

Sicut superiori titulo phibet quis sua dicere aliena. Ita hoc titulo phibetur quis aliena dicere sua. t p titulos denotare hec predia etiam q possi deo esse mea: hoc em speciale priuilegiũ est imperatoris: vt eius predia titulorum inscriptionibus legantur: vel velis negocijs suspensis denotent. qui ergo in pdijs suis id fieri pcurauit: quod psueuit tm fieri in regijs: verisimile est q predia sua voluerit in iperatorẽ transferre: vbi aũt alienis pdijs tales titulos vel vela regia quis suspendat: si est plebeius damnat ad mortem: si clarissimus: vel curialis: vel miles: vel clericus deportat et prscribitur. ſ. e. l. ii.

Ut nemini liceat sine iudicis auctoritate signa rebus imponere quas alius tenet.

Signa rebus quas alius tenet. hic imponere dicitur: qui aliquid generaliter pter vela regia de quibus. s. ti. pr. alienis rebus imponit: quibus denotet res ab alio detẽtas esse suas. t hoc locum habet ante litem otes. t postea ante sententiã vt. ſ. e. l. i. t. ij. Superior aũt titulus loq̃ vbi p titulum vel vexillum denotabatur rem esse possessoris. t habet locũ ante litẽ ptesta. Et ideo si q signa imponit post litis otes non patit penam superioris titu. sed iudex eũ punict p motu suo. fm glo. hic in rubro.

Ne fiscus vel res publica pcuratore alicui patrocinij causa in litẽ pstet.

Licet generaliter phibuerit s patrocinij potentũ in causa: nunc tamẽ

specialiter phibet fiscum id est procuratorem fisci: vel rem publicaz id est p curatorē rei p. Nec inmerito fiscus phibet cum ipe sit potentissim⁹: z ne in iuriaz inde nascaē occasio: vnde iura sumunt. ſ. vnde vi. l. meminerint.

De negocijs gestis.

Que geranē ex mandato ſ. diximus: nunc de negocijs q̄ sine mandato geruntur. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De his q̄ vi metuſve causa gesta sunt.

Seruat antiquā intitulationē bodie sufficeret alterū. ff. e. l. j. de negocijs autem q̄ ab alijs gesta rata habem⁹ dixi: Nunc de bis q̄ a nobis gesta infirmanē. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De dolo malo.

De hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De in integrū restitutione minoz vigitiquiq̄ annis.

Satis de hoc. ff. e. ti. dixi.

De filiofamilias minore.

De minoribus in genere dictū est: nunc specialiter pōit ō minore filiofa. cuius restō patri pficere videbaē z ideo nō esse dandā: qz sic maiori subue nireē quod non fuit ptozis ppositum. Sed tñ ei daē vt hic z. ff. e. l. iij. naz non solum patris: sed filij videtur interesse: cum z filius ex ptractu suo: dū est in ptāte in solidū pueniatur: vel factus sui iuris pueniatur in q̄ntū face re potest.

De fideiussoribus minoz

Non solum minores: sed et ob eoz gr̄az aliq̄ maiores id est fideiussoresſ minoz restituunē: vel eoz mandatores z pstitutores z q̄libet qui p mino re interuenit vt. ſ. e. l. j. z. ff. de mino. l. in causę.

Si tutoz vel curatoz interuenerit.

Quando interuenit fideiussoz in ptractu dixit: nūc q̄ tutoz vel cura. n crederet aliquis minoē non esse restituendum vbi ptraxit tutoze vel cura toze auctoze. Sed tamē necessariū est z in bis q̄ gesta sunt in iudicijs et in bis q̄ gesta sunt extra: si sui facilitate vel dolo aduersarij minores viginti quinq̄ annis decepti. vel circūuenti sunt etiam p̄sentibus tutoribꝰ vel cu rato. eis in integrū restitutionis auxilio superesse. ſ. e. l. j. hoc tñ fall. in casibus. ſ. de admi. tu. l. pstitutione. z. l. sanccimus. z. ſ. ad treb. l. pe. in pzin.

Si in communi eademq̄ causa in inte-

grum restitutio postulet ur.

Certum est ipsis minoribus subueniri p restitutionē· ⁊ qñq; eoꝝ gratia subueniē alijs puta eoꝝ fideiussoribus licet sint maiores. Itē equitate rei subuenitur eoꝝ aduersarijs vt dixim⁹. ff. ō mino. ⁊. ī. de reputa. Sed hic illud q̄rebatur an restitutio minoris ꝓficeret maiori cum quo minor rez vl causam habet cōmunem ratiōe ꝓmūiōis vel societatis? ad q̄d hic respondetur q; minime vt. ī. e. l. j.

Si aduersus rē iudicatā restitutō postulet.

Sicut in alijs ita ⁊ in sentēcia lata ꝓtra minores tutoꝝ vel curatoꝝ auctoritate. restitutio dat minoribus: si rī sententia lata sit in minori etate: alias non. nisi hoc structū sit dolo aduersarij vt minori facto maiore sententie feratur vt. ī. e. l. j. ⁊. l. in re. ⁊. ff. de mino. l. iij. §. j.

Si aduersus venditionē. restitutio postulet.

Minor restituit in integrū in venditiōe si rī vēditio teneat: Si ergo vēdat ea q̄ fuando possent fuari: sine decreto: tp̄o iure non tenet venditio. ⁊ ideo nec datur restitutio. Si aūt vendat cum decreto: tenet venditio ꝛ restitui potest si doceat se lesum vt. ī. de admi. tu. l. lex q̄. ⁊ de p̄di. mi. l. si q̄dem. vbi autem vendit ea q̄ seruando fuari non potest restituit minor ꝓpt enormē damnum vel fraudis ꝓsiliū. ff. de mino. l. ⁊ si sine. §. j.

Si aduersus venditionē pignoris.

Cum res minoris pignori obligata distrahit a creditore. distinguit ceperit pignus a minori: vel ab eius p̄decessore. Si a minore in qua obligatione etiam decretū fuit necessariū vt. s. ti. pr. ⁊ tunc restituit minor etiaꝝ p modico damno vt in alijs suis ꝓtractibus. ff. de distrac. pig. l. si debitor §. l. Si cepit a p̄decessore minoris pignus distinguit vt. ī. l. ij.

Si aduersus donationem.

Minor cum decreto vel sine decreto donare non p̄t vt. ī. si ma. fac. ra. l. vl. §. vl. et ideo restitutio locū non habꝫ. ff. de mino. l. in causa. Sed in casibus donat minor puta mercedē p̄ceptoriꝭ. Item alimenta parentibus ⁊ ꝑgnatis' et eis solemnia munera mittet: et hec donatiōes fieri debent cum decreto. vt rī si fiāt inmoderate restitutio locū habeat. ff. de admi. tu. l. cū plures. §. cum tutor. ⁊ de tu. ⁊ ra. dis. l. j. idez si donauerit doris causa: vel ꝓpter nuptias. ī. de admi. tu. l. lex q̄.

Si aduersus libertatem.

Si minor ꝓtra libertatem q̄ iaꝫ cōpetijt velit restitui: nullo modo p̄t nisi ex magna causa hoc a p̄ncipe fuerit ꝓsecutus: tali videlicz q̄ p̄ceps approbauerit: vel si fuit manumissio ptinet ad euersionē totius dom⁹ minoris.

Si aduersus transactionem vel diuisionem minor restitui velit.

Restituit minor ꝓtra transactionez siue sit facta cum ipe ageret ꝓtra alium: siue cum alius ageret ꝓtra cū . verbi gra. facta fuit sup bis in quibus alienandis non exigit decretū: sed tutoris vel curatoris auctoritas: vel solius adulti voluntas si non habeat curatorē: Si aūt fiat sup bis q̄ ꝑtinent seruari: exigit decretuz ⁊ tutoris auctoritas. ſ. de admi. tu. lex. de p̄di. mi. l. non solum. In diuisione aūt: id est si minor habet rē cum alio ꝓmūez: si tūc talis ē res in qua alienanda exigit decretū: minor non poterit ꝓuocare socium ad diuisionem Sed socius maior poterit ꝓuocare minorē vt. ſ. de p. mi. l. inter omnes. ⁊. ita p decretū ex necessaria causa ꝓcedet diuisio : in q̄ si decipiat minor impetrabit in integrū restitutionem.

Si aduersus solutionem a debitore: vel a se factam restitutio postuletur.

De restitutione aduersus solutionē debitoris tractat lex p̄ma De solutione a se id ē a pupillo facta: loq̄t lex ij.

Si aduersus dotem restitutio postulet.

Mulier xxv. ann. si plus q̄ habeat in patrimonio: vt si habz centū ꝓmittat ducenta: ꝓmittit nomīe dotis: vel vltra q̄ valeāt facultates : ipo iure nulla est ꝓmissio in eo quod ē vltra. ff. de iur. do. l. siue generalis. Si xo adulta ꝓmittat vltra vires patrimonij : nō detracto ere alieno: tenet ꝓmissio sed restituit. ff. de muno. l. si ex causa. § in dotis.

Si aduersus delictū suum restitutio postulet.

Qualiter minoribus in ꝓtractibus subueniat. ſ. dixim⁹ nūc q̄liter in delictis. siue delinquat minor ex ꝓtractu vel q̄si: siue in rebus in quibus ꝓtraxit puta cōmodatis . depositis. venditis vel locatis. ⁊ si. Et distinguit an delinquat ex culpa: seu non: an ex ꝓposito vel ex animi ꝓscientia vt . ſ. l. j.

Si aduersus vsucapionem restitutio postulet.

Minor etiam in vsucapiōe rei sue restituit: pupillo tñ ipo iure nō currit vsucapio triennij vel decennij vel vicēnij. ff. de acqui. re. do. l. bone fidei emptor.

Si aduersus fiscum restitutio postulet.

Si minor ꝓtraxit cum ꝓcuratore cesaris et decipiat: restituit in integrū ac si cum priuato contraxisset: et cognoscit de ea restitutione ꝓcurator fisci vt. ſ. e. l. j. ⁊ iste dicitur ꝓcurator reip. vt s̄ de mo. mulct. l. curator.

Si aduersus creditorem restitutio postulet.

Codicis

Licet crediti appellatio sit generalis. ff. si. cer. pe. l. j. Hic tñ specialiter ponit p mutuo. Sicut aũt in alijs ptractibus restituit minor: ita ⁊ in mutuo ⁊ fortassis amplius qz licz alias minor dz pbare se decepti vel se amisisse qđ ei dicit datũ vt ff. de mi. l. minoribus: ⁊. ff. de iureiur. l. nam postea. §. si minor. Hic tñ creditor debet pbare minorem locupletatũ. j. e. l. j.

Si vt ab hereditate se abstineat restitutio postulet.

Si minor adijt hereditatem min⁹ lucrosam: vel agnouit bono. poss. vel ex trebel. recepit hereditatis restitutionẽ: restituit in integrũ cãtñ cognita: non tñ vtrũ sit lucrosa vel non. Sed etiam an interfit minoris litib⁹ et sumptibus non vexari. ff. de mino. l. minoribus xxv. an. Item considerato an in hereditate sint multe res mortales: vel pdia ruine subiecta vt. ff. e. l. verum. §. si locupleti.

Si vt omissa hereditate vel bonoꝝ possessione aliquid aliud acquirat

Ne quis putaret minoribus tunc demũ: cum certant de damno vitando ⁊ non etiam in lucris omissis vel repudiatis iuuari. Si ergo repudiauit hereditatem sibi delatam minor: si repudiatio teneat iure cõmũi: restituetur minor vt liceat ei adire hereditatem: si tñ post repudiationem hereditas non sit distracta vel a substituto minori: vel ab eo q̃ repudiante minore successit: Alioquin si est distracta repellitur minor de hoc. j. de repu. here. l. vl.

In quibus causis in inte. restitutio nõ est necessaria

Multe sunt cause in quibus restitutio non est necessaria. vt qñ ipo iure deficit ptractus qz non interuenit tu. vel cura. vel qz non interuenit decretum. vel quia dolus dedit causam ptractui. vel quia minor societatez ptraxit donationis causa. vel si fecit minor Iudibrium sui. ẽ. ex. qui. cau. infa. l. vl. Item minor mulier q̃ filio impuberi non petijt tutorem. Item in omni tpali pscriptione. Item in omnib⁹ ptractibus bone fidei. ⁊ quibusdam q̃si ptractibus stricti iuris qui coeq̃perant eis: id est legatis ⁊ fidei pmissis.

Qui ⁊ aduersus quos in integrũ restõ non postulet

Causas et casus in quibus ⁊ ppter quas det: vel non sit necessaria restitutio psequutus est imperator. Hunc incipit edocere ppter q̃ deneget restitutio. Et primo in hoc titulo ratione psone scz petentis in inte. resti. ⁊ p sone eius ptra q̃z petit. ⁊c.

Si minor se maiorem dixerit vel probatum fuerit.

Sicut rõe psonaꝝ denegat restitutio: Ita ⁊ denegat rõe mẽdacij vt quia

minor asseruit se maiorem in ꝓtractu: ꝛ nunc petendo restitutionez vult vti beneficio minoris. ꝛc.

Si sepius in integrum restitutio postuletur.

Hic ponit qualiter cesset restitutio: ratiõe beneficij sepius petiti vel collati: vel semel denegati. Et licet sepi⁹ minor possit restitui: Si tamen semel est denegata: minor nõ restituit postea: ꝓterq̃ ad appellatiõem: nisi nouis defensionibus cãm instrui posse dicat. ſ. e. l. j. ꝛ. l. vl.

De his qui veniam etatis impetrauerunt.

Sicut cessat restitutio qñ minor natura ẽ fact⁹ maior. ita ꝛ denegat sibi qñ iure id est principis priuilegio ꝓ maiori reputat puta si impetrauit veniã etatis. Impetrat autez veniam masculꝰ maior. xx. an. femina maior xviij. Et impetrat a solo ꝓncipe allegando: non ꝓbando: imperatori de moribꝰ honestate. Et est effectus huius venie. qz qui veniã meruit postea reputatur ꝓ maiore in ꝓtrahendis et distrahendis negocijs. ſ. l. j.

Si maior factus ratum habuerit.

Non tm̃ ex supradictis causis: sed etiam ratihabitiõe denegat restitucio vt qz maior factus ratum habet id qõ in minori etate gessit vel ꝓ se vel ꝓ tutorem: vel ꝓ vtrũq̃: talis em̃ non potest restitutionẽ in inte. petere. ſ. e. l. ij.

Vbi et apud quẽ cognitio in integrum restitutionis agenda sit.

Causa in integrum restitutiõis debet agitari in foro eiꝰ ꝓtra quẽ petit restitutio vt. ſ. e. l. ij. cognoscit autem de ea iudex ordinarius restituendo ne dum in ꝓtractibus ꝛ cõsimilibus: sed etiaz ꝓtra sentẽciam a se latam vt ab inferiori. Sed non a superiori.

De reputationibus q̃ fiunt in iudicio in integrum restitutionis.

Quia in restitutionibus minor locus est reputationibꝰ id ẽ cõpensationibus fm pla. vel restaurationibꝰ fm azo. vel cõputationibꝰ fm accur. Nã si minor restituit in integrũ vt liceat ei abstinere ab hereditate q̃ adijt etiã alius ad q̃z ꝓtinet bona: eadem lance equitatis restituet vt a minore repetat quod in rem suam cõuersum est: nec perijt ꝓ imbecillitatem etatis. Si autem perijt dolo nihilominus est restituendũ vt. ſ. e. l. j. in fi. ꝛ. ff. de minoribus. l. ait ꝓtor. §. plane.

Etiã per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse.

Codicis

Satis clara est rubrica dūmodo intelligat de ꝓcuratore speciali: non ge nerali. ff. e. l. illud. §. si talis. ꝛ. l. q̄ si de speciali.

In integrum restitutione postulata ne q̄d noui fiat

Postulata restitutione in integrū omnia manere debēt in suo statu in q̄ erant ante principium cause. Ergo nec res debebit alienari. Nec sentētia executioni mandari: vel ab aliquo quid fieri in p̄iudicium alterius partis donec finiat causa restitutionis.

De restitutione militum ꝛ eorum qui reipublice causa absunt.

Due sunt excellentiores cause q̄bus restituunt maiores scz militie causa Et absentia ꝓpter rem pub. Militibus autez ideo subuenitur: quia discedere a signis siue periculo non possunt. ff. qui. ex. cau. ma. l. vl. Si ergo miles est in domo sua interim non restituit. ī. e. l. fi. ꝛ. ff. ex qui cau. ma. l. miles. Abesse aūt reip. causa videt. qui ab est ꝓpter reip. romanę: non ciuitatis alicuius: licet ille iuuet ex generali clā edicti p̄torij: qui ab est ꝓ ciuitate. ff. qui. ex cau. ma. l. sed ꝛ si. §. vl. ꝛ de v̄. sig. l. eum.

De vxoribus militum: et eorum qui reipu. causa absunt

Sicut ipsis militibus succurrit. ita ꝛ vxoribus eorū. ī. e. l. j.

De temporibus in integrum restitutiōis tam minorū q̄ aliarum personarū: q̄ heredum eorum qui restitui possunt.

Hic titulus tractat infra q̄ tpa et ad q̄nta restituant minores. ꝛ maiores eorum q̄ heredes. ꝓ quo notandū q̄ siue minor in ꝓtractu vel quasi: delicto: vel quasi decipiat: restitui potest toto tpe minoris etatis: et postea infra quadriennium: ꝛ hoc quadriennium incipit hodie currere statim cū vicesimo septimi anni dies illuxerit. alij autē habent vtile quadriennium solū. ō hoc etiam in. c. j. de in inte. res. li. vj. ꝛ in clem. j. e. ti.

Quibus ex causis maiores in integrū restituant.

Explicite sunt due cause q̄bus restituūtur maiores: hoc est militie: ꝛ absentie reip. causa. Hunc generaliter de omnib⁹ etiam his q̄ ꝓpter rei qualitatem restituunt: vt in bone fidei iudicijs. ī. e. in ꝓtractibus. Itē ꝓ iusto metum absente. ff. e. l. ij. ibi de hoc satis dixi.

De alienatione iudicij mutandi causa facta.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Liber iij

De receptis arbitris

De hoc dixi. ff. e. ti.

De satisdando.

De hoc dixi. ff. qui satisda. coge.

De formulis et impetratiõe actionum sublatis.

Solemnitas formulaꝝ accõnu q̃ fiebat olim vt inpetrarẽ a collegio põtificuꝫ. ff. de ori. iur. l. ij. §. deide. Hodie sublata est: certũq; est hodie actionem ꝓponi posse sine aliqua solemnitate verborum. Et ſm pla. etiã vulgari ꝛ rusticano sermone: si ea sit apta ꝓpositio negocio: Nec est opꝰ impetrare solemnia verba vel actionẽ: nisi ea sit ad q̃ qs restituat: iudicis officio. vt de rescissoria dicit. cc. de hoc in. c. dilecti de iudi.

De iureiurando ꝓpter calũniam dando.

De satisdationibus q̃ fiunt ante ingressum iudicij s. dixit. Nunc de iureiurando quod fit statim post ingressuꝫ. Jusiurandũ calũnie est: cum quis iurat se bona fide ꝛ non calumniãdi animo agere vel respondere: nec calũniandi animo egisse vel respondisse. ſ. e. l. ij. §. j. ꝛ. ff. fa. ber. l. iure. §. qui familie. Est em̃ calumnia cũ quis ex certa scientia iniuste agit vl̃ resistit: vt dixi. ff. ad turpil. Dicitur ergo iusiurandũ calumnie sc̃z vitande vel ꝓpter calumniam vitandam: sicut dicit̃ habeat vnusquisq; suam ꝓpter fornicationem. cc. Et q̃ sint capitula sub hoc iuramento ꝓtẽta ponit glo. extra. e. ti. c. j.

Liber tertius

De iudicijs.

Et hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De sportulis et sumptibus in diuersis iudicijs faciendis ꝛ de executoribus litium.

Supra de iudicijs dixit: Sed qz iudicum et executoꝝ laboribus ꝛ studijs multis siue vigilijs negocia decidunt̃: equũ est cuiusq; laborem digna compensatione remunerari: cum enim labor in damno est crescit mortalis egestas. ſ. de allu. l. fi. vbi per glo. Jdeo de sportulis et aliis sumptibꝰ litium tractat. Sportule aũt sũt sũpꝰ gra executoꝝ vel sũt salaria apparitoꝝ vel forte ſm azo. isti apparitores accipiebãt salariũ de publico ꝛ sportulas accipiebãt nõ sibi sz ꝓ fisco: ꝛ ille r̃ponebãt̃ i sporta id ẽ corbe vl̃ alii sili vase i q̃ ꝓmeuerũt aliq̃ portari vel exportari vt ita sub fida custodia fisco fuarent̃ ꝛ sic ꝓtinens ꝓ ꝓtento. Jn sportulis aũt istis nõ erat certa quantitas

diffinita: niſi in quibuſdam ꝓnis puta clericis ⁊ agentib⁹ in rebus et ſimilib⁹ vt in auc. de ſanc. epi. §. ſpoztula ⁊. ſ. de ꝓx. ſacro. ſcrini. l. xij. ⁊ ō ꝑn. agen. in re. l. vl. ꝑſtabaꝫ ergo ꝑm ꝓſuetudinem foꝛi. de hoc aliquid in c. cum ab omni de vi. et ho. cle. Executoꝛ aũt ille dicit qui executiõi cauſa diſcuſſa ſententiã mãdat vt. ſ. de exe. rei. iudi. l. pe. qñq; dicit executoꝛ ille qui facit ꝓtes apparere in iudicio. Idemq; dicit apparitoꝛ. Idez dicit cauſam ꝓparans. Idẽ dicitur officialis. Idẽ catholicianus id eſt vniuerſaliter deffiniens ſ. de. iud. l. antepe. ⁊. vl. ⁊ in auc. de iudi. §. his qui cãs ꝓparãt. ⁊ defen. ciui. §. er ꝓuinciali. ⁊. ſ. e. l. j. Eſt aũt eoꝝ officium parere iudicib⁹ quibus deputati ſunt: et offerre cãs eis inſtructas vſq; ad finem. Et iudex illuſtris mulctare eoſ poterit vſq; ad vj. ſolidoſ. Inferioꝛ vſq; ad tres. ſ. e. l. j. ⁊. ij. et in auc. de iudi. §. neceſſitatez. De ſumptibus autẽ qui fiũt in iudicijs in hoc ti. non tractaꝫ. Sed de ſumptibus teſtiuꝫ ponit. ſ. de teſti. l. qñ. et de app. l. eos. §. ſi quis. de ſalarijs aduocatoꝝ in. l. j. §. ī honozarijs ff. de var. et extraoz. cog.

De pedaneis iudicibus.

De ozdinarijs et maiozibus dictũ eſt iudicibus: nunc de delegatis ⁊ minozibus. Sunt aũt pedanei q̃ negocia humiliora diſceptãt vt. ſ. e. l. vl. et a pede nomẽ acceperũt q̃ eſt infima ps hominis: Sic et pedaneus iudex ẽ inferioꝛ alijs: q; pedeſtria id eſt infima tractat negocia.

Qui pro ſua iuriſdictione iudices dare darive poſſunt.

Occaſione ſumpta a pedaneis q̃ ſunt ōlegati: generaliter ō ꝓnis que dare poſſunt et dari iudices ſubiungit. Ille aũt ſolus delegat qui hꝫ iuriſdictiõez ozdinariã. Et in cauſa q̃ eſt de iuriſdictiõe ſua ozdinaria. ⁊ eũ q̃ eſt de iuriſdictiõe ſua. ff. de iuriſ. om. iudi. l. extra. et de tu. et cu. da. ab his. l. ius dandi. Iudex aũt delegat⁹ neutrũ ꝓmittit niſi a ꝓncipe delegat⁹ ſit: vl niſi ꝓmo lite coꝛã ſe ꝓteſ. alij ōleget ad ſimilitudinẽ ꝓcuratoꝛis vt. ſ. ō iudi. auc. ad hec. et. ſ. e. l. j.

Ne quis in ſua cã iudicet vel ius ſibi dicat.

Licet in aliena cauſa quis poſſit eſſe iudex: nõ tñ in ſua: vel diffiniẽdo vl arbitrando vel interloquẽdo. q; nemo poteſt ſibi impare. ſ. e. l. j. ⁊ ō arb. l. pe.

Qui legittimam perſonam ſtandi habent in iudicio vel non.

Qm̃ in ꝓſtitutiõe iudicij ꝓſiderande ſunt ꝓſone litigatoꝝ: ideo apponit de bis qui habent legittimã ꝓſonaz in iudicio: ſunt aũt q̃dã ꝓſone q̃ ꝓhibẽt puta minoꝛ xxv. annis. ſine tuto. vel cura. auctoꝛitate vt dixi ſ. ſi aduer. rem iudi.

Ut nemo inuitus agere vel accuſare cogatur.

Regulam ponit hec rubꝛica vt nemo cogaꝫ agere. ⁊c. ſcz ꝓciſe. Sunt tñ

quidam qui ſi non agunt ꝓiculuz ſubeunt ſubſtãtie vt tuto. ⁊ cura. ſ. arbi-
triũ tutele. l. nomina. Item geſtores ſiue mandato. Item procuratores. ſ.
man. l. ꝓcuratorem. Item adminiſtratores ciuitatis. Item heres qui non
vindicat necem defuncti accuſando interfectores eius. ſ. ad Syll. l. j. Itez
actor lite ꝓteſ. vel citato reo. Itẽ ſi actor videt calumnioſe vexare reum po
teſt iudex cauſa cognita id ſtatuere. ſ. de inge. l. diffamari. ⁊ de remiſſ. pig.
l. ſi eo.

De ordine iudiciorum.

Quia in iudicijs plerũq; dubitat q̃ actio vel q̃ſtio in ordine cognoſcẽdi
vel diffiniendi debet ꝓferri: ideo ponit de ordine iudiciorum id eſt actioni-
bus vel queſtionibus in iudicio ordinandis. puta ſi concurrant duo iudi-
cia inter eaſdem perſonas ꝓncipaliter vel incidenter quod precedere ⁊ q̃
ſequi debeat. Sic ergo dicitur iudiciorum id eſt queſtionũ: vel id eſt de re-
bus de quibus poſſunt fieri iudicia id eſt queſtiões. de hac materia. ponit
in. c. tuam. extra de ordi. cog.

De litis conteſtatione.

Per litis ꝓteſtationem iudicium accipit exordiũ. Eſt autem litis cõte-
ſtatio negocij ꝓncipalis hinc inde apud iudicem facta narratio: id eſt vt
actor ꝓponat intentionem ſuam: reus aũt neget vel exceptiones opponat
⁊ eam ꝓbet. Et ponit hic auttentica. q̃ tractat de quibuſdaz p̃cedentibus
ipam litis conteſtatiõez. ⁊c.

De plus petitionibus.

Quia lite conteſtata petitur q̃nq; plus: ideo de hoc dicit in ſpecie ſcz q̃n
plus petit re. Nam et alijs modis plus petit. vt inſti. de acc. §. plus au tez
vbi pena petentis ponit. vnde dicitur plus petit cauſa: tẽpore. req;. loco.
glo. in. c. vno. e. ti.

De dilationibus.

Judicio inchoato q̃nq; dilatiões petunt gratia teſtium vel inſtrumento
rum. ſ. e. l. j. vel ꝓpter alias neceſſarias cauſas. puta aduocatoꝝ vt. ſ. e.
l. pe. de hoc dixi. ff. de fer.

De feriis.

Dixit de dilatiõibus datis a iudice. Nũc de datis a lege ꝙ q̃b? dixi. ff. e.

De iuriſdictione omnium iudicum et de foro competenti.

Judicia ratione iuriſdictiõis exercent: ideo ponit de iuriſ. om. iudi. id ẽ
de iuriſdictione q̃ cõpetit ſingulis iudicibus: q̃ quidez iuriſdictio quia vni

Codicis

cuiq; iudici attribuitur p legem secundu3 distinctiõem territoꝛio:appo-nit de foꝛo cõpe. quia foꝛũ censeť ꝑm territoꝛij fines. ff. de ℣. sig. l. pupillus .§. territoꝛiũ. Quid sit iurisdictio dixi. ff. e ti. foꝛum aũt dici potest ipe locus vbi cõsueuit reddi ius. Idemq; appellať ptoꝛium. Item dicitur ius. ff. de iusᵗ. et iur. l. pe. Tribunal autem dicť maioꝛũ iudicum qui habent mex impeꝛium ar. ff. de iudi. l. j. ꝛ. s. vbi et apud q3. l. vl. Et dicť foꝛu3 similitudinarie: quia sicut foꝛus vocatur locus in quẽ multitudo hominũ conue nit multas res inferentes ꝛ deferentes emendi vendendi vel permutandi causa. Jta ꝛ foꝛum dicť in q3 multitudo hominũ confluit inducentiu3 causas lites ꝛ varias questiões. cognoscendi ꝛ diffiniendi causa. Victum foꝛũ a foroneo rege. vel ab afferendo. c. foꝛus. de ℣. sig. foꝛus etiaz dicť bursa. foꝛi autẽ pluralis numeri dicunť tabulata nauiu3 ꝑm ser. super. x. en. et de eis vt alt pla. sedilia iudicanti cõficiunť. Sortitur autem quis foꝛum varijs ex causis de quibus in. c. si. extra de fo. compe. ꝛ dicitur competens forum: id quod ꝓpꝛium ex lege deputatũ est ipi conuento.

Quando imperatoꝛ inter pupillos et viduas vel miserabiles personas cognoscit: ꝛ ne exhibeanť.

Apud iudicem suũ quemq; etiaz inuitum esse conueniendũ. s. dixit. Jtẽ apud extraoꝛdinariũ aliquis conueniť ratione ꝓuilegij. s. de dila. l. ij. nũc ponit qualiter istoꝛ quilibet patiatur exceptionẽ. Si em̃ vidue: aliq; foꝛtune iniuria miserabiles :a ꝓncipe postulauerũt beneficium foꝛte vt conueniãtur sub ꝓncipe tm̃: nam tunc eoꝛ aduersarij examini ꝓncipis cogunť se repsentare. ita licet bis pupillis ꝛ similibus recusare oꝛdinariũ iudicez. vt hic. Exponiť ergo titulus quãdo imperatoꝛ. inter pup. ꝛ vid. cog. sc3 ipsis hoc impetrantibus. Et ne exhibeanť sc3 in iure alijs petentibus.

Ubi de criminibus agi oꝑtet.

De criminibus agitur in tribus locis: hoc est vbi ꝓmissa sunt. ff. ꝺ accu. l. vl. Jtem vbi lis est otestata: nisi opposita foꝛi ꝓscriptiõe ab eo qui sciebat se non esse subiectũ. Jtem vbi reus habet domiciliũ. Jure vero autenticoꝛ plenius ꝛ generalius de hoc traditur. in auť. vt om. obe. iud. §. j. coll. v. et signatur in auť. qua in ꝓuincia. ſ. e.

Ubi de possessione agi oꝑtet.

Hoc titulo tractať vbi possessoꝛio iudicio agitur siue ꝑ interdicta siue ꝑ alias actiones. Et potest agi vbi existit ipa possessio id est res q̃ possidetur. vel vbi facta est violentia. ff. de vi ꝛ vi ar. l. j. §. interdum autem.

Ubi fideicõmissum peti oꝑtet.

Fideicõmissum ibi petendũ est vbi hereditas relicta est: id ẽ factũ est testamentũ. ſ. l. j. ꝛ idem in legato: fraternizať em̃ bodie vt. ff. deť. j. l. j.

Ubi conueniatur qui certo loco dare ꝓmisit.

Qui certo loco ꝓmisit se aliquid daturꝰ tenet ꝑditõe certi arbitraria Itẽ si testator certo loco heredem quid dare insſit: actio ex testõ est arbitraria. Item si mutuũ accipiam vt certo loco reddam: ꝑditio certi de mutuo erit arbitraria insti. de acc. §. ꝓterea. Ideo tali igit debito actio instituꝑ potest fm pla. vbicũq; inueniat reus. ff. de iudi. l. eũ qui in ꝓuincia. licet Azo. dixerit eum ꝓueniendũ ſubi habꝫ domicilũ: vel vbi de iure ꝓmũi soꝛtit foꝛ. & sic debere intelligi dictũ legem. eũ qui. vbi dicit vel in q̃cũq; loco. ꝛc. ſub audit ſcꝫ idoneo. de hoc dic. §. ꝓterea.

Vbi in rem actio exerceri debeat.

In rem actio id ẽ rei vendicatio vel q̃libet realis actio potest instituꝑ in locis illis in quib⁹ ꝓpter diuersas ratiões quis soꝛtit foꝛũ. Sed vbi ẽ ipa poſſeſſio soꝛtiri videt quis foꝛũ vt. ſ. e. l. vl.

Vbi de hereditate agat: et vbi ſcripti heredes in poſſeſſionẽ mitti vel poſtulare. debent.

Si hereditatis petitio ꝓponat: eo loco erit instituenda vbi is qui poſſidet hꝫ domicilium. Sꝫ & vbi res ipe site sunt ꝓponi poterit vt. ſ. in fi. l. Miſſio aũt in poſſeſſionẽ si quidẽ petat ꝑ iudicis officium: ibi ꝓſulcius petetur vbi res sunt: vt ita ratiõe rei quis soꝛtiat foꝛum implozato iudicis officio ac si ꝓponaret realis actio. Si aũt de poſſeſſione aget ꝓſonali actiõe vel interdicto: indubitanter etiã tũc apud iudicẽ ſub quo hꝫ domicilũ reꝰ: eã poterit exerceri: foꝛte & ibi vbi sunt res de hoc in ꝓn. l.

Vbi de ratiociniꝭ agi opoꝛtꝫ tã ꝓuatis q̃ publicis.

Ait imperator eum qui geſſit ratiocinia tam ꝓuata q̃ publica vt argentarius & ꝓcurator vel quocũq; modo: ibi rationẽ opoꝛtere reddere vbi hoc geſſit vbi põt esſe inſtructio ſufficiens.

Vbi cauſa ſtatus agi debeat.

Sicut in ceteris ita & in cã ſtatus actoꝛ foꝛũ rei ſequi debꝫ. ſ. l. iij. & l. iiij. Sed quis in hac cauſa videat reus: q̃s actoꝛ: queriꝫ? circa q̃ diligenter notanda est diſtinctio q̃ ponit. ſ. l. j. & de lib. cau. l. eam q̃. & ff. de ꝓb. l. ſi quis hominem liberũ. Cognoſcit aũt de cã libertinitatis & ſeruitutis inter fiſcum & ꝓuatũ ꝓcuratoꝛ ceſaris. Inter duos aũt ꝓuatos cognoſcet q̃libet iudex. De ingemitate vero & ſuitute: vel de ingennitate & libertinitate ſolus ꝓnceps cognoſcet vt. ſ. e. l. pe. & ff. de peda. iudi. l. ij.

Vbi quis de curiali vel coboꝛtali alia ve condicione ꝓueniatur.

Si quis fuerit curialis id est officio curie vel iudiciũ obnoxius: vel si fuerit coboꝛtalis qui duro ſuicio arctabat vel cuicũq; coꝛpoꝛi obnoxius: & au

fugiunt ab his quibus fuire debeãt. distinguitur vtrum se dederit armate militie: an inermi. Si armate quenierit sub magistro militum: vel si reperiatur in foro alicuius p̃esidis ꝓuincie: ꝓeses ille causam debet referre ad magistrum militum vel ad p̃fectũ p̃torio. ⁊ hoc est quod dicit. ſ. e. l. vl. Si autẽ inermi militie se dederit id est fuitio alterius curie: quenire poterit apud quẽlibet iudicem q̃ fuerit in locis vbi deprehensus est. et ita videtur i. lud habere locũ: vbi te inuenero ibi te iudicabo. ⁊c.

Vbi senatores vel clarissimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur.

Si senatores vel clarissimi queniantur ciuiliter: debet fieri quentio inscriptis ⁊ si ꝺgunt rome vel in suburbijs debent queuiri apud pretorem vl̃ p̃fectum vrbis aut magistrũ officiorũ quotiẽs ei hoc cõmisit p̃ceps. Si vero sunt in ꝓuincijs queniuntur ibi vbi larem fouent: aut vbi maiorem ptẽ bonorum possident ⁊ assidue quersantur. ſ. e. l. vl. Si vero criminaliter cõueniantur: si quidem queniẽdi non sunt illustres: queniunt ibi vbi crimina sunt admissa: non obstante fori p̃scriptione: omnẽ em̃ hmõi honorez reatus excludit. ſ. l. j. Si vero sint illustres fit distinctio senatoꝝ: licet omnes sint illustres inter patricios p̃tores. prefectos vrbis. ⁊c. ſ. e. l. pe.

In quibus causis militantes fori prescriptione vti possent.

Omnes etiam p̃cipum domestici ⁊ agentes in rebus: vel qualibet alia militia vel dignitate gaudentes: vel quãlibꝫ negociationẽ exercentes: sup publicis functionibus vel publicis debitis: apud presides ꝓuinciaꝝ queniant ⁊ exigunt. Excipiuntur aũt armata militia p̃diti: ⁊ qui ad rem ꝑpetuam vnius anni cõponenda in cõmeatũ ostenderint se accepisse. vt. ſ. e. l. j.

Vbi cause fiscales: vel diuine domus hominũqꝫ eius agantur

Si ꝓcurator fisci queniat a priuato: vel queniat priuatum: cognoscit de ea causa ꝓcurator cesaris vna cum p̃side ꝓuincie vt. s. si aduer. fis. l. ij. ⁊. ſ. e. l. ad fiscum. Si aũt ꝓcurator cesaris agat ꝓtra priuatum: vel cõuenitur a priuato: ꝓcurator fisci de ea causa cognoscet. s. si aduer. fis. l. j. Cause autẽ hominũ diuine domus siue sint serui: siue coloni: siue inquilini: siue agant siue queniantẽ in ciuili vel criminali negocio: audiunt ⁊ examinant apud p̃positum sacri cubiculi ⁊ comitem domoꝝ: vel ꝓcuratorẽ cesaris. ſ. e. l: vl. ⁊. l. cum aliquid.

Quando licet vnicuiqꝫ sine iudice vindicare se vel publicam deuotionem.

Licꝫ regulariter tradat neminem sibi ius dicere posse vel se vindicare. vt s. de iude. l. nullus. ⁊. ff. q me. cau. l. extat. hic tamẽ quidã casus ponunt

in quibus alicui se vindicare permittit: vt si reperiat quis nocturnū agrorum populatorē id est devastatorē. Aut illos qui in itineribus frequentatis stant in insidijs: eos esse impune quis occidere potest. Item publicam devotionē p̄mittit vindicare: vt si quis velit desertorez militie oppr̄imere: et si resistit desertor: p̄cipit in eo velox esse suppliciuz. vt. ſ. e. l. vi.

De inofficioso testamento.

De hoc satis. ff. e. ti.

De inofficiosis donationibus.

Quia sepe in fraudem legis excogitanē donationes vt cesset querela inofficiosi testamēti. vt. ſ. e. l. j. ideo de ea. Est autez inofficiosa donatio: q̄ cōtra officium pietatis est facta: scz quia p̄ eam liberi vel parentes excludūt a debito bonor subsidio: vel ex ꝓposito donātis: vel re ipsa. Et competit ista querela siue donator decedat testatus siue intestatus vt. ſ. e. l. p̄cibus. Superior autem querela fcō tm̄ testamento competit. Datur autē ista querela omnibus his personis quibus et superior. nam dicit lex vnam esse istius et illius q̄rele causam et similem estimandam et idem esse ius vtriusq̄: temporibꝰ z moribus vt. ſ. e. l. fi.

De inofficiosis dotibus.

Et ista similis est donationi inofficiose. vt. ſ. e. l. j. Si ergo mater bona omnia vel pene omnia: in filior fraudem dederit in dotem p̄ se. vel forte fm̄ pla. p̄ filia vel p̄ muliere alia: p̄ querelam inofficiose dotis fiet revocatio. vt filijs cōquerentibus emolumenta debita deferanē. vt. ſ. e. l. j. licet azo. dicat q̄ vbi mulier p̄ alia muliere donat dotem: locuz habeat q̄rela inofficiose donationis: quia quātum ad donantē non dos est: sed donatio.

De petitione hereditatis.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De rei vendicatione.

[De hoc. ff. e. ti. dixi.]

De vsufructu et habitatione z ministario seruor.

De hoc dixi. ff. in p̄cijs ti.

De seruitutibus et aqua.

Generaliter dicit de seruitutibus. de quibus z nos in p̄cijs ti. ff. Specialiter autem q̄dā dicit de aqua. de qua nos in ti. ō aqua pluar. z de aq̄.

Codicis

quott.ꝛ eſti.

De lege acquilia.

Dixi.ff.e.ti.

Familie herciſcunde.

De hoc ſatis.ff.e.ti.dixi.

Communi diuidundo.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Communia vtriuſq; iudicij tam familie herciſcunde q̄ cōmuni diuidundo.

Et de hoc ſub ꝓpꝛio ti.ff.dixi.

Finium regundorum.

Dixi.ff.e.ti.

De conſortibus eiuſdem litis.

Quia ꝑ cōmunem hereditatem vel res alias vel etiam ꝓpter fines diſtinguendos ſepe ꝓtingit plures agere ꝛ ꝓueniri: ideo ponit de cōſortibus eiuſdē litis Jn his aūt olim ita erat q̄ ſi vn⁹ cōuenirē ſine ſocio ſuo ſpacie hab exceptionē ne ageret ſine eo: Hodie omni ſubmota exceptiōe ꝛ agere ꝛ cōueniri quilibet ſocio⁹ pōt: ſed et ꝑ ſocijs pōt agere poſt litē ꝓteſ. contra oēs etiam ſi conſtat eum non habere mandatū: dum tū caueat ꝺ rato. Ante litem vero cōteſta. repelleret ſi certū eſſet eum non habere mandatum licet caueret de rato. ſ. e. l. j. ꝛ. ij.

De noxalibus actionibus.

De hoc ff.e.ti.dixi.

Ad exhibendum.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De religioſis et ſumptibus funerum: et aleatoribus.

De prima pte diximus.ff.e.ti.de aleatoribus autē ſub ꝓpꝛio ſuo ti. et hic ponit vna noua cōſtitutio greca. q̄ vide.

Liber IIII

Liber Quartus

De rebus creditis :et iureiurando.

Aue tibi quia in hoc titulo non tractat de prima parte sed tantū de iureiurando. sicut .ff. quod cum eo qui. nam non tractat ibi de his de quibus in rubrica. sed inferiori libro. De materia huius tituli diximus. ff. sub ppriis ti. satis.

Si certum petatur.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De suffragio.

Quia suffragium petitur p certi cōditionem vt .ſ. e. l. j. de qua dicere cepit ideo de hoc. Et dicitur proprie suffragium ipsum patrocinium quod prestat aduocatus. Nam fragor id est sonus arboꝝ: inde suffragium sonus ille qui fit vt per eum subueniatur alicui. hic aūt ponitur improprie scz pro eo quod datur p hoc patrocinio. tractat enī hic de salario quod prestat aduocatis qñ et p ꝙ actionem peti possit.

De prohibita sequestratione pecunie

Ne quis crederet debitorem qui ex quolibet cōtractu quenit pditōe ad pecuniam soluendā. ppellendum vt faciat sequestratiōe pecunie: que ē in lite. ponit de phibita sequestratiōe pecunie. vt nomen pecunie ponat pro specie. vel quantitate q̄ est in obligatione vt .ſ. de cōsti. pe. l. pe. Est autez sequester ille apud q̄z plures eam rem : de qua prouersia est deposuerunt Dictus ab eo qꝫ occurrenti . quasi sequenti eos committitur res. vt. ff. ō X. fig. l. sequester. Sequestratio aūt dicit ipa separatio rei vel possessionis. Interim enīz cum res apud sequestrum est: nec possidet actor: nec possidet reus : nisi hoc actum esset in sequestratione. vt custodie causa tm̄ fiat depositio. ff. depo. l. licet. j. rño. . §. j. Si ergo ex quolibet ptractu pecunia postulatur: sequestrationis necessitas requiescit: oportet enī debitorem prius conuinci: et sic ad solutionem pulsari. Ex voluntate aūt prium fieri potest. Nisi in quattuor casibus quibus ex necessitate fit sequestratio de quib⁹ p glo. in. l. j. ſ. e.

De conditione indebiti.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De condcōe ob causam datoꝝ.

Nec conditio pgruit cum superiori vtrobiq; enī intuitu cause rem in ali

um emittor: neq; res emissa extinguit: sed hec futuras causas illa p̄terita re spicit. Inde est q̄ in illa statim post solutionē nascit conditio. in hac demū cum fuerit cessatum: nisi peniteat. de hoc dixi. ff. e. ti.

De conditione ob turpem causam.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De conditione furtiua.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De conditione ex lege. et sine causa vel iniusta causa.

Duas generales p̄ditiones ponit de q̄bus nos. ff. sub p̄prijs ti. dixi.

De actionibus et obligationibus.

De hoc. ff. e. ti.

Vt actiones ab heredib⁹ t cōtra heredes incipiāt.

Olim tradebat talis regula q̄ post mortem heredis aut legatarij legatum relinqui non posset Sicut non poterat aliquis stipulari post mortem suam sibi dari Sic non poterat quis p̄mittere dare post mortem suam vnde t tradebat regula vt ab heredibus t cōtra heredes actio non incipiat. Hodie aūt regula ista emendata est per hanc. l. ſ. e. l. j. t insti. dele. §. post mortem. Et caue tibi quia aliter dicit post mortem incipere actio in stipulatiōe t aliter in legato. vt in p̄dictis alle. videre poteris.

Ne vxor p̄o marito: vel maritus p vxore: vel mater p̄o filio p̄ueniatur.

Licet heres iure successionis p defuncto p̄ueniatur vt. ſ. ti. pr. non tñ sic est in alijs etiaz qui valde p̄iuncti vident vt in hoc ti. t se. Vxor em̄ non p̄uenitur p̄o marito etiam si p eo intercessit: nisi interceſſerit in rem suam ſ. e. l. j. t. ff. ad vell. l. ij. §. vl. Speciale tñ est in p̄imipilaria sarcina q̄ sub iuit maritus vt. ſ. qui cas. pig. ta. p̄tra. l. satis. Itē maritus p vxore nō cōuenit nisi solitis modis si p ea fideiusserit vel ei successerit. Item mater p filio vel ecōtra nō p̄uenit. Ita tñ et tradit regula certissima. ex alterius p̄tractu neminem obligari vt. ſ. e. l. vl.

Ne filius p̄o patre vel pater p filio emancipato vel libertus p̄o patrono: vel seruus p̄o domino conueniatur.

Putabaꝫ ratiõe filiationis vel paternitatis vel seruitutis aliquem conueniri debere: dicitur tamen in hoc titulo ꝓtrarium.

An seruus ex suo facto pꝰ manumissiõez teneaꝫ.

Seruus liber factus alius homo videtur. ff. de solu. l. qui res. §. ream. ideo dubitabaꝫ an posset cõueniri de eo quod in seruitute fecit. iuxta quod distinguitur an ꝓtraxit vel quasi ꝓtraxit in seruitute: deliquit vel quasi. qõ ꝑsequere vt. ſ. e. p to.

Quando fiscus vel priuatus: debitoris sui debitores exigere potest. vel conueuire.

Regulariter ꝓhibuit ſ. aliũ ex ꝓtractu alterius ꝓueniri: nunc ponit ꝙſdam exceptiones ꝛ in fisco ꝛ in priuato. fiscus aũt ratiõe speciali ꝓuenit debitorem sui debitoris: si debitor ꝑncipalis non sit soluendo: vel ex ratione fisci necessario facto liquido ꝓhibenꝫ: vel ex ꝓtractu fiscali debitores ꝓueniantꝫ. ff. de iur. fis. l. iij. §. militia. ꝛ. ſ. ꝺ ꝑdi. ex. l. j. ꝛ. ſ. de co. fis. debi. l. j.

De actionibus hereditarijs. aſ. de here. accí.

Superiori titulo dixit alterꝫ ꝑ altero conueniri in casu. hic ponit et aliũ casum. Et ponit hic diuisionez actionũ. quia actionũ alie sunt hereditarie: alie non. Sunt autem hereditarie ꝙ transeũt ad heredes vel ꝓtra heredes Item ꝙ ab heredibus incipiunt vel contra heredes. ff. de acc. ꝛ ob. l. hereditariaꝫ. Abusiue tamẽ dicit hereditarius debitor: non qui debet heredi vel hereditati: sed ipe heres: ꝙ ideo dꝫ qꝫ ipe ẽ heres vt. ſ. e. l. sub ꝓtextu.

Ex delictis defunctorum in quantum heredes conueniantur.

In quantũ heredes ex cõtractibus defunctoꝝ vel quasi teneantur dixit: nunc in quantũ ex delictis. ꝺ hoc insti. de ppe. et tẽp. §. fi. ꝛ in. c. fi. ꝺ sepul.

De constituta pecunia.

De hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De probationibus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De testibus.

Ista est vna probatio ꝛ ideo tanꝫ potior ꝑponit. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De fide instrumentorum ꝛ amissione eorum: ꝛ de apochis et antapochis faciendis. et de his ꝙ sine scriptura fieri possunt.

Sequitur de probatione mortue vocis: id est p scripturam. Et de prima pte rubri dixi. ff. e. ti. De amissione autē ītrumētoꝝ talis traditur regula Quicūqꝫ ptractus est qui sine scriptis fieri potest: in endez casu si scriptura interueniat: ⁊ postea amissa sit: nihilomin⁹ suam obtinet firmitatē. ſ. e. l. j. ⁊. l. sicut. ⁊. l. statum. ⁊. l. si solemnibus. ⁊. l. ministris. ⁊. ff. e. l. iure. et de pig. l. ptrahit. Antapocha autem est chyrographuz quod facit debitor creditori in quo pfitetur se soluisse tm̄: ⁊ non dicit ab anti: qō est ptra. Sed ab ante quia fit ante apocham: ⁊ est inducta adſecuritatez creditoris. qui eſm̄ nomine alieno possedit et pensionez soluit: vel creditori suo vsuras rep̄ sentauit Ille vtit antapocha vt. ſ. e. l. plures apochis. vbi glo. exponit qd sint apoche ⁊ antapoche. ⁊ habebit. ſ. in ppio titulo. Est etiā sciendus qꝫ omnis ptractus siue scriptura fieri potest: nisi in quo casu exigit specialiter scriptura. ſ. e. l. ptractus ⁊ qui sint casus requirentes scripturā ponit glo. in. c. j. extra de censi. li. vj.

Plus valere quod agitur q̄ quod simulate concipitur.

Quia p scripturaz sepe aliud fingit ⁊ simulate scribit: q̄ vere agit sicqꝫ fraudes sepe ꝓmittunt: ꝓstetqꝫ plus valere veritatez: q̄ simulate gestū ideo ponit hanc rubricam: q̄ in verbis suis satis plana est. Quibus aūt modis sit fraus legi ponit glo ff. de. le. ⁊ sena. p. l. fraus.

De commodato.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De pignoraticia actione.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De exercitoria ⁊ institoria actione.

De duobus generibus ptractuū p̄mittit ex quib⁹ in solidum tenemur ex alienis ptractibus. de his dixi. ff. e. ti. sub ppijs ti.

Quod cum eo qui in aliena ptāte est negocium gestum esse dicetur. vel de peculio: seu qō iussu: vel de in rem verso.

Prima ps rubrice est generalis. Sequētes tres spēales. ⁊ dant nō in solidū he actiones sed quaten⁹ est in peculio. ⁊ quaten⁹ ē iussuz: ⁊ in rez versum de hoc dixi. ff. sub ppijs ti.

Per quas personas nobis acquirit.

Acq̄rit nobis p nos metipos: ⁊ ō hoc nulla ē hesitatio. Item p filios in potestate nostra positos vel postitutos Itē p seruos nostros. Itē p alienos quos bona fide possidemus: vel in q̄bus hēm⁹ vsumfructū vel vsuz. ō hoc.

fate inſti.e.ti.per totum.

Ad ſenatuſconſultum maccedonianum.

Qualiter ꝺueniatur pater ex filij ꝓtractu ꝺixit: nunc qualiter pater nō tenetur cū effectu ꝓpt̃ exceptiōꝫ macedoniani beneficij. ꝺe hoc ꝺixi.ff.e.ti.

Ad ſenatuſ conſultum velleianum.

Sicut filiuſſa.et pater habent exceptionem ex ſuperiori ſenat⁹ ꝓſulto: ita et mulier ex hoc ſenat⁹ ꝓſulto velleiano. ꝺe hoc ꝺixi.ff.e.ti.

De non numerata pecunia.

Superioꝛibus ſenat⁹ conſultis ſubuenitur ciuiliter et naturaliter obligatis ratione ſpeciali. hic ciuiliter tm̃ obligatis ſuccurrit̃ ratiōe naturali: iure ꝯmuni conſiderato ꝓpter pecuniam non numeratam. Ꝺicitur autem ꝺuobus modis pecunia non numerata. vel reſpectu creditoꝛis: qui ꝓpꝛie ꝺicitur pecuniaꝫ numerare ꝺebitoꝛi vt ſibi illa reꝺꝺat̃. vel reſpectu ꝺebitoꝛis qui ꝓpꝛie ꝺicit̃ ſoluere creꝺitoꝛi ꝛ impꝛopꝛie ꝺicit̃ numerare cuꝫ ſoluit quoꝺ ꝺebet: pecunia autem largiſſime ponitur pꝛo omni reꝯ quis non numerauit vel non ſoluit.ff.ꝺe ℣.ſig.l.pecunie verbum .tale eſt ergo ac ſi ꝺiceret ꝺe pecunia vel re non creꝺita vel non reꝺꝺita.ꝛc̃.ꝺe hoc ple.inſti. ꝺe excep.§idem iuris eſt.

De compenſationibus.

De hoc ſatis.ff.e.ti.ꝺixi.

De vſuris.

Qualiter actio perimat̃ vel minuat̃ per exceptiones.ſ̃. ꝺixit.nūc qualiter augeatur: ꝛ hoc fit ꝑ vſuras ꝺe quibus ſatis.ff.e.ti.ꝺixi.

De nautico foenore.

De hoc ꝺixi.ff.e.ti.

Depoſiti.

De hoc.ff.e.ti.ꝺixi.

Mandati.

De hoc.ff.e.ti.ꝺixi.

Si ſeruus extero ſe emi mandauerit.

Specialem caſum mandati cōtinet ſcꝫ cum ſeru⁹ mandat extero ſe emi.

Codicis

Et quattuor dicit hec lex. scz an fuerit vtile mãdatũ: Itẽ an actio deꝭ domi no ex venditione licet mandatũ sit inutile. Itez an solutio nũmoꝝ peculia rium liberet emptorẽ. Itẽ an agat de ancilla ⁊ de ꝑcio. In primo dicit nul lum esse mãdatuz. In secũdo dño dari actionem ex venditiõe. In tertio q̃ emptor non liberet. In q̃rto de vtroq; agi non posse. ⁊c.

Pro socio.

Cũ socius quasi ꝓcurator est ꝓ parte: ideo post actionem mandati po nit de societate. de hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De contrahenda emptione ⁊ venditione.

Sicut societates solo ꝓsensu ꝓtrahit ita ⁊ emptio de hoc. ff. e. ti. dixi.

De hereditate vel actione vendita.

Nunc de venditione rez incorporalium de hoc. ff. e. ti. dixi.

Que res vendi nnn possuot: ⁊ qui ven dere vel mercari vetantur,

Nunc specialiter tractat de quibusdã reb⁹ q̃ vendi nõ possunt: vel etiaz si ꝑñt vendunt tñ certis ꝓsonis: vt ẽ frumentũ qđ exercitui mittit ꝓhibet venundari. ſ. e. l. pe. ⁊ vl. Sericũ non dz quis emere a barbaris ꝓter co mitem ꝓmerciorez. Item nec aliq̃s ꝑuatus purpuraz distrahere alij ꝑuato. vel fucare id est tingere. ſ. l. j. ⁊. ij.

Que res exportari nõ debent.

Supra de quarundã rez venditione inhibita dixit: nunc ponit de inhi bita translatione q̃rundam rez. ecce cũ ad barbaricũ solũ trãsferre vinũ vt oleũ: aut aliquod liquamẽ nõ dz aliquis roman⁹ vel causa vendẽdi vel cau sa gustandi: vt sciant barbari qui sunt hostes romani imperij q̃lia sunt nr̃a liquamina vt. ſ. e. l. j. Itẽ ferrũ factũ vel infectũ ⁊ scuta: arcus ⁊ sagittas: vel cuiuscũq; generis arma: nõ debet quis in aliquo loco vendere: vel q̃cũ q; titulo ꝓcedere barbaris: Etiam si tãq̃ legati veniãt romã. ſ. e. l. vl.

De Eunuchis.

Eunuchi di cũr spadones tñ ⁊ non castrati. ⁊ tales fieri ꝓhibent in ro mano imperio. homines tamẽ barbari extra solum romãi imperij fieri pos sunt eunuchi: et facti eunuchi possunt vẽdi: ⁊ q̃libet modo alienari. Si ve ro facti sunt eunuchi in romão solo: non poterunt vendi sed cõfiscabunt̃r si dominis ꝓsentientibus facti fuerint. Et qui fecit eunuchos capite pũietur vt. ſ. e. l. j. ⁊. ij.

De patribus qui filios distraxerũt.

De distractiõe eunuchoꝝ s̃ dictum est: nũc de distractiõe filiorum. non

licet autem patri filiũ vendere vt. ſ. e. l. j. niſi ꝓ neceſſitate famis vt tamẽ qñcũqꝫ p̃cio ſoluto emptori a filio vel quocũqꝫ alio reſtituaẽ. vt. ſ. e. l. ij.

De reſcindenda venditione.

Qualiter reſcindaẽ venditio id eſt vnus altero inuito eam diſſoluat dicit. de hoc. ff. e. ti. dixi.

Quando liceat ab emptione diſcedere.

De hoc dixi. ff. de reſcindenda. vendi.

Si ꝓpter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata.

Quia qñqꝫ ꝓtrahiẽ vẽditio ꝓpt̃ publicã pẽſitationẽ nõ ſolutã vt. ſ. ſ. reſcin. ven. l. ſi quos. ideo de ea dicit ſcz qñ reſcindaẽ. quod fit ſi non eſt ſolemniter facta vt. ſ. e. l. ij. Et dicunt̃ publice penſitatiões annue exactiones tributorũ veſtium vel auri vel argenti q̃ a certis perſonis debebantur fiſco. Sed et ea q̃ ad viarũ vel pontiũ refectionẽ p̃eſtanda ſunt a poſſidentibus publice penſitatiões dicunt̃. vt. ſ. e. l. fi.

Sine cenſu vel reliquis fundum cõpari nõ poſſe.

Nemo fundum tributariũ emat tali pactio ne p̃eſtet integrũ cenſum: ſi nihil ꝓ ꝑterito tempore fuerit ſolutũ. vel ſi quid fuerit ſolutũ et non p̃ſtet reliqua id eſt reſidua q̃ ſuperſunt ad ſoluendũ. Et ſic cenſus in futurum: reliquis in ꝑteritũ dicuntur. Item cenſus ꝓ toto: reliq̃s ꝓ parte que ſoluẽda reſtat. Et eſt ratio huius ꝓſtitutiõis. quia tributa ſemp a poſſidentibus exiguntur: ne dum ꝓ tpe quo poſſederunt ſed etiam ꝓ ꝑterito. Secus tamẽ vbi a pequatore vendit̃: quia tunc ꝓ ꝑterito tempore nõ ꝓuenitur emptor ſ. de cenſ. l. vl. l. xj.

De periculo ⁊ cõmodo rei venditę.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De actionibus empti ⁊ venditi.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Si quis alteri vel ſibi ſub alterius nomine: vel aliena pecunia emerit.

Quia ſepe quis emit alterius nomine vt procurator: hoc expreſſo vel tacito. vel etiam aliena pecũia ⁊ ſuo nomine: ⁊ in vtroqꝫ caſu verbis collatis in ſua perſona. vel etiam emit quis alteri verbis collatis in perſona domi

ni: ideo quid iuris sit in his ponit hic titulus.

De rebus alienandis vel non alienandis: et de prohibita rerū alienatione vel hipoteca.

Quomodo res ppie alienari vel vendi possunt dixit. Nunc ponit de rebus alienis. Licet eñ alienam rem quis possit vendere: non tamen alienare. ff. de ẋ. sig. l. alienatus. ⁊ de ptra. emp. l. rem alienam. fall. hoc in casibus quibus quis alienat qđ non suū est. notatis p glo. in. §. creditor. inst. qui alie. licet.

De cōmunium rez alienatione.

Quecūq; dicta sunt de alienis rebus intotū: intelligañ esse dicta de alienis rebus p parte: quātū ad ptem. Nam et si socius omniū bonoz sit. nō tamē nisi p parte sua alienat: sed nec p sua pte post litē ptes. nisi suo socio velit alienare. §. eo diui. l. j.

Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienationem.

Qui gerit rem alienam tanq; tutor vel curator vel etiam tāq; procurator: siue publicum siue priuatū officium: res suas ppias alienare vel pignori obligare potest: vel fisco vel priuato.

De pactis inter emptorem et venditorem.

Quia in venditionib⁹ varia apponunt pacta: ideo de his. Sunt autem pactoz q̄ fiunt inter emptorē ⁊ venditorē quedā de subā ptractus vt de augendo vel diminuendo pcio: quedam sunt accidentalia siue extranea vt ō dando libro exemplaris loco vel aliquo simili nō attingenti venditiōi: puta vt si venditor restituat emptori pciū ſ. certum diem reddaē ei res. vel vt emptor pstet ei vsuram pcij tardius soluti: vel vt emptor nō faciat monumentū vel eccl'iaz in fundo vendito. vt. ſ. l. ij. ⁊. l. in initio. ⁊. l. vl. Item pactorum quedā fiunt inptinenti: quedā ex interuallo. Item q̄daz sunt certa: alia sunt obscura vel ambigua. Item fiunt pacta vt suus exportet vel non Item vt manumittaē vel non. Item ne pstituaē de quibus ſ. speciales rubrice. De pacto legis ꝓmissorie: et de in diez addictiōe. dixi. ff. in ppijs ti. Alia eñ pacta accidentalia nomie carēt, sed p motu ptrahētiū excogitāt.

Si seruus exportandus veneat.

Istud ē speciale pactū qđ ī vēditiōe apponiē. vt. §. dixi. ō hoc etiā. ff. e.

Si mancipium ita venerit ne pstituaē.

Sicut superius pactus grā venditoris apponiē: sic et istud gr'tia fuit. vnō superius potest venditor remittere: vt. §. e. l. ij. in fi. hic non potest.

et de boc.ff.de in ius vo.l.sed ꝛ si.§.pstituta.ꝛ.ff.de contra.emp.l.si quis Edictū vero diui Uespasiani locū habz cū ancillā emptam ne ꝓstituaꝫ alteri vendo sine simili lege vt.ff.de iur.pa.l.diuus.

Si mancipium ita fuerit alienatū vt manumittatur: vel econtra.

Ꝓ̄o libertatibus repzesentādis: vel manumissiōibus faciēdis locū habent multe ꝓstitutiōes. vt est ꝓstō diui Marci ꝛ commodi missa ad Offidium victozinū. si dono vel vendo ſunm vt manumittas: vel si ꝑciuz do non pecuniam in specie. vt manumittas ſuū tuū vt .ſ.e.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.l.si is qui.ꝛ ff.de ꝓdi.cau.da.l.dedi.§.sed et si tibi.ꝛ.l.si pecuniam.§.j. Item ꝓstitutio diui marci ꝛ cōmodi in semestrib⁹ locū habet cum trado tibi seruū vt post tempus sit liber nec cōpzehendi factū mãumittēdi vt.ſ.e.l.iij.ꝛ de ser.expoz.l.vl. Itē ꝓstitutio diui Seueri ꝛ Anthonini ad vrbium maximū locuz habet cum alienus seru⁹ mandat mihi vt eū redimā a dño suo nūmis suis id est peculiarib⁹: vel forte meis sed hoc pacto vt ipse restituat mihi. ff. de iudi.l.non distinguo.

De edilicijs actionibus.

De actionibus ꝓtra venditozes iure ciuili ꝓditas dixit: nūc seq̄ de ꝓtozijs q̄ sunt ꝓdictaꝫ pedisseque.ſ.de ve.iur.enu.l.ij.§.quartus.de hoc dixi.ff.e.ti.

De monopolijs ꝛ ꝓuentu negociatozū illicito: vel artificum: ergalabozū nec non balneatozuz ꝓhibitis illiciti ſcꝫ pactionibus.

Quia venditozes illicitas ineunt inter se pactiones: sicut ꝛ artifices et negociatozes siue ergalabi. ideo de eis põit. Dicit aūt monopolis id ē singularis negociatio in ciuitate. a monos qđ est vnū: ꝛ pola q̄ est venditoz vel polium qđ est venditio ſm glo. nr̄am hic. q̄si vno vel certo modo facta negociatio. vel vendicio. inde dicit bibliopola id est venditoz libzoꝝ q̄z libzarium dicim⁹. Placē. autē denōiauit monopolion. a monos. ꝛ polis qđ est ciuitas. Jnde monopoliū id est vnica negociatio in ciuitate. quod accidit cū inter se paciscūt ne aliquē instruāt in arte sua nisi filios vel nepotes. vel cum aliquo mō ꝑ pactū id facere nituntē vt soli cōmoduz alic⁹ artis vel negociatiōis faciāt. Jdē in balneatozib⁹ si ꝓuentant ne alit balneent q̄ ea mercede q̄ ipi ꝓstituerūt. Jdem in locatozib⁹ rerū vel opaꝝ suarū maxime scriptozib⁹: si paciscanē ne op⁹ ab altero incboatū alius ꝑficiat. Ergalabi dicunt quidam oparij labozantes in statiōibus suis: ab erga quod est opa vt dicit ser. in p̄n. geoz. ꝛ labor.

De nundinis ꝛ mercatozibus.

De boc.ff.e.ti.dixi.

De vectigalibus ꝛ ꝓmissis.

Codicis

De hoc dixi. ff. de pub. ⁊ vec.

Vectigalia noua instituí non posse.

Satis clarus est: et ego alias dixi. ff. de pub. ⁊ vec.

De cõmerciis et mercatoribus.

In hoc titulo quedã specialia ponit circa negociatores ptinẽtes ad domũ principis vt sez numerus eox nõ extẽdaẽ vltra quingẽtos. lxiij. vt. ſ. e. l. pe. Et quedã generalia omniũ mercatox: quale est illud ne p mãcipijs vl quibuscũq; speciebus: barbaris pbeant aurũ. Itẽ nobiliores natalibus et honore ⁊ patrimonio diciores: pniciosuz mercimoniũ exercere phibentur vt inter plebeios ⁊ negociatores facilius sit emẽdi vendẽdiq; cõmerciũ vt ſ. e. l. iij.

De rex pmutatione: et prescriptis vbis actiõe

Sequiẽ de cõtracctib⁹ innominatis inter quos precipuus: est pmutatõ ⁊ postea de pscrip. ver. de his diximus. ff. in ppijs titulis.

De locato ⁊ conducto.

De hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De iure emphiteotico.

Emphiteosis latine dicitur meliorat⁹: ab inicio em̃ sterilia tm̃ hui⁹ contractus specie cõcedebanẽ: vt is qui acciperet rem in meliorem cõdcõez et statũ deduceret ⁊ fertilẽ redderet. postea tm̃ ad id deuẽtũ ẽ: vt etiã fertilia ⁊ fructuosissima valeãt emphiteocari. Et dicit iste ptract⁹ emphiteoseos vl emphiteotic⁹ id est meliorat⁹. Et psistit in rebus soli tm̃. de hoc. C. de sa. sanc. ecc. auẽ. ppetua. Celebraẽ scriptura interuẽiẽte et nõ aliter. ſ. e. l. j. de hoc late insti. de loca. §. adeo.

Liber Quintus

De sponsalib⁹ et arris sponsalicijs ⁊ pxeneticis.

Ex cõtractibus rex s. dixit: nũc de ptractib⁹ psonax: vel s de societate q̃ ptrahiẽ ppter pecuniaz q̃rendã: nũc de societate piugali q̃ ppter plem lucrandã celebraẽ. ⁊ quia hoc fit p nuptias q̃s sponsalia pcedunt. De spõsalib⁹ dixi. ff. e. ti. Arre aũt si interuenerit: nõ possunt sponsalia impune solui. Sed si quidem soluerit sponsalia ille q̃ dedit arras: amittit eas. Si vero ille qui acceperit arras: restituat eas. et aliud tant ũdẽ de suo. et non plus. nisi specialiter placuerit ptibus vt pena arrax extendaẽ in quadruplũ: tũc em̃ eovsq; extendetur ⁊ non vltra. ſ. e. mulier. j. Rño. et. §. quadrupli de hoc in. c. gemma. extra. de sponſ. pxeneta aũt dicit qui

Implorat voluntates ꝓtrabere volentiũ. de hoc dixi. ff. de ꝓxe.

Si rector ꝓuincie vel ad eum pertinẽtes ſponſalicias dederint arras.

Nunc ponit in ſpecie de ſponſalicijs arris. Si rector ꝓuicie vel ad eũ ꝑtinentes ſpõſalia dederint: id ẽ ſponſalicias arras. ſic em̃ verbũ iſtud expoñ. ff. ſi. nup. ex. re. pe. l. j. Ad eũ aũt ꝑtinere intelligũt: non q̃libz ſubiectis: ſed filij: nepotes: ꝓpiqui ac ꝑticipes id ẽ ꝓfiliarij ꝛ domeſtici. hi ergo omnes nuptias ꝓtrahere nõ ꝓſũt cũ ea muliere q̃ eſt oriunda de ꝓuincia vl alias habeat ibi domicilij. Spõſalia tñ poſſunt ꝓtrahere. ff de ritu. nup. l. ſi q̃s. vtrũ titul⁹ iſte hodie hz locum ponit ꝑ doc. in. c. ij. de ſe. nup.

De donationib⁹ ante nuptias vel ꝓpter nuptias ꝛ de ſponſalicijs.

Dixit de pambulis nuptiaꝝ duob⁹ ꝓx. ti. ſequit videre de nup. quas qꝛ donatiões ꝓcedunt de eis ꝓmittit. Et dicit añ nup. ꝛ ꝓpter nup. idẽ. ff. e. l. fi. ꝛ fit in recõpenſatiõez dotis. Sponſalicia vero eſt ſimplex donatio q̃ ſponſus facit ſpõſe. et ecõtra. vt. ff. e. l. cũ te. et alijs plurib⁹. ó hac in auc. vt ſpon. largi. coll. vij.

De nupcijs.

De hoc dixi. ff. de ri. nup.

De inceſtib⁹ ꝛ inutilibus nupcijs.

Contrahentes nuptias ſibi vetitas puniunt in ꝑiculo dotis ꝛ dona. ꝓpter nup. hec em̃ ꝓfiscat. ff. e. qui contra legũ. Sed nec filij ſunt legittimi vel in ꝑte pntis. Itẽ de bonis ſuis teſtari nõ ꝓſt in extraneos. Et dicũt large omnes nuptie ꝓhibite inutiles. Sed nepharie ꝓprie int̃ aſcẽdẽtes ꝛ deſcendẽtes. Inceſte in collaterales vel affines vt iſti. e. §. ergo nõ oms. ꝛ. ff. e. l. quin etiam ꝛ. l. fi. ꝛ de adul. l. ſi adulterij. Alie q̃ alijs rõib⁹ ꝓhibent ſimplicit inutiles dicunt qõ multis modis ꝓtingit vt no. glo. inſti. e. §. ſunt et alie.

De interdicto matrimonio inter pupillã et tutorẽ ſeu curatorẽ liberoſq; eoꝝ.

Qualiter rõe ſanguinis ꝓhibent nup. dixit nunc q̃liter rõe officij. et eſt iſta ꝓhibitio iuris ciuilis ne circumſcribat pupilla vel adulta ĩ re familiari vt. ff. de ri. nup. l. Libert⁹. §. ſenatus. Sz nec iſta ꝓhibitio hodie tenet ꝓpter. c. ij. de nup. ꝛ ibi no.

Si q̃cũq; predit⁹ ꝑtãte vel ad eũ ꝑtinẽtes ad ſuppoſſitaꝝ iuriſdcõi ſue aſpirare tẽptauerit nuptias.

Qualiter rõe priuati officij ꝓhibeant nuptie ſ. dictũ ẽ: nunc q̃liter rõe publici officij autoritate ꝛ vtilitate. Nã ſuperior ti. ſi rcõr. puin. loq̃t ó ſpõſalibus. hic loq̃t de nup. eoꝝ q̃ ꝓuincias regũt ſeu alia q̃cũq; ꝑtãte predicti

cū sibi subiectis nuptias ꝓtrahere intēdit. et hec ꝓhibitio hodie locū non habet vt in. c. ij. de se. nup.

Si nnptie ex rescripto petanť.

Petūť ex rescripto nuptie qñz a iure vetite: qñz ꝓmisse. ꝛ q̄dē si sint vetite vel iure naťali vel gentiū vel ciuili: etiā ꝓpter affinitatē vel cognatiōez in dulte nō valēt. Mā rei cꝰ libz cꝰ ē denegata petitio: nō ꝓficit indultū. ſ. e. l. vl. ꝛ. s. de incest. nup. l. fi. ꝛ ꝑonit pena vt. ſ. e. l. j. Si ẋo sint vetite de iure ciuili ꝓpter pecūiaꝝ damnū vtrandū: tenet indultū vt. s. ti. iij. l. si tu to:. Si vero nuptie sint ꝓmisse: si q̄dem impetranť ad remissionē infamie: quia mulier nimis cito festinauit nubere: puta ſ. temꝰ luctꝰ: tz rescriptū. vt. ſ. ad tertull. l. si q̄. Idē si impetret nuptias ad retentiōez ꝑ:is dignitatis. ff. de sena. l. nup. alias ad alia supuacuum ē rescriptuz ad ea q̄ iure ꝓmūi cōpetūt. l. j. ſ. de thesau. li. x.

De secundis nuptijs.

Dixit de primis: nūc de secūdis nuptijs et dicūť secūde oēs vlteriores pꝰ ꝑmas. Et dic q̄ ꝓtrabunť eodē mō: tz milta ꝓcedunť ꝑmis q̄ nō secundo ꝓtrabētibꝰ danť: Mā puniunť scō nubētes ꝓpť duo. ꝑmo ꝓpter nimiam festinatiōez: q̄ in vroꝛibꝰ tm̄ punit nubentibꝰ ſ. annū ꝓtinuū a moꝛte mari ti cōputandū. ad cꝰ luctū remisso tristioꝛi habitu annꝰ ē statutꝰ. ff. de his q̄ no. infa. l. genero. j. rño. ꝛ. §. sed cū tꝑs. et. s. de his qui no. ifa. l. decreto. Et punitur hec festinātia ꝓpter duo: scz ꝓpť turbatiōez sanguis. ff. ō his q̄ no. infa. l. liberoꝝ. §. si talis in fi. vel ne de ꝑle dubiteť vt. ſ. ō repu. l. ꝓfu. §. q̄ si ꝑter. Itē ne q̄ ꝑstet maligne suspitiōis cām: etiā ad viꝝ secūduz. eo q̄ velociter ad nuptias festinauit vt in auť. de resti. ꝛ ea q̄ par. §. vnū. Se cūdo puniť scō nubēs ꝓpť nō fuatā filioꝝ affectionē. l. hac edictali. ſ. e.

Si scō nupserit mulier cui marit⁹ vsumfructum reliquit.

De penis secundo nubentium dixit generaliter: nunc ſpecialiter in vno casu. qualiter puniatur scō nubēs circa vsumfructū a moziente ꝓiuge sibi relictum: qui ẽm iura. C. illico amitt it vsumfructū si liberos habet. Sz ꝑ autenticā nō amittit: nisi legem eam accepit vt ex secūdis nup. interiret. in auť. de nup. §. de argumentis ꝛ. §. sz hec quidem.

De dotis ꝓmissione. vel nuda pollicitatione.

Quia muptiarū gratia vel ꝑmiaꝝ vel secundaꝝ ꝛ ꝓpter matrimonioꝝ onera ḡuia: sepissime dos tribuiť. sz dos incipit q̄ꝝ a pactōe ꝛ pactio fit alias per ꝓmissionem: alias ꝑ nudaz pollicitatiōez. fit aūt ꝓmissio ꝑ stipulationem: et q̄ꝝ etiam sine p̄cedenti interrogatiōe. Sz pollicitatio nihil aliud est q̄ solius offerentis ꝓmissio vt. ff. de polli. l. iij. Abusiue tñ ꝛ equi uoce pollicitatio recipit ꝓmissionis nomē vt. ff. de edi. e. l. faciendum.

Liber V

De iure dotium.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De rei vxorie actiõe in ex stipulatu actionem transfusa ⁊ de natura dotibus prestita.

Sicut in quouis alio ꝓtractu tria ꝓsiderañ ꝑncipaliter sc̃z quẽtio: obligatio: ⁊ actio vt no. insti. de acc. sup rubr. Sic in dote. Jdeoq; prius quentiõez in titulo. de dotis ꝓmiss. Scõo obligationem ℈. ti. j. nũc ꝑnit actio nẽ. sic em̃ naturaliter dr disponi. Et dabañ olim due actiões tam viro ꝓ petenda: q̃ vxori ꝓ repetenda dote. sc̃z ex stipulatu ⁊ rei vxorie. Sz secũda bit tollit. ⁊ dañ om̃e qđ in ea vtile erat actioni ex stipulatu: q̃ imꝑator reseruat vt dicit glo. hic sup rubr. de hoc insti. de acc. §. fuerat.

De pactis conuentis tam super dote q̃ super donatione ꝓpter nuptias ⁊ paraphernis.

Quia pacta certa super dote ⁊ donatiõe ꝓpter nuptias apponunt: ideo de his dicit. Et de paraphernis: qđ dicit a para qđ est iuxta. ⁊ pherni: id ẽ dos: quasi iuxta dotem. quod sc̃z vxor ꝑter dotem secũ ducit. vt ⁊. ff. de iur. do. l. si ego. §. dotis. ⁊. ℈. de don. añ. nup. l. fi. in ꝑn. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De dote cauta non numerata.

Quñq; inuenit dos cauta a marito q̃ ꝓfessus est eã sibi numeratã vel tradita cum nõ sit numerata sc̃z ab vxore. Vel dic. de dote cauta a muliere vel eius patre in instrõ dotali: ⁊ nõ numerata id est nõ soluta. Vel tertio dicq; añ ꝓfectionem dotalis instrti cõfessus fuit sibi solutũ: excipit. ℣. xxx. dies. Si aũt post nullo tpe excipit. ℈. ó. non nu. pe. l. in ꝓtractibus. §. j. Sed hodie fua aut. quod locum. ℣. e.

De donationibꝰ inter virũ et vxorem: ⁊ a parentibus in liberos factis ⁊ ratihabitioe.

De donationibus ꝓpter nup. dixit: nunc de simplicibus: q̃ ꝓpter matrimonia non valent. nisi fiant rate ꝑ cõfirmatiõez mortis vel aliã. de hoc ff. e. ti. dixi.

De repudijs ⁊ iudicio de moribus sublato.

Omne qđ ligañ solubile est in aut. de nup. §. deinceps et sic post ligami na matrimonioꝝ de dissolutiõe dicit. ó hoc diximus. ff. de diuor. Sz de iudicio de moribus nõ restat tractare q̃a sublatũ est vt. ℣. e. l. vl. Et erat fm azo. tale. q̃ licet marit⁹ vxori vel ecõtra ꝓpter vnũ malũ more: non posset mittere repudiũ: tñ plurib⁹ coadunatis ⁊ cõiũctis poterat solucre matrimoniũ. puta si singulis dieb⁹ erat ebria. Jtẽ in lecto erat solita stertere: sepeq; cacabat: vel bis similia faciebat.

Soluto matrimonio quẽadmodũ dos petañ.

de hoc.ff.e.ti.dixi.

Si dos cōstāte matrimonio soluta fuerit.

Qui nō solū soluto matri. reddit dos. vt. s. ti. pxi. sz etiā durāte qnqz. qs aliqū fit ex causa necessaria vt si marit⁹ sit nō soluēdo vl' vergat ad inopiaz vel cū marit⁹ deportat' ⁊ vxor seruat affectionē. vt. s. de repu. l. j. Qnqz ex cā ꝓbabili vt casib⁹. ff. de iur. do. l. mutus. ℌ manēte. ⁊. ff. so. ma. l. ℌnis. ⁊ i. se. Qnqz sine causa. vt in hoc titulo. ⁊ tūc qz donatio ꝑsumit reddit viro imo marit⁹ quod soluit repetit inquātū mulier est locupletata. Sed ⁊ ipse ad toti⁹ dotis solutionē tenet.

Ne fideiussores vel mandatores dotiū deantur.

Pro dote agit cōtra virū ⁊ ei⁹ heredes. vt. s. ti. ij. l. dotis. nō cōtra fideiussores vel mādatores: qui forte interuenerūt: qz illi nō tenent ꝓbibet ergo marit⁹ ne det: ⁊ vxor ne petat: ne causa ꝓfidie generet inter eos. Sicut in donatione al's inter eos facta dicit. ff. de don. inter vi. ⁊ vxo. l. j.

Rerum amotarum.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Ne pro dote mulieris: bona mariti abdicantur.

Mulier bona mariti mortui iure dominij abdicare non pōt. Sane si nullo herede relicto decessit vir maxime nō idone⁹ ad soluendū fm iuris formaz cōsulit mulieris indēpnitati: quaten⁹ succession⁹ patit modus. ſ. e. l. j. sz vt postulet se mitti in possessionē bonorū hereditariorū: sicut ⁊ faceret q̄libet creditor ⁊c.

De fundo dotali.

Specialit de re inestimata in dotē tradita dicit de hoc. ff. e. ti. dixi.

Diuortio facto apud quē liberi morari vel educari debeāt.

De hoc dixi. ff. vbi pupillus edu. de.

De alēdis liberis a parētibus: vel parētes a liberis.

De hoc dixi. ff. de libe. agno.

De concubinis.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De naturalib⁹ liberis ⁊ matrib⁹ eorū: ⁊ ex quibus causis iusti efficiantur.

Ex cōcubinis naturales filij nascunt: iō de eis ⁊ eorū matrib⁹: sz q̄ dicā tur naturales: ⁊ quātū possit eis relinqui vel inter vinos vel in vltima voluntate aut quoq̄ titulo dari. Et q̄bus ex causis naturales efficiant sui. id ē rediganť in ptātē. ⁊ de hoc ꝓpria autē. q̄. mo. na. effi. sui. coll'. vij. vl' fiant legitimi successores patris: ⁊ si nō rediganť in ptātem suā eo viuente. ⁊ de

hoc tractaꝫ in alia autē.q̄.mo.na.effi.le.colſ.vj.

De teſtamentaria tutela.

Dixit de cōtractib⁹ nūc de q̄ſi.vel dixit qualiter viuēs pater cōſulat fi⸗lio in alendo.nunc qualiter moziens in tutela.de hoc.ff.e.ti.

De confirmando tutoze.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De legittima tutela.

De hoc.ff.de legitimis tutoꝛibus dixi.

Qui petant tutozes vel curatozes.

De hoc.ff.e.ti.

Ubi petantur tutozes vel curatozes.

Et de hoc in ſupioꝛi titulo qui pet.tu.vel cura.ff.dixi.

De tutoꝛib⁹ ⁊ curatoꝛib⁹ illuſtriū vel clariſſimarū pſonarū

Jn illuſtrib⁹ ⁊ clariſſimis pupillis ſpecialia q̄dā ſeruanꝫ ſez adhibita q̄⸗dam ſolennitate de qua in.l.j.⁊.ij.ſ.e.

Qui dare tutozes vel curatozes poſſunt.⁊ qui poſ ſunt: dari:vel non.

Jſta eſt tutela datiua.id eſt de tutoꝛib⁹ p iudices cōſtituēdis.de q̄b⁹ di⸗xi.ff.de tu.⁊ cura.da.ab his.

Quando mulier officio tutele vti poſſit.

Regulariter mulier nō pōt eſſe tutrix:qꝛ hoc officiū virile eſt.ff.de reg. iur.l.ij.ſ.e.l.j.niſi a pꝛincipe impetrauerit filioꝛū tutelā.ff.de tu.l.vl.p codicētū impetrare pōt a iudice tutelā filioꝛū legitimoꝛū ⁊ naturaliū.vel naturaliū tm:ſi mater fuerit maioꝛ.⁊ impuberi nō ſit tutoꝛ teſtamētari⁹ vel legitim⁹.vel etiam ſit ſed excuſeꝫ:vel vt ſuſpect⁹ remoueaꝫ. Sed opoꝛtet mulierē iurare ⁊ renūciare velleiano ⁊ ſecūdis nup.oīq̄ alio legiti mo au⸗xilio:⁊ ſuā ſubſtātiā filijs ſupponere.vt ſ.e.l.pe.⁊ vl.bodie aūt p̄ferꝫ oī⸗bus tuto.legitimis ⁊ datiuis ſed nō teſtamētariis.de hoc in autē.vt ſine p̄hi.ma.de.colſ.viij.⁊ in auten.matri.ſ.e.q̄ eſt de here.ab inteſ.§.ex his colſ.ix.

Jn q̄b⁹ cauſis hñti tutorē tutoꝛ vel curatoꝛ dari poſſit.

Tutoꝛ nō pōt dari hñti tutoꝛē:iſta regula fallit certis caſib⁹ hic no.q̄s ponit glo.inſti.de cura.§.interdum.

De adminiſtratione tutoꝛū vel curatoꝛū.⁊ de pecu nia pupillari fenoꝛanda vel deponenda.

De p̄ima p̄te tituli dixi.ff.e.ti. Debet aūt tutoꝛ pecuniā pupillarē feno

rare idoneis boibus: quod si nō faciat cū possit: nouiter creat⁹ tutor teneꝫ ad vsuras post sex menses. ff. e. l. tutor cōstitutus. nō nouiter creatus teneꝫ ad vsuras post duos menses: quod spaciū vel laxamentū nō tribuiꝫ bis q̄ nūmos impuberū vel adolescentū in vsus suos clam cōuertūt: bi cui⁹ statꝰ tenenꝫ ad vsurā centesimā. Si aūt palā faciūt teneꝫ ad pupillare. ff. e. l. tutor qui rep. §. vsure. ꝛ. l. nō existimo. de hoc lege hic aue. nouissime q̄ poniꝫ hic in pncī. ti.

De periculo tutorum ꝛ curatorum.

Q̄ñcꝫ incipiat ad tutorē vel curatorē ptinere periculū: dixi. ff. de admi. tu. ꝛ habeꝫ insti. de satis. tu. ꝛ cura. §. j. Ampli⁹ etiā illi qui dati sunt noticie causa sustinent periculum. ſ. e. l. j.

Q̄ñ ex facto tutoris vel curatoris mīores agere vl̄ ꝓuēiri pñt

De hoc dixi. ff. e. ti.

Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus oēs vel vnus agere pro minore vel cōueniri possunt.

Si plures sunt tutores etiā vnus solus agit ꝛ cōueniꝫ noīe pupilli nisi sit diuisa admīstratio: vt dicem⁹. ſ. de diui tu. ꝛ dicit. ſ. e. l. j. ꝛ. ij. Q̄ñcꝫ tñ necesse ē omnes tutores cōsentire: vt cū pupill⁹ daꝫ in adoptionē: vt. ſ. de aucto. pre. l. vl.

Ne tutor vel curator vectigal conducat.

| Tutor cōstitut⁹ ꝓhibeꝫ vectigalia p̄dia cōducere: ea rōne q̄ oīa bona cō ducentis a fisco: sūt obligata ei. ſ. in qui. ca. pig. ta. l. j. ꝛ prius erant obligata pupillo. §. de admi. tu. l. ꝓ officio. sicꝫ īcurrit tutor crimē stellionat⁹ ff. de pig. ac. l. tu. §. cōtrariā. Jtē incurrit crimē falsi. ff. ad. l. cor. l. j. §. tutores. ꝛ. ſ. e. l. j. ꝛ est hic titulus exceptio ab illo ti. §. rem alie. geri. non interdi. re. tē.

De tutore ꝛ curatore qui satis non dat.

Minoribus caueꝫ ne oū ꝓ admīstrationē ꝛ obligationē tutorū ꝛ curatorū sed etiā ꝓ satisdationē ipsorū. de qua dixi. ff. de admi. tu. habita tñ distinctione inter testamentariū: ꝛ datū ex inq̄sitione. inter legitimū: vt ibi ꝛ habeꝫ insti. de satis. tu.

De suspectis tutoribus vel curatoribus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De in litem dando tutore vel curatore.

Olim tutor dabaꝫ hodie curator: vt insti. de au. tu. §. fi. ꝛ iō de vtrōcꝫ dicit. vel dic correctiue legi. vt curator deꝫ. qui ꝛ tutor a tuendo dicit⁹ nō aūt sit vere tutor: cuius certe rei tutor non daꝫ insti. qui da. tu. pos. §. certe. nisi in casu. ff. de tut. ꝛ cura. da. ab his. l. impuberi. de hoc in dic. §. fi. insti. de au. tu. ꝛ. ſ. e. l. pe. ꝛ vl.

Liber v

De eo qui pro tutore negocia gessit.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Si mater indēpnitatem promiserit.

Cū matres pupillorū sepe indemnitatē ꝓmittūt pupillo de eo qō sibi debent vel debebūt tutores: ⁊ tūc est interc̄essio ⁊ iuuat mulier p velleianū. sicut dicit p to. titulū. C. ⁊. ff. ad vel. Si vero indēnitatē ꝓmittat de eo quod pupillus debebit tutori: nō est interc̄essio: q; pro eo apud eundem nemo fideiubere pōt. ff. de fideiuss. l. vranni⁹. Idemq; est ⁊ si ꝓmittat indēnitatē tutori⁹ de eo q; debēt vel debebūt pupillis. ff. ad vell. l. q̄uis. ⁊ si mulier. Sed nec mater nec quelibet alia mulier iuuatur si promittat indēnitatē de eo qō ipa administrauerit. ſ. e. l. quedam.

Si contra matris voluntatē tutor datus sit.

Datur qñq; in testamēto: qñq; a iudice tutor cōtra vltimā matris pupilli volūtatē. in quib⁹ casib⁹ potius arbitrio matris: vel iudicis q̄ etiā p̄ris stat. Quia hic sicut ⁊ alīs potior est cōditio ꝓhibentis. ff. co. di. l. sabinus. Dat⁹ aūt tutor cōtra volūtatē m̄ris sine infamia remouet: nisi causa p̄cesserit quare debebit infamari. vt. ſ. e. l. j.

Ut cause post pubertatem adsit tutor.

Licet tutela pubertate finiat: vt inſti. qui. mo. tu. fi. in prin. tñ rōne cōtiguitatis ⁊ cōiūctionis post pubertatē: q̄ ante erāt inchoata tenet cōforma re tutor. puta ꝓuocationē exercere: Si tamen in curatorē nō sit translata gestio: vt. ſ. e. l. j. ⁊. ff. ō appu. l. tutor si. Sz admonere debet adultū vt sibi curatorem petat. ff. de admi. tu. l. ita.

Ubi pupilli educentur.

Plana est differēcia inter hūc ti. ⁊ illū scz. diuorcio fac. vbi pup. q; ibi diuorcio solutū erāt matrimoniū hic morte p̄ris. de hoc. ff. e. ti. dixi.

De alimentis pupillo prestandis.

De hoc dixi. ff. vbi pupilli edu.

Arbitrium tutele.

Arbitriū tutele. id est actio tutele qualis sc; sit: q̄ arbitraria dicit: q; arbitriū iudicis habet locū cū bone fidei sit. Et tractat hic de directa actione tu. nā de cōtraria loquit. ſ. de cōtrario iudicio. Et cōtra solitū morē imponit hec rubrica non per genitiuum nec per ablatiuum. sed per accusatiuum Et dicitur arbitrium tutele. subintelligendo quale sit. de hoc dixi. ff. de tu. ⁊ ra dis. Et de contra. ⁊ vti.

De diuidenda tutela pro qua parte quisq; tutorum conueniatur.

Codicis

Tutele administratio aliqñ diuidiꝫ inter tutores ab ipis tutoribꝰ: qñq; a pside qñq; a defuncto vt insti. de satis. tu. p to. ⁊ quomõ quisq; teneat de hoc dixi. ff. de magi. con.

De in litem iurando.

Quia in actione tutele ob culpã specialiter iurat in litem vt. ī. e. l. alio. qđ alias nõ est vt. ff. e. l. siue. ⁊. l. videamꝰ. §. fi. ⁊ in. l. in actiõe. §. j. de hoc iuramento dixi. ff. e. ti.

De heredibus tutorum.

Heredes tutoꝝ nõ sunt tutores: tenenť tñ in quibusdã ꝙsi tutores puta in inchoatis p defunctũ de hoc dixi. ff. de fide. ⁊ no. ⁊ here. tu.

Si tutor non gesserit.

Tutor datus q̃ non gessit: si quidez inutiliter fuit datꝰ non tenet. vt. ꝫ. qui. da. tu. l. neq;. Si vero datꝰ fuit vtiliter. tenet q̃dẽ vtili actiõe tutele. si nõ gessit: nõ directa vt. ff. rem. nup. sal. fo. l. nõ quasi. §. illud. ⁊ de admi. tu. l. qui pꝰ. §. in eũ. ⁊. ī. e. l. j. ordo tñ psiderãdus est ꝺ q̃ dixi. ff. de ma. ꝓ.

De vsuris pupillaribꝰ

Pupillares vsure dicunť quas pro cõditione sue persone potest pupillus stipulari fm modum qui est ꝫ. de vsur. l. eos.

De fideiussoribus tutoꝝ seu curatoꝝ.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De contrario iudicio tutele.

De hoc dixi. ff. de contra. ⁊ vtili acc. tu.

De auctoritate prestanda.

De hoc dixi. ff. de auc. ⁊ pstu. tu.

Quando tutores vel curatores esse desinant.

Tutela finitur pubertate pupilloꝝ. omni capitis dimi. Itẽ morte tutoris. vel capi. di. eius maxima vel media. Item existente conditiõe vel tempore sub q̃ vel ad qđ datꝰ est. Itez ob hoc q̃ tutor remouet vt suspectꝰ. Cura aũt finitur adultis factis maioribus xxv. an. cura eñ pupilloꝝ eodẽ tpe terminať: quo tutela pupilloꝝ. ī. e. l. j. Itẽ finiť cura adultoꝝ finito negocio: vel finita cã ad q̃ dati sunt isti. ꝺ auc. tu. §. vl. de hoc insti. q̃. mo. tu. fi.

De actore a tutore seu curatore dando.

Sepe ptingit tutorẽ vel curatorẽ ipediri gerere minoꝝ negocia. ⁊ equũ est interim ꝓuidere minoribus: est ergo actor ordinãdus a tutore vel curatore. et idem dicit aditor. Et cõstituit ad gerẽda negocia ⁊ ad litem insti. de cur. §. q̃ si. ⁊. ī. de app. l. si actor.

Liber IIII

De excusationibus et temporibus eax

De hoc dixi. ff. e. ti.

Si ex falsis allegationibus excusatus sit

Si vera excusatione quis excusatur a tutela: licet iniusta: non tñ postea ꝓuenit. Si vero sit excusatio falsa: nō ꝓdest. sicut ꝛ alias lata sententia ex falsis instrīs vel testimonijs rescindēda est vt. ſ. e. l. j. ꝛ. ſ. si ex fal. instru.

Si tutor rei publice causa abesse ceperit.

Si tutor vel curator reip. causa ē abfuturꝰ dꝫ se excusare a tute. vel cu. ad tempꝰ. Alioquin medij tpis pcō astringit: Itē oportꝫ eū postulare in serim curatorem. ff. de admi. tu. l. tutores. §. qui se. ꝛ. ſ. e. l. j. ꝛ insti. de ex cu. tu. §. item qui reip.

De excusatiōe veteranorum.

Sicut in alijs ita ꝛ in tutele excusatione subuenit veterano. cū distinctō ne ō q̄. ff. ō excu. tu. l. ſꝫ ꝛ milites. §. j. ꝛ. ij. ꝛ. ſ. e. l. j. ꝛ. ij. ꝛ insti. e. §. Itē hic

Qui numero liberox excusantur

De hoc dixi. ff. de excu. tu.

Qui morbo excusantur.

Etaꝫ ratiōe morboꝝ excusanē tutores vt surdi. muti. furiosi. ꝓpetua vaſ litudine laborātes dixi. ff. de ex. tu.

Qui etate excusantur.

Maior lxx. annis excusatur a tu. vel cura. vt. ſ. e. l. j. Sꝫ in ꝓsonali pub lico munere videē statui tps lv. an. vt. ſ. qui eta. l. vl. li. x.

Qui numero tutelax excusantur

Tria onera tutele nō affectate diuersox patrimoniox eousq; pstāt excu satiōeꝫ q̄tenus durant insti. de ex tu. §. item tria. dixi. ff. e.

De curatore furiosi vel prodigi.

De hoc dix. ff. de cur. fu. ꝛ alijs. dan.

De predijs et alijs rebus minox sine decreto nō alienandis vel obligandis.

De hoc dixi. ff. de re. eor. qui. sub. tu. vel cur. sunt.

Cū decreto opus non est

Et de hoc in eodē ti. ff. de re. e. qui sub tu. dixi.

Si q̄s ignorās rē minoris eē sine decreto cōparuerit.

Emptor huiꝰ rei pupillaris siue decreto alienate. et si ignorauerit in cō patiōe: tñ vsucapere interiꝫ: id ē in miorenni etate minoris nō poterit. secꝫ ꝓpter oratiōeꝫ diui seueri: q̄ ꝓhibuit alienatiōꝫ. ergo ꝛ ꝓsequētiā vsuca pionem vt. ff. de ✠. fig. l. alienatiōi. non ꝓdest ergo bona fides. ff. de vſu-

cap.l.vbi.ad hoc.ſ̃.de admi.tu.l.lex q̃.Item iuſtinian⁹ ꝓhibet oēs tpales ꝓſcriptiões currere mīoꝛib⁹ vt.ſ̃.in q̃.ca.in inte.ref.nō ē ne.l.vl. licꝫ olim ſec⁹ dicebaē vt.ff.de acc.re.do.l.benefidei. poſt mīoꝛes vero etatem curret ſtatim vt.ī.e.l.j.§.vl.ꝛ.l.fi.

Si maioꝛ factus alienationem ratā habuerit.

Si adultus maioꝛ fact⁹ ratū habeat exp̄ſſe venditiõez p̄dij ſine decreto in minoꝛi etate vēditi: ꝓfirmaē venditio. niſi neſciret ſe eſſe ꝺceptū vltra dimidium iuſti.p̄cij.ī.e.l.j.

De magiſtratibus ꝓuiendis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Liber ſextus

De fugitiuis ſeruis ꝛ libertis mācipijſq; ciuitatū: ꝛ artificibus ad diuerſa opera deputatis: et ad rem p̄tinentibus.

Hic de actionib⁹ q̃ ex maleficio naſcūē: puta de furtis: inter q̃ peius eſt domeſticū: nulla eſt efficatioꝛ peſtis eſt ad nocendū q̃ familiaris inimicus vt dicit glo.in.l.j.ff.ad fill.fugitiu⁹ eſt qui ea mēte recedit a dño ne poſtea reuertaē ad eū. licꝫ muta to ꝓſilia redeat. Erro ē q̃ tpoꝛibus ꝓſumptis in reb⁹ nugatoꝛijſs: tandē licet ſero redijt ad dominū.ff.ō edi.e.l.quid ſit fugitiu⁹.j. nō et.§.erronē. hic tñ quod nō in vno dicit: id in altero ſuppleē. et eraudiē.ff. e.l.j.§.vl.et pe.et ibi dixi. Dicit etiā hic de libertis ꝛ mācipijs ciuitatū fugitiuis. nec auraē ſit romāe. vel alteri⁹ ciuitatis.ī.e.l.mācipia.ꝛ.l.pe. Et de artificibus ſcꝫ ciuitatū: licꝫ nō ſint ſui vt.ī.e.l.fi. Et ptinētibus ad rē ꝓuatā id ē ad ſingulos vtilitatē de populo. Et ad rē dñicā ſcꝫ ipatoꝛis.

De furtis et ſeruo coꝛrupto.

De hoc dixi.ff.ſub ꝓꝛijs ti.

De operis libertoꝛum.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De bonis libertoꝝ ꝛ de iure pa.

De hoc.ff.e.ti.dixi.ꝛ de iure pa.

Si in fraudem patroni a libertis alienatio ſit facta.

De hoc dixi.ff.de ſi q̃d in frau.pa.

De obſequijs patrono preſtandis.

De hoc dix.ff.de iur.pa.ꝛ in ti.de ob.a lib.ꝛ liber.

Liber VI

De libertis et eorum liberis.

Qui puniantur ꝛ qualiter ob nō p̄stita obsequia hoc titulo tractaꝫ.

De iure aureorum annulorum ꝛ de natalib⁹ restituēdis.

Jura patronor̄ p̄dunt̄ p restitutiōes natalium. et p impetratiōes annulor̄. de hoc dixi. ff. sub ꝓpijs ti.

Qui admitti ad bonor̄ possessiōes p̄t ꝛ infra quō tps

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Qñ nō petentiū partes petentib⁹ accrescant.

Quia vnus ex his quib⁹ bo. poss. deferē. qñq; excludit ꝛ accrescit alijs ideo de hoc dixi. ff. e. ti.

De bonor̄ possessione ꝑm tabulas

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De bonorum possessione cōtra tabulas q̄ ꝓtor liberis pollicetur

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De bonorum possessione contra tab. liberti q̄ patronis liberisq; eor̄ datur

De materia huius ti. dixim⁹ satis. ff. de bo. liber.

Unde liberi.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Unde legittimi et vnde cognati

De hoc. ff. e. ti. et vnde cog. dixi: ꝛ dicē. ſ. de legitt. here.

De successorio edicto

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De carboniano edicto

De hoc. ff. e. ti.

Unde vir et vxor

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De repudiāda bonor̄ possessione

Ille cui delata est bonor̄ poss. si maior est xxv an̄. poterit repudiare minor autem non nisi tutore auctore. ff. de succ. e. l. j. §. vnusquisq;. ꝛ §. tutor.

ꝛ ad bo.poſſi.l.tutor. Et pōt repudiari tunc demū bo.poſ.qñ nō eſt decreta vel agnita. Nā nec hereditas repudiaꝛ poſtea ꝙ agnita eſt.vt.ī.de repu.here.l.ſicut.ꝛ.ff.de ſucceſ.e.l.j.§.decretalis. vno tñ capite repudiato poſtea ſuccedere ꝑ aliud pōt: vt ō ſucceſ.e.dixi.

De collationibus.

De hoc dixi.ff.de colla.bo.

De teſtamento militis.

¶Poſt ſucceſſiones ꝓtorias ponit ciuiles: ꝛ primo digniores ſcz ex teſtamēto militis.de hoc dixi.ff.de mili.teſta.

Qui teſtamenta facere poſſunt vel non.

De hoc dixi.ff.de teſta.ꝛ inſti.qui. nō eſt ꝑmiſ.fa.teſta.

De teſtamentis ꝛ quēadmodū teſtamēta ordinant

De hoc dixi.ff.e.ti.

De heredibꝫ inſtituēdis ꝛ q̄ ꝑſone inſtitui nō poſſunt.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De inſtitutionibus ꝛ ſubſtitutionibus ꝛ reſtituti onibus ſub conditione factis.

¶Nunc de inſtitutione cōditionali: ꝛ de cōditōe in reſtōe fideicōmiſſaria ꝛ in ſubſtitutione appoſita.de hoc dixi.ff.de cōdi.inſti.ꝛ de cō.ꝛ de.

De impuberū ꝛ alijs ſubſtitutionibus.

De hoc dixi.ff.de vulgari ꝛ pupillari ſubſti.

De neceſſarijs ꝛ ſeruis heredibus inſtituendis vel ſubſtituendis.

¶Neceſſarius heres ſeruus a dño inſtitutus eſt qui iō ſic appellaꝛ: qꝛ ſiue velit ſiue nolit oīno poſt mortē teſtatoris ꝓtinꝫ liber ꝛ neceſſariꝫ heres eſt etiā ignorās: vt inſti.de here.inſti.ī ꝓin.fit aūt heres neceſſariꝫ dño. Ītē ꝛ filio impuberi cui pupillariter ſubſtitutꝫ eſt.ff.de vulg.ſub.l.ſed.ꝛ ſi plures.§.quos. ſiue in vno gradu libertas ꝛ hereditas: ſiue in vno libertas et in alio hereditas relinquaꝫ: vel in vno teſtamēto vel codicillis libertas.ꝛ in alio hereditas: vt.ī.e.l.iiij.ꝛ.v.

De liberis ꝓteritis ꝛ exheredatis.

¶Ꝓterire eſt omittere aliquē eo nō inſtituto vl exheredato: vt inſti.e.ī ꝓinci.dixi.ff.de lib.ꝛ poſth. Exheredare eſt filiū cōſtituere alienū a ſubſtātia vel hereditate ſua: ſiue dicat exheredo: ſiue dicat alienꝫ a mea ſubſtantia eſto: vt.ī.e.l.ſi quis.

De poſthumis heredibus inſtituēdis vel exheredandis vel ꝓtertijs.

De hoc dixi.ff.de lib.ꝛ posthu.fit aũt posthumus quinq; modis vt dicit glo.hic super rubro.

De iure deliberandi ꝛ adeũda vel acquirẽda hereditate.

De iure deliberãdi dicit lex.q; cũ antiq̃oriꝫ.ꝛ.l.fi.Et de adeũda hereditate scꝫ ab extraneo.Sui dicũt se imiscere.iſti.ō here.q̃.ꝛ diſſi.§.i extraneis.Et de acq̃rẽda a quocũq; scꝫ.vel suo vel extraneo:de hoc dixi.ff.e.ꝛ ō acq̃.here.

De repudianda vel abstinẽda hereditate.

Repudiare hereditatẽ est nolle eã habere:sicut adire ẽ velle eã habere: hinc ẽ q; ille demũ repudiat q̃ pōt eã adire.ff.de reg.iu.l.ei⁹ ẽ nolle.ꝛ.ff.e.l.ij.ꝛ.l.is qui heres.ꝛ ibi dixi de hoc.

Quẽadmodũ testamenta apiant inſpiciant ꝛ deſcribant.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De edicto diui hadriani tollẽdo.ꝛ queadmodum ſcripti heredes in poſſeſſionem mittantur.

Adita hereditate restat vt heres mittat in poſſeſſionẽ rerũ hereditariarũ.Et sup tali missione tractabat edictũ diui hadriani.iiq̃ tñ:vñ ponit hic nō de eo seruãdo sꝫ tollẽdo.dicebat enī si script⁹ heres postularet se mitti i poſſeſſionẽ :nō aliter fieret missio nisi reip.oareẽ tricesima ps hereditatis ꝛ multe erant interp̃tatões ꝛ distinctões circa edictũ facte.hodie ergo sub lato edicto fit missio in poſſeſſionẽ rep hereditariarũ sub distinctione tñ.l. fi.ꝯ.e.ti.

Si quis aliquẽ testari ꝓhibuerit vel cogerit.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De his quibus vt indignis auferant hereditates. Et ad ſenatus conſultum Syllanianum.

De hoc dixi.ff.in ꝓpijs ti.

De codicillis.

De hoc dixi.ff.de iure codicil.

De legatis.

De hoc dixi in.ff.in tribus libris.e.ti.

De verborum ꝛ rerum ſignificatione.

De hoc satis dixi.ff.e.ti.hic aũt specialiter interp̃tationes quarũdã rep ad legata ptinentiũ exponunt de quibus.ꝯ.

Si omiſſa cauſa testamenti.

De hoc dixi.ff.si quis omiſ.cau.test.

De indicta viduitate:ꝛ lege iulia miſtella tollenda.

Jn legdēo ſepe viduitas idicebaꝫ puta mulieri vel maſc'o lego. ꝛ. ne nu bat niſi arbitratu illi⁹. Et ō hac loq̄baꝫ lex iulia miſtella iō ō ea ponit: nō corroborāda ſed tollenda: q̄ iniquitatē ꝓtinebat: ⁊ hodie remittiē ꝓditio vtpote publice vtilitati ꝓtraria vt. ff. ō. ꝓ. ⁊. ō. l. nō adiecta. ⁊ dicit miſtella forte: q̄ miſtiliones appellanē qui nō certe ſunt ſententie: ſed varioꝝ mixtoꝝq̄ iudicioꝝ ſunt ſm. feſ. hinc lex miſtella: q̄ in nubendo ꝓpriā ſentēci am ⁊ iudiciuꝫ denegauit: ⁊ incertā aut variam ſeu mixtā alteri⁹ voluntatē ſequi debere voluit. de hoc in. l. ambiguitates. ſ. e.

De his q̄ pene nomīe in teſtō vel codicillis ſtinquunt

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De fidei cōmiſſis:

Secundum antiqua iura in multis differebant a legatis ideo ſeparat im de hoc. dixi. ff. de le. iij. et. ff. ad treb.

Communia de legatis ⁊ fideicōmiſſis. et de in rem miſſione tollenda.

Hodie fraterniſant legata ⁊ fideicōmiſſa. vt dixi. ff. de le. iij. de in rem miſſione ⁊ ō ei⁹ multiplici tractatu: ſupuacaneū ē dicere cū ſublatū ſit om nino. Hā is cui relictuꝫ ē pure et in ſpē: ſi fuerit res teſtatoꝛ ſ ab adita he reditate rē poterit vēdicare. Si fuerit res aliēa ꝓſonaliter poterit agere.

Si falſa cā adiecta in legato ⁊ fideicōmiſſo fuerit

De hoc dixi. ff. de ꝓdi. ⁊ de.

De his q̄ ſub modo legata vel fidei cōmiſſa ſtinquunt

Modus aſcript⁹ in legatis vel fide. con. ꝓ cōditiōe habeē q̄ vtroq̄ non impleto primaꝫ legatarius legato vt. ſ. e. l. j. de hoc. ff. ō ꝓdi. ⁊ de. dixi.

De conditionibus inſertis tam in legatis q̄ fideicomiſſis ⁊ libertatibus.

De hoc dixi. ff. de ꝓdi. ⁊ de.

De vſuris ⁊ fructibus legatoꝝ ⁊ fidei cōmiſſoꝝ

De rebus legatis ꝓncipaliter dixit: nūc ō acceſſoriis eaꝝ. licz aūt alias in actione q̄ ſtricti iuris eſt vſure nō veniunt. ō. de ꝓdi. inde. l. j. Jn actiōe tñ ex teſtamento et fruct⁹ ⁊ etiā vſure veniunt: cōpaꝫ em iudicijs bone fi dei vt. ō. qui ex cau. in inte. reſ. nō. eſt ne. l. in minoꝝ. vñ ſicut in illis ex q̄ libet mora veniunt vſure: ita et n hac. hoc eſt ex tpe interpellatiōis cū be res nullā iuſtā cauſam ꝓtendat nō faciende ſolutiōis vt. ſ. e. l. j.

Ad ſenatus conſultum trebellianum. et de incertis perſonis.

Liber VI

De prima pte dixi. ff. e. ti. de incertis aũt psonis dicit insti. de lega. §. incertis. glo. in. l. j. C. de sacro. eccle. Et. ꝛ doc. in. l. id quod paupib⁹. C. de epi. ꝛ cle. vbi habes que dicantur incerte persone.

Ad legem falcidiam.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De caducis tollendis.

Olim sepe legata nõ solũ defalcabãt. id ẽ diminuebant: sz etiã qñq; fiebant caduca. id est oĩno inutilia. Et dicit caducũ quod deficit post mortem testatoris quacũq; rõne: vt. ſ. e. l. j. §. ꝛ cũ triplici. olim tñ deficiebat q̃busdam rõnibus: quibus hodie nõ deficit. Nam si heres institut⁹ vel legatarius decederet añ aperturã tabularũ deficiebat hereditas vel legatuz: nec enĩ cedebat dies legati vel hereditatis nisi ab aptura tabu. nec antea poterat adiri hereditas: nisi quis esset suus heres vel institut⁹ in solidũ: vt. s̃. de iur. do. l. si frĩs. ꝛ. ff. de iur. ꝛ fac. igno. l. j. §. vl. hodie vero q̃cunq; p⁹ morte adiri põt hereditas sint vl nõ sint apte tab. vñ ꝛ dies legatoꝝ cedit a morte testatoris: nõ ab adita hereditate: vt. ff. e. l. j. §. cũ igit. Aliq̃n legatũ a principio est pro nõ scriptũ: vel postea est in cã caduci inuita testatoris: vel post mortẽ in aliqua rõne deficiebat. ꝛ id postremũ apta voce dicebãt caducũ vt. s̃. dixi. pro nõ scriptũ est: quod relinquit ei qui nõ est in rerum natura tpe testamẽti. Jn causa caduci est. qõ relinquit ei qui est in rerum natura tpe testamẽti: sed postea decedit viuente testatore: vel deficit legati cõditio viuẽte testatore. Et de his tribus modis caduci tractat b̃ ti.

De his qui ante apertas tabulas hereditatẽ trãsmittũt

Ponit quasdã psonas in quib⁹ relicta nõ fiũt caduca sz in psonis liberoꝝ. tales enĩ etiã si ante aptas tab. vel añ aditã hereditatẽ decedãt nihil omin⁹ trãsmittũt ad successores: vt. s̃. ti. pri. §. in nouissimo. hinc Juuena. de quodã qui filios obtinuit. legatũ oẽ capis inquit nec nõ ꝛ dulce caducũ

Quãdo dies legati vel fideicõmissi cedit.

De duplici cessione hic dicit: sz quando peti possit: vt. ſ. e. l. j. ꝛ ex quo tempore transmittit. de hoc. s̃. de ca. toll. dixi. ff. e. ti.

Vt in possessionem legatoꝝ vel fideicõmissorum seruandoꝝ cã mittat ꝛ qñ satisdari debeat.

De hoc dixi. ff. e. ti. ꝛ in ti. vt lega. ꝛ fide. no. ca.

De suis ꝛ legittimis liberis ꝛ ex filia nepotibus ab intestato venientibus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Ad senatus consultum tertullianum.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Codicis

Ad senatus consultum orficianum.

De hoc dixi. ff. ad tertul.

De legittimis heredibus.

Nunc de collateralibus siue ex latere descendentib⁹ de hoc dixi. ff. vnde agna.

Communia de successionibus.

Post successionē ab intestato ⁊ ex testamēto succedentiū: pōit q̄dam cō munia eax successionū q̄ sunt ab intestato. q̄lis est illa. ſ. e. l. seruu⁹ succes sores habere non pōt. Item illa. affinitatis iure nulla successio pmittit. vñ vitricus nō succedit priigno: nec ecōtra. ſ. e. l. vitric⁹. ⁊. l. affinitatis. Item illa. anteq̄ scriptus heres repudiat hereditatē vel aliqua rōe amittat fa cultatem q̄rendi eam in testō nemo succedit. ff. de reg. iur. l. q̄ diu. ⁊. ſ. e. l. anteq̄. Item illa. ſ. e. Nutritoribus hoc nomie nec ciuili nec honorario iure deferē hereditas. Itē illa. qui prior est in gradu por ē in successione. ſ. e. l. auunculo. de q̄ instī. de seruī. cog. §. repetitis.

De bonis maternis ⁊ materni generis.

Incipit tractare q̄d iuris nobis cōpetat in bonis viuentiū. vel quia spe cialia quedā fuanē in successione delata filijs a linea materna: ideo de ea successione specialiter dicit. Nā nō querit patri sicut alie successiones ei de late fm hec tpa ante iustinianū vt dicit hic glo.

De bonis q̄ liberis in ptāte ꝓstitutis ex matrimonio vel aliter acquirunt: et eorum administratione.

Generalior est iste titul⁹ q̄ superior de delatis a linea materna: hic gene raliter de delatis vndecūq; veniant vel ex q̄cūq; causa obuenierī⁹. ⁊ de ad ministratione patri in talibus cōpetente de hoc instī. p q̄s pſo. no. acq̄. §. j. et. ff. de vsur. l. cū fidei ꝓmissi. §. cum pollidius. Nam distiguit inter castren se et quasi. de hoc dixi. s̄. de cas. pe.

De hereditatibus decurionum: nauicularior coartalium militum et fabricensium.

Licet iure cōmuni deficiente omni cognatiōe: pmū ꝓiunr: deinde fiscus succedat: nisi in casu: vt s̄. vñ vir. ⁊ vxor. l. j. ⁊ de se. nup. l. j. hic tñ p⁹ ꝓiu gem nō venit fiscus: sed hi de quor corpe vel collegio fuerat is q̄ decessit: siue erat nauicularius vt. ſ. e. l. j. Et dicunt nauicularij q̄ hñt societatē in nauib⁹ faciēdis et repādis. vl q̄ i nauib⁹ blada ducūt: q̄ ꝓuilegia hñt m'ta ff. de iur. inmu. l. sp. §. negociatores. Siue erat cohartal' siue curial'. vt. ſ. e. l. iij. Siue erat fabricēſis: q̄ erāt deputati armis faciendis ⁊ repandis ⁊ vendēdis ⁊ isti etiam deputati dicebant. vt in aut. de ar. Et habēt ista lo cum q̄n inter fiscū ⁊ co⁹ erat ꝓtrouersie: puta q⁹ vxor non superat vel re pudiauerat. Si tñ superesset vxor omnib⁹ pferret. ſ. de bo. va. l. j.

Liber VII

Liber Septimus

De vindicta libertate et apud ꝓcilium manumissiõe.

c Oniũctio et. in hoc ti. ponit expositiue ꝑ id est. de hoc dixi. ff. de mãu. vin.

De testamentaria manumissione.

De hoc dixi ff. e.

De lege fusia camina tollenda.

Ista lex impediebat libertates: q; ea cautũ erat nelez in testõ suo totam familiam: vel vltra certũ numeꝝ manumittere posse: sed inter viuos bñ poterat manumittere omnes suos. hodie qõ ꝓcedit inter viuos ꝓcedit multomagis in vltima volũtate. ſ. e. ⁊ insti. e.

De fideicommissarijs libertatibus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De dediditia libertate tollenda.

Dediticij erant qui sine cõditione dedebant se romãis: et q̃diu viuebãt sui erant: post mortem vero in libertatem eripiebant vt insti. de liber. §. fi. Et ideo nõ dicebantur sui: q; successione habebãt ⁊ oĩo libertatẽ spabant: vel verius liberi erant: sed suire tenebantur. Sicut ⁊ alias. ſ. com. õ manu. l. j. §. sin autem.

De latina libertate tollenda ⁊ ꝑ certos modos in ciuitatem romanam transfusa.

Et hec latina libertas tollit. Et dicunt latini qui toto tpe vite sue erãt liberi: sed in morte eripiebant in seruitutẽ: ⁊ sic nõ habebant hereden. vt insti. de succ. lib. §. fi. Et sunt hic xij. vel xiij. casus in quibus olim fiebãt latini. hodie aũt ꝑ legez istam fiunt ciues romani et vere liberi. Jn omnibus aũt exceptis tribus suaꝝ ius patronat⁹ illesum.

De seruo communi manumisso.

Olim non poterat vnus ex dominis suũ manumittere: Jmmo ꝑs manumittentis accrescebat socio: vt insti. de don. §. erat. hodie aũt licz vni dominoꝝ manumittere suũ ꝓmũez: ⁊ inter viuos ⁊ in vltima volũtate vt. ſ. e. l. j. j. Rño.

De seruo pignori dato manumisso.

Seruus pignori datus si est obligat⁹ generaliter puta obligauit oĩa bona sua: siue expressim sit obligatus: siue tacite: põt manumitti. nisi sit a creditore ꝑclusus loco pignoris: vel si is debitor manumittat in fraudez credi toris cũ sciat se non esse soluẽdo: vt. ſ. e. l. ij. ⁊. iij. ff. ex q̃. cau. pig. ta. con. l. pe. Si suus specialiter est obligat⁹: nõ põt manumitti nisi volente creditore: sed tñ ipe manumisso: reuocare mãumissionẽ nõ potest. ſ. l. iij. ⁊. iiij.

De seruis reip. manumittendis.

Codicis

Seruꝰ reip.romanoꝝ vel cuiuſcũq; ciuitatis aut vniuerſitatis põt mãu mitti:dũmõ alium ſeruum vice vel loco ſui det reip. Et talis mãumiſſio nõ mutat licz is fugerit q̃ p ſe dederat: Niſi aliqs titulꝰ interuenerit iure cõ muni id eſt cã ꝓpter q̃ reuocet in ſeruitutẽ ſolitis modis .ſ.e.l.j.ij.ꝛ.iij.

De his qui a non dño manumiſſi ſunt.

Qui nõ eſt dñs nullatenꝰ poteſt manumittere:adeo vt nec tutoꝛ vel cu ratoꝛ:vel etiam pater eiꝰ qui dñs eſt ſui manumittere poſſint.ff.ō manu. l.ſuus.ꝛ.ſ.e.l.ſi pater. Ita nec procuratoꝛ dñi manumittit niſi in caſu.ſ. com.de ma.l.j.§.vl.

Qui manumittere non poſſunt: Et ne in fraudem creditoꝛum.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Qui non poſſunt ad libertatem pueníre.

De hoc dixi.ff.qui.ad liber.ꝓcla.nõ licz.

Ex quibꝰ cauſis ſerui ꝓ pmio libertatẽ accipiũt.

Serui qñz fiunt liberi ꝓ beneficium legis:et iudicis ſentẽtiaz ꝛ ſuã ſtre nuitatem.vt ſunt ſerui qui detulerũt virginũ raptoꝛes.monete falſatoꝛes. milicie deſtoꝛes:dñoꝝ ꝓpꝛiozũ interfectoꝛes.his em̃ quattuoꝛ caſibus per ſentẽciam pſidis libertate donandi ſunt.vt tñ iſtoꝝ ſuoꝝ domini pꝛecium a fiſco ꝓcipiant.ſ.e.l.ij.iij.ꝛ.iiij.ꝛ.ſ.vñ vi.l.meminerint.

De ingennis manumiſſis.

Ille qui eſt ingennus:ꝓpter manumiſſionẽ nõ amittit ſuam ingenuita tem inſti.de inge.§.vl.olim tñ ingemiꝰ manumiſſus infra quiquẽniũ pote rat ſe ĩ ingennitatẽ repetere:ſz hodie ꝓpetue vſq; ad finẽ ſeculi poterit. vt ſ.vbi.cau.ſta.agi.de.l.vl.

Communia de manumiſſionibus.

Cõmune eſt oim̃ manumiſſionuz:qz oĩs mãumiſſio eſt dacio libertatiſ in ſti.de liber.in ꝓn. Itẽ ꝓ quẽcũq; modum ꝓceſſerit:ptingit libertas. Item in etate manumiſſi nlla eſt dña: nec in etate mãumittentis inſti. de lib.§. vl.ꝛ.ſ.e.l.ij.dũmõ ſit maioꝛ xx.ann. Item oĩs manumiſſio põt fieri a dño vel dña vel eius liberis cuiuſcũq; grauds vel ſexus vel ſuis vel emancipa tis vt.ſ.e.l.j.§.vl.

De liberali cauſa.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De aſſertione tollenda.

Liberalis cã olim ꝓ qldã q̃ aſſertoꝛes dicebanẽ:eõ q̃ aſſerebãt eũ libeꝝ q̃ dicebaẽ ſuꝰ: exercebaẽ.qõ qz vanũ et friuolũ erat ideo tractat de ea : nõ ponẽda ſz tollẽda Et ſtatuiẽ vt liberalẽ cãm qs ꝓ ſe vl ꝓcuratoꝛẽ agat.

Quibꝰ ad libertatẽ ꝓclamare nõ licz:ꝛ de rebꝰ eoꝝ q̃ ad libertatẽ ꝓclamare ꝓhibenẽ.

De prima ꝓte dixi.ff.e.ti. De rebus aũt eoꝝ qui ad libertatem ꝓcla.ꝓ hibentur.ſua diſtinctionem.l.vl.ſ.e.

Liber VII

De ordine cognitionum.

Quia cū questiōe status ꝓcurrit qnꝫ alia q̄stio: ⁊ dubitaꝫ de qua pri⁹ fit cognoscendū vel ꝓnunciandū tō ponit de ordine cognitionū scꝫ liberaliuꝫ tm̄. de hoc isti. de acc. §. ꝓiudiciales. Sed supra de ordine iudicioꝝ genera lioꝝ tradit doctrina. de ordine causaꝝ omniū. liberaliū ⁊ nō liberalium hic autem titulus specialis est: ꝓpter libertatis q̄relas inductus.

De collusione detegenda.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De statu defunctoꝝ p⁹ quinquenniū q̄rat.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De longi temporis p̄scriptione q̄ pro libertate ⁊ non aduersus libertatem opponit.

De p̄scriptione q̄ tuet statum defuncti dixit nūc de ea q̄ statū viui tuetur Si igit quis fuerit in possessione libertatis ꝑ xx. ann. ⁊ sine interpellatiōe. ammō ꝓueniri non potest vt. ſ. ꝑ to.

De peculio eius qui libertatē meruit.

Dixit de ꝑsona paciente q̄stionē status nūc de eius peculio ponit scꝫ vi ui. Manumisso em̄ inter viuos videt ꝓcessum esse peculium hoc ipso q̄ nō adimit: nisi in quibus casibus manumissio facta inter viuos ꝓinde habet ac si facta esset in codicillis. vt. s̄. de la. lib. tol. §. sanccimus. ⁊ §. ſꝫ ⁊ si q̄s. Si aūt q̄s manumittit in vltima volūtate: remanꝫ peculiū penes successores manumittentis: nisi ſpēaliter fuerit datū manumisso.

De senatus cōsulto claudiano tollendi.

Senatus cōsultū claudianū loq̄bat ꝓtra libertatez: tō tollendū fuit. erat em̄ olim ꝑ vniuersitatē miserabilis acq̄sitio: ⁊ miserabilioꝝ libertatis amissio ex senat⁹ c. clau. Mulier em̄ libera seruili amore capta. si ei denunciatū fuerat a dño: ne cōmisceret seruo suo: ⁊ iudex sup eo admonnisset eaꝫ: nec ipa acq̄esceret: suam substantiam ꝓdebat: ⁊ libertatem amittebat. ⁊ fiebat ancilla dñi denūciantis. ſ. l. j. ⁊ insti. e. ti.

De nudo iure quiritum tollendo.

Sicut triplex distinctio erat in libertate vt dixi. s̄. de dedi. li. ⁊. ō la. lib. tol. Jta ⁊ in fuis: vt in quibusdā plenū: in quibusdā semiplenū: in q̄busdā nudū id ē sine aliqua vtilitate haberēt dominū. qō tollit hec lex. ⁊ omnes sunt plene domi. vt hic in fi. ⁊ insti. de iur. ꝑ. in fi.

De vsucapione ꝑ emptore vel transactione.

Explicito tractatu de iure agendi qō ꝓditum est ad impugnandū nunc de inre qō cōpetit ad defendendū. Sed q̄a reus se defendit ꝑ exceptionē: siue longi aut longissimi tp̄is p̄scriptiōez: ⁊ ꝑ vsucapionē. q̄ ⁊ ipa q̄lē q̄lez: ⁊ de facto parit exceptiōez vt. s̄. de iur. do. l. in reb⁹. ſꝫ qz vſucapio dignioꝝ est ⁊ fauorabilioꝝ p̄scriptiōe tō ꝓmo de ea. de mat̄ia b⁹ ti. dixi. ff. e. ti.

Codicis

De vsucapione p donato.

De hoc.ff.e.ti.

De vsucapione pro dote.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De vsucapione p herede.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Cōmunia de vsucapionibus.

Vsucapionū ꝓmūia hec sunt: scz q quis p suo possideat: nā q̄ ex ꝓducto possidz q̄uis corporaliter teneat: nō tñ sibi sed dño rei credit possidere: ne ꝙs eñ colono vel ꝓductori: longe possessionis ꝓscriptio q̄rit. ſ.e.l.j. Jtē vt bona fides assit. alioq̄n nō ꝓcedit. ſ.e.l.vl. Jtē vt res non sit viciosa. ſ.e. l.pe.rē.

De vsucapione transformanda r de sublata rer differentia mancipi r nec mancipi.

Ex diuersitate locoꝝ diuersa iura in vsucapiōe statuebāt: vtpote cuz res mobiles in ꝓuincia nō poterant vsucapi. r ideo dicebant nec mancipi. Jn italia vero ꝓscribebant res solo biennio. r iō dicebant mancipi: qz poterāt vsucapi. Mancipes aūt dicunt alias cōductores salis vt. ſ. ō vec. r ꝓmiſ. l.ſi quis. Res aūt mobiles anno vbiq̄ vno vsucapiebant: hodie aūt visum est nouam vsucapiōi formā tribuere: vt sic dicam⁹ de vsucapiōe trāsformāda et de sublata.re.diff.man. r nec man. id est. idez ius est ītalicaꝝ r ꝓuincialium vsucapionū q̄ntū ad temp⁹. r quātū ad dominij translationem vt ſ.e. in ꝑn.l. r in.fi. r inſti.e. in ꝑn.

De acquirenda et retinenda possessione.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De ꝓscriptione longi tpis decē vel viginti annoꝝ

Ex possessione cū ti. ꝓuenit ꝓscriptio iō de ea. Et tractat hic ō ꝓscriptione rer inmobilium r incorpaliū. Sz qz in eis ne dū longissimū: sed r lōga ꝓscriptio sibi vendicat locū. quid sit ꝓscriptio. dixi.ff. de excep. seu ꝓscrip. de materia huius ti. ponit. inſti. de vsucap. §.j.

Jn quibus causis cessat longi tpis ꝓscriptio.

Q̄ñ locum hz ꝓscriptio longi tpis. ſ. posuit: nūc q̄ñ cesset. et q̄dez cessat ꝓpter ꝓsonā eius c⁹ est res: vt olim si fuerat pupill⁹. vel hodie etiā si fuerit adultus: minor tñ xxv. ann. ſ. in qui. cau. in inte. reſ. nō est ne. l. vl. ꝓscriptio aūt xxx. ann. bñ currit minori: niſi sit inpubes licz possit restitui. ſ. de ꝓscrip. xxx. an. l. sicut. Sed etiā ꝓscriptio quinquēnalis q̄ tuet statū defuncti currit minori nec restituit. ſ. ne de. ſta. defun. l. ſi mater. Jtē in dote cauta r nō numerata: q̄ñz currit minori r restituit: q̄ñz nō. ſ. de temp. in inte. reſti. aut. ſi minor. Jtē cessat ꝓscriptio ꝓpt qualitatē rei vt si fuerit sacrosancta. publica pop̄li ro:nāi r ciuitat⁹. ſ.ō vsucap. l. vsucapio. Jdē in omnib⁹ reb⁹ viciosis vel q̄ſi Jdem in reb⁹ mobilibus. ſ.e.l.ij. Jtem cessat ꝓpter causam. vt si q̄s nō possideat vel mala fide possideat. Jtem in om

nib⁹ actionibus psonalibus .ī.ti.pr.l.neq⁹.Itē in omnibus mixtis actionibus.ī.e.vnus.nisi in hereditatis petitione cū excedit terminos suos vt ff.de vsucap.p emp.notaē.

Quib⁹ nō obijciē lōgi tpis pscriptio.

Quēq⁹ etsi vere cucurrerit pscriptio tñ effectu caret: hoc aūt accidit ppē iustā ꝛ ꝓbabilem ꝛ necessariā absentiam psone q̄ petit restitutionē ei⁹ temporis qō in vsucapiōe cucurrit se absente.Et seruaē hec in militibus ꝛ vxoribus militū expeditiōe occupatis ꝛ in medicis .ꝛ in absentibus reip .cā. vel in captis ab hostib⁹ ꝛ p⁹liminio reuersis.vel in absentib⁹ fortuito casu ī.e.l.j.ij.iij.ꝛ.iiij.

Si aduersus creditorem.

Qualiter pscribaē rei vendicatiōi gra dominij cōpetenti dictū ē.Nunc ālīter pscribaē actiōi in rem cōpetēti gra iuris qō qs hz in re.puta creditor hz hippotecariaz actiōez:quō ꝓtra talē pscribaē.Nā diuturnū creditoris silentiū id est decē anno . iter pntes.ꝛ xx.inter absentes:inefficacē q̄ ad effectū actionē pignoris pseq̄ndi ꝓstituit.ī.e.l.j.

De quadriennij pscriptione.

De pscriptione q̄ tueē emptorē dixit.Hūc de ea q̄ venditorez scz fiscuz q̄ rē alienā vendit vt suam.ꝛ de ea q̄ vaē aduersus eū . Et hz locū q̄driennij pscriptio in bonis vacantib⁹ facta cōputatiōe q̄driennij ex quo ceperūt eē bona vacātia.ꝛ denūciatū ē fisco bōa eē vacātia.nē.ō hoc.ff. ō diuerſ ꝛ tē po.p.l.intra.§.q̄drēnij.ꝛ ō iur.fis.l.j.§.diu⁹.ꝛ instī.de vsucap.§.res.

Ne rei dñice vel tēploꝝ vēdicatio tpis exceptōe sūm oueaē

Nō solū in p̄dctis cāis cessat pscriptio lōgi tpis.scz etiā in aliis puta si res fit dñica id ē pncipis:vel etiā reip.vel temploꝝ taliū eīm res mobiles vel ī mobiles nulla alienationis spē obstañ:nulla longi tēp.pscrip. officiēte:et omni tpis diffinitiōe submota:pncipis vel tēplo.vel reip.debēt restitui.ī. e.l.j.ij.ꝛ.iij.

De pscriptione xxx.vel xl.annoꝝ.

Locū hz pscriptio xxx.an.cū pscriptio lōgi tpis cessat: qō accidit ppter mlta ꝛ varia.ō q̄b⁹ dixi ff.in q̄.cau.cess.lon.tēp.pscrip.hec eīm pscriptō nō respuit vicia rei psonaꝝ.

De annali exceptiōe italici cōtract⁹ tollēda: ꝛ de diuersis tpib⁹ ꝛ exceptiōib⁹ ꝛ pscriptiōib⁹ ꝛ interruptiōib⁹ eaꝝ.

Quia olim in italico ꝓtractu ꝛ actiōib⁹ ex eo cōpetētib⁹ annalē q̄dā exceptio obtinebaē .itō ō ea.Et q: circa eā nimie difficultates erat : pōit de ea tollenda:vtilis eīm erat ann⁹:ꝛ quidā eū extēdebāt in decenniū alij in q̄nquenniū .ī.e.l.j.j. Nō.pōit etiā de diuerſ tpibus ꝛ excep.ꝛ pscriptiōib⁹ de q̄b⁹ dixi.ff.de excep.et pscrip.ꝛ.ff.de diuer.ꝛ temp.pscrip.

De alluuiōib⁹ ꝛ pascuis ꝛ palmeris ad aliū statū trāslatis.

Supra qualiter res ciuiliter acquiraneē.nūc qualiē naturaliē vt p alluuionē .Est autem alluuio latēs incremētum:id ē auctio ꝛ decrescio occulta

nã ita paulatĩ adijcĩ vel detrahĩ vt intelligere nõ possis quãtũ quoq; momẽto tpis adijciat vel detrahat instĩ. de re. diui. §. ꝓterea. De plaudib⁹ q̃z ⁊ pascuis ad meliozẽ statũ trãsfatis idẽ dicit: sc̃z vt separatim debeãt nõ censeri sicut nec illud censebĩt: id est censuz̃ ꝑstabit qõ ꝑ alluuionẽ ablatũ est. ff. e. l. vl. §. similiter.

De sententijs prefectoꝝ ꝓtorio.

Alium modũ ciuilis acquisitiõis ponit sc̃z ꝑ sentẽciam Incipit ergo tractare de officio iudicũ: qõ ꝓcipue in ꝓnũciandis sentẽcijs ꝓsistit. Et q̃ prefecti ꝓtorio maiores sunt ceteris magistratibus ⁊ iudicib⁹: ideo de sententijs eoꝝ ⁊ q̃ sint eoꝝ ꝓuilegia ĩ sentẽtijs ⁊ alibi. Triplici em̃ gaudẽt ꝓuilegio ⁊ trina specialitate ¦letanĩ. vt. ff. hoc ti. videre poteris.

Quomõ et quando iudex debet ferre sententiã· pñtibus ptibus vel vna absente.

Habita pleniſſime negocij inq̃sitione: ſi quidẽ vterq; id est actor ⁊ reus fuerint pñtes q̃cũq; intra triennĩ poterit ferri sentẽtia. l. pperandũ. s. de iud. vel intra biennĩ et sex menses iure authenticoz̃. in auĩ. de litig. §. omnem. Si vero neuter eoꝝ fuerit pñs id est neq; actor neq; reus. nullo tẽpore ferĩ sententia. Si ẽo alteruter eoꝝ fuerit pñs: alter vero absens. Si quidẽ reus tm̃ est absens: nõ ꝓtrabet̃ beremodiciũ id est deseri videt̃ iudicium: etiam ſm veteres leges. sc̃z põt ꝓcedi ad diffinitiuã sententiaz̃. Actore aũt abñte ⁊ reo pñte ꝓtrahĩ beremodiciũ p. l. pperãdã. vl̃ ꝑ auĩ. ẽ. liti.

De sententijs ex periculo recitandis.

Quia sentẽcie sicut ⁊ medicie cũ ꝑiculo danĩ ⁊ recipiunt̃. Multſ itaq; modis ſnia ẽ nulla: puta ſi iudex recitauerit nõ sedendo. Itẽ ſi nõ legerit scriptã. ff. e. l. j. Item ſi ꝑ aliũ ⁊ nõ ꝑ ſe recitauit. ff. e. l. vl. in pn̄. Illa tm̃ q̃ desunt ſnie possunt ꝑ iudicẽ ſuppleri eodẽ die. sc̃z q̃ ptinẽt ad ꝓsequtionez̃ poꝝ ſtatutoꝝ vt de fructib⁹ et sumptib⁹ ⁊ ſi. ff. de re. iudi. l. paul⁹.

De sentẽtijs ⁊ interlocutiõib⁹ omniũ iudicũ.

De hoc dixi. ff. de re. iudi. ⁊ põit hic multa vitia ꝓpt̃ q̃ ſnia est nulla.

De sententia q̃ ſine certa q̃ntitate ꝓferĩ

Quia q̃nz̃ ferĩ ſnia ſc̃z tm̃ sup incerta quãtitate ideo de ea. Curare aũt ſp dz̃ iudex ſi possibile ẽ vt certã rei ferat sentẽtiã vt instĩ. de acc. §. curare vbi satis de hoc. ⁊. ff. e. l. hec sententia.

De sentẽtijs q̃ ꝑ eo qõ interest ꝓferĩ

Quia incerta sepe ferĩ sententia circa intereſſe: cũ nõ sit iudici expeditũ in quãtũ possit vel debeat extendi intereſſe: puta cũ etiam hodie multi dubitent in quantũ ꝓtendat̃ intereſſe. Est aũt intereſſe aliud cõmũe. aliud cõuentũ: aliud singulare. Et dicit̃ intereſſe ꝙuentũ: ꝑciũ. ⁊ õ isto nõ est hesitatio: q̃ illud sicut ꝙuentũ ẽ debet pstari: niſi dolus alterius ꝓtis interceſſiſſet. Cõmũe intereſſe ẽ: qõ in ꝓtractib⁹ ⁊ in delictis r̃gulare ẽ vt estimet̃. ⁊ in delictis sp. ⁊ in ꝓtractib⁹ plerũq; estimat̃. ff. ad. l. fal. l. ꝑcia. ⁊ istõ pstãdũ est solidũ. Singulare aũt intereſſe: ẽ quod estimatiõe singulari petitur.

id est singulare ꝑcium rei: de hoc dij in reg. moza. li. vj. ⁊ bar in. l. ff. ff. ꝺ ꝑ to. sti. ⁊ doc. ſ. e. l. j.

Si a non cõpetenti iudice iudicatũ esse dicaꝫ.

Judex incõpetens est licet in eũ ꝓsentiam pluribꝰ modis. vel qꝛ ipe nul lã iurisdcõez habebat: vt. ſ. de iurisꝺ. o. iudi. l. ꝓsensus. vel qꝛ interuenit er roꝛ in adeundo ipsum. vel vi cõpulsus sum in eũ ꝓsentire. Jtẽ ꝓpter diuersitatem reꝝ. puta vaꝰ est ad certas res ⁊ de alijs ꝓnũciaꝫ. ſ. e. l. j.

De pena iudicis qui male iudicauit: vel eiꝰ qui iudicem vel aduersarium corrumpere curauit.

Pena iudicꝭ varia est ſm qualitatẽ delicti. Si eñ dolo malo iudicauit vere obligatus ẽ ex maleficio. ⁊ teneꝫ actiõe in fãctũ: vel de dolo ad omne interesse. ⁊ expeñ. ⁊ ad estimatiõez litis. Jtẽ fit infamis. ſ. e. l. vl. Si aut pecũia sit data vel ꝓmissa: tũc dati triplũ: ꝓmissi duplũ a comite ꝓuataꝝ re rũ exigiꝫ: ⁊ iudex dignitatẽ vel honorẽ amittet: ⁊ hoc i ciuili cã. Pã in criminali bonis omnibꝰ ꝓscatis mitteꝫ in exiliũ in aueꝫ. vt liti. iudi. §. q̃ non accepit. ⁊. §. si autẽ. Sunt ⁊ alie pene. de q̃bꝰ insti. de ob. ex q̃si. male. circa ꝑn. ⁊ in. c. j. de re. iudi. li. vj.

Sententiam rescindi non posse.

Multa custodiẽda in snie ꝓlatiõe. ſ. dixiꝰ q̃ si diligenter fuerint obſ= uata vt in hac rubrica ꝓtineꝫ: sentẽtia nõ poterit rescindi vel ab eo q̃ iudi cauit vel a successore eiꝰ. ſ. e. l. j. nisi solitis modis. vt ꝑ appellationez ꝑ in integrum restitutiõez. ꝑ supplicationez. ꝛc. Occasione aũt omisse exceptio nis nõ rescindiꝫ. vt. ſ. e. l. pe. nisi in casibꝰ q̃bus licet ꝑemptoriã exceptio nem ꝓponere post diffinitiuam. ꝛc.

De fructibus et litis expensis.

Regulariter lite ꝓtes. fructuũ rõ sp est habenda. Et dicit fructꝰ qui est deductis iust sumptibꝰ. Jtem ꝑstaꝫ fructus ꝓcepti ⁊ ꝓcipiendi. ꝛc. Litis aũt expẽsse oliz victori nõ ꝑstabanꝫ a victo. nisi temere vocasset eũ i ius. ff. de iudi. l. eum q̃z temere. hodie aũt regulare est vt victus victori ꝓdeumeꝫ in expeñ. nisi in casibus no. in ea. l. ⁊ in. c. calũniã de pe.

De re iudicata.

De hoc d' ri. ff. e. ti.

De executione rei iudicate.

Parũ esset snĩam ferri nisi lata etiã mandareꝫ executiõi. Mandaꝫ autẽ snĩa executioni q̃n seruato ordine iudiciario ⁊ cã cognita ꝓuicto debitore vel ꝓfesso lata ẽ sentẽtia ab eo q̃ habebat ptãtem iudicandi: hoc est a iudi= ce cõpetenti. ſ. e. l. j. ⁊. l. si vt ꝓponis. Et fit executio ꝑ executores. Est aũt executor q̃ post sentẽtiã inter ptes audita ⁊ discussa omni lite ꝓlatũ iudica te rei vigorem ad effectũ deducere videꝫ. ſ. e. l. pe.

De vsuris rei iudicate.

Sepe ꝓtingit pecuniã in sentẽtia deductaz elapso legittio tpe non soluꝫ

leo supponit q̄ pena ꝛ qñ imponaꝫ nō soluentib⁹. Maxīmis enim vsuris subijciūtur. id est centesimis q̄ currere incipiūt: demū post quattuor mēses a tpe sniē cōputādos si nō fuerit appellatū: aut si appelleꝫ currūt a die cōfirmationis prime sniē: vt. ſ. e. l. j. ꝛ. l. eos. Interim autem. id est in quadrimestri tempore nulla omnino currit vsura.

Si plures vna sententia condēnati sunt.

Qualiter fiat executio cōtra vnū damnatū dixit: nūc qualiter si sint plures qui vna sentētia damnaneꝫ: tales enī ꝓ parte debent soluere. ꝛ pōt ab eis exigi ꝛ cōtra eos sententia ꝓ virili portione mandari executioni.

Quibus res iudicata non nocet.

Regulariē tradiē in ciuili ꝛ criminali causa: sentētiā inter alios latam alijs nō nocere vel in eodē negocio vel in simili. Siue bt qui expti sūt ciuiliter suo nōie cōtendebāt siue etiā nostro. Sed tñ nō p̄cedente vel sequēte volūtate nostra: etiā si tales erant quib⁹ licebat agere sine mandato: vt. ſ. eo. l. j. ij. iij. ꝛ. iiij.

Cōminationes: epistolas: pgrāmata: subscriptiones: auctoritatē rei indicate non habere.

Quod ꝓ epl'am p̄ses iussit aliquē soluere pecuniā effectū nō habet sentētie. ſ. e. l. j. Itē subscriptio sniam cā cognita latā nō reuocat vel rescindit. ff. de re iudi. l. quod iussit. ꝛ. ſ. e. l. ea que. ꝛ l. iudex. Itē p̄sidis interlocutio apud acta signata de duplo vel quadruplo p̄stando nisi debitor: satisfaciat: voluntas est potius cōminantis. q̄ sniā iudicantis. neq; enīz oīs vox iudicis iudicati cōtinet auctē. ſ. e. l. interlocutio Itē pgrāma nō hz vī rei iudicate. ſ. e. pgrāma. Est āt pgrāma pcedēs scḗptura vt dicūt. i. q̄ p ples puincias ꝛ loca destinaē. Vel est pgrāma cū idē diuersis tradiē libellis q̄si pcedens grāma id ē lra. sic enī plerūq; in corpe auē. ponit. vel ſm Jo. vt differat ab epistola. Est pgrāma scriptura publice ī albo ꝓpsita. ſ. l. ij.

Si ex falsis instrumētis vel testimonijs iudicatum erit.

Sicut sniā deficit ꝓpt omissam solēnitatē: vt. ſ. ti. pri. Ita ꝛ ꝓpt adiūctam falsitatem vt hic.

De confessis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Res inter alios acta alijs non nocet.

Hic ti. loq̄ de iudicatis ꝛ actis extra iudiciū. Sz. ſ q̄b⁹ res iudi. nō noloq̄ de iudicatis tñ. ꝛ q̄ ibi dicūē ḃ potes repetere. Tradit enī hec rubrica vnā regulā: ꝓtraria sūt casualia: de hoc in. c. pe. extra de re iudi.

De relationibus.

Quia iudex q̄ñq; dubitās cām ipaz aū sniam vel post refert ad principē vel ad aliū p̄silij cā. ió de relationib⁹ ponit. de hoc dixi. ff. de app.

De appellationibus ꝛ consultationibus.

Quia sentencia lata fiunt appellationes ⁊ cõsultatiões ideo de his subiungit de app. dixi. ff. e. ti. Consultatio aũt in hoc differt a relatiõe. q; aut iudex refert negociũ ad superiorẽ vel ad imperatorẽ vt instruaẽ ab eo qualiter in tali causa debeat iudicare: ⁊ petit iſtrui sup facti ꝯlitate ſc̃z vt ea ꝓncipi notificata rescribat quid sup ea debeat ꝑsumi. et talis dicit̃ ꝓsultatio. Aliqñ iudex causam refert superiori q; vult euitare onꝰ iudicandi: et ita ꝓprie dicit̃ relatio de qua. s̃. ti. pr.

De temporibus et reparationibus appellationum seu consultationum.

Qñ et qualiter fiat appellatio dixit. nũc intra q̃ tpa exerceẽ. de hoc dixi ff. qñ ⁊ itra q̃ tem. app. sit. hoc addito q; hodie vnꝰ tm̃ fatalis est dies id ẽ annus vnicus infra quẽ dz appellator exequi appellationẽ ſm se id ẽ cum ipe solus est in iudicio. cõmuniterue id est cũ est in iudicio cũ altera parte aut si iusta causa interceſſerit aliꝰ annꝰ indulgeẽ: ⁊ ita erit ſecũdꝰ fatalis: q̃ transacto: lite nõ cõpleta rata manet sententia vt in auẽ. de his q̃ ĩgre. ad app. coll. v. de hoc in. c. cũ sit romana de app.

Qñ ꝓuocare non est neceſſe.

De hoc dixi. ff. q̃ sen. sine. app. reſcin.

Quor appellationes recipiunt̃.

De hoc dixi. ff. a qui. app. non li. ⁊ de app. reci. vel non.

Si pendẽte appellatiõe mors interueniat

De hoc dixi. ff. e. ti.

De his q̃ ꝑ metũ iudicis nõ appellauerunt

Supra dixit qñ appellatiõe facta nõ examiaẽ: hic ecõtra qñ nõ facta habetur ꝑ facta ⁊ examiaẽ puta si q̃s ꝑ metũ iudicis nõ appellauerit: intellige q; fuerit iustꝰ metus ⁊ talis q̃ in cõstantẽ cadere potuit ꝺ hoc. ſ. e. l. vl. ⁊. ff. de reg. iur. l. in ommb⁹ ⁊ de app. l. cũ quidã. de app. reci. l. antepe.

Si vnus ex pluribus appellauerit.

Docuimus. s̃. quõ appellatio appellanti ꝓfit: nũc exponam⁹ quõ ꝑ appellatiõez etiã aliꝭ nõ appellãti appellatio facta ꝓficiat. Ma si in vna cadẽ q; cã vnus appellauerit: eiusq; iusta appellatio ꝓnũciata est: ei q̃z ꝓdest q̃ non appellauerit. ſ. e. l. si vna. de hoc in. c. vna sentẽcia extra. de app.

Si de momentanea poſſeſſione appellatũ fuerit

Qñ appellatio reiciaẽ ꝓpt auctoritatẽ iudicis dictũ ẽ. nũc audi qñ reiciaẽ ꝓpt vtilitatẽ ipi⁹ rei de qua iis est: puta si feraẽ sup momẽtanea poſſeſſione: vbi appellatio nõ admittit̃: forte q; expectaẽ plenius examiari negociũ in cã ꝓprietat̃ Est aũt poſſeſſio momẽtanea: si agaẽ de poſſeſſiõe retinenda ꝑ interdictũ vti poſſi. vel vtrubi. vel adipiſcẽde ꝑ interdictũ q̃z bonor: vel q̃z legator. vel recupandi ꝑ interdictũ vnde vi. Est em̃ apta durare ꝑ momentũ penes eũ q̃ vicit. Si em̃ ille q̃ ſuccubuit in primẽti ꝓbat ꝺ ꝓpetate: ſtatim eã recupabit ꝑ ſentẽciã. de hoc in. c. j. ꝺ cau. poſ. ⁊ ꝓpe.

Ne liceat in vna eademq causa tercio ꝓuocare: nec post duas sentencias iudicum quas diffinitio ꝓfectoꝝ roborauerit eas retractare.

A sentencia appellat regulariter semel ⁊ secūdo. Sz tertio nō. vt dicit. Et q dicit eadēq cā im ꝓprie dicit vt patet. ff. ō inoffi. tes. l. circa. ⁊ no. ff. de ꝓcur. l. ita demū. Sz ꝓpter idemptitatē litigatoꝝ ⁊ rei de qua q̄rit dicitur cā appellatiōis eadē esse cū ꝑncipali.

Qui bonis cedere possint.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De bonis auctoritate iudicis possidendis seu venundādis ⁊ de separationibus bonoꝝ.

De hoc dixi. ff. sub ꝓprijs ti.

De priuilegio fisci.

De hoc dixi. ff. ō iure fis. sunt et alia multa ꝑuilegia q̄ hoc ti. colligi p̄nt.

De priuilegio dotis.

Non solū fiscꝰ sed etiā mulier ꝓ dote ꝑuilegiū hz. Et no. q hic titlꝰ dicit de priuilegio qō habet inter ꝑsonales actiōes. Sz de eo qō hz circa hi pothecariā dicit. ſ. qui. po. in pig. l. fi.

De reuocādis his q̄ in fraudē creditoꝝ alienata sunt.

De hoc dixi. ff. de his q̄ in frau. cre.

Liber Octauus

De interdictis.

Et hoc dixi. ff. e. ti.

Quorum bonorum.

De hoc. ff. e. ti.

Quorum legatorum

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Unde vi

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Si ꝑ vim vel aliomō absentꝭ turbata fuerit possessio.

Dictū est supra de turbata possessione p̄ntis: nūc de absentis. Est aūt sciendū q̄ absētꝭ possessio q̄dz ꝑ viz. q̄dz ꝑ rescriptū ꝑncipis turbat. Et si q̄dē turbat ꝑ vim expulsis his q̄ detinebāt nomīe absentꝭ: dat ꝓdcō er lege ista ad recupandū possessionē. Si aūt turbat ꝑ rescriptū impatoris: vel interlocutiōez iudicis: nō fit ideo innouatio possessiōis: q̄ negoc oꝝ merita ꝑtium assercione pādunt: q̄ ꝑ nimiā instātiaz littere impetrate sunt. ſ. e. l. vl. ⁊ extra de in inte. resc. c. tū ex lris. ⁊ de sen. ⁊ re. iudi. l. cū illius.

Uti possidetis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De tabulis exhibendis.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De liberis exhibendis seu deducendis. Et de libero homine exhibendo.

De hoc dixi.ff.in proprijs ti.

De precario ⁊ Saluiano interdicto.

De hoc dixi.ff.in propri.ti.

De edificijs priuatis.

Quia per interdicta de q̄bus.ſ.priuata edificia defendunt ⁊ tuent.et cōſtituēda fieri impetrant.ideo de his dicit:qui poſſint vel teneant edificare vel reficere priuata edificia.

De operis noui nunciacione.

Quidā habēt hic ſup lege.de opis noui nūc.ppriā rubricā.ſed nō ē neceſſaria. Satis enī ptinet hec lex ad ſuptozē materiā ſm glo.noſtram. Et no.q hec nūciacio fit tribus modis:vt.ff.de no.ope.nū.l.de pupillo.§ me miniſſe.de hoc dixi.ff.e.

De operibus publicis.

Ad extructionē ⁊ reſtaurationē pontiū ⁊ aqueductuū ⁊ murozū :omnes certatim facta oparū ⁊ pecuniarū collatione concurrere debent. Nec aliqs ab hmōi cōſortio :dignitatis vel religionis priuilegij ſe excuſare debebit. ſ.e.l.ad port⁹.⁊ de priuil.aug.do.l.abſit.⁊ in aut.de eccle.ti.§ ad hec.

De rōcinijs operū publicozū.⁊ patribus ciuitatū.

Fuerat olim pconſulibus ⁊ pſidib⁹ puinciarū pmiſſū p diſcuſſionibus rōcinioz publicozū ⁊ ciuilū redditū : ſiliquā vnā ex ſingulis erogandis ſolidis vendicare. Verūſhodie patrib⁹ ciuitatū⁊ eozū neceſſitatib⁹ hec ſſili qua deputat.ſ.e.l.vna.⁊ in aut.ſed hodie.ſ.de epiſ.⁊ cle.vbi etiā expo nit quid ſit ſiliqua. Ciuitatū aūt patres dici poſſunt defenſozes ciuitatuz: qui quidē plebi ⁊ ruſticitati.parētis vicē exhibēt.ſ.de defen.ciui.l.in defenſoribus.

De pignoribus ⁊ hippothecis.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

In quibus cauſis pignus tacite contrahatur.

De hoc dixi.ff.e.ti.

Si aliena res pignozi data ſit.

Codicis

De hoc dixi. ff. q̃ res pig.

Que res pignori obligari possunt. ⁊ qualiter ⁊ quando pignus contrahatur.

De hoc dixi. ff. e. ti. ⁊. ff. de pig.

Qui potiores in pignore habeant.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De his q̃ in prior̃ creditorũ locũ succedũt.

De hoc dixi. ff. e. ti.

Si antiquior creditor pignus vendiderit.

Qualiter in ius prioris creditoris vel p pactũ: vel solutionem aliq̃s succedat dictũ est. Nũc qualiter succedaꝫ p venditionem. Antiquior tñ creditor vendẽte pignus: sequẽtes creditores vel debitores pignus aduocare nõ posse. ī. e. l. j. in prin. nisi p̃mꝰ creditor vendiderit fideiussori q̃ tenebaꝫ et. vel nõ vendiderit scõo creditori. ff. de distrac. pig. l. ij. ⁊. l. cũ itaq̃. §. i. vel nisi creditor primꝰ vendiderit sub eo pacto vt liceat debitori pignꝰ recupare. ff de pig. acc. l. si cum venderet.

Si cõmũis res pignori data sit.

Rem q̃ habet aliquis cũ alio cõmũez: nõ põt obligare socio inuito: nisi p portiõe sua. ī. e. l. j. ⁊. ff. p so. l. nemo. fiscus tñ ratiõe ptis rẽ pmũez põt in solidum alienare. vt. s̃. de co. re. alie. l. ij. ergo ⁊ multo magis obligare potest

De pretorio pignore Et vt in actionibus etiam debitorum missio p̃torij pignoris p̃cedat.

Qualiter p̃ quentionẽ pignus p̃stituaꝫ dictũ est. Videamus qualiter cõstituatur p̃ p̃torem siue p iudicem. Et quidem p̃stituiꝫ p missionẽ in possessionem. ff. de pig. acc. l. non est mirum. §. sciendum. Et erit p̃torium pignꝰ si fiat m sio ex ea causa q̃ p̃tor iubet fieri puta vt caueaꝫ p legatis: vel de damno infecto. vel in opis nouncia. de ope ỹmolitẽdo. Iudiciale aũt est cum iudex iubet mitti in possessionem ex officio suo vt mandaꝫ executioni diffinitiua sententia. Et primo capiunꝫ mobilia. secundo inmobilia. tertio queniꝫ ad nomina. Effectus aũt omnis pignoris hic est. vt creditor i eo habeat retentionem et actiones hippothecarias si ceciderit a possessione culpa sua. ī. e. l. vl.

Si in causa iudicati pignus captum sit

Specialiter tractat de eo pignore q̃ capiꝫ in causam iudicati: id est p̃ro iudicato exequẽdo. Et certe olim post duos menses pignus in causaz iudicati captum distrahere licebat. ff. de re. iudi. l. debitoribus. Sed hodie nõ nisi post quattuor menses vt. s̃. de execu. rei. iudi. l. vl.

Si pignus pignori datum sit

Non solū a dñis sed etiā ab ante dñis res obligant: puta ab his quibus sunt obligate. potest em̄ pignus pignori dari. Et datur actio ex empto secundo creditori: quatenꝰ id est q̄ diu vtraq; pecunia debet. Si ergo vtraq; pecunia nō fuerit debita: quod ꝓtingit vtraq; soluta vel etiā altera. pignꝰ ꝓmitur. ff. de pig. l. grege. ꝯ pignori.

De partu pignoris ⁊ omni causa.

Sicut locū habet hippothecaria actio ꝑ ancilla obligata: ita etiam locū hꝫ ꝑ partu ⁊ ꝑ omni cā vel accessione: id ē ꝑtu scōo vel tertio. In ancilla tñ distinguit̄ ꝓcipit apud debitorem vel apud extraneū. ⁊c.

De remissione pignoris

Quoq; voluntate expressa creditoris dissoluitur pignus. vt si creditor remittat pignoris obligationem. ff. de pac. l. si tibi. ꝯ de pignore. Et idem si remittat debitū vel in ꝑpetuū vel ad ꝑ s: nā. ſ. temp⁹ obstabit exceptio. ff e. l. solut̄. ⁊. e. ti. dixi.

Etiam ob chyrographariam pecūiaꝫ pignꝰ retineri

Licet soluta pecūnia dissoluat̄ obligatio: ⁊ cessetꝫ hippothecaria. nō cessat retentio pignoris sicut pñs rubrica indicat. Dit em̄. etiā ob chirogꝝ. pecu. pignus retin. pot. q̄si diceret nō solū retinetur ꝓpter eam: ꝑ qua est obligatum: sed etiā ob chyrographariā id ē eā q̄ debet̄ sine pignoris obligatione cꝰ ꝓbatio chyrographo ꝓtinet̄. q; si nō ꝓtinet̄ idem tñ dicendū ē pos se retineri pignus vt dicit hic glo. rubri.

De distractione pignoris

De hoc dixi. ff. e. ti.

Debitorē venditiōeꝫ pignoris ipedire nō posse

Rubrica satis clara est in se. plane oblatione pecunie debite cum vsuris a creditore nō accipiente facta ꝓsignatio impedit venditiōeꝫ. ſ. e. l. j. ⁊. ij.

Si vendito pignore agatur.

Contigit sepe. vēdito pignore agi: de quo hic titulus tractat. cui cōpetat ⁊ qualis actio. quod ꝓsequere vt in littera.

De luitione pignoris.

Luitio pignoris fit ꝑ solutiōeꝫ vel satisdationē totius debiti vt ſ. e. l. j. ⁊ vl. Est em̄ luere pignꝰ redimere. Sicut dicimꝰ luo pena: et luo peccatū nam peccatū solut̄ pena. qui em̄ crimine teneꝫ obnoxius eū pēa a pristina liberat obligatione. Ser. sup. x. en. ō hoc dixi. ff. q. mo. pig. vl. hip. sol.

Si vnus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti soluerit vel acceperit.

Licet vnus ex heredibus creditoris ptē debiti accipiat: nō tñ p̄iudicat ceteris: quo min⁹ q̄libet heredū pignus possit in solidum vēdicare. ff. e. l. j. t. ij. Idē est in heredibus debitoris: vt nō ꝓsit ceteris vno soluente q̄ minus creditor pign⁹ distrahat et ī solidū vt. ff. fa. her. l. heredes. §. idē iurī.

Si pignoris conuentionem numeratio pecunie sequuta non sit.

Quecūq; locū hñt in exceptione nō numerate pecunie: vbi agit̄ ꝓsonali actione ad id petendū quod nō est numeratū: eadē q̄z hic repetāt̄ si agat̄ hippothecaria.

De iure dominiuj impetrando.

Quia creditor pignus ex pacto: vel ex lege elapso biennio vendere pōt t fieri pōt q̄ nemo velit rem cōparare: et necessariū est creditori saltez iure dominij eam possidere: cōsulitur creditori ex quadā benignitate vt denunciet debitori post biennīū: si p̄s debitor est: vel si absens est adeat creditor iudicem. t exponat ei denūciatiōez factam. Ipe etiā iudex per apparitores debet manifestare debitori si pōt q̄ creditor vult iure dominij pignus possidere. t ei debet statuere tempus intra quod soluat pecuniā creditori. Alō soluta aūt pecunia ad temp⁹ potest creditor adire p̄incipē vt ei ꝓcedat rē eandem iure dominij possidere. Sicq; habebit eam in suo dominio.

De pactis pignorum et cōmissoria lege in pignoribus rescindenda.

Licz in vēditiōib⁹ fuerit lex p̄missoria In pignore tñ nō fuat vt hēs hoc ti.

De exceptionibus siue p̄scriptionibus

De hoc dixi. ff. e. ti.

De litigiosis.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De cōtrahenda et cōmittenda stipulatiōe.

De hoc dixi de ver. ob.

De inutilibus stipulationibus.

Inutiles dicunt̄ stipulatiōes nō vt q̄q; nullā afferāt vtilitatē. Sz quia viciose sunt t cōtra ius interposite. Quod ꝓtingit vel ratione ꝓsonaruz stipulantium t ꝓmittentiū. Itē ratione rerum. id est omniuz q̄ deducunt̄ in stipulationē. Itē rōe absentie t ratione dissensus. Item ratione inepte conceptionis. de quibus late instī. e. ti. explicat.

De duobus reis stipulandi t ꝓmittendi.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De fideiussoribus t mandatoribus.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De nouattõibus et delegatiõibus

De hoc dixi.ff.e.ti.

De solutionibus et liberationibus.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De acceptilationibus.

Dixi.ff.e.ti.

De Euictionibus.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Creditorem euiccõez non debere

Creditor differt ab alijs alienantib⁹:qz si vendit pignus vt creditor nõ teneꝫ de euictiõe nisi specialiter ꝓmittat: quod facere non debet nisi ex cõsuetudine vel qz maiori pcio vendat:alioquin non hz otrariã pig.acc.ꝓtra debitorem.ff.e.l.j.z.ij.ff.de pig.acc.l.si pignore.§.vl. Si aũt creditor vẽdit vt dñs.teneꝫ de euictiõe.

De patria potestate.

Patria potestas est ius quoddã qõ habẽt qui sunt de imperio romano. in liberis naturales et legittimos:nulli eñ alij homies tale ius hñt insti. e.,§.ius aũt potestatis.vbi glo.ꝓsequit in quibus pa.po.ꝓsistat.

De adoptionibus.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De emancipationibus liberoꝝ

Dixi.ff.de adop.de hoc.

De ingratis liberis

Qualiter exeat filius potestatẽ patris ꝑ emancipationẽ dixit:nũc econtra qualiter retrahatur in ptãte ꝑ ingratitudinẽ dicit.

De captiuis z postliminio reuersis et redemptis ab hostibus.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De infantibus expositis liberis z seruis. z de his qui sanguinolentos nutriendos acceperunt.

Non tñ in captiuis opus pietatis exhibetur:sed etiam in infantib⁹ expositis nutriendis:et quid iuris in talibus quis ꝑstando alimẽto acq̃rat.

Que sit longa cõsuetudo.

Codicis

Licet rubrica ꝙrat: non tamē ſoluit q̄ dicatur longa ꝫſuetudo. Sed dm Jo. ꝙ decem annoꝝ vt inſti. de vſucap. §. j. ita dicit glo. ⁊ inſti. de iurna. §. ex non ſcripto. q̄d ſit cōſuetudo dixi. ff. de. l. ⁊. ꝓ.

De donationibus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De donationibus q̄ ſub modo: vel condcōe: vel ex certo tempore conficiuntur

Dixit in genere de donationibus: nūc ꝓſequit̄ ꝑ ſpecies. Et eſt mod⁹ ꝑ vt. ꝓditio ꝑ ſi vt dixi. ff. de cōdi. et de. ⁊ patet. ſ. e. ꝑ totum.

De reuocandis donationibus.

Donatio ſemel ꝓfecta temere reuocari nō poteſt inſti. de dona. §. j. Sūt caſus in quibus ꝓpter ingratitudinem reuocatur. q̄ continēt̄ his verſib⁹. Donator reuocat: atrox iniuria: vandi Lex: necis inſidie: man⁹ impia vel graue damnum. de quo dic. §. j. ⁊ in. c. fi. extra de dona.

De donationibus cauſa mortis.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De infirmandis penis celibatus: et orbitatus: ⁊ de decimarijs ſublatis.

Olim poterat cauſa mortis donari ei qui celebs erat: id eſt nolebat ꝓtra here matrimoniū. vt q̄ vxorē non bz nec vult: ſed caſte viuere. Et hic idē forte orbitat⁹ dicebat: quaſi vxore carens. vel orbus dicitur q̄ filios nō habebat: ⁊ huic olim non poterat cauſa mortis donari. hodie aūt ꝓmiſcue relinquit̄ omnibus Jtez ſtatuit lex papia vt decima ꝑs eius q̄ relinq̄bat a viro vxori et ecōtra detraherēt̄ et applicarēt̄ fiſco ſi non eſſent liberi: quod hic corrigitur vt. ſ. e. l. ij.

De iure liberorum

De iure quod habēt̄ in filios iure ptātis dixit: nunc de iure ſuccedendi in hereditate filioꝝ: q̄ hodie non eſt opus q̄ impetrēt̄ vt ſuccedat ꝑ vel mater. licet olim erat neceſſe. Nam ſine interꝑtatione mater ſuccedit licet ingenua tres: libertina quattuor non pepit. ſ. e. l. vl. ⁊ iſti. ō leg. ag. ſucc. §. vl.

Liber Nonus

Qui accuſare non poſſunt.

Hanc de criminalib⁹ dicit in quib⁹: quia accuſatores ſunt neceſſarij ideo ponit q̄ accuſare poſſunt. Et dic ꝙ regula riter q̄libet poteſt accuſare qui non ꝓhibēt̄ inſti. de pub.

iudi.in ꝑn.ꝓhibet aũt mulier.ſ.e.l.de crimine. Item accuſatus ſuũ accuſatorem.ſ.e.l.neganda. Item alieno nomĩe.ſ.e.l.ij. Itẽ qui renunciauit expreſſe.ſ.e.accuſationẽ.vel tacite.l.ſi ea. Item frater fratrẽ.ſ.e.l.ſi magnum. Infamis .vt.ſ.e.criminis. Qui duos habet accuſatos ꝓhibetur a tertio.ſ.e.l.cuz rationibus. Itẽ alumnus.ſ.e.iniquũ. Itẽ ſeruꝰ familiares.liberti.ſ.e.l.pe.ꝛ fi. Item milites.ſ.e.nõ ꝓhibetur. Item pupillus. Et qui habet merum imperium . Et qui accipit precium ob accuſandũ vel non accuſandũ. Item qui alias falſum dedit teſtimoniũ. Itẽ et paup.ff.de accu.l.qui accuſari.ꝛ.l.ſe. Item ſocius eiuſdem criminis.ſ. de lib .cau.l.ſi filium . Tales ꝑſone regulariter ꝓhibẽt:ſed caſualiter admittunt: vt in ſingulis legibus inuenitur.

De accuſationibus et inſcriptionibus.

De hoc dixi.ff.e.

De exhibendis et tranſmittendis reis

De prima pte dixi.ff.de cuſto.ꝛ exhi.re. Tranſmiſſiões aũt fiunt cũ q̃s accuſatur ibi vbi deliquit:ꝛ ipe eſt alibi vt in auẽ vt nulli iudi.§.ſi vero.

De cuſtodia reorum

De hoc dixi.ff.e.ti.

De priuatis carceribus inhibendis

Supra de publicis carceribus obſeruandis dixit: nũc ō ꝓuatis ꝓhibendis. Et nemini licet ꝓuatũ carcerez habere vel exercere ꝓterq̃ magiſtratui Contrarium facientes tãq̃ impialis mate.violatores vltimo ſupplicio percellent.ſ.e.l.vna

Si reus vel accuſatoꝛ moꝛtuus fuerit

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Si quis imperatoꝛi maledixerit

Leſe maieſtatis criminis quis reus efficit qñz facto de quo.ſ.ti.ꝓ.qñ q̃ verbo vel dicto .in quo verſat hꝰ ti.tenoꝛ. Si quis igit imꝑatorem direxit pfidum:atroꝯm:rufum:vel qō ſimile ꝓfuderit:ſi ex lenitate ꝓceſſit pcendum eſt:lubꝛicum eĩm lingue ad penaz facile trahi nõ debz.ff.ad.l.iul.ma.l.famoſi. Si ex inſania furoꝛis vel vini:miſeratõe digniſſimũ. Si aũt ex deliberatiõe remittendus id eſt tranſmitendꝰ eſt ad ꝓncipẽ: et ipe ꝓpẽ det ex qualitate ꝑſonarũ:vtrũ crimen ptermitti: an exquiri ꝛ puniri ōbeat de hoc in.c.vno de maledicis.

Ad legem iuliam maieſtatis

Dixi.ff.e.ti.

Ad legem iuliam ꝛ de adulterijs ꝛ ſtupro

De hoc .ff.e.ti.dixi.

Codicis

Si quis eam ꝛc⁹ tutor fuit corrupit

Qui eam cuius tutor fuit corrupit: patiē maiorē penam ꝙ alius: minorem vero ꝙ raptor. ſ. e. l. vna. Idem et multo magis ſi corrupit cōſtāte tutela. Idem in curatore fm azo.

De mulieribus q̄ ſeruis ꝓpriis ſe iunxerūt.

Hoc ſtuprum acrius punitur ꝙ aliud. Seruus eī ꝓburitur mulier ſubit capitalem penā. bona ei⁹ ꝓueniunt ad cognatos mulieris. ſ. e. l. vna. de boc. ff. de here. inſti. his verbis. §. ſ. ꝛ inſti. de here. inſti. §. j.

Ad legem iuliam de vi publica uel priuata

De hoc dixi. ff. ſub ꝓpriis ti.

De raptu virginum ſeu viduarum: Nec non ſanctimonialium

Raptori imponit pena ſi rapuit honeſtam mulierē: aliud ſi inhoneſtam vt meretricem. ſ. e. l. j. in pn. ff. de fur. l. verum eſt. Nec diſtinguit volente muliere id faciat: an inuita. Et vtrū ſponſam ſuam an aliam. ꝛc.

De emendatione ſeruoꝝ

Dominus olim potuit occidere ſeruū inſti. de his qui ſunt ſui. §. ſ. Sed hodie diſtinguit. occidat iuſta cauſa: vt tunc non teneat. ff. de ver. ob. l. q̄ ſuum. An ſine iuſta. et rōne aut volūtate ſua: aut caſuali culpa. ꝛc. ſ. e. l. j.

De emendatione ꝓpinquoꝝ

Titulus iſte tribuit poteſtatē ſenioribus ꝓpinquis corrigendi minoꝝ delicta ꝓ qualitate admiſſi. cū moderamine rōnis q̄daꝫ. ꝛ iure q̄ſi patrie. po. vt in inmenſum non extendatur hec licentia.

Ad. l. corneliam de ſiccariis.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De his qui parētes vel liberos occiderūt.

De hoc dixi. ff. ad. l. pom. de par.

De maleficis et matematicis ꝛ ceteris ſimilib⁹

Omnes illi quos vulgus maleficos appellat ꝛ qui dicunt ſe ſcire aliquā artem diuinandi: hic appellant matematici. a matheſis q̄ eſt diuinatio. diuinant eī vel circa ſomnia: vel in volatu qui auſpices. vel in garritu auiū qui augures. Et omnes tales patiūtur capitalem penam. ſ. e. l. j. Sunt ꝛ alij qui arte magica vite innocentū inſidiant. aīos mulierū ad libidinē flectunt: et bij beſtijs ſubijciunt. vt. ſ. e. l. multi. Idez forte ſi veneno. ſ. e. l. j. ꝛ hi etiam tenēt. l. coz. vt dixi. ff. ad. l. coz. de ſicc.

De ſepulchro violato

De hoc dixi.ff.e.ti.

Ad legem fauiam de plagiarijs

De hoc dixi.ff.e.ti.

Ad legem viscelliam

Hec lex locū habet qñ libertus appetit ea q̄ ingenuis tñ ꝓueniūt. puta aspirat ad honores t dignitates asserendo se ingenuuꝫ esse. Si aūt libertū se fateat: t penuria sit hominū poterit eligi. ff. de decu. l. eos qui.

Ad legem cornelliam de falsis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De his qui sibi ascribunt in testamento

De falsis in genere dixit: nūc in specie de quodā: qō licet non sit falsuꝫ: punit tñ vt falsum. ſ. e. l. senatus.

De falsa moneta.

Falsum non modo p̄dictis modis ꝓmittit t punitur: sed etiā in moneta ideo de ea posuit qz grauior imponit pena: q̄ sup alio falso. Et habet locuꝫ hec accusatio cum quis fabricauit falsam monetam vel fabricari fecit: vel super eo dedit cōsiliū. vel non ꝓhibuit eam fabricari. qui tñ in totū forma te noluerit iusta penitētia excusatur. ff. ad. l. coz. de fal. l. qui falsam.

De mutatiōe nominis: cognominis: ꝓnominis

Si ingenuꝰ nomen: vel ꝓnomē. vel agnomen mutet: si quidez in fraudem tenetur cornelia. alioquin contra. Seruo aūt mutare non licet. ſ. e. l. ſ. t. ff. ad. l. coz. de fal. l. si falsi de hoc solet dici in ꝓb. grego. compilationis. et in ꝓb. li. vj.

Ad legem iuliam de ambitu

De hoc dixi.ff.e.ti.

Ad legem iuliam repetundarum.

De hoc.ff.e.ti.

De crimine peculatus

De hoc dixi.ff.e.ti.

De crimine sacrilegij.

Dixi.ff.de crimine.pecu.

De seditiosis t his qui plebem audent contra rem publicam colligere.

Codicis

Seditio dicit quasi seorsum itio: q; in diuersum vadunt alios q; trahunt vel a sedo.as.p cõtrarium vt dicit glo.hic sup rubro. Et dicitur seditio q̃ tis publice turbatio. ff.e.l.j.t.ij.de hoc no.xlvj.dis.seditionarios ea ibi p arõ. Jo.an.de immu.ecc.c.decet.li.vj. Et tales pcitantes seditionẽ puniuntur pena capitis vt no.in.l.denũciamus.C.de his qui ad eccle.pfu.dixi aliquid.ff.ad.l.iul.ma.

Quando ciuilis actio criminali p̃iudicet: et an vtraq; ab eodẽ exerceri poterit.

Dixit de ordinarijs criminibus: nũc de extraordi.p̃mittit tñ cõmunẽ titulum ad p̃cedentia et ad sequentia: si ex eodem crimĩe cõpetat ciuilis actõ t criminalis accusatio: an vna p̃iudicet alteri vel prorsus: vel interim. Sz dic q; nõ p̃iudicat prorsus. nisi in actione t accusatione iniuriarum. ff.de iniur.l.p̃etor.§.j.t.l.q; senatus. Sz interim p̃iudicat. vt.ff.de pub.iudi.l. interdũ.t.ff.vi.bo.rap.l.ij.§.j. ō hoc glo.isti.si q̃.pau. fe.dic.sup rubro.

De crimine expilate hereditatis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De vi bonorum raptorũ actione

De accusatione violentie t de eius pena dixi.ff.ad.l.iul.de vi.pub.

De crimine stellionatus

De hoc dixi.ff.e.ti.

De iniurijs

Dixi.ff.e.ti.

De famosis libellis.

De hoc dixi.ff.e.ti.

De abigeis

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De nili aggeribus nõ rumpendis

In egypto nõ pluit: sed nilus certis tpib⁹ excurrit: t inundat agros: iõ aggeres id est alti cumuli vel coaceruatiões aut moles fiunt vt aq̃ cõtineant. Est aũt nili aggeres rumpere: id est valla fluentis nili: de ppriis et vetustis vsibus intra xij. cubitum vsurpare. qõ nephas est t damnosissimum in egypto. ideo hoc quasi lese maie. crimen est. ideo in eodẽ loco vbi rupit aggeres vel valla vsurpauerit flamma cõburetur.

De his qui latrones vel malis criminibus reos occultauerint.

De hoc dixi.ff.de receptatoribus.

De requirendis reis.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De questionibus

De hoc.ff.e.ti.

De abolitionibus

De hoc.ff.ad senatus ꝓsul.tur.

De generali abolitione

Ista a solo ꝓncipe indulgeꝫ vt.ff.ad turp.satis dixi.

Ut infra certum tꝑs criminalis q̄stio terminet.

In accusatione ꝓficienda certū temp⁹ id est biennū statutū ē.t.e.l.ſvl. fall.in certis casibus no.ſ. de iudi.l.ꝓperandū. ⁊ in auꝫ. vt cle.ap.ꝓpri epi.§.pe.

Ad senatus cōsultum turpilianum

De hoc dixi.ff.e.ti.

De calumniatoribus.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De penis.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Ne sine iussu ꝓncipibus certis iudicibus liceat confiscare.

Inter ceteras penas vna est ꝓfiscatio: q̄ cuilibet iudici ꝑponere nō licꝫ nisi qui habet merū imperium.ff.de iurisd.o.iudi.l.iij.⁊ de offi.ꝓfi.l.illicitas.§.qui vniuersas: et hoc q̄n ꝓfiscatio fit ex ꝓsequētia pene.t.ti.j.l.ij.⁊ iij. Sed q̄n ꝓfiscatio fit ꝓncipaliter: vt ꝓpter incestas nuptias: ⁊ tūc qꝫ est ordinaria pena statuta ꝑ legem: quilibet magistrat⁹ de ea cognoscere pōt etiam municipalis.

De bonis ꝓscriptoꝝ seu damnatorum.

Dixi.ff.e.ti.

De bonis eoꝝ qui mortem sibi ꝓsciuerunt.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De sententia passis ⁊ restitutis.

Quia cōdemnati ꝑ sentētiam: q̄ꝫ ex indulgentia ꝓncipis restituūtur. ideo de hoc.dixi satis.ff.e.ti.

Finis Justiniani codicis.

Voluminis

Sequuntur rubrice Voluminis et primo institutionū

Volumen vt etiā supra tradidimus a ꝓvolutione ⁊ collectione varioꝝ librorum nomē sumpsit: eo ꝙ in se institōes impiorias: ꝓstōes autenticoꝝ: tres libros codicis ⁊ cōsuetudines feudorum contineat. Nam dicit Vulpianus. Si cui centum libri sunt legati: centum volumina ei dabim⁹. ⁊c. ponēs volumen ꝓ libro integro: vt totus homeri liber in q̄draginta octo libros partitus. ꝓ vno volumīe accipiendū sit. Sic et Cicero: sic Hellius: ⁊ alij fere omnes: licet Ouidi⁹ ptē operis volumē diuerit. cū ait Sūt mihi mutate ter q̄nq; volumina forme. ⁊c. Et ꝓplini⁹ ō libꝝ sui auūculi loquens ait libros tres in sex volumina ꝓpter amplitudinē diuisit. Volumē vero vel a volo deductum est: eo ꝙ in libris voluntas apperet: vel qō verius est: a volno descendit. eo ꝙ volui apud antiquos ꝓsueuerunt vt duo cesaris anticatones. Simili modo hebrei legem suam voluere: et greci missā suam hoc tpe ꝓsueuerunt.

Facta codicis ꝑma cōpositione: liber institutionū cōpilatus est vt. C. de ve. iur. enu. l. ij. §. omnia igitur. ⁊. §. sed cū ꝓsperimus. añ ei⁹ dē. C. emēdatione. ⁊ fam eius editiōez. Nā cū ꝑcipit fieri edcōez fam: facit mētionez institutionū tā cōpositaꝝ vt. C. de emen. iusti. co. ibi. vt ꝙ vndiq; non solū. ⁊c Et ꝓfectis libris digestoꝝ videbaē pleriq; nihil ammodo sup iuris cōpositione tractandū. Immo iustiniano imputandū: ꝙ armoꝝ vsu relicto: legibus et scolasticis disciplinis opam dabat. cū ipator Hordianus dicat. milites arma scire debere non leges. C. de iure delib. l. vl. in ꝑin. Impator añt ad hec: defensionē sui ⁊ excusatiōez excusatiōisq; ratiōez assignādo elegantissime respōdet. vt in ꝑn. b⁹. ꝑb. Conuocatis añt viris illustrib⁹ tribuniano. theophilo ⁊ dorotheo: mādauit eis vt cōponerēt institōes: ⁊ in quattuor libros iussit ptiri: vt sint totius legitime scientie ꝑma cunabula ⁊ elementa: quibus iuuenes suffulti possint grauiora et pfectiora leguz scita sustētare. C. deve. iur. e. l. ij. §. sed cū. ⁊. ſ. de ius. ⁊ iur. §. his ergo. Et dicit liber institutionū quasi instructionū: qz in his ꝑmis p̄ceptis pueri instituuntur et instruunt. vt possint pcipe maiora iura: ⁊ ad iuris archana valeant ascendere. ⁊ ingredi ad legū penetralia: q̄ ꝓpter hic liber bene introductorius potuit appellari: nisi aliud verbū iuri ciuili visum fuisset ꝓgruentius.

De iusticia et iure.

De boc. ff. e. ti.

De iure naturali. gentiū et ciuili.

De boc. ff. de ius. ⁊ iur.

Liber I

De iure personarum
Dixi. ff. de sta. ho.

De ingenuis
Dixi. ff. de sta. ho. ⁊. C. e.

De libertinis.
De hoc dixi. ff. de sta. ho.

Quibus ex causis manumittere nō pōt
De hoc dixi. ff. qui ⁊ a quibus. ma.

De lege fusia canina tollenda
De hoc. C. e ti.

De his qui sui vel alieni iuris sunt.
De hoc. ff. e. ti. dixi.

De patria potestate
De hoc. C. e. ti. dixi.

De nuptijs
Dixi. ff. de ritu. nup. ⁊. C. e.

De adoptionibus.
De hoc. ff. e. ti. dixi.

Quibus modis ius patrie ptātis soluit
Tribus modis patria potestas soluit. scz morte naturali vel ciuili. Itē dignitate Itē emancipatiōe. ⁊ q̄ sint dignitates soluētes patriā potestatē colligit. C. de decur. l. vl. ⁊ in aut. cōstitutio q̄ de dig. §. pe.

De tutelis
De hoc. ff. e. ti.

De his qui dari tutores testamēto possunt.
De hoc. ff. de testa. tu. ⁊. C. e.

De legittima agnatorū tutela.
De hoc. ff. de legit. tu. ⁊. C. e.

De capitis diminutione.
De hoc. ff. e. ti. dixi.

De legittima patronor tutela

Institutionum

Tutela patronor defertur patronis circa psonas impubex libertorux: ex sententia tm: non ex verbis legis xij. tab.

De legittima parentum tutela

Pater emancipans filium impuberē legittimā eius tutelā nanciscit. ex mente legis xij. tab. t ex regula. q dicit. quo hereditas redit eo t tutela redire solet.

De fiduciaria tutela.

Mortuo patre: fratres emancipati ipuberis: fiduciarij vel legittimi ei⁹ tutores efficiunt: ppt fraterna fidez vel pfidētia: q in eis maior psumit: q in extraneis

De attiliano tutore. et eo qui ex lege iulia t titia dabat

De hoc dixi. ff. de tu. t cu. datis ab his.

De auctoritate tutorum.

Dixi. ff. e. t. C. de auc. pstan.

Quibus modis tutela finit.

De hoc dixi. C. qñ tu. vel cura. esse. desi.

De curatoribus.

Sicut impuberib⁹ puidet p tutores: ita puidet puberib⁹ t adultis per curatores. s. e. i pn. nā licet puberes effecti sunt: adhuc tñ in ea etate sunt vt rebus sui superesse neqant. de his aliquid. C. qui. pe. tu. t de cur. fur.

De satisdatione tutor vel curatorū.

De hoc dixi. ff. de admi. tu.

De excusatione tutor vel curator

De hoc. ff. e. ti. dixi.

De suspectis tutoribus.

De hoc. ff. e. ti. dixi.

Liber Secundus

De rerum diuisione.

D E hoc dixi. ff. e. ti. t. ff. de acqui. re. do.

De rebus corporalibus t incorporalibus

Corporales res sunt q sui natura possunt tāgi vt homo. lapis. tc. Incorporales sunt q tangi non possunt vt sunt oia ea q in iure psistunt: id est q in sua diffinitiōe habēt hoc vocabulū ius. vt ē hereditas. obligatio. actio. tc. hinc Lucretius. Tangere em et tangi nisi corp⁹ nulla potest res.

De seruitutibus.

s

Dixi.ff.e.ti.

De vsufructu.

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De vsu et habitatione

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De vsucapione et longi tpis prescriptione

De hoc dixi.ff.e.ti.t.C.e.

De donationibus

De hoc.ff.e.ti.dixi.

Quibus alienare licet vel non.

Octo sunt psone vel res q̃ alienare possunt res: licet non sint dñi eiusdē q̃ ptinentur his versibus. Judex. p̃latus. tutor. cū filiīe. cesar. Creditor. et seruus. procurator. non sua tradunt. de quib⁹ glo. ī. e. §. j. in v̄. alienare. Et in quinq; casibus etiam dominus nō alienat. vñ. hereticus. mulier. lese. minor. t curialis. Casibus his q̃is dñm dare iura vetant rem. vt ibi.

Per quas personas nobis acquirit

De hoc dixi. C.e.ti.

De testamentis ordinandis

De hoc dixi.ff.e.ti.

De militari testamento

Dixi.ff.e.ti.

Quibus non est pmissum facere testamentū.

Dixi.ff.de testa.

De exheredatione liberorum

Dixi.ff.de libe.t posth.

De heredibus instituendis

Dixi.ff.e.ti.

De vulgari substitutiōe. Et de pupillari substitutōe.

Dixi.ff.e.ti.

Quibus modis testamenta infirment

Dixi.ff.de iniuf.rup.tef.

De inofficioso testamento.

Institutionum

Dixi.ff.e.ti.

De heredū qualitate et differentia

De hoc dixi.ff.de acqui.here.

De legatis

Dixi.ff.e.j.ij.t.iij.

De ademptione legatorum t translatione.

Dixi.ff.de adimen.lega.

De lege falcidia

Dixi.ff.e.ti.

De fidei cōmissis hereditatibus

Dixi.ff.ad trebell.

De singulis rebus p fidei ꝯmissum relictis

De hoc dixi.ff.de.le.iij.

De codicillis

Dixi.ff.de iure codicil.

Liber Tertius

De hereditatibus q̄ ab intestato deferunt ur

D Et hoc dixi.ff.si.tab.test.nulle.exti.t ti.se.t in ti.q̄s or. in bo. pos.ser.t de suis.t leg.here.

De legittima agnatorum successione

Dixi in ti.pr.alle.specialiter in ti.vnde.legit.t vnde ag.

De senatus ꝯsulto tertuliano. Et de senatus consul.orficiano

Dixi.ff.ad tertul.t.C.ad.orfi.

De successione cognatorum

Dixi.ff.vnde cog.

De gradibus cognationum.

Dixi.ff.e.

De seruili cognatione

Quidā nō būt hic rubricā ſm Pla.t Azo. Et t̄ sciēdū q̄ seruil cognatio

de iure ciuili vel etiaz ꝓtorio quod naturalē equitatē sequebaꝫ: nūq̄ cōputabaꝫ q̄ntū ad successionē interim q̄ inminet ei vinculū fuitutis vt. C. ꝓia de ma. l. fu⁹ ⁊ de suis ⁊ leg. l. ex libera. nisi in casib⁹ no. C. de ꝓia ō manu. Ad ꝓhibitiōez aūt nuptiaꝝ fuiles cognatiōes bñ cōputāt vt s. de nup. §. illud ⁊. ff. de ritu. nup. l. adoptiuus. §. seruiles.

De successione libertorum.

Dixi. ff. de iure pa. ⁊ de bo. liber.

De assignatione libertoꝝ

Dixi. ff. e.

De bonoꝝ possessionibus

Dixi. ff. e. ti. cum multis. se.

De acquisitione ꝑ arrogationem

Me dum de iure ciuili vel pretorio succeditur in vniuersuz ius defuncti. Sed etiam aliqñ in ius viuentis. vt ꝑ arrogatiōez: q̄ ꝓsensu duoꝝ fit scz arrogantis ⁊ arrogati. ⁊ olim succedebaꝫ diuersimode. hodie aūt sicut circa naturales et legittimos parentes acquisitio coartata est ad vsumfructum tm̄ in rebus aduēticijs: ita ⁊ in hmōi arrogatiōib⁹ erit seruandū donec viuit arrogatus. Mā eo mortuo dominiū pleno iure trāsit ad arrogatorez: ni si supsint alie ꝓsone q̄ arrogatorē añcedunt vt no. ſ. e. §. vl. tē. de. adop. §. cum autem.

De eo cui libertatis cā bona adijciunt.

Certū ea nō adita hereditate ex testō: que i eo relicta sunt nō valere. C. de fidei. cō. l. ea. ⁊. l. ex testō. Constitutio tm̄ diui marci quodā speciali iure subuenit libertatibus scz ꝑ adiectionē bonoꝝ. Et est adijcere bona alicui applicare vel dare bona eo pacto vt creditoribus ⁊ libertatib⁹ satisfaciat: ō hoc. ſ. e. satis.

De successionibus sublatis q̄ fiebāt ꝑ bonoꝝ ven ditiones et ex Senatus ꝓsulto claudiano

Olim due alie successiones ꝑ vniuersitatē vigebāt ex senat⁹ ꝓsul. clau. ꝓmo cū debitor in solutiōe cessabat ⁊ solemnit̄ ꝓtra cum ꝓponebaꝫ actio: ⁊ ipe neq; veniebat neq; soluebat: succedebat ei creditor in omnib⁹ tanq̄ mortuo etiam si debitor reliquisset heredē. et licebat ei oīa vendere. de hoc C. de bo. auc. iudi. pos. De secunda successione dixi. C. de sena. ꝓ. clau.

De obligationibus

De hoc dixi. ff. de ac. et ob.

Quibus modis re ꝓtrahit obligatio

Obligatio quinq; modis ꝓtrahitur re. id interuentu rei. vt in mutuo. in

debito.ꝓmodato.depoſito.pignore.de quibus.ff.in ꝓpri. ti.dixi.

De verborum obligatione

Dixi.ff.e.ti.

De duobus reis ſtipulandi ⁊ ꝓmittendi

Dixi.ff.e.ti.

De ſtipulatione ſeruorum

Dixi.ff.e.ti.

De diuiſione ſtipulationum.

Dixi.ff.de ꝑto.ſtip.

De inutilibus ſtipulationibus

De hoc.C.e.ti.dixi.

De fideiuſſoribus

Dixi.ff.e.ti.

De litterarum obligatione

De hoc.C.de non.nu.pec.dixi.

De obligatione q̄ cõtrahuntur cõſenſu

Sex ſunt obligationes iuris gentiū q̄ ſolo conſenſu ꝓtrahunt vt emptio. locatio.conductio.ſocietas.mandatum. Et dicuntur ꝓtrahi cõſenſu. quia neq; ſcriptura eſt hic neceſſaria: neq; p̄ſentia exigitur. nec exigitur interuentus alicuius rei. Sed ſufficit hic eos qui negotia gerunt ꝓſẽtire p ſe. vel p nuncium. vel per epiſtolam.

De emptione et venditione

Dixi.ff.de contra. emp.

De locatione et conductione

Dixi.ff.locati.

De ſocietatibus

Dixi.ff.pro ſocio.

De mandatis.

Dixi.ff.mandati.

De obligationibus q̄ ex quaſi ꝓtractu naſcuntur.

Harum obligationum ſunt ſex. puta. negociorum geſtor. tutele. cõmũi diui. famulie her. Item actio ex teſtamento. ⁊ cõdictio indebiti: de quib⁹ in ꝓpriis locis dixi.

Per q̄s ꝑſonas nobis obligatio acquirit

Per quas ꝑſonas nobis acquirit rerum dominiũ. ſ. dixit. hic dicit q̄liter p eaſdẽ ꝑſonas nobis obligatio et actio q̄ritur.

Liber IIII

Quibus modis tollitur obligatio

De hoc.ff.de solu.dixi.et de noua.et de accepti.

Liber Quartus

De obligationibus q̃ ex delicto nascũt

Et hoc dixi.ff.de priua.delic.t de fur.

De vi bonorum raptorum

De hoc.ff.e.ti.t.C.e.

De lege acquilia

De hoc.ff.e.ti.dixi.

De iniurijs.

Dixi.ff.e.ti.

De obligationibus q̃ ex quasi delicto nascunt

Ponit quattuor actiones in factũ.q̃ omnes in genere possunt dici vna. quia ex quasi maleficio orte.prima est de ea q̃ contra iudicem cõperit de q̃ dixi.C.si iudex litem suam.fe.Itẽ de ea q̃ p deiecto et effuso datur. de qua dixi.ff.de his qui deie.vel effu. Item de ea q̃ cõpetit ob hoc q aliq̃d est appensum quod si caderet posset nocere de qua dixi.ff.ō deiec.t ef.Itẽ de ea q̃cõtra cau.stab.vel nautas p amissis eor quor opa vtuntur de qua dixi ff.nau.cau.sta.t.ff.fur.aduersus nau.cau.stab.

De actionibus

Dixi.ff.de acc.t obli.

Quod cum eo qui in aliena potestate est negotium gestum esse dicetur.

De hoc dixi.ff e.ti.

De noxalibus actionibus

Dixi.ff.e.ti.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicat

Dixi.ff.e.ti.

De his p quos agere possumus

De hoc dixi.ff.de procura.

De satisdationibus.

De hoc dixi.ff.qui satis.cog.t.C.de satisdando.

Autenticorum

De perpetuis ⁊ temporalibus actionibus. et q̄ in heredes et ad heredes transeunt.

De hoc aliquid. ff. de acc. ⁊ ob. dixi. Mā p̄torie penales non durant nisi per annum excep. actione furti manifesti q̄ tantū durat quātuz alie ciuiles Idem de p̄torijs rei p̄secutorijs de quo. ī. p glo. ſe. de ſecūda p̄te rubr di xi. C. vt actio. ab here. et contra.

De exceptionib⁹. Et replicationibus

Dixi de hoc. ff. de excep.

De interdictis.

Dixi. ff. e. ti.

De pena temere litigantium

Plures pene in ſpecie ſunt eoruz q̄ temere cās ſuſcipiūt ⁊ litigāt. Sed tres poſſunt tradi in genere ſcz corporalis: et pecuniaria: ⁊ fame. corpora lis imponit calumniatorib⁹ ad ſimilitudinez ſupplicij vt. ff. de calū. dixi. Item et tergiuerſa. et p̄uarica. vt dixi. ff. ad turp. Infamie p̄a imponitur lata diffinitiua ſententia in actiōe furti. vi bo. rap: iniuriaꝝ. ō dolo. ſepul. vio. expil. heredi. ⁊ ſi ī. c. §. ex quibuſdaꝫ: pecuniaria pena imponit. liberſ et libertis vocantib⁹ ſine venia parentes vel patronos in ius vt dixi. ff. de in ius vo. Item victo imponit pena circa viatica et litis ſumpt⁹ vt. ff. ō iu di. l. eum quem temere. ⁊ in. c. talumniā de pe.

De officio iudicis

Judex debet iudicare ſm ius ſcriptuz vel ꝓſuetudinariū. ⁊ ſentētiā ſuaz ſm naturam actiōis ꝓpoſite ferre. Quomō autē in qualibet actione ſe iu dex habebit. hic tractatur.

De publicis iudicijs

De hoc dixi. ff. e. ti.

Finis Inſtitutionum. Sequūtur Autētica.

In noīe dñi ieſu chriſti Liber conſtōnū nouellarū autenticorum: collatio prima:

uare hic liber voceꝫ autēticorum: poſſum⁹ dicere q̄ ſit ō arbi trarijs p̄ncipis ō q̄b⁹ nō cogimur reddere ratiōes vt in. l. nō oīm. ff. ō leg. ⁊ ī. c. ſi q̄n ō rſcrip. vl' ſicut poetas ceteroſq; opū ꝓditores autores vocā⁹. Et illū q̄ egit bellū: aut' pacē facit au toreꝫ pac': ⁊ belli dicim⁹. vir. j. geor. Et te maxim⁹ orbis Autorem frugum

q

maiores nostri nullam ne priuatam quidez rem agere feminas sine auctore voluerunt. id est homine in quo est ius potestas et dignitas. hinc et pupillorum tutores auctores dicimus insti. de auctori. tu. ꝛ. C. de auc. pres. Et auctores sententie appellam⁹ quoꝝ cōsiliū secuti sumus. hinc ꝛ auctoratū et auctoramentū. Senec. libro vij. epist. Nullum sine auctoramento malum est: hinc ꝛ autenticum dicit ius magne potestatis ꝛ dignitatis: quales sunt pstōes hui⁹ libri: q̄ sicut nouiores sunt ꝛ retentiores: ita ꝛ dignitatis ꝛ obseruantie maioris vt in. l. non est nouū. ff. de le. ꝛ in. c. j. de consti. li. vi. Collatiōes aūt vocant a colligiendo: vel pgregando. qz q̄libet collatio colligit plures ptes seu materias. fm Ja. de bel. vel collatiōes dicunt a pfero: qz pferuntur et simul reposite sunt noue pstōes: sicut alias dixi. ff. de colla. bo. Et sunt nouem collationes. quas iuxta ordinē videbimus.

De heredibus et falcidia ꝛ si heres legata soluere noluerit.

Et heredibus. non dicas instituendis sed ab hereditate repellēdis nisi votū impleant. testatoris. ſ. e. §. si quis aūt non implens. ꝛ illa ps rubrice expedit. ſ. e. vsqꝫ ad. §. hinc nobis. Et falcidia scz heredi seruanda si fiat innentarium. non alias. ſ. e. §. hinc nobis vsqꝫ in fi. ti. dixi. ff. de inr. delib.

De non eligendo secundo nubentes mulieres Et alienatione lucri ante nuptialis donatiōis et de successionibus eaꝝ et filijs suis.

Dictum est s. de heredū obedientia. ꝛ successione q̄ fit inobedientib⁹. iō subsequēti ordine ponit hic de successione matris. Et hz tres ptes. pma loquit de electiōe phibita. Secūda de alienatiōe aī nup. donatiōis. Tertia de successione mris actiua. secūda ibi. §. hoc aūt. tertia ibi. §. cuz igit. Et ponitur titulus. primo ita. de eo qꝫ scdo nubentes mul. nō eligāt in lucris pmi matrimonij. cum filijs pmi ma. Vel melius. Mulieres secūdo nubentes de eligendo nō habeāt potestatem. Nam mater nō succedit filio in lucro ante nuptialis donationis filio supstiti. Et filioꝫ electio in dicto lucro est matri phibita vt hic in prin. Et qꝫ dicit mulieres idem dicas in viris scdas accipientibus vxores. ſ. e. §. qz vero ptra. Alienatio aūt facta p matrem de lucro dona. aī nup. ea scdo nupta: est in suspenso. ꝛ ea moriente supstitutis filijs pfirmaī: non in totū sed ex pte non existētiū filiorum. Alias si ipa mater filijs intotū successerit: alienatio in totum pfirmaī. ſ. e. §. hoc aūt Et de successionib⁹. ꝛc. actiue legas. quasi diceret qualiter mulieres succedant filijs. Nam mater filio in omnib⁹ succedit. excepta ante nup. donatiōe. Sine nolet ad secundas nuptias siue non. ſ. e. §. cum igit.

Vt determinatus sit numerus clericorum sanctissime maioris ecclesie et ceterarum sanctarum ecclesiarum.

Autenticorum

Maioris eccleſie intelligę ꝓſtantinopolitãe ciuitatis. Et ceterarꝫ eccleſiarum ſub dicto patriarchatu ꝓſtitutorꝫ. Et eſt hec lex localis. Nam in eccleſia maiori ciuitatis ꝓſtantinopolitane et alijs ſibi adiacentibus. et ſubtectis clericorum numerus ſm facultates debet eſſe ſtatutus. ⁊ debꝫ obſeruari ne eccleſie ad inopiam deducanť. pena ꝓtrafacientibus imminente. ꝯ hoc numero habes. C. de ſa. ſanc. eccle. l. plures.

De fideiuſſoribus et mandatoribus et ſpon ſoribus et ſolutionibus.

Hic corrigiť lex. non recte. C. de fideiuſ. de materia dixi. ff. e. ti.

De monachis

Supra ti. ij. facta eſt mentio de epi. ⁊ cle. ⁊ de mõachis. ⁊ monaſt. vt patet in. §. illud q̃ꝫ. Inde ſumpta occaſione ſequiť de mo. ⁊ quomodo monaſteriuꝫ auctoritate epiſcopi edificari debet. Monachus aũt grece: latine dicitur ſingularis vnde monachum ſingulariter per omnia agere oportet xvj. q. j. placuit. j.

Quomodo oportet epiſcopos et reliquos clericos ad ordinationem deduci. et de expenſis eccleſiarum et clericorum.

Quia ex monachis q̃ꝫ epiſcopi fiunt: quare videndum de epiſcopis vt ſ. e. §. igitur et quomodo ad ordinatioꝫ deduci debent dicit vſq; ad. §. ⁊ illud etiam. De reliquis aũt clericis expeditur. ſ. e. §. de deo. ⁊ §. ſed neq; ⁊ §. quanta. De expenſis aũt. ſ. e. §. ſed neq; effuſas.

Collatio ſecunda

De non alienandis aut ꝑmutandis rebus eccleſiaſticis immobilibus: aut in ſpecialez hippothecam dandis creditoribus. ſed ſufficere hippothecas generales.

Iſta conſtitutio ponit que res eccleſie poſſit alienari aut permutari ſeu in hippothecam dari de hoc extra. de re. ecc. non alie. per to. ⁊ xij. q. ij. ſiue exceptiõe.

Vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant.

Omnes dignitates debent gratis ꝓferri: nihilo ſuffragiorum nomie dato. alias omnia male ſequuntur: cum hoc ab auaritia ꝓcedat q̃ omniuꝫ malorum eſt mater. antiquo iure penitꝰ ſublato. Unde exponitur. vt iudices id eſt ꝑſides vel ꝓconſules vel rectores ꝓuintiaruꝫ. Sine ſuffragio id eſt ſine aliquo dato nomine ſuffragij. vt. ſ. e. §. hec omnia.

Juſiurandum quod ꝓeſtatur ab his qui

Collatio III

Hec cõstitutio ponit ⁊ diligenter cõprehendit sacramentum quod debꝫ facere quilibet administrator vt ſ. vt iudi. ſine q̃quo ſuff. §. igitur.

Vt ecclesia romana gaudeat centum annorum prescriptione.

Ecclesia romana cum ecclesiis sibi subiectis gaudet centũ annoꝝ p̃scriptione in contractibus: causis: rebus et omnibus actis de hoc in. c. j. de p̃scrip. li. vj.

De referendarijs sacri palatij

Referẽdarij sunt aduocati in curia principis: dicti ex eo q̃ referant vices hominũ coram p̃cipe vt ſ. quo. opor. epi. §. non aliter in fi. §. ⁊. ſ. vt li ti. iur. §. pe. Et debet numerus referendariorꝝ in octenario terminari. ſ. e.

De incestis nuptijs et nepharijs

De hoc dixi. C. e. ti.

Collatio Tertia

De lenonibus.

Lenonum causa ⁊ nomen satis odibile omnibus legibus visum est: Sũt autem lenones qui mulierem impudẽtiã ⁊ turpitudinẽ venalẽ habent: vel qui iuuenculas decipiunt ⁊ ad vitam miseriam ducunt: tales ex ciuitatibꝰ tãq̃ pestiferos et oĩnũes castitatꝭ vastatores eijci lex p̃cipit: et traditur hic iudicis officium circa tales.

De defensoribus ciuitatum

De his dixi. C. e. ti.

De mensura ordinandorum clericorum.

Docet numerũ antiquũ clericorũ debere seruari: neq̃ velle casu augeri.

De mandatis principum

De hoc dixi. C. e. ti.

De triente et semisse. et successionibus filiorꝝ et nepotum naturalium: vel collationibꝰ aut distributionibus: nec non litterarum aut numerationum atq̃ rerum ex quibus detinent inficiationibus.

Olim liberis pater tenebatur relinquere quartam debitam iure nature q̃ dicitur bonoꝝ subsidium: et huic quarte nullũ grauamen potuit imponi C. de inoffi. test. l. omnimodo. et duabus. l. fc. Hec hodie per hunc ti. re-

dacta est ad trientem et semissem fm numerum liberorum: vt si sint quatuor filij ꝛ infra: debent habere triētem id est tertiaz partē. Si sint quinq; vel vltra debent habere medietatez eius quod ei debebatur ab intestato vt ff. e. §. hec nos. ꝛ in auc. nouissima. C. de in offi. test. vñ dicit glo. in. c. Raymundus de testa. Quattuor aut infra dant natis iura triētem. Semissem vero dant natis quinq; vel vltra. Arbitriū sequit substātia cetera patris. vnde dic. de triente et semisse de quo expeditur. ff. vsq; ad §. neq; eni. Et ō successionibus de hoc. ff. e. §. cōsideramus. vel collationibus. hoc dicit. ff. e. §. illud. Et distributiōibus de quo. ff. e. §. quod sepe. Nec nō litteraꝝ. nē. hoc. ff. e. §. studium. ꝛ §. illud quoq;.

De filijs ante dotalia instrumēta natis

Instrumenta dotalia dicuntur siue nuptialia. In quibus cōtinet matrimonium inter ticiuz et bertam esse ꝓtractum et dotem datam esse. Et sine his duobus scz scriptura et dote. dixit ꝑla. non valere matrimoniuz alleꝝ se. insti. de nup. §. fi. licet accur. insti. de here. ab intes. ve. dicit valere matrimonium p. l. nuptias. ff. de reg. iu. ꝛ l. si vicinis. C. de nup. Sed nō fieri liberos legittimos ꝑ tex. nostrum. Sed non est verum de iure canonum per. c. tanta. qui fil. sint. le. de hoc ple. ꝑ doc. in. c. innotuit de elec. Exponitur autem hic titulus de filijs ante dotalia id est ante matrimonium natis. Et est mens huius cōstitutionis id quod voluit. l. illa: cū quis et. l. nuper positas. C. de na. li.

De administrantibus officialibus in sacris appellationibus.

Judices appellationū et eorum officiales in causis appellationuz in quibus officium est ꝓmūe in iuditio semel examinatiōes facere debent ꝛ de gestis participare.

Collatio Quarta

De Nuptijs

De hac materia dixi. ff. de ritu nup.

De appellationibus et intra que tempora appellari debeat.

In hoc volumine quattuor modis tractaꝫ de appellationibꝰ vt hic. ꝛ. ff. de his qui ingre. ad app. in ꝓin. ꝛ. ff. vt cum de app. cog. §. j. ꝛ. ff. de app. coll. viij. de hoc dixi. ff. de app. ꝛ in ti. qñ app. sit.

De consulibus

De hoc dixi. ff. de off. cōsul.

Vt nullus mutuans agricole teneat eius terram

Collatio IIII

Hec rubrica ꝓhibet fenoratorem tenere terram agricole. ſcz facta ſolutione vel dato aliquo loco ſolutionis: alias ꝓtra. vt. ſ. ꝓſtitutiõe. px. §. ſancimus Et differũt inter ſe. quia ſeqns dicit quantam vſuram debeãt dare agricole ſuis creditoribus. quod hec non dicit. Item hec eſt localis in tracia eñ ⁊ illyria dumtaxat loquitur vt. ſ. in ꝑn. illa generalis vt. ſ. ti. px. in ꝑn. ⁊. §. ſin autem. Et ideo hec breuiꝫ trãſeunda eſt ſm glo. nr̃am hic. et ꝓcedendum ad ſequentem.

Nullum credentem agricole tenere illius terram. Et quantam debet vſuram dare.

Creditores ab agricolis exigere poſſunt nomĩe acceſſionis vſuraꝫ ql̃ibet anno ꝓ quolibet modio octauam ꝑtem modij. ⁊ ꝓ ſolido vnam ſiliquam et non amplius de hoc aliquid ſ. ti. px.

De reſtitutionibus. et ea q̃ parit in vndecimo menſe poſt mortem viri.

Res reſtitutioni fidei cõmiſſi ſubiacentes alienari ꝓhibentur: niſi ꝓpter cauſam dotis vel donationis ꝓpter nuptias ꝓpter quas cauſas alienatio ꝑmittitur antiquo iure ſublato ⁊ omni circũuentiõe remota. Et durat hec pars vſq; ad. §. vnum. Secunda pars eſt de muliere q̃ par. in xj. men. de q̃ ſ. §. vnum. Nam mulier ante annũ luctus pariens ſi indubitatũ ſit ſobolez non ex priori ꝓſiſtere matrimonio. omnibus modis ꝑnatur ante nuptiali donatione: ac incidit eas penas ac ſi ante tempus luctus ſecũdas ꝓtigiſſet nuptias. vt ibi.

De tabellionibus vt ꝓtocolla dimit. tant' in chartis.

Tabellio a partibus rogatus debet ꝑ ſe audire negotiuꝫ et ipſemet ſcribere nec alicui delegare poteſt. Eſt autem tabellio minor: tabularius maior. et magiſter ſtationis maior vtroq;. Sunt autem alia multa nomina ſeu vocabula horum publicorum ſcriptorũ de quibus glo. in rubrica. C. de tabu. ⁊ l. ſi. ꝓtocollũ aũt dicitur a ꝓtos quod eſt primum: ⁊ collo qõ eſt collatio ſcz litteraꝝ. q. d. ꝑma collatio lr̃aꝝ de q̃. ſ. e. §. illud q̃ꝫ in ℣. ꝓtocollũ.

Collatio Quinta

De eccleſiaſticarum rerum inmobilium alienatione et ſolutione.

Eccleſia ꝓpter debitum fiſcale regulariter rebus mobilibus nõ exiſtentib⁹ res inmobiles alienare poteſt et in ſolutum dare. ⁊c̃. Exponit ergo de alienatione ſcz faciendã ꝓ fiſcali tñ debito. Et ſolutione id eſt datione in ſolutũ: tñ creditori etiã ꝑuato nõ ſolũ fiſco vt. ſ. e. §. ſi vero priuatus.

De iureiurando a moriente preſtito: dato ꝓpter menſuram ſue ſubſtantie.

Aurenticorum

Jusiurandū a morīēte p̄stitū in quo substātie sue mēsuram facit manifestā: inter suos heredes diuidendo: ab herede fuandū est: pna nō fuātib⁹ imminente, creditoribus tñ nullū p̄iudiciū generatur.

Ut p̄eponatur nomen impatoris documentis Et vt latinis lr̄is apertius tpa inscribanť

In documentis id est lr̄is publicis debet p̄ncipis nomē ꝛ ann⁹ in p̄ncipio ꝛ indictio designari. Itez p̄sulis nomen ꝛ annus p̄sulatus: debet etiam dies et mensis celebrati ꝓtractus apponi: et etiā ann⁹ p̄dite ciuitat⁹ si hoc habet p̄suetudo: debent etiā documēta claris notis ꝛ litteris scribi de quo in. c. inter dilcōs de fi. instru. ꝛ in. c. qm̄ ꝓtra. in glo. antepe. extra ō ꝓb. de vltima ꝑte rubr̄ice ponit in. §. fi.

Scenicas non solum si fideiussores p̄stent: sed etiam si iusiurandū dent sine periculo discedere

Scenice mulieres id est ꝓstibularie vel meretrices nullā cautionē p̄stare debent suo hospiti vel lenoni: Nec⁹ lenones talē cautiōez exigere: tñ etiam si fideiussores dent vel iureiurando ꝓmittant de p̄sistendo in lupanari vel p̄rostibulo: nihilomin⁹ p̄st sine periculo discedere: q̄ iuramētū sup re illicita fuari non debet. vt hic Et dicunť scenice mulieres: q̄ in scena id est loco turpi vt ꝓstibulo stant. A scena id est theatrali inumbr̄atione: vel spectaculo circi: vbi p̄sueuerunt tales ꝓstare. ff. de infa. l. ij.

Ut non fiant pignorationes p alios p̄sonis. Et vt sicut p̄ncipū donatiōes non egent gestis monumētor⁹: sic nec a priuatis imperatoribus facte donationes indigeant.

Nulli licitū est ſm formā pignoratiōis id est pactū vel rep̄salias: exigere alium ꝓ alio. ó hoc ó iniur. c. j. li. vj. Et expone. gestis monumētor⁹ id est vt fiāt cor̄ iudice ordinario p̄bēte auctoritatē huic donatiōi q̄ sufficit ip̄i⁹ impatoris p̄sentia vt ꝛ alias. C. de testa. l. oim̄.

De exhibendis et introducendis reis: et vt hi qui ꝓueniātur post vicesimū diē p̄sentenť iudicib⁹ Et de his qui iuratoriā cautionē exponūt ꝛ ante litis ꝓtesta. absentes fiūt. Et de hipothecis q̄ apellanť ex cā militie: que p̄sone ꝛ q̄ñ hoc ius habent. Et de indotatis vxorib⁹ vt habeant quartā ptez in substātia viri: et ipse vir in ſba vxoris ſcz q̄ñ inops ē q̄ flinq̄ť

De exhibendis reis. a re nō a reatu. ff. de duo. re. l. j. ꝛ hec ꝑs expedit vsq; ad. §. illud. Et vt qui ꝓueni. hoc expedit. ſ. e. §. illud. vsq; ad. §. si vero. Et de his qui iura. hoc dicit. ſ. e. §. si vero. vsq; ad. §. optimū q̄z. Et de hipotecis ſcz militia ꝛ hoc dicit. ſ. e. §. optimum.

Collatio v

Cõstitutio q̃ ex ascriptício et libera natos: liberos vult: non his qui ante ꝓstõz nati sunt sed qui post ꝓstõz nati sunt. ꝓdesse. Et vt venerabiles domos economi cõmutatiões faciant adinuicez immobili um rerum ecclesiasticaruz decreto prius interposi to: excepta hac maiore ecclesia.

Constitutio q̃ ex ascrip. ꝛc̃. q̃ est. C. de sena. ꝓsul. clau. l. j. in fi. Nam per claudianũ erat libera ꝛ eius filius erat suus vt ibidem dicit̃. Non aũt dicit de illa. q̃ est. C. de agri. et cen. l. ne diutius. qz ibi nõ est casus iste licet alij similes sint ibi. vel dicit de ea q̃ est. C. de ag. ꝛ cen. l. fi. Et expedit̃ hec pars vsq; ad. §. qz igitur. Secunda ps. deinceps vsq; in fi. ꝓstitutiõis.

Vt decetero cõmutatiões ecclesiasticaz rez nõ fi cte fiant ꝛ in priuatã psonã: ad pijssimum imperato rem ꝛ hoc modo ad alias psonas legittias transeãt res Et hec tm̃ modo fiant ad impialez domũ Et licet ꝑpetue emphitheosis agi ab oratijs in oratoria: decreto videlicet interposito: excepta hac maiore ecclesia: ne tñ in priuatã psonã trãseat emphitheosis.

Ecclesia cũ principe pmutare põt vt res apud p̃cipem ꝑpetuo pmaneant ne ꝓueniãt ad priuatos. Jtẽ eccleſie adinuicẽ in ꝑpetuã emphitheosiz dare põt: excepta maiore ecclesia ꝓstãtinopolita. Et p̃ma ps expedit̃ vsq; ad. §. illud q̃z. Et vt liceat. ꝛc̃. hoc expeditur. j. e. §. illud.

Vt ea q̃ vocantur insinuatiua: semp clericis in maiori ecclesia quidẽ denẽ: in alijs aũt ecclesijs penit̃ non dentur.

Jnsinuatiua nõ possunt exigi a clericis ordinatis: exceptis his qui sunt ordinati in maiori ecclesia a q̃bus ꝑm ꝓsuetudinẽ accipere licet. Et dicunt̃ insinuatiua q̃ ab ordinatis accipiunt̃. de q̃ in auth. de sanc. epi. §. ꝑ ꝓsuetudinibus de quo in. c. ij. ꝛ. c. cum in ecclesia. de x̃. sig. ꝛ. j. q. ij. c. sicut ẽim.

Vt clerici qui recedunt alijs ꝑ eis p̃beant surrogatis emolumenta. recedentes aut remeare volentes non suscipi. Et vt si quis edificans ecclesiaz: aut alter in eadem seruientibus ministrare emolumenta voluerit: aliquos clericos instituere: non fortuite eos. sed probatione sanctissimi patriarche suscipiat.

Clerici ꝓtinuaz residentiã in ꝑprijs ecclesijs facere tenent̃: nec debent

recedere: alias alij in eoꝝ locum surrogandi cū eoꝝ emolumentis: et recedentes et postea remeantes suscipiendi non sunt: nec eis emolumenta debēt restitui: de hoc de cle. nō resi. c. inter quattuor. §. fi. et plenius in. c. quoniam. §. fi. vt lite non pte.

De his qui ingrediūtur ad appellandum Et quando per scripturam manus propꝛie fiat collatio litterarum. ⁊ de iureiurando dilatiōis vt ⁊ coniūgatur iureiurando calumnie.

De prima pte dixi. C. de temp. app. de quo. in. c. cum sit de app. Et ista prima pars expedit vsqꝫ ad. §. illud autem videamus. Et quando p scripturam. ⁊c. de hoc in. §. illud. Nam ex documentis publicis solis ⁊ non priuatis cōpatio fieri debet vt ibi. de quo in. l. cōparationes. C. de fi. instru. Et de iureiurando. ⁊c. hec tertia pars expedit. ſ. e. §. fi. Nam insurandū genera liter in iudicio semel prestari debet. et in eo debet addi q̄ nulli in tota lite pbationē exiget q̄ non putauerit necessariā. de quo in auth. hoc sacramentum. C. de iura. cal. ⁊ in. c. lras de ref. spo. c. pñtiū de test. ⁊. c. vltra tertiā.

Vt in priuatis domibus sacra misteria non fiant.

Sacra mysteria phibēt celebrari in domibus sine licētia supioris: oratoria vero causa orationis pmittit habere et in eis clericos cōuocari. de q̄ in. l. quenidam. C. de epi. et cle. et. C. de here. ⁊ ma. l. iij.

Vt defuncti seu funera eorum non iniurientur a creditoribus. Et vt consiliarij non suscipiāt cognitōs absqꝫ iudicibus.

Mortuis ⁊ moribundis et funeribus eoruꝫ ac familie domui ex rebus eoruꝫ creditores iniuriam inferre phibent: absqꝫ iudiciali decreto. de quo in auth. sed nec ante. C. de sep. vio. ⁊ autentica Itē qui domum. Et hec prima pars expeditur vsqꝫ ad. §. illud. Et vt cōsiliarij. ⁊c. hoc expeditur a. §. illud vsqꝫ ad fi. Nam iudex ordinarius occupationibus publicis impeditus causam cōsiliario potest delegare sentētia sibi seruata. dum mō ter causam audiat ⁊ sententiam pferat et appellationē interpositam suscipiat. Judex autem appellat⁹ et delegat⁹ delegare non potest. de quo glo. in auth. ad hec. C. de iudi.

Vt inmobilia ante nuptialis donatiōis neqꝫ hipotece dentur neqꝫ omnino alienentur a viro: neqꝫ cōsentiēte vxore: nisi postea satisfieri vxori possit: hec vero etiam in dote valere.

Collatio v

Res inmobiles in donatiõe ꝓpter nup. ꝓsistentes maritus alienare nõ potest: ne dum ea inuita: ſꝫ etiam vxore alienatiõi ꝓsentiente. Sed alienatione habita ꝓ non facta: in rem actio vxori cõpetit nisi secundo post biennium ꝓsenserit. ⁊ vir alienãs locuples fuerit: alienatiõis ꝓhibitiõe in dote multomagis obtinente. Et ō hoc vſq; ad. §. et multo potius. ⁊ alias in auẽ. ſiue a me. C. ad vell. ⁊ in. c. cum ꝓtingat de iur. iur. Hec vero etiã n. tẽ. ō hoc in. §. ⁊ multo.

De noui operis nunciatione maritimi cõspect⁹

Nulli liceat in hac regia ciuitate edificare vltra termios a iure ꝓmiſſos ſi principaliter noceat de hoc in. l. ꝓ puncias ⁊ q; ibi no. C. de edi. pri. ff. de ope. pub. l. qui opus. Et q; no. Inn. in. c. piſanis de reſ. ſpe.

Ut facte noue ꝓstões post insinuationes ea; post duos menses valeant: parcit autem nõ custodienti bus subtilitatem ꝓstõnũ super testamẽtis in relin quendo quadrantem Aut non subscribendo nomẽ heredis aut non dicendo.

Cõstitutio noua ligat post duos menses a tpe insinuationis seu publicationis q̃ insinuatio seu publicatio debet fieri ſm formã hic datã. glo in ꝓh. de cr. ⁊ in. c. ij. de ꝓsti. ⁊ pau. de lyaza. in ꝓh. clem.

Ut nullus fabricet oratorij domos ꝑter voluntatẽ episcopi. Et vt deputet prius diligentiam ⁊ statuz q̃ in fabricando oratorio sufficiant. Et vt epi non desint suis ecclesijs. Et de alienatiõe ecclesiastica; rerum inmobilium.

Nulli licitum est ecclesiã vel monasteriũ vel oratoriuz edificare sine epi voluntate. de hoc in. c. nemo de pse. dis. j. c. ſi quis basilicã. ⁊ de eccle. edi. c. j. Et de ista ꝑma ꝑte vſq; ad. §. illud q3 Itez epꝰ non debet ꝓ multuz tpꝰ abesse ab ecclesia vr. ſ. in. §. illud. et vij. q. j. in presentia. ⁊. l. dis. ꝓuaces. de cle. nõ resi. c. tue. Et q; in alienatiõe rei ecclesiastice inmobilis decret ũ superioris requirit de hoc in. §. qm̃ vero. ⁊. s̃. de eccle. re. inmo.

Ut ab illustribus ⁊ qui super eã dignitatẽ sunt nõ modo super pecuniarijs causis sed etiã iniuriaꝝ criminaliter ꝓ ꝓcuratorem audiant̃ Clarissimis ⁊ in pecuniarijs licere ꝓ ꝓcuratorem et ꝓ se litigare.

Illustres ⁊ super illustres in causis pecuniarijs ⁊ in crimie iniuriaꝝ nõ per ſe ſed ꝓ procuratorẽ litigare debent: ceteris vel dignitatis inferioris licite conceditur vt ꝓ ſe vel ꝓcuratorem litem exerceant. ⁊ q̃re ſit ratio huiꝰ ꝓsti. colligit̃. ſ. e. x̄. ne coganẽ. Quot sint genera magistratuũ colligit hic glo. Et quis dicat̃ sup illustris no. in. l. quotiens. C. vbi ſena. vel cla.

Autenticorum

Ut ordinarie p̄fecture vrbane: etiaz p̄retoriane due et p̄fecture vrbane q̄ in cingulo z q̄ in actu sūt solo: non etiam honorarie: liberent a curiali fortuna.

Sola collatione dignitatis et administratiōis etiā añ administratiōez suscepta curiales liberanť a curiali fortuna. Sed sola collatiōe honoris seu dignitatis absq; administratiōe non liberanť sed remanēt curiales: solum honorem ex tali collatiōe p̄secuti. hodie aūt non tm̄ due sed xij. dignitates liberant aliquē a curiali fortuna vt in. l. fi. C. de decu. li. x. de bo. insti. qui. mo. tus. pa. po. §. filius fa. z in. c. indecoz de eta. z qua.

Collatio Sexta

Ut omnes obediant iudicibus p̄rouintiaz et in criminibus et in pecuniarijs causis. z vt negotia examinentur nullo excepto p̄ priuilegium Nec huc conuentioeducanť vt sacra p̄agmatica forma exhiberi quempiam iusserit.

In p̄uintia in qua quis fortitur forum illic est p̄uenendus vtraq; parte p̄sente vel altera tm̄. z vbiq; iusticia seruata sententia p̄demnatoria vel absolutoria feratur omni p̄uilegio cessante: nisi p̄agmatica forma aliud statuatur: vel aliud p̄pter appellationē acciderit: his obtinentibus in omni loco et tempore.

Quibus modis naturales efficiūtur legittimi: supra illos modos qui superioribus constitutionibus continentur.

Hic debet esse legittimi efficiuntur. Sed in alia p̄stitutione. ſ. q̄. mo. na. effi. est in littera. sui. z q̄ sit dīna inter hunc titulum et illum ibi dicť. Et exponitur hic supra id est p̄eter. Superioribus p̄stitutiōibus. zc. C. de na. lib. l. cū quis. z dua. l. se. Et habet cōstō sex ptes. Prima tractat de legitimatione filioz p matrimoniū. Secūda de legittimatiōe filioz naturaliū p̄ rescriptū p̄ncipis. §. aliud quodam. Tertia de nuptijs p̄sumptiuis. in §. illud quoq;. Quarta de nup. vere p̄tractis a supillustribus et illustrib⁹ vel in ecclesia a militibus honestis vel negotiātibus vel p̄fessoribus in §. deniq; in tm̄. Quinta de nup. edilibus in §. quisquis autem. Sexta de pena p̄trahentium illicitas nuptias in §. fi.

Ut hi qui obligatas se habere p̄hibēt res minorum: aut obligati sunt eis: ad eoruz gubernationem penitus non accedant. et vt curatores nullo

modo ſuſcipiant ceſſiones aduerſus eos quoꝝ curationem agunt aut egerunt. hec autez generaliter valebũt in omni curatiõe in quibus pſonis leges curatores p̃bent. Et de gubernatiõe pecuniaꝝ cõpetẽtiũ eis quoꝝ negotia adminiſtrant. Et qñ eas recõdi aut mutuari oportet aut ex eis reddiꝝ cõpari

Prima ps exponit vſq; ad .§. q ſi quis. Et vt curatores. hoc exponit. ī. §. q ſi quis. Hec autez. nō. de hoc. ī. c. §. hec dicimus. Et de gubernatione dicit. ī. c. §. quoniam.

De inſtrumẽtoꝝ cautela: ⁊ fide. ⁊ primum de depoſito. et de mutuo ⁊ aliis documentis priuate quidem ſcriptis habentibus teſtes ⁊ nõ habentibꝫ teſtes. Et de inſtrumẽtis publice confectis: et de collationibꝫ manus ppie ſcripture. Et de expoſitis inſtrumẽtis ab illitteratis aut paucas lras ſcientibus. ⁊ de nõ ſcriptis cõtractibus. Et de cõtractibus vſq; ad vnam libram auri. Et de cõtractibꝫ qui in agris fiunt. Et vt in documẽtis ⁊ cõtractibus futuris locũ habeat iſta lex.

Stricte capitur hoc titulo inſtrumẽtũ p chartis tm̃. Alias large. vt. ff. e. l. j. Alias p inſtrumẽto fundi. vt. ff. ō fun. inſt. l. q̃ſitũ. j. Rño. Cautela. ſcz in faciendo. habetur fides poſtq̃ eſt factũ. ⁊ duplicit dicit de fide. Primo in q̃bus inſtris debeat fides p̃uatis et publicis. ⁊ hoc. ī. c. vſq; ad. §. ſi vero moriant. Scdo qualiter fiat vt habeat fides qñ erat in dubium renocatum. quod fit p cõparatiõez vt. ī. c. §. ſi vero moriãt ⁊. §. ſe. vſq; ad. §. oportet. Et de depoſito: id ẽ qualiter fiat caute inſtrumentũ p̃uatũ ſup contractu depoſiti ⁊ mutui ⁊ aliis ꝓtractibus. et hec expedit. ī. c. § ſi quis. ⁊. §. ſed et ſi quis. ⁊. §. ſi tamẽ. Et de inſtru. pub. ꝓfectis. hoc exponit. ī. c. §. ſi inſtrumẽta. Et de collatiõibus. ſcz qualiter ꝓbet fides inſtri. hoc expedit. ī. c. §. ſi vero. Et ſic reſpicit fm̃ capl'm. Sequẽtia aũt omnia vtrũq; reſpiciũt. Et de expoſitis inſtrumẽtis ab illitteratis id eſt de cõtractibus celebratis inſcriptis ab illitteratis. qõ expedit. ī. c. §. oportet. Et de nõ ſcriptis. hoc expedit. ī. c. §. et hoc dicimus. Et de ꝓtractibꝫ. hoc expedit. ī. c. §. ait. Et ꝓtractibus futuris. hoc exponit. ī. c. §. vt aũt omnia.

Hec cõſtõ interptat primam cõſtõez. de his qui ingrediuntur in monaſteriũ. ⁊ de ſubiectis eoꝝ. ex quo tpe oporteat eam valere.

Dictum eſt ſ. in ti. de mona. §. illud. coll. j. q ingrediens monaſterium ſe ⁊ ſua dedicat deo. ipo ingreſſu. verum qz reuocabat in dubium. In dicta ꝑſtitutio haberet locũ in illis qui ante legem illam fuerunt ingreſſi mona.

ideo pro illa dubitatione ponit hunc titulum.

Ut non luxurienᵗ contra naturā: neq; iurēt per capillos aut aliquid huiusmodi: neq; blasphement in deum.

Peccata contra naturam. ⁊ blasphemie cōtra deum ⁊ iuramenta p mēbra dei. p hanc legem ꝓhibenᵗ. contra facientes vltimis supplicijs puniuntur de hoc. xxij. q. j. c. si quis p capillū. de ꝓma parte. de vi. ⁊ ho. cle. c. vt clericor. de excess. ꝑla. clerici. ⁊. xxxij. q. vij. flagitia. de secūda ꝑte extra de maledicis. c. statuimus.

Ut liberti de cetero aureo non indigeant annulo: et vt pristinis restituanᵗ natalibus. Et de celebratiōe dotaliū instror in libertis mulieribus facta ex hoc ipso iam in nuptias legittimas fieri: et filios suos si nuper etiam ancilla fuerit et ipam liberaꝫ esse celebratione dotis: ⁊ nuptias legittimas: et qui ex ea processerint suos.

Dominus manumittēs seruū suum: denūciat eum ciuem romanum. Et ius aureor annuloꝝ ⁊ regenerationis ex ipa manumissione māumissus ꝓse quiᵗ. patrono iure manumissiōis p oīa refuato: nisi ab eo fuerit remissuꝫ. Tunc eñ ius patronat⁹ in hoc sibi refuaᵗ vt ei reuerentia debeaᵗ. Et ex certis ingratitudinis causis licꝫ in seruitutē reuocare. Item liberti ⁊ liberte p ingenuis q̄ ad nuptias reputanᵗ. Et si dominus cū ꝓpria fua. matrimoniū interuenientibus inutilib⁹ instrumētis ꝓtrahit: ipa et ex ipa nati liberti efficiunᵗ. de quo etiam in auᵗ. sed nouo iure. C. de nup. q̄ sumpta est hic ex. §. si. de ꝓma ꝑte expediᵗ vsq; ad. §. si quis aūt. dixi. ff. de iure. aur. annu. Et de celebratione. ⁊⁊. in hac secūda parte duo dicunᵗ vnum de liberis. ⁊ aliud de ancilla. ⁊ hec expediᵗ. ſ. e. §. si quis autem.

Apud quos oportet causas dicere monachos et assisterias.

Monachi ⁊ moniales p causis eor coram epo debent ꝓueníri: q̄ disponere debet: an p se vel p alios debent respondere. Et ſm legem et sacras regulas decet cognoscere ⁊ iudicare. Ciuiles aūt iudices talīū causaꝝ cognitionem nō habēt. de hoc etiam in auᵗ. causa q̄ fit cū monacho. C. ō epi. ⁊ cle. hinc sumpta. Hodie aūt pene omnes sunt exēpti: ⁊ ideo sub papa cōuenienti sunt: qui est ordinari⁹ exemptor. dic. auᵗ. causa. vbi p glo. ⁊ glo. vj. q. iij. placuit. ⁊ de ꝓui. c. tuarum. p. Inn. e. ti. recepimus ⁊. c. ex ore et quod hodie habeᵗ in. c. j. de ꝓuile. li. vj. Assisterie aūt vel assistrie vt quidam volunt: moniales sunt: eo q̄ insistāt oꝛōibus ⁊ ieiunijs q̄ttidie quas vulgo appellamus recluſas ſm glo. hic. de quib⁹ a liquid. C. de epi. et cle. dixi.

De questore.

Officium q̄storis in inq̄rendis ꝓsonis in vrbe cōstan. manētib⁹ ꝓsistit. ⁊

Collatio vi

inquirit que sint t vnde venerint: t qua occasione: t cuius sint vite: valitudos t potentes operari facere aut expellere: exceptis valitudinarijs q̄ dimitti debent. de officio huius dixi. ff. e. ri.

Constitutio que dignitatibus t episcopatu filium liberat a patria potestate.

Dignitas cōsulatus t patriciatus a patria potestate liberat sola dignitatis collatione. Et generaliter omnis alia dignitas q̄ a curiali fortuna liberat etiam a patria potestate: q̄les enumerant plures in. l. fi. C. de decu. li. x.

De Judicibus: Et vt nullatenus cū iureiurando eligatur aliquis iudex. et qui pmanet ei. Et vt appellationes accipiant modis omnibus iudices. Et vt in media lite facte forme quomodo oporteat decidi cognitionem nō attendant iudices.

Quattuor ptes hz hoc rubrū. pmo de iudicib⁹ scz a principe delegat̄ in ciuitate romana: qui sunt xij. octo minores. t quattuor maiores vt. ī. e. §. vetus. Et sedet q̄libet eor in suo ptorio in basilica vt. ī. e. §. sedebunt t hec pars expedit. ī. e. vsq; ad. §. quia vero. Permanet ei. scz vna q̄q; pars permanet id est stabit. ei scz quod iudicabit iudex. t exponat pmanet id est pmanebit vt sepe fit. Alias est permaneat. et tunc planum est. vel dic hec. t q̄ pmanet ei. tc̄. superflua. Hec reperiunt in nouell. Azo. t hoc expeditur. ī. e. §. quia vero. Et vt appellatiões accipiant. tc̄. nam iudex tenet recipere appellationē. ī. e. vt nulli. iudi. §. illas. t. ff. de app. re. l. sicut. t. C. de app. l. iudicibus. nisi in casu. vt in p̄fec. p̄to. orien. cui dirigit hec cōstitutio qui recipere non tenet appellationem sed supplicationē. vt in fi. §. nostros. ī. e. t. C. de p̄ci. impe. off. l. aduersus t nisi in casibus duobus. q̄ sūt s. e. §. audient. et alijs casibus quos dixi. ff. de app. reci: t a qui. app. non li. t. C. quor app. non reci. vide hic glo. in. §. nostros. Et vt in media. tc̄. de hoc. ī. e. §. ois autem vsq; ad fi. t. ī. e. vt in medio litis non. fi. sa. forme.

Vt clerici apud ppr̄ios episcopos primus ꝓueniā tur: et post hoc apud ciuiles iudices.

Clericus apud ꝓpr̄ium epm̄ in causis pecuniarijs ꝓueniend⁹ ē. qui ex non scripto et sine damno cām decidere debet. Sed si causa talis sit vl' alia difficultas q̄ epm̄ cognoscere impediat: tūc ciuiles iudices clerici causaz decidere debent. Sed si clericus de crimīe criminaliter ꝓueniatur: tuc ciuil' iudex causam infra secundi mensis spaciū decidere debet. Si vero de crīe ecclesiastico ꝓueni: tunc ad solū epm̄ spectat decisio. De materia huius ti. habet in. c. si quis ꝓtra clericū de fo. ꝓ. t. c. quonia ꝓtra de ꝓba. t p glo. ij. q̄ allegat. l. si quis in hoc genus. in fi. ij. q. j. c. si quis cum clerico. t de re iudi. c. fi. li. vj. Et q̄ten⁹ hic tractatur de ciuili iudice. hodie ē correctū. coll. x. de statu cōtra. lib. eccle. §. status. t in aut. statuim⁹. C. de epi. t cle. t in. c. nullus iudex. de fo. ꝓ.

Autenticorum

De consanguineis et uterinis fratribus

Fratres consanguinei ⁊ uterini simul. ꝑferuntur fratribus ꝓsanguineis tm̃ et uterinis tm̃. Sz si sint supstites ꝓsanguinei tm̃: et fratres uterini tm̃ ad successionem ꝑm leges antiquas admittunt̃. Sunt aũt ꝓsanguinei. qui ex eodem patre nati sunt: q̃si ex ꝓmuni virilis stipitis et feminis sanguine. Uterini autem sunt: qui ex eadem matre tm̃ nati sunt: q̃si ex solo utero materno fratres. utrinq; aũt ꝓiuncti. q̃ ex eodem patre et matre geniti sũt vt hic dicit glo. ⁊ insti. de le. ag. succ.

De armis.

Princeps arma publica fieri iubet. Sed p̃uata fieri et uendi ꝓhibet. Cultellos aũt minores fieri et vẽdi p̃uatꝫ ꝑmittit vt hic. ⁊. v. q. j. §. hoc autem. ⁊. §. hoc igitur. de hoc in. l. j. ⁊. iij. ff. ad. l. iul. de vi pub. De delatiõe autem armoꝝ ponitur in. l. j. C. vt. ar. vsus. li. xj. vbi de hoc glo. Et q̃ mala inducant bella ⁊ arma. ponit hic glo. ij.

Collatio Septima

De deposito. et denũciatiõibus inq̃linoꝝ. et de suspendẽda administratione panium

Nulli licitum est depositũ aut petitã p̃cium vel pensionem retinere vel interdictionẽ alicui facere. pena ꝓtra facientibus imminẽte defensi etiã petitione. de prima pte ponitur. C. ō rei. vendi. l. officiũ. ⁊. l. bona fides. ff. depo. ⁊ in. l. fi. C. depositi. vbi posita est auẽ. hinc sumpta.

Quibus modis naturales efficiunt̃ sui: ⁊ de eoꝝ ex testamento seu ab intestato successione

Hic titul⁹ differt ab alio s̃. qui. mo. na. eff. le. quia hic generalior est vt ſ. auẽ. vt in medio. p̃me col. ibi bene se habet. Item hic imperator faciens suum exordium: naturalitatis: seruitutis: et libertatis ius ostendit. ⁊ docꝫ quẽadmodũ legittimationes fiunt ꝑ oblationẽ curie et successores eoꝝ actiue et passiue. de hoc insti. de here. ab intes. §. ij. ⁊ insti. de nup. §. fi. ⁊. l. com mũi. C. de na. li. in. c. ꝑ tuas. qui fi. sint le. De eoꝝ successione ex testamento vel ab intes. ponit̃ in. §. discretis vsq; ad fi. ⁊ in auẽ. ex cõplexu. C. de inces. nup. ⁊. c. cum haberet de eo q̃ uxor. in ma. ⁊. c. ꝑ venerabilẽ q̃. fi. sint le.

De testibus

Quia vsus testium frequẽs est ideo de testib⁹ ponit de hoc dixi. ff. e. ti.

De inmensis donationibus in filios factis.

Si parens in aliquem vel aliquos ex filijs inmensã fecerit donation eꝝ alijs filijs legittima portio de necessitate debeẽ. hoc vex̃ i filijs gratis. Ingrati vero penitus excludunt̃. de hoc in. l. donatiões. C. de dona. inẽ vi. et vt. ⁊. l. ij. C. de inoff. don. ⁊ in. l. si donatiõe. C. de colla. ⁊ in auẽ. vnde si parens. ⁊ in. l. j. C. de inoffi. dona.

Collatio VII

Ut sine ꝓhibitione matres debitrices ⁊ credi trices tutelam gerāt minoꝝ. neqꝫ iusiurandū ꝑstent qꝫ nō veniēt ad secūda vota

De iure digestoꝝ mater non potuit esse tutrix nisi imperator ꝯfirmaret vt. ff. de tute. l. vl. ⁊ de testa. tu. l. iure nostro. Sed iure. Codicis. admitte batur q̄ non esset debitrix aut creditrix pupilli. vt s̄. vt hi qui ob. per. ba. dummodo iuraret de non ꝓuolando ad scōas nuptias. C. qñ mul. tu. l. ij. ⁊ l. vl. ⁊. s̄. de nup. §. si vero tutela. Sed hoc iure matres debit rices et credi trices ad tutelam ⁊ curā filioꝝ admittunt: neqꝫ iuramētū de secūdis nup. nō fiendis exigit. dūmodo ei. et fenatus ꝓsul. vell. ⁊ omni auxilio renūcia uerint: et omnia alia adimpleuerint q̄ alij tutores facere tenent. de hoc in auc. matri et auie. C. qñ mul. tu. off. de quo glo. in. c. ex pte. W. de app.

Ut ex actione instante dotis prime et secūde: viro in secunda vota migranti ꝓponatur vxor prima: vel ex priori matrimonio filij ⁊ vt si voluerit vxor aut is qui ꝓ ea dotem inscripsit dare viro q̄ scripta sunt distulerit aūt vir suscipere: soluto ma. exigi eū ab ea etiaꝫ cōscriptam ante nuptialem donationē.

Si res prime et secunde vxoris in dotem date apparent vel altera earū: illi restitui debent ⁊ eius filijs cuius res ille fuerint. Alias aūt rebus nō apparentib⁹ tunc ille in bonis mariti potior est in iure: qui prior est in tpe de hoc vsqꝫ ad. §. illud quoqꝫ. ⁊ expone filij. scz ꝓponant. Item dote ꝓmissa viro ab vxore vel ab alio ꝓ ea oblata ⁊ ꝓsignata: mulier donationē ꝓpter nuptias ex pacto interpositā de lucro. ꝓ inde lucrabit ac si soluisset. de hoc in. §. illud vsqꝫ ad fi. ⁊ expone eū. scz virum. de hoc etiā in auc. dos data. C. de dona. ante. nup.

De administratoribus

Administrator si ꝓuintiā durāte administratiōis tpe citra ꝓncipis iussionem dereliquit crimine lese. ma. punit. Et si administratiōe finita ante l. dies recesserit antiquis penis punit. ō hoc in. l. j. C. vt omnes tam. ciui. q̄ mil.

De executoribus ⁊ his qui cōueniunt ⁊ recōueniunt

Due sunt ptes ꝓma habet. qꝫ libellus reo porrigi non debet ꝑ quē actor cautiōez legitime exponat qꝫ infra duos menses litez ꝓstabit Alias om ne damnū reo ꝓuento restituat. hac cautiōe. xxxvj. aureos non trāscenden te. de hac cautiōe insti. de satis. §. sed hodie. et in auc. libellū ⁊ auc. offerat. C. de litis. ꝓ. q̄ est. iij. q. iij. §. offerat. Item ꝓuentio ⁊ recōuentio mox a ꝓn cipio coram eodē iudice fieri debet. Alias causa conuentiōis finita: recon uentio fieri poterit coꝝ q̄cūqꝫ iudice antiqua cessante calumnia. de hoc in §. illud. ſ. e. de hoc. C. de sentē. auc. ⁊ ꝓsequēt. ⁊ de mu. pe. c. j. tex. ⁊ glo.

extra de or.cog.c.cum dilectus.

De equalitate dotis et propter nuptias donatiõis et de augmento dotis et propter nup.donatiõis.ꝛ de priuilegio dotꝭ qz alijs ꝓponeꝫ priuilegijs vt incipiãꝫ hoc priuilegio creditores sẽ emptõe militie. de dote remeante ad patrem.ꝛ rursus data ꝓ eadez filia secũdo viro:ꝛ de dotis collatiõe inope marito moriente.

In dote et donatione ꝓpter nup.ꝓstituenda ꝛ augmentis eaꝝ equalitas per omnia fuari debet.de equalitate dicit vsq; ad .§.aliud.de augmento dicit a.§.aliud vsq; ad.§.his ꝓsequẽs.Ubi etiã tradit qꝫ dotis augmentum debet vere non ficte celebrari.de quo in auꝫ.dos data.C. de do.ante nup.et auꝫ.equalitas.C.de pac.ꝓuen.Item mulier ꝓuilegijs dotalibus vti potest aduersus omnes creditores viri etiam si eoꝝ pecunia res sit empta vel refecta.exceptis creditoribus quoꝝ pecũia militia est empta.§.his ꝓsequens.ſ.e.de quo in auꝫ.q̃ iure.C.qui po.in pig. Itẽ dote a pre ꝓ filia data et in ipi⁹ patrimonio reuersa: non licet patri cũ filia secũdo nubit eam diminuere:nisi patris substãtia fuerit diminuta.tunc em̃ ꝑm eius facultates dos erit ꝓstituẽda.§.qz vero iam.ſ.e.de quo in auꝫ. q̃uis. C. de rei vx.acc.et ꝓ doc.ꝛ glo.C.de iure do.l.rem q̃. Itẽ si filia cũ fratrib⁹ venit ad successionẽ paternã dz dotẽ ꝓferre.aut tanto minus in sua portione recipere viro existente locuplete. Uiro aũt ad inopiã deducto si mulieri potest imputari cũ vir male inchoauerit vti substãtia:tũc dotez ꝓferre debet:ꝛ vel tantomin⁹ accipere. Ulias si mulieri nihil imputari poterit cur dotem nõ exegerit:solam actionẽ licet inanem dz ꝓferre.ſ.e.§.illud quoqꝫ vsq; adfi.de boc in auꝫ.qõ locũ.C.de colla.ꝛ.C.de bo.q̃ lib.l, cũ nõ solũ. in glo. magna.no.in.l.ij.§.si in patris.ff.so.ma.

Collatio Octaua

De duobus reis ꝓmittendi

De hoc dixi.ff.ꝛ.C.ꝛ insti.e.ti.

De tpe nõ solute pecunie super dote.

Exceptio nõ numerate dotis olim toto tpe matrimonij.et eo soluto.ſ.annum cõpetebat.hodie vero si matrimoniũ intra biennũ durat:ꝑdicta competit exceptio.et etiã eo soluto eõperit.ſ.annũ. Matrimonio vero soluto vltra biennium .infra decennũ dicta exceptio viro ꝛ heredibus ei⁹ cõpetit.Sed matrimonio post decennũ soluto:si vir est maior nullũ hz remedium.Si vero est minor tunc ei restitutio daꝫ vsq; ad xij.annos a tpe nuptiarũ.heredi aũt ei⁹ maiori daꝫ annus.Sz si minor maiori vel minori successerit quinquẽniũ ei datur.vt.ſ.de hac exceptiõe nõ numerate dotis. dicit

in.l.in.3tractibus in fi.C.de non.nu.pec.t in.l.si pses.C.de epi. audi.t in.l.q de sua.C.de do.cau.nō.nu.

Nec virū quod ex dote est: nec mulierē ex sponsalitia largitate lucrum ppriū habere. Sed seruare dominium suis filijs: vel si ad secūdas nup. non veniat vsu solo in lucro cōsistente. Et vt ex repudio trāsigentes nuptias lucrent aut dotem aut ante nup. donatiōez. et ipsis similiter dominium seruare: filijs vsum: habētem psonā cogendā filios alere. Si vero bona gratia soluant nuptie et videantur occasione damni detineri quedam et hac arte perimenda q detinentur filijs seruentur.

Matrimonio soluto morte diuortio vel bona gratia. lucrū dotis vel donationis ppē nup. debet seruari liberis illius matrimōij q ad ppietatē. vsufructu solo a lucrante retento. t idem qō ab altero ptugū qritur retinet Siue ptuges ad secūda vota trāsierint siue non. ō hoc in.l. generaliē. §. fi. et in.l. hac edictali. §. fi. t.l. si. quis ptiori. C. de secū. nup. t. §. de non eli. secudo. §. gregoria. t de nup. §. soluto. t melius in auē. vxorem. q hinc sumitur posita. C. de secū. nup. t in auē. si tantum q sumiē ex. §. fi. ī. vt fra. fil. q corrigit dictā auē. vxorem.

De appellationibus

Differt hic ti. t. §. de app. t ille. de his qui ingrediunt. ad app. qz pm? de app. tractat ō pncipio. appellatiōis. Secūdus scz de his qui ingre. tractat de fine. hic aūt incidenter positus fuit nō ex ppposito sed ex qstione] tali facta vt in pncipio huius pstōnis. t qua dicit. q si pendēte cā appellationis cōpromittat in arbitros. tps qō ibi fuit nō nocet exercitio qō ferri habet. ī. annū. vel biennū. §. de his. qui ingre. ad app. §. j. de hoc in auē. si tū. C. de temp. app. t in.l. fi. §. illud. t in auē. et qui. c. ti. C.

De testamentis imperfectis a parentibus in filios factis. et de diuisione rez a filijs coram parente: et de eius facultatibus facta et subscripta.

Testamentū in scriptis imperfectū inter liberos vz. si pr litteras sciēs ppria manu claris litteris t indubitatis. p psequentiā nō p signa scripserit liberoz nomina et numerū vnciarum: et signa rerū. Et cuz ea legata fidei cōmissa et libertas reliqui poterūt. quod testamētū pmū cōditū a testatore non tollet. nisi testator expresse declaret coā septem testibus illud testamētum non valere. t pm testāmētū faciat pfectū. vel nō scriptā pfectam volūtatem de hoc a pn. vsq ad. §. qz vero. vbi tractaē q diuisiones bonoz liberis aparentibus facte valent: dūmodo ipsoz filioz subscriptiones interuenerint. vel ipi? parentis subscriptione inter filios interueniēte. de hoc. §. de trien. t se. §. et q sepe posita. C. fa. ber. auē. si modo.

Autenticorum

De restitutione fidei cõmissi.

Differunt hic. ti. ꝛ. ſ. de resti. et ea q̃ pa. et illum. ſ. ꝺ resti. fidei. no. facquia in isto fit restõ in morte restituentis. Itẽ eorum q̃ supersunt. In superiori autem fit statim vel put voluit testator. Item omnium excepta quarta vt colligit. ſ. e. §. nobis in p̃n. In seriori aũt de resti. fidei. no. dicit ꝺ quodam testamẽto ꝛ codicillo in quo singularia fuerũt relicta legata ꝛ p fidei com. fuit rogatus qui habuit vt non alienet: Non principaliter de restituendo: sed si alienet vt ad aliquẽ pueniat. vt in rubrica patet.

De priuilegijs dotis mulieribus hereticis nõ pstãdis

Heretici appellantur qui non sunt membrum ecclesie sancte catholice. et qui sanctam cõmũionẽ in sancta ꝛ catholica ecclesia a sacerdotib⁹ nõ recipiunt. Et priuilegia catholica tantũmõ p̃cedunt̃ non hereticis nisi fuerint reuersi ad fidem. de hoc. C. de here. l. iij. ꝛ. C. de iude. l. fi. Inn. in. c. ex literis de priuile.

De nauticis vsuris

Hanc legẽ q̃dã non habent. ꝛ ego dixi de hac materia. C. de nau. fe.

Hec cõstitutio inouat cõstitutiõez que pscriptiõez centũ annoꝝ venerabilibus locis declarat.

Hec costitutio. scz q̃ est. ſ. vt eccle. ro. fm Jo. vt legit in nouel. nã dicit illã generaliter loqui in omnib⁹ ecclesijs. ꝛ ideo generaliter corrigit. Sz accur. hic super rubro. intelligit eam tantũ de ro. eccle. et alijs ei suppositis. vnde dicas hic fieri mentiõez de ea q̃ est. C. de sacrosanc. ecc. l. fi. Superior aũt in eccle. ro. tẽ. remanet in firmitate sua. ꝛ hoc p̃bat iure cano. extra de pscrip. vigilanti.

De litigiosis et decima pte litis ab actore cautela prestanda.

Iste titulus habet tres ptes primo ponit de litigio. de quo dixi. ff. e. Secundo ponit et cõsulit reo contra actorem in pstatiõe cautionis de lite pseq̃enda ꝛ finienda in decima pte quantitatis in libello cõprehense. si apparuerit iniuste litem mouisse in. §. ad excludẽdas. Tertio psulit reo ptra actorem in actiõe seu lite p̃sequẽda ꝛ sentẽtia obtinenda etiã lite nõ ptes. in. §. omnẽ vero.

Vt neq; miles neq; federatus obseruetur domui priuate aut possessiõi alicuius.

Nemo milites seu federatos in p̃pria domo vel possessiõe retinere debz vel occultare vt proprijs vtilitatibus obediant. Sed infra xxx. dies ab huiusmodi legis insinuatione eos expellere debet vt. ſ. e. p to.

Vt diuine iussiones: subscriptiões habeant glorioſissimi questoꝛes

Diuina iussio debet glorioſissimi q̃storis subscriptionẽ habere: q̃ ꝓtinea tur inter quos et ad quẽ iudicem ꝛ p q̃ fuerit directa psonã. Et dicit iussio

id ē ꝓuilegiū in quo aliquid iubet vel concedit in fauorem. In ꝓmissionibus causarum forte est aliud obseruandum ſm glo. hic: quis autem dicat questor ponit hic glo. ꝛ dixi. ff. de off. q̄ſtor. ꝛ erat q̄ſtor qui hodie dicit cancellarius vt no. glo. C. diuer. ref. pe. fi. vbi de materia huiꝰ tituli. ꝛ Spe. ꝺ reſcrip. exhi. §. an igitur. Ⅴ item q̄ non est ibi ſubſcriptio.

In medio litis non fieri ſacras formas aut ſacras iuſſiones ⁊ ſm antiq̄s leges generales lites ꝺcidi.

Judices ſacras ꝓſtões in medio litis impetratas nō debent ſeruare. ſed ſecūdū leges generales examinare ꝛ iudicare. fall. in quattuor caſibus in q̄bus licet lite pēdēte a principe ſacras iuſſiones impetrare q̄ ꝺbēt in ſcriptis fieri. ſ. e. §. de hoc in. c. j. vt li. pen.

Ut cum de appellatiōe cognoſcit ſm illas leges debeat iudicari: q̄ tempore late ſentētie obtinebant. nō ſm eas q̄ poſtea ꝓmulgate ſunt. et de alijs capitulis.

Prima ps clara est ꝛ expeditur vſq; ad. §. ſed hoc. Et de alijs capitulis ꝛc. q̄ ſunt quattuor: nā quinq; partes �, hec ꝓſtō. licet multa incidēter aꝫ dicat. Primū capitulū tractat ꝺ renuntiationibus allegatiōm ꝛ dilationū in. §. ſed hoc. Secūda ponit cauſas legittimas exheredationis. in. §. aliud vſq; ad. §. hec autem. Tertia pars ponit q̄ heredes: affines: ꝓpinqui: ꝛ ꝓiuncti defuncti. et eius fideiuſſores non debent moleſtari occaſione debiti defuncti in. §. hec aūt. ꝛ ſumit̄ inde auc̄. ſed nec ante q̄ ponit̄ ſup. l. fi. C. de ſepul. vio. Quarta ponit ꝺ eo qui ꝓſtituit vel ſpopōdit ꝓ alio obligato in. §. ad hec vſq; ad fi. ꝛ ex īde ſumit̄ auc̄. ſi q̄n. C. de ꝓſti. pec. vbi ꝺ hoc.

Ut liceat matri et auie et alijs parentiꝫ poſt legittimā partem liberis derelictam quomō voluerint reſiduam facultatez ſuam diſponere. Et alia capitula plura.

Prima pars expeditur vſq; ad. §. ad hoc aūt et illud. ꝛ ſumit̄ hinc auc̄. excipitur. C. de bo. q̄ lib. Et alia capitula. ꝛc. hec expediunt̄ ab inde ꝓ totum. Et. §. ad hoc ſumitur auc̄. item ſi quis. C. de na. lib. Et. §. quia vero. ſumitur auc̄. maximis. C. de nup. De materia. §. quid vero. ponit̄ in auc̄. ꝓterea. C. vnde vir ꝛ vx. In. §. quia vero. tractat ex quiꝫ cauſis ꝓmittit̄ celebrari diuortium vſq; ad finem.

Collatio Nona

De hereditatibus ab inteſtato veniētiꝫ et de agnatox iure ſublato.

Hic incipit collatio ix. licet quidam habeant in ꝓſtitutiōe ſuplox ꝓncipiū hꝰ collatiōis. Et erat vſq; ad tps huiꝰ legis inc̄ deſcendētes dña. vt

emancipati de iure ci. nō succederēt. licz iure ꝓtorio sic. vt insti. ō here. ab intes. §. emancipati. Itē q̄ erant nepotes ex filiabus succedebant cū diminutiōe. vt. C. ō coll. l. illā licz hoc etiā añ hanc. l. sit correctus. ē. de trien. ⁊ se. §. neqꝫ. Ex trāsuersali aūt cognati iure ci. nō admittunt sed nec iure ꝓtorio. nisi pⁿ agnatos vt pz inst. de succ. cog. in ꝑn. Oēs ergo ꝑdicte differētie. ⁊ alie si q̄ sūt hac ꝓstōe tollunt. Et hodie hoc mō succeditᵉ. Res interstati recipit gradⁿ inferiorꝫ. Qui si defuerit subit hic gradⁿ anteriorus. Cū prē succedāt fratres ab vtroqꝫ ꝑente. Nec tñ hos comitat auⁿ prē ōficiente. Frēs ex vno. fratres frmouēt ab vtroqꝫ. Illoꝝ soboli bona deferimⁿ patruo. pⁿ frēs: soboleqꝫ suā q̄ q̄zqꝫ ꝓtē Mouerī eē ḡdu ō iure tcias potiorē.

Ut sponsalitia largitas specialis sit cōtractus Et de diuersis capitulis.

Sponsalitia largitas dicitur hic im. ꝓpē id ē donatio ꝓpē nup. ꝓpē eīt dicereᵗ qō dōaret spōsus spōse. ſz hoc fit ad rēcōpensatiōez dotī vt hic subiicit ⁊ ē de eq̄. do. §. j. ō hoc in aut. eo recurſū. C. ō dōa. añ nup. Et dicitᵉ specialis ꝓtractus q̄ ꝓ se ꝓtractⁿ ē. vel q̄ hz in se aliq̄d spēale. nā cū alie donatiōes exigāt insinuatiōez si fiant vltra q̄ngētos sol. insti. de don. §. alie. ⁊ hec eadē etiā olim exigebat. C. ō dona. añ nup. l. fi. §. filiqꝫ mō. nisi esset minor femina. C. ō don ante nup. l. iminoribⁿ. tñ hec hodie nō exigit. ⁊ sic alijs nō ꝓnūerat id ē nō assūlat in hoc. Itē nec in hoc q̄ illa est simplex ob cām. ff. ō dona. l. in dōatiōibⁿ simplicibⁿ. Sūt ⁊ alia capla plura ō q̄bⁿ hec ꝓstō tractat q̄ nō curo ꝓseq̄ quia istud esset legere ꝓstōez.

De alienatione ⁊ emphitheosi ⁊ locatiōe ⁊ hippothecis ⁊ alijs diuersis cōtractibⁿ in vniuersis locis rerꝫ sacrꝫ

De hoc dixi. ē. de nō alie. Et de eccle. reb. in mo. nō alie. ō hoc ꝑ doc. in l. sanccimus. C. de sacro sanc. ecc. ⁊ in to. ti. extra de re. ecc. non alie.

Ut iudices non expectent sacras iussiōes sed q̄ videntur eis decernant.

Judices vt exonerent se ⁊ rōe odij euitandi relatioē ad ꝓncipem facere ꝓhibentur sed ipi ꝑ se debēt fm iustitiā ꝓnūtiare. Et si fuerit duo vel plures iudices ⁊ discordēt oēs suā debēt ferre sentētiā. de hoc in. l. ꝓponius scribit. §. iuij. ff. ō re. iudi. ⁊ in. l. tūc aūt. ⁊. l. duo ex tribⁿ. e. ti. ⁊ in. l. ītez si vnⁿ. §. item si plures. ff. de ar. ⁊. C. quā. ꝓuo. nō est nec. l. cū magistratⁿ. de quo de re. iudi. c. fi. ⁊ ij. q. vj. §. diffinitiua ℣. item plures.

Ut litigātes iurēt in exordio litis: q̄ neqꝫ ꝓmiserint dare iudicibⁿ neqꝫ dabūt. Et de sportulis Et vt q̄ iubēt referēdarij cōpleāt ⁊ nō misceāt semetipos cause. et ꝑ se exequant.

Ex hoc ꝓncipio sumit aut. ꝓncipalis posita sup. l. ij. C. de iur. cal. q̄ addit certam formam ꝓstatiōis iurāmēti de calūnia. Et expedit hec ꝑs vsqꝫ ad. §. ⁊ hoc q̄z. vbi incipit scōa ꝑs q̄ tractat de sportulis. de quibⁿ dixi. C.

de spon. & de his habetur insti. de acc. §. tripli. Tertia pars tractat de referendarijs & quod sit eorũ officiũ de his dixi ſ. de referenda. ſa. pa. coll. ij.

De ecclesiasticis titulis et priulegijs

Titulus dicitur dignitas vnde Guidus. gratulor ecbaliam titulis accedere nostris. Item titulus id est scriptura quedã. C. de his qui. po. l. j. Item titul⁹ appellat ecclesia lxxx. dis. c. ij. lxx. dis. episcopi. Et dicitur titulus canon. l⁹ dis. si quis diaconus. Item dicitur tractatus. ff. de postu. l. j. Item dicitur actio titulus. C. fa. her. non est ambiguũ. Item titulus id est subscriptio. q̃ sic vulgo appellat. Item titulus id est priulegiũ. & sic accipit hic. Et q̃ subijcit. & puile. expositiue ponitur et. p id est. de hoc p glo. in c. fi. de off. archipſ. Et confirmat hic princeps sanctas regulas in sanctis q̃ttuor concilijs expositas. & pcipit p legib⁹ obseruari. & sedes ordinat. & omnia priulegia ecclesijs & venerabilibus locis indulta confirmat. de hoc in. c. j. de iur. ca. & in. l. ij. C. de epi. & cle. & in auc. ibi posita

> Ut fratrum filij succedant pariter ad imitationem fratrũ: ascendentibus etiam extantibus. Et vt mulieres non insinuata ante nup. donatiõe non ledantur. non insinuans autem vir vel si cõpetat nuptiale lucrum eo non fruat. Et rursus vt mulieres nõ secũde nubentes domine sunt partis spõsalitie largitatis q̃ntũ pars facit vni⁹ filij. Et vt similes sint pene vtriusq; sexus oũ sine causa rationabili repudium mittatur.

Quattuor habet ptes in quibus quattuor corrigunt leges. prima expeditur vsq; ad. §. illud. & corrigit. l. ſ. de here. ab intes. §. si autem defunctus in fi. §. Secunda pars est vt mulieres. &c. in. §. illud vsq; ad. §. quia ⁊o mulieres. et corrigit. l. ſ. vt spon. lar. in prin. et sumit hic aut. eo decursu. C. de dona. ppter nup. Tertia pars est & rursus. &c. in. §. quia vero mulieres et corrigit. l. ſ. neq; virum. quod ex dote. §. pterea. vbi non distinguebat. Quarta pars est. & vt similes. &c. in. §. fi. & corrigit legem. ſ. vt lite. ma. & aute. §. quia vero legem.

> De restitutiõe fidei cõmissi nomine familie q̃ vsq; ad quartum gradum locum habet & q̃ familie nomine nurus etiam continetur.

Huius tituli sensus accipe ex rubrica. & ponit tm̃ de vno testamento in q̃ multa sunt dispositi. & de quodam codicillo. de hoc dixi. ſ. ō resti. fidei p.

> Ut nulli iudicum liceat habere loci seruatorẽ nisi certis in causis diuina cõcesserit iussio.

Regulariter nulli licet loci seruatores vel similes p puincias mittere. fall. si diuina iussio emanauerit ex causis insertis. de q̃bus ſ. e.

Autenticorum

Ut differentes iudices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere. ⁊ qñ in suspitionem habuerint iudices: pariter audiant cãm et ciuitatis episcop⁹. Et de cautela alia q̃ oĩo oporteat episcopum agere.

Episcopi debent iudices ad iusticiam faciendã cõpellere aut p se aut p lras ad pncipẽ directas. Et iudice existẽte suspecto adiungi sibi ꝺbz epc̃s. litigator aũt pncipẽ adiens pus q̃ adeat iudicem vel epm̃ est pun end⁹. de hoc in. l. aptissimi. C. de iudi. ⁊ in. c. cũ spẽali de app. ⁊. c. si q̃s ꝓtra. ꝺ fo. ?. Itẽ epc̃s de iniustitia iudicis ⁊ lesione subditoꝝ iudicare ꝺz. ⁊ leso damnũ facere emẽdari. Itẽ in ciuitatib⁹ ĩ q̃b⁹ sunt iudices subditi adire debẽt defensorez q̃ inẽ eos ꝺz iudicare ꝺ hoc s̃. de off. quest. §. si vero forsan. et extra de off. or. irrefragabili ⁊ viij. q. iij cum scim⁹

De vsuris nauticis.

De hoc habuim⁹ s̃. vnũ silez. ti. ⁊ dixi. C. e. ⁊ tractaẽ in auẽ. ad hec. C. de vsur. Sz iure canonũ etiã in nautica pecũia ẽ ꝓhibita vsuravt in. c. nauiganti in pn. de vsur.

De interdictis collegijs hereticoꝝ

Alias est de collectis hereticoꝝ. ⁊ redit in idem qz dicuntur collecti cũ collegia faciunt. quod hic ꝓhibetur. dixi. C. de here.

De raptis mulieribus q̃ raptoribus nũbũt.

Mulier rapta substãtiã raptoris lucraẽ: nisi nupserit raptori: q̃ casu ad suos parẽtes deuoluiẽ: si tali matrimõio nõ ꝓsenserit Alias ad fiscuz debz ptinere. ꝺ hoc etiã in. l. raptores. C. de rap. vir. ⁊. C. de epi. ⁊ cle. l. raptores ꝺ hoc p Dy. ĩ regula sciẽti. li. vj. ꝺ hac materia in. c. fi. ꝺ rap. ⁊ ibi no.

De collatoribus et alijs capitulis.

Dispositiões ⁊ denũtiatiões collationũ p singulas ꝓuintias ⁊ ciuitates collatoribus fieri debent quõ tributa soluenda sunt ⁊ q̃ mensura et erẽplũ eaꝝ debet fieri petentibus. ſ. §. hec. Et dicunẽ collatores q̃ publicavel fiscalia tributa: q̃ collationes vocanẽ soluũt Et qui ista talia colligit dicẽ exactor tributoꝝ vel collector. Itẽ executores in ꝓuintias missi exactiões inchoare nõ debent nisi prius cozã ꝓuintie p̃side mandatũ insinuauerĩt: hoc e⁹ in priuatis negotijs seruando Et executores seu exactores nullã in cãis ꝓuatis executionẽ cõmittere debent. Itẽ exactores iustis põderib⁹ ⁊ mensuris vti debẽt. de hoc vsq̃ ad. §. iubem⁹. Sunt et alia capitula sub hoc titulo comprehensa.

De sanctissimis epis ⁊ deo amabilibus et reuerendissimis p̃sbiteris ⁊ clericis ⁊ monachis.

De sanctissimis epis. hoc. ſ. e. vsq̃ ad. §. clericos. Reuerendissimis ſ sbiteris. de hoc. ſ. c. §. clericos. vsq̃ ad. §. iubem⁹. Mõachis. hoc dicẽ. ſ. c. §. iubem⁹ vsq̃ in fi.

Finis Autenticorum.

Liber x

Codicis diui iustiniāi sacratissimi imperatoris repetite prelectiōis Liber Decim⁹

Jtres l bri codicis q̄ sequūt̄: ab alijs nouē ideo sepati sunt ꝛ
b seorsum positi. qz tractāt de iure publico ꝛ nūq̄ legunt̄ i scholis. ideoq; eoz materia rarioz. ꝛ nō inmerito ab alijs segregāda ne grauarent̄ rudes iuris tyrones et studiosi vt dicit glo. insti. de ius. et iur. §. fi.

De iure fisci.

Supza libzo nono incepit tractare īpator ō iure publico qō ē circa cria. nūc de iure publico circa bona fisco q̄renda. vel fm Bzo. in sum. hui⁹ titraditū ē in p̄cedentib⁹ de iuribus p̄uator. nūc videndū est de iure fisci. Et dicitur fiscus ipa imp̄ialis vel imperij camera. nō dico patrimonij impatoris. C. de quadri. p̄scrip. l. bene a zenone in p̄in. Quicq̄d tñ specialitatis habet fiscus. hoc cesaris ꝛ auguste rōe solet habere. ff. e. l. fiscus. §. fi. Et dicit quasi fixus id est firmus. qz semper ē diues ꝛ soluendo. ff. de fun. do. l. ij. vel dicit id ē saccus de quo in glo. in p̄incipijs. §. fiscus. ī. de. numera. ꝛ actu. li. xj. Et differt hic ti. ab illo de p̄uile. fis. qz hic de speciali iure ꝛ comūi quod habet fiscus dicit. de cōmūi. ī. l. j. ij. ꝛ iij. de speciali dicit in. l. p̄hibitum. Alibi autē ō cōi tm̄. Jtē hic titul⁹ ē generalis ad oēs seq̄ntes.

De conueniendis fisci debitoribus.

Debitoz debitoris nō potest p̄ueniri a fisco nisi p̄ncipali discusso. Differentiaz aūt in p̄ueniendo debitorem inter fiscum ꝛ p̄iuatū glo. tangit hic. ꝛ melius in. l. s̄. q̄n fis. vel p̄iua.

De fide īstrumētoz. ꝛ iure haste fiscalis ꝛ de adiectiōib⁹

De instrumento facto vel omisso in p̄tractu fiscali dicit. ī. l. j. ꝛ iij. Et de iure haste. ꝛc. id est venditione q̄ fit subhastatiōe q̄n fit a fisco. id ē vēditio q̄ facile p̄uelli non d3 vt. s̄. de remis. pig. si hippetbecas. Et q⁹ de adiectionibus subijcit dic. vt. ī. l. si tpa.

De venditione rez fiscaliū cū p̄iuatis cōmuniū

Ratione partis fiscus potest vendere totū de hoc s̄. de com. rer. al. l. f. ꝛ in. l. res. §. j. ff. de iur. fis. q̄ ē notabilis ad hanc materiam.

De fiscus rem quam vendidit euincat.

Rubzica p̄tinet summarium eius quod dicit in nigro.

De his qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam accipiunt

Qui aurum fiscale mutuo sumpsit sine ꝓncipis licentia ⁊ q̄ dederit: pe⁊ na tenebitur. de qua. ſ. l. ij.

Penis fiscalibus creditores preferri.

Licet in ꝓtractibus fiscus ꝑferatur alijs creditoribus. qz ad debitorē ꝑ nenit pecunia sed si est creditor fisci ex delicto. certe alijs eius creditoribus ex ꝓtractu fiscus nō ꝑferatur. vt hic dicitur.

De fiscalibus vsuris

Ex mora pene: nō accedūt vsure de hoc de magi. conue. l. fi. ⁊. ff. ō vsur. l. cum quidam. §. fiscus. ⁊ de iure fis. l. si fiscus.

De sententijs aduersus fiscū latis retractandis

Si sententia lata est ꝓ fiscum potest reuocare infra triennū si non interuenerit ꝑuaricatio vel fraus. Si vero hoc interuenerit etiam ꝑ⁹ triennium. de quo hic ē bona ⁊ subtilis glo.

De bonis vacantibus ⁊ incorporatione.

Bona vacantia dicuntur hereditatis iacentis q̄ nō dū est adita: qz nullo modo habet heredem de quo. ſ. e. l. vacantia. Talia bona vacantia spectant ad fiscum. non ad ciuitates etiam ꝓiuilegiū hūtes. ⁊ si occupauerūt ab eis auferunt. ſ. l. i. de hoc. ff. de iure. fis. l. i. Sunt tn q̄dā ꝑsone q̄ ꝑferūtur fisco. q̄s ponit glo. ſ. l. i. §. legittimo. Et si res fisco deferat. ꝓmo oz ſolemniter examinari ꝑ ꝓcuratorē cesaris. Secundo incorporari cū auctoritate ꝓcuratoris fisci de q̄ in. l. si qñ. vbi glo. et. l. fi. ſ. e.

De delatoribus.

Dixit de bonis vacantibus. nūc de earūdez bonoꝝ delatoribꝰ. Et no. q̄ deferre dicit multis modis. primo id est q̄ aliquid affert. vnde dicit hereditas defertur vt ſ. de car edic. l. ii. Itē accusare de quolibz crīe vt. C. ad l. iul. repe. l. iubemꝰ. Itē bonoꝝ nūciatoꝝ. ff. de diuer. ⁊ temp. l. intra. et ita hic. Item deferre ſcz honorē vt ſ. de epi. ⁊ cle. l. pbr. Hic añt ponit ꝓ delatore bonoꝝ iusto vel iniusto. Et est iniustus ratiōe ꝑsonarum etiam si ꝓbet vt. ſ. l. fi. Itē ꝓhibent aliqui deferre ꝓpter honorem vt clarissimi. item veterani. Itē milites ꝓpter honorem stipendioꝝ. Itē ꝓpter sexū vt mulieres. Itē ꝓpē damnatiōez vt q̄ fustibꝰ cesi sunt ⁊ in opus publicū damnati sūt. Itē in metallū damnati sūt. Et differt hic ti. ab illo. ſ. de his q̄ se. def. quia ibi se. hic alios deferunt.

De petitis bonoꝝ sublatis ꝑstō gregoriana.

Quidam ter. hūt bonoꝝ. ⁊ tūc dic. de petitis. id ē petitiōibꝰ. al. deest ⁊ tūc pone petitis materialit. vel subaudi rebꝰ siue bonis. Et tractatur hic q̄ modo bona q̄ deferunt in fiscū nemo pōt sibi impetrare. ⁊ qz cōcessio facta ad petitionem alterius nō valet. Secꝰ si fieret motu ꝓꝑio ꝓncipis. ſ. l. i.

De his qui se deferunt.

Dixit ſ. de delato. qñ alius defert aliū. hic qñ se ipsum. Hā q̄ grauatꝰ ē ō restituēdo nō capaci. si se deferat lucrat tertiā. vxor vero ōfūcti nō capax se deferēs lucrat dimidiā. ſ. e. l. j. ⁊ in. l. edicto. §. cū aūt. ff. ō iur. fis.

Liber x

Si libertatis impialis socius sine herede decesserit.

Inter socios impialis libertatis facte etiam inter viuos est locꝰ iuri ac crescendi etiam pꝰ dominiũ vtrisq; q̃situ. Et dicit socius libera. impe. cui ꝓ munic aliq̃d ab impatore donatũ est. Nã si talis sine herede relicto decessit: ad ꝓsortẽ potiꝰ solatiũ. q̃ ad ꝓsonã aliã ꝑs decedentj pueniat. ff. l. vna.

De thesauris.

Inter cetera iura fiscalia: est ꝛ thesaurus ideo de hoc. Nã q̃rere thesaurũ ꝑpꝛio loco oĩbꝰ licet. Jn alieno vero suo nomine minime licꝫ. Et si thesaurus inuentꝰ fuerit a fortuna inter inuentorẽ ꝛ dnm dimidiũ. de hoc dicit insti. de re. diui. §. thesauros. ꝛ in. l. iij. §. si in locis. ff. de iur. fis. et quid sit ponit. ff. de ac. re. do. l. nũq̃. ꝛ. ff. exhi. l. thesaurus.

De annonis et tributis.

De alio iure fiscali dicit. ꝛ dic de anno. ꝛ trib. id est de tributo qđ ꝑstat ꝑ annona militũ vel equoꝝ. vel dic annona ĩ specieb⁹. tributa in pecũijs. nam dat annona in spẽbus. tributũ in auro ꝛ argento ꝛ ere. Et dicit tributum quicq̃d tribuit. sed spẽaliꝫ qđ ꝑncipi dat. Et est sciendũ q̃ tributũ aliud est capitis. ff. de cens. l. fi. aliud agroꝝ. ff. e. l. j. et vtrũq; italicis ꝛ q̃busdam alijs remittit. ff. de cens. l. j. ꝛ fi. ꝛ s̃. de epi. ꝛ cle. de bis. Et ſm p. tributũ capitis ẽ ꝑ mare integer aureus. ꝑ femina medi⁹ ar. ó cen. l. fi. ꝛ. ff. e. l. fi. Nomine pdij ꝑstat q̃ntitas frumẽti q̃ dicit quiquagesima ordei: q̃dragesima vini et lardi. vigesima in ptibus nõ remotis. ff. de suscep. l. mo dios. ꝑ singulis libris argenti. v. ꝑstant aurei. ff. de ꝓcio. qđ thes. infer. l. j. Et differt hic ti. ab illo. s̃. de anno. ꝛ trib. qz ibi de his q̃ ꝑ salarijs dabãtur officialibus hic fisco. Jtẽ ab inferiori ꝑ xio. vt ibi no.

De indictionibus

Dicit s̃. ti. pr. de duplici munere patrimonij vt no. in. l. inditiões. s̃. ti. j. nunc ꝓseq̃t de altero scꝫ de indictiõib⁹ id ẽ eo qđ ꝓsonis ꝑ patrimonio imponit. dicta indctõ qz indicebat ꝙintijs ꝑ singula lustra. auri ꝓximo: argenti secãdo: deris tertio lustro. vt in aut. de colla. in ꝓn. ꝛ in fi. ꝛ ex ea fit cõnumeratio indictõis q̃ fit hodie in instrumẽtis de qua. ꝑ glo. in. c. inter dilcõs de fi. instru. ꝛ vocat hoc tributũ indictũ. ff. l. j. qz vltra ordinariũ canonẽ q̃ reb⁹ ĩponit ꝑstat ꝑ singula lustra. Et ponit hic glo. q̃lit fit ꝙnumeratio annoꝝ dñi ꝑ diuersas sectas. dic vt in ea.

De super indicto.

Differt a ꝓx. ti. qz ibi ꝑpter sertilitatẽ vel ꝑpter aliã publicã vtilitatẽꝫ vel necessitatẽ: hic qñ aliq̃ ꝑdia erãt deserta vt in aut. de colla. §. si vero aliquando. Ab hoc excusat ecclesia. vt. s̃. de sacro sanc. ecc. l. placet. ꝛ. l. silentiarij. Et in sacris militantes vt. ff. de silen. l. j. ꝛ de apo. sacro scri. l. iij. ꝛ ff. de excu. mu. l. martinax. ꝛ de canone sac. lar. l. si ꝓcepit. Sꝫ ſm pla. sup indictũ dicit ꝙ ꝑpter sertilitatẽ indicit. vel necessitatẽ pub. extraoz. nõ ꝑ lustra. Jndictio autem vel indictũ qđ ꝑ lustra vt. s̃. ti. ꝓx. ó hoc bal. in. l. fi. C. sine. cen. ꝛ re.

Codicis

De exactoribus tributorum

Dixit q̄ tributa p̄standa sunt ⁊ a quibus. nūc qualiter ⁊ p̄ quas exigunt̄ q̄ dicebant̄ ducenarij: qz ducētos exigebant. vel qz ipi tot erāt numero: vl̄ cētenarij. siue sexagenarij. qō expone vt. s̄. bñt et alia noīa put diuersificā tur ofīcia. ſ. de appo. pub. l. pe. ⁊. s̄. ō iur. fis. l. pbibitū. ⁊. l. sup creādis. ⁊ publicani. ff. vi. bo. rap. l. ij. §. publicanus. ⁊ opinatores. vt. ſ. e. l. missi. ⁊ in p̄uintijs p̄tinet ad rectorē p̄uīcie tributa exigere. l. in fiscalib⁹. ſ. e.

De superexactoribus.

Superexactores dicunt̄ qui vltra q̄ debeāt nomīe tributi exigunt. et ta les tenent̄ in duplum ⁊ ppē p̄suetudinē capitalīū puniunt̄. ſ. l. j. ⁊ debz re stitui p̄tinus ei a q̄ exactū est. de quo in. l. si bene. ff. de vsur. ⁊ in. l. fi. ff. q̄ me. cau.

De capiendis et distrahendis pignoribus tributorum causa.

Qui fiscalibus debitis p̄ ptumatiā satisfacere differūt: eoꝝ res distrahāt̄ post duos menses a die captiōis. ff. ō re. iudi. l. debitoribus. Item fuat̄ so lemnitas de qua s̄. de fi. instru. ⁊ iure. baste. fi. l. j.

De appochis publicis: et descriptionibus curialium. ⁊ cōtributionibus ciuilibus.

Appocha soluenti dat̄ antipocha suscipienti vt dicit hic glo. ⁊ s̄. ō fi. in strumen. l. plures. ⁊. s̄. qui. po. in. pig. l. pe. Et tractat̄ hic. qualiter dz fie ri appocha de recepto a thesaurarijs vel susceptoribus. Et de descriptio nib⁹ scz bonoꝝ q̄ vocatur extimū. quas faciūt p̄ncipes cogentib⁹ diuersis negotijs vnde ⁊ illud exigit edictū a cesare augusto vt describereť. ⁊c̄. Et illa debet fieri p̄ singulos ordines id est p̄ omnes hoīes magnos ⁊ puos. ſ. l. j. omnes em̄ soluere debēt vt s̄. de anno. ⁊ trib. l. in fraudē. Et de p̄tri butionibus. id est tributoꝝ solutionibus q̄s faciunt tributarij. curiali. ad q̄ s̄ de sucep. l. susceptores p̄sentibus.

De canone largitionaliū titulorꝝ

Istā rubricam expone: id ē de regulari p̄stat. ōe tributoꝝ q̄ fiebat p̄ scri pturas. largitiones em̄ ea dicunt̄ q̄ p̄uintiales fisco largiunt̄ ⁊ dependūt. Et dicunt̄ tituli qz specialib⁹ titulis id ē lr̄is breuibusve chartis legūtur vt. s̄. de conuē. fis. de. l. fi. ⁊. s̄. de anno. ⁊ trib. l. iij.

De opere a collatoribus exigant̄

Collatores id est p̄uintiales qui tributa p̄stant: ad opas alīq̄s non te nent̄ nā nec balnea p̄sidib⁹ succēdere sunt cōpellēdi s̄. ne tribu. laua. p̄st. l. j. nec bestias eoꝝ cōmodare. ſ. vt rus. ad mil. off. l. ij. ⁊c̄. q̄d p̄seq̄re. vt hic in glo.

De inmunitate nemīne cōcedenda

Si officialis: alicuius p̄fiteat̄ inmunitatē scribēdo aliq̄ inmunez sua auctoritate: illius supplicīū flāma ē. ſ. l. j. nec p̄deſt inmunitas talis vt. ſ de cens. l. j. ⁊. s̄. de anno. ⁊ tri. l. in fraudem. ⁊. ſ. ō agri. ⁊ cen. l. imūitati.

Liber x

De conditis in publicis horreis

Omnia q̄ in horreis p̄dita sunt id est reposita. debēt p̄us & ante omnia expendi: vel vādo militibus vel vēdēdo: & antiqua p̄sumi: quā aliquid tā gatur de fructibus nouis: nec frumentū nouū p̄ius vendi: nisi antea ven datur vetus. Item spēs in horreis publicis depositas nullus debet in suā vtilitatē conuertere.

Vt nemini liceat in emptione specierum se ex cusare Et de munere scytome.

Quando vigente necessitate famis vel guerrax cōpationes frumēti vl̄ ordei aliarūq; specieꝝ p̄uintijs indicunt: nulli⁹ possidentiū excusatio etiā p̄uilegiata audit. Item si res publica habet granū vel aliud ad vēdendū: omnes debent emere: nec aliquis excusatur. licet ei necessariuꝫ nō sit: De secunda pte istius rubrice nil habet in nigro. sed in. l. ij. ff. de va. mu. & de admi. re. ad ciui. pti. l. fi. ¶ item respondērūt scytomas. vbi glo. dicit q̄ est munus publicum vnde scytome qui id mun⁹ gerūt: & forte sunt scutarij scy tos em̄ pell̄ vl̄ coriū dicit. vñ scutice & scuta q̄ nō sine pellib⁹ fūt fm fer. q̄ ex eo conijci licet: q̄ tex. in dic. l. fi. ¶ item rescripserūt. dicit scytomas qui nō segniter officio suo functi fūt inmunes esse debere. & in. l. ij. ff. ō va. mu. ait. Sextūdecimū etatis annū agentē ad mun⁹ scytome vocari nō oportꝫ.

De collatione donatorum vel releuatorꝫ: aut translatorum seu aderatorum

Si tributarius nō pōt vti fundo put in censum descripsit q̄ casmate p parte perijt. vel vites aride sunt: Ille qui p̄est censui releuat vt. ff. de cen. l. forma. Ante tpa ergo anthiochi, quedā erāt fuelata p̄dia: aliqua erāt do nata vt nihil solueret. Aliq̄ aderata vt aliquid eris solueret. Aliqua trās lata in aliū. vñ anthiochus fecit q̄ oīa talia solueret certuꝫ quid p̄ preterito & futuro. quod et Valentin⁹ hic p̄firmat. vt dicit glo. j.

De collatione eris

Pro ere pōt solui aurum tanti valoris. intellige q̄ resp. ex hoc non le ditur vt no. ff. de solu. l. paulus. Collatores ergo qui in vno lustro es sol uebant possunt dare aliquid p ere, scz aurū. q̄ licet charius sit tamē facili us dant insti. de. acc. ¶ huic. Vñ statuit vt p xx. libris eris: soluāt vnū so lidum id est vnū aureum. insti. de pe. te. liti. ¶ fi.

De discussoribus.

Multis modis dicitur discussor. primo qui inquirit publicos debitōres & redigit in scriptis vt hoc tit. l. ij. Secūdo qui statuit rex p̄cia ne vendant minus. ¶. de iude. l. nullus. Tertio qui inquirit et examinat facultates ali quox p̄ponēda collecta. ff. de cen. p equatores. & ita pōt intelligi. l. j. hu ius ti. & de eius officio loquit. ¶. de tu. & cu. illu. l. j. Quarto dicit qui de sert agris q̄rūt colonos & inquirūt an sint idonei vt. ff. l. fi. Item est opis discussor ¶. de ad diuer. iudi. l. sanccim⁹. Vl̄ dicit p̄cussor qui terret homi nes p̄textu publici officij dicti. ff. de cōcus.

De decurionibus & filijs eorum & qui decuriones ha benē & quibus modis a fortuna curie liberenē.

Codicis

Decurio a decem dicitur. ff. de ẏ. sig. l. pupill⁹. §. decuriones vt dixi. ff. e. ti. ⁊ differũt a curialibus qz curialis genus: decurio species vt dic. l. pupillus. licet ꝑy. dixit non esse inter eos differentiaz ar. s. de incest. nup. l. cum ancillis ⁊ s. de epi. et cle. l. si quis pbr. Item no. qz decurio habet hoc nomen ⁊ onus. honor. qz non tor q̃ nẽ etiam finito decurionatu. ⁊. ó q̃sti. l. nihil. Item datus curie decurionũ naturalis fit legittimus vt. s. de na. li. l. q̃n. De onere ꝑstat. quib⁹ modis aũt liberent ab eo onere vel fortũa. ponit. l. fi. ⁊ hodie ꝑfiliarij ciuitatũ dicuntur decuriones vt dicit glo. sup rubro hic q̃ no.

Si seruus aut libert⁹ ad decurionatũ aspirauerit.

Libertus qui non habet ius annuloz aureoz nec est restitut⁹ natalib⁹ decurio factus cum pena remoueatur a curia. ſ. l. j. Item si seru⁹ scienter patitur se ad decurionatum vocari remouebitur tm̃. ſ. l. ij.

De prediis curialium sine decreto non alienandis

Decuriones non ꝑnt vẽdere bona inmobilia sine decreto iudicis alias non valet venditio. ⁊ emptoz ꝑdit ꝓcium ⁊ restituit rẽ cũ fructibus. ſ. l. j. et hoc ideo vt res pub. diuites curatores habeat q̃les sũt decuriones. ſ. l. ij.

Quando et quibus quarta pars debeat ex bonis decurionum. ⁊ de modo distributionis eorum.

De prima ꝓte rubrice tractat in lege ꝑma et secũda. ⁊ dic q̃n et quid scz q̃n es heres non curialis. vel q̃n curialis sed nõ in totũ. Et quibus debeat scz curialibus. ſ. l. ij. in ꝑn. De secunda ꝓte tractat in. l. fi. et aliquid in. l. ij. scz qualiter distribuat id est diuidat inter curiã ⁊ heredes dic vt ibi.

De imponenda lucratiuis descriptione.

Olim curialis non poterat vendere sed donare sic. l. fi. s. ti. ij. ⁊ q̃n donabatur fuit imposita vna gabella q⁹ ille qui percipiebat ex donatiõe vel alio titulo lucratiuo deberet soluere quatuoz siliquas ⁊ ista est descriptio q̃ imponitur titulis lucratiuis. Hoc ꝑmisso imperator dicit q⁹ ista descriptio imponit possessionibus tm̃ nõ hominib⁹ id est mancipijs si alienẽt nec alijs rebus mobilibus Item nõ habet locũ in ꝓtractib⁹ qui fiũt inter ascẽdentes ⁊ descendentes. In alijs aũt sic. Et est differẽtia inter hũc. ti. ⁊. s. ꝓx. qz in superiori ti. quarta tocius rei dat curie: hic quattuor solidi tm̃. Itez illa q̃rta de omnibus rebus. hic de inmobilib⁹ tm̃. vt in ꝑn. hui⁹. Itez de titulo successionis tm̃. hic de quolibz etiã inter viuos. ꝑ q̃ apparet q⁹ q̃q⁹ vtraq⁹ descriptio ocurrit scz q̃n succedit curiali ab extraneo.

De prebendo salario.

Rubrica interpretat se ipaz: meli⁹ tm̃ dixiſz de nõ ꝑbẽdo vt pz. ſ. l. vna vel qz ꝑstatur ꝑsentiente ꝑncipe. de hoc. ff. de decre. ab ẽ. l. ambitiosa.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit

Omnes curiales reuocant ad ciuitatẽ ⁊ ad curiã. ⁊ loc⁹ in quo rure habitant publicat. ſ. l. j.

De municipibus et originarijs

Liber x

Municeps est genus: originari⁹ est spēs vt no. glo. in. l. ciues. ſ. ti. pr. Est ergo municeps ppzie q̄ subit munera siue ibi natus sit. siue nō. sed hodie etiam qui nō subeūt. ff. ad muni. l. j. Et dicitur originarius ab origine patris nō sua. ſ. e. l. filios ⁊. ff. e. assumptio. §. j. vel fm Azo. sua etiam vt. ſ. e. origine.

De incolis et vbi quis domicilium habere videtur. Et de his qui studiorū causa in alia ciuitate degūt

Superiori titulo de originarijs id est de bis qui ꝓtrabunt mūicipatum origine. ꝓncipaliter dixit. vt patet p oēs. l. illius ti. Hūc generaliter q̄liter isto aī alijs modis. Est aūt incola: qui in aliquo loco habitat dict⁹ incola id est valde colens ꝓuintiā in q̄ se ꝓtulit vtpote cū ꝓpter eam aliā relinquit: de quo multa vt. p glo. in. l. ciues. ſ. e. vbi ponit differētia inter municipem. incolam. ⁊ ciuem. De secūda pte habes in. l. ij. ⁊ p Bar. in. l. lex cornelia. §. domum. ff. de iniur.

De muneribus et honoribus nō cōtinuandis inter patrem et filium ⁊ de interuallis.

Continuatio honoꝝ ⁊ munerꝝ impedit inter patrem ⁊ filiū. Sz neqꝫ ꝓpterea excusant ꝓpetuo. ideo dicit de interuallis. de hoc in. c. ad extirpāndas de fil. pr.

De muneribus patrimoniorum

Munus tribus modis dicit. vno donū. Secūdo on⁹. vt hoc ti. Tertio officium sic. ſ. ti. pr. ff. de X. sig. l. munus tribus. ⁊. l. inter donuz. ⁊. l. munus ppzie. ⁊. l. pupillus. §. mun⁹. Item munus aliud ꝓsonale. aliud patrimoniale. et aliud mixtū. ꝓsonale est qō fit cū solicitudine ꝓsone. patrimōiale dispendio rei. mixtū ex vtroqꝫ ꝓdit. ff. e. l. j. ⁊. l. fi. in ꝑn. ⁊. §. patrimonioꝝ et. §. mixta dixi aliquid. ff. de mu. ⁊ ho. et vide hic glo. sup rubro.

Quemadmodum ciuilia munera indicunt

Ciuilia munera dicunt omnia vt. ſ. ti. j. l. j. in quib⁹ inspicit ꝓsona ei⁹ qui impōit mun⁹: vel iudicis q̄ habeat illud officiū vt. ſ. de iur. fis. sup creandis. ⁊ ō decu. l. ij. Secūdo inspicit qō ē. ſ. l. fi. Tertio ꝓsona. ei⁹ cui indicit. Quarto origo natalīū. Quito facultatē. Sexto ꝓsuetudo. ff. ō mu. et ho. l. honoꝝ. §. de honorib⁹. ꝓsona vt sit abilis vel nō excusēt. Origo vt honores ingenuoꝝ nō deferant liberto ſ. ad. l. iul. vis. l. j. Facultas vt sit sufficiens muneri. adiuncto. Itē septimū vt potiores eligāt. ff. de decu. l. honores. Est viij. qō dicit ſ. l. ij. Nonū qō dicit. ſ. l. j. Decīo qō. ſ. l. pe. In ꝓsonalib⁹ hec ꝓsiderāt Sz in patrimonialib⁹ nō omnia.

De his qui sponte munera subeunt.

Dixit de cogendis: nūc de spōtaneis. Et dicas q̄ imunis spōte decurio natū suscipiēs: oīa munera decurioni iniūcta subire cogit nisi pacto iuuetur vt. ſ e. l. j. Sed aliud mun⁹ suscipies in alijs nō ꝓtudicat vt. ſ. l. ij.

De his qui a principe vacationē acceperūt.

Titulus est clarus.

Cōdicis

De vacatione publici muneris

Dictum est ſ̄. q̄ a ſolo p̄ncipe p̄cedatur vacatio. hic q̄rit nūquid p̄ceſſa aliquid opereť. Et dic. munus aliud publicū qō in adminiſtrāda rep. ſine titulo dignitatis ſubimus. ff. de mu. t ho. l. bonor. §. j. Aliud p̄uatum qō etiā publicū ē q̄ ad q̄d vt inſti. de excu. tu. in p̄n. Et dicit q̄ vacatio ſimpliciter p̄ceſſa nō p̄orrigit ad munera ordinaria Et dicunt ordinaria q̄ impo nunt lege ſenatus p̄ſul. t p̄ſti p̄n. Alia dicūt extraor. de quib⁹. ſ̄. de mul. t in quo lo. l. ij.

De decretis decurionū ſup imunitate qui buſdam concedenda.

Sicut decretū ſup multis alijs imponit vt ſup alienatione p̄dioꝝ curialium. Et ſup eligendo ſindico vel actore. ff. qō cuiuſq; vni. l. nulli. vel alio officiali ſ̄ de decu. l. ij. Itē ſup ſalarijs medicoꝝ. t magiſtroꝝ liberaliū artiū ff. e. l. iij. Itē ſup bannis t ſtatutis. ff. e. l. fi. Ita t ſup inmunitate p̄cedendo a vt hic.

De excuſationibus munerum.

Caſus ponit p̄pter quos q̄s excuſatur. Et eſt excuſatio alicui⁹ iuſte cauſe allegatio p̄pter q̄ artari nō debet ad ſubeunda munera. ff. de va. mu. l. j. Ano. Et diſtingue q̄ excuſatio aliqua t̄palis t perſonalis vt ſ̄. de va. mu. l. bis qui. t. l. bonorib⁹. §. j. Alia p̄petua. ff. ō va. mu. l. pe. in p̄n. Itē alia plena cū a muneribus tū p̄ſonalib⁹ excuſat: nō aūt ab honorib⁹. pleniorꝝ cū etiam ab honoribus nō tū a p̄ncipalib⁹. ff. de va. mu. l. ij. §. qui patrimonioꝝ. t. l. pe. §. ono. Pleniſſima q̄n a quibuſdam patrimonialib⁹ excuſat. ff. e. l. bis honoribus. §. angarias. t de mune. t bono. l. fi. §. pe. Sz ab omnibus aliquē excuſari nō meminit q̄y ſe legiſſe. cū etiā īpatoꝝ t auguſta q̄dā talia ſubeāt vt. ſ̄. de qui. mu. l. ij. t. ſ̄. vt in emp. ſpe. l. j. ſed eſt gitur. ff. de iur. inmu. l. ſemp. §. licet. t. ſ̄. de p̄n. e. qui. in ſa. pa. l. iij. t. ſ̄. ō p̄feſ. l. medicos.

Quibus muneribus vel p̄eſtationibus nemini liceat ſe excuſare:

Hic ti. differt ab eo. ſ̄. de inmu. ne. p̄ce. qz ibi ſpecialiter de inmunitate tributoꝝ. vel ibi oſtendit in quibus caſibus ſpēaliter inmunitas p̄cedenda ſit hic aūt generaliť. in q̄bus nō p̄ōt aliqua excuſatio opitulari.

Qui etate vel p̄ofeſſione ſe excuſant

Quidam habēt hic qui etate. tē. Alij. qui profeſſione. t. ſ̄. in. l. manifeſti habetur qui etate. Sed certe p̄feſſio ſola nō excuſat. ſed etas ſola. Nam ſtudentes habēt inmunitatē a muneribus p̄ſonalib⁹ vſq; ad xxv. ann. ſ̄. l. j. t liberanť a p̄ſonalibus muneribus: nō aūt patrimonialib⁹. ſ̄. l. ij.

Qui morbo ſe excuſant.

Hoc p̄petuo vel ad tempus excuſat put t̄palis vel p̄petuu⁹. ff. de execu. tu. l. non ſolum. §. fi. t. ff. de va. mu. l. pe.

De his qui numero liberoꝝ vel paupertate

excusationem meruerunt

Hic ti. ⁊ superiores nō supfluunt ad titulos. v. libro codicis q; ibi ꝙ ad tutelam solum hic ꝙ ad munera. De prima pte rubri loquūt oēs alie leges ꝑter. l. cū facultates ⁊ l. eos. q; tractāt de secūda pte.

De professoribus et medicis.

Professores dicunt doctores q̄ ꝓfitent ⁊ docēt sciētiā siue rome sint siue in patria habēt excusationē. ff. de va. mu. l. eos qui. Alii doctores legū qui tm̄ rome docētes excusant. ff. de excu. tu. l. sed et re. pbari. §. fi. Poete aūt nulla inmunitatis ꝓgatiua iuuant. ſ. l. iij. nec geometri. ſ. l. oratio ne. nec etiam q̄ ꝑmas lras docēt. ff. de va. mu. l. ij. §. fi.

De athletis.

Athlete dicunt q̄ sine mercede virtutis gratia pugnabant. ff. de insa. l. athletas in sacris certaminibus ⁊. ſ. l. j. ⁊ fiebat approbante ꝓncipe ad qō ff. de polli. l. greca q̄ incipit honoris gratia. Cōsuetudo erat ⁊ adhuc est ꝙ qñ fiebāt torneamēta vel hastiludia ⁊ silia: ꝙ ei qui se meli⁹ habebat ꝑ one bat signū victorie aliquod super caput vt dicit hic glo. Et si q̄s fuerit ter coronatus iuste nō ꝑce debet habere inmunitatē: hinc ē ꝙ scolaris ter examinat. de q̄ in. l. magistros s. ti. ꝓ. ⁊ doc. in. c. ꝓposuisti. de ꝓba.

De his qui non impletis stipendijs sacramento soluti sunt.

Quomodo milites sacramēto teneāt dixi aliquid. ff. de tes. mili. ⁊ 5 re. mili. ⁊ no. ff. de insa. l. ij. §. milites. Et de missionib⁹ cozūdē honesta causoria ⁊ ignominiosa alibi dixi. ⁊ habeē. ff. de re. mili. l. milites. §. missionum.

Quibus muneribus excusantur hi qui post impletam militiam vel aduocationes ꝑ puintias suis cōmodis vacantes cōmorant. Et de priuilegijs eoꝝ Et de cōductoribus vectigalium fisci.

De primis ꝓtibus rubrice nigrum nō tractat sed tantūmō de conductoribus vectigalium ⁊ sic de vltima pte. De ꝑma pte tractat q̄dā ꝓstō greca.

De libertinis.

Dixi. ff. de sta. ho. sed. hic tractat de obsequio ciuitati debito. Sed ſ. de lib. ⁊ eoꝝ lib. dicit de obsequio debito patrono. ⁊ sic nō supfluit hic ti.

De infamibus

Hic ti. differt a ti. s. de insa. qz ibi de causis infamie. hic de iure infamiū ⁊ sic nō supfluit. de hoc dixi. ff. qui. ex cau. infa. irro.

De reis postulatis.

Pendente processu criminali nō potest quis ad honores vocari fa. ff. de

mu. ⁊ bo. ſ. reus delatus. ⁊ in. c. ſi. de accu.

De his qui in exilium dati vel ordine moti ſunt

Quia miſſi in exilium infames fiunt ſicut damnati ſunt. ideo de bis Et eſt triplex exilium vt dixi. ff. de inter. ⁊ rele. l. exilium.

De filijſſamilias ⁊ quemadmodum ꝓ his pater teneatur.

Qualiter filius obligeꝫ honoris reddita ratione: ⁊ pater ꝓ eo teneaꝫ q̄ cōſentit ꝺcurionatui filij exiſtētis in poteſtate: Secus ſi erat emācipat⁹.

De periculo ſucceſſorum parentis.

Onus dignitatis queſite filio per patrem tranſit ad heredem. fa. ff. de mu. ⁊ bo. l. ſi filium. §. idem ſcripſit. de quo. ff. de coll. bo. l. j. §. ſed nec caſtrenſe. ⁊ ibi per Bar.

De mulieribus ⁊ in quo loco munera ſexui congruentia vel honores cognoſcant.

Mulier in loco domicilij mariti ſubit munera ꝑſonalia. patrimonialia vero in loco in quo eſt patrimoniū. de hoc. ſ. ꝺ digni. l. mulieres ⁊ in. l. filij. §. vidua. ff. ad muni.

De legationibus.

Legatio eſt ꝑſonale mun⁹ vt. ff. de mu. et bo. l. j. §. j. et. l. ſi. §. legati. ⁊ ꝺicitur legatus qui a ciuitate vel principe mittiꝫ ad ꝓncipem vel ad aliū vt. hoc ti. Alias legatus ꝺiciꝫ ꝓconſul. ff. de off. ꝓ con. l. obſeruandū. §. j. ⁊ l. ſi. Alias legatus eccleſie ad papā vt in auꝛ. de ſanc. epi. §. ſi vero epiſcop⁹ coll. ix. ⁊ in. l. ꝺiem. ff. de off. aſſ. Nobiliū aūt ꝺicunꝫ nūcij vel miſſi vt hic glo. rubri.

De excuſationibus artificum.

Differt a ti. ſ. de ꝓfeſſ. ⁊ me. q̄ ibi de litteralibus artificib⁹. hic. ꝺ bis qui tantū operatiōe manuū excuſantur ꝺocentes nō ꝺiſcentes vt no. ſ. l. j. et ſcripti in breuibus cuiuſq; ciuitatis nō aūt omnes vt. ſ. l. j. in ꝓin.

De ꝓtioribus ad munera noīandis

Qui excuſanꝫ ꝺixit nūc qui ſubire ꝺebeant. vel ꝺixit ꝺe excu. ꝺatis quibuſdam nūc ꝺe aliis quando alius eſt ꝓtior.

Si ꝓpter inimicitias creatio facta fuerit.

Creatio facta ꝺ aliquo ꝓpter inimicitias facit aliquē ſi vult poſſe appellare ꝺe hoc inſti. ꝺe excu. tu. §. itē ꝓpter fa. ſ. ꝺe decre. ꝺecu. l. ſi.

De ſumptuum recuperatione

Electus qui habet excuſationē recuperat ſumpt⁹ quos facit in lite. ab eo qui eum nominauit fa. ff. de va. mu. l. ij. §. ſi ſi calum. ⁊. ff. ꝺe ꝺecu. l. ij.

Si poſt creationem quis ꝺeceſſerit

Liber x

Onus ſubeundi munera nō tranſit ad heredem mortuo patre.

De tabularijs: ſcribis: logographis: ⁊ cenſualibus.

Qui ſcribūt ꝑdictos nomīatos ad honores ⁊ munera ⁊ tributa ſoluta ſunt tabularij. qui faciendis publicis inſtrumentis ꝑſūt in ſingulis ciuitatibus: hi q̄s nominā librarij vt hic. ⁊. ff. de reg. iur. l. librarius. ⁊ tabelliones. vt in auē de tabu. ⁊ Cathociliarij. ⁊ ſic poteſt accipi. ſ. de bo. ꝓſcrip. l. ſi q̄s. §. fi. licz aliomodo ibi exponāt. Alias ſcribe dicūē q̄ circa ꝑncipē vl alias magnos iudices actis geſtiſq; ꝓficiēdis deputati ſūt. hi quocūq; mō vocanē ſcriptores: notarij: libellenſes. memoriales. pragmaticales. epiſtolares. exceptores. C. ō app. l. p̄cipim⁹. ⁊. l. īofferēdis. Logographi ſūt qui publicis rōibus deſcribendis deputati ſunt. ⁊ dicunē a graphos q̄ ē ſcriptura. ⁊ logos ratio. q; rōes publicas ſcribūt. hi quoq; numerarij appellanē. ſ. ti. j. l. duobus ꝑ plerūq; tñ vnū ꝑ altero ponīē. Item cēſuales qui ſcribunt cenſū vt hic ⁊. l. quicūq;. Sūt ⁊ alij. vt. ſ. e. l. fi. ⁊. C. q̄. po. ī. pig.

De ſuſceptoribus et ꝑpoſitis. ⁊ archarijs.

Differt a ti. ſ. de exac. tri. q; illi ab īnitio. hi a ſponte ſoluētib⁹. vel alius eſt exactor īmediatus a collatore. Alī⁹ ſuſceptor q̄ ſuſcipit ab exactore vt hic. q̄ ꝑ quodda mediū dicīē a collatore ſuſcipere. ſ. l. diu. ⁊. l. medios. Et ſunt ꝑpoſiti q̄ ꝑ ſunt ſuſceptorib⁹. q̄ accipiētes ponebāt in archa vl'hoc reo publico. ſ. e. l. ij. ſub cuſtodia archarij. qui arche claues tēebāt de q̄bus. ſ. l. duos. ⁊. l. fi. nō vt diu tenerēt. ſ. l. diu ſed tā diu habeat q̄ cōpetenter mittaē ar. ff. de admi. tu. ita aūt. de quo vi. glo. ſ. e. l. j.

De ponderatoribus ⁊ auri illatione.

Pōderatoribus auri id ē qui ponderib⁹ publicis ꝑſunt quos greci igostates appellant vt. ſ. l. ij. credīē ⁊ ſtaē in his q̄ īm̄pbāt vel approbāt. Auri aūt illatio dicīē: aurū illud q̄ infertur a collatoribus vt lancibus vel libramentis libraq; appendaē.

De auri ꝓpublici perſecutoribus.

Suſceptoribus nō licet pecūiaz acceptam: ſine licētia īm maſſā redigere: ⁊ habita licentia nō debēt hoc retardare: tales dicunē ꝑſecutores auri id eſt decoctores

De his q̄ ex publica collatiōe illata ſunt nō vſurpādis.

Differt ab illo ſ. de his qui ex. pub. ra. acqui. q; ibi de accipiente hic de dante. Nam pecunia publica nō pōt quis dare mutuo. vel alio titulo. vel in ſuam vtilitatem aliter ꝑuertere.

De auro coronario

Aurum coronariū dicīē q̄ ꝑferē ad coronationes p̄ncipū vt ea q̄ in tēplo pēdēta a Tito ⁊ Veſpeſiano ſublata ſunt. vel dic. q̄ dabaē athletis. et hoc p̄ſtant iudei ex conſuetudine. ſ. de iude. l. iudeoz. ⁊ fa. ſ. de ſta. l. nume ⁊. l. fi.

De irrenarchis.

Irrenarche sunt q̃ corrigendis moribꝰ p̃ficiuntur .vnde est psonale munus.ff.de mu.l.fi.§.irrenarche.maxime in sedandis discordijs vt.ſ.l.j.ꝛ in cõp̃hendendis latronibus vt.ſ.de cus.re.l.diuus.ꝛ dicunt quasi arcẽtes iram.qz ire sumende in turbatores publice quietis ꝛ pacis gerãt monarchiam ſm glo.hic.

De argenti precio qđ in thesauris infertur.

Pro argenti summa q̃ quis inferre erario vel thesauris tenet. põt aurum inferre ita q̃ p singulis libris argenti: quĩq; florenos inferat.

Liber Vndecimus

De Nauicularijs seu nauclerijs publicas species trãsportãtibꝰ. Et de tollẽda lustralis auri psecutiõe.

Nauicularij tribus modis dicunt primo facientes naues. Secundo p̃ bis qui maiorẽ ptem sue substãtie posuerũt in mercantia nauium. Tertio p̃ bis qui ducũt naues. Ne ergo ex
n rubrica possit esse dubitatio: apponit de nauclerijs vt intelligat solũ ꝺ ducentibꝰ naues. Natura em̃ dcõis siue est vt licet verba disiungat: sensum tamen ꝓiungit vt duo p̃ eodem ponantur vt ibi. alexander siue paris vt no. in simili in.l.pe.de in litem iuran. Sunt aũt naucleri q̃ annonarias spẽs a susceptoribꝰ vel p̃positis accipere in ꝓuintijs: ꝛ romaz vel ad castra vbi erãt milites ꝺferre debebãt. et sic dicunt fuire annono vrbis vt.ſ.l.iij.ꝛ.ff.de iur.inmu.l.semp.§.negociatores .Et tales portãtes res publicas habẽt plenã securitatẽ in eundo ꝛ redeũdo.ſ.l.j.De lustralis aũt auri psecutõe .nihil habemꝰ ĩ nigro

De predijs et omnibus rebꝰ nauicularioꝝ

Hoc intellige vt.ſ.ti.pꝝ.in rubri.ꝛ qz oẽs res eoꝝ sunt huic oneri subiecte q̃cũq; etiam res ierint quasi quadã fraude.ſ.l.j.ꝛ.ij. ideo de his.

De nauibus non excusandis.

Naues q̃ sub nomine ꝛ titulo alieno excusant publicant.ſ.l.j.ꝛ.ij.ꝛ in l.iubemus.C.de sacro sanc.ecc.

Ne quid oneribus publicis imponatur.

Qui cogit nautam ad suscipiendũ aliquid vltra onus tenet ad emendationem damni qđ inde sequit ꝛ criminaliter punit.ſ.l.j.

De naufragijs.

Quia q̃cq; p onus priuatũ ꝓtingit naufragiũ vt ſ.ti.j. ideo de hoc. et dicitur naufragium q̃si nauis fractura.a naue ꝛ frango qz plerũq; nauis frangitur dũ naufragiũ ꝑmittit. Et qz lex huius ti.de psuetudie nõ obfuscatur. ideo fredericus fecit aut. nauigia.C.de fur.

Liber xi

De metallarijs et metallis et procuratoribus metallorum.

Naufragia contingũt sepe p pondus metalli ideo de his. vel dixit de trãslectione ⁊ naufragio. Nunc qui ea transmittant. ⁊ qr metalla p̃ciosiora sũt de metallarijs qui ea inferant. ⁊ procuratoribus qui ea exigũt atq; custodiunt: deq; ipius metallis videamus. Et de procuratoribus dicit. ſ. l. cũ procuratores. Jn alijs. l. dicit de metallarijs ⁊ metallis. Et sũt metallarij homines liberi. licet sunt ascripti ad illud munus vt inde discedere non possunt. ſ. l. fi.

De murilegulis ⁊ ginetiarijs et procuratoribus ginetij et de monetarijs et bastagarijs.

Supra ti. pr. l. p annos dixit de aurilegulis. nũc ō murilegulis. Et sũt qui legunt id est colligunt murices id est pisces ex quoꝝ sanguine tingebatur sacra purpura. ſ. e. l. ſi quis naui. Sic conchileguli qui legunt conchilia vt. ſ. l. fi. ⁊ omnes erant serui palatini. Jtez ginetiarij qui pannos imperiales texunt ⁊ conficiunt inserendo sericum ⁊ aurũ ⁊ sic faciunt auratas pangadas vt dicit hic glo. ſ. l. iij. ⁊. v. vnde ginetiũ locus est vbi hec fiunt vt. ſ. ti. j. l. j. Sunt ⁊ monetarij vt. ſ. l. j. ⁊ baphij. ſ. l. ij. Lintearij. ſ. l. ſi quis. Jtẽ sunt procuratores ginetij. ſ. l. pe. Jtem bastagij. ſ. l. q ad presens. hi omnes erant fui et artifices palatij p̃ncipis nec inde poterant exiri nisi certo modo. ſ. l. ſi quis. Teren. in phor. Ubi in gyneciũ ire occipio.

De vestibus olobaris ⁊ auratis. ⁊ de tinctione sacri muricis.

Dixit de officialibus pannoꝝ nunc de ipsis pannis: et ẽ olobarus vestis q̃ tota deaurata est ab olon qō est totũ ⁊ baros quod est aurum. Et differt a sequente scz auratis qr de optimo auro qō in vulgari foliatũ: in legibus obriciatum dicitur vt. ſ. de vete. nu. po. l. fi. sed ibi de q̃libet auro. vel hic tota erat vestis aurea de optimo. ibi deaurata similiter in totuz. est et alia vestis q̃ aurum habet tm̃ in paragydis id est broſtis vt. ſ. l. j. De tinctiõe dicit. l. iij. ⁊. iiij.

De fabricensibus.

Est tempus belli ⁊ pacis. in pb. insti. pulchritudo vestium tpe pacis vt ſ. ti. j. pulchritudo armorum tpe belli vt hic. fabricenses ergo sunt qui publica arma faciunt ⁊ in publicis fabricis ⁊ non alias. Et dant primicerio q̃ reponat in publicis armamentis vt in auẽ. de ar. Et dicitur hic faber stricte. Alias ponit̃ p omni ferri pcussore vt. ff. ad. l. rbo. de iac. lij. ℈ j. Alias etiam p tignario. ff. de ℣. sig. l. ferri. ℈. fi. Sed in auẽ. c. dicunt̃ fabrifici et armificatores qui hic dicunt̃ fabricenses. Et no qr priuato non licz facere: vendere: emere vel transferre arma. sed habent cultellos quos vt in auẽ. c. dixi. ⁊ multo magis fustes ⁊ lapides licet ⁊ hec arma dicant̃ vt. ff. de ℣. sig. l. armoꝝ. de his glo. in. c. ſi iudex laicus de sen. ex. li. vj.

De veteris numismatis potestate.

Dixit de fabricatione armorum: nũc de fabricatione monete. ⁊ dic qr nu

miſma ⁊ aureus. ⁊ ſolidus aurei idez eſt vt hic ⁊ ſ. de ſpon. l. ij. ⁊. in euangelio cuius eſt imago. ⁊c. Cuius pondus erat tale vt lxxij. facerēt libram auri vt. ſ. de ſuſcep. l. quotiēs. hoc mumiſma ſiue moneta tm̄ fiebat olim ō auro vt. ſ. l. fi. ⁊ effigies p̄ncipis erat. ſ. l. j. ⁊ vſuſfruc. veluti gemmaꝝ poterat legari in eis. ff. de vſufruc. l. numiſmatū. ⁊ qui banc falſant puniunt vt. ſ. l. fi. Hodie vero cū ꝓceſſione p̄ncipis fit a regibus ⁊ ciuitatibus etiaz de ere. non tm̄ a priuato. ſ. de fab. l. ij.

Nulli licere in frenis ⁊ equeſtrib⁹ ſellis: ⁊ in baltheis margaritas ⁊ ſmaragdos ⁊ hyacinctos aptare. ⁊ de artificibus palatinis.

Satis clarus eſt. ⁊ dicuntur eq̄ſtres ſelle ab equo. In baltheis id ē cingulis ⁊ videt hic poni ꝑ cingula equi vel pectorali q̄ quaſi cigunt. De palatinis artifi. ponit in. §. nulli vſq; ad fi. vbi loquit de facientib⁹ iſtas ſpecies ſic ornatas.

De claſſicis

Quidā hnt in rubrica de claſſib⁹ id ē nauibus paratis ad bellum vt fūt gallee. Alij hnt claſſicis id eſt hominibus aſcriptis ad claſſes ducendas ⁊ hec pl⁹ pla. bar. qz iſte liber p̄ncipalit tractat de hominib⁹ conditionatis aſcriptis alicui muneri.

De curialibus vrbis rome.

Decuriones a muneribus excuſant vt. ſ. de ſuſcep. l. fi. ⁊ maxīe vrbis rome decuriones. ⁊ differt a ti. de decur. qz hic ſpeciale.

De priuilegijs vrbis rome.

Corporatus dicitur qui in corpore aliq̄ ſcribit ꝓpe ſicut qlibz mēbrā hominis corporati dicit: ⁊ ciuis fact⁹ vel incola. Et ſunt p̄uilegiati ſ vt plebei a tributo capitꝭ excuſent. ſ. ō cap. ciui. cen. l. j. ⁊. fa. ſ. ō alex. pſ. l. j.

De piſtoribus.

Piſtores dicunt mācipia facientia panē palatij. ſic. ſ. de fru. vr. con. l. j. hiſtrbſunt comiti horreoꝝ vt hic dicit. ⁊ in omni tpe de eis ius dicit vt ſ. de ſer. l. publicas. ⁊ ꝓueniunt fm. p. ſub comite rei ꝓuinciaꝝ id eſt ꝓcuratore ceſaris vt. ſ. vbi cau. fiſ. l. ſi quis. ⁊. l. dominicis.

De ſuarijs ⁊ ſuſceptorib⁹ vini. ⁊ ceteris corporatis.

Suarij dicunt porcarij q̄ cuſtodiūt porcos ciuiū i paſcuis vt. ſ. l. j. De ſuſceptorib⁹ aūt vini nihil i nigro dicit. ſz ō eis dicit ſ. ō ſuſcep. l. modios

De collegiatis ⁊ chartopatris ⁊ nummularijs.

Dixit ſpecialiter de quibuſdā collegiatis. nūc generaliter. ⁊ dicūt a collegio. vt p̄uilegiati a p̄uilegio. ⁊ iſdem dicunt chartopatri. q̄ eoꝝ nomina ſcribunt in charta vel matricula patrie. q̄ſi in patrie charta deſcripti infra numeꝝ. Sz ſi q̄ ſunt ſ. numerū non gaudēt p̄uilegio. ſ. §. quod aūt. vel dicunt chartopatri id eſt q̄ gaudēt in patria fm grecos dicit eſ̄ apō grecos patra apud latinos patria. vel dic tertio vt in fi. hui⁹. l.

De studijs liberalib⁹ vrbis rome et cōstātinopolitāe.

His duabus ciuitatibus tm̄ legittimū fit studiū: nō al'nisi ex ꝓuilegio vt in ꝓh. ff. §. hec autem tria. bodie impiū est sciſſum ⁊ studiū multis locis fit maxime bononie q̄ legalis studijs obtinet monarchiaꝫ de hoc in clem̄. j. de magi.

De honoratorum vehiculis

Honorati erant quidam q̄ habebāt ꝓuilegia vt intrarēt secretariū ꝑncipis ⁊ aliorꝝ iudicū: ⁊ sedendi in salutationib⁹. ſ. ō off. vi. iudi. l. ij. ⁊. iij. vl̄ ponitur ꝓ his q̄ habent dignitatē siue administratiōez de q̄bus in auc. vt or. p. iui. quod in idem recidit. Et his licet vti vehiculis dignitatis id est carrucis si volunt. ſ. l. j.

De ꝓiuilegijs vrbis cōstātinopolitane.

Urbs cōstātinopolis ipius veteris rome ꝓrogatiua gaudet. ista appellatur noua roma. vt. s̄. de sacro sanc. ecc. l. omniū. Est ergo mater legum vt in auc. vt ro. ecc. in ꝑn. Item eius ꝓsuetudinē sequit̄. s. de ve. iur. e. l. j. §. fi. ⁊ insti. de satisda. §. fi. Item mater fidei erit ecclesia illius ciuitatis. s̄. ō sacro sāc. ecc. l. fi. Sed tēpestate nr̄a dijs idignātib⁹ aduersoꝝ astror incursiaꝝ ꝑncipuꝫ catholicoꝝ in manus: miserum: ꝓfidissimi thurci cū de decore ⁊ teterrimo xp̄iane reip. iteritu ac pnitie deducta. dij bene vertāt.

De metropoli berito.

Berytus ⁊ tyrus ciuitates in ꝓuincia phenicis ⁊ syrie. s̄. q̄ etate. l. j. quarum vna erat añ metropolitana: nūc fit alia. Et dicit̄ metropolis matricia ciuitas nā cōponit̄ ex mitir. q̄ō est .mater. et polis ciuitas. ⁊ inde metropolites is dicit̄ q̄ ei ciuitati sacerdotio ꝑest. q̄ꝫ canones metropolitanū appellant.

De canone frumentario vrbis rome.

Certus canon id est mensura in frumento singulis annis mittebatur romam s̄. de sacro. ecc. l. placet. ⁊ appellatiōe frumēti omnia q̄ ad victū sunt necessaria accipiuntur s̄. de suscep. l. modios. ⁊. ſ. e. l. ij. in ꝑn. Et in publicis horreis rome imponebat̄ s̄. de cōdi. in pub. hor. l. j. ⁊. ij.

De frumento vrbis cōstātinopolitane.

Cum qua ꝓuidentia deferat̄ frumentū dirit s̄. ti. j. nunc qualiter delatum expendatur q̄ō em̄ in vna vrbe dicit̄. ⁊ in alia intellige. s̄. de ꝓi. vr. ꝓstan. quinimmo idē in horreis publicis aliaꝝ ciuitatū. s̄. de ꝓdi. in pub. hor. l. ij.

De annonis ciuilibus.

Annone ciuiles ideſt salaria: nō dant̄ ꝓ titulis dignitatis puta q: doctor. sed ꝓ meritis vt q: bene legit ⁊ satisfacit illi officio ad q̄d ꝓpositꝰ est.

De mēdicantibus validis

Quia mendicantes reficiunt̄ publicis annonis de quib⁹ est dictū. ⁊ debet hoc fieri sez vere mendicantibus nō ficticie. ideo de mendicantibus validis id est robustis quos spanaldos vel galiotas vulgus appellat ſm glo

hic. qui mendicare nō dñt. ne miseris ⁊ vere debilib⁹ panē auferāt vt hic et in auē. de q̄stor. ⁊. v. q. v. c. nō omnis ⁊ lxxx. dis. c. j. ⁊ glo. sup matheū. Justius feceris si iniuste petentem correxeris q̄ si ei dederis.

De nautis tyberinis.

Nauis tyberina dicitur q̄ nauigat in flumīe romano ꝯuehendo romam vel extrahendo ad castra.

De frumento alexandrino.

Primo ꝓfirmat salariū qđ ꝓfectus orientis statuerat q̄busdam officialibus ꝓpositis ad ꝓgregandū frumētū in ciuitatē alexan. ⁊ ad tuendā substātiam nauiculariox q̄ erat obnoxia reip. Secūdo ꝓhibet ad aliud officiū vocari decuriones: de hac ciuitate alex. dic. vt dixi. ff. de off. iuri. alex.

De alexandrie primatibus.

Alexandria dicta ab alexandro magno. cui plurimū fauet in iure: puta in alimentis vt s̄. ti. j. Itē ⁊ habet iurisdictionē. vt s̄. de off. iuri. alex. Itē eius ꝓmates id est decuriōes dñt immunitatē purgādi flumis nili. vt hic.

De iure rei publice

Quomodo accipiat̄ res pub. ponit glo. in corpore. de here. ⁊ fal. in ꝓn. dixi s̄. de iur. fis.

De administratiōe rex publicax

Parum esset ciuitatē habz iura nisi esset q̄ ea administrent vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. post originem. et hi eligunt̄ p decuriones ꝓuētos p mgr̄at⁹. vel p ipos mgr̄at⁹ eligunt̄ vt. s̄. de decu. l. ij. ⁊ de suscep. et arch. l. exactores ⁊. ff. ad mu. l. lucius. Et sic alius est magistrat⁹ q̄ iurisdictiōez exercet. Alius administrator q̄ tempalia gerit vt hic ⁊. ff. e. p to.

De vendendis rebus ciuitatis.

Hoc administratorez de quibus ti. px. Et venditio pura ⁊ pfecta nō dz a rep. reuocari licet p aliū maius ꝓcium offeratur. ſ. l. j.

De debitorib⁹ ciuitatum

Debitores ciuitatū non pñt in eis habere honorē. nisi prius debita soluant de quibus. ſ.

De periculo nominatorux

Nominatores id est electores officialiū publicox nō tenēt̄ p electis liez fideiussores nō receperint. si tpe depositе admistratiōis soluēdo fuerit. Sed si non fuerit ꝓueniunt̄ nominatores tm̄ post excussos reos q̄ dic vt. ff. de admi. re. ad ciui. pti. l. prior. §. fi.

De periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt

Sicut nominatores tenentur officialiū electorū vt s̄. ti px. Ita ⁊ fideiuſ-

sores vt hic. De hoc dixi. ff. de fideius. ⁊ nominato tu.

Quo quis ordine conueniatur.

Administratores ciuitatis tenent in solidū oēs: licet simul administratio sit cōcessa. Secus si p portionibus diuisis. primo tñ gerens. secūdo non gerens puenit. q̄si vno mortuo alij in administrando culpā p̄miserit. p ta li culpa heredes mortui non tenent. de hoc dixi. ff. de mag. proue.

Ne quis liber inuitus actū reipubli ce gerere cogat

Libera p̄sona inuita actū reip. administrare nō cogit. ⁊ dic actū sc̄z fui lem q̄z fui tantū ciuitat̄ faciebāt. ff. de neg. gest. l. eum actū. p̄curatio vero et officia reip. liberis tñ p̄eniūt vt s̄. de tabu. l. generali. ⁊ s̄. si ser. aut li ber. l. j. ⁊ ij. Alias dic actū id ē tabularia ad q̄ fui publici id ē notarij tñ cogunt vt s̄. de ser. reip. ma. l. fi. fa. s̄. de op. liber. l. qui manumittunt.

Sumptꝰ iniu ncti muneris ad omnes colle gas pertinere.

Si vnus ex pluribus officialibus electus expensas totius muneris sup portauerit p̄rata eas repetet a collega.

De his qui ex officio quod administraue runt conueniuntur.

Reip. debitor si repit minus idoneus administrator tenet ad sortem q̄ ei mutuauit: nō aūt ad vsuras tenetur.

De solutionibus ⁊ liberationibus debitor ciuitatis.

Apoche a fuis publicis de soluto p̄fecto ita demū debitoribꝰ soluētibꝰ prosunt si a curatore reip. sunt subscripte. aut pecunia soluta in vtilitatem publicam est puersa. ⁊ nō aliter. ⁊ si dolo fui publici debitor̄ soluerit pecuniam curatori nec in vtilitatē publicā ē puersa. tenetur curator de peculio eius fui. ⁊ debitor remanet obligatus.

De spectaculis ⁊ scenis ⁊ lenonibus.

Hic imperator p̄mittit quibusdam qui genery appellant celebrare spectacula maxime cū ipi velint ea facere suis expens. et dic ō specta. ⁊ sce. re seruandis vt hic. l. j. ⁊ de lenonibus tollendis vt. t̄. l. fi. Et sunt spectacula q̄ fiebant in scena sc̄z in loco vbi ludebant tragedi ⁊ cōmedi vt in aut. de p̄sul. vel scena est locus. ff. vt. ff. de insa. l. ij. §. fi.

De expensis publicor ludorum

Expense magne exiguntur in p̄dictis spectaculis ⁊ ludis vt. ff. de polli. l. sepricia. de quibus hic.

De aqueductu.

Codicis

Sicut ludicrita aqueductus poplin dicitat. de ꝓstātinopolitanis ⁊ romane etiam veteris aq̄ductibus dicit publicis. et sic differt ab illo qđ dicitur ff. de ser. rusti. p. l. j. §. aqueductus. Dic ergo ꝙ quidā homines pficiunt ad custodiā q̄bus dat ꝓuilegiū. ff. e. decernim⁹. ⁊ his p quoꝝ fines trahit vt. l. j. ⁊ certa pecunia ad hoc ꝓputat vt. ff. ad rpationē ⁊. l. hac. lege. nec ex eo extrahit aqua. ff. l. ij. ⁊. l. decernimus in fi. nisi p locū ꝓuatū. ff. l. fi. ⁊ veteri ꝓsuetudine. ff. l. vsum. ⁊ tunc nō ex quolibet loco. ff. e. eos. Sz in casu fall. vbi ꝓuilegiū nihil opat vt. ff. e. omnes. Sz qui trahit gratis habet. ff. e. ti. ad reparationem.

De gladiatoribus.

Gladiatores erāt qui publica spectacula edebāt ⁊ pīertim cruenta q̄bus crnor ex dimicatiōe gladioꝝ eliciebat. vt in torneamētis. ⁊ in pugna bestia rum et tales hic reprobantur. Nō alia spectacula de q̄bus ff. de spectac. l. j.

De venatione ferarum

Leones capere cuilibet ꝓmittit. Ītē qui fere bestie capiūt ⁊ ꝓducunt p aliꝫ ciuitatem vel comitatū. nō debent ibidem morari vltra septē dies.

De mauima.

Mauima ludus est q̄ fiebat in maio ⁊ sic a madio. vel sub letitia. vel mauima grece latine ingressus sez estatis dicit fm glo. qui herbe frōdesc̄ virentes letificant ꝓuintiales. In bononia fiunt regine. ⁊ basilee

Vt armorum vsus inscio prīncipe interdictus sit.

Nulli tribuatur copia deferendoꝝ armoꝝ de hoc in aut. ō ar. ⁊ in. c. clerici arma. de vi. ⁊ ho. cle.

De agricolis et censitis et colonis.

Omniū rez ex quibus aliquid acquirit nihil est agricultura melius vt tull. j. off. nullaq̄ res vtilioꝝ fructibus aridis qui fit colonoꝝ laboze ꝓueniunt ideo de agricolis in genere. ⁊ censitis et colonis in spēali. Nam agricola generaliter omnis colens agrum dicit de quib⁹ omnib⁹ dicit hic. Et sunt octo genera colonoꝝ. Ascripticij. censiti. perpetui coloni. ꝓdcōnales coloni. inquilini. originarij. simplices coloni. de quib⁹ omnib⁹ vi. glo. hic super rub⁹o.

De capitatione ciuium censibus erimenda.

Ciues romani habitantes in vrbe effugiunt onus capitationis. ⁊ est capitatio tributū qđ p capite pstabatur.

Jn quibus causis coloni capite censiti dominos accusare possunt.

Coloni cap. cen. q̄ sunt dic. vt. ff. l. ij. ⁊ dic ꝙ accusant dīm q̄ vltra debitum exigit vt. l. j. Item in publica actione ꝓsequit suaz vel suoꝝ iniuriā vt. ff. l. ij. in. fi.

De colonis palestinis.

Coloni paleſtini non poſſunt a terra recedere ſicut alij: ⁊ eorum domꝰ datur plena poteſtas reuocandi domũ. putabant eñ hi ſe plus ꝓuilegiatos eo q̃ in paleſtina q̃ eſt ꝓuintia iheroſolomitana natꝰ eſſet xp̃s ꝑm glo.

De colonis thracenſibus.

Thracenſes capitationis non p̃ſtant tributa ſed tributa terre. non tamen poſſunt a terra diſcedere. ⁊ occultans vel retinens colonũ thracenſem id c̃ ex thracia ipm reſtituit dño cũ peculio ⁊ cũ agnatiõe ⁊ punit in duabus libris auri.

De colonis illyricianis

Illyriciani dicunt q̃ ex illyria id eſt ſclauonia ſunt. ⁊ tales ſa terra ſeparari non p̃nt. cõtra facientes reuocant. ⁊ reuocati ſubmittunt in vinculis.

De omni agro deſerto ⁊ quando ſteriles fertilibus imponuntur.

Nunc de p̃diis ex quibus cenſus ꝓcipit. Et dic q̃ ager relinquit ob ſterilitatem et q̃ꝫ datur a pequatore vel cenſitore nouo poſſeſſori vt ff. de fun. pa. l. ſi quis a p̃ozibus. Aliq̃ traditur a principe. ſ. e. l. fi. Et q̃ ſteri. id c̃ q̃ ſteriles fundi ſuſcepti cũ fertilibus cõpenſant. ſ. l. v. Imponitur id eſt adiungant.

De fundis limitrophis. et terris et paludibus ⁊ paſcuis et limitaneis vel caſtellorum.

Quidam habẽt limitrophis. a trophos deſcriptio ⁊ limite. id eſt deſcriptis ad vſum militum q̃ milites impiũ cuſtodiũt. vt. ſ. l. j. ⁊ fi. ⁊ in q̃bus ceſſat alluuio vt. ff. de re. do. l. in agris. Alias eſt limitoſis hec ſiue de noſtris ſiue de deuictis fundis erant: Item in limine imperij null⁹ debet eſſe caſtelli detentor niſi is ſolus cui p principem detentio eſt ꝓmiſſa. ſ. l. ij.

De paſcuis publicis et priuatis.

Prouidit fundis limitum nunc paſcuis ⁊ tractat hic de ꝓducẽtib⁹ priuatis publica: ⁊ de deuaſtãtib⁹ ponit. l. ij.

De fundis patrimonialibus et ſaltuenſibus et emphiteoticis ⁊ conductoribus eoꝝ

Tam de ꝓprijs q̃ de fiſcalibus dicit cũ omnes ſint principis q̃ſi ꝓprijs ar. ſ. e. l. j. ꝑm quoſdam. Sed alij de patrimonialib⁹ tm̃ dicũt. Et quidam ex his non poſſunt locari. vt ꝓſtituti p meſopotaniã: nec mirũ q̃ ſunt militibus aſſignati. ſ. e. l. omnes ⁊. l. null. Et ſaltuenſibus ỏ his dicit. l. fi. Et emphiteoticis. ad q̃ emphiteoſim nõ ꝓmittitur accedere niſi dato fideiuſſore etiam ſi deſertum accipit. ſ. e. q̃cũq; ⁊ ſ. de omni ag. deſer. l. iij. Et cõductoribus ſcz perſonis q̃bus ſpẽale ius ꝓcedit taz p eis q̃ ꝓtra eas. ſ. e. l. iij. Et no. q̃ ſi ꝓpetuo accipiũt domini ſũt ⁊ ideo donãt. ſ. l. j. nec impator põt eis auferre. ſ. de loca. fun. ci. l. fi.

De mancipijs et colonis patrimonialium

ꝛ ſaltuenſium ꝛ emphiteoticorum fundorum.

Manumiſſio facta de mancipio fundi patrimõialis a nõ dño. reſcindit̃ per procuratorem ceſaris. Et emptor fundi patrimõialis tenet̃ ſtare colono q̃s ſi expulerit: poſſeſſione ꝑuat̃. ſ. l. ij. ꝛ. iij.

De fugitiuis colonis patrimonialibus et emphiteoticis ꝛ ſaltuenſibus.

Tales coloni q̃cunq; ſe trãſtulerũt reuocant̃ ad ꝑſtinã cultura agroꝝ.

De collatiõe fundoꝝ patrimonialiũ ꝛ emphiteoticoꝝ

Ad quas collationes teneant̃ iſti fundi hic tractat̃. tenent̃ em̃ ad ea obſequia ad q̃ alij. ſ. l. j.

De fundis rei priuate et ſaltibus diuine domus.

De rei priuate ſeu fiſcalis fundis dicit q̃ res ꝓprie ꝛ priuate principis dicuntur. vt. ff. ne quid in lo. pub. l. ij. §. item hoc. ꝛ qui tales compauerunt propria firmitate poſſeſſionis ad poſteros ſuos ſine quacũq; retractione ꝓpetui dominij durabilitate dimittit. j. l. j. de vltia pte rubri põit. l. nemo

De fundis et ſaltibus rei dominice.

Qui oues vel equoꝝ greges fundis aut ſaltib⁹ rei dominice inmittit fiſco illico vendicentur. ſ. l. j.

De agricolis et mancipijs dominicis vel fiſcalib⁹ publice vel priuate rei.

Coloni originales rei priuate imꝑialis q̃ eadem eſt q̃ ꝛ fiſcalis ar. s. de off. co. re. pri. in rub. ad aliquos honores vel munera ciuitaꝭ nõ deuocent̃. ſ. l. j.

De ꝑdijs tamiacis ꝛ de his qui ex colonis dominicis alijſq; libere condictiõis ꝓcreantur.

Quidam dicunt debere ſcribi de ꝑdijs dominicis non tamiacis ꝛ ꝓbãt hoc ex eo q̃ ſubijcit ꝛ de his qui. tẽ. ꝛ volunt in lege prima dicere domini co vel dominice: nõ tamiace. ꝛ in vl. fundos dñici iuris non tamiaci ſm p. Sed melius eſt ſm Jo. dicere tamiacis ſeu ꝑdijs in quib⁹ ſunt cellule Tamiacus id eſt cellerarius vel cellularius. Tami em̃ grece. latine dicitur cellarium vel aliter ꝑdia empta erant vt canonem redderent inter cellulas. ſm Jo. ꝛ eorum coloni dicunt̃ tamiaci id eſt dominici coloni q̃ dicta ꝑdia erant imperatoris.

De diuerſis prediis vrbanis ꝛ ruſticis temploꝝ ꝛ ciuitatum ꝛ omni redditu ciuili.

Edificans in loco publico ſoluere debet debitaꝫ penſionem ꝓ edificio ſi expediat reip. alias ipſum ſolum cũ edificio vendicat̃. ſ. l. j. Et tertia ꝑs canonis q̃ redigit̃ ex fundis ꝛ loc⁹ reip. ſufficit ad r̃ſtauratiõẽ muroꝝ. ſ. l. ij

De locatione ꝑdiorum ciuilium vel fiſcalium

siue temploꝝ siue rei dominice vel priuate

Predia pncipis q̄ in pp̄etuū locanť sunt locāda diuitibus vl̄ alijs cū fideiussione idonea pstita. ⁊ officialis pdicta negligēs dz de suo reſarcire omne decrementū. ſ. l. j. Et a colonis pp̄etuis fuit doꝝ publiccꝝ nō auferunť fundi: licz alī melioꝛē pditionē offerat. ſ. l. iij. de quo s̄. de fun. re pri. l. j. ſ. l. fi.

De cōductoꝛibus ⁊ ꝓcuratoꝛibus siue actoꝛibus pdiorum fiscalium ⁊ domus auguste.

Conductoꝛes fundoꝝ domus fiscalis et alij homines dē domus cū agere volunt vel experiri debent ordinario iure. ⁊ nulli alioꝝ patrociniū pstare debēt vl̄ executiōis miſteriū. vt hic. et vic. dom⁹ auguſte adiectiue nā ō ſuis hominibus nō vꝛoꝛis. et ei⁹ res viri dicunť. s̄. ō pac. l. hac generali.

Quib⁹ ad ꝓductiōez pdioꝝ fiscaliū accedere nō licz

Palatini milites ꝓhibentur a locatiōe fundoꝝ pncipis vt hic.

De collatione fundoꝝ fiscalium vel rei priuate vel dominice vel ciuitatum vel temploꝝ.

Preſes pꝛouincie ⁊ ſui officiales poſſunt exigere ꝓductoꝛes domicos et etiā impedire fauoꝛē curialibus ceſaris volētiꝫ facere dictā exactiōez. Et oīa pdia ex q̄cūq̄ cā ad fiscū ptinētia: a trāſuectiōe publicaꝝ ſpēꝝ non būt inmunitatē. ſ. l. fi.

De priuilegijs domus auguste vel rei priuate et quarum collationum excuſatione habeāt.

Ad extraoꝛdinaria mūera vel ſupindicta etiā fiscalis poſſeſſoꝛ nō cogiť. ſ. l. j. null⁹ aūt ali⁹ a ſupindicto excuſať excepta pncipis poſſeſſiōe. ſ. l. fi.

De grege dominico.

Subtrahens equū a grege dominico id eſt pncipis ip̄m r̄ſtituit ⁊ in vna libꝛa auri puniť. Subtrahēs de grege p̄uati puniť in media libꝛa: a q̄ pena releuať ſi eum obtulerit ſponte. ſ. l. j.

De palatijs ⁊ domibus dominicis.

Edes pncipi ꝓſecrate id ē inclyta palacia ab omni. p̄uatoꝝ vſu: ⁊ dmūi habitatione excipiunť. p̄uatoꝛuꝫ dixi. q: iudices in eis reddūt ius vt s̄. de off. rec. puin. l. nullus. ⁊ fa. s̄. de ope. pub. l. q̄cūq̄. ⁊. ō iude. l. i ſinagoga.

De cupꝛeſſis ex loco daphneſi vel pſeis p egiptum non excidendis vel vendendis.

Emētes vel vēdētes aꝛboꝛes cuꝑſſi i loc̄ hic nōiat̄ pūiūť. ſ. l. j. pſeis nomē loci ē i egipto vbi ci eſcit cuꝑſſus: ſicut daphneſis: ⁊ eſt ratio q: ptinet aggeꝛes tenētes aquā nili q̄ opoꝛtunis tp̄ibus inundat agꝛos cum in egipto non pluit vt s̄. de nili. ag. l. j.

Codicis
Liber Duodecimus

De dignitatibus

uia ius publicum de quo ſ. dixit. non põt expediri niſi p exi
ſtentes in dignitate vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. poſt originẽ. ideo
q ó dig. dicit. ſcz q̃ ad eas admittunt̃ ꝛ reiciant̃. ꝛ q̃ ꝓuilegia
ex his cõpetãt ꝛ q̃nto tpe durẽt. Eſt aũt dignitas q̃litas vl
ꝑeminentia q̃ inheret ꝓſone. ꝛ q̃ ſit dr̃a inter dignitatẽ. ꝓ-
ſonatum. ꝛ offtcium no. in. c. de multa. de ꝓb. ꝛ hic p Bar.

De ꝑtoribus ꝛ honore ꝑture. ꝛ collatione glebe. et claui. et follis. et ſeptem ſolidoꝝ functione

De ꝓma pte loquit̃. l. j. Et collatione ſcz ſublata. Et erant q̃dã ſpẽales
functiones q̃s hic remouet. ſcz collatio glebe: vel follis: vel claui: vel ſep-
tem ſolidoꝝ. talis em̃ exactio ꝓpetuo ꝙquieſcat. ſ. l. ij.

De conſulibus ꝛ non ſpargendis ab his pecunijs. et de ꝑfectis magiſtratibus militũ. ꝛ patricijs

Olim cõſules creati. p vrbem ſpgebant pecunia que appellabant̃ miſſi-
lia iſti. de re. diui. §. hoc ampli⁹ ꝛ hoc in ſignũ leticie q; qui ad honores eli
guntur largius expendũt. qó hic ꝓhibet̃. ſ. l. ij. ne cupidus lueri populus
eos ſeq̃t̃. ſed eoꝝ merita. Sed etiã hoc hodie corrigit̃ ꝛ in volũtate eorum
ponit̃ ſpargere vel nõ ꝑter aurũ qó ſoli principi concedit̃ in auẽ. de ꝓſul. §.
ſpargere coll. tiij.

De ꝓfectis ꝑtorio ſiue vrbis ꝛ magiſtris militum ꝛ dignitatibus exequendis.

Omnes iſtos dicit eſſe pares gradu. licet hñt dignitates diſtĩctas. ꝛ il-
le ꝓfertur qui primo fuit electus in dignitate.

De ꝓpoſitis ſacri cubiculi. ꝛ de omnibus cubi cularijs ꝛ priuilegijs eorum.

Cuſtodientes cubiculũ ꝓncipis vel auguſte: eandem dignitatẽ hñt q̃ ꝑ-
fectus vrbis ꝛ ꝑfectus ꝑtorio ꝛ magiſtri militũ. Et hac dignitate depoſita:
nulla eſt inter eſt diſtinctio refuata: niſi reuerẽtia tẽporis. ſ. l. j. poterunt
tñ etiã depoſita dignitate cũ vadũt extra vrbem vti cingulo ſue dignitatis
ſ. l. fi. vbi vi. de cingulo.

De queſtoribus et magiſtris officioꝝ ꝛ comitib⁹ ſacrarum largitionum ꝛ priuate.

Officia iſtoꝝ ſunt ſ. de off. q̃ſt. cũ tribus ſe. ti.

De primicerio ꝛ ſecundicerio ꝛ notarijs.

Primicerius eſt is qui ꝓmus ſcriptus eſt in matricula notarioꝝ ꝛ q̃ pri
mũ locũ obtinet. Secũdiceri⁹ qui fm ad q̃ ſ. de dome. l. vl. ꝛ notarijs id
eſt ceteris poſtea ſcriptis. Alij dicunt ꝛ ꝓ id eſt. naz idem eſt ſecũdicerius

quod primiceri⁹ fm eos. vel dicit primiceri⁹ q; primo portabat cereum in aliquo festo. ⁊ erat in dignitate q; spectabilis .ſ.l.pr. Alibi capit pro eo qui primus est in choro vel in cantu absente archipbo. extra. e. ti.j.

Ut dignitatum ordo seruetur

Usurpās scienter honorē sibi indebitū crie sacrilegij punit .ſ.l.j. ⁊ habens dignitatē cū administratiōe pertur habentib⁹ eādē sine administratione. ſ.l.ij.

De magistris scriniorū

Magistri scriniorū dicunt magistri notariorū actorū magne curie q; imperiali etiam quodam ō assidere vident maiestati: etiaz dignitate finita. vna cum eorū filijs a grauamie puato ⁊ publico sunt inmunes. pcor. sūt in glo.

De comitibus cōsistorianis.

Comites consistoriani sunt illi qui steterūt i pncipis consistorio .⁊ ꝓsulib⁹ adequant. ſ.l.j. ⁊ sunt spectabiles vt in aut. de app. ⁊ itra. q̄ temp. §. illud

De comitibus et tribunis scholarum

Prepositi scolarū id est illorū qui sunt p principem ad aliquod officiuz deputati: principē adorare possunt id est salutare: Inter quos etiam palatini numerant. si eis fuerit data primi ordinis comitiua: cū administratione. depsito officio si nō aspirauerit ad maiorē dignitatē pares sunt comitibus egipti ⁊ dioceſis pōtice. Alij vero milites soluta militia numerant inter eos qui fuerūt quintiarū duces.

De comitibus rei militaris

Missus ob suam pbitatē ad ptes trāsmarinas custodiēdas illis dignitatis insignibus adornat quibus ꝓsulo.

De comitibus ⁊ archiatris sacri palatij.

Archiatri id est militātes inermi militia inter palatiū pncipis: si primi gradus militiam obtinuerūt: eaz dignitatē adipiscunt q; duces ⁊ vicarij pncipis qui militiā administrauerūt. ⁊ etiā comites primi ordinis. ⁊ dicunt archiatri id est summi medici fm glo. hic. ab archia. id ē pncipatus.

De comitibus qui prouintias regunt

Comites qui gubernauerūt quintiā depsito officio. ꝓuilegio dignitatis vicarie fungunt. ſ.l.j. ⁊ talis est spectabilis vt in aut. de app. §. illud Sed quidam sunt illustres vt. ſ. de ero. mili. anno. l. quintialium.

De pfessoribus qui in vrbe cōstantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam.

Grammatici et sophiste ⁊ iurisperiti q̄ p xx. annos scientiaz docuerit in cōstantinopolitana ciuitate p illius ciuitatis cetū: in arte docendi estimādi sunt digni ea dignitate q̄ fingunt vicarij pncipis. ſ.l.j. Sed vicarij eq̄rant comiti ⁊ duci. ergo sunt comites ⁊ duces vt ō. de comi. ⁊ archi. l.j.

Codicis

De silentiarijs ⁊ decurionibus eorum.

Decurio ⁊ silentiarius a tyronū equorūq; p̄statiōe habeāt immunis nec p̄stare cogāt collectas extraordinarias q̄ necessario imponunt. Et dicuntur silentiarij senatores: eo q; silenda ⁊ occulta p̄silia eis cōmūicant. ⁊ dicunt p̄siliarij vt. ff. de mi. l. verum. §. ex facto. Et sunt excusati a muneribꝰ. ſ. l. decurionibus descriptis. Sed nō nisi tres decuriones ⁊ xxx. senatores ita demū si per xiij. p̄tinuos annos pegerint inculpatū officiū eoꝝ immunitatē hāc habent vt ibi.

De domesticis et p̄tectoribus.

Domestici sunt serui et liberti ⁊ similes fm quosdam vt s̄. de his qui ad ecc. p̄fu. §. sane quod nō placz accur. q; ingenui seruiūt p̄ncipi vt s̄. de p̄po. sacri. cub. l. iubemus. §. hoc nō solum. Quare dic de domesticis vt sūt tem plarij ⁊ q̄dā frēs ad papā vt. ſ. l. fi. p̄tector vero ē qui stat armatus coram p̄rincipe q̄ stipatores dicunt. Ūñ obuius ⁊ bilisarius fuerūt domestici ⁊ p̄tectores Justiniāi. ⁊ tam primi q̄ secundi erāt plēs vt Aiꝰ. Magna stipā te caterua. Et habebāt p̄positos q̄ p̄micerij dicunt. ſ. l. ij.

De p̄positis laborum.

Quidam hñt in ter. ⁊ rub. laborū nec dicunt cui labori sint p̄positi. Alij labiorꝝ a labijs q; forte corrigebāt eos qui male loquebant ō p̄ncipe ⁊ tūc melius staret labiagorꝝ id est p̄sumptuose loquentiū. Vel dicit hoc laborꝝ. Signū bellicū ex auro et lapidibꝰ p̄ciosis qō fecit fieri Cōstantinus inter alia signa bellica fm Hug. ⁊ fm hoc pōit p genitiuo pl̄i sincopato. vt deū p deorum. ⁊ ad vicariū p vicariorꝝ. ſ. ti. p̄. l. fi. ⁊ deriuat a laborꝝ. vel a labros id est habundans. qui ergo talibus signis deferendis p̄ponebat dicebat p̄positus laborum.

De p̄oximis sacrorꝝ scriniorꝝ ceteriſq; qui in sacris scrinijs militāt

Quidam habent p̄positis. quod idē est. Dicunt aūt p̄imi q; magis se p̄rincipi p̄imant q̄ alij qui sub eis sunt q̄ sūt plures. ſ. e. hac p̄te. Et no. q; tria sunt scrinia seu camere de quibus. ſ. dicit. vna epistolarꝝ q̄ p̄rincipi vel ab eo mittebant vt fit bononie. Secūda libellorꝝ p̄uentionaliū ⁊ cognitionum. ſ. e. l. vl. Tertia dispositionū: id est registrorꝝ. ſ. de agēti in re. l. iij. et tales bodie dicunt scribe vel cancellarij. ⁊ sūt hi fm q̄la. quibꝰ archana p̄ncipis p̄mittunt. ſ. e. primos. Et est dignitas q̄ dicit primatus ſ. e. l. si quis. Item alij qui dicūt melle p̄r. ſ. e. peculiarij. Sūt et alij multi gradus militantium in sacris scrinijs de quibus ſ. e. vnicuiq;.

De agentibus in rebus.

Ad euidentiam p̄mitte q; agentes in rebus sunt illi de quibus fit mentio p glo. ſ. de curiosis. l. fi. Et sunt bi qbꝰ electionū cura mādat vt ibi. Et erāt plures diuersi p diuersos numeros vt. ſ. l. iij. ⁊ quilibz numerus habebat p̄positum vt s̄. de off. ma. off. l. j. et dicebant p̄ncieps vt. ſ. ti. j. fm glo. hic. vel dic melius fm Bar. q; p̄ncipes agentes in rebus, de qbus. ſ. ti. ij. sunt illi qui palmam laborꝝ emeriti p lapsum xxv. an. p p̄rincipē pꝰ ea quieti traditi sunt. ſ. ti. ij. l. j. et. iiij.

Liber XII

De ꝓpositis agentibus in reb⁹

De hoc. s̄. ti. ꝓpoꝛ.

De principalibus agentibus in rebus

De hoc s̄. ti. ij.

De curiosis et stationarijs.

Dictum est in genere de agētibus in rebus et eoꝝ ꝑncipib⁹. Hūc de duabus spēb⁹. ꝑma de curiosis quoꝝ officiū erat nūciare crimīa ꝛ remittere criosos. ſ. l. fi. Scōa ō q̄busdā q̄ ꝑerāt q̄busdā enectōib⁹ vt ī trib⁹. l. se. tles dicunt curiosi forte quia diſceptauerūt de his q̄ nō multū expediūt. ꝛ plura ſapere q̄ opoꝛteat voluerūt. c. ſ. de remi. li. vj. vel q̄ maioꝛes curas exhibere volebāt q̄ res exigeret. iiij. diſ. deniq; de ꝓ. diſ. v. quiq; hi et stationarij dicti qui forte ſtabāt certo loco. vñ auſcultarēt crīa ꝛ criosos deferrēt ꝛ irenarche dicti. ff. de cuſto. re. l. diuus. ab iron q̄ ō cauillatoꝛ ꝛ archos princeps. quaſi princeps cauillationis ꝛ delationis.

De palatinis ſacrarum largitionum et reꝝ priuataꝝ

ꝑalatini ꝑmicerij. ꝛ tres ſcrinioꝝ ꝑmicerij: tribuni ꝓtoriāi militari dignitate funguntur nulla pōt eis iniūgi neceſſitas publica vl̄ ꝑuata. ſ. l. pe. ꝛ dicunt palatini qui alias vicarij: q̄ quodāmō gerūt vices ꝑncipis vt dicit glo. ſ. l. j. Et ꝓſueuerūt ꝑ quinquias trāſimitti. anno tñ lapſo cīgulo id ē dignitate liberāt. ſ. l. placuit ꝛ idē ē ō palatis ꝑncipis: q̄ ō his. ſ. l. fi.

De ſtratoꝛibus

Stratoꝛiū id ē ſtabulū Gñ in geneſi Rachel hoc videſ poſuit ydola patris ſui in ſtratoꝛio cameli ꝛ ſedit ſup ipſū. Gñ ſtratoꝛes dicunt q̄ ꝑſūt ſtabulis ſeu equis ſtātibus in ſtabulis. vt dicit hic glo.

De caſtrenſianis et miniſterianis

Jn libro. yr. eſt de caſtrēſiarijs ꝛ miſterijs. q̄ forte ꝑerāt caſtris ꝑncipis ordinādis vel metādis. ꝛ erāt plēs ꝛ eligebant de cōmūi vt. ſ. ti. ꝓ. q̄ etiā a miniſterio. miniſteriani dicti ſūt: ubi tñ caſtrēſianis tāq̄ ꝓpoſiti ſub erāt ꝛ ſeruiebāt.

De decanis.

Decanus id ē decē viroꝝ ſocietas ſm lb. vl̄ q̄ ꝑeſt decē. vñ deceniſſa id ē vroꝝ decani. Et quattuoꝝ ex decanis q̄ ꝑmū locū ī ordīe tenuerūt ꝑ biennīū. ad ꝑmiceriatus officiū aſſumūt. ꝛ alij in locū eoꝝ ꝺbēt ſurrogari elapſo biennio.

De menſoꝛibus.

Menſoꝛes dicti ſunt q̄ mēſurabāt mēia iuxta caſtrū vel ſilia vt dicit glo. in rub. s̄. ti. ij. vel colūnaꝝ vel lignoꝝ vel hominū. vel dic mēſoꝛes frumētarios vt. ff. de ercu. tu. l. mēſoꝛes. ꝛ. ff. de iur. immu. l. fi. vt illos q̄ metebant hoſpicia militū vt. ſ. de meta. l. j.

De priuilegijs eoꝝ q̄ in ſacro palatio militant

Jntellige in quocūq; officio vt. ſ. l. j. vbi dicit q̄ palatini a cūctis muneribus ſoꝛdidis ſunt immunes ipi ꝛ eoꝝ filij nepotes. vt ibi.

Codicis

De priuilegijs scholariū

Schola ē in quib⁹ tyrones militiā addiscūt. vel id ē societas militum vt ff. l. fi. Et mgr̄ militū. nō pōt suos scholares senatores verberare vl' degradare sed istud spectat ad officium mgr̄i officio⁹. ff. l. j.

De castrensi oim palatino⁹ peculio.

Id ē de militib⁹ palatij q̄ pncipē sequūt vt. ff. ti. supiori Sz hic circa peculiū. Et tales hūtes aliq̄s priuilegiū q̄cūq; q̄siuerūt in officio morantes ex donis pncip⁹ aut eo⁹ idustria pncipe scīēte: rtinēt tāq; castrēse peculiū

De equestri dignitate.

Equites romani sunt q̄ romā custodiūt nā illi habēt p absentib⁹ resp. ēā. vt. ff. ex q̄: cau. ma. l. milites. vbi q; erāt aliqui p̄sidentes alijs nō eī simplex militia est dignitas vt. ff. ti. ij. l. fi. in pn. Et hi fm gradū p⁹ clarissimatus id ē psulat⁹ dignitatē obtinēt vt hic.

De perfectissimatus dignitate

Dignitas erat forte eius q̄ erat pfectissim⁹ miles: ad hoc nō assumebaī aliq̄s fuilis ꝺdictiōis. aut fisco aut curie obnoxi⁹. vel psonez vel in aliq̄ negotio psistētes: vel q̄ honorē quasi venalē pcio redimere cogitabat ſz sola pbitate sic. ff. de epi. vbi cle. l. si quē q̄.

Qui militare possunt vel nō. Et de seruis ad militie dignitatem aspirantibus: Et vt nemo duplici militia: vel dignitate vbi militia simul vtaī.

De armata militia loquīt. vbi de hac prima pte loq̄t. ff. e. l. j. ij. iij. vbi. Et de fuis. de hoc. ff. e. l. pe. vbi vl. Et vt nemo. de hoc. ff. e. l. eis.

Negociatores ne militent.

Qui p̄sunt ergasterio id est negociationi militare ꝓhibent: nō nobilitatis defcū. naz vbi libertus militat. ff. de testa. mil. l. fi. nobus. Sed quasi ex vili officio nō debēt assumi ff. de ꝺig. l. neq; vbi de pfer. ꝺig. l. j.

De re militari.

Miles captus ab hostibus dū ē ibi stipēdiū vel salariū habere nō ꝺz. ff. l. j. Et iplentes stipēdia militie xx. annis p cohortes: munera sordida nō cogunt subire. ff. l. ij.

De castrensi peculio militū: vbi pfecti annone.

Filius i ptāte militans ob eā cāz accipies dono a pre matre vel alijs p̄pinquis vel amicis. vbi q̄ ei milicie occasiōe sunt q̄sita in castrēsi peculio numerant. Et no. q̄ res empta ex castrēsi peculio dicīt esse castrensis vt hic. De vltima parte rubri. nihil dicīt in tex. vt sepe ſ.

De erogatione militaris annone

Erogatio dicit distributio: id est quid & vnde habeant milites stipendia

De excoctione et trāslatione militaris annone.

Ab excoctione panis militibus pstandi nulla dom⁹ etiā pncipis excusatur. Et si pcurator eius cui panis coquend⁹ mādat ptumaciter facere neglexerit punitur ipe & dominus eius si fuerit pscius. ſ. l. ij. Exactores aūt id est distributores q̄ militibus annonā a quintialib⁹ exactā soluūt. a pīutialibus nō petāt panis excoctionē si fuerit inter eos pſuetudo ptraria. ſ. l. j.

De militari veste.

Canonē vestium militaruz a kalēdis septēbris vsq; ad kal' aprilis resp. soluet. ſ. l. j.

De metatis et epidimeticis.

Metati dicunt milites in terminis castroz q̄ castra vallo vndiq; circūdabant. vnde in biblia Castra metati sūt filij israhel. & sic ponit ſ. de epi. et cle. l. omnia. Sed epidimetici dicunt qui supra milites sunt pstituti metentes siue demetientes militib⁹ hospicia. ab epi. qō est ſ. et meticis id ē metatis id ē de his qui supra milites demetiunt: id ē diuersis diuersa assignant hospitia.

De Salgamo hospitibus non prestando.

Comites tribuni vel ppositi milituz nomine: salgami gra id est culcitre lignum vel oleum a suis hospitib⁹ nō extorqueāt. Et dicit salgamos culcitra. qua milites dormiebāt qō et sagulū dicebat et ex pilis caprinis fiebat Juuenal'. Discit ab hirsuta iaculū torquere capella.

De commeatu.

Commeatus dicit alimentū quod a militib⁹ vel aliunde tpe expeditionis in castris existentibus a finitimis regionibus & locis pro cibando exercitum adducit. Et milites a castris & signis p cōmeatu discedere nō debēt nisi vsq; ad xxx. vt ſ. de ero. mil. anno. l. iubemus, p bāc. §. vt autem.

De tironibus

Tiro est nouus miles qui ad huc nō est scriptus inter fortissimos milites vt. ff. de testa. mili. l. ex eo. & tyrones in scolis loco semp posteriore ponantur. ſ. l. fi.

De littor & itinere custodia.

Satis clarus est.

De desertoribus et occultatoribus.

Desertores milites dicunt qui militiaz tpe belli deserētes a signis abierint vt dixi. ff. de re. mili. occultatores aūt dicūt puati homines qui desertores recipiunt.

De veteranis.

De hoc dixi. ſ. Et gaudent pulegijs hic descriptis.

De filijs officialium militarium qui in bello moriuntur.

Cōdicis

Officia militaria multa sunt et varia vt ex supioribus ti. patet hoꝛ morientiū filij in parentū militiā vocenē. ſ. l. j. ⁊. ſ. ō tab. l. fi.

De oblatione votoꝛum.

Felix annus votis cōmūibus apitur id est ex volūtate donandi p̄ncipibus: ⁊ hic dicit quomō vna libra auri obrizati id est puri dari debet: et sic de melioꝛibus rebus dare debet qui donat.

De numerarijs et actuarijs et chartularijs et adiutoꝛibus siue scriniarijs. et exceptoꝛibus sedis excelse: ceteroꝛq; iudicū tā militariū q̄ ciuiliū

Numerarij id est soluentes rectoꝛibus in diuersis obsequijs. tormentis ⁊ carceribus puniunt. ſ. l. j. et sūt numerarij q̄ hodie tabularij appellāt: q̄ et actuarij: eo q̄ acta publica scribūt: ⁊ chartularij a chartis: ⁊ scriniarij: siue exceptoꝛes dicunt

De cursu publico ⁊ angarijs ⁊ pangarijs.

Cursus q̄nq; ponit p̄ officio currēdi: q̄nq; p̄ loco p q̄ currit ſm Hu. vt ſ. l. ij. erāt em q̄dam officiales q̄ p̄erant officio vt facerēt p̄duci militib⁹ annonā ⁊ arma in plaustris q̄ ducebant in equis vel cū ipis equis. ſ. e. l. cursum et. ſ. de fab. l. fi. §. quotiens. Angaria aūt sunt obsequia in ꝓperibus p̄sonarum: pangaria aūt in quibus vtrūq; vertit scz opa p̄sonaꝝ et reruꝫ impendia vt dicit glo. in. l. neminē. C. de epi. et cle. ⁊ glo. in. c. nō minus de immu. ecc. ⁊ glo. in. l. j. ſ. q̄z ad. ciui. mu. li. p.

De tractoꝛijs et statuis

Tractoꝛia. erant viri qui tractabāt ⁊ ꝓtractabāt aīalia publica ⁊ equos sacro vsui deputatos. vel forte tractatoꝛie dicunt lr̄e date p̄ licentia vehēdi aīalia vt ſ. ti. j. l. cursum in fi. Vel vt liceret ad tractādū vel apprehendendū crimiosos impetrare vt ſ. de defer. l. j. §. j.

De apparitoꝛibus p̄fectoꝝ p̄toꝛio ⁊ p̄riuilegijs eoꝝ

Apparitoꝛes p̄fectoꝝ dicebant q̄ et cornicularij q̄ cornua sonabāt quando milites ibant ad bellum ſm. H. de quibus. ſ. l. iij. et ſ. ō off. diui. iud. l. sciant.

De apparitoꝛibus p̄fecti vrbis.

Qui administrauerūt multa officia in p̄uitia: officio finito p̄ncipis puram nō adoꝛant. Itē apparitoꝛ sedis vrbane de p̄cussione pistoꝝ ꝓuict⁹ punitur.

De apparitoꝛib⁹ mḡfoꝝ militū et p̄riuilegijs eoꝝ

Qui in officijs magistroꝝ equitum et peditū militarūt quales sunt numerarij et similes vt. ſ. e. l. nūerarios militaris sunt oꝛdinis. ⁊ gaudēt priuilegijs hic insertis.

De apparitoꝛibus p̄cōsulis et legati.

Proconsul vel legatus non debet esse curialis vel ascriptus alicui coꝛ-

poꝛi ⁊ ſi aſcriptus eſt dꝫ reſtitui ei. Et apparitoꝛes legatoꝝ debēt eſſe quadringenti.

De apparitoꝛibus comitis oꝛientis

In officio comitis oꝛiēt nō amplꝰ q̄ ſex cētos apparitoꝛes eſſe opoꝛtꝫ.

De cohartalibus pꝛincipibus coꝛnicularijs ac pꝛiuipilarijs.

Cohartales dicti ſunt q̄ officio curie erant coartati ⁊ aſtricti. Et p̄ncipibus coꝛ. dic vt ſ. ti. iij. l. numerarios in fi.

De apparitoꝛibus p̄fecti annone

Apparitoꝛes p̄fec. anno. ſunt cōpulſoꝛes q̄ exactionē canonis annonarij faciunt.

De diuerſis officijs ⁊ apparitoꝛibus iudicum ⁊ approbatoꝛibus eoꝛum.

Duces et apparitoꝛes ⁊ limitanei caſtroꝝ pueniunt ſub officioꝝ magiſtro. nō tñ p̄ hoc derogat iuriſdictiōi magiſtri militū thracie vel illyrici q̄ ex conſuetudine contra eos iuriſdictionē habēt. ſ. l. viros.

De executoꝛibus ⁊ exactoꝛibus.

Ne apparitoꝛes vel palatini executoꝛes p̄ quintiam vagādo inferāt p̄ uintialibꝰ moleſtiā: ſō periculū geſtoꝝ p̄ eos ſpectat ad illos' q̄ꝝ ſūt apparitoꝛes vel exactoꝛes. ſ. l. j. Et exactoꝛ. ſ. annū debꝫ oſtēdere q̄ exegerit ſ. l. iij.

De lucris aduocatoꝛum ⁊ concuſſione officioꝛum ſiue apparitoꝛum.

De lucris ſcꝫ p̄auis vt. ſ. l. j. et. ij. De licito dic. vt ſ. de ſuff. l. vna. Exactoꝛ id eſt cōpulſoꝛ de cōcuſſione id eſt depdatione demctus penaꝫ ſubeat legibus competentem. ſ. l. ſi.

De primipilo.

Primipilarij dicuntur primi adminiſtratoꝛes et ſic accipit ſ. de coar. l. ſi ſolita. ⁊ l. ordinarioꝝ. ⁊ ſ. de epi. ⁊ cle. l. officiales. Vel pro his qui primū pilum id eſt telū vel haſtam ferūt ⁊ ſm ih. poteſt hic accipi vtroq̄ mō

Publice leticie vel conſulum nunciatoꝛes vel inſinuatoꝛes cōſtitutionum ⁊ aliarum ſacrarū vel iudicialium litterarū ex deſcriptione vel ab inuitis ne quid accipiant inmodicum.

Leticie ſcꝫ nūciatoꝛes ⁊ dic q̄ ſi p̄ncipi aliq̄ ſelix nūciabat factum. vt oꝛ pſul eligebatur p̄nceps. etiam mittebat eis alicꝝ pſtitutiones. ⁊ nūtius dabat et ſcribebat ſe dediſſe. Inmodicū: id eſt magnum. parū tñ licet accipere ab his q̄bus talem letitiam portant ſm glo. hic.

Finis trium librorum Codicis.

Incipiũt cõsuetudies Feudorum Collatio decima. Et primo de his qui feudũ dare possunt et qui non: et qualiter acquiratur et retineatur

Alia de feudis tractaturi sum⁹ vidēdũ ꝓmo an hic liber sit approbat⁹ ⁊ ꝓcedit hec q̃stio in ꝓstõibus nõ editis ab imꝑatore. Et q̃ sic. ꝑz q̃ ille ꝓstões allegãt ꝑ glo. vtriusq; turis. legũt ī scholis publicis. ⁊ otinẽt in se rõez ⁊ ler ẽ quicq̃d in ratiõe ꝓsistit. j. dis. ꝓsuetudo. Jo. an. in. c. ij. e. ti. fa. no. ꝑ Bar. ī. l. j. ff. si cer. pe.

Quid sit feudũ et qui feudũ dare possunt

Est aũt feudũ beneficiũ secularium no. in. c. in pñtia de ꝓba. feudũ aũt dare pñt archiepi. epi. abbas. abbatissa. ꝑpositꝰ. si antiquitꝰ ꝓsuetudo eoꝝ feudũ dare fuerit. Marchio comes filius feudũ dare pñt qui ꝓprie regni vel regũ capitanei dicunt. Sũt ⁊ alij q̃ ab istis feudũ accipiũt q̃ ꝓprie regis vl regni valuasores dicunt. Sz bodie capitanei dicunt seu appellant q̃ et ipi feuda dare pñt. Jpi vero q̃ ab eis accipiũt feudũ. miores valuasores dicũt Et q̃dē antiquissimo tpe dñi qñ voluerũt potuerãt rẽ in feudũ a se datã auferre. pꝰ ea xo quietũ ẽ vt pꝰ annuz tũ firmitatem haberẽt. deinde statutũ ẽ vt vsq; ad vitam fidelis ꝓducerẽt. pꝰ ea tñ sic ꝓgressuz ẽ vt ad filios deueniret in q̃s sez dñs hoc vellet bñficiũ ꝑfirmare.

De feudo guardie ⁊ castaldie.

Castaldꝰ siue actor dicit cui res dñi ꝑmittũt gubernãde. C. ō sacro ecc. l. iubemꝰ circa ꝑn. q̃ ⁊ guardiãꝰ dicit id est custos. vt aliꝰ dicit economꝰ cui gubernãda res ecclesiastica mãdat Willicꝰ aũt dicit q̃ fructibus ꝓcipiẽdis ꝑponit vt. ff. de insti. l. sz cũ villico. Et licz aliꝗ feudũ bodie sit ꝓpetuũ. in hoc tñ feudo guar. siue castal. quod dat ꝑ mercede alicui rei. post annũ pōt auferri etiã ꝑcio ꝓ eo dato nõ restituto nisi ad certũ tps datũ sit vt. j.

Qui successores feudũ dare tenent

Si ꝓsona ecclesiastica facit inuestituram de feudo qō ab alio detinet añq̃ sibi a. ꝓpriet. nõ tenet successoꝝ eiꝰ. ⁊ si pure aliꝗs inuestierit exinanit feu. Si aũt sub ꝓdcõe fecit inuestituram et e ꝑuerso pōce ẽte vasallo inuestituram recusare nõ valet. Secꝰ ẽ in ꝓsona ꝑnati. q̃ tũc vtriusq; successor obligat j. si de feu. controuer. fu. c. moziꝰ.

Si de inuestitura feudi ꝓtroversia fuerit.

Quidã bñt hic glosatũ. vacat hoc. c. ꝓpter inferi. c. de otro. feu. apud pares. cur. ter. c. si inter dominuz. Woue inuestiture interesse debent pares.

si tamen dominus pares habeat. Si aūt non hz tunc sufficient extranei. ſ. qui teſ. sint ne. ad ꝓban. no. inuesti.

Quibus modis feudum amittat

Si dominus plium campestre habuerit ⁊ vasallus eū morantē in ipo plio dimisit nō mortuū nec ad mortem vulneratū feudū amittere debet. Itē si vasallus cucurbitauerit dnm: id est cū vxore eius ꝓcubuit vel ꝓcūbere se exercuerit aut cū ea turpiter luserit. vel si cū filia aut nepte ex filio aut cum sorore domini ꝓcubuerit. iure feudū amittere censet. Similiter si dominus assalierit vel castrū dñi sciens dñm vel dominam ibi esse: vel cum inimicis dñi amicitias copulauerit vel alias ꝓtra dominū se habuerit. amissione feudi mulctabitur. ⁊ feudum ad dñm reuertitur.

Episcopum vel abbatē vel abbatissam vel do minū plebis feudum dare non nosse.

Clerici res ipius eccleſie in feudz dare nō possunt de nouo. ſz alias qs datas inuenerūt tpe sui ingressus non ꝓhibent. et hoc est q̄ hic dicit q̄ vi deliset ei subiecte sunt. ⁊c.

De natura feudi.

Natura feudi hec est vt si quis ꝓnceps iuestierit capitaneos suos de alio quo feudo: non pōt eos deuestire sine culpa. sic ſ. de feu. sine cul. nō a. c. j. ⁊ ti. quo tpe mil. inuest. pe. de. c. iij.

De successione feudi.

Si quis decesserit filijs ⁊ filiabus supstitibus succedūt tm filij equaliter vel nepotes ex filio loco sui patris. nulla ordinatiōe defuncti in feudo manente vel valente.

Qui successores tenentur

Si quis inuestitus fuerit de aliquo feudo post mortē eius vl si quis fuerit inuestitus sub ꝓditiōe aliqua vel tpe de quo nullus erat inuestit? siue p̄ moriatur tenens feudū siue inuestito: siue inuestitus. inuestitor ⁊ inuestitoris heredes tenant inuestito vel heredi eius veniente tpe vl ꝓdictione.

De ꝓtentiōe inter dñm ⁊ fidelē de inuestitura feudi.

Si cōtentio fuerit inter dnm et fidelez de inuestitura feudi per pares curie dirimatur istud plenius no. ſ. quid sit inuesti. c. j. §. j. ⁊. ſ. si de inuesti. inter do. ⁊ va.

De pignori data feudo quid iuris sit

Si quis voluerit dicere ō pignore sibi dato se inuestitū esse nō credatur suo iuramento: sed testibus idoneis paribus domus.

De ꝓtentione inter me et dñm de portiōe feu. fratris mei defuncti.

Si ꝓtentio fuerit inter me et dñm ō portiōe id ē dimidietate feu. fratris mei defuncti dicendo paternū esse: ille ⁊o minime: siue possideo p̄ me siue

p alium dabitur mihi iusiurādū sc̄z patrem meum iure inuestitū fuisse. ꝛc̄.

De alienatione feudi.

Si clientulus voluerit ptē sui feu. alienare. id est mediū sine dñi volūtate: poterit hoc facere: sed totū alienare nō pōt. al' feu. amittet. ꝛ non valebit q̄ factū est.

De feudo marchie. vel comitatus vel ducatus

De marchia vel ducatu vel comitatu vel aliqua regali dignitate si q̄s inuestitus fuerit p būfitiuz ab impatore. ille tm̄ dz habere. heres em̄ non succedit vllomō nisi ab impatore p inuestiturā acquisierit.

An maritus succedat vxori in beneficio.

Si femina bns benefitiū ꝛ maritū moriat nullomō succedit in benefitio maritus nisi spēaliter inuestit⁹ fuerit. ꝛ si ipa femina filios dimiserit. licet de iure in benefitium matris succedere nō deberēt q̄ nō fuit dcm vel inuestiti fuerint q̄ fm vsum regni ad būfitiū vocāt paternū vel maternū. tamē fm equitatē dicam⁹ filios debere succedere.

De feudis datis minoribus valuasoribus quid iuris sit.

Si minores valuasores būfitiū tollere voluerīt mimis valuasorib⁹. ꝛc̄. istud totum correctum est s̄. de natur. feu. in fi.

Quibus modis feudum amittatur.

De hoc dixi s̄. in ti. simili.

Apud quem vel quos cōtrouersia feudi diffiniat

Dixi s̄. de inuesti. feu.

Constōes feudi dñi lotharij impatoris quas ante ianuam bti petri in ciuitate romana cōdidit obseruādas.

Loquitur de feudis militum.

De beneficio fratris ꝛ qualiter frater in beneficio fratris succedit.

Frater non succedat fratri in beneficio sed dns habeat nisi p inuestiturā a dño ordinatū fuerit. vel vbi būficiū d cōib⁹ bonis fuerit emptū. vl' vtriusq̄ dño sciente si insimul steterunt vel in hostem regis acq̄sierit.

De feudo sine culpa non amittendo.

Satis clarus est. de hoc dixi s̄. de natu. feu.

Quo tempore miles inuestituram petere debeat.

Nemo miles vltra annum. ꝛ mensem vadat vt inuestituram būficij sui a filio vel successore dñi nō petat. nisi iusta cā interueniēte q̄re nō petierit.

De cōtentiōe inter dñm ꝛ vasallū de inuestitura feudi.

Collatio Decima

De hoc ſ. ſi de inueſti. inter do. ⁊ vaſ. ꝓtrouer. fu.

Quemadmodū feudū ad filiam ptineat.

Filia non habet bñficium patris niſi a domino redemerit.

Quibus modis feudum ꝓſtitui poteſt.

Feudum ſine inueſtitura nullo modo pōt ꝓſtitui etiā ſi dño iubente q̄s alicuius rei nomine feudi poſſeſſionē nanciſcī ⁊ teneat.

Si de inueſtitura inter dominū et vaſallum lis oriatur.

De hoc ſ. hic tñ tradīt forma nona.

De feudo dato inuicem legis cōmiſſorie repbādo.

Feudū non ſub ꝓtextu pecūie ſed amore ⁊ honore dñi acquirendum ē. et ideo non poteſt feudū acquiri fm pactū legī ꝓmiſſorie occaſiōe pignorī.

De vſu mediolanēſium fm quoſdam.

Non vtimur hoc vſu.

Incipit liber ſecundus.

De feudi cognitione

Conſuetudo in feudis vincit leges. Et feudū nō pōt ꝓſtitui niſi in rebꝰ ſoli aut ſolo coherentibus.

Quid ſit inueſtitura feudi.

Inueſtitura ꝓprie dicīt poſſeſſio. Abuſiue autē mō dicīt inueſtitura q̄n haſta vel aliud quodlibet corporeū ponrigat a domino ſe inueſtituꝝ facere dicenti. et debꝫ fieri ſaltē ab eo q̄ habꝫ vaſallos coꝝ duobꝰ ex illis ſolēnit̄

Per quos fiat inueſtitura ⁊ p quos recipiat.

Inueſtitura aut fit ō veteri beneficio ⁊ pōt etiā a minore fieri. Nouī aūt inueſti. feu. non ab alio recte fit niſi ab eo q̄ legittime ſuoꝝ bonoꝝ adminiſtratiōꝫ habet. Sed etiā res cuiꝰ alienatio ꝓhibet nec p beneficiū dari ſōcedit. niſi in caſibus.

Quid p̄cedere debeat an inueſtitura vel fidelitas.

Inueſtitura debet p̄cedere fidelitatem id ē iuſiurandū q̄ a vaſallo ꝓ ſtari debet domino de quo. ſ.

Qualiter iurare debeat vaſallus domino fidelitatem.

Hic ponitur forma. q̄ et xxij. q. v. de forma. habetur.

De forma fidelitatis.

Ecce alia forma.

De noua forma fidelitatis.

Istud.c.in paucis ꝓsuetudinibus inuenitur quia nouiter est inuentum vt in prin.ipsius.

De inuestitura de re aliena facta.

Qui aliene rei sciens inuestituram accipit nisi pacto spāli sibi ꝓsperexerit de euictione agere non poterit. Ignorās vero recte aget vt aliquid eius dem bonitatis seu quantitatis ei prestetur.

Qualiter olim poterat feudum alienari

Olim vasallus dño insscio vel inuito feudi ptem vendere poterat. retenta videlicet alia pte. hic aūt ponitur optima ꝓsuetudo noua.

Quis dicatur marchio. comes. capitaneus. vel valuasor.

Qui a principe de ducatu aliquo inuestit? ē dux vocāt: qui vero de marchia marchio. Dicitur autem marchia qz marcha ꝛ plurimū iuxta mare sit posita a mari et archia id est ꝓncipatus maris. Qui vero de aliquo comitatu fuerit inuestitus comes appellatur. Qui a principe vel aliqua potestate: de plebe aliqua vel plebis pte est inuestitus capitaneus appellatur. qui ꝓprie valuasores maiores olim vocabant. qui vero a capitaneis antiquitus beneficiū tenent valuasores minores dicūt. Qui aūt a valuasoribꝰ feu. qꝫ a capitaneis silit acceperit receperit. valuasmi id est minimi valuasores appellant. Soldata aūt est pstatio quedā annua et gratuita q̄ a neutra pte transit in heredem.

De successione fratrum vel de gradibus. succedentium in feudum.

Ad lineas ex transuerso nō porrigitur nisi antiquū feudū. et descendentibus deficientibus vt hic et s̄. de succ. feu. ꝛ s̄. de na. feu.

De fratribus de nouo beneficio inuestitis.

Portio fraterni feudi etiā simul inuestiti altero defuncto non ptinet ad fratrem etiam simul inuestitū nisi facta fuerit eo pacto inuestitura.

De inuestitura q̄ticius accepit a sempronio

Hic est parua dubitatio.

De vasallo decrepite etatis qui feu. refutauit vt filij inuestirentur

Feudum q̄uis refutatū sit nihilomin? est paternū nisi ad hoc refutaret quasi ō nouo ipos bene inuestiret. intellige tn̄ ꝓsentientibus his ad quos ꝓ successionem est ꝓuenturum vt. ī. de eo qui. fi. feu. ag.

Collatio x

De inuestitura in maritum facta.

Cum vterq; dñi. feudi vasallū se asserit licz vn⁹ de nouo alius de veteri ꝓtendat. nō ipe dñs iudex est. sz ordinari⁹ vel arbiter litigiū termiabit.

De cōtrouersia feudi apud pares terminānda.

De hoc dixi s. si de cōtro. feu.

De eo qui sibi vel heredibus suis masculis vel feminis inuestiturā accepit.

Mo. in hoc ti. potissime q̄ntū sit potior masculoꝝ q̄ feminaꝝ ꝑditio. naꝫ masculus excludit germanā suam.

De duobus fratribus a capitaneo inuestitis.

Vnusquisq; sibi suisq; heredibus videt ꝓspexisse sit. ff. de ꝓb. si pactus.

An remoueri debeāt testes qui pares esse desierūt

Dic q̄ sufficit tpe inuestiture pares fuisse. etiā si p⁹ea pares esse desināt

De cōtrouersia inter ep̄m et vasallum.

Quicq̄d inter hos siue de inuestitura siue de fidelitate siue de principali causa agendū est. ꝑ suam curiam est expediēdū.

De vasallo milite qui arma bellica deposuit.

Qui desijt esse miles seculi et factus est miles xp̄i bñficium amittit cū nō possit facere officiū. ergo nec beneficiū ad eum ꝓtinebit.

De milite vasallo qui contumax est.

Si miles ad tertiam vocatiōz dñi nō venerit hoc ipo feudū ꝙamittit.

In quibus causis amittatur feudum.

De hoc s. in simili ti. dixi.

Que fuit prima causa beneficij amittendi.

Hac rubrica raro vtimur q; sub superiori continetur.

Si vasallus ab aliquo interpellatus fuerit et dñs eum defendere noluerit.

Si vasallus cū de feudo interpellabat auctorem suū id ē dñm ꝙvt eū defenderet vocauit et hoc ꝓbare possit. si in eo iudicio vasallus fuerit victꝰ: dominus sibi imputet.

Si de feu. cōtentio sit inter dñm et cognatos vasalli

Multa specialia ꝓtinet hic ti.

Vsus Feudorum

De pace tenenda et eius violatoribus.

Qui pacem iuratā frangit ⁊ quinq; solidos furatur suspendit.

Hic finitur lex Deinde ꝓsuetudies regni incipiunt

Multa capitula continet.

De filijs natis ex matrimonio ad morganicā ꝓtracto.

Morganica dicit donatio facta vxori in recōpensā virginitatis p̄ma nocte amisse.

De feudo femine.

Femininum feudum sine pacto speciali deficientib⁹ filijs masculinis ad filias pertinebit.

Si vasallus feudo p̄iuetur cui deferatur

Dic vt in ti.

Qui testes necessarij sunt ad nouam īstōz ꝓbandū.

Semp pares curie sunt necessarij ad ꝓbandū īstōz feu.

De consuetudine feudi.

Dic vt in eo.

De lege Conradi.

Hec lex ꝓtinet si inter capitaneos ꝓtroversia fuerit coram rege finiri.

De clerico qui inuestiturā facit.

Clericus faciens inuestituram de suis bonis eius successor omnino cogi tur eam adimplere.

An mutus vel aliter imperfectus feudū teneat.

Dic ꝙ tales non possunt retinere qz ip̄m defuire nō potest. sicut dicit⁹ in clerico et femina et similibus.

An ille qui interfecit fratrē dñi sui feudum amittat

Dic ꝙ non.

De vasallo qui contra ꝓstitutionē lotharij regis beneficium alienauit.

Si totum alienauit pdit totū. Si ptē pdet eam ⁊ ad dominū reuertat.

De alienatione paterni feudi.

Alienatio paterni feu. non valet sine domini voluntate.

De capitulis coradi.

Hec sunt capitula q̄ sequuntur.

De cōtroversia inter masculum et feminā de bñficio.

Credit masculo cū suo iuramēto dicēte feu. esse masculinū.

De cōtroversia inter dominū et emptorē feudi.

Dic vt in eo.

Collatio Decima

De cõtrouersia inter vasallum et alium de bñficio

Dic vt in eo.

Quid iuris sit si vasallus post alienationẽ feudum recuperet.

Hic traditur hoc ius.

An agrauatus vel filius defuncti possit retinere feudum repudiata hereditate.

Si paternum fuerit poterit. alias non.

An apud iudicem vel curiam domini q̃stio feudi debeat terminari.

De hoc ℨ.

Qualiter dominus ꝓprietate feudi priuetur.

Si dominus apertam feloniam ꝓtra vasallum fecerit. dominus ꝓprietate feudi priuatur sicut vasallus feudum amitteret hoc casu.

De feudo nõ hñte ꝓpriam feudi naturam

Jure tamẽ feudi censebitur licet ꝓprie non sit feudum.

De eo q̃ finẽ fecit agnato de feudo paterno.

Finem facere est refutare feudum.

De natura successionis feudi.

De hoc s̃.

De prohibita feudi alienatione p lotharium.

De hoc s̃. dixi.

De capitaneo qui curiam vendidit en intelligatur beneficium vendidisse.

Dic ꝙ sic.

De pace tenenda inter subditos et iuramẽto firmanda ⁊ iudicanda et pena iudicibus apposita qui ea₃ iudicare et iusticiam facere neglexerint.

Dic vt in eo.

De allodijs.

Allodium dicitur q̃ est ꝓprium nõ tñ excludit superioritatẽ ꝓncipio. Et ℈ res libera de qua tamen ꝑstatur tributum.

De ꝓhibita feudi alienatione p fredericum.

Dic vt s̃. sepe diximus.

Que sint regalie.

Regalie sunt ius exigendi angarias et pangarias quas hec constitutio ꝓmittit quales sint.

Vsus Feudorū

Quot testes sint necessarij ad probandum feudi ingratitudinem.

Die q quinq.

De notis feudorum.

Licet quidam habeant de notis feu. tñ potius puto esse notas siue nouitas super feu. factas.

Finis ꝓsuetudinum feudi.

Extrauagantes quas nōnulli collationem vndecimā appellant.

Quomodo in lese maiestatis crimine ꝓcedatur

Hanc ꝓstōem dominus Bartolus solemniter ꝓmentauit.

Qui sint rebelles.

Hoc titulo satis exprimitur.

Finis omnium titulorum legalium.

Incipiũt Tituli decretaliũ.

Pereprecium est post titulorũ legalium ꝓ nostra viri li factam interp̃tationem: aliqualem saltez pfunctoriã iuris canonici: diuinaꝝ puta decretalium Gregoriane cõpilationis: rubricarumq; earũdem facere expositionem. saltem illaꝝ quas precedens nostra minus ꝓtigit explanatio. Ꝓ cuius quidez vberiori euidentia sciẽdum: Differre inter se ꝓstõz: decretalẽ: ⁊ epl̃am. Nam ꝓstitutio ecclesiastica varijs nomĩbus nuncupaꝝ. qñq; eñ appellaꝝ canon. qñq; decretuz. qñq; decretalis epistola. qñq; dogmsũ qñq; sanctio. qñq; mandatũ. qñq; interdictũ. De quibus glo. iij dis. in a. uia. Decretalis aũt epl̃a ꝓprie est ꝓstõ q̃ papa edidit cũ ꝓsilio cardinaliũ vel sine: ad alicuius ꝓsultationẽ. Decretum vero qñ ad nullius ꝓsultationem. Constitutio aũt qñq; ponit specifice. ⁊ est ꝓprie q̃ ꝑnceps statuit vt in. c. ꝓstitutio. dis. ij.

Ꝓoemium huius libri ꝑmo ꝑmittit salutationem cum nomine scribẽtis. ibi Gregorius. ⁊c. et q̃bus scribit ibi dilectis. ⁊c. et benedictionẽ. ibi. salutem. ⁊c. Secũdo ponit exordiũ ibi rex pacificus. in quo ꝓcludit finalẽ intentum iuris generalis. ponens finẽ viatoris id est hominis ad q̃ a deo disp̃situs est: allegans causaz deuiatiõis ab hoc fine ibi. sed effrenata. ⁊c. Concludẽs legem necessariã vt adoebitum finem viator deducaꝝ. et ostendit tres virtutes et ꝓprietates legis ibi. ideoq; lex ꝓdit. ⁊c. Secũda ps ponit euentum circa ꝓstões ecclesiasticas correctiõi submittẽdas. et ponit materiã ⁊ causã impulsiuam huiꝰ cõpilatiõis: cũ causa adiuuatiua siue auxiliatrice ibi per dilectũ. Addens formalez cãz ibi resecatis. ⁊c.

De summa trinitate ⁊ fide catholica.

Glo. ꝓtinuat ⁊ declarat. dixi. C. e. ti.

De constitutionibus.

Dixi ſ. in ꝓn. huius. ⁊. ff. de ꝓsti. ꝓin.

De rescriptis.

Rescriptum est illud qõ ab apostolico vel a principe rescribit ad ꝓsultationẽ relationẽ seu intimationẽ alterius vel alicui indulgendo ſm Ioſ. in ſum. e. ti. dixi aliquid. ff. de diuer. et temp. ⁊. C. ſi ꝓtra ius. vel vti. pub.

De consuetudine.

Consuetudo ſm Iſydo. est quoddã ius moribus vtentiũ approbatũ qõ ꝓ lege ſuſcipit cũ deficit lex. j. dis. ꝓsuetudo. dixi. ff. ꝺ leg. ⁊. C. q̃ sit lon. ꝓ.

De postulatione ꝓlatorum.

Postulatio est petitio gr̃e a ſupiore facta ita dicit glo. in. c. vno. e. ti. li. vj. vel est q̃dã gratie petitio a ſupiore facta de ꝓmouendo aliq̃z ad ꝓlationem ad q̃ de iure ꝓmuni ꝓpter defectũ aliquem. vel impedimẽtũ eligi seu ꝓmoueri non poterat. Ex quo infertur differẽtia inter electionẽ et postula-

tionem. q2 postulatio innittitur gr̃e .c.pe.ſ. e.electio vero innittitur iuri de hoc etiam ti. ſe.

De electione et electi potestate.

Electio est alterius psone ad plationē vel fraternā societatē canonice facta vocatio. ⁊ licet olim iura pmiscue his vocabulis vterent vt ī. §. his omnibus lxj. dis. ⁊ lxiij. dis. litteras. Hodie tñ est maxima differētia inter postulationē et electionē vt dixi s. ti. pr. vnde ille q̄ de iure pōt eligi nō debz postulari de quo in .c. vno de postu. li. vj. in glo. iiij. ⁊ p Inn. in. c. j. s. ti. pr. Et quia in tractatu electionis pōt dubitari de ptāte electi. ideo ne exigeretur rubrica spēalis hic annectitur.

De translatione episcopi vel electi.

Quia alligati alijs ecclesijs postulandi sunt s. de post. pl. c. bone. ⁊. c. fi. ⁊ oportet tales offerri ad ecclesias ad quas postulant̃: ideo de hoc dicit. Est aūt translatio q̄dā mutatio sediū vel ecclesiaꝝ auctoritate superioris facta. de hoc viij. q. j. p totum ⁊ xxj. q. ij. p to.

De auctoritate et vsu pallij.

Assumpti ad ecclesias p modos s. trib⁹ primis titul' positos: licite pñt vti pallio si hoc habeat dignitas ad q̄ q̄s assumit̃. Est aūt palliū insigne ornamentū archiepi de corpe beati petri assumptū ꝺ hoc. c. dis. p to. ⁊ xxv. q. ij. in galliarum. Et q̄ dixi de epo. intellige q̄ ex puilegio spēali ei possit cōpetere palliū vt patz in. c. cū in iuuētute. ſ. de psump. regulariter aūt archiepis ⁊ superioribꝰ puta. pmatib⁹ ⁊ patriarchis cōpetit xxj. dis. cleros.

De renunciatione.

Renunciatio est resignatio iuris sibi cōpetētis ex postula. elec. vel trāsla. de hoc vij. q. j. ⁊ secunda. ⁊ repetitur in sexto. ⁊ clem.

De supplenda negligētia platorum

Quia sepe in platuris de q̄bus s. res pfunctorie agunt̃ xl. dis. ante oīa ⁊ quod negligitur supplendū ē. qꝺ omittit̃ restaurandū. ideo ⁊c. fm Hoff. de materia lxxxiij. dis. ⁊ lxxxvj. dis. ij. q. vij. negligere. ix. q. iij. cū scim⁹ ⁊ repetitur in sex. ⁊ cle.

De temporibus ordinationū et qualitate ordinādoꝝ

Quia ordinatōes clericoꝝ certis temporib⁹ ⁊ cū scrutinio fieri debēt. ideo ꝺ hoc. De pma pte rubrice lxxv. lxxvij. dis. p to. De secunda xxv. dis. vsq; ad. j. ⁊ ab lxxxj. vsq; ad xcj. ⁊ repetit̃ in sexto.

De scrutinio in ordine faciendo.

Quia ordinandi examinandi sunt. ideo ⁊c. Et est duplex scrutiniū. vnū quod habetur ante ordinationē. cui⁹ forma habetur xxiij. dis. q̄n eps. Secundū q̄n fit post determinatiōez de hoc hic. et xxiij. dis. eps. ⁊. c. se. xxiiij. dis. p to. li. dis. q̄ in aliquo.

Liber Primus

De ordinatis ab episcopo qui episcopatui renuntiauit. vel ex ꝯmunicato.

De prima pte non habeť in decre. sed inducit. j. q. j. ventũ. ꝛ. q. vij. Baybertum. de secunda ix. q. j. ꝑ to. de scis. c. j. ꝛ. ij. ꝛ. ſ. c. ij. Quid aũt ō ipis exꝯmũicatis ordinatis habeť de sen. ex. cuꝫ illoꝝ. Et de ordinatis a symoniaco. de symo. ꝑ tuas. et alias crimiōso. ix. q. j. in sum.

De etate et qualitate ꝛ ordine pficiendorum.

Aliqui hñt in rubrica de eta. et quali. ordinandoꝝ ſm Jo. an. ſed ſm eũ illud ordinãdoꝝ nō dꝫ esse. quia dictũ est ſ. in ti. de temp. or. Nam hic solum tractat de ordinandis rōe dignitatis tñ. ꝛ non aliter. De materia rubrice q ad primã pteꝫ lxxvij. dis. ꝛ lxxviij. eis. ꝑ to. De secunda xxxviij. dis. ꝑ to. de pte tertia. lx. dis. ꝑ to. repetiť. in sex. ꝛ clem.

De sacra vnctione.

Exordinandis ꝛ pficiendis aliqui inunguntur. de q̃bꝰ hic de hac materia xcv. dis. ꝑ to. de ꝑ. dis. v. in prin. De vnctiōe crismatis vi. de ꝓsue. q̃nto. De episcopali. ō off. or. q sedē. De cōsecratiōe ecclesie vel altaris. c. cũ sis. De extrema vnctiōe. de ẏ. sig. q̃siuit. ꝛ in clem. j. de pri. de vnctōe impatorꝫ de iurisdi. in clem. romani.

De sacramentis nō iterandis.

Quia q̃dã sunt sacramẽta q̃ nō iteranť vt est baptismus. ꝯfirmatio. ꝛ si. Ne ꝑ iterationẽ fiat iniuria sacrō prius collato. ꝛ q̃liter dicať sacrō fieri iniuria vi. glo. de apo. c. ij. de ꝑ. dis. j. oſſēdiť. ō materia. lxviij. dis. qō ergo. cum se. j. q. vij saluberrimũ in fi. de cō. dis. iiij. qui bis. ꝛ. c. se. Et solꝫ hic tractari ꝑ doc. quid sit sacramentũ. ꝛ vnde dicať. q̃ ꝛ quot sint. q̃ sint ꝓprie rabilia et q̃ non. q̃ voluntaria ꝛ q̃ necessaria. ꝛ quō inuicem se excedant. ad quid fuerit instituta. et de ipsoꝝ ꝓprietatibus. vi. ꝑ to. hic sup rubro.

De filijs presbiteroꝝ ordinandis vel non

Ordinandi varijs ex causis impediunť. inter quas est vitium originis. de q̃ hic. et licet intituleť de filijs pres. tñ dicit in nigro de omnibus illegitimis sine dispensatiōe nō ordinãdis ad ordines sacros ꝛ ad alios. vt in. c. ꝓras. ſ. e. ꝛ in. c. nimis. de materia lvj. dis. ꝑ to. ꝛ repetiť in sex.

De seruis non ordinandis Et eoꝝ manumissione

De impedimento ꝓdictionis ꝓsone puta fuilis. loquiť. q̃ ante plenam manumissionem ordinari non debet. vt. ſ. c. j. de materia lx. dis. per to. ad hoc xij. q. ij. liberti. vsq; ad. c. aurũ.

De obligatis ad raciocinia ordinandis vel nō.

Raciocinia ſm goff. sunt rationes ꝛ rationũ redditiones quibus ẽ quis obligatus ex administratiōe reip. talis ordinari nō debet nisi deposito onere et reddita ratione. de hoc lvj. dis. ꝑ to.

Decretalium

De corpore viciatis.

De impedimento corporis et defectu membrorum loquē de hoc Iv. dis. p to.

De bigamis non ordinandis.

Inter ceteras irregularitates bigamia nō modica reputat. Et est bigamus stricte et vere q̄ duas vxores habuit. a bis et gamos quod est mulier: large aūt vel ficte seu interpretatiue etiā is bigam⁹ dicit q̄ cū vna corrupta p̄tractit. Et ratio quare bigam⁹ nō ordinat est quadruplex. vi. hic p doc. su per rubro. ō materia habet. xxvj. dis. xxiiij. dis. §. quid ergo. vsq; ad fi. dis. et lxxxij. dis. quisquis. et xxviij. q. vl. p to. et repetit in sexto.

De clericis peregrinis.

Quia inter eos q̄ ab ordinibus p̄hibent artant et peregrini de q̄b⁹ hic et qui dicuntur pegrini. et quare non admittant indistincte. et q̄ sit differē tia inter hunc ti. et ti. de peregrinantib⁹. ponit hos. in sum. e. ti. ō materia habetur lxxj. ij. et. iij. dis. p to. et xcviij. dis. per to. et ix. q. ij. de cle. nō resi. fraternitati.

De officio archidiaconi.

De dignitatum officijs post tractatū ordinādorum dicere incipit. Int̄ quas quia archidiaconus maior est quia p̄mus post ep̄m. et oculus episcopi. iō de hoc. et q̄ ptinent ad officium archi ponit in nigro. et dicit archidiaco nus quasi p̄nceps vel primus diaconorum. de materia ponit. xxv. dis. perle ctis. lxxiij. dis. bonozatus. xciij. dis. c. si vero.

De officio archipsbiteri.

¶Post archidiaconū archipsbiter facit gradū et ē primior et sub archidia cono. idco de hoc. et dicit archipbr: quia supra principales pbros. eius est officiū principaliter est habere curā sup pbros et ad officium eius spectat p̄cipaliter missam dicere loco episcopi. s. c. i. de materia. xxv. dis. plecti.

De officio primicerij.

De hoc dixi. C. e. li. rij.

De officio sacriste.

Sacrista id est thesaurarius ad cuius curā spectat custodia vasorū eccle sie et vestimentorum et thesauri. et q̄ ad luminaria lampadum spectant siue in cera siue in oleo. Et dicit sacrista q̄si sacris rebus p̄fectus vi assistēs. de ma teria xxv. dis. plectis in fi.

De officio custodis.

Custos est quasi minister sacriste et omnes hi sunt sub archidiacono. de bet esse custodire q̄cūq; sibi custodiēda p̄mittuntur. et significabit horas cuz tintinabulis iubente archidiacono. et palia et linteamina altaris et cuncta vtensilia dabunt ei et habebit solicitudinē in accēdendo lampades et lucer nas et extinguēdo ne supra mod̄m luceāt. de materia xxv. dis. plectis.

Liber I

De officio vicarij.

Supradicti fniunt ecclesie nomine ꝓprio. nūc de his q̄ nomīe alieno ⁊ tractatur ꝑmūiter in isto ti. de vicario q̄ defuit in diuinis. excepto. c. pe. vbi tractatur de vicario iurisdictiōis. ⁊ de hoc secūdo ponit̄ i sexto. de ꝑmo. in clem. de materia xvj. q. vij. noua. xcij. dis. c. fi. xciij. dis. c. j.

De officio et potestate iudicis delegati.

Delegatus est fm Spe. e. ti. in p̄n. q̄ ex ꝑmissione alteri⁹ alic⁹ cause iudicialem cognitionem ꝓsequit̄. de hoc dixi. ff. de off. eius cui. man. ē iuris. Et dicit Jo. an. q̄ officium respicit id qō ōlegat̄. potestas ꝓcernit id quod pōt ꝓ delegationē delegat⁹ exercere. licet alias ista duo sepe ponant̄ equiuoce vt no. glo. sup rub. ff. de iuris. om. iudi. repetit̄ in sexto.

De officio legati.

Legatorum officium simile est delegat̄. cū vterq; gerat vices superioris. Et quidam sunt legati nuncij ⁊ nō iudices vt isti quos sepe papa mittit ꝓ aliqua ambasiata vel ad aliquod nudū ministeriū exercendū de his. j. dis. iusgentiū ⁊ xcvij. dis. ꝓto. Quidam sunt legati iudices q̄s papa facit ordinarios in certa quintia. de istis tractat̄ hic. Et tales sunt triplices quidaꝫ de latere vt sunt cardinales. Alij nati vt archiepī cantuarien ⁊ ꝑboracen tertij missi. ⁊ isti sunt oēs alij ꝓter supradictos de his vi. qō no. ſ. e. c. pe. dixi aliquid. ff. de off. ꝓcon. et le. repetit̄ hic ti. in sexto ⁊ clem.

De officio ordinarij.

Legatus ordinarius est spēalis. Nūc ponit ō ordinario generali ⁊ in genere de officio cuiuslibet ordinarij dicit. repetitur in sexto.

De officio iudicis.

Ad officium iudicis etiam delegati spectat ꝓuidere aduocatū pti q̄ nō hz. et poterit dare domesticum. ſ. c. j.

De maioritate et obedientia

Inter ministros et iudices de quibus ē. quidā sunt maiores alij minores. Aliter em̄ ecclesia vniuersalis: vel status vniuersi ꝓsistere non posset vt est pulcher tex. in. c. ad hec. lxxxix. dis. ideo hic de maioritate et eius in tuitu obedientia impednenda. q; meli⁹ est obedire q̄ sacrificare. ſ. c. illud

De treuga et pace.

Ad iudicem spectat discordantes ad pacem reducere. xc. dis. per to. q; q̄libet iudex subditos suos ecclesiasticos et seculares ad pacem fiendam pōt cōpellere. xc. dis. si quis ꝓtristatus. ⁊. c. placuit. ⁊ ibi no. glo. ⁊ in. c. nouit de iudi. de quo p Bar. in. l. ꝙgruit. ff. de off. ꝑs. Est aūt treuga q̄si quedam pax ad tempus facta. Pax aūt est vinculū amicicie et ꝓcordie dic. c. nouit.

De pactis.

Decretalium

De hoc dixi. ff. e. ti.

De transactionibus.

Dixi satis de hoc. ff. e. ti.

De postulando.

Dixi. ff. e. ti.

De procuratoribus.

De hoc dixi. ff. e. Et differentiam inter procuratorem. sindicū. seu iconomū ⁊ actorez. vi. glo. in. c. si quis erga. ij. q. vij. ⁊ qō no. in. c. petitio. ſ. e.

De sindico.

Sicut procurator gerit negocia dñi. Ita sindicus negocia vniuersitatis vt in. l. j. ff. de pcu. iuncta. l. j. ff. ꝙ cuiuscꝫ vniuer. vi. glo. ij. q. v ij. si quis erga. Et dicitur sindicus q̄si singulorꝝ causaz dicēs vt hic in glo. j. vel melius id ē a ꝓmūitate ꝓstitutus. de q̄ glo. in dic. l. j. ff. ꝙ cuiuscꝫ. vbi ponit differētia inter sindicū ⁊ actorem.

De his q̄ vi. metusve causa fiunt.

Jura dant remedium rescissoriū aduersus ea q̄ gesta sunt p metum. et appellat actio qō metus causa. fall. in quibusdaz casib⁹ q̄bus met⁹ vitiat ipo facto. vt no. ſ. e. e. abbas. dixi. ff. e. ti.

De restitutione in integrum.

Restituere in integrū. est in pristinū statū reponere. ij. q. iij. in fi. ⁊ in. l. j. C. de sen. pas. de hoc dixi. ff. e. ti.

De alienatione mutandi iudicij causa facta.

ꝓuidetur hic illis in quoꝝ ꝓiudiciū est facta rei alienatio causa iudicij futuri mutandi. dixi. ff. e. ti.

De arbitris.

Arbitri sunt quodāmō iudices cū assumant ad ꝓtentiōes sedandas. ideo post tractatū iudicū ponit in quo versat officiū arbitroꝝ ⁊ de eoꝝ potestate Et q̄d sit arbitriū dic. vt no. in. c. quintauallis de iniur. dixi aliq̄d. ff. e. ti.

Decretalium Liber secūd⁹

De iudicijs.

Iudiciū multa habet significata. de q̄bus Jo. an. in rubrica huius tituli. ⁊ no. in regula in iudicijs de re. in. li. vj. de hoc dixi. ff. e. ti. ad materiaz fa. ij. q. j. ⁊ v. q. iuj. xiij. q. j. xv. q. vij. xvj. q. vj. xxx. q. vi. §. his ita. repetit iste ti. in sex. et clem.

Liber II

De foro cõpetenti.

Quia ante alium actum iudicialem solet discuti de cõpetẽtia fori iuxta. no. in. c. inter monasteriũ de re iudi. ⁊ in. c. pe. de excep. ideo de hoc. ⁊ ponitur forum in neutro genere ꝑ territorio cuiuscũq; iudicis infra quod põt inuenire malefactores animaduertere. ff. de ℣. sig. l. si pupillus. §. territorium. forus vero in masculino. est locꝰ vbi ius redditur. ſ. de ℣. sig. c. forus. ⁊ vtroq; mõ põt hic capi. dicendo de foro cõpe. id ẽ territorio. ſ. quod sit cã cõpetẽs vt quis ibi ꝓueniri possit. vel id est de loco iudicij scz in quo q̃s debeat ꝓueniri. dixi. C. si. a. non cõpe. iudi.

De libelli oblatione.

Rei ad iudicia vocati si non declinãt forꝫ petũt sibi edi libellum: vt sciant quid et qualiter petat. et sup q̃ debeant respondere ideo de hoc. de materia. habetur. iij. q. viij. ꝑ to. ⁊ lxxxj. dis. maximianꝰ. Et est libellus ſm glo. hic. q̃dã scriptura in qua ꝓtinetur res q̃ petitur. ⁊ causa petendi. ⁊ nomen actoris ⁊ rei. Vñ dicit ℣os. Quis. quid. coram quo. quo iure petat: ⁊ a q̃. Recte cõpositus quicq; libellꝰ habet. de quo Spe. de lib. ꝓcep. §. j. ĩ ꝓin. vbi dicit q̃ est scriptura agentis q̃stionẽ ꝓtinẽs ⁊ futurã actionẽ deꝑmẽs. vel ſm Cy. in aut offerat. C. de litꝭ ꝓtes. Est breuis scriptura clarã ꝓtinẽs intentionem actoris vel accusatoris.

De mutuis petitionibus.

Plerũq; libelli porrigunt ab vtraq; ꝑte. ⁊ fiũt hinc inde mutue petitiones ⁊ dubitat de modo ⁊ practico ꝓcedẽdi. ideo de hoc. de materia. iij. q. viij. cuius in agendo. Et est mutua petitio. quẽtio ex ꝑte actoris. ⁊ reconuẽtio ex ꝑte rei. Nam reconuentio est secunda quentio. sunt ergo due petitiõs

De litis contestatione.

Litis ꝓtestatio fit ꝑ petitionẽ in iure ꝓpositam ⁊ responsionẽ secutã: et sine ea ꝓcessus ẽ nullus. ſ. c. j. ⁊ dicit litis ꝓtes. q̃si ꝓfirmatio vel cõprobatio aut assertio litis. de materia. iij. q. iij. offerat. ⁊ repetit in sex. vj doc. ſ. c. j. pº glo. ij.

Vt lite nõ contestata non ꝓcedat ad receptiõs testium neq; ad diffinitiuam sententiam.

Regulariter lite nõ ꝓtes. nõ debent testes recipi: vel ad diffinitiuã sentẽtiam ꝓcedi fall. in casib⁹ no. ſ. c. fi. ꝑ glo.

De iuramento calumnie.

Actione edita et lite ꝓtes. succedit ex ordine iuramentũ calũnie. ſ. c. pe. Et hoc iuramentũ est de calũnia. scz vitanda in causis. Sicut exponitur illud vnusquisq; habeat suam ppꝛ fornicationẽ scz deuitandã xiij. dis. nec mirũ in fi. vi. in. c. j. e. ti. li. vj. ⁊ Spe. e. ti. post ꝓn. dixi. C. e. ti. aliquid.

De dilationibus.

Cepto iudicio solent litigantes dilatões id ẽ inducias petere qñz ad ꝓ
sitiones: qñqz ad ꝓbationes faciendas. ideo de hoc. de materia habeꝯ. iij.
q. ij. ⁊ vij. q. ij. ꝑ to. dixi. ff. de fer.

De ferijs.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De ordine cognitionum.

Ꝓpositis qstionibus litigantiũ solet qñz dubitari quo ordine de his
fit cognoscendũ ideo ⁊c. de materia. ij. q. ij. ⁊. iij. q. j. nec supe. fluit ꝑ ti. ẽ
de mu. pe quia ibi ꝓncipaliter tractat an reꝰ possit recõuenire actorẽ et co-
ram quo iudice ⁊ an qꝫ in vna causa fuatur sit seruandũ in alia. Et si qd de
ordinis cognitiones ibi dicit illud est incidẽter. Sed hic tractaꝫ ꝓncipaliꝫ
quo ordine de ipsis cognoscaꝫ. dixi. C. e. ti. aliquid.

De causa possessionis et ꝓprietatis.

Causa ꝓprietatis. ⁊ possessionis. ab eodẽ vel diuersis deducte in iudici-
um. habent certum ordinẽ deducẽdi. cognoscẽdi et diffiniendi: ideo de his

De restitutione spoliatoꝝ

Causa restitutionis possessoria est. ideo eo ordine ꝓpõi et discuti potest.
quo alie possessorie. ⁊ tractaꝫ hic an spoliatus sit indistincte restituẽdꝰ.

De dolo et contumatia

De prima ꝑte dixi. ff. de dol. de ꝓtumatia aũt dixi. ff. ex qui. cau. in poss.
agatur. ad materiã fa. iij. q. ix. ⁊. iiij. q. v. ⁊. v. q. ij. ⁊. iij. ꝑ to. xj. q. iij. cer
tum vbi habenꝫ tres modi ꝓtumacie. repetiꝫ in sex. ⁊ clem.

De eo qui mittiꝫ in possessionẽ cã rei seruãde

Licet in rubro dumtaxat fiat mentio de poss. rei seruande causa. tñ in te
xto tractat etiam de interpositione secũdi decreti ꝑ qõ transferꝫ vera pos-
sio. ſ. c. j. dixi. ff. ex qui. cau. in poss. ⁊ in ti. de bo. auc. iudi. poss.

De sequestratione possessionũ et fructuũ.

Dixi de hoc. C. e. ti.

De confessis.

Quia ꝑ ꝓfessionem aduerse ꝑtis releuatur litigans ab onere ꝓbandi.
cum ꝓfessio non sit ꝓprie ꝓbatio sed ꝓbationis releuatio. qz vbi adest con
fessio nõ est necessaria ꝓbatio. ideo añ ti. de ꝓb. ponit. de hoc dixi. ff. e. ti.

De ꝓbationibus.

Vbi deficit ꝓfessio: necessario ꝓcit ad ꝓbationẽ. ꝺ qua hic. dixi. ff. e. ti.

De testibus et attestationibus.

Liber II

Post pbationem in genere. incipit p spēs tractare q̄ plures sunt vt no. in.c. cū ad sedem s. de ref. spo. dixi. ff. e. ti. Et ponit rubz̄ in plurali quia regulariter in q̄libet cā duo testes exigunt. ſ. e. licet. j. ꝛ. ij. De attestationibus aūt dicit. qz est tractat⁹ de p se. vt patet in. c. in causis ꝛ. c. psentiū. ꝛ. c. cū causam cū similibus. de quo Jo. an. in rubzo de bōi. Et dictum testi qñq̄ appellatur attestatio. qñz depositio dic. c. cum causam.

De testibus cogendis.

Officium testium q̄si publicum est. ff. de test. Jnn. in. c. milyl de elec. et ad illud interdum inuiti cōpellunt ideo de hoc. Regula rubzi ponit in. c. punit. j. ſ. e.

De fide instrumentoz

Dixi. ff. e. ti.

De p̄sumptionibus.

Presumptiones qñz plene pbant: vt violente. qñq̄ semiplenā pbationem faciunt qñq̄ alias pbationes adiuuant. de materia no. in. c. tertio loco s. de pbaci. ꝛ no. l. dif. ferum. dixi. ff. de pb.

De iureiurando.

Jn defectum pbationis recurrit ad iuramentū. ſ. c. fi. ꝛ s. de pcur. ex insinuatione. est em̄ iuramentū maximū litiū expediēdaz remediū. ff. e. l. j. et omnis ptrouersie finis. c. ꝛ si xps. ſ. e. Ad materiam vi. glo. xxij. q. j. in sum. vbi ponit q̄d sit iuramentuz. quid iurare. q̄ cā instōis. ꝛc. dixi. ff. e. ti.

De exceptionibus.

Fundata intentiōe actoris. reus opponit peremptoriam vel cōtra pbationem actoris excipit ideo. ꝛc. dixi. ff. e. ti. de hoc.

De p̄scriptionibus.

Quid sit p̄scriptio. vi. bo. glo. xvj. q. iij. in sum. dixi. ff. de excep. ꝛ. ff. de vsucap. ꝛ C. de vsu. transf.

De sententia ꝛ re iudicata.

Ad sententias q̄ finem litibus imponūt veniam⁹. qz vero lata sentētia si non appellat ab ipa: sumit nomē rei iudicate. ideo de re iudicata submittit. Et sic stricte loquendo. dicit sententia cū adest facultas appellandi: cū vo nō subest remediū retractatiuū: appellat res iudicata. large tñ pōt etiam ante dici res iudicata. l. litigatoribus. C. de app. de hoc dixi. ff. e. ti.

De appellationibus: recusationib⁹: ꝛ relationib⁹.

Appellatio impedit effectum rei iudicate. ꝛ est remediū ptra sententiam ideo de hoc ꝛ qz appellatio. recusatio. ꝛ relatio: eque pueniūt in iurisdcōe suspendenda ideo de his simul dicit. De prima pte est glo. ij. q. vj. in sum. dixi. ff. e. ti. De relatione dic vt le. ꝛ no. in. c. intimasti. ſ. e. dixi. C. ō rela. De recusatione vi glo. in. c. quotiens. ij. q. vj. no. in. c. cum spēali. ſ. e.

Decretalium

De clericis peregrinantibus

Peregrinantes in multis gaudent ꝓuilegio appellantiū. intellige ꝺ peregrinantib⁹ ad ſedem appoſtolicaꝫ vt dicit. ſ. iij. c. j. ⁊ intelligit etiam in alijs accedentibus ad ſedem appoſtolicā alia cauſa ꝙ peregriatiōis vt ibi dicitur.

De confirmatione vtili vel inutili.

Sententia ſeu ꝓceſſus iudicialis qñꝫ ꝓfirmatur ꝓ ſuperiorez ⁊ poſſet dubitari de validitate vel invalidicate ꝓfirmationis: merito hic ti. ſubiūgit.

Liber Tertius

De vita et honeſtate clericorum.

Clerici debent a ſtrepitu iudiciorꝫ: de quo ſ. li. pr. eſſe quieti. c. j. de ſindico. ⁊ vita et hōeſtate fulgere. xvj. q. j. ſic viue. iſto de hoc. et dic ꝙ verbū vita ꝓcernit neceſſaria ad victū clericorum. ff. de ver. ſig. l. verbo victus. Verbuꝫ honeſtatis ꝓcernit clericum reſpectu mozū. de materia. habetur xxiij. diſ. bis igitur. ⁊ ſ. clerici cum. iiij. c. ſe. ⁊ xl. xlj. ⁊ xliij. diſ. ꝓto. repetit in vj. ⁊ clem.

De cohabitatione clericorꝫ ⁊ mulierꝫ.

Vita clericorꝫ ꝓ ſpoꝛtia ⁊ cohabitationes mulierꝫ reddit de fornicatione ſuſpecta: ideo qualis habitatio ſit ꝓmiſſa ⁊ q̄ ꝓhibita hic tractat. vi. pul. tex. Jeroni. xxxij. diſ. hoſpiciolu. de hoc etiam in. c. volum⁹. ⁊. c. cū omnibus lxxxj. diſ.

De clericis coniugatis.

Qñꝫ clerici habitant cū mulieribus ſine figura matrimonij. de quo ſ. ti. j. qñꝫ ꝓtracto matrimonio de q̄ hoc ti. q. poterat dubitari nūquid clerici ꝙugati poſſint tenere bñficia. ⁊ gaudere ꝓuilegio clericali. Et differt hic ti. ab eo. ſ. qui cle. vel vo. quia ibi ꝑncipaliter tractat de validitate matrimonii ꝓ clericū ꝓtracti. hic ꝑncipaliter tractat vtruꝫ clerici ꝙugati poſſint tenere beneficia vel non. Itē an gaudeant ꝓuilegio clericali. ⁊ an tenentur deferre tonſurā. ⁊ incidenter tractat de validitate matrimonij. Repetit in ſex. de materia xxxij. diſ. ſi q̄ vero. ⁊ xij. q. j. q. tua.

De clericis non reſidentibus in eccleſia v el p̄benda

Sicut clerici beneficijs ꝓuant ꝓ mulierū ꝓſpoꝛtia vt ſ. de. bi. ti. j. Ita et remouent ꝓpter nō reſidentiā in beneficijs. de hoc xxj. q. j. c. j. lxx. diſ. ſanctoꝝ. n. lxxj. diſ. c. clericos. xcj. diſ. cleutherius.

De prebendis et dignitatibus

Clerici non p̄nt honeſte viuere niſi habeāt p̄bendas vñ vite neceſſaria ꝓcipiant. ſ. e. cum ſm. ⁊ xciij. diſ. diacōi. ibi mēdicat infelix in plateis clericus ꝛc. Et ē p̄benda ius ꝓcipiendi fructus eccleſiaſticos ꝓuentes ex inſtitutiōe ⁊ officio. q̄ ex quo q̄s facit officiū ꝺz ꝓcipere beneficiū. c. fi. de reſcrip. li. vj. Canonia aūt eſt ius ꝙ ꝓuenit ex electione vel receptione in fra

trem.c.cum.de ꝓsti.vbi de hoc ꝑ glo.t.ſ.c.cū tā dudū. t in.c.dilecto. Dignitas aūt quid ſit.t in quo differt a ꝓsonatu t officio.tractaē.ſ.c.de multa:t multis modis dicit dignitas.vt eſt glo.ſ.ti.pr.c.qz nō.

De clerico egrotante vel debilitato.

Hic tractaē nūquid egrotātibus clericis ſint ꝑuēd ecclesie t beneficior ſubtrahēdi.t rſpōdeē q nō.ne afflictio addat afflictis.vij.q.j. cū ꝓcuſſio cū duob ſequētib.Et quō exiſtentib in dignitate deē coadiutor t de eī officio.ſ.c.fi.

De inſtitutionibus

Parū eſſet ꝓferre ꝓbendas niſi ſequeretur inſtitutio ideo de hoc. Inſtituere aūt eſt ius canonicū id eſt legittimū in eccleſia vel eccleſiaſtico beneficio tribuere.ſ.e.c.auctoritate t ſpectat iure ꝓmuni.ad eꝑm xvj.q.vij.c. nullus omnino.de here.cū exiniūcto in ſi.t ſumiē inſtitutio ꝓ inueſtitura c.ad hec.de off.archi.t.ſ.e.cum veniſſet.de hoc glo.in regla.j.de reg.iuli.vj.vbi ponit q ad inſtōr requiranē.Differētia inter collationē.ꝑsētationē.t inſtitutionē vi.de ꝓben.cū in illis.§.cū aūt.li.vj.Et fm. Dy.inſtō.ē alicuius ōnificij ꝟbalis collatio. Inueſtitura aūt ē inſtōis vel collatiōis cō firmatio vel declaratio. Miſſio aūt ī poſſeſſionē ē inſtōis vl inueſtiture exēcutio.

De conceſſione ꝓbende et eccleſie non vacantis.

Sepe ꝓbende t dignitates ꝓferunt ſeu ꝓmittunt anteq vacent.Et qñr ipe vacantes nō ꝓferunt ſed remanēt diu vacātes Ideo hic ꝓuidet tā circa ꝓmiſſiones nō vacātiū:q circa negligentiā in ꝓferendo vacātia.

We ſede vacante aliquid innouetur.

Circa inſtōes t collationes potuit dubitari:an ſede vacante caplm ſuccedat in collatione beneficior.ideo ponit hec rubrica.q negatiue loqr.et ponit oīor ꝓfectā.t ex ea pōt argui.q nihil poſſit innouari ſede vacāte in ꝓiudiciū ipius ſedis.niſi iure expreſſe caueaē.vz em ar.a rubro iuxta ea.q no.doc.ſ.in ꝓb.t ang.inſti.in ꝓb.et no.glo.C.ne fide.do.den.ſup rub. t ibi Bar.t.C.etiam ob chiro.pec ſup rub.

De his que fiunt a ꝓlato ſine ꝓſenſu capituli.

Prelat ſine ꝓſenſu capituli inſtituere vel deſtituere vel alia negocia eccleſie tractare nō debet.ſ.c.nouit.rō qz ꝓlat t canonici ſūt vnū corp vīctum t repſentatiū in ſingulis de corpe:t qz canonici dicunt fratres epi ſicut cardinales fratres pape.ō off.le.c.j.li.vj.vi.glo.xcv.diſ.eſto ſubiect t in.c.q grauī de cri.fal.

De his q fiunt a maiore pte capituli.

Alſo de bis q fiunt a ꝓlato t capitulo. Quia qdā ptinēt ad caplm tm in quib pagendis ſepe diſcordāt.t dubitari pōt qd iuris.ideo de hoc.Et diſponit hic q ordinatio maior ptis capituli.ꝑ ꝓtradcōr t appellatiōr minoris ptis nihil rationabile opponētis:nō dr ipediri.ſ.c.j.

Ut eccleſiaſtica bñficia ſine diminutiōe ꝓferant

Hec rubrica integrā orationē babr.t tm ptinet in ſe q̄ntū in nigro tractatur.t ſe ipam cū nigro ſummat.

Decretalium

De rebus ecclesie alienandis vel non.

De hoc dixi in aut. de nō alie. ecc. re. coll. ij.

De pcarijs.

Quia pcarie sunt quedā spēs alienatiōis ideo de hoc. dixi. ff. e. ti.

De comodato.

Contractus comodati similis est pcario qz vterq; fit gratia recipiēt; tm̄ regl'. licet comodatū qnq; fiat gr̄a pcedentis vel vtriusq;. vt no. isti. q. mo. re. ptra. ob. §. item is cui. ō hoc satis. ff. e. ti. dixi.

De depositō.

Iste ptractus gratia cōcedentis fit. dixi. ff. e. ti.

De emptione et venditione.

Hic ptractus fit gratia vtriusq; et transfert etiam possessionez si vēditor erat dominus. de hoc. ff. e. ti.

De locato et ꝓducto.

Locatio magnam similitudinē ꝛ vicinitatē hz cū venditiōe. Adeo ꝙ in quibusdā casib⁹ ꝓbabiliter dubitat an sit locatio vel emptio. l. i. ff. e. ꝛ ibi dixi. Et modū clare discernendi locationē a venditiōe pōit Bar. in. l. cotē §. qui maximos. ff. de publi.

De rerum ꝑmutatione.

Emptioni ꝓxima est ꝑmutatio vt dixi. ff. de ꝓtra. emp. et est hoc nomē per mutationis multum generale nā ꝓuenit omnib⁹ rebus q̄ inter hominū mānus versant ꝛ ꝓpter hoc nō habet nomē spēale sed mās̄it in suo genere qz plura sūt. ꝛc̄. l. natura. ff. de pscrip. ver. dixi. ff. e. ti.

De feudis.

Per infeudationem transfertur vtile dominiū in vasallum: directo manente apud dñm et sic est q̄dā spēs alienationis. ff. de V. sig. l. alienatiōis de materia dixi in vsu. feu. circa ꝓin.

De pignoribus et alijs cautionibus

Hec rubrica loq̄t in plurali. ꝛ alijs cautionibus. qz multiplex est cautio vltra pignoraticiā. quedā simplex vt nuda ꝓmissio. quedā iuratoria. q̄daz fideiussoria. de his in. c. ꝙ tuas de. do. post diuor. ꝛ in. c. fi. ſ. e. appellatiōe tm̄ cautionis in dubio intelligimus de nuda ꝛ simplici. l. sanccimus. C. de ver. sig. de materia dixi. ff. de pig acc. ꝛ. ff. e. ti.

De fideiussoribus.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De solutionibus.

Solutione eius quod debeꝫ tollit omnis obligatio. ꝛc̄. dixi. ff. e. ti.

De donationibus.

Iste est ꝓtractus gratuitus. dixi de hoc. ff. e. ti.

De peculio clericoꝝ

Liber III

Peculium capiť multis modis vt dixi. ff. de pecu. ⁊ q̄ ad ꝓpositū dicť patrimōiū clericoꝝ. dictū peculiū q̄si pua pecūia. ō hoc. i. q. iii. in. c. totū.

De testamentis et vltimis voluntatibus

Licet testamentū large cōprehendat in se vltimā voluntatē ⁊ ecōtra. tñ auctor ad maiorem declarationē posuit vtrūq; ſm Jo. an. vel potest dici q testm̄ ꝓprie sumiť ꝓ iusta sentētia nr̄e volūtat̄ de eo q̄ō quis post mortem suam fieri vult. ⁊c. Sz vltīe voluntates dicanť alie q̄ nō cū institōe heredis aut tanta solēnitate fūt vt est codicill⁹. donatio cā mortis. ⁊ mortis cā capio. ⁊c. dixi. ff. e. ti. de hoc.

De successionibus ab intestato.

De hoc dixi. ff. si tab. test. null. exti. ⁊ ti. se. ⁊ in ti. quis. oz. in ho. poss.

De sepulturis.

Omnes morimur ⁊ sicut aqua dilabimur sup̄ terrā. li. regū. xiiii. ⁊ in. c. in ecclesiastico xiii. q. ii. ideo post bona defunctoꝝ q̄ deuolui debeant. videť dū quoꝛsuꝫ coꝛpa reſuenť. Est aūt sepultura ſm Jo. an. locꝰ ꝓcauꝰ quo in ecclesiastico cimiterio coꝛpꝰ catholici req̄escit. hoc ꝓbať xii. q. ii. aurum. ⁊ vi. tex. cum glo. in. c. cū grauia xiii. q. ii. vbi. vi. etiā glo. in summa.

De parrochijs et alienis parrochianis

Parrochia ſm Jo. an. est locus in quo degit populꝰ alieni ecclesie deputatus certis limitibꝰ ꝓstituťꝰ. dicta parrochia. a parrochi q̄ō est largitio q̄ ibi largiunť ecclesiastica sacramēta. vel ſm Jo. an. dicť quasi particio cure. nam cura populi ptita fuit inter ecclesias prochiales. c. i. de cap. mo. de hoc. xiii. q. i. c. i. ⁊. lxxx. dis. c. i. ⁊. ii. et. xcix. dis. c. i.

De decimis. primicijs. et oblationibus.

Decime. primicie. ⁊ oblationes fūt ō iure parrochiali Exo. xxii. decias ⁊ ꝓmicias nō tardabis offerre. ⁊ leui. xxvii. deutro. xiii. ⁊. ii. paralip. xxii. Numeri. iiii. c. tex. Hiero. xvi. q. j. reuertimini. Aug. xvi. q. iii. decime. et q. vii. maiores. Ambrosii. xvi. q. vii. quicūq;. Gregorii de ꝓ. dis. v. quadragesima in fi. Et habeť i ꝓcil. generali in. c. maiores. ii. xvi. q. vii. ⁊ i clem. cupientes de pe. Et dicunť decime. q̄ non nona. neq; vndecima ps sed decima oanda est. ꝓmicie aūt frugum id ē ꝓme poꝛtiones nouaꝝ frugū. ⁊ vtꝛ tales sint in precepto sicut decime habeť ꝓ glo. fi. ⁊ doc. ī. c. i. Oblationes autem dicunť q̄s laici hodie faciūt clericis. de q̄bus in. c. oīs xp̄ian⁹ de ꝓ. dis. i. ⁊ in. c. cum inter vos. de ỽ. sig. ⁊. c. cum causa. ⁊ x. q. i. de his. ⁊. c. antiquos. ⁊ bo. glo. xc. dis. cleric⁹. ⁊. xvi. q. i. statuim⁹. ⁊. xiii. q. ii. q̄ oblationes. ⁊ xxxii. dis. ꝓter.

De regularibus et transcuntibus ad religionē.

Virorꝝ ecclesiasticoꝝ duo sunt genera. clericoꝝ seculariū. ⁊ religioſoꝝ. viso de ꝓmo. subiicť de secūdo. Et dicť regularis ſm Jo an. a regula. q̄ tñ multiplr capiť vt no. glo. sup̄ rub. de reg. iur. ⁊. vi. sed q̄ntū ad ꝓpositum dicitur a rectitudie viuēdi. Et ille dicť ꝓprie habere regulā q̄ ꝓfiteť tria.

ſubſtantialia cuiuſlibet approbate religionis. videlicet paupertatẽ. caſtitatem .ꝛ obedientiam.c.cũ ad monaſteriũ. ℣. ō ſta.re. Religiōis aũt vocabulum hic capiẽ ſtricte ꝓhendẽs ſolũ illos q̃ p̃ profeſſionẽ ſubiecerũt ſe abbatis imperio ſm Jo an.

De conuerſione cõiugatorum.

Coniugati aliq̃n quertunẽ ꝛ intrãt monaſteriũ ꝛ dubitari poſſet de eoꝝ ingreſſu vel querſione id ẽ religione an valeret. ideo de hoc. de materia. xxxiij.q.v.ꝛ xxvij.q.ij.c.ſunt qui.cum.ix.c.ſe.℣.de rap.c.pe.

De cõuerſione infidelium.

Superior titulus tractat de querſiõe ꝓiugatoꝝ ad religionẽ. hic ſubijcitur ō eoꝝ querſiõe ad fidẽ ō materia xxviij.q.j.ꝛ ij.ꝛ xxxij.q.viij.c.vno.

De voto et voti redemptione

Ꝓponit de voto in genere.ꝛ ipius voti redemptiõe:id ẽ liberatione. de materia xxvij.q.j.p to.xxxij.q.j.c.fi.repetiẽ in ſex.ꝛ clem.de fi.inſtru.ꝛ. q̃ ſuper.

De ſtatu monachoꝝ ꝛ canonicoꝝ regularium.

Conuerſi ad religionẽ vel vouentes ingredi:efficiunẽ vt plinus monachi vel canonici regulares. ideo hic ſubiciẽ ō eoꝝ ſtatu .id ẽ vita ꝛ habitu.

De religioſis domibus

De ſtatu regulariũ ꝛ q̃bus ſubicijanẽ. ℣. dixit. nũc de eoꝝ domibus ꝛ ecclẽſijs ꝛ q̃bus ſunt ſubiecte. de materia habeẽ. xj.q.j.p to.xvj.q.vij. omnes baſilice.cũ ſe.xviij.q.ij.quidam.cũ ſe.dixi aliq̃d. C.de.epi.ꝛ ẽc.

De capellis monachoꝝ ꝛ alioꝝ religioſoꝝ.

Hic tractaẽ in ſpecie de domibus religioſis ſeu capellis monachoꝝ.ꝛc.

De iure patronatus.

Ꝓpatronus multis modis dicitẽ in iure.q̃ꝫ aduocatus reſpectu cauſe.l. rem non nouã.§. patroni.C.de iudi.xv.q.ij.c.ij. Item dicitur patronꝰ reſpectu ſerui.vt in to.ti.ff.de iur.pa.ꝛ de iſtis patronis nō tractaẽ hic. Jtẽ dicitẽ patronus qui ꝓſtruxit vel dotauit ſeu fundauit eccleſiã. Et dicitẽ patronus q: ſicut pater ꝓducit filiũ de nõ eſſe ad eſſe. Jta patronꝰ eccleſiam deducit ad eſſe.et ſic capitur hic. Et dicitẽ ius patronatꝰ ſm Jo.an.ius honorificum:oneroſum:et vtile alicui cõpetens i eccleſia p̃ eo q̃ dioceſani cõ ſenſu eccleſiam ꝓſtruxit: fundauit vel dotauit ipe vel is a quo cauſam habuit: Quid debeaẽ patrono dixi.ff.de iur.pa.

De cenſibus et exactionibus.ꝛ ꝓcurationibus.

De cenſibus dixi.ff.e.ti. Exactio aũt eſt tributũ quoddã vel penſio q̃ extra ordinem exigitur.de quib⁹ in.c.innouam⁹.℣.e.ꝛ in.c.ea q̃. Ꝓcurratio aũt eſt ſolutio expenſaꝝ p viſitatores factaꝝ.ō quo in .c.cũ appl̃s .℣.e. ꝛ in.c.ſopite.ꝛ.c.q̃nto.ꝛ.c.cũ olim.ꝛ.c.ꝓcurationes.

De conſecratione eccleſie vel altaris.

Ecclesia anteq̃ ꝓsecrat nõ appellat ꝓprie ecclesia. sed basilica. post cõsecrationem assumit nomẽ ecclesie. Sicut electus in epm qui p9 ꝓsecrationẽ assumit nomẽ epi. de q̃ bo. glo. cum. tex. de reli. do. c. j. et dicit ecclesia: latine idẽ q̃ cetus. cilium. concio. gregatio. qz in eã oẽs publice uocantur. Templũ uero iudeoꝝ olim appellabat. hodie sinagoga id est coadunatio. Basilica aũt dicit quasi regiũ habitaculũ a basileo. id est rege.

De celebratione missarum. et sacramento eucharistie. et diuinis officijs.

Quia in ecclesia ꝓsecrata misse celebrant et alia diuina officia dicũt. Et dicit sacramentũ eucharistie id est bone gratie: uenerabile corpus domini cũ q̃ nihil maius in sacrificijs esse põt. de. p. dis. ij. nihil. de cuius laudib9 et ꝓconijs amplissimis: atq; ꝓgratiuis ꝓcipuus. est optim9 tex. ī clem. una. de reli. et ue. sanc.

De baptismo et eius effectu.

Baptismus est sacramentũ ualde necessariũ sine quo nemo põt saluari. ī. e. maiores. de p. dis. iiij. firmissime. Et ꝓducit tres effect9. remittit culpam. uitat damnatiõis ꝓculũ. et ap̃t regnũ celeste. ī. e. maiores. vi. glo. de. p. dis. iiij. c. ij. et bo. glo. e dis. c. j. ubi dicit quid sit baptismus. unde dicatur. et p q̃ uerba fuerit institutus. et de eius effectu.

De presbitero non baptisato

Sepe ꝓmouenẽ aliqui nõ baptisati: in quibus ex defectu sacramẽti baptismi impedit impssio characteris alioꝝ sacramentoꝝ. qz ubi non est baptismus ibi non ẽ validũ aliquod aliud sacramentũ in quo inpmit character. et hoc quia baptismus est ianua alioꝝ sacramẽtoꝝ. ī. c. fi.

De custodia eucharistie: chrismatis et alioꝝ sacramẽtoꝝ.

Qualiter eucharistia ꝓsecrat ꝑ. dixit: nũc de ipi9 custodia. Et qz in baptismate utimur chrismate ut in. c. j de sacra. unc. ideo de hoc. et generaliter de custodia omniũ alioꝝ sacramentoꝝ.

De reliquijs et ueneratione sanctoꝝ

Quõ uenerandi sunt sancti et eoꝝ reliquie hic ponit. et q̃ debeãt ꝓcedere canonizationẽ alicui9 sancti ponit glo. in. c. j. e. ti. li. vi. et qua ueneratiõe sint sancti honorandi ponit in. c. fi canonici. ꝯ. fi. de off. oꝛ. e. li.

De obseruatione ieiuniorum.

Propter ueneratiõẽ et deuotionem indicta sunt ieiunia ab ecclesia. Et ꝑm Inn. est triplex ieiuniũ. ꝓmũ abstinẽtie cuiuslibet rei edibilis ꝑm ꝓpriam uoluntatẽ et non ꝑm factũ ecclesie. et sic is qui abstinet ab aliq̃ cibo placito põt dici ieiunator. Dictum ieiuniũ a quodaz intestino sic uocato qõ ut plurimũ est uacuũ. unde ad similitudinẽ illius intestini dicit illud ieiuniũ ꝓpter abstinentiã et euacuationẽ: Secũdum ieiuniũ ẽ cũ q̃s abstinet a rebus humectantib9. ꝓmedẽdo sicca dumtaxat ut panẽ et nuces. et si. Tertiũ est abstinentia a cibis ꝑm ordinationẽ seu ꝓsuetudinũ ecclesie. et sic capit hic. Et sic in effectu dicit ieiũiũ afflictio carnis ex abstinẽtia ciboꝝ ꝓuẽiẽs ꝛc.

Decretaliū

De purificatione post partum.

Ob reuerētiam ecclesiarum indictū erat ex lege mosayca ne mulier post partū statim ingrederet ecclesiā. sed expectaret purificationē suā id ē purgationē q̄ qualis sit hic habet. et aliquid. v. dis. c. ad eius.

De ecclesijs edificandis vel reparandis

Ecclesie cōsecrate q̄ñ ruunt et sic reparatione indigent. q̄ñ vero ex necessitate de nouo edificari debent. Immo ad decus ecclesie ptinet reparare vel nouiter edificare. ideo de hoc.

De inmunitate ecclesie.

Ecclesia cum suo ambitu seu cimiterio ⁊ suis rebus ptemi nō debet oneribus quibus res laicoꝝ p̄munt. ideo de inmūnitate id ē libertate eaꝝ dicit Et dicunt ecclesie inmunes fm Inn. id est extra munera seu officia. Hanc muneruꝫ triplex est diuisio. vt dixi. ff. de mu. ⁊ ho. vnde ecclesie dicunt habere inmunitatē sc̄z ab oneribus ⁊ officijs secularib⁹. Quid sit ecclesia dixi s. ó p. ecc. Quid sit cimiteriū. habet xij. q. ij. aurū. ⁊ xvij. q. iiij. sicut āti quitus. ⁊. c. quisquis. ⁊ dicit cimiteriū q̄ cimis mortuoꝝ ibi tegit. de hoc de sepul. c. j. ⁊ pe.

Ne clerici vel monachi secularibus negocijs se inmisceant.

Seculare negociū tribus modis dici potest. p̄mo q̄libet actus secularis rex. pone exēpla. ſ. c. j. a quibus actibus turpibus abstinēdū est. Secūdo dicitur negocium seculare: iudiciū. de rebus secularibus. quod clericis nō licet nisi inter clericos tm̄. xj. q. j. §. ex his. Tertio dicit q̄ō fit inter seculares homines. quod etiā nō licet clericis. nisi de his q̄ ptinēt ad iudiciū ecclesie puta de decimis. de iurepatro. ⁊ si. de iudi. q̄nto⁹ p hoc glo. summe. xxj. q. iij. vbi de hac materia.

Liber Quartus

De sponsalibus et matrimonijs.

Quid sint sponsalia ⁊ vnde dicant dixi. ff. e. ti. Matrimoniū aūt quid sit. vnde dicat. vbi fuit institū. p quē. quot sint eius cause inscituēdi. ⁊ ō impedimentis ipi⁹. et multis alijs ē bo. glo. xxvij. q. j. in sum. dixi aliquid. ff. de ritu. nup.

De desponsatione impuberum.

Ad sponsalia p̄trahenda certa etas determinata ē de iure. sc̄z puberta tis q̄ in masculo est in xiiij. an. in puella in xij. instt. de nup. §. j. ⁊ qui mo. tu. fi. circa principiū. ⁊ ſ. e. c. puberes. vbi tractat ō etate habili ad sponsalia. de materia xxx. q. iij. ⁊ xx. q. j. c. j. repetitur in sex.

De clamdestina desponsatione

Quandoq⁹ puelle seducunt ⁊ inducunt ad p̄trahendum clam parētib⁹

ꝛ quia de tali matrimonio posset dubitari. ideo de clādestina despon. dicit. id est in ocultum locū destinatū. De materia. xxx. q. v. ꝛ. iij. q. iiij. c. ꝓsanguineoꝝ.

De sponsa duoꝝ

Cūꝫ quis ꝓtrahit successiue bina sponsalia cum diuersis mulieribꝰ vel econtra mulier cū diuersis viris. et posset dubitari q̄ ꝑualeant ideo de hoc

De conditionibus appositis in desponsatione et matrimonio vel in alijs cōtractibus.

Quādoq; sponsalia ꝓtrahunt pure. vt s. q̄nq; sub pdcōe. idco de hoc. ꝛ qr pdcō apponi pōt nō solū in matrimōio. sed etiam in alijs ꝓtractibꝰ. ido subnectit hic de pdcōibus appositis etiam in alijs ꝓtractibus. Et cōditio quedam adiectio posita vel subintellecta in dispositiōe suspēdēs vel resoluens ipsam dispositionē. et differt a modo. vt. ī. c. fi. p glo. et satis dixi. ff. de pdi. et de.

Qui clerici vel vouentes matrimoniū ꝓtrahere pñt.

Ista rubrica nihil ponit dispositiue: sed ꝓcedit iterrogatiue. scz qui cle. vel vo. tē. Et dic q; clerici in minoribus licite ꝓtrahūt matrimoniū. Si vero sunt īsacris non possunt ꝓtrahere. ꝛ si ꝓtraxerint. ē nullū. c. vno. ō vo. li. vj. et. s. de cle. p. q̄fi. p to. vbi dixi differentiam inter illū. ti. ꝛ hunc.

De eo qui duxit in matrimoniū q̄ polluit p adulteriū.

Subijcit de alio impedimento qō causatur ex adulterio vel ex machinatione in mortem ꝓgis. vt. ī. c. j.

De cōiugio leproso:um.

Morbus lepre supueniens dissoluit sponsalia de futuro. c. quēadmodū de iurīur. ꝛ. c. īras. ī. e. sed non matrimoniū nec matrimonij effectū. ī. c. j. ꝛ. ij.

De coniugio seruoꝝ

Licet seruus ꝓtradicēdo dño ꝓtrahere pōt matrimoniū. ꝛ ꝓpt hoc non liberat a suitijs dño debitis. ī. c. j. tñ qū libera ignorans cum eo vel ecōtra ꝓtraxit: sepat matrimōiū nisi postea hoc sciēs coitū admiserit. ī. c. ij.

De natis ex libero ventre

Partus sequitur ventrē insti. de ingen. §. j. ꝛ natus ex libero ventre. id est matre libera: iudicandus est liber: nō seruus vt hic.

De cognatione spirituali.

Spiritualis cognatio ꝓprie ozit q̄ ad īpediēdū ꝛ dirimendū matrimōius pꝰ ꝓtractū ex duobꝰ sacramēt; tñ. scz baptismat; ꝛ cōfirmatiōis vt ē tex ī. c. fi. ī. e. ti. li. vj. Ex catheciſmo nāt id ē īstructiōe q̄ fit añ baptismū ozit īpedimentum. sed non dirimit vt in. c. per catheciſmum. e. ti. li. vj. Et est cognatio spiritualis quoddā vinculum prouenies ex eo q; quis aliquez baptizauerit vel cōfirmauerit. seu baptizatū leuauerit seu tenuerit i baptismo

vel ꝺfirmatione seu chrisꝫatiõe. Et appellaꝝ ista ꝯgnatio spūalis qñꝫ paternitas respectu leuati seu baptisati ꝛ leuantꝭ seu baptisantis. Qñꝫ cõpaternitas. respectu parentū leuati. seu baptisati et leuãtis seu baptisãtis. qz isti sunt simul parẽtes baptisati. vnus carnaliter alius spūaliṫ. Qñꝫ dicit fraternitas respcū leuati seu baptisati ꝛ filioꝝ leuãtis seu baptisantis. ꝙa inter se sunt fratres spūaliter. Hec extẽdit ista cognitio ad nepotes. Et xx. ꝙsonas q̃. ꝓhibenṫ ꝓ hãc cognitionẽ spūalẽ põit Jo. an. in sūmula sua. sup q̃rto decre. ꝛ in glo. c. e. ti. li. vi. in nouel.

De cognatione legali

Adoptio est quedã ꝓpinq̃tas legalis id est a lege inducta ꝓ ꝙ quis effi citur filius. vel nepos. vel affinis. q̃ ex natura nõ ẽ. de hoc dixi. ff. ꝺ adop.

De eo qui cognouit consanguineã vxoris sue.

Ex copula habita cũ cõsanguinea vxoris: oritṫ affinitatis cognatio. q̃ nõ dirimit matrimoniũ prius cõtractũ. Sed soluit spõsalia de futuro. Itẽ priuat facultate ꝓtrahendi matrimoniũ et ex actione debiti in vxore habita.

De consanguinitate et affinitate.

Quid sit affinitas et ꝙsanguinitas dixi. ff. de gra.

De frigidis ꝛ maleficiatis ꝛ impotentia coeundi.

Hec rubrica tres habet ꝓtes. tractat eñ de frigidis. id est de his qui ex defectu naturalis caloris coire nõ ꝓnt. Et de maleficiatis id ẽ ꝓ maleficas ꝛ incantatrices a coitu retardatis aut ihabilitatis. Et de impotẽtia coeundi. q̃ multipler esse põt. vt si vir est sect⁹: vel caret virilib⁹. vel habeat nodosam virgam. de quo in. c. ij. ℣. e.

De matrimonio cõtracto ꝓtra interdictũ ecclesie.

Interdictũ ecclesie: id est ꝓhibitio sup matrimonio ꝓtrahendo. qñꝫ impedit ipm matrimoniũ. qñꝫ impedit et dirimit. de materia. vi. ꝙ no. glo. in. c. tua de spon. du.

Qui filij sint legittimi.

Sepe filij nascunṫ ex matrimõio ꝓtracto ꝓtra impedimẽta ecclesie. ꝛ dubitari põt an ꝛ qñ sint legittimi. ideo de hoc. vi. c. tanta ℣. e. vbi est clauis totius. ti. dixi aliquid in auṫ. q̃ mo. na. eff. le. coll. vij. ꝺ materia. xxvj. dis. viduam. xv. q. vj. nõ nup. xxxij. q. iij. dicat. ꝛ. xxv. q. vij. c. fi.

Qui matrimonium accusare possunt. ꝛ contra illud testificari.

Jsta rubrica duas ꝓtes habet. tractat eñ qui sint accusatores idõei. In quo distingue an agatur ad sepatiõꝝ chorij: vt tũc soli cõiuges admittanṫ. An ad sepatiõꝝ vinculi ꝓpugalis. nã tũc omnes admittũṫ. Secũdo tractat qui testes sint idonei ꝓtra matrimoniũ. ꝛ dicit Jnn. ꝙ quilꝫ ad accusationem matrimonij est idoneus testis.

Liber v

De diuorcijs.

Diuorcium fit dupliciter ꝓmo ꝙ ad ſ̃ba vinculi matrimonialis. vt qñ ſe parat matrimoniũ ꝓpt impedimẽtũ ꝓpetuũ. Qñq fit quo ad thor & mutuã fuitutẽ. vt ꝓpter adulteriũ ꝓiugũ. quid ſit diuortiũ dixi. ff. e. ti.

De donationibus inter virum et vxorem Et dote poſt diuortium reſtituenda.

De ꝓma ꝑte dixi. ff. e. ti. De ſecunda. dixi. ff. ſo. ma. & ff. de iure .do.

De ſecundis nuptijs.

Dixi. C. e. ti.

Liber Quintus

De accuſationib⁹ & inquiſitionibus et denũtia tiõib⁹

Ractatur⁹ auctor de criminibus & eor penis. qz ſup eis qñq ꝓ cedit ꝙ accuſationẽ qñq ꝙ inq̃ſitionẽ. qñq ꝙ denũctiatiõq. ideo de his dicit. dixi. ff. e. ti.

De calumniatoribus

De hoc dixi. ff. e. ti. & ff. ad turpil. vi. bo. tex. ij. q. j. notãdũ. & ff. ō ꝓua.

De Symonia.

Inter cetera crimnia ſymonia obtinet ꝓmũ locũ. nã cetera reſpectu huius ꝓ nihilo reputant. j. q. vl. c. fi. Et ē ſymonia volũtas ſtudioſa vel cupiditas emẽdi vel vendendi aliquid ſpũalis : vel ſpũali annexũ. de q̃ & vñ dicat. quod modis ꝓtrahat. & quis admittit ad accuſandũ vel teſtificandum vi. glo. j. q. j. in. ſum. & glo. ſe

Ne prelati vices ſuas vel eccleſias ſub annuo cenſu concedant.

Iſta eſt ſpes ſymonie. ſz eſt titulus ſatis clarus qz negatiuus et totã oratiõnẽ ꝓtinet.

De magiſtris & ne quid exigat ꝓ licẽtia docẽdi.

Hic ſubmittit de q̃buſdã habentib⁹ inſtar ſpũaliũ. vt de mgris & licẽtia docendi. & eſt ſatis clarus. ꝑtim ſecũda ꝑs q̃ negatiua eſt.

De iudeis & ſaracenis & eorum ſeruis.

Judei a iuda dicti qz illa tribus erat ꝑſtantior ceteris. dixi. C. e. Saraceni dicunt a ſara vxore abrahe. qui potius agareni dici deberent. ab agar ancilla abrahe. & mre iſmahelis. ex quo ſaraceni deſcenderũt. Et dicit hic de ernis ſiue ſtricte id ē libertate carẽtib⁹. Siue large etiã fuientes ꝓ mercedi vt famuli. q̃ etiã fui dicunt a ſeruiendo. dixi. C. ne inde. criſti. man.

De hereticis.

Dixi. C. e. ti.

Decretalium

De schismaticis.

Schismatici sunt qui diuidunt se ab vnitate romane ecclesie ꝓstituendo sibi ecclesiam: ⁊ ordinādo clericos ⁊ sacerdotes xxiij.q.j.loquit̄. ⁊.q.iij. inter schisma.

De apostatis et reiterantibus baptismum.

De prima ꝑte dixi.C.e.de secunda.C.ne.sanc.bap.re.

De his qui filios occiderūt.

Inter homicidioꝝ genera: homicidiū filioꝝ est grauiꝰ qz paricidiū. ideo ꝑmittit̄ dixi.C.ad.l.pomp.de par.

De infantibus et languidis expositis.

Exponentes id est eicientes infantes ⁊ languidos eos quasi occidūt ꝛ̄ō de hoc.dixi aliquid.C.de ser.lang.

De homicidio voluntario vel casuali.

De homicidio voluntario dixi.ff.ad.l.cor.de sicc. De casuali dixi.ff.ad. l.acquil.et̄ vide.glo.bo.in.c.sicut dignum.ſ.e.⁊. glo.xxiij.q.iij.in fum.

De torneamentis.

Torneamenta fieri non debent.⁊ vulnerato in eis concedit̄ ꝑnia. Ꝫ si moriatur denegat̄ ei sepultura ecclesiastica.ſ.c.j.⁊ dicunt̄ torneamenta qz vadunt circum eundo seu ꝓcurrunt se circū eūtes. ꝙ torqueo. vel a torno.

De clericis pugnantibus in duello

Duellum dicitur vbi duntaxat duo pugnāt ⁊ hoc est ꝓhibitū qz tempta tur deꝰ.ſ.c.ij.⁊ de pur.vul.ꝑ to.de q̄ glo.isti.ō her.ab.iteſt.ꝯ.ꝑ ꝓtrariū.

De sagittariis.

Sagittarij ⁊ balistarij sunt q̄ sagittis id ē arcu.⁊ balistis vtunt̄.

De adulteriis et stupro.

Dixi.ff.e.ti.

De raptoribꝰ ⁊ incendiariis et violatoribꝰ ecclesiaꝝ

Rapina ꝓtim se habet ad mechiā.cū ſcz rapitur mulier. ꝓtim ad furtū. cum ꝑmittitur in aliis rebus.in quo delicto frequēter incēdia et violatio nes ecclesiaꝝ ꝓtingunt.ideo de hoc.

De furtis.

Dixi.ff.e.ti.

De vsuris.

Dixi.ff.e.ti.

De crimine falsi.

De materia hēs xix.dis.in mēoria.⁊ xj.q.iij.quisquis. iiij.q.iij.q̄ falso. vide.modos oꝑbēdēdi falsū.ſ.c.licz.⁊ penā.i.c.ad audiētiā.dixi.ff.e.

Liber v

De sortilegijs.

Sortilegia dicunt q̃ fiunt p̃ sortis inueniendis vel diuinationibus intemptãdis p̃ missionẽ sortis. ꝺ hoc vi. optima glo. xxvj. q. ij. in sum. t. q. v. c. ptra idolor.

De collusione detegenda

Dixi. ff. e. ti. vi. glo. ij. q. iij. ¶ notandũ. t. ¶ fi. fa. tex. in. c. ij. ꝺ pc. li. vj.

De delictis puerorum

Omne delictum cadit in puerũ. excepto vicio carnis. de materia. xv. q. j. p̃ to. t iiij. q. iij. c. j. t. xxij. q. vj. c. puuli.

De clerico venatore.

De multiplici venatione clericis p̃hibita hic tractat. de hoc lxxxvj. dis. q̃ venatoribus cum. v. c. se. t. xxxiij. dis. c. j. in p̃n.

De clerico pcussore.

Clericꝰ sepe aliquẽ pcutiens deponendꝰ est. de materia. xlv. dis. t. j. q. vij. c. si quis omnem.

De maledicis.

Pena plasphemãtis ponit. ſ. c. ij. dixi aliquid. C. si. q̃s impe. male.

De clerico excõmunicato: deposito vel interdicto ministrante.

Clerici his censuris innodati celebrãtes vel diuinis se ingerẽtes sũt irregulares vt. ſ. dicit. de materia. xj. q. iij. placuit. t. c. pe. d. dis. accedẽs.

De clerico non ordinato ministrante.

Talis deponendus est et amplius non ordinandus.

De clerico p saltum p̃moto.

Per saltũ p̃moueri dicit q̃ nõ gradatim ad ordines accedit sed p̃postere aliq̃bꝰ intermedijs obmissis ordinibꝰ. ꝺ hoc. lij. dis. solicitudo vbi glo.

De eo, qui furtiue ordines recepit.

Furtiue ordines recipere dicit q̃ sine ordinatione t licentia suprioris. et sine examinatiõe vt qꝝ ingerit se cũ multitudie ordinãdor ignorãte ordinatore ordinat. de hoc lxiij. dis. salonitane. t. ix. q. ij. lugdunensis.

De excessibus p̃latorum.

De delictis prelatorum ponit t eor penis.

De noui operis nunciatione.

Dixi. ff. e. ti. no. ple. p̃ glo. ſ. c. ij.

De priuilegijs et excessibus priuilegiatorꝝ.

Quñ deliquunt p̃uilegiati excedẽtes termios p̃uilegiorꝝ suorꝝ. ꝺ materia xxv. q. ij. p̃ to. fa. iij. dis. p̃uilegia. t. ix. q. iij. ¶ sola. t. xi. q. iij. priuilegium repetit in vi. t clem.

Decretaliū

De purgatione canonica.

Infamati ex delicto qui cōuici nō possunt. debēt cōpelli ad purgationez id est ostēsionē innocētie. q̄ dicit canonica q̄ canōib⁹ instituta vel inuēta.

De purgatione vulgari.

Hanc purgationez id est ostēsionē Innocētie vulg⁹ introduxit. et ē pbi bita q̄temtat deus. et multotiens p eam ꝓdemnat absoluendus.

De iniurijs et damno dato.

De prima pte dixi. ff. e. De secūda. ff. ad. l. acquil.

De penis.

Dixi. ff. e. ti.

De penitentijs et remissionibus.

Pena imponit in foro iudiciali. Sed penitētia in foro penitentiali. q̄ q̄ qñ releuat p indulgētias. ideo ponit de remissionib⁹ id ē indulgentijs.

De sententia excōmunicationis.

Ex cōmunicatio est a qualibet licita cōmunione vel licito actu sepatio. Et quedam est maior q̄ priuat pticipatiōe sacramētoꝝ et ꝓmātiōe hominū. quedam minor q̄ solū puat a pticipatiōe sacramētoꝝ. de hoc in. c. a nobis de excep. c. fi. de cle. ex mi.

De verboꝝ significatione.

De hoc dixi. ff. e. ti.

De regulis iuris.

De hoc vi. bo. glo. e. ti. li. vj. sup rub. dixi etiam. ff. e. ti.

b Has easdem rubricas ⁊ si non omnes eas saltem q̄ tibi o lector obuenerit in sexto et clemētinis repetere ac reuisere ex supra positis potes.

Finis omnium titulorum decretalium.

Incipit Decretum

Ē materia decreti paululū quippiā ꝓ eius dūtaxat cognitione dicturi: ꝑmittim⁹ Decretū idem esse qđ statutū vel ꝓstitutionē. ⁊ q̄ sit differētia inter decretū. ius sum. auctoritatem ⁊ ꝓsensum no. in. c. j. de re. ecc. non alie. ⁊ Bar. in. l. si quis mihi. §. iussum. ff. de acq. here. Et sumitur decretum q̄ñq; ꝓ sententia diffinitiua. ff. ō off. ꝓ con. l. nec quicq̄. §. vbi decretum. ⁊. l. ꝑ tot. §. j. ff. de iudi. ⁊. ff. de re iudi. si decreta. Q̄ñq; sumit̄ ꝓ simplici petitione data iudici. C. de ꝑc. impe. off. l. j. Q̄ñq; ꝓtinet ꝓmissionē vel dispositionem iudicis absolutionē vel ꝓdemnatiōz nō ꝓtinētē. vt in iurisdictione ꝑcise volūtaria vbi nemo citād⁹ est. ff. de bo. poss. l. ilij. §. pe. Q̄ñz dicit decretū electio ō aliquo facta ad aliquod officiū. ff. ꝙ cuiusq; vniuer. l. item eorum. §. si decuriones. de elec. innotuit. q̄ñq; dicit in integrū restō ff. de postu. l. j. §. de qua. Q̄ñq; dicunt decreta patrum statuta vt hic. ct. ſ. xx. dis. si decreta. Et fuit cōpilatū a mgr̄o Gratiano anno dñi. M. c. v. ſm formam appellatiōis q̄ ponitur. ij. q. vj. §. forma. Sed vt glo. ibi dicit collecti ex cronicis q⁹ fuerit. M. c. l. Et hoc decretū nō est approbatū q̄ ad dcā Gratiani. sed bene q̄ ad cōpilationē et alia. de quo ꝓ Jo. an. ō big. debitū. de rescrip. ex ꝑte. j. no. hug. ⁊ arch. xj. dis. quis nesciat. ⁊. l. dis. de his. Et diuidit totū op⁹ in tres ꝑtes. In distinctiones. causas. ⁊ tractatū ꝓsecrationū. Distinctiones ꝑmittunt q̄ꝫ sunt centū ⁊ vna. in quib⁹ tractat de origine iuris diuini ⁊ humani: ⁊ de ordinatiōe vita ⁊ moribus clericoꝝ. et eoruz officijs. Cause sunt triginta sex. q̄ ꝓ modū positionis formāt: q̄ sub eis varie q̄stiones ex causis ipis emergentes ⁊ incidētes explanant. Sed sub xxxiij. causa. post tertiam eius q̄stiōez in qua mentionē fecerat de penitentia. inserit tractatus de penitentia. habens septē distinctiones. ℔ Postremo aūt ponitur tractat⁹ ꝓsecratiōis: cū quinq; distinctionibus vsq; ad finē cōtinuatis. De huius libri diuisione ita solet tradi versus. C. distinguit. ⁊. i. dans causas. x. tria cū vj. ℔ Penitet. v. versuz. Sed ꝓsecrat. ℔ v. viceuersum.

Sed de his ad ꝓsens satis: ne lōgiores reperiamur q̄ꝫ ab initio pollicīti sumus. habes o lector laborem quidem ꝑcipitatum: ⁊ quo ad potuimus abbreuiatuz: in plurimis tamē nō ingratum aut inuicundū tibi fore scio. ℔ Pensa animum nostrū quem non plebeium lucrum: non popularis aura: sed cōmunis studentium vtilitas: ad huius opusculi cōsummationem allexit. Tuoq; faucebis Sebastiano: sibi si quid de te bene meruit longa stamina: fusoſq; lanificium sororuz non fastiditos ℑmmo vero continuatos precando.

Jamq; Vale studiose puer: perdisce libellos
Hosce: neq; addubita teq; quia digna leges.
Contigimus portum placidis comitantibus euris
Et premit optatum nostra carina solum.
Lintea fessa quidem: remiq; ratisq; manusq;.
Quod meruit naulum nauita ferre cupit.
Disce docendus adhuc: tenerũ bene digere tempus
Est aliquid saltem discere velle. Vale.

Impressum Basilee per Michaelem furter
opera et impensis prestantissimi viri do
ctoris Andree helmut totius iuris
monarche. Anno salutifere
incarnatiõis Millesimo
q̃tercẽtesimo nona
gesimo Kalẽ-
dis octo
bri
b•